

Prof. Dr. ERDENER YURTCAN

**CUMHURİYET SAVCISININ
VE
CEZA YARGICININ
EL KİTABI**

2002

Prof. Dr. ERDENER YURTCAN

**CUMHURİYET SAVCISININ
VE
CEZA YARGICININ
EL KİTABI**

2002

**Cumhuriyet Savcısının ve
Ceza Yargıcının El Kitabı**

**345.01
Y95
2002
k. 1**

000094

Kitap, Türkiye Barolar Birliği'nin Katkısı ile yayınlanmıştır.

ISBN: 975-6689-15-3

İsteme Adresi: Türkiye Barolar Birliği
Karanfil Sok. No: 5/62 Kızılay / ANKARA
Tel: (0312) 418 13 46 - 418 05 12 - 418 78 57
www.barobirlik.org.tr e-mail: admin@barobirlik.org.tr
Teknik Hazırlık ve Kapak: S. Grafik (0212) 528 34 07
Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık (0212) 501 97 57 İstanbul

ÖNSÖZ

Sayın Prof.Dr. Erdener Yurtcan, daha önce yayımlanan Ceza Yargılaması Hukuku, CMUK Şerhi, Ceza Avukatının El Kitabı, Avukatın CMUK El Kitapları yanında "Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı." m hazırladığını bu kitabın basımında Türkiye Barolar Birliği'nin katkıda bulunmasını istedi. Bunca ağır iş ve yaşam koşullarında kitap yazma gibi son derece güç bir görevi üstlenen sayın hocamıza, her türlü yardımı yapmak istediğimizi bildirerek, konuyu önce yönetim kurulu üyelerinin, daha sonra yayın kurulunun bilgisine sunarak alınan olumlu yanıtlar üzerine, kitabın basımına karar verildiği kendisine iletilmiştir.

Sav-Savunma-Karar (hüküm) üçlüsünden oluşan yargının, her üç unsurunun da, adil yargılamanın gerçekleşmesinde önemli katkıları vardır. Bu nedenle, sav-savunma-karar (hüküm) üçlüsünü oluşturan; Savcı, Avukat ve Yargıcın yeterli bilgi ve donanımına sahip olması gereklidir. Üzülerek ifade etmek isteriz ki, uygulamada usul hükümleri çoğu kez ihlal edilmekte ve usul bir yana bırakılarak nasıl olduğu anlaşılamayan bir takım usul dışı yöntemlere başvurulmaktadır. Bu yönleriyle kitabın Savcı ve Yargıçlara çok yararlı olacağına inanmaktayım.

Türkiye Barolar Birliği oluşturduğu "Yayın Kurulu" ile Masa Üstü Yayımcılığı başlatmak istemektedir. Bu kitap, masa üstü yayımcılığının ilk ürünü olarak sunulmaktadır. Bundan böyle Türkiye Barolar Birliği "Yayın Kurulu" mesleğimiz ve meslektaşlarımıza yararlı ürünler sunan tüm yazarlara olanakları ölçüsünde katkı verecektir.

Sayın Prof.Dr. Erdener Yurtcan hocamız, yakın ilgimizden ve katkımızdan söz ederek bize teşekkür etmektedir, teşekkür edilmesi gereken biri varsa o da, bu denli verimli ürünler sunan hocamızın kendisidir.

Kitabın tüm meslektaşlarımıza yararlı olacağı umuduyla, emeği geçenlere teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Türkiye Barolar Birliği
Başkanı
Avukat Özdemir ÖZOK

ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap adalet hizmeti içinde önemli görevler üstlenen iki gruba işlerinde yardımcı olmak amacı taşıyan bir el kitabıdır.

Bu iki gurup Cumhuriyet savcıları ile ceza yargıçlarıdır.

Ceza yargılaması faaliyeti içinde iddia görevini yapan C.Savcıları ile yargı erkini kullanan ve ceza uyuşmazlıklarını çözen ceza yargıçlarının meslekte karşılaştıkları konulara ve sorunlara ışık tutmak amacıyla bu kitabı kaleme aldım.

Kitapta uygulama ve uygulamacı dikkate alınmış, zorunlu olmadıkça, doktriner açıklamalardan kaçınılmıştır. Bu niteliği ile kitap, bir başvuru kitabı olma amacı taşımaktadır.

Meslekte tecrübe kazanmış yargıç ve savcıların, kitabı inceledikten sonra, kitaptaki bilgilere sahip olduklarını düşünmelerini son derece doğal karşılıyorum. Ancak belirtmek isterim ki, her kitap içerdiği bilgiler bakımından, o bilgilere ulaşmak isteyenlere hizmet vermek ister. Ayrıca mesleğe yeni başlayanları da unutmamak gerektiğine inanıyorum.

Elinizdeki kitap, aslında benim açımdan bir hizmetin tamamlanmasıdır. Geçen yıllarda yayınladığım "Ceza Avukatının El Kita-

bı” adını verdiğim kitap ile “CMUK Avukatının El Kitabı” başta avukat meslektaşlarım olmak üzere meslektaşlarım tarafından övgülerle karşılanınca, bu kez aynı hizmeti, konunun diğer temel öğeleri olan C.Savcılarını ve ceza yargıçları için vermek gerektiğini düşündüm.

Kitabı üç ana bölüme ayırdım. Birinci bölümde C.Savcılarını, ikinci bölümde ceza yargıçları ele alınmaktadır.

Son bölüm uygulamanın temelini oluşturan belgelere ayrılmıştır. Bunların amacı yol göstermektir.

Kitabı Türkiye Barolar Birliği ile birlikte yayınlıyoruz. Başkan, değerli meslektaşım **Av. Özdemir ÖZOK**’un içten ve sıcak yaklaşımını unutmam mümkün değildir.

TBB ile müşterek çalışmamızın bence güzel bir anlamı daha var. Avukatların meslek örgütü “üç ayrılmaz güç” yaklaşımında iddia ve yargıya bir el vermektedir. Adalet hizmetinin görülmesinde daha iyiye ulaşmada yalnızca bir küçük katkı diyebiliriz buna.

Yerine getirilmesi gereken başka teşekkür borçlarım da var. “Haydi Hocam şimdi” diyerek beni bilgisayarımın başına oturtan **Av. Mustafa Avlağı**, kitabın “ekler” bölümünü tamamlayan ve güzelleştiren Sarıyer C. Savcılarını, **Hüseyin Yavaş** ile **Fazıl Arslanalp**, Kütahya C. Başsavcısı **Gökhan Karaburun**, İstanbul C. Savcısı **Selahattin Üstündağ**, **Songül Grafik**’in çalışkan ve işlerinin ustası sahipleri kitaba can verdiler. Sağolsunlar.

Tarabya, 22 Mayıs 2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
ÖNSÖZ	V

I. BÖLÜM

CUMHURİYET SAVCISI	1
&1. SAVCININ CEZA YARGILAMASI HUKUKUNDAKİ STATÜSÜ	1
I- Genel Bilgiler	1
1. Savcılık Örgütü	2
2- Savcının Hukuki Statüsü	4
II- Savcının Görevleri	8
1. Araştırma ve koğuşturma görevi	8
2. Kamu davasını açma ve yürütme	8
3. Yargılama önlemlerine başvurabilme	9
4. Kanun yoluna başvurma	9
5. Cezaların infazı	9
6. Bildirimde bulunma	10
7. Bazı hukuk davalarını açma ve yürütme	10
III- Savcının Yardımcıları	10
1. Kolluk	10
2. Sulh yargıçları	12
& 2. SAVCININ ÖN SORUŞTURMADAKİ GÖREVİ	13
I- Önsoruşturmanın Önemi	13
II- Önsoruşturmanın Görevleri	14

III- Önsoruşturmanın Hazırlayıcı ve Ayıklayıcı İşlevi	15
IV. HAZIRLIK SORUŞTURMASI	16
1- Hazırlık Soruşturmasının Başlaması	16
2- Suç duyurusunun yapılması (İhbar)	17
3- Hazırlık Soruşturması Faaliyetinin Yürütülmesi	21
4- Hazırlık soruşturmasında savcının dışındaki yetkililer	24
5- Savcının dava açma mecburiyeti	28
6- Hazırlık Soruşturmasının Sonuçlanması	28
A- İŞİN SONA ERMESİ	29
1. Çeşitli Olasılıklar	29
2. Sonverme Yetkisi, Kararı ve Bunun Bildirimi	30
3. Takipsizlik kararına itiraz	31
4. Hazırlık soruşturmasının yeniden yapılması	33
B- Davanın Açılması	34
1. Davanın kamu davası oluşu	34
2. Savcının açtığı davanın çeşitleri	35
3. Kamu davasının açılmasının sonuçları	36
4. İddianame	37
5. Uygulama.	39
& 3. SAVCININ ÖNEMLİ YARGILAMA ÖZLEMLERİNDEKİ YETKİSİ	41
I. Genel olarak	41
II. Soruşturmanın kollukla yürütülmesi	41
III. Hazırlık soruşturmasında yer gösterme(keşif)	42
1. Keşif	42
2. Yer Gösterme	44
IV. İfade alma	45
1. Kavram	46
2. Sorgu ve İfade Alma Yöntemi	47
3. Uygulamada ifade alma ve sorgu	59
V. Bilirkişiye Başvurma	64
I- Kavram	65
1. Genel tecrübe kurallarını bildirme	65
2. Özel bilgi sahibi kişinin gözlemleyebileceği olguları tesbit	65
3. Özel bilgiyle bilimsel kuralları uygulayıp sonuç çıkarmak	65
4. Bilirkişinin doğrudan doğruya yargıcın ve savcının yardımcısı oluşu	68

5. Bilirkişinin özel bilgiye sahip ve ancak yargıcın emriyle faaliyette bulunan kişi oluşu	68
II- Bilirkişiden Yararlanma Sınırı	69
1. Bilirkişiye başvurma mecburiyetinin olmaması	69
2. Bilirkişinin kim olacağı ve sayısının belirlenmesi	74
3. Bilirkişi raporunda eksiklik ve çelişkinin varlığı	74
4. Bilirkişilik yapmak mecburiyetinin olmaması-resmi bilirkişilik	77
VI. Tanık dinleme	80
I- Kavram	81
1. Herkesin tanık olabilmesi	81
2. Tanıklığın öteki yargılama sùjeleriyle bağdaşıp bağdaşmadığı	81
II- Tanığın Ödevleri	82
1. Yargıç önünde hazır bulunma	82
2. Beyanda Bulunma	83
3. Yemin Etme	86
III- Tanığın Dinlenmesi ve Yemin Ettirilmesi	89
1. Tanığın Dinlenmesi	89
2. Tanığın Yemin Etmesi	91

& 4. SAVCININ YARGILAMA ÖNLEMLERİNE BAŞVURMA

YETKİSİ	93
I. Genel olarak	93
II. Elkoyma (Zapt)	94
1. Kavram	94
2. Elkoyma Yetkisi	96
3. Elkoyma Önleminin Uygulanması	97
4. Elkonulması Yasak Eşya	98
5- Özel Elkoyma Türleri	99
III. Arama	109
1- Kavram	109
2. Kapalı yerlerde arama	111
3. Kişinin Üzerini Arama	114
4. Arama – Tarama	114
IV. Haberleşme araçlarının dinlemeye alınması (telefon dinleme)	115
1. Kavram	116
2. Genel Olarak	116

3. Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu (4422 sayılı Yasa)	118
V. Savcının ve kolluk görevlilerinin yakalama yetkisi	120
1. Tutuklama kararı verilmesini gerektiren bir durumun olması	121
2. Gecikmede tehlike bulunması	121
3. Kolluk memurunun hemen amirine başvurmasının mümkün olmaması.	121
4. Müzekkereli Yakalama	122
VI. Tutuklamada Savcılık Görevi	124
& 5. SAVCILIĞIN DOSYA OLUŞTURMASI VE DOSYANIN İNCELENMESİ	126
I. Genel olarak	126
II. Dosyanın incelenmesi	126
& 6. DURUŞMADA VE KANUN YOLUNDA SAVCILIK	128
I. Genel olarak	128
II. Savcılığın istemleri ve mütalaaları	129
III. Esas hakkında mütalaa	131
IV. Kanun yolunda Savcılık	133
V. Devlet Güvenlik Mahkemesinde Savcılık	134
VI. Yargıtay'da Savcılık	136
1. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı	137
2. Tebliğnamenin Hazırlanması	138
3. Duruşmalı temyizde savcılık	140
4. Yargıtay'ın birinci derece yargılaması	140
& 7. ÖNÖDEMEDE SAVCILIK	141
I- Kavram	142
II- Uygulama alanı	143
1. Eylemin para cezasını gerektirmesi	143
2. Eylemin üç aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suç olması	143
3. Savcının önödeme girişimi	144
III- Başarısız önödeme girişiminin sonuçları	144
IV- Savcının önödeme girişiminde bulunmaksızın dava açması	145
V- Önödeme Uygulaması	145

& 8. ŞAHSİ DAVADA SAVCILIK	146
1. Şahsi davalık fiil için savcının kamu davası açabilmesi	147
2. Kamu yararı kavramı	148
3. Savcının dava açmayı reddetmesi	149
4. Savcının açılmış davaya katılması	151
& 9. SUÇÜSTÜ YARGILAMASINDA SAVCILIK	153
I- Konusu ve amacı	153
II- MSMUK'nun uygulama koşulları	154
1. Suçüstünün varlığı	154
2. Failin yakalanması	154
3. Belirli suçların işlenmiş olması	155
4. Suçun belirli yerlerde işlenmiş olması	155
III- Hazırlık Soruşturması ve savcının kamu davası açması	156
1. Hazırlık soruşturmasının yapılması	156
2. Savcının kamu davasını açması	157
3. Mahkemenin çalışmaya çağırılması	157
&10. MEMURLARIN VE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN YARGILANMASINDA SAVCILIK	158
I- Genel Olarak	158
II- MKYK'nın Kuralları	160
1. Amaç	160
2. Kapsam	161
3. İzin vermeye yetkili merciler	163
4. Olayın yetkili mercie iletilmesi, işleme konulmayacak ihbar ve şikayetler	165
5. Ön inceleme	168
6. Ön inceleme yapanların yetkisi ve rapor	170
7. Süre	171
8. Soruşturma izninin kapsamı	173
9. İtiraz	175
10. İştirak halinde işlenen suçlar	177
11. Soruşturma izninin gönderileceği merci	178
12. Hazırlık soruşturmasını yapacak merciler	179
&11. MAL BİLDİRİMİNDE BULUNULMASI, RÜŞVET VE YOLSUZLUKLARLA MÜCADELE KANUNUNUN (3628 SAYILI YASA) UYGULANMASINDA SAVCILIK	181

&12. KÜÇÜKLERİN YARGILANMASINDA SAVCILIK	184
I. Çocuk mahkemeleri	185
II. Çocuk mahkemelerinde yargılanacaklar	186
1. 11 yaşına kadar olan çocuklar	186
2. 11-15 yaş gurubu içindeki çocuklar	187
III. Çocukların yargılanmasındaki özellikler	187
&13. AKILHASTALARININ YARGILANMASINDA SAVCILIK	189
I. Akılhastalığının hazırlık soruşturmasında anlaşılması	189
II. Akılhastalığının sonsoruşturmada anlaşılması	190
&14. UYUŞTURUCU YA DA ALKOL TUTKUNU OLANLARIN YARGILANMASINDA SAVCILIK	190
I. Uyuşturucu tutkunu olanlar	190
II. Alkol tutkunu (müptelası) olanlar	191
&15. CEZANIN İNFAZINDA SAVCILIK	191
I- Konusu	191
II- İnfaz yargılamasının çeşitleri	192
1. Sonkararın yorumunda ya da cezanın infazında duraksama (tereddüt)	192
2. Birden çok mahkumiyette cezaların toplanması	192
3. Hastanede geçen sürenin cezadan indirilmesi	193
III- İnfaz Yargılaması	193
1. Dava açma yetkisi	193
2. Yargı yetkisi	193
3. Yargılama yöntemi	193
4. Yasayolları	194
IV. Mahkumun İstemiyle İnfazın Ertelenmesi	194

II. BÖLÜM

CEZA YARGICI	197
&1. YARGIC	197
A. Temel İlkeler	197
I- Yargıçlık Koşulları	197
1. Atanma	198
2. Ehliyet	198

3. Göreve başlama	198
II- Yargıçların Nitelikleri	198
III- "Tabii Yargıç" İlkesi	199
IV- Yargıcın Bağımsızlığı	200
1. Bağımsızlık Kavramı	200
2. Türk hukukunda durum	201
3. Bağımsızlık Sağlama çareleri	202
B. YARGICIN HAKLARI VE ÖDEVLERİ	207
I- Hakları	207
1. Bağımsızlık ve güvence içinde çalışma	207
2. Meslekte yükselme	207
II- Ödevleri	208
1. Yargı mecburiyeti	208
2. Yargı Görevini Tarafsızlık İçinde Yapma Mecburiyeti	209
&2. ÖNLEMLERE KARAR VERME YETKİSİ	223
I. Temel İlkeler	223
II. Kavram	223
&3. TUTUKLAMA	225
I- Tutuklama kavramı ve amacı	225
1. Genel olarak	225
2. Uluslararası Belgelerde Tutuklama	228
II- Tutuklama Koşulları	229
A- MADDİ KOŞULLAR	229
1. Sanığın suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunması	229
2. Özel tutuklama nedenlerinin varlığı	230
3. Yeni tutuklama nedenlerinin DGM'lerde de uygulanması	233
B- BİÇİMSEL KOŞULLAR	233
1. Yargıcın yazılı bir tutuklama kararının bulunması	233
2. Yargıcın tutuklama kararı vermeye yetkili olması	235
3. Sanık için açılmış davanın kamu davası olması	235
4. Ceza yargılaması koşulu aranıyorsa, bunun gerçekleşmiş olması	236
III- Tutuklama kararının yerine getirilmesi	236
1. Sanığın ele geçirilmesi	236

2. Gıyabi tutuklamanın vicahiye çevrilmesi237
3. Yargıcın görevleri238
4. Sanığın yetkili yargıç önüne çıkarılamaması240
IV- Tutuklama Süreleri240
V- Tutuklu hakkında yapılacak işlemler242
VI- Tutuklama kararının askıya alınması (Güvenceyle, Teminatla Salıverme243
1. Güvenceyle salıverme kavramı ve amacı243
2. Güvenceyle Salıvermenin Uygulama Koşulları245
VII- Tutuklama kararının geri alınması249
1. Tutuklama nedenlerinin kalmaması250
2. Sanık hakkındaki yargılamanın sona ermesi250
VIII- Tutuklama Kararına İtiraz251
IX- Tutuklama kararının gözden geçirilmesi251
X- Özel Tutuklama Durumları252
XI- Hukuka aykırı tutuklamalardan doğan zararların giderilmesi253
XII- Uygulamada tutuklamanın satırbaşları254
1. Tahliye istemi ve kanunyolu256
2. Sorğu için tutuklama257
&4. ZORLA GETİRME(İHZAR)257
I- Kavram257
II- Çeşitleri259
1. Sanıkların zorla getirilmesi259
2. Tanıkların zorla getirilmesi259
& 5. YURTDIŞINA ÇIKMA YASAĞI260
& 6. MÜŞAHEDE(GÖZLEM) ALTINA ALMA264
& 7. ELKOYMA(ZAPT)265
& 8. HABERLEŞME ARAÇLARININ DİNLEMeye ALINMASI(TELEFON DİNLEME)265
& 9. ARAMA265
& 10. İSTİNABE(TALİMAT YAZMA) VE NİYABET266

I. İstinabe (Talimat Yazma)266
II. Niyabet269
& 11. DURUŞMA HAZIRLIĞI270
I- Konusu ve amacı270
II- Duruşma Hazırlığında Yapılan İşlemler271
1. Duruşma gününün belirlenmesi271
2. Duruşma için çağrılarının yapılması272
3. Delillerin Toplanması274
4. Tanık dinleme ya da bilirkişiye başvurma275
5. İddianamenin sanığa bildirimi276
& 12. DURUŞMA276
I- Önemi ve duruşmanın akışı278
II- Duruşmanın Yargılama Devresi280
A- YARGILAMANIN KAMUYA AÇIKLIĞI (ALENİYET)280
1. Önemi280
2. Açıklığın Kaldırılması (Gizli duruşma)281
3. Açık ya da gizli duruşmada bulunmanın ya da yayımın yasaklanması281
4. Uygulama282
B- DURUŞMANIN SÖZLÜĞÜ283
1. Duruşmaya ara verilmesi284
2. Araverme süresi284
Ç- YARGILAMAYA KATILAN SÜJELERİN DURUŞMADA HAZIR BULUNMASI284
1. Yargıçların hazır bulunması284
2. Savcının hazır bulunması285
3. Müdafinin hazır bulunması285
4. Sanığın hazır bulunması286
5. Öteki süjeler289
D- DURUŞMANIN YÖNETİMİ290
1. Kavram290
2. Duruşmanın yönetimi yetkisi290
3. Başkanın soru sorma izni vermesi292
4. Çapraz sorgusunun uygulanması292
E- YOKLAMA ve SANIĞIN SORGUSU293
F- DELİLLERİN İLERİ SÜRÜLMESİ ve TARTIŞILMASI294
1. İspat istemlerinin geri çevrilmesi296

2. Delillerin doğrudan doğruyalığı	297
3. Dolaylı delillerin kabul edilmesi	298
4. Soruşturmanın Genişletilmesi (Tevsî tahkikat)	300
G- İDDİA ve SAVUNMAYA SÖZ VERİLMESİ	301
1. Genel olarak	301
2. Uygulama	302
3. Ek savunma hakkı ve uygulaması	303
III- Duruşmanın Sonkarar (Hüküm) devresi	307
A. SONKARAR (HÜKÜM)	307
1. Kavram	307
2. Sonkararın konusu	308
II- Hukuka Aykırı Yollarla Elde Edilen Delillere	
Dayanma Yasağı	310
1. Kavram	310
2. Uygulama	314
3. Yargıçların görüşmesi (müzakere) ve oy vermesi	319
B- SONKARARIN ÇEŞİTLERİ	322
1. Beraat kararı	322
2. Mahkumiyet kararı	323
3. Davanın düşmesi ya da reddi	324
4. Durma kararı	326
C- SONKARARIN BİLDİRİMİ (TEFHİM) ve	
KALEME ALINMASI	329
1. Bildirimi	329
2. Hüküm Fıkrası	330
3. Sonkararın Kaleme Alınması	331
4. Sonkararın İçeriği	332
5. Uygulama	335
& 13. YARGICIN KANUNYOLLARINDAKİ YETKİSİ	337
A. İTİRAZ	337
I. Kavram-Konusu ve Niteliği	337
II- İtiraz yoluna başvurma	339
1. Yetkililer	339
2. Yöntemi	340
3. Etkisi	340
III- İtiraz Çeşitleri	340
1. Adi İtiraz	340
2. Acele İtiraz	341

3. Adi ve acele itirazın karşılaştırılması	341
IV. İtiraz Yargılaması	342
1. Genel Olarak	342
2. Uygulama	344
B. TEMYİZ	345
I- Konusu ve niteliği	345
II- Amacı	346
III- Temyiz yoluna başvurmanın etkisi	347
IV- Temyiz istemi ve temyiz nedeni	348
1. Temyiz istemi	348
2. Temyiz nedeni olarak "hukukun zedelenmesi"	349
3. Temyiz Nedenleri	350
V- Temyiz yoluna başvurmanın koşulları ve incelenmesi	358
1. Koşullar	358
2. Koşulların İncelenmesi	363
VI- Temyiz Yargılaması	364
1. Yargılamanın Yargıtayda yapılması	364
2. Başsavcılığın görüşünün alınması	367
3. Yargıtayın ön incelemesi	368
4. Yargıtayın temyiz yargılaması	369
5. Temyiz yargılamasının kapsamı	371
6. Yargıtayın Sonkararları	374
7. Bozmadan sonraki yargılama	381
VII- Yargıtay kararlarının başvurmayanlara etkisi (Genişleme Etkisi)	390
C. BAŞSAVCININ İTİRAZI	392
I- Konusu ve niteliği	392
II- Başvurma	393
III- Yargılama	394
IV- Uygulama	395
D. KARAR DÜZELTME	396
I- Konusu ve niteliği	396
II- Başvurma	397
1. Yetki	397
2. Koşullar	397
3. Nedenler	398
4. Etkisi	399
III- Karar Düzeltme Yargılaması	399
IV- Uygulama	399

E. YARGILAMANIN YENİLENMESİ	401
I- Konusu, niteliği ve amacı	402
II- Yargılamanın yenilenmesi davasının açılması	403
1. Yetki	403
2. Koşulları	403
3. Yargılamanın yenilenmesi nedenleri	404
4. Uygulamada yargılamanın yenilenmesi nedenleri	407
5. Etkisi	408
III- Yargılamanın Yürüyüşü	408
1. Davanın kabule şayanlığının araştırılması	408
2. Delillerin Toplanması	409
3. Sorsoruşturmanın Yenilenmesi	410
IV- Yasayolları	412
V- Haksız ya da kötüniyetle yapılan yenileme istemi (m.342)	413
F. YAZILI EMİR	413
I- Konusu, niteliği ve amacı	413
II- Davanın Açılması	414
1. Yetki	414
2. Koşullar	415
3. Nedenler	415
4. Etkisi	415
III- Yargılama	415
IV- Bozma kararının etkisi	416
1. Uyuşmazlığın esasını çözen mahkeme kararları	416
2. Uyuşmazlığın esasını çözmeyen mahkeme kararları	417
V- Uygulama açısından yazılı emir yolu	417
G. İÇTİHADI BİRLEŞTİRME	419
1. Kavram	419
2. İBK konusunda görevli organlar	420
3. İçtihadların Birleştirilmesi Yöntemi	422
& 14. ÖZEL YARGILAMA YOLLARINDA YARGICIN YETKİSİ	424
A. ŞAHSİ DAVA	424
I- Şahsi dava kavramı	424
II- Şahsi Davanın Açılması ve Açılma Üzerine Yapılacak İşlemler	426
A- ŞAHSİ DAVANIN AÇILMASI	426
1. İstek Koşulu	426

2. Biçim koşulu	.426
3. Görev	.427
4. Yerel yetki	.428
5. Dava açma süresi	.428
6. Güvence (teminat) verme zorunluğu	.430
B- DAVANIN AÇILMASI ÜZERİNE YAPILACAK İŞLEMLER	.432
1. Davanın yasaya uygunluğunun incelenmesi	.432
2. Yetkili Yargıcın Yapacağı Soruşturma	.435
3. Yetkili hakimlerin verebileceği kararlar	.436
4. Kararların sonuçları	.437
VI- Şahsi Davada Duruşma	.437
1 Kural Olarak Kamu Davasındaki Kuralların Uygulanması	.437
2. Delillerin Ortaya Konulması	.438
3. Fiilin Niteliğinin Değişmesi	.438
4. Şahsi Davalık Bir Fiile İlişkin Yargılamanın Ağır Ceza Mahkemesinde Görülen Bir İşle Birleştirilmesi Yasası	.439
5. Şahsi Davacının Savcının Yerini Alması	.439
6. Şahsi Davacının Savcının Yerini Almasının İstisnaları	.440
7. Tarafların Duruşmada Hazır Bulunmaları ve Temsilcileri	.443
8. Duruşmanın Sona Ermesi	.444
VII- Şahsi Davanın Sona Ermesi ve Yasayolları	.444
A- ŞAHSİ DAVANIN SONA ERMESİ	.444
1. Genel nedenlerle sona erme	.444
2. Şahsi davaya özgü nedenlerle sona erme	.446
B- YASAYOLLARI	.448
1. Şahsi dava nedeniyle yasayoluna başvurabilecekler ve bunun biçimi	.448
2. Şahsi davacının savcının başvurabileceği yasayollarına başvurabilmesi	.449
3. Temyiz dilekçesi ya da layihasının bildirilmesi ve Yargıtay'a gönderilmesi	.449
4. Şahsi davacı tarafından aleyhine yasayoluna başvuran bir kararın sanık çıkarına da bozulabilmesi	.450
5. Şahsi davacının mahkumun aleyhine yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilmesi	.450
VIII- Şahsi Davada Yargılama Önlemleri	.451

B. MÜDAHALE YOLUYLA DAVA	451
I- Kavram	452
II- Davanın açılması	452
1. Davacılık koşulları	452
2. Biçimi	452
3. Süre	453
III- Yargılama	454
1. Kamu davasıyla birleşik yargılama	454
2. Müdahilin özel statüsü	454
3. Müdahalenin yargılamayı durdurmayaacağı	454
4. Müdahilin davasını geri alması	455
5. Kararların müdahile bildirim	455
IV- Müdahilin yasayollarından yararlanması	455
V- Uygulama	456
C. SUÇÜSTÜ YARGILAMASI	458
I- Konusu ve amacı	458
II- MSMUK'nun uygulama koşulları	459
1. Suçüstünün varlığı	460
2. Failin yakalanması	460
3. Belirli suçların işlenmiş olması	460
4. Suçun belirli yerlerde işlenmiş olması	461
III- Hazırlık Soruşturması ve savcının kamu davası açması	461
1. Hazırlık soruşturmasının yapılması	461
2. Savcının kamu davasını açması	462
3. Mahkemenin çalışmaya çağırılması	462
IV- Yargılama	463
1. Yetkili mahkeme	463
2. İstisnaların dışında genel kuralların uygulanması	463
3. Duruşma	464
V- MSMUK koşullarının bulunmadığı durumlarda suçüstü yargılaması yapılması	465
VI- Uygulama	465
Ç. MEMURLARIN VE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN YARGILANMASI	466
D. DEVLET GÜVENLİK MAHKEMESİNDE YARGILAMA	471
I- Konusu ve önemi	471
II- DGM yargılamasının özellikleri	473
1. İddia açısından	473

2. Savunma açısından	473
3. Yargı açısından	474
4. Yasayolları	477
E. GAİPLERİN YARGILANMASI	478
I- Konusu	478
II- Gaipier hakkındaki yargılama kuralları	479
1. Eylemin yaptırımının basit olması	479
2. Yaptırımın para cezası ya da müsadereiden başka olması	479
F. KÜÇÜKLERİN YARGILANMASI	480
G. AKILHASTALARININ YARGILANMASI	484
H. UYUŞTURUCU VE ALKOL TUTKUNLARININ YARGILANMASI	486
İ. MÜSADERE YARGILAMASI	487
I- Konusu	487
II- Müsadere Yargılaması	488
1. Asıl ceza davası açılan durumlarda ayrı bir davaya gerek olmaması	488
2. Ayrı bir müsadere davasının açılması	488
3. Davayı açma yetkisi	488
4. Yetkili mahkeme	489
5. Yargılama yöntemi	489
6. Yasayolları	489
III- Uygulama	490
J. SULH YARGICININ CEZA KARARNAMESİ	493
1. Konusu	494
2. SYCK'nin içeriği	494
3. SYCK'ye karşı koyma	495
K. ÖNÖDEME	497
IV- Savcının önödeme girişiminde bulunmaksızın dava açması	497
L. İNFAZ YARGILAMASI	498
I- Konusu	498
II- İnfaz yargılamasının çeşitleri	499
1. Sonkararın yorumunda ya da cezanın infazında duraksama (tereddüt)	499
2. Birden çok mahkumiyette cezaların toplanması	499
3. Hastanede geçen sürenin cezadan indirilmesi	500
III- İnfaz Yargılaması	500

1. Dava açma yetkisi	500
2. Yargı yetkisi	500
3. Yargılama yöntemi	501
4. Yasayolları	501
M. YASAK HAKLARIN GERİ VERİLMESİ YARGILAMASI	502
I- Konu	502
II- Yargılaması	502
1. Dava açma yetkisi	502
2. Koşullar	502
3. Yargılama	503
N. ŞAHSİ HAK YARGILAMASI	505
I- Kavram	505
II- Hukuki Niteliği	506
III- Ceza Mahkemesinin Şahsi Hak Konusunda Karar Vermesinin Koşulları	507
1. İstek koşulu	507
2. Sanığın mahkum olmasının zorunlu olması	508
IV- Şahsi Hak Yargılamasının Özellikleri	511
1. Davanın ihtiyari oluşu	511
2. Şahsi hak davasında medeni yargılama ilkelerinin sınırlı biçimde uygulanması	512
V- Yargılama Sonunda Verilebilecek Kararlar	514
1. Red Kararı	514
2. Şahsi hakka mahkumiyet kararı	514
3. Davacının hukuk mahkemesine başvurmakta özgür olduğu kararı	515
O. HAKSIZ YA DA HUKUKA AYKIRI TUTUKLAMA VE YAKALANMADAN DOĞAN ZARARLARIN GİDERİLMESİ YARGILAMASI	515
I- Kavram	515
II- Yargılama	517
A. GENEL İLKELER	517
1. İstek	517
2. Süre	518
3. Görevli ve Yetkili Mahkeme	518
B. YARGILAMA YÖNTEMİ	519
1. Önyargılama	519
2. Mahkemenin karar vermesi	522
3. Mahkemenin verebileceği kararlar	523

C. YASAYOLLARI	525
1. Kural olarak temyize başvurulacağı	525
2. Yasayollarına başvurma yetkisi	526
3. Süre	526
III- Uygulamada tazminat yargılaması	526
&15. YARGILAMA GİDERLERİ	537
I- Kavram	537
II- Yargılama giderlerini yükleneciler	537
1. Mahkumiyet halinde	537
2. Beraat halinde	538
3. Kısmen mahkumiyet halinde	538
4. Birden çok kişinin mahkumiyeti halinde	538
5. Cürüm uydurma ya da iftira halinde	538
6. Karşılıklı hakaret ve sövme halinde	538
7. Şahsi davada	539
8. Koğuşturma davası üzerine açılan kamu davası halinde	539
9. Eski duruma getirme halinde	539
10. Yasayollarına başvuru halinde	540
III- Yargılama gideri kararı ve yerine getirilmesi	540
IV. Uygulama	540
EKLER	553
CEZA DAVASI İŞLEMLERİ ÖRNEKLERİ	555
MAHKEME KARARI ÖRNEĞİ (Şablon)	573
TÜRK CEZA KANUNUNDA MADDELERİN UYGULAMA SIRASINI GÖSTEREN ÇİZELGE	575
TÜRK CEZA KANUNUNUN 522. MADDESİNİN UYGULANMASI	589
CEZANIN UYGULANMASI	592
TCK'DA ÖNÖDEMeye BAĞLI MADDELER VE MİKTARLARI	596

TCK'DAKİ PARA CEZALARINA İLİŞKİN MADDELER VE ALT-ÜST SINIR YÖNÜNDEN MİKTARLARI	601
SULH YARGICININ CEZA KARARNAMESİ ÖRNEKLERİ	611
CEZANIN İNFAZINA İLİŞKİN İŞLEM VE KARAR ÖRNEKLERİ	614
BİR CEZA DOSYASININ İNCELENMESİNDE CEVAP ARANACAK SORULAR	631
AVUKATLARIN GÖREV SUÇLARINDAN ÖTÜRÜ YAPILAN SORUŞTURMAYA İLİŞKİN BİLGİLER	635

I. BÖLÜM

CUMHURİYET SAVCISI

&1. SAVCININ CEZA YARGILAMASI HUKUKUNDAKİ STATÜSÜ

I- Genel Bilgiler

Savcı ceza yargılaması faaliyeti içinde yargıçtan sonra gelen en önemli süjedir. Yargıç, önüne getirilen ceza uyuşmazlığını çözen kişi olarak birinci planda rol oynarken, onun önüne uyuşmazlığı getiren ve bunun için gerekli araştırma ve hazırlığı yapan savcının da önemli rolü inkar edilemez.

Ceza yargılaması içinde savcı iddia faaliyetini yürüten süjedir. Devletin temel erkleri, yasama, yürütme ve yargı olarak ayrıldığında, **savcının yaptığı iş yürütme erki içinde düşünülmelidir.** Aslında savcının yürütmenin bir görevlisi olduğunun etkisi bu paragraf içinde yapılacak açıklamalarda kendini gösterecektir.

Savcı süje olarak iddia görevini yerine getirirken, tarihsel gelişim içinde, ceza koğuşturması görevinin devlete ait olduğu devirlerden başlayarak, savcılık adını alan bir örgüt içinde görev yapması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bu bölümde savcılıktan örgüt olarak söz etmek de gereklidir.

Savcı yargılama içinde iddia görevini yerine getiren süje olarak sonuçta adalete hizmet eden bir kişidir. Suçla mücadele konusunda, toplumda suç işlenmesi ile bozulan denge ve düzenin yeniden kurulmasında ve suçluların cezalandırılmasında, savcının büyük payı vardır. **Savcı ileride üzerinde durulacak görevlerini yerine getirirken, en önemli ödevi bir hukuk adamı olarak "yasa ya bağlılık"tır. Bunu belirtmek için savcının yasaların bekçisi olduğu söylenmiştir.**

1. Savcılık Örgütü

a) Örgütlenme

Bugün için savcılık örgütleri mahkemelerin yanında bulunmaktadır. Yargıçların yanında ayrı bir savcılık örgütü yoktur. Bu işleri yargıcın bağlı olduğu mahkeme yanındaki savcılık yapar.

Ülkemizde mahkemelerin örgütlenmesi, idari yapılanma çerçevesinde ilçe düzeyinde oluşturulmuştur; bunun sonucu olarak her ilçede bir asliye mahkemesi vardır. Bu nedenle de bu mahkemelerin yanında savcılık örgütü kurulmuştur.

Savcılık üç sınıfa ayrılabilir.

aa) Bir mahkeme yanındaki savcılıklar

aaa) Her asliye mahkemesi yanında bir savcılık vardır. Örgüt olarak savcılık bu yerde tektir, çünkü bir yerde birden çok asliye mahkemesi olamaz. Söz konusu olan asliye mahkemelerinin daire olarak görev yapmasıdır. O yer savcılığı, örneğin "Sarıyer Başsavcılığı" olarak adlandırılır ve iş yoğunluğuna göre o savcılıkta yeteri kadar savcı görevlendirilir.

bbb) Her ağırceza mahkemesi yanında bir savcılık vardır. Ağırceza mahkemesi aslında asliye mahkemesinin bir dairesi olarak, aynı zamanda asliye mahkemesinin yanındaki savcılık da sayılabilir.

ccc) Yargıtay yanında Başsavcılık vardır. Örgüt olarak tektir, başında başsavcı bulunur.

bb) Bir mahkeme yanında durumunda sayılan savcılıklar

aaa) Asliye mahkemesi yanındaki savcılık, asliye çevresindeki sulh mahkemelerinin yanında durumundadır.

Bu biçimdeki bir düzenleme, ülkemizde sulh mahkemelerinin yanında savcılık örgütü olmamasının sakıncasını gidermek bakımından yapılmıştır. İleride üzerinde durulacağı üzere, sulh mahkemelerindeki duruşmalarda savcı hazır bulunmaz (m. 219/2). Bu nedenle bu mahkemelerin kararlarını denetlemek üzere, bir mahkeme yanında durumunda sayılan savcılıklara bu konuda yetki verilmiştir (m. 310/son).

cc) Üst savcılık olarak bir mahkeme yanında sayılanlar

Bunlar ağırceza mahkemesi yanındaki savcılıklardır, çevrelerindeki öteki savcılıklara oranla üst durumunda olup onların yanında buldukları ya da yanında durumunda oldukları mahkemelerin de, kanun yolu bakımından yanında sayılırlar.

b) Savcılık-Mahkeme ilişkisi

Her savcılık kuruluşunun başında bir başsavcı ve yeteri kadar savcı bulunur. Bu sonuç, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununda yapılan değişiklikle doğmuştur. Değişiklik 16 Şubat 1989 tarihinde (KHK/360) sayılı kanun kuvvetinde kararname ile yapılmış, adigeçen yasaya ekli (1) sayılı cetveldeki ünvanlar ile başka yasalardaki aynı ünvanlar değiştirilmiştir. Böylece il ve ilçelerdeki Cumhuriyet Savcılığı ünvanı, il ve ilçe Cumhuriyet Başsavcılığı, Cumhuriyet Savcı yardımcılığı ünvanı, Cumhuriyet Savcılığı olmuştur. Aynı çerçevede gerek Yargıtay ve gerek devlet güvenlik mahkemeleri savcılıklarındaki “yardımcı” biçimindeki ünvanlar da “savcı” olarak değiştirilmiş, başyardımcılık ünvanları da kaldırılmıştır. Bu değişikliklerle ülkemizde uzun zamandan beri eleştiri konusu olan, meslekte belirli bir süre çalışmış olmak ve eskimiş olmaya rağmen, “yardımcı” olarak anılma hususu ortadan kaldırılmıştır. Belirtmek gerekir ki, değişikliğe kadar, bir ilçe ya da ilin savcılık örgütünün başındaki savcının “başsavcı” olarak anılmasının, Yargıtay bünyesindeki başsavcılık ile karıştırılacağı düşünce-

sinde aslında haklılık yoktu. Bu karışma, ünvanlar yerinde ve tam olarak kullanıldığında meydana gelebilecek bir karışıklık olamazdı, çünkü herhangi bir il ya da ilçenin başsavcısı biçimindeki bir belirtme, Yargıtay ile karışıklık yaratmayacaktı. Bugün istenen değişiklik yapılmış olduğuna göre, bu konudaki kuşkulara hak verilmediği söylenebilir. Bunların hepsi savcılık örgütü adına görev yaparlar ve organı temsil ederler.

Savcılık ve mahkemeler adaletin gerçekleşmesinde hizmet eden kuruluşlar olarak birbirinden bağımsız ve eş seviyededir. Bunun sonucu olarak, mahkemeler savcılıklara emir veremezler. Savcılar görevi yerine getirmede mahkemelerden bağımsızdırlar. Puna karşılık savcılarının da mahkemelere emir verme yetkisi yoktur. Özellikle savcılarının yargıçları mesleki bakımdan denetlemesi söz konusu olamaz. Ayrıca yargıç ve savcılarının yargılamadaki faaliyetlerinin farklı temele dayanmasının sonucu olarak, kimse aynı zamanda yargıç ve savcı olamaz.

2. Savcının Hukuki Statüsü

a) Yürütme erki içinde oluşu

Daha önce de belirtildiği üzere, savcı yargılamada iddia görevi yapan kişi olarak, yürütme erki içinde yer alır. Yürütmenin bir görevlisi durumundadır. Bunun görev açısından bazı sonuçları vardır:

aa) Göreve ilişkin denetleme yetkisi

Savcılık yürütme içinde ve her mahkeme yanında "tek" olunca, bunun başında bulunan başsavcının, birlikte görev yaptığı savcılarını denetleme yetkisi vardır. Denetleme yetkisi, alt seviyedeki savcılarının gözetimi, işlemlerin hukuka uygun yapılmasını isteme ve bunlar hakkındaki şikayetleri dinleme yetkisi verir.

bb) Savcılığı yönetme yetkisi

Aslında bu yetki denetleme yetkisinin bir parçası sayılır. Başsavcı kendine bağlı olan savcılarını yönetmek hak ve ödevini yüklen-

miştir. Bu alanda kendisine düşen görev, kendi içinde üç başka yetkiyi de barındırmaktadır:

aaa) Emir verme yetkisi

Başsavcı birlikte çalıştığı savcılara göreve ilişkin emirler verebilir. Bunlar görevin amacına uygun biçimde gerçekleşmesi için genel nitelikte olabileceği gibi, özel nitelikte ve belirli bir olaya ilişkin de olabilir. Örneğin şahsi davalık bir olayda kamu yararının bulunduğunu belirten başsavcı, savcıya kamu davası açması için emir verebileceği gibi, bir mahkemenin kararına karşı kanun yoluna gidilmesi için de emir verebilir.

bbb) Görevi bizzat yerine getirme yetkisi

Başsavcı, savcılığın yetki çevresi içindeki tüm işlemleri yapma ve görevi yürütme yetkisine sahiptir. İsterse bunları kendisi yaparak, yönetimindeki savcılara vermeyebilir.

ccc) İkame yetkisi

Başsavcı bir işin takibinde görevlendirdiği bir savcının yerine bir başkasını ikame etmek yetkisine de sahiptir. İsterse bir işi bir savcıdan alıp bir başkasına verebilir, ya da savcılar arasında görev değişikliği yapabilir.

b) Savcının Adalet Bakanı ile ilişkisi

Adalet Bakanı Bakanlar Kurulu içinde adaletin gerçekleşmesi için çalışmak zorunda olan ve bundan ötürü siyasal sorumluluğu olan kişidir. Yaptığı iş yürütmedir. Savcı da adaletin gerçekleşmesine çalışır ve yürütme içinde yargılamada iddia görevini yapar. Bu temel dikkate alınırsa, adalet bakanı ile savcı arasında bir ilişki söz konusudur. Savcı bakanın emrinde bir görevlidir, onun yasağa uygun emirlerine uymak zorundadır. Bunun aksi düşünülemez. **Savcı yargıç gibi bağımsız değildir, çünkü yaptığı iş yargı değildir.**

Bu temel ilke yasanın 148/3 üncü maddesinde yansımasını bulur. Bunda bakanın savcıya dava açması konusunda emir verebileceği belirtilmiştir. Böyle bir emri alan savcı davayı

açmak zorundadır. Ama görevini yerine getirirken, yani yargılama sırasında gerekeni yapmakta özgürdür, mütalaalarında serbesttir. Gerektiğinde sanığın beraatini de isteyebilir. Savcının dava açması yönünde bir emri bakan veremez. Bu yasaya aykırı bir emir olur. Savcı buna uymak zorunda değildir. Böyle sonuçlardan korunmak için, savcılara bazı güvenceler tanınmıştır. Bunlar üzerinde birazdan durulacaktır.

c) Savcının atanması

Ülkemizde savcı olabilmek için yapılan staja kabulde Adalet Bakanı yetkilidir. Fakat mesleğe atanma Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca (HSYKK, 19) yapılır. Bu kurul karma bir kuruldur. Başkanı Adalet Bakanıdır. Kurulda Yargıtay'dan, Danıştay'dan temsilciler ile Adalet Bakanlığında yüksek derecede memur olarak bakanlık müşteşarı görevlidir (AY, 159). Bu yolla ülkemizde, savcılarının, bakanın tam olarak denetim ve gözetimi altında olmasının önüne geçilmek istenmiştir. Bir başka deyişle, bakanın savcılar üzerinde tam egemen bir kişi olmasının sakıncaları ortadan kaldırılmak istenmiştir.

ç) Savcıya tanınan güvenceler

Bunları Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun (HSYK) kurulmuş olması ve bakanın ancak çok istisnai durumlarda yetkili olmasının kabul edilmiş olması biçiminde sınıflandırmak mümkündür.

HSYK anayasal bir organdır (AY, 159). Savcılarının bütün özlük işleri ve disiplin cezaları ve meslekten çıkarılmaları hakkında karar verme yetkisi bu kurula aittir. (AY, 159/3; HSYKK, 4).

Bu kurulun kararlarını kesin kabul ederek bunlara karşı başka organlara başvurma yolunu kapatan anayasa kuralı (AY, 1961/137/2) AYM tarafından iptal edilmiştir. (RG, 14.1.1978, sy.16169).

Ancak aynı sonuç 1982 Anayasasında (AY, 159/4) kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamazı biçimindeki for-

mülle tekrarlanmaktadır. Bu hüküm, sözü geçen kararlar yönünden hak arama özgürlüğünü temelinden sarsan bir kuraldır.

Savcılar bakımından coğrafi güvenceye de yer verilmiş ve ülke bölgelere ayrılarak, savcılarının belirli sürelerle bu bölgelerde görev yapabilmeleri kabul edilmiştir.¹

Adalet Bakanı HSYK'nun kararını alarak bir savcıyı hizmetin gereği olarak sürekli görev yerinin dışında bir yargı çevresinde geçici olarak görevlendirebilir. Bunun süresi dört aydır. Gecikmede sakınca olan hallerde kurul kararı olmaksızın da geçici görevlendirme mümkündür. Bu durumun kurul toplantıya çağırarak onanması şarttır (HSYKK, 20).

d) Savcının görev alanı

Savcı yasalarla kendine verilmiş görevleri yaparken, hangi mahkeme yanında kurulmuş savcılık örgütünde görevli ise, o yerdeki işlerde yetkilidir. Örneğin bir asliye mahkemesi yanındaki savcılıkta görevli bir savcı, o yer asliye mahkemesinin yetki alanı içine giren işlerde yetkilidir ve buralarda görülmesi gereken davaları açmak ve yürütmekle yükümlüdür.

Uygulamada asliye mahkemesi yanında görev yapan savcılarının ağırcezalık fiil için bu mahkemede dava açıp açamayacakları konusunda tartışma çıkmıştır.

Yargıtay, savcılarının yetki çevresinin bağlı buldukları mahkemenin yargı çevresi ile sınırlı olduğunu kabul etmiştir. Yargıtay kararında şu sözler dikkati çekmektedir: "C. Savcılarının atanmalarında da, yetkilerinin bulunduğu yargı sınırlarıyla kayıtlı olduğu bir yasa gereğidir; her asliye mahkemesi nezdindeki C. Savcısının yetkisi, bağlı bulunduğu bu mahkemenin yargı sınırlarıyla mahduttur. **Bu ilkeden hareket edince, her C. Savcısının ancak bağ-**

1. Bu husus, "Cumhuriyet Savcılarını atama ve nakil yönetmeliğinde yer almaktadır. Yönetmelik Türkiye'yi beş bölgeye ayırmış, mesleğe giren savcılarının belirli sürelerle beşinciden birinciye doğru ilerlemeleri öngörülmüştür (Yön. için bkz. 27 Temmuz 1972 t. ve 14258 sy. RG).

lı bulunduğu mahkemeye dava açabileceğinin kabulü gerekir.” (Yar. CGK, 5.4.1976, E.1-168, K. 182), (bkz. Yurtcan, Şerh, md. 148).

Bunun dışında savcıların görev alanı üzerinde durulurken, bir mahkemenin yanında durumunda savcılık ve üst savcılık örgütlenmesi de dikkatten kaçmamalıdır. Bu örgütlerde görevli olan savcılar, bu savcılıkların bağlı oldukları mahkemelerde görülecek işlerde yetkili olurlar.

II- Savcının Görevleri

1. Araştırma ve koğuşturma görevi

Suç haberi savcıya ulaştıktan itibaren savcı suçla ilgili araştırmaya başlar ve gerekli işlemleri yapar. Bu faaliyet genel olarak “hazırlık soruşturması” olarak adlandırılır. Savcı bu araştırmayı yaparken, suç haberinin gerçekliği üzerinde durur ve bu konuda bir kanıya ulaşmaya çalışır. Bu araştırma sonunda ya suç haberinin asılsız olduğu anlaşılır veya bir suç işlendiği konusunda yeterli şüphe elde edilemez ya da böyle bir şüphe doğar ve bunun ortadan kaldırılması gerekir.

Şüphe olduğunda ve belirli kişilerin üzerinde yoğunlaştığında savcı koğuşturmaya başlamak zorundadır. Koğuşturma bir kişiye sanık sıfatının verilmesi ile başlar. Koğuşturma başladığını gösteren işlem, bir kişi hakkında kamu davası açılması ve onun sanıklık statüsüne geçirilmesidir.

2. Kamu davasını açma ve yürütme

Koğuşturma kamu davasının açılmasıyla başlayınca, geçen devreler içinde yargılamanın olgunlaşması söz konusudur. Savcı yalnız davayı açmakla kalmaz, onu yürütmek ve her devrede kendine tanınan yetkileri kullanmak ve yükümleri yerine getirmek de savcının görevleri arasındadır.

Savcı açtığı bir kamu davasını sonuna kadar götürmek zo-

rundadır. Açılmış bir kamu davasının geri alınması söz konusu olamaz. Bu konuda yasamızda (CMUK) kural yoktur. Savcı ancak kanun yolu davasını, belirli şartlar gerçekleştiğinde geri alabilir.

3. Yargılama önlemlerine başvurulabilme

Yargılama önlemleri yargılama sırasında başvuru alan bazı önlemlerdir. Amaçları yargılamanın gerçeğe varmasını sağlamak ve verilecek kararların kağıt üzerinde kalmasını önlemektir.

Ceza yargılaması hukuku alanında yargılama önlemine başvurma ve bu konuda karar verme yetkisi, ilke olarak yargıca tanınmıştır, çünkü her yargılama önleminde bir özgürlüğün kısıtlanması söz konusudur. Bu bakımdan bunu yargıca bırakmak güvence sağlamak için zorunlu görülmüştür.

Ancak yasada ve Anayasada istisnai durumlarda, savcının da yargılama önlemine başvurusu kabul edilmiştir. Örneğin yakalama, arama, elkoyma gibi önlemler bakımından buna olanak vardır. Genel ilke, savcının ancak gecikemez durumlarda yargılama önlemine başvurusudur. Bunun dışında asıl yetki yargıçtadır.

4. Kanun yoluna başvurma

Savcı yargılamada iddia görevini yapar ve gerektiğinde kamu davası açar ve bunu yürütür. Yargılama sonunda verilen kararların hukuka uygun olmadığını düşünen savcı, bunlara karşı yasa da öngörülen ve kararların denetlenmesini amaçlayan yollara, "kanun yolları"na başvurur. Bu da savcının görevi içindedir (m.289).

Savcı bu yolla yargılamada gerçeğin ortaya çıkmasına ve kararların yasalara ve hukuka uygun olmasına hizmet eder. Savcı yaptığı görevin niteliği gereği, sanığın çıkarına da kanun yoluna gidebilir(m.289).

5. Cezaların infazı

Yargılama sonuçlandıktan sonra, verilmiş mahkumiyet kararlarının infazı, yani yerine getirilmesi ve cezaların çektirilmesi

savcının görevi içindedir (m. 396). Mahkemelerden verilen mahkumiyet kararlarının savcıya ulaşması ile savcı cezanın infazı için gerekli işlemleri yapar. Yasada gösterilen nedenlerle ancak bir cezanın infazı geri bırakılabilir (m. 400-406).

6. Bildirimde bulunma

Bildirimi gereken kararlar ve çağrı belgeleri savcılıklarca yerine getirilir (m.34). Savcı bildirim için gereken işlemleri yapmakla yükümlüdür. Yasada sulh yargıçlarına bildirimde bulunmak yetkisi tanınmıştır (m. 34/son). Ancak yetki bu yargıçlar tarafından uygulamada kullanılmamaktadır.

7. Bazı hukuk davalarını açma ve yürütme

Savcının asıl görevi ceza yargılaması alanında olmakla birlikte, bazı hukuk davalarını açması ve açılmış davalara katılması da yasalarda öngörülmüştür. Medeni Kanun'dan doğan bazı davalar, vakfın ya da derneğin feshi (MK.89, 116); evlenmeye itiraz (MK, 100) gibi, Nüfus Kanunundan doğan isim, yaş, kayıt düzeltme davaları ile Vatandaşlık Kanunundan doğan ve Sendikalar Kanununa dayanan dava açma yetkileri savcıya tanınmıştır.

III- Savcının Yardımcıları

Savcının yardımcıları başlığı altında, özellikle koğuşurma görevinin yerine getirilmesinde savcıya yardımcı olan güçler söz konusu edilecektir. Bunların başında kolluk kuvveti gelir. Suçla mücadele konusunda savcının başarısı, büyük ölçüde kolluğun başarısına bağlıdır. Kolluk ülkemizde genel kolluk, özel kolluk ve jandarma olarak ayrılmaktadır.

1. Kolluk

a) Genel olarak görevi

Kolluğun genel görevi toplumun güvenliğini ve düzenini sağlamaktır. Bu amaçla toplumu tehlikelerden korumak görevi kollu-

ğa verilmiştir. Bir toplumda kolluk bu amaçları gerçekleştirmek için örgütlenir ve idari niteliğinden ötürü de genel olarak içişleri ile görevli bakanlığa bağlanır. Bir ülkede suç işlenmesini önlemek de kolluğun görevi içindedir. Bunu belirtmek için bu tür kolluk görevine, önleyici kolluk adı verilir.

Ülkemizde kolluğun örgütlenmesinde, genel kolluk olarak polis, onun yanında özel kolluk olarak, gümrük, sağlık, toplum, trafik kolluğu dikkati çekmektedir. Özellikle kırsal alanlarda görev yapan jandarmanın karma bir niteliği vardır. Jandarma bir bakıma kolluk hizmeti görür. Ancak İçişleri Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı ile ilişkisi vardır.

Kolluğun bugünkü yapılanmasının artık ceza yargılaması alanında kolluktan yararlanma bakımından yeterli olmadığı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu nedenle ülkemizde, yalnız ceza yargılamasında görev yapacak olan bir yeni kolluk örgütlenmesine ihtiyaç vardır. **öAdli Kollukö adı altında örgütlenecek olan kolluğun ceza adaletinin sağlanmasında büyük faydalar sağlayacağı açıktır.** Geçmiş dönemlerde Adalet Bakanlığında hazırlanmış bulunan taslakların derhal hayata geçirilmesi zorunludur.

b) Kolluğun ceza yargılamasındaki görevi

aa) Suçu araştırma

Suçtu ortaya çıkarma ve koğuşturma görevi savcıya verilmiştir. Ancak savcının en büyük yardımcısı kolluktur. Savcı bir suçla ilgili araştırma ve koğuşturmayı kendisi yürütebileceği gibi, bunda kolluktan da yararlanabilir. Kolluk yardımcı hizmet görürken iki biçimde hareket edebilir:

aaa) Doğrudan doğruya araştırma

Yasa kolluğa suçları aramak ve ortaya çıkarmak görevini vermiş ve bunun için gereken işlemleri yapmalarını da istemiştir. Bir suç haberinin ilk kez savcılıktan önce kolluğa ulaşması, daha çok rastlanan bir olaydır. Örgütlenme olarak daha halka yakın olan kolluğun ilk haberi alması daha olağandır. Bu bakımdan suç haberi üzerine kolluk harekete geçerek gerekli araştırmayı yapacak

ve hazırladığı evrakı savcılığa ulaştıracaktır. Yasa yapılan araştırmadan “hemen” sonra evrakı savcıya gönderme yükümünü kolluğa yüklemiştir.(m. 156).

bbb) Savcının emri üzerine araştırma

Kolluk doğrudan doğruya kendisi araştırmaya girişebileceği gibi, savcının emri üzerine de bir suçla ilgili araştırma işlemlerini yapabilir. Suç haberinin savcılığa ilk defa ulaştığı durumlarda, bu yol akla gelen bir yoldur. Yasa, savcılarının doğrudan doğruya ve kolluk makam ve memurları aracılığıyla her türlü araştırmayı yapabileceklerini açıklarken (m.154/1), suçu araştırma görevinin asıl olarak savcıda olduğunu ve kolluğun da kendisine yardımcı olduğunu açıklamış olmaktadır. Aynı maddede kolluğun savcının emirlerine uymak zorunda olduğu da belirtilmiştir. (m. 154/2).

bb) Bazı yargılama önlemlerine başvurma yetkisi

Yasa kolluğa sanıkları yakalama yetkisinin (m. 127/1), suçla ilgili eşyaya elkoyma (m. 90), arama (m.97) yetkisini de vermiş, ancak bunları gecikemez durumlarla sınırlandırmıştır.

cc) Suçla ilgili ihbar ve şikayetleri kabul görevi

Yasada suçların ihbar ve şikayet edileceği makam ve kişiler sayılırken, kolluk da bunlar arasında sayılmıştır (m.151). İhbarlar yazılı ya da sözlü olarak yapılabilir. Sözlü ihbarların tutanağa geçirilmesi şarttır. Koğuşturması şikayete bağlı suçlarda kolluğa yapılacak şikayetin yazılı olması ya da sözlü şikayetin tutanağa geçirilmesi yasa gereğidir (m.151/4).

2. Sulh yargıçları

Yargılamada iddia görevini yapan savcının yardımcılarının söz ederken, bunlar arasına sulh yargıçlarının sokulması, ilk bakışta büyük yadırgamaya neden olabilecektir. Gerçekten aslolan yargıçların yargı görevini yerine getirmeleri ve uyuşmazlıkları çözmeleridir.

Ancak yasa çok sınırlı bazı durumlarda –birazdan belirtile-

cek- sulh yargıçlarını adeta savcı yerine koymuş ve onlara suçla ilgili araştırma görevi vermiştir. Bu nedenle savcının yardımcılarında bu yargıçların sayılması normal karşılanmalıdır. Hatta sulh yargıçları, bu nitelikte görev yaptıklarında zorunluk savcısı olarak da adlandırılmaktadırlar.

Yasa 158 inci maddesinde suçüstü halleri ile gecikemez durumlarda bir sulh yargıcının suçla ilgili araştırma işlemlerini yapabilmesine olanak tanımıştır. Bu konuda yasa bunların yargıç olduklarını da göz önünde tuttuğundan, savcıya tanımadığı yetkiyi bunlara tanıyarak tutuklama kararı verme yetkisini de vermiştir. Fakat bu durum 158 inci maddenin kapsamına giren durumlarda, bu yargıçların yargı değil, fakat iddia ve koğuşurma görevi yaptıklarını söylemeye engel değildir. Gerçekten hem verilen yetkinin niteliği ve hem de yasada bu maddeye verilen yer dikkate alınır (madde hazırlık soruşturması kuralları arasındadır) bu sonuca varmak uygun olur.

& 2.SAVCININ ÖN SORUŞTURMADAKİ GÖREVI

I- Önsoruşturmanın Önemi

Önsoruşturma ceza yargılamasının birinci aşamasıdır. Bu aşamada suç haberinin yetkili organlara ulaşması üzerine harekete geçilir ve bir olayın suç teşkil edip etmediği şüphesi ve bu olayın kimin tarafından gerçekleştirildiği araştırılmaya başlanır. Bu çalışmanın iyi biçimde yapılması, ileride bu olay yargıç önüne götürüldüğünde, uyuşmazlığın çözümü bakımından büyük kolaylık sağlar. Hergün yaşanan binlerce olay içinde, hangisinin suç olduğu ve hangisinin suç olmadığı araştırılmasının yapılması kolay değildir. Böyle bir araştırmanın başladığı aşama olarak, önsoruşturma aşamasında gerek delillerin toplanması ve gerek şüphelilerin saptanması işinin iyi biçimde yapılması gerekir. İyi yapılmamış bir önsoruşturmanın üzerine bina edilen sonsoruşturmada amaçlanan sonucun elde edilmesi son derece güçtür.

Önsoruşturmanın bu bakımdan hazırlayıcı, ayıklayıcı işlevlerinin en uygun biçimde yapılması şarttır. Bunun yapılması da her zaman kolay olmaz, çünkü bir olayın başında, işin içine tam olarak girmeden, hangi suçun söz konusu olduğunu ve kimin sorumlu tutulması gerektiğini isabetli biçimde saptamak zordur.

Örnek: Bir binanın yandığı haberi koğuşurma organına ulaştığında, çeşitli olasılıklar akla gelebilecektir. Bu bina kasten yakılmış olabileceği gibi, taksirle yangın çıkmış ve bazı kişiler canını kaybetmiş olabilir. Bunun yanında bir yıldırımın düşmesi sonucu da bu bina tutuşmuş olabilir. İşte amaç bu olasılıklardan hangisinin gerçek olduğunu bilmektir. Bunun için de yargılama organları harekete geçmektedirler. Bunlar içinde ilk harekete geçenler de önsoruşturma organları olmaktadır. Bunlar olaya en yakın organ ve kişiler olarak ilk değerlendirme ve saptamaları isabetli biçimde yaparlarsa, yargılama sonunda gerçeğe ulaşma şansı çoğalacaktır.

II- Önsoruşturmanın Görevleri

Bu görevler çeşitlidir. İlk önsoruşturmada yapılan araştırma sonunda, suç ihbarının asılsız olduğu ya da suç şüphesinin yeterli olmadığı durumlarda, bu gerçeği ortaya çıkarmak, önsoruşturmanın başta gelen görevidir. Bunun en önemli faydası, böyle bir olayla yargıcın ve mahkemenin boş yere işgal edilmesini önlemesidir. Bunun dışında, yeterli suç şüphesi elde edildiğinde, buna ilişkin olguların ve delillerin ortaya çıkarılması da önsoruşturmanın bir başka görevidir. Ayrıca ileride yapılacak yargılamanın güvence altına alınması da önsoruşturmanın görevidir. Güvence altına alabilmek için, daha önce anlatılan yargılama önlemlerine başvurulacaktır. Bu önlemler hem yargılamanın yapılabilmesini ve hem de verilen kararların uygulanabilmesini sağlayacaktır.

Önsoruşturmada yapılan araştırmalar sonunda, kamu davasının açılmasına gerek bulunup bulunmadığı konusunda bir sonuca varılması (m.153/1), önsoruşturmanın en önemli görevidir. Gerçekten daha önce sayılan görevler ve işlevlerin hepsi, sonuçta,

bir kişi hakkında araştırılan olayla ilgili olarak bir kamu davası açılmasına yer olup olmadığı biçiminde noktalanacaktır.

III- Önsoruşturmanın Hazırlayıcı ve Ayıklayıcı İşlevi

Daha önce yapılan açıklamalardan da bir ölçüde anlaşılacağı üzere, önsoruşturmanın temel iki işlevi, “hazırlayıcılık” ve “ayıklayıcılık”tır. Bunlar aynı zamanda önsoruşturmanın iki temel niteliğini teşkil eder.

“Hazırlayıcılık” denince, önsoruşturmanın önsoruşturmayı en iyi biçimde hazırlaması akla gelir. Önsoruşturmanın en kısa süre içinde bitirilmesi ve eylemin suç olduğu ya da olmadığı konusunda sonuca ulaşabilmesi, iyi bir önsoruşturma ile mümkündür. Önsoruşturmada deliller iyi ve sağlıklı biçimde toplanır, şüpheyi oluşturan olgular iyi değerlendirilir ve bunların kimlere suç atılmasını haklı kıldığı tam olarak ortaya konursa, önsoruşturmayı yapan mahkemenin işi de kolaylaştırılmış olur.

“Ayıklayıcılık” da hangi olaylardan ötürü önsoruşturma yapılacağını ve hangileri için yapılmayacağını belirlemektir. Bu alanda bir ayıklama yapılacağından, bu husus, önsoruşturmanın bir işlevi olmaktadır. Hergün koğuşurma organı olarak savcılığa ve onun yardımcı kuruluşlarına, kolluğa gelen binlerce suç haberi ve suç duyurusu içinden, gerçekten suç şüphesi taşıyan olayların ayıklanması önsoruşturmanın görevidir. Bu ayıklamayı yapabilmek için, bir araştırma faaliyetine gerek vardır. Bu faaliyet sonunda bazı suç duyurularının asılsız olduğu, ciddi olmadığı, bu olaylarda yeterli suç şüphesi bulunmadığı ya da olayın suç teşkil etmediği ortaya çıkabilecektir ve bunların yargıç önüne götürülmesi de gereksiz olacaktır. Ancak suç şüphesi taşıyan ve belirli kişilere yüklenebilecek olaylardan ötürü yargı organlarının çalışması istenecektir. Yeryüzünde gerçekleşen olaylar arasında benzerlikler bulunmasına rağmen, olayların gerek nedenleri, gerek yapısı ve gerek sonuçları birbiriyle eş olamayacağına göre, önsoruşturmanın “ayıklayıcılık” işlevinin ne denli önemli olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

IV. HAZIRLIK SORUŞTURMASI

Önsoruşturma aşaması bugün hazırlık soruşturmasından oluşmaktadır. Hazırlık soruşturmasız bir ceza yargılaması faaliyeti düşünülemez. Ne kadar kısa ve çabuk olursa olsun, bir hazırlık soruşturması mutlaka yapılır. Hatta bunu daha da genelleyerek, hazırlık soruşturmasının önsoruşturmanın bir bölümü olduğunu düşünerek, önsoruşturmasız ceza yargılaması olmayacağını söylemek yerinde olur. Bu bakımdan önsoruşturma ile sonsoruşturma arasındaki ilişki şöyledir: Sonsoruşturmasız bir ceza yargılaması gerçekleşebilir. Bu mümkündür, çünkü yargılamanın hazırlık soruşturması sonunda bitmesi ve işin sonsoruşturmaya aktarılması olanağı vardır. Bunun anlamı, her ceza yargılamasında sonsoruşturmanın kesinlikle varolan bir aşama olmamasıdır. Fakat buna karşılık önsoruşturmasız ceza yargılaması düşünülemez.

Bu noktada bir husus hatırlanmalıdır. Hangi toplum olursa olsun, her işlenen suç için bir ceza yargılaması faaliyetinin mutlaka yapıldığı sonucu doğru bir sonuç değildir. Hiçbir ülkede böyle bir mutlak sonuç yoktur, çünkü bu bölümde etraflı olarak üzerinde durulacağı üzere, ceza yargılaması faaliyeti bir suç haberinin koğuşturma organlarına ulaşması ile başlamaktadır. Böyle bir haberin bulunmadığı yerde, ceza yargılaması mekanizması harekete geçmez. Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Bunların başında, kişilerin korkması, suç failini affetmesi, başka suçların işlenen suçun üzerine bina edilmesi, mağdurların herhangi bir şekilde tatmin edilmeleri gibi nedenler, suçların koğuşturmasız kalmasının nedenleri olabilir.

1- Hazırlık Soruşturmasının Başlaması

Hazırlık soruşturması suç haberinin, suçları koğuşturma görevli makamlara ulaşması ile başlar. Bu da üç biçimde gerçekleşir:

- 1- Koğuşturma organının suçu kendinin öğrenmesi,
- 2- Suç duyurusu (ihbarı),
- 3- Şikayet ya da şahsi dava.

Bugün için suçları koğuşturmakla yükümlü devlet organı olarak savcılık ve onun başındaki savcılar, yalnızca suçların kendilerine başkalarınınca duyurulması üzerine harekete geçmezler. Yasa, savcıların bir suçun işlendiği şüphesi ile karşılaştıklarında, araştırma faaliyetine başlamalarını emretmektedir (m.153/1). Yasa savcının kendinin suça rastlaması “herhangi bir surette” suçu öğrenmek ibaresi ile belirtilmektedir (m.153/1). Aynı yükümlülük kolluk bakımından da söz konusudur. Yasa kolluk makamlarına ve görevlilerine suçları aramak ve bir işin aydınlatılması için gerekli önlemleri almak görevini vermektedir (m.156/1). Hatta suçüstü durumlarda ve gecikmede tehlike olan durumlarda, sulh yargıçları da tüm araştırma işlemlerini re’sen yapabilmektedirler (m. 158/1).

Koğuşturma organlarının suça rastlamaları bizzat kendi gözlemlerine dayanabileceği gibi, örneğin bir otobüste seyahat eden savcının bir hırsızlık olayını görmesinde olduğu gibi, başka biçimlerde de ortaya çıkabilir. Bir olayla ilgili dosyanın incelenmesi sırasında, bir başka suça rastlanması ya da bir gazete ya da yayım organı haberinde bir suç şüphesinin doğması mümkündür.

2. Suç duyurusunun yapılması (İhbar)

Hazırlık soruşturmasının başlamasının ikinci yolu ve en çok karşılaşılan biçimidir. Suç duyurusu da başka makam ya da kişilerin koğuşturma organlarına suçları bildirmeleridir. Bildirenin bir kamu makamı olması ya da bir özel kişi olmasına göre ayrılır.

a) Kamu makamlarının suç duyurusu

Bunların başında kolluk gelir. Yasa kolluğa bir suça rastladığında, gerekli önlemi alma ve hazırladığı belgeleri hemen savcılığa gönderme görevini vermiştir (m.156). Kolluğun bu görevini yerine getirmesi savcılık bakımından bir suç duyurusu niteliğindedir, çünkü savcılık bu yolla ilk kez bir suçu öğrenmektedir.

Kamu makamlarının suç duyurusunda bulunmalarının başka örnekleri de hukukumuzda vardır. Bir kişi duruşmada suç iş-

lediğinde, örneğin bir tanığın yalan yere tanıklık etmesi ya da yargıca hakaret etmesi gibi, mahkeme olayı saptayacak, bir tutanak düzenleyecek ve bunu savcılığa gönderecektir. Ayrıca bir ölümün doğal nedenlerinden ileri gelmediği ya da meçhul bir kişinin ölümünün bulunması durumunda, kolluk, belediye memurları ve köy muhtarları durumu derhal savcılığa ya da sulh yargıcına bildirmek zorundadırlar (m.152). Hatta bu gibi durumlarda ölünün gömülmesi, bu makamların yazılı izniyle mümkündür (m.152/2).

Memurlardan birinin görevini yaptığı sırada ve göreviyle ilgili bir suçta yetkili organa bildirmekte ihmal ettiğinde, bu hareketi suç sayılmıştır (TCK, 235).

b) Kişilerin suç duyurusu

Kamu makamları dışında kişilerin de suçları duyurmaları mümkündür. Kişiler için bu bir yükümlülük değildir, bunun yasal sonuçları yoktur. Kural olarak kişiler isterlerse suçları duyururlar. Fakat bunun bazı istisnalarına rastlanmaktadır.

Bu tür suç duyuruları yazılı olabileceği gibi sözlü de olabilir (m.151/1). Duyuruda bulunan ismini verebileceği gibi, bunu gizli tutabilir, hatta başka bir isimle de suç bildirebilir. Suç duyurusunda şüphelenilen kişinin ismini vermek gerekli değildir, bilinmeyen bir kişi de ihbar edilebilir. Her türlü suç duyurusu üzerinde koğuşurma organlarının harekete geçmesi gerekir. Ancak duyurunun gerek yapılış biçimi ve gerek içeriğinden bunun ciddi olmadığı ilk anda anlaşılabilirse, araştırmaya girilmeyebilir.

Suç duyuruları, savcılığa, kolluk makam ve görevlilerine ve sulh yargıçlarına yapılabilir (m.151/2). Yasa yetkili organlara gönderilmek üzere, vali, kaymakam ve bucak müdürlerine de böyle bir duyuru yapılabileceğini kabul etmektedir (m.151/2).

Suçun bildiriimi sözlü olarak yapıldığında bir tutanakla saptanacaktır (m.151/3).

c) Şikayet ya da şahsi dava üzerine öğrenme

Koşuşturması şikayete bağlı suçları öğrenme yolu şikayettir. Şikayet bir yargılama koşulu olduğundan, bu koşulun gerçekleşmesiyle yargılama işlemlerine de başlanabilir. Her ne kadar koşuşturması şikayete bağlı olmayan suçlarda da şikayetten söz edilirse de, bu aslında bir suç duyurusu niteliğindedir. Bu bakımdan onun kural ve koşullarına tabi olmak gerekir. Şikayet ancak koşuşturması şikayete bağlı suçlar için bir suçu öğrenme yolu olabilir.

Şikayet, bir eylemden ötürü failin yargılanması ve cezalandırılmasını istemektir. Yazılı olarak yapılmak gerekir. Fakat şikayetin sözlü beyan üzerine tutanağa geçirilmesi de mümkündür (m.151/3). Suçüstü durumlarında yargılamayı düzenleyen MSYY'nin uygulandığı durumlarda, sözlü şikayet de geçerlidir (MSYY, 2).

Şikayet savcılığa yapılabildiği gibi, yazılı olarak daha önce sayılan makamlara da yapılabilir (m.151/1,2).

Şikayet hakkı kullanılırken belirli bir formülün kullanılması gerekmez. Önemli olan kişinin bir eylemden ötürü faillerin cezalandırılmasını istediğini anlamaktır.

Kişi şikayette bulunurken failleri belirtmek zorunda değildir, çünkü fail değil fakat "fiil" şikayet edilir (TCK, 108). Kişi bir olaydan ötürü şikayette bulunurken, fiile kendine göre verdiği isim ve yaptığı nitelime (tavsif) de önemli değildir; önemli olan husus, o fiilden ötürü bir koşuşturma yapılması ve faillerin cezalandırılmasını istemektir. Şikayet için 6 aylık süre öngörülmüştür. Bunun başlangıcı, zamanaşımı süresi içinde kalmak koşuluyla, şikayet hakkı sahibinin faili ve fiili öğrendiği günden başlar (TCK, 108). Şikayet hakkı sahipleri birden çok olduğunda bunlardan birinin hakkının düşmesi, ötekilerin de bu haklarını kullanmalarına engel değildir (TCK, 108/son).

Şahsi davalık suçlar bakımından şahsi davanın açılmasıyla, savcılık da bu yolla koşuşturulan suçları öğrenmek olanağını elde eder. Şahsi dava dilekçesinin bir sureti savcılığa gönderildiğinde, bu öğrenme gerçekleşir (m.351).

d) Suç haberinin öğrenilmesi yollarının uygulamadaki durumu.

Yargıtay kararları çerçevesinde şöyle bir değerlendirme ortaya çıkmaktadır. “Koğuşturulması şikayete bağlı olan sarkıntılık suçundan dolayı TCK’nın 108 inci maddesinde gösterilen süre içinde CMUK’nın 151 inci maddesinde belirtilen makamlara şikayet yapılmalıdır. Müştekiilerin, milli eğitim müdürlüğüne verdikleri şikayet dilekçesine dayanılarak açılan davanın yargılamasına devamlı hüküm kurulması yasaya aykırıdır.” (Yar. 5.CD, 3.3.1994, E.1994/380, K.1994/774) (YKD, Şubat 1995, s.321-322); aynı yönde Yar. 5.CD, 17.4.1996, E.1996/673, K.1996/1316) (YKD, Mart 1997, s.464-465): “C. Savcısı tarafından anlatımlarına başvurulmak üzere çağrılan zarar görenlerin, anlatımları sırasında şikayetçi olduklarını söylemeleri, CMUK’nın 151 inci maddesi anlamında usulüne uygun şikayet sayılır.” (Yar. CGK, 24.4.1985, E.9-450/K.229). “TCK’nın 108 inci maddesinde öngörülen süre içinde şikayet gerçekleşmediği takdirde, davanın düşmesine karar verilmek gerekir.” (Yar. 5.CD, 4.10.1985, E.4266, K.3675). “Garnizon komutanlığına verilen dilekçe uygun şikayet sayılamaz.” (Yar. 5.CD, 10.5.1984, E.1671/K.2029). “Zabıta makamlarına hitaben yazılmış dilekçe, geçerli şikayet dilekçesi niteliğindedir.” (Yar. 2.CD, 29.5.1981, E.2666/K.3694). “Yaralanan kişinin hazırlık soruşturmasında C. Savcılığınca talimatla alınan ifadesinde sanıktan şikayetçi olduğunu bildirmesi, yöntemine uygun bir şikayeti oluşturur.” (Yar. 9.CD, E.280/K.257). “Sözlü şikayet C. Savcılığında tutanakla saptanmışsa, CMUK’da öngörülen yazılı şikayet gerçekleşmiştir. Mağdurun C. Savcısı önünde anlatımı alınmış ve yapılan şikayet gerçekleşmiştir. Mağdurun C. Savcısı önünde anlatımı alınmış ve yapılan sarkıntılık eylemi ile sanıktan şikayetçi olduğunu belirtmiş olmasına göre, usul yasasına uygun bir şikayet vardır. Şikayetin yokluğundan söz edilerek sarkıntılık suçu ile ilgili olarak kamu davasının ortadan kaldırılmasına karar verilemez.” (Yar. 5.CD, 26.6.1979, E.1911/K.1934), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 151).

3- Hazırlık Soruşturması Faaliyetinin Yürütülmesi

a) Faaliyetin Yönetimi

Ceza yargılaması faaliyetinin bütününün bir plan içinde yürütülmesi gibi, onun bir bölümü olan hazırlık soruşturmasının da çeşitli güçlerin katılmasıyla, fakat bir makamın yönetiminde yürütülmesi gerekeceği doğaldır. Her ne kadar bir suçun ve bunun suçlularının ortaya çıkarılması, çeşitli kişi ve makamların çabasını gerektirirse de, bunlar arasında bir işbirliği olmadığı takdirde, ancak ulaşmak zorlaşacaktır. Bu nedenle de bu hazırlayıcı görevin yapılmasında bir makam, faaliyeti yöneten ve onun sorumluluğunu taşıyan makam ve güç olmalıdır.

Bu makam savcılıktır. Hazırlık soruşturmasının sorumlu makamı kamu adına suçları koşturmakla yükümlü olan savcılık örgütüdür. Daha önce de açıklandığı gibi, bir suç haberi alan savcılık bunu hemen araştırmak zorundadır. Bu amaçla da bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi almak hakkına sahiptir (m.154).

Savcı bir suçla ilgili araştırma işlemlerini bizzat kendisi yapabileceği gibi, kolluk makamları ve görevlilerine de bu işleri yaptırabilir (m.154). Özellikle çağımızda suçların çıkışı gibi arttığı düşünülürse, bütün suç şüphesi taşıyan olaylarla ilgili araştırmaların bizzat savcılarca yapılamayacağı kolaylıkla anlaşılır. Bu nedenle savcılarının bu işleri belirli bir biçimde planlamaları ve bu plan içinde yürütmeleri daha yararlıdır. Savcılar ancak sonuç çıkarmak bakımından önemli olan işlemleri kendileri yapmalıdır.

Araştırma işlemlerinin yapılması bakımından savcının en başta gelen yardımcısı, onun yargılamaya ilişkin emirlerini yerine getirmekle yükümlü olan kolluk kuvveti görevlileridir (m.154/2).

Yasanın savcının dışında yetkili kıldığı makamlar, örneğin kolluk ya da sulh yargıçları (m.152, 156, 158) bazı araştırma işlemlerini yapsalar dahi, durumu hemen savcıya bildirmek zorundadırlar. Hazırlık soruşturmasını yöneten makam olarak savcılığın

başındaki savcı, bu işlerle ilgili sonucu çıkarmak yetkisini elinde tutmaktadır. Fakat bu kadar geniş yetkilere sahip olan savcının bazı yetkilerinin bulunmadığı ve bazı sınırlamalarının varlığı dikkati çekmektedir. Bu sınırlamalar ceza yargılaması alanında dahi kişinin hak ve özgürlüklerinin korunması amacına yöneliktir. Özellikle yargılama önlemleri ile ilgili daha önceki açıklamalar göz önünde tutulursa, özgürlüğü kısıtlayıcı işlemlerin yapılmasının kural olarak yargıca verildiği, bazı önlemler bakımından istisnaen gecikmede tehlike ve suçüstü durumlarında savcıya ve onun emrindeki kolluğa yetki verildiği görülmektedir. Hatta bazı önlemler bakımından savcının hiçbir yetkisi yoktur. Bir sanığın tutuklanması kararını ancak bir yargıç verir. Bunun istisnası yoktur.

Bu bakımdan hazırlık soruşturması faaliyeti yürütülürken, bir yargıcın yapması gereken bir işlem ya da yargıç emriyle yapılabilecek bir işlemle karşılaşıldığında, savcının yargıca başvurup ondan karar alması zorunludur.

b) Araştırma İşlemleri

Savcı ve onun emrindeki makam ve görevliler gerçeği ortaya çıkarmak için her türlü işlemi yapmak yetkisine sahiptirler (m.153). Ancak en önemli işlemler olarak, tanık dinleme, bilirkişiye başvurma, keşif yapma ve suç şüphesi altındaki kişilerin ifadelerini alma ön plana çıkmaktadır.

Savcıların tanıkları yeminsiz dinlemeleri kuralı bugün değişmiştir. Savcılar da hazırlık soruşturmasında tanıkları yeminle dinlerler. Eskiden ancak suçüstü durumunda ve gecikmede tehlike bulunan durumlarda, savcılar tanıklara yemin verebilirken, bu hüküm 1985 yılında 3206 sayılı yasayla değiştirilmiştir (m. 59).

Gecikmede tehlike bulunması halinde, savcı bilirkişiye başvurabilir ve ona yemin verebilir (m.65, 66/2). Yine savcının keşfe karar verebilmesi ve bunu yaptırabilmesi, gecikmede sakınca bulunmasına bağlıdır (m.78).

Bu işlemlerin yapılması yargılama konusu olay bakımından önemli olduğundan, savcının da yetkisini aşan bir durum varsa,

yargıca başvurmak gerekir. Sanığın sorgusu basımından durum budur. Sorgu, mutlaka bir yargıç tarafından yapılır. Bu nedenle savcı sanık sorgusuna gerek görürse, yargıca başvurmalıdır. Bu yargıç, işbölümü yönünden yetki kuralları çerçevesinde sulh yargıcısıdır.

c) Araştırma görevinin iki yönlü oluşu

Savcı araştırma işlemlerine girdiğinde, olayın aydınlanması için çalışacaktır. Bu aydınlatma için hem eylemin her yönüyle ortaya çıkarılması, hem de sanıkların ve onların kişiliklerinin tam olarak saptanması gereklidir. Savcı bu konularda işlemleri yaparken, yalnız sanığın aleyhine değil, fakat onun çıkarına olan hususları da ortaya koymak için çaba harcayacaktır. Bu, özellikle delillerin iki yönlü toplanmasını gerektirir. Bu nedenle hazırlık soruşturmasında savcının iki yönlü görev yaptığı kabul edilmektedir. Bu biçimde yapılan hazırlık soruşturması sonunda, savcının kamu davasını açmak ya da açmamak konusunda sağlıklı bir sonuca varması mümkün olacaktır.

ç) Araştırmanın gizli yürütülmesi

Hazırlık soruşturması faaliyetinin gizli yürütülmesi, bu dönemin temelinden doğan bir niteliktir. Suçun ve delillerin henüz tam olarak ortaya çıkarılmadığı bir dönemde, araştırma işlemlerinin kamuya açık olarak yürütülmesinden toplumun büyük zarar göreceği doğaldır. Açık yapılan bir hazırlık soruşturmasında sanıkları ve suç delillerini bulmak ve toplamak son derecede güç olacaktır.

Yasa araştırma işlemleri yapılırken, yargılamanın taraflarının katılmasını öngörmemekle, bunların gizli yürütüleceğini kabul etmiş olmaktadır. Fakat yargıcın yaptığı işlemlere savcının ve sanık sıfatını almış olan failin ve tutuklanmış sanığın ve onun müdafininin ve bilirkişinin katılabileceklerini belirtmekte (m. 162), burada bir kıyasa yer vermektedir. Sayılan süljeler sonsoruşturmada hangi işlemlere ne ölçüde katılabiliyorsa, hazırlık soruşturmasında da o ölçüde katılabileceklerdir.

d) Araştırmanın dağınık ve biçime bağlı olmaksızın yürütülmesi

Savcı işlemlerini yaparken, sözlülük ya da doğrudan doğruyalık gibi ilkelere bağlı değildir. Ayrıca işlemlerin yer, zaman ve kişi bakımından da birliği aranmaz. Bu nitelikler aslında önsoruşturmanın nitelikleridir ve hazırlık soruşturmasını da kapsar. Bunun nedeni, genelde önsoruşturmanın ve hazırlık soruşturmasının uyuşmazlığın sona erdirilmesine değil, fakat bu uyuşmazlığın yargıç önüne çıkarılmaya değer olup olmadığının araştırılmasına yönelik oluşundandır.

4. Hazırlık soruşturmasında savcının dışındaki yetkililer

a) Kolluk

Hazırlık soruşturması yapılırken, savcıya yardımcı olanların başında kolluk gelir. Kolluk genel ve özel olarak ayrılır. Genel kolluk, polis ve jandarma, özel kolluk ise özel yasalara göre kurulup kollama görevini yapan güçlerdir. Belediye kolluğu (zabıtası), orman kolluğu, gümrük kolluğu, sahil ve liman kolluğu gibi.

Kolluk bir toplumda dirlik ve düzeni sağlamakla yükümlü güç olarak gerek suçtan önce ve gerek suçtan sonra görev yapar. Ceza yargılamasında ön plana çıkan ve savcılığa yardımcı olarak çalışan kolluk, suç sonrası görev yapan kolluktur. Bu tür kolluk, suç kolluğu, adli polis, adli zabıta olarak adlandırılır.

Belirtmek gerekir ki kolluğun bu biçimde ayrılışı, kuruluşu bakımından değil, fakat işbölümü bakımındandır. Gerektiğinde suç polisi olmayan polis ve kolluk güçleri de adli işlerde görev yapabilirler. Emniyet Teşkilatı Kanunu suç polisini, polis örgütünün bir bölümü saymış, tam teşekküllü bir karakolun bulunduğu yerlerde, adli işlerle uğraşmak üzere, genel müdürlükçe kadrodan bu bölüme eleman ayrılmasını öngörmüştür. CMUK bütün kolluk kuvvetlerinin adliyeye ilişkin işlerde savcının emri altında çalışacağını belirtmiş (m.154/2), Emniyet Teşkilatı Kanunu da aynı hususu tekrar etmiştir. Aynı yasa adli işlerde adli polisin görevlendirileceği açıklamış olmasına karşılık, gerektiğinde, savcının emriyle ya

da re'sen idari polise de adli işler yaptırılabilir (Em. Teş. K., 12/1).

Bugün ülkemizde kolluğun suç kolluğu ya da adli kolluk adı altında yeni bir örgütlenme içinde yapılması istenmektedir. Bu yapılanmanın temeli, kurulacak bir kolluk gücünün yalnızca adli işlerde çalışması anlamını taşıyacaktır. Bu yolla kolluk hizmetinde uzmanlaşma sağlanacağı gibi, bu güç ayrıca savcıya bağlı olarak, doğrudan doğruya onun emrinde çalıştığı savcı, her bakımdan, disiplin ve görevde yükselme dahil, adli kolluğun amiri olduğunda, hizmetin görülmesinin arzulanan derecede olacağı ifade edilmektedir.

Bu düşüncelerde büyük haklılık payı vardır. Ancak unutulmaması gereken nokta, yaratılacak bu yeni hukuki yapının yanı sıra, adli kolluğu modern teknik yöntemlerle ve araç gereçle donatmaktır. Bu yapıldığı takdirde, ülkemizde suçla mücadele ve suçların ortaya çıkarılması ve cezalandırılması ile gerçeğin ortaya çıkarılması şansı çoğalacaktır.

3842 sayılı yasa ile 154/2 nci madde değiştirilmiştir.

Kolluk adliyeye ilişkin görevlerini yerine getirirken, elkoydukları olayları, yakalanan kişileri ve uygulanan tedbirleri savcılıklara derhal bildirmek zorundadır.

Kolluk savcılarının adliyeye ilişkin işlerde verdiği bütün emirleri yerine getirmekle yükümlüdür. Bu emir ilke olarak yazılı olmak zorundadır. Acele hallerde sözlü emir de verilebilir.

Savcı kolluğa sözlü emir verdiğinde, bundan kolluk amirini de haberdar edecektir.

Kolluk bir olayla ilgili olarak yakaladığı kişileri ve tanıklarını savcının isteği üzerine, istenilen yerde ve zamanda hazırlık bulundurmaya zorundadır.

Yeni 154/2 nci maddenin bu konuda çizdiği bir tablo budur.

Eskiye oranla maddeye açıklık getirilmiştir. Özellikle kolluğun elkoyduğu bir olayı, yakaladığı kişileri ve aldığı önlemleri derhal savcılığa bildirmesi yükümü bir yeniliktir. Bu değişiklik kolluk-

savcı işbirliğini sağlamak amacına yönelik olduğu gibi savcının gözetim sürelerinin uygulanmasındaki yetkilerini kullanabilmesi bakımından da yerinde bir değişikliktir.

Ülkenin her yerinde polis örgütünün kurulamamış olması, jandarma örgütünü doğurmuştur. Jandarma bir ihtiyaçtan doğmuştur. Jandarma, niteliği bakımından genel kolluğun bir çeşididir ve silahlı askeri bir kolluk gücüdür. Jandarma adli görev de yapar (Jan. K., 28). Polis örgütü kurulamamış olan yerlerde, polisin görevlerini jandarma yapmaktadır (PVSK, 25).

Kolluğun adli işlerde, suçların koğuşturulmasındaki görevi iki biçimde ortaya çıkar. Savcının emriyle ve kendiliğinden işe girişme biçiminde.

aa) Kolluğun savcının emriyle işe girişi

Bu durumda savcı araştırma faaliyetini yürütürken, kolluktan bazı isteklerde bulunacak ve bilgiler isteyecektir. Fakat bunun yanında kolluğun bazı araştırma işlemlerini bizzat yapmasını ve sonuçlarını bildirmesini de savcı isteyebilir (m.154). Bugün uygulamada, önemli işler hariç, savcılar bütün hazırlık soruşturması işlemlerini kolluğa aktarmakta ve oradan gelecek sonuçları beklemekte, bu sonuçlara göre işlem yapmaktadır. Bu, çok sağlıklı bir yöntem değildir, çünkü yasanın aradığı, hazırlık soruşturmasının savcı tarafından yönetilmesi amacına uygun düşmemektedir.

bb) Kolluğun kendiliğinden işe girişi

Yasa kolluğa bu yetkiyi vermektedir. Kolluk makam ve görevlileri suçları aramak ve işin aydınlanması için gecikemez önlemleri almak yetkisine sahiptirler (m.156/1). Buna kolluğun işe “birinci elatan” kuvvet olması adı verilmektedir. Kolluk işe el atıp gerekli belgeleri düzenledikten sonra, bu belgeleri hemen savcılığa gönderecektir.

Uygulamada kolluk yaptığı hazırlık soruşturması işlemleri ile ulaştığı sonuçları bir raporla savcıya bildirmektedir. “Fezleke” adı verilen bu rapor, niteliği bakımından olayın ilk aşamada gösterdiği tabloyu ortaya koyması bakımından önemli bir belgedir. Hatta

ancak yargıcın yapabileceği bir işlem söz konusu olduğunda, kolluk bu belgeleri doğrudan doğruya sulh yargıcına da gönderebilir (m.156/son).

Kolluk adliyeye ilişkin hizmet görürken suç işlemekle suçlanırsa, CMUK'nın 154 üncü maddesinde yer alan hükmün gereği olarak, bu suç görev sırasında işlenen bir suç da görevden doğan bir suç olmasına karşılık, kolluk görevlileri hakkında memur yargılaması kuralları uygulanmaz. Bu olaylarda savcılıklar re'sen soruşturma yapmak ve kamu davası açmak hakkına sahiptirler.

Bu konuda Yargıtay şöyle demektedir: "Kuşkulu ve silahlı kişilerin caddede dolaştığı ve silah atıldığı telefonla ihbarı üzerine, suç işlenmesini önlemek için değil, suçluyu yakalamak ve suç delillerini bulmak amacıyla görevli arkadaşlarıyla olay yerine gittiği sırada, kaçmaya başlayan ve (dur) uyarısına uymayan mağdura ateş ederek yaralanmasına neden olan polis memuru sanığın adli görevi başlamış olup, kendisine yüklenen silahla yaralama suçu adli görev sırasında işlendiğinden, görevli mahkeme asliye ceza mahkemesidir." (Yar. CGK, 2.7.1996, E.1996/YYB-159, K.1996/167) (YKD, Aralık 1996, s.1933-1935); "Cezaevinde bulunan tutukluların bazı cezaevi personelini yaralayarak cezaevi yönetimine karşı ayaklanmaları ve TCK'nın 304 üncü maddesinde yazılı suç işlemeleri üzerine -bu adli olayı bastırmak için- güvenlik görevlisi" bulunan ve cezaevlerine girmeleri idari bir tasarrufa yönelik olmayıp, işlenmekte olan suçu önlemek, suçluları yakalamak için yasalarla verilen görevleri yerine getirirken, kendilerine yüklenen suçları işledikleri iddia edilen sanıkların eylemleri adli görevle ilgili olduğundan, görevli mahkeme ağırceza mahkemesidir. İl Memur-in Muhakematı Kurulunun görevsizlik kararı doğrudur. (Yar. CGK, 18.3.1997, 1997/YYB-57, K.1997/57) (YKD, Haziran 1997, s. 977-978).

b) Sulh yargıcı

Kolluk gibi sulh yargıcı da hazırlık soruşturmasındaki araştırma faaliyetine iki biçimde de katılabilir. Birinci biçimde savcının istemi üzerine bir işlemin sulh yargıcı tarafından yapılması müm-

kündür. Bunun için ancak yargıcın yapabileceği bir işlem söz konusu olmalıdır. Örneğin hazırlık soruşturmasında bir sanığın tutuklanmasının gerektiğini düşünen savcı sulh yargıcına başvurmalı ve ondan sanığın tutuklanmasını istemelidir. Savcı bu araştırma işleminin yapılacağı yer sulh yargıcına başvurmalı ve ondan sanığın tutuklanmasını istemelidir. Savcı bu araştırma işleminin yapılacağı yer sulh yargıcına başvurmalıdır. Örneğin bu keşif yapılacağı zaman, keşfin yapılacağı yer sulh yargıcına başvurmalıdır. Savcının istemi üzerine yargıç böyle bir araştırma işlemine gerek olup olmadığını araştıracaktır (m.155).

Bu varsayımda belirtilmesi gereken ilk husus şudur: Bu yolla sulh yargıcından ancak belirli işlemlerin yapılması istenebilir. Yoksa bir işle ilgili tüm araştırma işlemlerinin yargıç tarafından yapılmasını savcı yargıçtan isteyemez.

İkincisi sulh yargıcının kendiliğinden bazı araştırma işlemlerini yapmasıdır. Bunun için suçüstü durumunun ya da gecikemez bir durumun söz konusu olmasını yasa aramıştır (m.158). Bu koşullar gerçekleştiğinde, sulh yargıcı her türlü işlemi yapabilecektir. Hazırlık soruşturmasından sonuç çıkarmak, bu durumda dahi savcının görevidir (m.160).

5. Savcının dava açma mecburiyeti

Savcı, yetkili ve görevli makamların da katılımıyla hazırlık soruşturmasında araştırma işlemlerini tamamladıktan sonra, o olayla ilgili yeterli şüphenin bulunup bulunmadığı, bu eylemden ötürü dava açıp açmamak konusunda bir sonuç çıkarmalıdır. Bunu yaparken yasanın kendisine verdiği olanaklarla sınırlıdır. Bugün ülkemizde yasanın 148 inci maddesinden kaynaklanan bir sonuç olarak, kamu davasının açılmasında mecburilik sistemi uygulanmaktadır.

6. Hazırlık Soruşturmasının Sonuçlanması

Bu dönem sonunda ya iş sona erecek ya da sanık hakkında dava açılacaktır.

A- İşin sona ermesi

Savcı hazırlık soruşturmasının belgelerini inceledikten sonra, dava açmamaya kanaat getirdiğinde, işi sona erdirmelidir. Savcı, araştırılan olaydan ötürü hiçbir kişi hakkında koğuşurma yapmayacak demektir. Yasa bunu, savcının “takibata mahal olmadığı” sonucuna varması biçiminde açıklamıştır (m.163/2). Bugün uygulamada bu karar “takipsizlik” kararı olarak anılmaktadır. Bu kavramı belirten terimler içinde ön plana çıkmış bir terimdir. “takip” koğuşurma karşılığı kullanıldığı için, takipsizlik de koğuşurma yapılmayacağını belirtmek amacını taşımaktadır. Kitapta takipsizlik ve koğuşurma terimi kullanılacaktır.

Savcı şu durumlarda karşılığında, hazırlık soruşturması sonunda işi bitirmelidir.

1. Çeşitli Olasılıklar

a) Koğuşurmanın caiz olmaması

Bir yargılama koşulunun gerçekleşmediğinin anlaşılması, örneğin suçtan zarar görenin şikayet etmemesi halinde, koğuşurma yapılmayacaktır. Aynı biçimde bir yargılama engeli ile karşılaşıldığında, örneğin sanığın ölmüş olması gibi, yine aynı sonuç doğacaktır.

b) Eylemin cezalandırılmaması

Araştırılan eylemin suç teşkil etmediğinin anlaşıldığı durumlarda kimseye bunun için ceza verilemeyeceğinden, iş hazırlık soruşturması sonunda bitecektir.

c) Failin cezalandırılmaması

Failin gerçekleştirdiği eylem aslında suç olmasına rağmen, failin bir cezasızlık halinden yararlandığı durumlarda bu varsayım ortaya çıkar. Örneğin oğulun babasının malını çalması durumu gibi (TCK, 524).

c) Failin suçsuzluğunun anlaşılması ya da yeterli şüphe için delil elde edilememesi

Bu varsayımda iki ayrı durum söz konusudur. İlkinde, yapılan hazırlık soruşturması sonunda, failin suçsuzluğunu gösteren kesin deliller elde edilmiştir. Faile yüklenecek bir suç yoktur ve bu nedenle dava açmak gereksizdir. İkinci durumda ise, failin kusursuz ve suçsuz olduğu tam ve kesin olarak anlaşılacakla birlikte, onun suçluluğunu gösteren deliller de elde edilmiş değildir. Bu nedenle şüpheden yararlandırılmak gerekir

d) Kamu yararının eksikliğin saptanması

Yasanın savcıya dava açmak konusunda takdir yetkisi verdiği, maslahata uygunluk sisteminin kabul edildiği durumlarda ve ayrıca şahsi davalık bir iş söz konusu olup da kamu yararı da bulunmadığında, savcı birinci halde dava açmayacak, ikinci halde de, koğuşturma yapma yetkisinin şahsi davacıya ait olduğunu belirtecektir.

2. Sonverme Yetkisi, Kararı ve Bunun Bildirimi

Hazırlık soruşturmasını yapan savcı bunun sonucunu da belirlemek yetkisine sahiptir (m.163/2). Savcı hazırlık soruşturması sonunda koğuşturma yapmayacağını bir kararla belirtecektir. Bu karar takipsizlik kararıdır.

Yasa koğuşturma kararının bildirim bakımından şu kurallara yer vermektedir. Savcı koğuşturma kararını önceden sorguya çekilmiş ya da hakkında tutuklama kararı verilmiş olan sanığa bildirecektir (m.163/son). Bunun dışında, hazırlık soruşturması yapılması için kendisine bir dilekçe ile başvurulduğunda, savcı bunun üzerine işi araştırmaya girişmiş ve koğuşturmama kararı vermişse, bu kararını, nedenleri ve gerekçeleriyle birlikte dilekçeciye bildirecektir (m.164). Dilekçenin aynı zamanda o eylemden zarar gören olduğunda, yasa kendisine takipsizlik kararına karşı itiraz hakkını vermektedir (m.165).

3. Takipsizlik kararına itiraz

Savcının takipsizlik kararı mutlak değildir. Bu kararın ortadan kaldırılabilmesi için yasa bazı çareler öngörmektedir. Bunun amacı, özellikle suçtan zarar görenlerin bu kararı başka makamlar önünde denetlemelerini ve bu yolla kişisel tatmin duygularını sağlamaktır. Savcının verdiği ve fail hakkında kamu davası açılmaması sonucunu doğuran bir kararın, her zaman hukuka uygun olduğu ve gerçeği tam olarak yansıttığı söylenemez. Özellikle o suçtan zarar gören kişilerin bu kararı anlayışla karşılamaları beklenemez. Bunun için bu kararın başka makam ya da kişilerce de gözden geçirilmesi olanağının tanınması, bu kararın hukuka uygunluğunu ve haklılığını perçinlemek bakımından da önemlidir.

Bu düşüncelerin ışığında, bazı çarelerin kabul edildiği görülmektedir. Konuya girerken hemen belirtmek gerekir ki, koğuşturmama kararına karşı failin bir çareden yararlanması öngörülmemiştir. Bu kararın onun çıkarına bir karar olduğu düşünülmüştür.

İtiraz yoluna gidildiğinde, savcının vermiş olduğu idari nitelikteki karar yargısal bir denetimden geçirilmektedir. Bu kararın yerinde olup olmadığı konusunda bir yargı organı karar vermektedir. Savcının kararına karşı böyle bir yolun kabul edilmesi, savcının kamu davasını açmak mecburiyetini denetlemek içindir. Bu sistemde savcı suçun işlendiği konusunda yeterli kuşku elde ettiğinde, davayı açmaya mecbur olduğuna göre, bu alandaki değerlendirmeyi tam ve gerçeğe uygun biçimde yapıp yapmadığının denetimi söz konusu olmaktadır. Bir başka amaç da suçtan zarar görene, bu kararın hukuka uygunluğunu ve haklılığını tartışmak olanağını sağlamaktır.

a) İtiraz eden

İtiraz eden suçtan zarar gören kişidir. Ancak bu kişi daha önce savcıya o eylemden ötürü koğuşturma yapılması için bir dilekçe vermiş olmalıdır. Onun dilekçesi üzerine yapılan hazırlık soruşturması sonunda, savcı takipsizlik kararını verdiğiğinde, bu kararı kendisine bildirmekte ve suçtan zarar görmüş olan dilekçeci de itiraz edebilmektedir. (m.165/1).

b) İttiraz süresi, yeri ve yöntemi

Süre kararın kendisine bildirim tarihinden başlayarak 15 gündür. Kararı vermiş olan savcının bağlı bulunduğu ağırceza mahkemesine bir dilekçe verilecek ve bu dilekçede o eylemden ötürü kamu davasının açılması gerektiğini haklı kılan olgular gösterilecektir. Dilekçe, bir avukat ya da davavekiline imza ettirilecektir (m.165/2).

Gerektiğinde güvence de istenebilecektir (m.169). Bunun için kendisine bir süre tanınacak, bu süre içinde güvence gösterilmediğinde, dilekçe geri alınmış sayılacaktır (m.169/son). Giderleri itiraz eden karşılamak zorundadır. (m.170).

c) Yargı organı

Karar vermek yetkisi, başvuru ağırceza mahkemesi başkanınıdır. Yasa bu görevi yalnızca başkana vermiştir. Bu nedenle ağırceza mahkemesi bu konuda kurul halinde çalışamaz. Bir başka anlatımla, kurul üyeleri bu konuda karar veremezler. Başkanın olmadığı zaman, üyelere biri başkana vekalet ederse, o zaman başkan sıfatı ile görev yapar. Bu durumda kurallara bir aykırılık yoktur. Başkan belgeler üzerinde inceleme yapar ve gerekirse savcının tüm hazırlık soruşturması belgelerini kendisine göndermesini ister (m. 166/1). Uygulamada dosya bütünüyle gönderilmektedir.

Başkan karar vermeden önce, gerekli görürse, bir süre koyarak, diyeceklerini bildirmek üzere, dilekçeyi sanığa gönderebilir. Bunun dışında, başkan işin aydınlanması bakımından bazı araştırma işlemlerinin yapılmasını, o yer sulh yargıcından isteyebilir. Bu yargıç o işlemleri yapmak zorundadır (m.166/son).

ç) Kararlar

Başkan işlemlerin tamamlanmasından sonra, gerekli incelemeyi yapar ve kararını verir. Bu konuda iki olasılık vardır. Suçtan zarar görenin istemi ya kabul edilir, ya da geri çevrilir.

Başkan kamu davasının açılması için yeterli nedenler bulun-

madığı ve takipsizlik kararının haklı olduğu kanaatine varırsa, istemi geri çevirir. Bu geri çevirme kararı dilekçeciye, savcıya ve sanığa bildirilir (m.167/1). Bu davanın geri çevrilmesinden sonra, kamu davası ancak yeni olgular ve deliller ortaya çıktığında açılabilir (m.167/son).

Bu noktada bir hususa dikkat edilmelidir. Ağırceza mahkemesi başkanının kararı ile bir olayda kamu davasının açılmaması kesinleştiğinde, artık ortada bir yargısal karar vardır. Bu nedenle savcının takipsizlik kararı idari niteliğini kaybeder ve bunun sonuçlarına tabi olmaz. Bu sonuca göre bu karar savcı tarafından geri alınamaz ya da bir başsavcı, emrinde çalışan bir savcıya böyle bir kararı geri alması emrini veremez.

Başkan davayı yerinde bulursa, kamu davasının açılmasına karar verir ve savcıya bu davayı açmasını emreder. Savcı bu emre uymak zorundadır (m.168).

Yargıtay bir kararında savcının davayı açmak zorunda olduğunu şu sözlerle belirtmiştir: “CMUK’nın 168 inci maddesi hükmü uyarınca ağırceza mahkemesi başkanı takipsizlik kararının kaldırılmasına ve sanık hakkında kamu davasının açılmasına karar verirse de, iddianame ile kamu davası açma yetkisi başkana ait olmayıp, C. Savcısına aittir.” (Yar. 4.CD, 22.4.1974, E.4136-K.3583), (Karar için, Yurtcan, Şerh, md. 168). Savcının davayı açtıktan sonraki mütalaalarında serbest olacağı doğaldır.

4. Hazırlık soruşturmasının yeniden yapılması

Savcının takipsizlik kararına karşı itiraz yoluna gidilmiş ve bunun sonunda, kararını bu haklılığı yargısal bir kararla (ağırceza mahkemesi başkanının kararı) belirtilmişse, bu karar savcının istediği zaman kararını geri alıp işe girişmesine engeldir. Yasa bu durumda ancak yeni olguların ve delillerin varlığı halinde, aynı konuda yeni bir hazırlık soruşturması yapılabileceğini belirtmektedir (m.167/son). Bu koşullar gerçekleşmedikçe, savcının harekete geçmesi mümkün değildir.

Askeri Yargıtay'ın bir kararı aynı sonucu paylaşmaktadır: "Savcılıkça yapılan koğuşturma üzerine verilen takipsizlik kararlarının kesin hüküm kuvveti yoktur. Savcılar bu konuda hataya düştüklerini anladıklarında, yeni bir koğuşurmaya başlayabilirler. Ancak savcılıkça verilen takipsizlik kararına karşı itiraz yoluna başvurulmuş ve bu karar kesinleşmiş ise, bu halde ancak yeni delil ve olayın varlığı halinde yeni bir koğuşturma yapılması imkanı vardır, aksi halde önceki karar kesin hüküm kuvvetine sahiptir." (As. Yar. Dr. K.3.12.1971, e.92/k.91) Karar için, Yurtcan, Şerh, md. 167).

B- Davanın Açılması

1. Davanın kamu davası oluşu

Savcı yaptığı hazırlık soruşturması sonunda, takipsizlik kararı vermediğinde, araştırma konusu eylemin suç oluşturduğu konusunda yeterli şüpheye ulaşmış demektir. Bunun sonucu olarak bu uyuşmazlığı çözülmek üzere mahkeme önüne götürmek zorundadır. Savcı davayı açmadan önce bütün koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğini iyi biçimde değerlendirmek durumundadır, çünkü hakkında ceza davası açılan kişi sanık adını alacak, onun toplum içindeki durumunda bu nedenle değişik olacak (sonsoruşturma sonunda beraat etse bile), öte yandan yine boş yere açılmış bir kamu davasında yapılan giderler de boşa gidecek ve bunun yanında toplumdaki adalet duyguları da zedelenecektir.

Savcının açtığı dava bir ceza davası olduğundan ve bu davayla toplumda bozulmuş olan düzenin yeniden kurulması istendiğinden, kamu adına açılmış bir davadır ve bu nedenle de "kamu davası" adını alır. Savcı, devletin bir görevlisi olarak bu davayı devlet adına açmaktadır.

Dava, bir uyuşmazlığın yargıç önüne götürülmesi ve orada tutulmasıdır. Bu uyuşmazlık ceza uyuşmazlığı olduğunda, dava, ceza davasıdır. **Her ceza davasında iki ögenin (unsur) kesinlikle bulunması gerekir. Bunlar kişi ve eylem ögeleri (unsurla-**

rı)dir. Hukukumuzda belirsiz kişilere karşı ceza davası açmak mümkün değildir. Savcı bir eylemden ötürü kamu davasını açtığında, bu davanın sanığını da göstermelidir. Bunun yanında bu sanığa atılan suç, daha yerinde deyişle, onun suçlandığı eylem de gösterilmek gerekir. Kişi hangi suçu işlemek şüphesi altında olduğunu bilmek durumundadır. Bu, sanık için bir güvencedir. Ayrıca bu iki öge yargı organının yetki ve görev alanının belirlenmesi bakımından da önem taşır. Gerçekten daha önce belirtilen, “davasız yargı olmaz” ilkesi gereğince, yargı organı ancak önüne getirilen uyuşmazlıkları çözebilir ve yargılanması istenen kişileri yargılayabilir. Bir uyuşmazlığa kendiliğinden el atamaz.

2. Savcının açtığı davanın çeşitleri

Hazırlık soruşturmasından daha ileri dönem ve aşamalara geçmek anlamı da taşıyan dava açma, çeşitli biçimlerde gerçekleştirilir. Demek ki hazırlık soruşturmasından daha ileriye geçmek için çeşitli yollar ve olanaklar öngörülmüştür.

a) Savcının iddianame ile işi sorsorşturmaya aktarması

Savcı hazırlık soruşturmasının sonuçlarını yeterli bulur ve işin sorsorşturmaya geçebilecek durumda olduğu kanaatine varırsa, iddianame adı verilen belgesini düzenler (m.163/2) ve bunu davayı görece mahkemeye verir (m.163/1). Bu yol uygulandığında, iş önsorsorşturmadan sorsorşturmaya geçmiş olur.

b) Savcının suçüstü iddianamesi düzenlemesi

Suçüstü (meşhut suç) durumlarında savcının düzenlediği ve bu isimle anılabilecek olan iddianameyle iş yine sorsorşturmaya aktarılmaktadır. Bu varsayımda yargılama en çabuk biçimde yapılmak istenmektedir. Bu sonuç, bu konudaki özel yasanın (MSMUK) uygulandığı durumlarda mümkündür.

c) Savcının ceza kararnamesi verilmesini istemesi

Savcı bu yolda, yasanın öngördüğü durumlarda sulh yargı-

cından bir ceza kararnamesi verilmesini ister. Yargıç ceza kararnamesi verdiğinde, duruşma yapmaksızın sonsoruşturmayı yapmış ve sonkararını vermiş olur.

ç) Savcının önödeme yolunu uygulaması

Önödemedede ilke olarak savcı sanıkla uyuşmakta ve dava açmasına gerek kalmaksızın, işi hazırlık soruşturmasında, infazla (önödeme) sonuçlandırmaktadır.

d) Kararnamelerle işin sona ermesi

Burada gerek kolluk makamları ve gerek kolluk görevlilerine yasal sınırlar içinde kararname düzenlemek ve yargılama olmaksızın, işi yargıç önüne götürmeksizin sonuçlandırma yetkisi tanınmaktadır. Bu durumlarda ancak bu kararnamelere muhatap olan kişinin, bunu kabul etmemesi üzerine yargılama yapılmaktadır.

3. Kamu davasının açılmasının sonuçları

Bunları beş grupta toplamak mümkündür:

a) Yargılamanın bir yargı organına bağlanması

Kamu davası açılmış olmakla, bir uyuşmazlığın ancak tek bir yargı organında görüleceği ilkesi işlemeye başlar. Bir mahkemenin bir davaya bakabilmesi, o davaya bir başka mahkemede bakılmakta olmamasını gerektirir. Bu durum bir yargılama koşuludur. Bu nedenle bir olaydan ötürü birden çok yargı organı önüne getirilmiş davalar varsa, bunlar davanın reddi kararları ile ayıklanmalı ve tek bir dava bırakılmalıdır.

b) Yargılamada egemenliğin yargı organına geçmesi

Dava açılmakla, iş savcının elinden çıkar ve mahkeme bağımsız biçimde, yani yargılamanın taraflarının mütalaalarıyla bağlı olmaksızın uyuşmazlığı çözer (m.151/2). Fakat mahkeme "davasız yargı olmaz" ilkesi ile sınırlı biçimde yargılama yapar. Hangi eylem-

den ötürü dava açılmışsa ve hangi sanıklar yargılanmak isteniyorsa, ancak onları yargılar. Öte yandan artık iş sonsoruşturmada olduğundan ve sonsoruşturma da mahkemenin egemenliğinde gerçekleştiğinden, artık istenen kararlar için davaya bakacak mahkemeye başvurulur. Örneğin bir sanık tutuklu ise, duruşma başlamadan tutukluluğun sona erdirilmesi isteniyorsa, sanığın salıverilmesini sağlamak için sanığı yargılayacak olan mahkemeye başvurulur. Hazırlık soruşturması bittiğine göre, sulh yargıcının yetkisi de bitmiştir.

c) Yargılama konusunun belirlenmesi

Bu belirleme, daha önce de söylendiği gibi, kişilerin (sanıkların) ve eylemin belirlenmesi biçiminde yapılacaktır. Dava açılırken, eylemin sınırları savcı tarafından çizilecektir. Savcının daha açan belgesinde (iddianame) hangi eylemin yargılanmak istendiği kesinlikle anlaşılmalıdır. Bu yapılırken, bir olayın bütün olgularıyla aktarılmasını gerektirir.

ç) Failin sanık sıfatını alması

Yargılanmak üzere yargıç önüne çıkarılacak kişi, daha önce sanık sıfatını almadığında, kural olarak hakkında kamu davası açılmış olmakla, sanık sıfatını alır. Bu konuda yargılama sùjelerinin incelendiği bölümde, sanık ele alındığında geniş açıklamalar yapılmıştı.

4. İddianame

- * **Savcının kamu davasını açtığı belgedir; yargılama sonsoruşturmaya geçer.**
- * **Temel iki ögesi : sanık+ fiil.**
- * **Mahkeme bunlarla bağlıdır. Aksi halde "davasız yargı olmaz" ilkesi zedelenir.**

Daha önce sayılan ve savcının hazırlık soruşturmasından da-

va açma yoluyla işi sonraki dönemlere aktarması yolları içinde iddianame ile işin sorsoruşturmaya aktarılması özel bir yere sahiptir. İddianamenin ceza yargılamasının önemli bir belgesi olması ve sorsoruşturmaya en çok bu belgeyle geçilmesi nedeniyle, bu iddianame üzerinde durulmak gerekir. Gerçekten bu iddianameyle kamu davası açılmakta, yargılama önsoruşturmada sorsoruşturmaya aktarılmaktadır.

İddianame, içeriği bakımından sorsoruşturmayı yapacak olan mahkemeye verilen ve bu mahkemenin uyuşmazlığı çözmelerini isteyen bir belgedir (m.163/2). Bunun hangi mahkemeye verileceği, yargıcın yetki türleri arasında açıklanan yetki kurallarına göre belirlenir. Özellikle yerel ve görevsel yetki kurallarına uymak gerekir. Örneğin İstanbul'da işlenmiş olan bir ağırcezalık suçun yargılanması, İstanbul'daki ağırceza mahkemesinden istenecektir.

Savcının iddianame düzenleyerek kamu davasını açması, sanığın suçu işlediğine ilişkin yeterli şüphe nedenlerine ulaşması ile mümkündür. Bu da yapılan hazırlık sorsoruşturması sonunda ulaşılabilecek bir sonuçtur. Türk sisteminde savcı, istisnaların söz konusu olmadığı durumlarda, kamu davasını açmak zorundadır (m.148/2).

İddianame, isminin sonundaki "name" sözcüğünden de anlaşılacağı üzere yazılıdır. Savcı, iddialarını taşıyan bir belge düzenlemelidir. Ancak bunun istisnası da vardır. Sanık bir eyleminden ötürü yargılanırken ve iş duruşmadayken, başka bir eylemi ortaya çıkarsa, savcı duruşmada bununla ilgili iddiada bulunabilir. Bu iddia sözlü olacaktır, fakat duruşma tutanağına geçirilecektir (m.259).

Dava açan iddianamenin neleri içermesi gerektiği yasada belirtilmiştir.

a) Sanığın açık kimliğini (adını, soyadını, doğum yeri ve tarihini, ana ve baba adını, nüfusa kayıtlı olduğu yeri, işini, eğitim ve medeni durumunu, ikametgahını) içermelidir.

b) Sanığa yüklenen fiili. Bunun ayrıntılı olarak belirtilmesi

gerekir, çünkü mahkeme bu çerçeve içinde yargılama yapacağı gibi, sanık da savunmasını buna göre hazırlayacaktır. Bu çerçeve davanın konusunu oluşturmaktadır. Sanığın eyleminin bütün olgularla anlatılması, bunların –hikaye edilmesi gerekir.

c) Sanığın sözü edilen eyleminin hangi suçu oluşturduğu da açıklanmalıdır. Örneğin hırsızlık, dolandırıcılık, vb. Bunun anlamı, savcının sanığın fiilini nitelemesidir. Yargılamada bu nitelik değişebilecektir.

ç) Sanığın eyleminin hangi yasanın hangi kuralına aykırı olduğu da belirtilmelidir. Örneğin bir adam öldürme eyleminde, eylemin TCK'nın 448 ya da 449 uncu maddesini zedelediği biçimde. Uygulamada bu maddenin belirtilmesine “sevk maddeleri” denilmektedir.

d) Deliller gösterilmelidir. Örneğin tanık beyanı ya da belge delili gibi.

e) Sonsoyşturmanın yapılacağı mahkemenin de gösterilmesi gerekir. Yasa duruşmayı önemli gördüğünden, bu terine yer vermiştir (m.163/2).

f) Ağırceza ve asliye ceza mahkemelerinde yapılacak sonsoyşturmalarda, hazırlık soruşturmasının önemli sonuçları da iddianamede yer almalıdır. Sulh mahkemesinin bakacağı işlerde buna gerek yoktur. (m. 163/3).

Savcı bu hususlara iddianamesinde yer verdikten sonra, sanığın kamu adına cezalandırılmasını da iddianamesinin son bölümünde istemelidir.

İddianame örneği için kitabın “ekler” bölümüne bakınız.

5. Uygulama.

Savcının yaptığı hazırlık soruşturması sonunda, işi sonsoyşturmaya aktarması konusunda, uygulamada şu kararlar dikkati çekmektedir: “İddianame ve kararda, sanığın ad ve soyadı dışında, hüviyetinin tanıtımına yarayacak ana ve baba adı, doğum yeri ve tarihi ile gerçek ikametgahına ilişkin hiçbir bilginin bulun-

maması ve mahkemece de araştırma yapılmaksızın mahkumiyet kararı verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 7.CD, 20.2.1997, E.1997/1455, K.1997/1249) (YKD, Mayıs 1997, s. 819); “Esaslı işlemlerden olan kamu davasının açılmasını sağlayan iddianame sayfalarının C. Savcısı, sulh ceza mahkemesi sorgu tutanaklarının katip tarafından imzalanmaması ve bu imza eksiklikleri giderilmeden hüküm kurulması yasaya aykırıdır.” (Yar. 9. CD, 15.2.1996, E.1995/2214, K.1996/866) (YKD, Ağustos 1996, s. 1331 ve son.); “CMUK’ya göre kurulacak hükmün konusu iddianamede gösterilen eylemdir. Hüküm, iddianamede öngörülen eylem ve sanık olan kişilerle sınırlı olarak kurulacaktır. Sanığa yüklenen eylemlerin nelerden ibaret olduğunun iddianamede açıkça yazılması gerekmektedir.” (Yar. 4.CD, 2.2.1995, E.1994/9529, K.1995/637) (YKD, Mayıs 1995, 821-823); “C. Savcılarının yaptıkları hazırlık soruşturması, koğuşurma işlemlerinden (takibattan) sayılamaz.” (İBK, 30.1.1946, E.31, K.3). “Sanık hakkında ek iddianame ile konut dokunulmazlığını bozma suçundan da kamu davası açıldığına göre, ek iddianame okunup sorgusu yapılmadan hüküm kurulamaz.” (Yar. 5.CD, 20.5.1981, E.958/K.1593). “Trafik zabıtası ve yetkililerince düzenlenen suç tutanakları mahkemeye trafik zabıtası eliyle verilmediği hallerde hüküm kurulamaz.” (Yar. 7.CD, 22.1.1980, E.135/K.44). “(Erişme Kontrollü Karayolları Kanunu)ndan doğan suçlarda, davanın iddianame ile açılması gerekir.” (Yar. 7.CD, 26.1.1976, E.9110/K.9085). “Pazar günü ruhsatsız dükkan açma eylemi için iddianame düzenlenmesine gerek yoktur.” (Yar. 7.CD, 19.10.1976, E.7914/K.7797). “Trafik suçlarına ilişkin tutanakların trafik zabıtası veya yetkililerince düzenlenmesi gerekir.” (Yar. 7.CD. 6.7.1976, E.5718/K.5774). “adliye mahkemelerinin görevsizlik kararı ile dosyayı askeri mahkemeye göndermeleri halinde, askeri savcının yeni bir iddianame düzenleyerek askeri mahkemede dava açması gerekir.” (As. Yar. 3.D, 23.12.1969, E.633/K.637). “Adliye mahkemelerinin görevsizlik kararı ile gelen dosyalar hakkında askeri savcının iddianame düzenleyerek dava açması zorunludur. Askeri savcının böyle bir durumda takipsizlik kararı vermesi yolsuzdur.” (As. Yar. 12.6.1969, E.314/K.310). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 163).

&3. SAVCININ DELİL TOPLAMA İŞLEMLERİ

I. Genel olarak

Bu işlemler yargılamanın hazırlık soruşturması döneminde ön plana çıkmaktadır, çünkü yargılamanın yapılması içinde hazırlık soruşturması savcı tarafından bizzat ya da kolluk aracılığı ile yürütülen bir faaliyettir.

Bu nedenle bu bölümde kollukla ilişkiler, yer gösterme, ifade alma, bilirkişiye başvurma, tanık dinleme, ölü muayenesi ve otopsi, ele alınacak önemli işlemlerdir.

II. Soruşturmanın kollukla yürütülmesi

- * **Savcılık hazırlık soruşturmasını yürüten makamdır.**
- * **Savcı hazırlık soruşturmasını kendisi yürütür ya da kolluktan yardım ister.**
- * **Kolluk(polis, jandarma,) savcılığın emrindedir.**
- * **Hazırlık soruşturması kollukta başlayabilir. Kolluk soruşturmanın sonuçlarını savcılığa ulaştırmak zorundadır.**
- * **Kolluğun raporunun adı fezlekedir.**
- * **Hazırlık soruşturmasında sonuç savcı tarafından belirlenir.**

Daha önce belirtildiği üzere, CMUK sisteminde hazırlık soruşturmasını savcı bizzat yürütebileceği gibi, kolluk yardımı ile de yürütmesi mümkündür. Hatta daha açık bir anlatımla, savcının hazırlık soruşturmasında belirli işlemlerin yapılmasını kolluktan istemesi de mümkündür.

Uygulamada yasaların hazırlık soruşturmasını bizzat savcının yürütmesini öngördüğü haller dışında(örnek: küçükler hakkındaki soruşturmalar), bu soruşturma için savcıların işi kolluğa

havale ettikleri, kolluğa yazılan bir tezkere ile hangi işlemlerin yapılmasının istendiği, kolluk tarafından bu işlemler tamamlandıktan sonra, fezleke adı verilen bir raporla dosyanın savcılığa havale edildiği görülmektedir.

Fezlekede kolluk olayı, toplanan delilleri, alınan ifadeleri özetlemekle yetinmekte, hukuki değerlendirme yapmamaktadır. Bu sonuç doğrudur, çünkü hazırlık soruşturması sonunda sonuç çıkarmak, bir kamu davası açmak ya da açmamak tercihini kullanacak makam savcılıktır.

III. Hazırlık soruşturmasında yer gösterme(keşif)

1. Keşif

- * **Keşif, ispat konusunda bir araştırmadır.**
- * **Canlı, cansız herşey keşfe konu olabilir.**
- * **Keşif yargıç tarafından yapılır. Kural budur.**

Keşif, yargıcın ispat konusunda kanaat sahibi olmak için yaptığı bir araştırmadır. Bu kanaate ulaşmak için yargıç canlı ya da cansız herşey üzerinde böyle bir araştırma yapabilir. Bu bakımdan insanlar, cesetler, nesnelere keşfe konu olabilir. Hatta olaylar bile keşfe konu olabilir, bir kavşaktaki trafik sıkışıklığı gibi.

Keşif işleminin yapılmasında çeşitli duylardan yararlanmak mümkündür. Görme (olay yerinin, bir cesedin, bir yaranın, parmak izinin, ayak izlerinin görülmesi), işitme (sessizliği bozan gürültü), koklama (kokmuş yiyecekler), dokunma (bir bıçağın keskinliği) duylarıyla gerçekleştirilebilir.

Keşif yargıç tarafından yapılır, kural budur. Ancak gecikmede tehlike olan hallerde savcılar da keşif yapabilirler (m.78). Niteliği bakımından yargılamanın her aşamasında keşif yapılabilir.

Yargılama konusu olayla ya da dosyadaki olgularla ilgili daha önce bir yargıç tarafından bir keşif yapılmış bu da tutanağa geçirilmişse, sorsoruşturmada yargıcın bir daha keşif yaptırmasına gerek yoktur. Bu tutanağın duruşmada okunmasıyla yetinilebilir (m.242/1). Böyle bir okuma ile yetinildiğinde, aslında delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesinden ayrılmış olmaktadır, fakat keşif yoluyla ispatlanan durumlarda delillerin kaybolması tehlikesinin çok büyük olması, bu biçimde davranmaya hak verdirmektedir.

Keşif yapıldığında tutanakla saptanacaktır. Bu tutanakta keşif konusu olan şeyin durumu gösterilir. Ayrıca keşiften önce varlığı umulup da keşif sırasında bulunamayan deliller ve iz ve eserler de tutanakla belirtilir (m.78/2).

Sorsoruşturmayı yapan mahkeme daha önce yapılmış olan keşifleri yeterli bulmadığında, yeniden keşif yaptırabilir. Buna yasal bir engel yoktur. Böyle bir işleme girişildiğinde, yukarıda sıralanan ilkelere uyulmak gerekir.

Yasada keşifle ilgili genel ilkeler düzenlendikten başka, özel bir keşif olarak ölü muayenesi ve otopsiye yer verilmiştir.

Yargıtay kararlarına gelince: ‘Olay yerinde keşif yapılarak, sanıkların girdiği iddia edilen yerin’ konut ya da eklenti” olup olmadığı, ayrıca aleniyet unsurlarının bulunup bulunmadığının tesbit edilmemesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 4.CD, 3.12.1996, E.1996/8022, K.1996/9065) (YKD, Nisan 1997, s. 617-622); “Keşif icrasının deliller toplandıktan sonra düşünülüp karara bağlanması kararlaştırılmışsa, bu hususta bir karar verilmelidir.” (Yar. 1.CD, 20.11.1995, E.1995/2672, K.1995/3366) (YKD, Şubat 1996, s. 285-286); “Eski Eserler Yasasına aykırılıktan yargılanan sanıkların, kazdığı yerin koruma alanında bulunduğunu bilmesi veya bilme olanağına sahip olması gerekir. Bu bakımdan, kazı yapılan yerin suç tarihinden önce, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca (arkeolojik sit) olarak belirlenip belirlenmediği ve buna ilişkin kararın yöntemine göre kamuya duyurulup duyurulmadığı araştırılmalıdır. Ayrıca savunma da göz önünde tutularak, olay yerinde keşif yapılmalı ve sanıkların gerçek amaçlarının kök sökmek mi,

eski eser aramak mı olduğu saptanmalıdır.” (Yar. CGK, 21.1.1980, E.9-501/K.23). “Bir kişiyi öldüren ve bir diğerini yaralayan sanığın aynı atışla suç işlediği yolundaki savunmaları nedeniyle, uygulamalı keşif yapılarak, öldürülen ile mağdurun yaralanmaları için ayrı ayrı hedef alınmalarının gerekip gerekmediği, mağdurdaki saçma yaralarının sayısı ve isabet eden yerleri araştırılıp tek veya birden çok atışla olup olamayacağı, suçta kullanılan av tüfeği ile saçmaların atış mesafesinde mağdura karşı olan eylemde öldürmeye elverişli ve yeterli vasıta niteliği taşıyıp taşımadığı belirlenmelidir.” (Yar. 1.CD, 27.9.1985, E.2704/K.3239). “Ölü muayene ve otopsi tutanağının birinci sayfasının, C. Savcısı, katip, bilirkişi ve kimlik tanığı tarafından imzalanmaması yasaya aykırıdır.” (Yar. 1.CD, 20.3.1985, E.318/K.1167). “Olayın tek görgü tanığının sözlerinin doğru olup olmadığını araştırmak bakımından, olay yerinde ve olay koşullarında bir keşif yapılarak, tanığın sanıkları tanıyabilmesi hususunun araştırılmaması ve olay yerinde bulunan tıpların arama sırasında bulunan tıplarla uygun olup olmadığının Adli Tıp Meclisine tesbit ettirilmemesi ve böylece soruşturmanın eksik bırakılması yasaya aykırıdır.” (Yar. 1.CD, 10.5.1977, E.1140/K.1662). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 78).

2. Yer Gösterme

- * Olay yerinde yapılan keşiftir.
- * Yargıç tarafından yapılır.
- * Gecikmede tehlike varsa, savcı yapar.
- * Uygulamada kolluğa bırakılması uygun değildir.

Bu terimi uygulama yaratmıştır. Anlamı, soruşturma konusu bir olayda failler ele geçirildiğinde, bunların ifadeleri alındıktan sonra, olay yerinde bu kişilerin olayın oluş biçimi hakkında ayrıntılı açıklamada bulunmalarıdır.

Ceza yargılamasında bu işlemin adı keşiftir. **Uygulamada yer gösterme denilen işlem bir keşiftir.**

Keşif konusunda CMUK temel yetkiyi yargıca vermiştir. Gecikmesinde tehlike ve zarar bulunan hallerde, bu keşif savcı tarafından yapılacaktır.

Keşif sırasında kolluğun da savcıya yardımcı olması doğaldır. Hatta failin/faillerin ilk ifadeleri kolluk tarafından alındığında, bu yardımın önemi daha da artacaktır.

Uygulamada, istisnalar hariç, yer gösterme denilen işlemler kolluk tarafından yapılmaktadır. Bu doğru değildir. Yasanın hazırlık soruşturmasının yürütmekle savcıyı görevlendirdiği hatırlanırsa, bu işlemin savcı tarafından yapılması uygun olur.

Bu işlem bir tutanakla tespit edilecektir. Bu tutanakta, olay yeri, toplanan deliller ve beyanlar, bulunması umulan, fakat bulunamayan delillere de yer verilecektir. Tutanak, bu işleme katılanlarca imza edilecektir. İmzadan imtina söz konusu ise, bu da tutanakta belirtilecektir. Sanığın müdafii de bu keşifte hazır bulunmak yetkisine sahiptir. Hazır bulunmak demek, sanık lehine beyanlarda bulunmak ve delillerin toplanması ile ilgili talepler ileri sürmek anlamını taşır.

IV. İfade alma

- * İfade, suçlanan kişinin olay hakkında savcı ya da kolluğa açıklama yapmasıdır.
- * İfade, her türlü baskıdan uzak cereyan etmelidir.
- * Müdafii(seçilmiş ya da atanmış) sanığa hukuki yardımda bulunur.
- * Sanığın susma hakkı vardır.
- * Sanık/müdafii lehine olan delilleri ileri sürerler.
- * Sanığın özgür iradesini kısıtlayan/bozan yöntemler yasaktır.

1. Kavram

3842 sayılı yasa Türk ceza yargılaması sistemine, suç isnadı altında olaya ilişkin açıklamalar yapma kavramı konusunda ikili bir ayırım getirmektedir. Hukukumuzda daha önce yalnızca doktrinde ele alınan "ifade" ve "sorgu" kavramları bundan böyle yasal bir temele oturmuşlardır. Bu iki kavramı şu şekilde temellendirmek gerekir. İfade, suçlanan kişinin kolluk görevlileri ya da savcı önünde yaptığı açıklamalardır. Sorgu ise, böyle bir kişinin yargıç önünde açıklamalarda bulunmasıdır. Bu ayırımı CMUK'nın 135 inci maddesindeki değişiklikte tesbit etmek mümkündür. Yasakoyucu buna paralel olarak, CMUK'nın 10 uncu faslının başlığını ve 132 nci maddeyi de değiştirmekte, bu konuda bir bütünlük sağlamaktadır. Yasanın 132 nci maddesinde, kişinin ifade almak ya da sorgu için celpname ile davet olunacağı belirtilmektedir.

Yasada yapılan değişiklikten sonra, bu konunun ayrıntıları Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği adını taşıyan bir yönetmelikte düzenlenmiştir (bkz. RG, 1.10.1998, sy. 23480 (değişiklik: RG 13.8.1999, sy. 23785)).

İfade ve sorgu, suçlanan kişilerin olay hakkında bildiklerini kolluk görevlileri, savcı ya da yargıç önünde anlatmalarıdır. Bu nedenle, bu kişilerin suçlandıkları olay dışında, başka amaçla sorulara muhatap olmaları, ifade ya da sorgu niteliği taşımaz. Uygulama yönünden şu örnek gözden kaçırılmamalıdır. Yargıtay tarafından esas mahkemesinin kararı bozulduktan sonra, sanığın bu bozma kararına karşı ne diyeceğinin sorulması yasa gereğidir (m.326). Fakat böyle bir soru sorgu sayılamaz. Sorgu bakımından en önemli özellik, bunun bir yargıç tarafından yapılmasıdır. Yargıç dışında kalan kişiler önünde yapılan açıklamalar ifade verme olarak değerlendirilir. Sorgu ve ifade ceza yargılamasında gerçeği bulmaya yarayan birer araçtır.

Olayı yaratmış olan kişiden yargıç ya da diğer görevliler bu olayı dinlemekte ve gerçeği bulmaya çalışmaktadırlar. Bu niteliği ile gerek sorgu gerek ifade birer delil kaynağı olmaktadır. Ceza yargılamasında herşey delil olabileceğine göre, sanığın ifade verme

veya sorgu sırasında anlattıkları da delil olabilecektir. Bu konuda bir hususun hatırlatılmasında fayda vardır. Bir hususun delil olması ile delil olarak değerlendirmede buna verilecek değer farklı şeylerdir. Herşey delil olduğuna göre, suçlanan kişilerin sözleri de delil olacaktır, ama bunu değerlendirmede bunu yapacak yargıcın ya da savcının dikkatli olması zorunludur. Kişi kendini ceza yaptırımından kurtarmak isteyeceğinden, yalan söylemesi çok doğaldır. Bu bakımdan ifade ve sorguda sanığın sözlerinin iyi biçimde değerlendirilmesi ile ancak, bu sözler arasından gerçeğe ulaşmak mümkün olabilir.

İfade ve sorgu bakımından çok önemli bir nokta da, bu işlemlerin her türlü baskıdan uzak cereyan etmesidir. Bu konuda 3842 sayılı yasa önemli ilkeler getirmektedir. Bu husus, ifade ve sorgu yapılmasına ilişkin kurallar açıklandıktan sonra, daha berrak olarak ortaya çıkabilecektir.

2. Sorgu ve İfade Alma Yöntemi

a) Çağrının yapılması

İfade alma ya da sorgu için kişilere çağrı belgesi (celpname) gönderilecektir (m. 132). Kişi bu çağrıya uymayabilecektir, çünkü kendisine suç yüklenen ve sonuçta ceza yaptırımı ile karşılaşabilecek olan kişinin bu çağrıdan kaçması olasılığı vardır. Yasakoyucu bunu düşünerek bunun için tedbir almıştır. Çağrıya uymayan kişi yargıç kararı ile zorla getirilir. Bu, kolluk zoruyla kişinin yargıç, savcı ya da kolluk önüne getirilmesidir. Yasa yargıcın çıkarcığı çağrı belgesine, çağrılan kişi gelmediği takdirde, kendisinin zorla getirileceğinin yazılabilmesi yetkisini vermiştir (m. 132).

b) Kimlik Tesbiti

Suçlanan kişi yargılamanın çeşitli aşama ve devrelerinde ifade verir ya da sorguya çekilir. Duruşmada sorgu (m. 236/2), yapılması kural olarak zorunlu bir işlemdir. Fakat sanık hakkında toplanan delillere göre mahkumiyet dışında bir karar verilmesi gerek-

tiği kanaatine varan mahkeme, sorguyu yapmaksızın, sanık hakkındaki yargılamayı sona erdirebilir (m. 223/son). Bu hüküm 1985 değişikliğinde yasaya eklenmiştir. Sorgunun ve ifade alma'nın birden çok kere yapılması, gerçeği ortaya çıkarmak içindir.

İfade ve sorgu esas olarak suçlanan kişinin olayla ilgili bilgisini almak olmakla birlikte, yeni sistemde her ifade ve sorguda, kişinin kimliğinin tespiti yasal bir zorunluktur (m. 135, b.1). Yargıtay CGK yakın tarihli bir kararında, sanığın ilk sorgusunda kimliğinin saptanacağını, bundan sonra kimlik saptamaya gerek olmadığını belirtmekteydi (Yar. CGK, 8.10.1984, E.3-122, K.299) (Bkz. Yurtcan, Şerh, md. 135). Bu karar artık geçerliğini yitirmiştir, çünkü 3842 sayılı yasanın 135 inci maddede yaptığı değişiklikten sonra, her ifade alma ya da sorguda mutlaka kimlik tesbit edilecektir. Değişiklikten önceki 135/son maddedeki, sanığın birinci sorgusunda yalnızca kimliğinin tesbit edileceği hükmü, bugün artık sona ermiştir.

Yasa sanığın kim olduğunun tesbitini isterken, bunu genel bir çerçeve içinde belirtmektedir. Bu kapsam, kimlik tesbiti olarak çizilmektedir. Kimlik denince bundan, kişinin adı, soyadı, yaşı vatandaşlığı, öğrenim durumu, ekonomik durumu, medeni hali, nüfusa kayıtlı olduğu yer, ikamet ettiği yerin öğrenilmesi anlaşılmalıdır. Kimliğin bu şekilde ortaya çıkarılması, yargılanacak olan ve fert olarak ortaya çıkarılmış bulunan kişinin aynı zamanda kimlik olarak da tesbiti ile doğabilecek karışıklıkları engellemek amacıyla yöneliktir. Öte yandan yargılama sonunda uygulanacak olan cezanın ferdileştirilmesi ve bu arada uygulanacak olan ceza yerine geçen tedbirlerin seçiminde de bunun büyük rolü olacaktır.

Yeni 135 inci madde kimlik tespitinde sorulan sorulara doğru cevap verme yükümünü de getirmektedir. Bunun sonucu, yapılan beyan ya da yanlış beyan halinde, kişinin TCK'nın 343 üncü maddedeki suçu işlemiş olacağı ve cezalandırılacağı olarak belirtilebilir.

Yasada kimlik tesbiti yanında kişinin şahsi halleri hakkında bilgi alınması da, ifade ve sorgu işleminde uyulması gereken bir

kuraldır (m. 135/1, b.6). Şahsi haller kavramı, yukarıda kimlik kavramı içinde mütalaa edilen bilgilerin dışında kalan, fakat kişinin daha iyi tanınmasını sağlayacak bilgiler olarak nitelenebilir. Sözelimi sanığın sürücü ehliyetine sahip olup olmadığı, derneklere ya da meslek odalarına kayıtlı olup olmadığı gibi bilgiler bu kapsamda ele alınabilir.

Duruşmadaki sorguda sanığın kimliğinin tesbiti zorunludur (m. 236). Bunun amacı, kimlik değişikliklerini, örneğin evlenme ya da boşanma ya da isim ya da yaş düzeltmelerinin söz konusu olduğu durumlarda bunları öğrenmektir. Kimliğin tesbiti yanında, şahsi haller hakkında bilgi alma da duruşmada mahkeme tarafından tekrarlanacaktır. Bu durum karşısında, kimlik tesbiti ve şahsi haller hakkında bilgi alma işlemleri bakımından şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. İlk ifade ile sorgu ve duruşmadaki sorguda bu işlemler mutlaka yapılacaktır. Bu niteliği ile eski 135 inci madde ile 236 ncı madde arasında bir farklılık yoktur. Bu uygulamaya devam edilecektir. Aynı yeni 135 inci madde karşısında, duruşma devresine gelmeden önce de her ifade ya da sorguda her iki işlem tekrarlanacaktır. Örneğin savcı önünde bir ifade ya da hazırlık soruşturmasındaki bir tutuklama yargılamasında da kimlik tespiti ile şahsi haller hakkında bilgi almak gerekecektir. Bunların eksik uygulanması, 135 inci maddeye bir aykırılık teşkil eder.

c) Suçlamayı bildirme

İfade veren ya da sorguya çekilen kişinin kimliği tesbit edildikten sonra, kendisine suçlamayı bildirmek gerekir (m. 135/1, b.2). Kişinin hangi suçtan ötürü bilgisine başvurulduğu ve hangi olaydan dolayı ifadesinin alındığı ya da sorguya çekildiği açıkça belirtilmelidir. Bunun için fiilin ayrıntılarının da açıklamasında fayda vardır. İyi bir ifade alma ya da sorgu, kişiye suçlandığı olay açıklandıktan sonra, bu olayı anlatmasına fırsat verilen biçimde yürütülen sorgu ya da ifade alma biçimidir. Yoksa soru-cevap biçiminde yapılan bir işlem; her zaman amaca hizmet etmeyebilir. Kişi olayı anlattıktan sonra, gerektiğinde kendisine aydınlatıcı soruların sorulmasını engelleyen bir kural yoktur.

d) Müdafiden faydalanma hakkı

3842 sayılı yasanın Türk ceza yargılaması sistemine gettiği temel bir değişiklik, ifade ve sorgu işlemleri sırasında kişilerin müdafii yardımından faydalanmaları olanağının tanınmış olmasıdır. Bu kural yasaya 135/1, b.3 maddesi ile getirilmektedir. Bu konudaki ilkeleri şöyle sıralayabiliriz:

İfade veren ya da sorguya çekilen kişi, kolluk görevlileri, savcı ve yargıç önünde, kendisine yardımcı olacak bir müdafii ile açıklamalarda bulunmak hakkına sahiptir. Bu hak kişiye, ifade ya da sorgu işlemini yapanlar tarafından hatırlatılacaktır. Kişiye kendisinin istediği müdafii seçebileceği belirtilecektir. Kişinin müdafii bulunduğu anda, bu kişi çağrılacak ve işlem onun katılımı ile gerçekleştirilecektir.

Kişinin bir müdafii yoksa ya da müdafii seçebilecek durumda değilse, kendisine baro tarafından bir müdafii tayin edilmesi istenebilecektir. Bu durumda görev baro tarafından yerine getirilecektir. Bu baro, soruşturma ya da yargılamanın yapıldığı yerdeki barodur.

Bu yolla atanan müdafii ifade ya da sorgu işleminde hazır bulunacak ve kişiye hukuki yardımda bulunacaktır. Bunun anlamı şudur: Müdafii yalnızca bu işleme gözlemci olarak katılan kişi değildir. Suçlanan kişi ilkin müdafii ile yalnız görüşmeli, ona olayı anlatmalı, onun bilgisinden faydalanmalı ve sonra ifade vermeli ya da sorguya çekilmelidir. Bu yardım bütün işlem süresince devam etmelidir. Bu konuda kişinin anlamadığı ya da cevaplamak istemediği sorular konusunda müdafinin görüşünü alabilmeli, bir ya da birden çok soruya cevap verme halinde, bunun sonuçlarının neler olacağı konusunda da müdafii tarafından aydınlatılmalıdır. Bu şekilde ancak bir uzman hukukçu olan müdafinin hukuki yardımından faydalanılmış olur.

Bu şekilde ifade ya da sorgu işlemine katılan müdafiden vekaletname istenmemesi yasa gereğidir. Bunun amacı, vekaletname çıkarma işlemi ile yargılamayı geciktirmemektir.

Bu noktaya kadar açıklamaya çalıştığım ifade ya da sorguda

müdafî yardımından faydalanma sisteminde, müdafî bulunmayan kişilere müdafî sağlama yükümü yeni yasayla barolara yüklenmiş bulunmaktadır. Bu nedenle baroların bu hizmeti en iyi biçimde örgütlemeleri şarttır. Bu sayede yeni yasanın amaçlarına ulaşılacaktır.

Yasa baroların müdafî sağlama yükümünü düzenlerken, müdafîleri hazır bulundurma konusunda, baroları bir yük altına daha sokmaktadır, o da şudur: Müdafî baro tarafından atandığında ya da suçlanan kişi tarafından çağrıldığında, soruşturmayı geciktirmemek zorundadır. Yasakoyucu bir yandan müdafî yardımı ile ifade ve sorgu sistemini getirirken, öte yandan bunun yargılamayı geciktiren bir husus olmamasına özen gösterilmesini amaçlamaktadır. Özellikle kollukta bu işlem yapılırken, yasalarla belirlenmiş sürelerle gözaltına tutulabilme olgusu karşısında, müdafîlerin barolara ulaşmalarının yargılama ve soruşturma çarkının dönmesini engellememesi amacı birlikte düşünülme gerekir.

Bu konuda son olarak bir hatırlatma yapmakta fayda vardır. Yukarıda açıklanan yeni sistemin işlemesi, suçlanan kişilerin müdafî seçme ya da müdafî isteme iradelerine dayanmaktadır. Bu kişiler müdafî istemediği sürece, yine eskisi gibi müdafîsiz ifade ve sorgu yöntemi uygulanacaktır. Bu nedenle herşeyin bu istekle başlayacağını bilmesi gerekir.

e) Cevap vermek yükümünün olmaması (Susma Hakkı)

İfade alanlar ya da sorgu yapan yargıç, kişiye suçlandığı fiili belirttikten sonra bu konuda açıklamada bulunmamasının yasal hakkı olduğunu söyleyecektir. Bunun anlamı, kişiye olay hakkındaki sorulara cevap verip vermeyeceğini sormaktır (m.135/1, b.4). Ceza yargılaması hukukunda susma hakkı olarak adlandırılan bu hak, ifade ya da sorguda olayla ilgili açıklamalarda bulunmak zorunluğunun bulunmadığı biçimde açıklanır.

Susma hakkı ceza yargılamasının tarihsel gelişmesi içinde uzun bir mücadelenin sonunda ulaşılmış bir noktadır. Bugün için sanığın ya da ifade veren kişinin isterse cevap vermek hakkını kul-

lanabileceği, istemediği takdirde susarak cevap vermekten kaçınabileceği genel olarak kabul edilmektedir. Oysa geçmişte özellikle tahkik sisteminin uygulandığı devirlerde, sanıklar delil kaynağı olarak kabul edilmiş ve delillerin de her türlü olanaktan yararlanılarak ele geçirebileceği kabul edildiği için, sanıklar konuşmak zorunda bırakılmıştır. Bunun sonucu ikrar elde etmeye kadar varmış ve işkence kavramı ortaya çıkmıştır. Sorgu ve ifade alma bu dönemlerde bir ikrar aracı olmuş ve sanıklara her türlü işkence uygulanmıştır. Bu nedenle bugün için sanığın susma hakkından söz etmek ve bunun yasalarda yer alması, bir gelişmenin sonucudur ve bu alanda bir başarıyı göstermektedir.

Bu yaklaşım için yeni 135 inci maddede, eskisinden farklı olarak, susma hakkı bir hak olarak açık bir biçimde yasanın metninde yer almaktadır. Eski formülü ile, kişiye cevap verip vermeyeceği sorulurken, yeni formülde, açıklamada bulunmamak hakkının varlığı kişiye açıkça söylenecektir. Bu soruya karşı kişinin takınacağı tavra göre hareket edilecek, sanık ya da ifade veren açıklamada bulunmak istemediğinde, kendisi zorlanmayacaktır.

Sanığın susma hakkını kabul eden sistemlerde, sorgu sanığın kendini savunması için bir araç olarak kabul edilmiştir. Sorgu ve ifade bir savunma aracı olunca, bundan vazgeçebilmek de o aracı kullanmak yetkisine sahip olan kişiye ait olmaktadır. Bu noktada bir sonucun hatırlatılmasında fayda vardır. Susma bugün için bir haktır, fakat susma ile bazı hususları aydınlatma olanağının da kaybedileceğinin düşünülmesi yerinde olur. Özellikle aleyhindeki delillerin çürütülebileceği bir ortamda, susarak bazı kötü sonuçların doğmasına neden olunabilecektir. Bu konunun iyi biçimde değerlendirilmesi gerekir.

Son olarak susma hakkı konusunda, daha önce üzerinde durulan bir noktaya dikkat çekmekte yarar vardır. Kişinin susma hakkı, olayda sınırlıdır. Kişi kimliği ve şahsi halleri hakkında açıklamalarda bulunmak zorundadır. Hatta kimlik konusunda doğru beyanda bulunmak yükümü, bu kez yasanın açıkça belirttiği bir sonuçtur.

f) Lehte olan delilleri ileri sürme olanağı

Yasa (m.135/1, b.5) yeni düzenlemesinde bunu eskiye oranla çok açık bir biçimde belirtmektedir. Buna göre, ifade veren ya da sorguya çekilen kişiye, şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine varolan şüphe sebeplerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı verilir. Bunun anlamı açıktır. İfade ve sorgu bir savunma aracıdır. Bu bakımdan böyle bir işlem sırasında kişi kendisini suç isnadından kurtaracak delilleri ileri sürebilmelidir. Bu konuda yasa geniş bir çerçeve çizmektedir. Bu çerçevede iki yönlü bir nitelik bulunmaktadır. İlk aleyhteki delilleri çürütmek için bazı hususlar ileri sürülebilecektir. Ayrıca lehte bir durum yaratmak için de somut olgulara dayanılabilecektir. Bunlar her olayda değişiklik gösterebilecektir. Fakat önemli nokta, bu şekilde bir hakkın kişiye hatırlatılmasının yasal bir zorunluk oluşu ve ayrıca böyle bir olanağın tanınacak olmasıdır.

Yasanın bu hükmünün yanlış bazı değerlendirmelere neden olmaması için, bazı açıklamalara daha ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. İlk bu hükmün uygulanmasının yargılamanın ve soruşturmanın aşamalarına göre farklılık göstereceği tabiidir. Sözgelimi kolluk görevlileri tarafından hazırlık soruşturması devresinde alınan bir ifadede, kişi bazı lehte hususları ileri sürdüğünde, müdafinin de kendisine yardımcı olarak birlikte bulunduğu varsayımı içinde, bunlar kolluk tarafından hemen veya kısa sürede elde edilebilecek bazı deliller ve olgular ise, bunlara ulaşılacak yoluyla olayın aydınlatılması faydalıdır. Ancak, özellikle gözaltı durumlarında, sürelerin kısıtlı olduğu bir ortamda, ileri sürülen delillere ulaşmanın zor olduğu ya da uzun zaman alacağı durumlarda, bunun birazdan sözü edilecek tutanağa geçirilmesi ile yetinilebilecektir. Bu hususlar yargılamanın daha sonraki dönemlerinde ele alınabilecektir.

Bu hüküm uygulanırken, yine kolluk önünde, şikayetçilerle suçlananların karşılıklı geldikleri ve sözlü bir ortamda karşılıklı biçimde delil kaynaklarının ele alındığı ve tartışılıp değerlendirileceğini düşünmek yerinde olmaz. Yasakoyucunun bu hükümdeki

amacı, kanaatimce soruşturmanın başından itibaren savunmayı güçlendirmek için lehteki olguları da ileri sürmek olanağını yaratmaktır. Bunun en çarpıcı örnekleri, suçlamaya karşı bazı somut sonuçları ortaya koyabilmek ve isnadı çürütebilmektir. Örneğin bir olayda sanık bu yolla pasaportunu ibraz etme suretiyle, olay tarihinde yurtdışında olduğunu, bu nedenle olayla bir ilgisinin bulunmadığını ileri sürebilir. Bir başka örnek, belirli bir devlet kurumuna bağlı olarak bir olaydan ötürü suçlanan kişi, kimliğini ortaya koymak suretiyle fiille ilgisi olmadığını açıklığa kavuşturabilir.

Buraya kadar konu edilen hususlar, savcı önünde ifade verme bakımından da geçerli olacaktır.

Ön soruşturmada sulh yargı önünde sorguya çekilme halinde, tutuklama konusu da söz konusu olacağından, bu hüküm daha da önem kazanacaktır. Bu noktada sanıkla müdafinin birlikte hareket ederek suçlamayı çürütebilecek hususları ortaya koymaları gerekir.

Son soruşturmada bu hükmün uygulanmasında bir sınır olmamak gerekir. Duruşmada delillerin tartışıldığı bir ortamda, savunma lehte sonucu sağlayabilecek her türlü olanaktan yararlanabilecektir.

g) İfade ya da sorgunun tutanakla tesbiti

Yasanın bu konudaki en büyük yeniliği, tutanakla tesbit işlemidir (m. 135/1, b.7). Bu tutanakta:

a) İfade verme veya sorguya çekme işleminin yapıldığı yer ve tarih,

b) Bu işlemler sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği,

c) İfade vermenin veya sorguya çekmenin yapılmasında yukarıdaki işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise sebepleri,

d) Tutanak içeriğinin ifade veren veya sorguya çekilen ile hazır bulunan müdafî tarafından okunduğu ve imzalandığı,

e) İmzadan imtina halinde bunun nedenleri, yer alacaktır.

Yasada öngörülen tutanağın anlamı açıktır. İfade veya sorgu gibi ceza yargılamasının temel işlemlerinin yasaya tam olarak uyularak yapıldığı kâğıda geçirilmek istenmektedir. Böylece ileride ortaya çıkabilecek olan bazı itirazlar ve anlaşmazlıklar bu yolla önlenecektir. Bundan böyle artık ifade ve sorgu konusundaki kargaşa ortadan kalkacaktır.

h) 135 inci madde ile 236 ncı madde ilişkisi

Daha önce açıklandığı üzere, 3842 sayılı yasa CMUK'nın 135 inci maddesini değiştirmiş, ifade ve sorgu işlemi ayrıntılı biçimde düzenlemiştir.

CMUK'nın 236 ncı maddesi duruşma devresinde sanıkların sorguya çekilmelerini düzenlerken, yasanın 135 inci maddesine atıfta bulunmakta, sanığın 135 inci maddeye göre sorguya çekileceğini belirtmektedir.

Bu durum karşısında bu atıf kuralının içeriğini tesbit etmek gerekmektedir.

İlkin belirtmek gerekir ki, sorgu duruşma devresinde yargıç tarafından gerçekleştirilirken, 135 inci maddenin birinci fıkrasında 1 ila 6 ncı bentler arasında yeralan ilke ve kurallar burada da aynen uygulanacaktır. Uygulamada tereddütlere neden olabilecek olan bir nokta, sırf sorgu için duruşmada ayrı bir tutanak tutulup, bunun duruşmaya katılanlar tarafından müştereken imzalanıp imzalanmayacağı hususudur. Bu konuda şöyle düşünmek kanaatimce uygun olur. Duruşma tutanağının tutulması CMUK'da öngörülmüş ve sözlü yargılamanın kâğıda döküldüğünü gösteren belgedir. Böyle olunca sanık sorgusu için ayrı bir tutanak tutulmasına gerek yoktur. Ayrıca 236 ncı maddenin 135 inci maddeye yaptığı atfı, bir kıyas normu olarak düşünmek ve uygulanması gerektiği ölçüde uygulamak yerinde olur. Bu durumda sorgu duruşmada gerçekleştirildiğinde, tutanağın 135/1, b.7'de belirtilen ayrıntıları

içermesine, özellikle duruşmaya katılanlar tarafından imzalanmasına gerek yoktur.

1) Yasak sorgu yöntemleri

İfade alma ve sorgu, yargılamada gerçeği ortaya çıkarmak için kullanılan birer araçtır. Bu araç kullanılırken dikkatli olmak gerekir. Ceza yargılaması toplum çıkarları ile fert çıkarlarının karşılıklı geldikleri ve çatışma içinde buldukları bir alandır. Bu bakımdan yapılan işlemlerde bu noktanın hiçbir zaman gözden uzak tutulmaması zorunludur. Bunun sonucu olarak, gerçeği ortaya koymak ve suçluyu cezalandırmak için, yargılamada bazı özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlere izin verilmiştir. Ama bunlar bakımından her zaman gözönünde tutulması zorunlu bir değer vardır. Bu insan onuru değeri ve kavramıdır. Ceza hukuku alanında cezalar saptanırken, ceza yargılaması alanında özgürlük kısıtlamaları ve tedbirler düzenlenirken, insan onuru ile bunları bağdaştırmak zorunludur (AY, 17/3) ilk planda dikkate alınmalıdır. Anayasa, "... kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz" (AY. 17/3) diyerek bu değeri benimsemiştir.

Bu amaçla sorguda da yasaklanmış yöntemler insan onurunu korumak için yasalarla düzenlenmiştir.

3842 sayılı yasa ile CMUK'ya 135 a maddesi eklenmiştir. "Yasak sorgu yöntemleri" başlığı altında bu maddede, ifade verenin veya sanığın beyanının özgür iradesine dayanması gerektiği açıklanmaktadır. Daha sonra yasak yöntemler sıralanmaktadır. Bunlar, özgür iradeyi engelleyici nitelikte olma, kötü davranma, işkence, zorla ilaç verme, yorma, aldatma, bedensel cebir ve şiddette bulunma, bazı araçlar uygulama yoluyla bedeni ve ruhi müdahaleler yoluyla kişinin iradesini bozma olarak belirtilmektedir. Yasaklanan bu yöntemlere yasaya aykırı menfaat vaad edilmesi de eklenmektedir (m. 135a/2).

Bu kavramlar üzerinde kısaca durmakta fayda vardır.

Kötü davranma, ifade alan ya da sorgu yapan kişinin müesir fiil şeklinde ortaya çıkan davranışlarıdır. Bu nedenle yalnızca

cismen eza ya da vücudun gerçek anlamda yaralanması değil, sağlığın bozulmasına yönelik olan ve çok önemsizler dışında, vücuda ve akli sağlığa yönelen bütün tecavüzler bu kavram içinde mütalaa edilir.

İşkence, uzun süren veya tekrarlanan şiddetli ızdırıp, acı ya da ağrılara sebep olunması veya ortaya çıkarılması olarak kabul edilmektedir. Yukarıdaki tanımla bağdaşan maddi ve manevi hareketler işkence olarak nitelenir.

Zorla ilaç verme, katı, sıvı ya da gaz şeklindeki her türlü maddenin insan vücuduna verilmesidir. Bunların yutturulması, yiyecek veya içeceklere katılarak verilmesi, solunum ya da zerk ya da ovma yoluyla vücuda dahil edilmeleri veya vücudun açık bir yerinden vücuda sürülmeleri arasında hiçbir fark yoktur.

Yorma, iradi karar verme ve iradi davranma özgürlüğünü, ciddi biçimde tehlikeye düşürecek oranda kişiyi yorgun düşürmektir. İfade ya da sorgu sırasında sanığın fiziki ya da ruhi durumu yorgun düşürme sonucu etkilenmeli ve kişinin kendi iradesi ile düşünüp karar vermesini olanaksız kılacak derecede güçsüz hale getirilmelidir.

Aldatma, ifade veren ya da sorguya çekilen kişiye karşı hukuka aykırı yöntemler kullanılarak onun kendi özgür iradesi ile düşünüp karar vererek bunu uygulamanın etkilenmesi anlamına gelir. Hukuki sorunlara ya da olaya ilişkin aldatmalar bu kapsama dahildir. Örneğin, kişinin tanık olarak sorgulanacağı ya da ifade vereceği, bu nedenle beyanda bulunmaya ve gerçeği söylemeye mecbur olduğu, soruşturma konusu olayda yalnızca para cezasına mahkum olabileceği, susması halinde bunun aleyhine delil olacağıнын söylenmesi, hukuki aldatma oluşturur. Olaya ilişkin aldatmalar da değişik biçimlerde ortaya çıkabilir. Sözelimi soruşturma konusu olayın değiştirilerek kişiye belirtilmesi, suç ortaklarının ikrar ettiklerinin söylenmesi bu nitelikte aldatmalardır.

Bedensel cebir ve şiddette bulunma, ifade veren ya da sorguya çekilen kişiye karşı müessir fiil teşkil eden hareketler ilk akla gelen cebir ve şiddet hareketleridir. Bunun dışında bu ölçüye

varmasa bile, kişinin iradesini bozucu ve etki altına alıcı hareketler kişi üzerinde zorlayıcı nitelik taşıdığı takdirde, bu kapsamda mütalaa edilmek gerekir. Bu kavramdan söz ederken, CMUK'nın belirli amaçlarla öngördüğü zorlamaların, örneğin yasanın 63, 70 ve 132 nci maddesinde sözü edilen zorlamaların hukuka aykırı olmayacağına bilinmesi gerekir. Bazı araçlar uygulayarak vücut bütünlüğüne müdahaleler akla ilk planda yalan makinesini getirir. Bunun dışında kişinin vücuduna doğrudan etki yapan, fiziki ve ruhi sağlığı bozan her uygulama bu kavram içindedir.

Yasaya aykırı menfaat vaadi, kişisel ya da olaya ilişkin herhangi bir iyileştirme, iyi hale getirmenin sağlanması konusunda söz vermedir. Bu konuda dikkat edilecek husus şudur. Vaad edilen husus hiçbir şekilde ya da somut olayda yerine getirilmesi hukuken mümkün olmamalıdır. Ancak bu halde yasaya aykırı bir vadeden söz edilebilir; yoksa yasanın öngördüğü belirli ceza indirimini nedenleri, sanığın beyanına ve yargılamada gerçeğin bulunmasına yardımcı olması oranında kabul edildiğinde, yasaya aykırı bir vaad yoktur. **Örneğin** bir uyuşturucu suçunda, uyuşturucunun yerini söyleyen kişi bir ceza indiriminden yararlanır (TCK, 405). Sorgu ya da ifade alma sırasında bunun hatırlatılması, yasaya aykırı bir vadede bulunma değildir.

Yasada belirtilen bu yasakların maddede örnek olarak sayıldığına, bunlara başkalarının da eklenebileceğine dikkat etmek gerekir. Önemli olan, kişinin özgür iradesinin bu tür yöntemlerle bozulması ve hukuka aykırı deliller elde edilmesidir. Sözcüğü maddede açıklanmamakla birlikte, hile ve ipnotizma ya da yalan göstergesi de bu kapsamda mütalaa edilebilecektir. Bunlar içinde yalan göstergesi kişinin kan basıncını ve kalp atışlarını ölçerek, onun duygularını ve reaksiyonlarını tesbite dayandığından, kişiyi baskı altına alan, yasaklanmış bir yöntem olarak kabul edilebilecektir.

Bu yöntemler yasada yasaklanmakla birlikte, bu yollarla elde edilen beyanların delil olarak değerlendirilemeyeceğinin de açık biçimde düzenlenmiş olması (m. 135a/son), Türk ceza yargılaması sisteminde artık özgür irade ile yapılan açıklamalara, delillere da-

yanma sonucu doğmaktadır. Bu yolla ceza yargılaması sistemimiz insan haklarına saygılı bir nitelik kazanmaktadır. Bu sonuç, yasa- da kişinin rızasına rağmen uygulanamama ile bir kez daha perçin- lenmektedir. Bu demektir ki, kişi istese de, iradenin sakatlandığı bir olayda, elde edilen bir delil yargılamaya katılamaz.

i) DGM'ler bakımından sınırlama

3842 sayılı yasanın 31 inci maddesi ifade alma ve sorguya çekme işlemleri yönünden, yukarıda açıklanan sorgu ya da ifade- de uygulanacak ilkeler yönünden yeniden yapılandırılan 135 inci maddedeki değişikliklerin DGM'lerde yapılacak yargılamalarda uy- gulanmayacağını belirtmektedir. Bu durumda, yasanın açık hük- mü karşısında, değişiklikten önceki 132 ve 135 inci maddeler uy- gulanacaktır.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken bir nokta şudur: **Yeni ya- sa DGM'ler yönünden istisnaları belirtirken, bunların içine ye- ni yasayla getirilen 135a maddesini katmamaktadır. Bu du- rumda yasak sorgu yöntemleri bütün yargılamalarda gözönün- de bulundurulacak ilkelere**dir. İster DGM"erde olsun ister başka mahkemelerde, ifade veren ya da sorguya çekilen kişinin özgür ira- desine dayanmayan beyanlar ülkemizde artık delil olmak niteliği- ne sahip olamazlar ve bunlara dayanılarak hüküm kurulamaz.

3. Uygulamada ifade alma ve sorgu

Yukarıda ayrıntılı olarak ele aldığımız ifade alma ve sorguya çekme kavramları ile ilgili yeni kararlar şunlardır. Bu kararlar 3842 sayılı yasanın yürürlüğünden sonraki dönemi yansıtmakta- dır.

"CMUK'nın değişik 135 inci maddesi ile sanığa tanınan hak- lar, sadece susma hakkından ibaret olmayıp, maddenin diğer bentlerindeki hususlar da aynı derecede önemli ve savunma hak- kına ilişkindir. Yerel mahkemece sanığa yalnızca suçu anlatılıp suçlamalar konusunda cevap vermeyebileceği hatırlatılarak, sor- gusuna geçilmesi, maddedeki diğer bentlerdeki hususlar yerine ge- tirilmediğinden, savunma hakkının kısıtlanması olup yasaya aykırı-

rıdır.” (Yar. CGK, 17.12.1996; E. 1996/6-263, K. 1996/282) (YKD, Mart 1997, s. 434-436); “Duruşmaya sanığın kimliğinin saptanması, iddianame okunduktan sonra 135 inci maddeye göre sorguya çekilmesi ile başlanması emredici usul kuralıdır. Sorgu yalnızca sanık lehine konulmuş bir usul kuralı değildir. Sanığın beraatine ilişkin hüküm, müdahil vekili tarafından temyiz edilmişse, temyiz davasında öncelikle, emredici usul kurallarının uygulanıp uygulanmadığı incelenmeli, uygulanmışsa, dosyanın esasına girilmelidir. Beraate dair hükmün müdahil vekili tarafından temyiz edildiği davada, sanığa yargılamanın hiçbir aşamasında CMUK’nın 3842 sayılı yasayla değişik 135 inci maddesinde yer alan hakları hatırlatılmamıştır. Bu durumda, sanık yüklenen suçtan dolayı 135 inci madde uyarınca sorguya çekilmeli, bu madde ile tanınan savunmaya ilişkin hakları hatırlatılmalı, bu husus tutanağa geçirilmeli, sonra karar verilmelidir. (Yar. CGK, 27.10.1995, E. 1995/6-238, K. 1995/305) YKD, Aralık 1995, s. 1884 ve son); aynı yönde, Yar. CGK, 24.10.1995, E. 1995/7-165, K. 1995/302) (YKD, Ocak 1996, s. 103-115);” Usul işlemleri yürürlükteki yargılama yasasına göre yapılmalıdır. Yürürlükteki yargılama yasasına uygun olarak yapılan işlemler, sonradan yürürlüğe giren yargılama yasası uyarınca geçerliğini yitirmez. Yeni yargılama yasasının yürürlüğe girmesinden sonra yapılması gereken usul işlemleri yeni yasaya tabi olur. Yeni yargılama yasasının uygulanmasında, sanığın lehine ya da aleyhinde sonuçların doğmasına bakılmaz. İnceleme konusu olayda, sanığın sorgusunun yapıldığı tarihte 3842 sayılı yasa yürürlüğe girmemiş olduğundan, bu yasa ile değişik CMUK’nın 135 inci maddesine uygun biçimde sanığın sorgusunun yeniden yapılması gerekmez. (Yar. CGK, 3.10.1995, E. 1995/3-241, K. 1995/264) (YKD, Şubat 1996, s. 274-276);

“Sanığın sorgusu için yazılan talimata duruşmadan vareste tutulması hususu yazılmalıdır ve talimat mahkemesince de bu husus sanıktan sorulmalıdır. Sanığın talimatta saptanan savunması sırasında hazır bulunmayan C. Savcısının görüldü şerhi alınmalıdır.” (Yar. 9. CD, 10.2.1998, E. 4023, K. 377) (Yurtcan, Şerh, md. 135); CMUK’nın 135 inci maddesine göre, susma hakkı bulunan

sanığın savunmasının inkara yönelik bulunduğunun kabulü ile yasal olmayan gerekçe ile TCK'nın 59 uncu maddesinin uygulanmamasına karar verilmesi yasaya aykırıdır. (Yar. 4. CD, 11.11.1996, E. 1996/7406, K. 1996/8372) (YKD, Mayıs 1997, s. 807 ve son.); Sanıklara CMUK'nın değişik 135 inci maddesi uyarınca savunmaya ilişkin hakları hatırlatılmalıdır. "(Yar. 3.CD, 29.11.1995, E.1995/12024, K.1995/13491) (YKD, Şubat 1996, s. 293-294);" Sanığın CMUK'nın hükümlerine uygun biçimde sorgusu yapılmadan mahkumiyet hükmü kurulmamalıdır. "Yar. 10. CD, 7.5.1996, E.1996/4356, K.1996/4679) (YKD, Kasım 1996, s. 1851-1852);" Sanığın, sanık sıfatıyla ifadesini almak isteyen C. Savcısına, CMUK'nın değişik 135 inci maddesi gereğince kimliği hakkında açıklamada bulunmaktan kaçınması, TCK'nın 528 inci maddesine uyan suçu oluşturur. "(Yar. 2. CD, 27.9.1995, E.1995/7513, K.1995/9526) (YKD, Mayıs 1996, s. 804-805); "Duruşmaya, sanığın kimliğinin saptanması, iddianame okunduktan sonra 135 inci maddeye göre sorguya çekilmesi ile başlanması emredici usul kuralıdır. Sorgu yalnızca sanık lehine konulmuş bir usul kuralı değildir. Sanığın beraatine ilişkin hüküm, katılan (müdahil) vekili tarafından temyiz edilmişse, temyiz davasında öncelikle, emredici usul kurallarının uygulanıp uygulanmadığı incelenmeli, uygulanmışsa dosyanın esasına girilmelidir. Müdahil vekili tarafından beraate dair hükmün temyiz edildiği davada, sanığa yargılamanın hiçbir aşamasında CMUK'nın 3842 sayılı yasa ile değişik 135 inci maddesinde yer alan hakları hatırlatılmamıştır. Bu durumda, sanık yüklenen suçtan dolayı CMUK'nın 3842 sayılı yasa ile değişik 135 inci maddesi uyarınca sorguya çekilmeli, bu madde ile tanınan savunmaya ilişkin bulunan hakları hatırlatılmalı, bu husus tutanağa geçirilmeli, sonra karar verilmelidir (Yar. CGK, 24.10.1995, E. 1995/6-238, K.1995/305) (YKD, Aralık 1995, s. 1884-1898)." Duruşmaya, sanığın kimliğinin saptanması, iddianame okunduktan sonra 135 inci maddeye göre sorguya çekilmesi ile başlanması, emredici usul kuralıdır. Sanık yüklenen suçtan dolayı CMUK'nın 3842 sayılı yasayla değişik 135 inci maddesi uyarınca sorguya çekilmeli, bu madde ile tanınan savunmaya ilişkin bu-

lunan bütün hakları hatırlatılmalıdır. Aksi takdirde savunma hakkı kısıtlanmış olur (Yar. CGK, 24.10.1995, E.1995/7-165, K. 1995/302) (YKD, Ocak 1996, s. 103-115).” Usul işlemleri, yürürlükteki yargılama yasasına göre yapılmalıdır. Yürürlükteki yargılama yasasına uygun olarak yapılan işlemler sonradan yürürlüğe giren yargılama yasası uyarınca geçerliliğini yitirmez. Yeni yargılama yasasının yürürlüğe girmesinden sonra yapılması gereken usul işlemleri, yeni yasaya tabi olur. Yeni yargılama yasasının uygulanmasında, sanığın leh ve aleyhinde sonuçlar doğmasına bakılmaz. İnceleme konusu olayda sanığın sorgusunun yapıldığı tarihte 3842 sayılı yasa yürürlüğe girmemiş olduğundan, bu yasa ile değişik CMUK’nın 135 inci maddesindeki hakların sanığa anlatılmaması usul yasasına aykırılık oluşturmaz ve 3842 sayılı yasa ile değişik CMUK’nın 135 inci maddesine uygun biçimde sanığın sorgusunun yeniden yapılması gerekmez (Yar. CGK, 3.10.1995, E.1995/3-241, K.1995/264) (YKD, Şubat 1996, s. 274-276).” Sanıklara CMUK’nın değişik 135 inci maddesi uyarınca savunmaya ilişkin yasal haklarının hatırlatılmaması, bozmayı gerektirmiştir” Yar. 3.CD, 29.11.1995, E.1995/12024, K.1995/13491) (YKD, Şubat 1996, s. 293-294).

“Sanık hakkında suçun işlendiği tarihten kamu davasının açıldığı tarihe kadar, CMUK’nın 236 ve 135 inci maddelerine göre sorgusunun yapılması için çıkarılan ve zamanaşımını kesen ihzar müzekkereleri ile davetiyenin tarihlerine nazaran TCK’nın 102/4 üncü maddesinde gösterilen beş yıllık zamanaşımı süresi dolmamış olduğu gibi, zamanaşımını kesen işlemler nedeniyle 104/2 nci maddesinde gösterilen yedi yıl altı aylık sürenin dolmadığı gözetilmeden kamu davasının zamanaşımını nedeniyle ortadan kaldırılmasına karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 10. CD, 13.3.1995, E.1995/1475, K.1995/1883) (YKD, Eylül 1995, s. 1498-1499).

Sanığın, CMUK’nın 135 ve 236 ncı maddeleri uyarınca sorgusu yapıp savunmasının tesbiti gerekirken, Terörle Mücadele Yasasının geçici 2 nci maddesinin son fıkrasının hükmünün, ilk fıkradan bağımsız olarak yanlış yorumlamak suretiyle sanığın sorgusu yapılmadan, savunma hakkı verilmeden mahkumiyet kararı ve-

rilmesi yasaya aykırıdır. “Yar. 9.CD, 1.2.1995, E.1995/459, K.1995/693) (YKD, Mayıs 1995, s. 838/839).” Duruşmaya tanıkların ve bilirkişilerin yoklaması ile başlanır. Bundan sonra sanığın açık kimliği ve şahsi durumu tesbit olunur. Daha sonra iddianame okunur ve CMUK'nın 135 inci maddesine göre sanık sorguya çekilir. Sanık, usulüne uygun, yani CMUK'nın 135 inci maddesinde belirtilen şekilde sorguya çekilmeden duruşma açılmış sayılamayacağından, kanıt da toplanamaz. Davanın esasına girilip hüküm kurulamaz. Fiilin suç oluşturmaması nedeniyle derhal beraat kararı verilmesi dışında, sanığın usulüne uygun sorgusu yapıp savunması saptanmadan beraat kararı da verilemez. Bu itibarla, delillerin takdiri halinde CMUK'nın 223 ve 253/son maddelerini uygulama yeri bulunmamaktadır. Yerel mahkemece sanığa, CMUK'nın 135 inci maddesi ile tanınan savunmaya ilişkin hakları hatırlatılmadan, hatırlatılmış ise tutanağa geçirilmeden beraat kararı verilmiştir. Müdahil vekilinin temyiz davası açması üzerine kararın bu emredici usul kuralına uyulmaması nedeniyle sair yönleri incelenmeksizin bozulması isabetlidir. “Yar. CGK, 19.12.1994, E. 1994/6/322, K. 1994/343) (YKD, Haziran 1995, s.1119-1125).” 18 yaşını bitirmemiş sanık hakkında zorunlu müdafilik sistemi gözetilmeden, müdafinin bulunmadığı ortamda ve CMUK'nın 135 inci maddesinde öngörülen hakları da hatırlatılmadan sorgusu yapılarak savunma hakkının kısıtlanması, yasaya aykırıdır. “Yar. 5. CD, 23.6.1994, E.1994/1706, K.1994/2153) (YKD, Aralık 1995, s.1905-1906);” 1.12.1992 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3842 sayılı yasanın 12 nci maddesi ile değişik 135 inci maddesine göre sanıkların savunmasının yapılmaması yasaya aykırıdır. “(Yar. 7.CD, 24.3.1994, E.1994/2230, K.1994/2882) (YKD, Haziran 1994, s. 1011-1012).” 3842 sayılı yasa ile değişik CMUK'nın 135 inci maddesi gereğince yasal hakları hatırlatılmadan sorguya çekilerek savunma hakkının kısıtlanması yasaya aykırıdır. “(Yar. 10. CD, 8.3.1994, E.1993/13697, K.1994/3332) (YKD, Temmuz 1994, s. 1194-1195).” Atılı suçtan dolayı CMUK'nın 236 ncı maddesinin yollamada bulunduğu aynı yasanın 3842 sayılı yasayla değişik 135 inci maddesi dairesinde sorguya çekilmesi

gereken sanığa, bu madde ile tanınıp savunmaya ilişkin bulunan hakları hatırlatılmadan, hatırlatılmış ise bu husus tutanağa geçirilmeden hüküm tesisi, bozmayı gerektirmiştir. “(Yar. 2.CD, 12.10.1993, E.1993/9926, K.1993/10797) (YKD, Aralık 1993, s.1876-1877). (Aynı yönde, Yar. 9.CD, 5.10.1993, E.1993/3097, K.1993/3814) (YKD, Mart 1994, s. 494).”

Sanık yargılamanın biteceği ihtarı ile son sözü sorulduğunda, vekil tutmak istediğini belirttiğine, CMUK'nın 135 inci maddesine göre kendisini vekille temsil ettirmek istemesi yasal ve doğal hakkı bulunduğu cihetle, takip hukukunun özelliği de dikkate alınarak kendisine makul bir süre tanınması gerekirken, bu talep hakkında olumlu olumsuz bir karar verilmeden hükmün hemen tefhimi suretiyle savunma hakkının kısıtlanması bozmayı gerektirmiştir. “(Yar. 8. CD, 5.10.1993, E.1993/8604, K.1993/9662) (YKD, Kasım 1993, s. 1750-1751).” 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun geçici 2 nci maddesinin son fıkrasında yer alan “duruşmalara gelmeyen sanıkların savcı veya hakim huzurunda alınmış mevcut beyanları ile yetinilir” hükmü sadece bu maddede yazılı prosedüre tabi tutulmuş sanıklara münhasır olduğundan, sanığın CMUK'nın 236 ve 135 inci maddelerine göre sorguya çekilmeyerek savunma hakkının kısıtlanması yasaya aykırıdır. “(Yar. 5. CD, 2.10.1991, E.1991/3273, K. 1991/4005) (YKD, Mayıs 1993, s. 783-784)”.

V. Bilirkişiye Başvurma

- * **Bilirkişi, ispat konusunda yardımcı olan uzmandır.**
- * **Bilirkişiden yararlanacak olan kişi yargıçtır.**
- * **İstisna: Hazırlık soruşturmasında savcı da bilirkişi incelemesi yaptırabilir.**
- * **Bilirkişi en çok 3 kişi olabilir.**

I- Kavram

Bilirkişi bir ispat sorununun çözümünde uzmanlığından yararlanan ve yargıca ve mahkemeye yardımcı olan kişidir. Bilirkişi olabilmenin başta gelen koşulu, özel bilgi sahibi olmaktır. Özel bilgi sahibi olmayan ya da uzman olmayan kişinin bilirkişi olması mümkün değildir.

Bilirkişi üç biçimde yardımcı olur:

1. Genel tecrübe kurallarını bildirme

Bilirkişi önceden öğrendiği bilgileri kullanarak mahkemeye bir konuda genel tecrübe kurallarını bildirebilir. Örnek: Yeni doğan bebeğin mide ve barsağının 6 saat sonra hava ile dolduğunu söylemesi.

2. Özel bilgi sahibi kişinin gözlemleyebileceği olguları tesbit

Özel öğrenim ve uzmanlığı gerektiren bilgilerle ancak gözlemlenebilecek, anlaşılabilir ve hüküm verilebilecek olguları bilirkişi tesbit edebilir. Örnek: Öldürülen süt bebesinin barsağında hava olmasının tesbiti.

3. Özel bilgiyle bilimsel kuralları uygulayıp sonuç çıkarmak

Bilirkişi uzmanlık bilgisiyle elde ettiği olgular hakkında bilimsel ilkeleri ve kuralları uygulayarak sonuçlar çıkarır. Bu durumda 1 ve 2 numaradaki görevlerin tamamlanması söz konusudur. **Örnek:** Süt bebesi A, doğumundan sonra 6 saat içinde öldürülmüştür.

Yargıtay kararlarında bilirkişinin özel bilgi ve uzmanlık sahibi kişi olması ve tarafsızlığı üzerinde durulmuştur. Bu konuda dikkate çeken içtihadı şöyle sıralayabiliriz:

“Mahkemeye sunulan, yetkili makamca onaylanmamış fatu-

ra ve nakliye tezkeresinin asılları ve fatura dayanağı getirtilip uzman bilirkişiye inceleme yaptırılarak, dava konusu emvalin fatura ve nakliye tezkeresine uygunluğu belirlenmeden, sanığın beraatine karar verilmesi bozma nedenidir.” (Yar. 3.CD, 7.5.1997, E.1997/3608, K.1997/5076) (YKD, Temmuz 1997, s. 1156-1157); “Yeni .. Oto Ltd. Şti. adı altında çekilişsiz, kur’asız, sabit fiyat garantisiyle oto kampanyası düzenleyip, müşterilerden para topladıkları iddia edilen sanıkların, bu iş için yeterli sermayeye sahip olup olmadıkları, imalatçı ya da dağıtıcı firmalara başvuruda bulunup bulunmadıkları, ön anlaşma yapıp yapmadıkları, topladıkları paraları nerelerde değerlendirdikleri araştırılmalı, gerekirse bilirkişi incelemesi de yaptırıldıktan sonra, sonucuna göre karar verilmelidir. “(Yar. 6.CD, 11.11.1996, E.1996/10837, K.1996/10894) (YKD, Mart 1997, s. 466);” Ameliyathane sorumlusu doktor sanığın görevlendirilmesi üzerine, göz ihtisası yapmakta olan diğer doktor sanığın, mağdurenin dosyasını incelemeden, sağlam gözünü ameliyat ederek aldığı, diğer gözün de zorunlu olarak alınması sonucu, mağdurenin iki gözünün kör olduğu olayda, 1219 sayılı yasanın 75 inci maddesi saklı kalmak üzere, sanıkların yetki dereceleri ve olaydaki kusur durumları ve oranı hakkında öncelikle Yüksek Sağlık Şurasından rapor alınarak, sonucuna göre hüküm kurulması gerekir. “(Yar. 2. CD, 24.4.1996, E. 1996/4493, K.1996/4682) (YKD, Ekim 1996, s. 1647 ve son.);” Sanığın debilite düzeyindeki akıl zayıflığının, geçen süre itibariyle gelişip gelişmediği, akıl hastalığı seviyesine ulaşip ulaşmadığı, ulaşmamışsa akıl zayıflığı düzeyinin olay tarihi ve halen hangi seviyede görüldüğünün, müşahadeye dayalı olarak Adli Tıp Gözlem İhtisas ve Dördüncü İhtisas Kurullarından tesbiti ile sonucuna göre uygulama yapılmalıdır. “(Yar. 1.CD, 13.2.1996, E.1995/4047, K.1996/371) (YKD, Nisan 1996, s. 630-632);” Sanık çayların depodan alındığını savunduğuna göre, örnek alma tutanağını düzenleyen görevliler dinlenerek, sonucuna göre suç konusu çaylar satışa sunulmamışsa, beraat kararı verilmesi, satışa sunulması halinde ise, çay çöreginin Adli Tıp Kurumuna gönderilerek, sağlığa zararlı olup olmadığının sorulup, sağlığa zararlı ise, TCK’nın 396 ncı maddesinin uy-

gulanması gerekir.” (Yar. 4.CD, 1.11.1995, E.1995/6112, K.1995/7063) (YKD, Şubat 1996, s. 297-298). “Kaçak malın değerinin tarafsız bir bilirkişiye tesbit ettirilmesi zorunludur. Bu nedenle Gümrük ve Tekel Bakanlığına bağlı tekel idaresinde memur olan kimseye değer tesbit ettirilmesi yolsuzdur.” (Yar. CGK, 17.11.1969). “Bilirkişinin ihtisas sahibi olması gerekir.” (Yar. 7.CD, E.8427, K.8876). “Sanığın binasında sarfolunan kaçak ağaçların üç ay önce kesilmiş yaş ve damgasız oldukları suç tesbit tutanağında belirtilmiş ve tutanağı düzenleyen orman muhafaza memurunun tanıklığı ile doğrulanmış olduğu halde, ihtisas derecesi anlaşılamayan kişinin dayanıksız mütalaasına dayanılarak beraat kararı verilmesi doğru değildir” (Yar. 3.CD, 7.5.1975, E. 2534, K.2672). “Hakim ancak özel ve uzmanlık isteyen konularda yargılamayı kolaylaştırmak için bilirkişiye başvurabilir. Bunun dışında kendi görevini bilirkişiye yüklemiş olur.” (Yar. 1.CD, 18.3.1972, E.613, K.1284). “Bilirkişilerin bilgi ve yeterlik derecelerinin sıfat ve vazifelerinden anlaşılamayan durumlarda, yeterlik belgelerinin dava dosyasına konulması zorunludur.” (As. Yar. 4.D, E. 289/K.285). “Kaçakçılık suçlarında yönetim organlarına sıf değer saptama ve değerlendirme yetkisi veren 1918 sayılı yasanın 24 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının, 152 sayılı yasa ile kaldırılmış olmasına göre, bir itiraz olsun veya olmasın, genel yöntem hükümleri çerçevesinde, sıf değeri yansız mercilere veya uzman bilirkişilere re’sen tesbit ettirmek görevi mahkemenindir.” (İBK, 6.5.1968, E.15/K.9). “Suç konusu otomatik harp tüfeğinin, nitelikleri bakımından 6138 sayılı yasanın ek 5 inci maddesinde sayılan silahların benzeri askeri amaçlı savaş silahı olup olmadığının saptanması için, Adli Tıp Meclisinden kesin görüş sorulmalıdır.” (Yar. 8.CD, 26.2.1985, E.672/K.928). “Soruşturma ve inceleme raporlarını düzenleyen kişilerin Ziraat Bankasının mensubu olmaları bakımından, bu kişilerin kooperatifler üzerinde denetim ile sorumlu olmaları nedeniyle tarafsız olamayacakları iddiası karşısında, haksız çıkarların meydana geliş biçimleri, miktarları, suç unsurlarının gerçekleşip gerçekleşmediği gibi, özel uzmanlık isteyen teknik konularda, delil içeriğinin öğrenilebilmesi için, yardımcı olacak, tarafsız, deneyli ve

gerçekten uzman kişilerden, özellikle hesap uzmanları gibi, oluşacak bilirkişiler kuruluna durum yeniden incelettirilmelidir.” (Yar. 5.CD, 15.2.1984, E.4116/K.535). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 65).

Bilirkişilik görevi yargıç ve tanığın faaliyetinden kesin olarak ayrılmalıdır.

4. Bilirkişinin doğrudan doğruya yargıcın ve savcının yardımcısı oluşu

Bilirkişinin yargıca doğrudan doğruya yardım eden kişi olduğundan iki sonuç çıkarmak gerekir:

a) Bilirkişinin görevi yukarıda açıklanan 3 kuralla sınırlıdır. Bu bakımdan bir bilirkişinin raporunda sanığın TCK'nın 46 ncı maddesi anlamında akıl hastası olduğunu ve ceza sorumluluğunun bulunmadığını belirtmesi, hukuki bir değerlendirmedir ve yargıcın yetkisine girer.

b) Yargıç ve mahkeme bir bilirkişinin raporunun inandırıcı ve doyurucu olup olmadığı konusunda denetimde bulunmak yetkisine sahiptirler ve bilirkişinin raporunda ulaştığı sonuçları denetlemeden bunu karara geçirmeleri yanlıştır.

5. Bilirkişinin özel bilgiye sahip ve ancak yargıcın emriyle faaliyette bulunan kişi oluşu

Bu iki niteliğe sahip olmayan (özel bilgiye sahip olmamak ve yargıcın emriyle faaliyet göstermemek) kişiler bilirkişi değil, fakat tanık sayılırlar.

a) Yargılama konusu olayın aydınlanmasında özel bilgilerini de kullanarak beyanda bulunan kişiler bilirkişi değil, fakat tanık-bilirkişi sayılırlar, çünkü bunlar yargıcın emri ile hareket etmemişlerdir.

b) Bir kişi yargıcın emriyle hareket etse bile, özel bir bilgiyi gerektirmeyen bir görev yapıyorsa, yine bilirkişi sayılmaz. Örnek: Bir olay yerinin bir gece bekçisinden ölçülmesinin istenmesi.

Bilirkişilik hakkında yapılan genel açıklamalardan sonra bu kurumun yargılama hukukunda çok büyük önem taşıdığı kendiliğinden anlaşılır. Bugün için bilirkişisiz bir yargılama son derece azdır, biçiminde bir hükme varmak pek yanlış olmaz.

II- Bilirkişiden Yararlanma Sınırı

1. Bilirkişiye başvurma mecburiyetinin olmaması

Genel kural olarak yargıcın bilirkişiye başvurması zorunlu değildir. Yasa bilirkişiye başvurma yetkisinin ve bilirkişi atayıp atamama hususunun yargıca ait olduğunu belirtirken, bu noktaya açıklık getirmek istemiştir (m.66).

a) *Yargıç uyuşmazlığı kendi bilgisiyle de çözebilir.* Bu noktada yargıcın hiçbir zaman hukuki konularda bilirkişiye başvuramayacağına bilinmesi gerekir. Bilirkişilik kurumunun temelinde bir uyuşmazlığı çözümü için, yargıca yardımcı olacak özel bilgi ve uzmanlığa sahip kişiden faydalanmak düşüncesi olduğuna göre, yargıç hukukçu olarak hukuki konularda bilirkişiye başvuramamalıdır. Açıkladığımız bu sonuç, yasada 1985 yılında yapılan değişiklikte pozitif hukuk olarak 66 ncı maddeye geçirilmiştir. Buna göre, hakimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz. Çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren durumlarda bilirkişi incelemesi yaptırılır (m.66)

1985 yılında 66 ncı maddede değişiklik yapılmadan önce de, Yargıtay kararlarında, yargıcın genel ve hukuki bilgi ile çözümü mümkün olan konularda, bilirkişi incelemesi yaptıramayacağına ilişkin kararları dikkati çekmektedir: “Hakim veya C. Savcısı kendi bilgisi, kültürü ve müktesebatı ile önüne gelen bir konuyu çözmek yeteneğine sahiptir. İhtisasla ilgisi bulunmayan hallerde, bilirkişinin mütalaasına başvurulmasına yasal bir gerek yoktur; incelenen davanın en önde gelen esas bilirkişisi hakim ya da C. Savcısının kendisidir.” (Yar. 8.CD, 13.10.1975, E.6525/K.5960). “Dili-

mize çevrilen (Mücadele ve Zafer Bayramı Leninizm) adlı broşürde, komünistlik propagandası yapıldığından bahisle, C. Savcısı sulh ceza mahkemesinden toplatma kararı verilmesini istemiş, mahkeme broşürde, suç mahiyetini teyid eder bir bilirkişi tetkikatı yapılmadığı, gerekçesi ile talebi reddetmiş, itiraz da asliye mahkemesince reddedilmiştir. Sözü edilen broşürün (.....) sayfalarında, nizamı devirerek proletarya diktatörlüğünü kurmak maksadıyla komünistlik propagandası yapıldığı, eylemin TCK'nın 142 nci maddesine değindiği, bilirkişi incelemesine gerek kalmayacak bir biçimde açık ve belirgin olduğu gözetilmeden toplatma isteminin reddi kararı verilmesi yolsuzdur." (Yar. 8.CD, 29.9.1975, E.6530/K.5965). "Mahkeme heyeti çoğunluğu bilirkişi mütalaasını esas alarak adı geçen gazetenin yazılı tarihlerde yayınlanan iki nüshasında yer alan bahse konu yazılarda, TBMM'nin tahkir ve tezyifinin bulunmadığı gerekçesiyle sanıkların beraatine karar vermiştir. Bu kararda isabet yoktur. Hakim ancak ve yalnız özel ve uzmanlık bilgisini gerektiren konularda, soruşturma görevini kolaylaştırmak üzere bilirkişiye müracaat edebilir. Bunun dışında bilirkişiye başvurma, hakimin resmi görevini yapmama veya başkasına yaptırma mahiyeti taşıyabileceğinden kabul edilemez. Nitekim hakimin bilirkişiye müracaatının mecburi olduğu haller CMUK'da birer birer sayılarak gösterilmiştir." (Yar. 1.CD, 7.3.1973, E.1972/4820/K.870). (Kararlar için bkz. Yurtcan, Şerh, md. 65).

b) Yasa aslında yargıcın bilirkişiye başvurmasını ihtiyari saymış olmasına rağmen, bazı durumlarda bunu mecburi kılmıştır. Bu durumlarda yargıcın bir yardımcıdan yararlanmasının mecburi olduğu yasal bir faraziye olarak öngörülmüştür. Böyle durumlarda yargıç bilirkişiye başvurmaksızın uyuşmazlığı çözmek yolunu seçmez. Böyle bir davranış hukuka aykırı olur.

Türk hukukunda, sanığın şuurunun tetkiki (m.74), ölü muayenesi ve otopsi (m.79), zehirlenme (m.83) ve kalpazanlık (m.84) hallerinde bilirkişiye başvurmak mecburidir.

aa) Sanığın şuurunun tetkiki (m.74)

Bu inceleme CMUK'nın 74 üncü maddesine göre yapılacaktır.

Sanığın şuurunun incelenmesi tedavi ve muhafazaya hükümlenmesi ya da TCK'nın 47 nci maddesinin uygulanması için yapılan bir işlemdir. Bu inceleme için bilirkişinin teklifte bulunması ve savcı ile müdafinin dinlenmesi gereklidir. Daha sonra yargılamanın çeşitli aşamalarına göre, hazırlık soruşturmasında sulh yargı-cı, sorsoruşturmada mahkeme sanığın resmi bir kurulda gözlem altına alınmasını kararlaştırır. Sanığın müdafinin olmadığı durumlarda yargı organı kendisine re'sen bir müdafî tayin eder.

Bu çerçevede özetlenebilecek olan bu kurumla ilgili olarak 3842 sayılı yasa CMUK'nın 74 üncü maddesinde bazı değişiklikler yapmıştır.

Bunlar, ilkin bir terim değişikliğidir. Daha önceki metinde yer alan "gözaltına alınma", "gözlemine" olarak değiştirilmektedir. Bu değişiklik yerindedir, çünkü gözaltına bugün nezaret karşılığı olarak kullanılmaktadır. Karışıklığa meydan vermemek bakımından uygun karşılanmalıdır.

Bunun dışında, maddede gözlem süreleri yarıya indirilmektedir. Daha önce altı hafta olan üst sınır üç hafta olarak yeniden düzenlenmektedir. Bunun dışında bütün sürelerin yarıya indirildiği dikkati çekmektedir.

Gereçtede bunun nedeni, tıp bilimindeki ilerlemeler, yeni metod ve yeni cihazların sayesinde birçok hastalığın kolaylıkla ve zamanında teşhis ve tedavilerinin sağlanması, bu arada psikiyatrik muayene ve teşhis metodlarındaki gelişmeler sonucu bir çok olayda gözleme gerek olmaksızın, ayakta muayene ile daha kesin ve sıhhatli teşhis konulmasının imkan dahilinde girmesi hususları gözönünde bulundurularak, resmi kurumda gözlem süresinde kısaltma yapıldığı açıklanmaktadır.

Bu sürelerle amaca ulaşıldığında, bununla ceza yargılamanın da daha çabuk sonuçlandırılabilir olması sevindirici olacaktır.

Uygulamaya gelince, şu kararların altı çizilmelidir:

"CMUK'nın 163 üncü maddesinde gösterilen biçimde açılmış

bir kamu davası yoksa, 74 üncü maddede belirtilen işlemleri yapmanın ve sonunda verilen kararı temyiz etme olanağı yoktur.” (Yar. 10. CD, 10.11.1997, E.11102, K.11386) “Sanığın, olay günü on beş yaş içindeki mağdureyi daha önceden tanımadığı ve zeka durumunu bilmediğine dair savunması karşısında, mağdurenin raporlarıyla birlikte Adli Tıp Kurumuna gönderilerek, kendisine karşı vaki eylemin ahlaki kötülüğünü idrake ve ruhsal yönden mukavemete muktedir olup olmadığı, mevcut akıl hastalığının hekim olmayanlarca anlaşılıp anlaşılamayacağı durumunun saptanmasından sonra, sanığın hukuki durumunun takdir ve tayini gerekir.” (Yar. 5.CD, 29.2.1996, E.1996/360, K.1996/494) (YKD, Nisan 1997, s.623); “Dosyadaki rapor keninlik arzetmediği takdirde, Adli Tıp Kurumundan, mağdurun bitkisel yaşama girmesinin yalnızca sanığın eylemi sonucu olup olmadığı, bundan kısa süre önce öbür sanığın vurduğu tokatla da oluşmasına olanak bulunup bulunmadığı, konularında görüş alınması gerekir.” (Yar. 4.CD, 14.3.1996, E.1996/772, K.1996/2317) (YKD, Ağustos 1996, s. 1316-1318); “Sanığın cezai ehliyetinin tesbiti konusunda tanzim olunan bilirkişi raporunda, sanığın muayene ve müşahadesi sırasında, mevcudiyeti kati olarak tespit edilen marazi hallerin, ruhi ve iradi zayıflıkların ve teessürden doğan tepkilerin mutlaka gösterilmesi zorunludur.” (As. Yar. Drl. K. 11.6.1970, E.76/k.76). “Sanığın şuur ve hareket serbestisinin tesbiti için yapılan bilirkişi incelemesinde yeterli açıklık bulunmadığı takdirde, bilirkişinin duruşmaya çağırılması ve tafsilat alınması ve buna göre hüküm verilmesi yolsuzdur.” (As. Yar. Drl. K., 6.11.1970, E.75, K.75). “Ceza sorumluluğunu kaldırıcı veya azaltıcı kişisel bir neden olan akıl hastalığının saptanmasında, sanık Usul yasası uyarınca Adli Tıp Meclisince gözlem altında tutulmalıdır.” (Yar. 1.CD, 20.11.1978, E.3011, K.4038). “Bilirkişinin teklifi olmasa bile, sanığın isteği ve savcının da dinlenmesi ile sanığın müşahade altına alınması hukuka uygundur. Sanık adli tıp müessesesi dışında da müşahade altına alınabilir.” (As. Yar. 1.D, 29.7.1970, E.383/K.376). “Sanığın şuurunun tetkiki için müşahade altına alınmasının bilirkişinin teklifine bağlanmasının sebebi, şahıs hürriyeti ve masuniyetine ve-

rilen değerden dolayıdır. Bu bakımdan bilirkişiye başvurulmaksızın, sanığın resmi bir kurumda müşahade altına alınarak tanzim edilen rapor geçerlidir. Sınır ve ruh hastalıkları hastaneleri adli tıp müessesesi hakkındaki kanuna uygun olan resmi müşahade merkezleridir.” (As. Yar. 1.D, 10.8.1970, E.388, K.383). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 74).

bb) ölü muayenesi ve otopsi (m. 79).

- * **Yasanın mecburi kıldığı bir bilirkişi incelemesidir.**
- * **Bu işlemler kural olarak yargıç kararı ile olur; gecikmede tehlike halinde savcı da yaptırabilir.**
- * **Uygulamada savcılar yaptırmaktadır.**

Bu konuda da bilirkişi incelemesi yapılması mecburidir. Bir ölünün muayenesi onun dıştan muayene edilmesidir. Bu muayene ölünün kimliği, ölüm zamanı ve ölüm sebebini belirlemek için harici bulgular tesbit edilir (m.79/1). Bu bir adli hekim tarafından yapılır. Otopsi ise bir ölünün, uygun oldukça, baş, göğüs ve karnının açılmasını gerektiren bir muayene biçimidir. Otopsi biri adli hekim veya patalog olmak koşuluyla iki hekim tarafından yapılır. Zorunluluk varsa tek hekim de otopsi yapabilir. Zorunluluk nedeninin otopsi raporuna yazılması gerekir. Otopsiyi ancak hastayı son hastalığında tedavi eden hekim yapamaz. Yasa bu hekimliğin gerçeği ortaya çıkarmayabileceğinden korkmuş gözükmektedir. Ancak bu hekim çağrılarak otopsi anında bilgisine başvurulabilir. Otopsi yapılması kararını kural olarak yargıç verir. Fakat gecikmede tehlike durumlarında savcı da otopsi yaptırabilir.

Gömülen ölünün muayenesine veya üzerinde otopsi yapılmasına lüzum görüldüğü takdirde, ölünün mezardan çıkarılmasına hazırlık soruşturmasında savcı, sonsoruşturmada mahkeme tarafından izin verilir ve gerekli işlemler karar veren merci tarafından yerine getirilir (m.79/son).

cc) Zehirlenme şüphesi olan haller (m.83)

Bu durumda da bilirkişi incelemesi yapılması mecburidir. Bu gibi hallerde ölüde ya da başka yerlerde bulunmuş olan şüpheli

maddeler bir kimyagere ya da bu konuda faaliyette bulunan resmi kurumlara incelettirililer. Yargıç bu incelemeyi bir hekimin yönetmesini de isteyebilir (m.83). Öte yandan bu inceleme için organlardan parça alınırken, bu organın görünen şeklinin ve tahribatının tanımlanması gerekir (m. 83/1).

çç) Kalpazanlık halleri (m. 84)

Kalpazanlık ve para sahtekarlıklarında da bilirkişi incelemesi bunları tedavüle çıkaran makamlar tarafından yapılır. Hatta yabancı paralar üzerinde bu gibi eylemlere girişilmiş olsa da, Türk makamları bilirkişilik görevi yaparlar (m.84). Bu konuda bir Yargıtay kararında şu sözler yer almaktadır: “Yargılamanın konusunu teşkil eden paranın kalp olup olmadığının ve sürüm kabiliyetinin yetkili bilirkişiye incelettirilmesi ve buna göre hüküm tesis edilmesi gerekir.” (Yar. 1.CD, 24.2.1971, E.652/K.560) (Karar için, Yurtcan, Şerh, m.84)

2. Bilirkişinin kim olacağıının ve sayısının belirlenmesi

Bu yetki yargıcıdır (m.66/1).Yargıç bu konuda tarafların istemleriyle bağlı değildir. Yargıç sanığın gösterdiği bilirkişiyi kabul etmezse, sanık onu duruşma için davet edebilir ya da duruşmada yanında getirebilir ve sorsoruşturmada dinletebilir (m.213, 215). Fakat bu durumda bu kişi bilirkişi değil, fakat danışman adını alır.

1985 değişikliğinde yasanın 66 ncı maddesi değiştirilmiş, bilirkişinin sayısı sınırlandırılmış, en çok 3 kişi olabilmesi öngörülmüştür.

3. Bilirkişi raporunda eksiklik ve çelişkinin varlığı

Bilirkişi raporunun yargıç için aydınlatıcı ve doyurucu olması şarttır. Bu gerçekleşmezse, yargıç aynı bilirkişiden raporunun tamamlanmasını ya da açıklığa kavuşturulmasını isteyebilir. Fakat isterse bir başka bilirkişiye de başvurabilir (m.76).

Bilirkişilik konusunda kabul edilen bu sonuç, bilirkişi müta-

laasının yargıç bakımından bağlayıcı olmadığını vurgulamaktadır. Yargıç yeterli görmediği bilirkişi raporunun tamamlanmasını istediğinde, bunun anlamı, “ek rapor” düzenlenmesi istemidir. Bu durumda konunun daha iyi biçimde aydınlatılması istenmektedir.

Yargıç aynı amaçla bir başka bilirkişiye başvurabilir. Bu yola başvurduğunda, bir başka uzman kişinin olaya ışık tutmasını istemektedir. Ceza yargılaması yönünden bu halde kolektifliğin sağlanması söz konusudur.

Bu yola gidildiğinde, iki rapor arasında zıtlık bulunduğu anda, bunun bir üçüncü raporla ortadan kaldırılması yöntemi uygulanmaktadır.

Uygulamada Yargıtay kararları büyük ölçüde bu sonucu ortaya koymakta, bazı kararlarda bu yöntem kabul edilmemektedir: “Hükme esas alınan bilirkişi raporu ile dosyadaki diğer raporlar arasındaki çelişiler nedeniyle, dosyanın tümünün önceki bilirkişiler dışında oluşturulacak, konunun en az 3 kişilik bilirkişi kuruluna incelettirilip, alınacak rapor sonucuna göre, sanıkların hukuki durumlarının tayin ve takdir edilmesi gerekir.” (Yar. 5.CD, 8.2.1995, E.1994/3327, K.1995/342) (YKD, Ağustos 1996, s. 1319 ve son.) Bu kararda Yargıtay dairesi CMUK’nın 66 ncı maddesine göre bilirkişi sayısının en çok 3 olarak sınırlandırıldığı farkında değildir; “Sanığın farik ve mümeyyiz olup olmadığı durumu için düzenlenen raporlarda, bilirkişinin hangi bulgulara dayanarak bu konuda karara vardığını belirtecek biçimde gerekçe gösterilmesi, düşüncelerin kuşku ve tereddüt doğuracak nitelikte olmaması gerekir.” (Yar. CGK, 18.11.1980, E.1-323/K.364). “Hiçbir bilirkişi raporu mahkemeyi bağlayacak nitelikte değildir. Ancak bu raporlara itibar edilmemesi için, inandırıcı, gerçekçi ve oluşa uygun vakialara dayanılmalıdır.” (Yar. CGK, 10.11.1980, E.9-262/K.351). “Sanığın dükkanında yakalanan eşyanın yurda muaf olarak veya gümrüğü ödenerek getirilen mallardan bulunduğunu bildiren bilirkişi raporu hükme yeterli değildir. Bu açıklamayı doğrulayan belgelerin de bulunması gerekir.” (Yar. CGK, 5.4.1976, E.7-173, K.183). “Bilirkişi, yakalanan bıçağın hançer benzeri olduğunu ve taşınmasının yasak olduğunu açıkladıktan sonra, bu bı-

çağın mutfak levazımı olduğunu ve Tonya bıçağı dendiğini belirtmek suretiyle çelişkiye düşmüştür. Bu durumda dava konusu bıçağın 6136 sayılı yasanın 4 üncü maddesinin hangi fıkrasına girdiğinin saptanması için uzman bilirkişiye başvurulması gerekir.” (Yar. CGK, 22.3.1976, E.8-117, K.138). “İrza geçme eyleminin işlenip işlenmediğinin, işlenmiş ise nitelik ve derecesinin saptanmasında, doktor raporları yeterli ve tutarlı kesin bilgiler vermiyorsa, işin Adli Tıp Meclisinden sorulması gerekir.” (Yar. CGK, 21.1.1974, E.5-490/K.26). “Bilirkişi raporu belirgin olmadığı takdirde, önce bunun tazvihinin istenmesi, sonra ve lüzum görülürse, başka merci ve bilirkişilerden rapor alınması gerekir.” (As. Yar. Drl. K., 11.6.1970, E/76/K.76). “Mahkeme verdiği hükümde, hazırlık soruşturmasında verilen bilirkişi mütalaasına dayandığında, aynı bilirkişiyi duruşmada dinlemelidir. Verilen iki bilirkişi raporu arasındaki mübayanet (çelişki), üçüncü bilirkişiye başvurarak giderilmelidir.” (Yar. CGK, 2.2.1970, E.4-291/K.45). “Bilirkişi raporları arasındaki mübayanet giderilmeden karar verilmesi yolsuzdur.” (As. Yar. Drl. K., 17.10.1969, E.74/K.73). “Uzmanlık (ihtisas) daireleri veya kurullarınca verilen çelişkili raporlar bulunmadığında, bir kere de Adli Tıp Kurumu Genel Kurulunda konu incelettirilmelidir.” (Yar. 1.CD, 4.12.1985, E.3785/K.4219). “Bilirkişi incelemesinin yeterli olup olmadığına karar verecek kişi hakimdir. Adli tıp kurumu başkanının kişisel düşüncesine dayalı rapor kabul edilerek, sanığın akıl hastası olup olmadığına ilişkin olarak ortaya çıkan kuşkulanan giderilmeksizin karar verilmesi doğru değildir.” (Yar. 1.CD, 30.10.1985, E.3266/K.3702). “Sanığın hukuki konumunu etkileyen bir konuda, Birinci İhtisas kurulunun (olabileceği) gibi olasılığa dayalı görüşü ile yetinilerek hüküm kurulması yasaya aykırıdır.” (Yar. 1.CD, 16.9.1985, E.2348/K.3114). “Dosya içerisinde bulunan Manisa Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesinin raporunda, sanığı TCK'nın 46 ncı maddesi anlamında ceza sorumluluğunun bulunmadığı bildirilmişken, bu kez Adli Tıp Dördüncü İhtisas Kurulu raporunda ceza sorumluluğunun tam olduğu açıklanmıştır. Adli Tıp Kurumuna, yükümlü oldukları yasal görevleri hatırlatılarak, sanığın ceza sorumluluğu konusunda şüphe ve tered-

dütlerin giderilmesi için, Adli Tıp Genel Kurulunun düşüncesi alınmalıdır.” (Yar. 1.CD, 4.2.1985, E.93/K.341). “25.6.1981 günlü bilirkişi düşüncesinde, (... sahteciliğin gözle görülebilir durumda kandırma niteliğinin bulunmadığı) yazılı olduğu halde, 26.10.1981 günlü duruşma tutanağında, (bilet mahkeme kurulunca incelendi, aldatma kabiliyetinin bulunduğu görüldü.) yolundaki kabul ile yarıtılan çelişkinin uzman bir kurulca sonuca bağlanması gerekirken, konuya mahkemeyi oluşturan başkan ve üyelerin kişisel izlenimleriyle çözüm getirilmesi ve bu izlenimin hükme ve uygulamaya dayanak yapılması doğru değildir.” (Yar. 8.CD, 8.1.1982, E.7078/K.14). “Suçun konusunu teşkil eden, üstünde yapma adamlarla futbol oynatılan masanın 1972 sayılı yasanın kapsamına giren bir kumar aleti olup olmadığının bilirkişi marifetiyle tespiti gereklidir. Bu konuda dosyada birbirine zıt iki rapor bulunduğu takdirde, bu zıtlık giderilmeden hüküm verilmesi yolsuzdur.” (Yar. 2.CD, 21.4.1971, E.5283/K.5365). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 76).

4. Bilirkişilik yapmak mecburiyetinin olmaması-resmi bilirkişilik

Bir konuda uzman olan bir kişi kural olarak bilirkişilik yapmak mecburiyetinde değildir, bu kuraldır, fakat bunun istisnaları vardır. Mecburi bilirkişiler, belirli konularda düşünce ve görüş açıklamakla resmen görevlendirilmiş olanlar, bilirkişi incelemesinin yapılabilmesi için gerekli fen ve san’atla uğraşmayı meslek edenler, meslek edinmeye resmen mezun olanlar biçiminde ve üç gurup halinde bunlar yasada açıklanmıştır (m.68). Bu kişiler taşıdıkları resmi sıfatlar dolayısıyla bilirkişilik yapmak zorunda sayılmışlardır. Bunlara bir de adliyeye başvurarak bilirkişilik yapmak istediklerini belirtenleri eklemek gerekir. Çünkü bu kişiler kendilerine başvurulduğunda, bilirkişilik görevini yapmaya mecburdurlar.

Resmi bilirkişilikten söz edildiği zaman, hatırlanması gereken kurum, Adli Tıp Kurumudur. Adalet işlerinde bilirkişilik yapmak

üzere yasayla kurulmuş bulunan kurum, Adalet Bakanlığına bağlıdır. Görevi, mahkemeler, hakimlikler ile savcılıklar tarafından gönderilen konularda, bilimsel ve teknik görüşler bildirmektir. Kurumun örgütlenmesi içinde, genel kurul, ihtisas kurulları ve ihtisas daireleri ön planda yer alır. Adli tıp Kurumu Yasasında bu kurulların görevleri sayılmıştır. Bunlar, uzmanlardan kurulu komisyonlar halinde çalışan ve bilirkişilik işlevi gören kuruluşlardır. Genel kurul, bütün kurulların üstünde bir yere sahiptir. İhtisas kurulları ile ihtisas daireleri tarafından verilip de, mahkemeler, hakimlikler ile savcılıklarca nitelikleri bakımından kanaat verici bulunmayan ve genel kurulda görüşülmesine gerek görülen işler, ihtisas kurullarınca oybirliğiyle karara bağlanmamış işler ve yine bir kurulların raporları arasında ortaya çıkan çelişkiler, genel kurulda incelenir ve kesin karara bağlanır.

Resmi bilirkişilikten söz edildiğinde, dikkatten kaçırılmaması gereken bir nokta şudur: Bir sorunun çözümü için resmi bilirkişiyeye başvurmak ile bu bilirkişinin bildirdiği görüş ile bağlı olmak ya da olmamak ayrı şeylerdir. Bugün kesin olarak kabul edilmesi gerekli bir sonuç, hiçbir bilirkişi raporunun yargıcı bağlamayacağı hususudur. Bilirkişi görüş ve raporu resmi sıfat taşıyan bir kişi ya da kurumdan kaynaklansa da, bu sonuç değişmez. Yargıç bilirkişi raporunu değerlendirebilir. Adli Tıp Kurumu Yasasında, genel kurulun bazı konuları kesin karara bağlayacağına açıklanmış oluşu, yanılmamalıdır. Yasanın öngördüğü bu husus, konunun adli tıp bünyesi içinde sonuçlanacağını belirtmek amacına yöneliktir. Kesinlik bu şekilde anlaşılmalıdır. Yoksa bu kesinlik, bu görüş ve raporun, raporu isteyen organ için de kesinlik taşıması değildir. Böyle bir sonuç bilirkişilik kurumunun temeline ve niteliğine aykırıdır.

Bu noktada hatırlanması gerekli bir konu, yargıcın bilirkişiyeye başvurması ve sonuçta bilirkişinin raporunu kabul etmemesi hususunun bir çelişki olup olmadığıdır. Daha yakın bir değerlendirmede, yargıç uzmanlık ve özel bilgiyi gerektiren konularda bilirkişiyeye başvurmakta ve yardım istemektedir. Bunun anlamı, yargıcın bilmediği bir konuda aydınlatılmak isteğidir. Oysa yargıç bilirkişi

tarafından kendisine bildirilen sonucu reddedebildiği takdirde, bu durum çelişik gibi görünmektedir. Oysa bu alanda şöyle düşünmek gerekir: Yargıç, bilirkişi raporunu değerlendirirken, bunun mantık kuralları açısından bir değerlendirmesini yapabilir. Bu alanda hatalar tespit ettiğinde, bu raporu hüküm verirken kullanmayabilir. Bunun dışında, bilirkişi raporuna temel aldığı ilkeler ve tecrübe kuralları konusunda yanılıya düştüğünde yargıcın bu raporla sonuç çıkarması mümkün değildir. Yapılacak şey, ya bu rapordaki çelişkileri eski bilirkişiye düzelttirmek, bu konuda ek bir görüş almak ya da yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırmak yoluna gitmektir.

Resmi bilirkişilik konusunda uygulamada, özellikle Adli Tıp Kurumu bakımından şu kararlar zikredilmelidir: “Mağdura ait rapor, film ve grafler Adli Tıp uzmanlık kuruluna gönderilerek görüş alınmalıdır.” (Yar. 4.CD, 26.9.1996, E.4924, K.7082); “Adli Tıp Kurumu Gözlem İhtisas Dairesi raporu ile yetinilip, 2659 sayılı Yasanın 16/d maddesi uyarınca yetkili 4. İhtisas Kurulu ve gerektiğinde Genel Kurul’dan mütalaa alınmadan sanığın suçu işlediği anda akıl hastası olduğunun kabulü ile hakkında TCK’nın 46 ncı maddesi uyarınca ceza tertibine yer olmadığına, ancak tedbire hükümlenmesine karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar.1.CD, 20.11.1991, E. 2580, K.2779); “Yaralama sonucu anatomi ve fizyoloji açısından uzuv (organ) olup olmadığının Adli Tıp Kurumundan sorulması, organ olduğu sonucuna varıldığı takdirde, eylemin uzuv kaybı niteliğinde olabileceğinin düşünülerek görevsizlik kararı verilmesi gerekir.” (Yar. 4.CD, 24.10.1990, E.4476, K.5339); “Adli Tıp Kurumu Trafik İhtisas Dairesi, konusunda nihai merci olmadığı gibi, bu kurumdan rapor alınmasında da kanuni mecburiyet yoktur.” (Yar. 9.CD, 21.1.1988, E.1987/3975, K.1988/533); “Suça konu aletin 6136 sayılı yasanın 2249 sayılı yasayla değişik 4 üncü maddesinde yer alan muşta veya özel nitelikteki benzerlerinden olup olmadığı Adli Tıp Fizik Şubesinden sorulmalıdır. Bu konuda uzmanlığı şüpheli emniyet bekçisinin düşüncesi ile yetinilemez.” (Yar. CGK, 3.5.1982, E.8-211/K.262). “Raporların çelişkili ve kanaat verici nitelikte bulunmadığı durumda da mahkemenin Adli

Tıp Kurumu Genel Kurulundan düşünce istemesi gerekir.” (Yar. 6.CD, 11.12.1985, E.10148/K.12475). “Mahkemeler, hakimlikler ve savcılıkların Adli Tıp Kurumu Genel Kuruluna gitme isteğini hiçbir kurum engelleyemez. Adli Tıp Kurumunun içtihat adı altında aldığı kararın bağlayıcılığı yoktur.” (Yar. 1.CD, 25.9.1985, E.2692, K.3273). “2659 Sayılı Adli Tıp Kurumu Yasasının 23 üncü maddesinin (B) bendi, adli tıp ihtisas kurullarının, başkanın başkanlığında, işin niteliği gözönünde bulundurulurken en az dört üye ile toplanacağını zorunlu kılmıştır. Mağdurun gözündeki arzanın TCK’nın 45603 üncü maddesine uygun uzuv tatili niteliğinde olduğuna dair rapor düzenleyen ikinci ihtisas kurulunun bu sayıda üye ile toplanmadığı anlaşıldığına göre, yasaya uygun bir şekilde toplanacak kuruldan görüş alınması gerekirken, eksik soruşturma ile karar verilmesi doğru değildir.” (Yar. 4.CD, 5.7.1983, E.3483/K.4108). “Bakırköy Ruh ve Sinir Hastanesi Sağlık Kurulunun raporunda, (debil) derecede zeka geriliği bulunduğu açıklanan mağdurun TCK’nın 416 ncı maddesine ilişkin akıl hastalığının bulunup bulunmadığı ve suç tarihinde kendisine karşı işlenen eyleme (ırza tasaddi) karşı koyacak durumda olup olmadığı konusunda, Adli Tıp Meclisinden rapor alınması gerekir.” (Yar. 5.CD, 26.5.1981, E.1724/K.1680). “İstanbul Emniyet Müdürlüğü Polis Kriminalistik Laboratuvarı Müdürlüğünce tabancanın 6136 sayılı yasanın 12 nci maddesinin 4 üncü fıkrasında sayılanlardan olduğu ve niteliği bakımından 13 üncü maddenin 2 nci fıkrası uyarınca vahim sayılması gerektiği belirtilmiş olmasına göre, bir kez de Adli Tıp Kurulunun görüşünün alınması gerekir.” (Yar. 8.CD, 10.10.1980, E.5997/K.6131). (Kararlar için Yurtcan, Şerh, md. 68).

VI. Tanık dinleme

- * **Tanık, olayın aydınlatılmasında ve gerçeğin bulunmasında yardımcı olan süjedir.**
- * **Tanık, kural olarak yeminle dinlenir.**
- * **Savcı da tanığa yemin verdirir.**

I- Kavram

Tanık, yargılamanın tarafı olmayan ve beş duyusu ile elde ettiği gözlemlerini yargıç önünde açıklayan kişidir. Tanık beyanı en önemli delil kaynaklarından biridir. Bugün için tanıksız yargılama yok gibidir. **Tanık olayın aydınlatılmasında ve gerçeğin bulunmasında yargıca ışık tutar.** Ancak olayın meydana geldiği zamanla tanığın beyanına başvurulduğu zaman arasında uzun bir sürenin geçmesi, sanığın unutmamasının mümkün olması ya da onun etki altına alınmak istenmesiyle, gerçeğin ortaya çıkarılması güçleşir.

Tanıklık kavramından söz edilirken belirtilmesi gereken temel ilkeler şunlardır:

1. Herkesin tanık olabilmesi

Herkes tanık olabilir. Çocuklar, akıl hastaları (bunlar yeminsiz dinlenir), sanığın yakınları, örneğin sanığın eşi, arkadaşı, düşmanı, iş ilişkisi olan kişiler (örneğin sanığın işçisi ya da işvereni), kötü şöhret sahibi kişiler, hatta yalan yere tanıklıktan mahkum olmuş kişiler bile tanık olabilirler.

Bazı kişiler tanıklık yaparken, uzmanlıklarının kendilerine kazandırdığı bilgileri de aktarırlar. Bunlara bilirkişi-tanık denir. Bu kişiler hakkında tanıklara ilişkin kurallar uygulanır. Bu sonuç Alman yasasında açıkça belirtilmiştir (Al. CMUK., 85). Bu kural yasamıza alınmamıştır. Tanıklık yapan hekim A, B'yi 15 Ocak günü muayene ettiğini ve onun dört aylık gebe olduğunu saptadığını söylediğinde, kendisi bilirkişi-tanık sayılmalıdır.

2. Tanıklığın öteki yargılama süjeleriyle bağdaşp bağdaşmadığı

a) Sanık tanık olamaz. Bizim hukukumuzda böyle bir yol yoktur. Ancak angloamerikan hukuku bunu kabul eder

b) Tanıklık görevi yargıçlık görevinden önde gelir. Yargıç bir davada tanık olarak dinlenmişse, yargıçlık görevinden yasaklanmış olur (m.21/b.5).

c) Savcı tanıklık yaparsa, iddia görevini yapamayacağı kabul edilmek gerekir, çünkü bu durumda savcının objektifliği tehlikeye düşmüş olur. Aynı sonuç, savcının beyanının birlikte yargılanan birkaç sanıktan birini ilgilendirmesinde de geçerlidir.

ç) Şahsi davacı kendi çıkarı için iddia görevi yaptığından, kendi davasında tanık olamaz.

d) Müdahilin durumu tartışmalıdır. Alman hukukunda baskı görüş ispat bakımından güçlük olan durumlarda, müdahilin yargılamada ikinci derecede görev yaptığını ileri sürerek, onun tanık olabileceğini kabul eder. Oysa bu görüş hatalıdır. Müdahil iddia görevi yapar; yargılamada taraftır. Tanık ise tarafların dışında olmak zorundadır. Bu nedenle müdahil tanık olamaz.

Aynı sonuç müdahil vekilliği için de geçerlidir. Müdahil vekili, iddia görevi yapan müdahile hukuki yardımda bulunan kişidir. Bu iki kavram birbiriyle bağdaşmaz. Bir kişinin müdahil vekili olması ile tanık olması ihtimalleri karşılıklı geldiğinde, bu kişi bunlardan birini seçmek zorundadır.

e) Müdafii bakımından yasal kural yoktur. Ancak her iki süjeliğin birbiriyle bağdaşmayacağı kabul edilerek, tanıklık yapan müdafinin müdafilik görevini yapamayacağı sonucuna varmak gerekir.

II- Tanığın Ödevleri

Tanığın ödevleri üç tanedir. Bunlar, hazır bulunma, beyanda bulunma ve yemin etmedir.

1. Yargıç önünde hazır bulunma

Bir ülkenin yargılama erkine tabi olan herkes tanıklık yapmak zorundadır. Bir ülkede yaşayan yabancılar için de durum böyledir. Bütün bu kişiler, yöntemine uygun biçimde çağırıldıklarında, yargıç önüne gelmek zorundadırlar. Tanıklar davetiye ile çağırılır (m.45). Kural budur. Çağrıya uymamanın yaptırımını davetiyede gösterilir. Tutuklu ya da acele işlerde tanıkların davetiye gön-

dermeksizin, doğrudan doğruya ihzar müzekkeresi (zorla getirme) belgesi ile yargıç önüne getirilmeleri mümkündür (m.45/2). Bu yargıç sulh yargıcı, istinabe olunan yargıç, naip yargıç ya da son-soruştur-ma yargıcı olabilir. Bu kişilerin tanıklıktan çekinme hak-ları bulunsa bile, bu kural değişmez ve bunlar yargıç önüne gel-mek zorundadırlar.

Tanık gelmediğinde kendisine hangi yaptırımların uygulan-açağını yasanın 46 ncı maddesi düzenlemiştir. Buna göre, yonteme uygun olarak çağrılan tanık gelmezse, kendisi zorla getirilir (ihzar), ayrıca kendisine gelmemekten ötürü neden olduğu giderler yüklenir ve para cezasına da çarptırılır. Gelmeyen tanık özür bildirir ve özürü kabul edilirse, yeniden davetiye ile çağrılık ve ona para cezası ve gider ödettirilmez. Çağrı üzerine gelmediği için zorla getiri-len tanık özür bildirir ve özrünü ispat ederse, ceza ve gider ödeme hükmü kaldırılır. Aksi takdirde, para cezasının tahsiline karar vermek gerekir. Yargıtay bir olayda, “Davetiye ile gelmeyen tanık hak-kında para cezası takdir edilmek suretiyle ihzaren celbine (zorla getirilmesine) karar verildiği halde, tanık dinlendikten sonra, para cezasının ödettirilmesine veya kaldırılmasına dair bir karar veril-memesi yasaya aykırıdır.” Demektedir. (Yar. 6.CD, 18.5.1973, E.4888/K.4892), (bkz. Yurtcan, Şerh, md. 46).

2. Beyanda Bulunma

Kural olarak her tanık beyanda bulunmak zorundadır. Fakat bu kuralın istisnaları vardır. Bunları dört grupta toplamak müm-kündür:

a) Sınırsız tanıklıktan çekinme hakkı olanlar

aa) Bunlar sanığın nişanlısı, eşi (boşanmadan sonra dahi) ve belirli yakınlıktaki hısımlarıdır (m.47/b.3). Yasa bu kişilere tanık-lıktan çekinme hakkı tanırken, sanığın yakınları ve aile çevresi içinde sorun yaratmaktan kaçınmıştır. Ayrıca bu gibi kişileri tanık-lığa zorlayarak bunlardan alınacak beyanın, gerçeği bulmada faz-la bir değer ifade etmeyeceği de düşünülmüştür.

bb) 47 nci maddede sayılan ve yukarıda belirtilen kişilere tanıklık yapmadan önce tanıklıktan çekinme hakları bulunduğu hatırlatılacaktır (m.47/2). Bu kişiler önceden tanıklık yapmış olsalar bile, sonradan da çekinme haklarını kullanabilirler. Hatta bu hakkı kullanmayacağını bildiren bir tanık, beyanda bulunurken de çekinme hakkını kullanacağını belirtebilir ve bu kabul edilmek zorundadır (m.47/son).

Tanığa tanıklıktan çekinme hakkı olduğu hatırlatılırken, tanığın bu hakkın niteliğini anlayabilecek zihni olgunluğa erişip erişmediği konusunda tereddüde düşülürse, kanuni temsilcisinin muvafakatını almak gerekir. Tanık velayet altındaysa, bu konudaki kararı ana ve baba birlikte verir. Fakat veliden biri küçüğe karşı suç işlemekten sanırsa, bu hakkı öteki veli kullanır.

Yargıtay konuyla ilgili olarak, tanıklıktan çekinen kişinin sanığa yakınlık derecesinin belirtilmemiş oluşunu yasaya aykırı saymıştır (bkz. Yar. 8.CD, 21.12.1980, E.558/K.1419) (Yurtcan, Şerh, md. 47).

b) Sınırlı tanıklıktan çekinme hakkı olanlar

Yasa bazı meslek sahiplerine sınırlı biçimde tanıklıktan çekinme hakkı tanımıştır. Müdafiler, müdafilik sıfatları nedeniyle ve hekimler ve ebeler de meslekleri nedeniyle öğrendikleri sırlar hakkında tanıklıktan çekinebilirler. Ancak sır sahibi muvafakat ederse, bu kişiler tanıklık yapmak zorundadırlar (m.48). Bu grupta yer alan kişilerin tanıklıktan çekinme hakkı bulunduğu konusunda kendilerine bir hatırlatma yapılacağına ilişkin bir kural yasada yer almamaktadır.

Öte yandan devlet başkanları da görevleriyle ilgili sırlar konusunda tanıklıktan çekinebilirler. Hatta bu hak görevlerinden sonra da sürer, yani eski bir devlet başkanı başkanlığı zamanındaki sırlar için görevden çekildikten sonra da olsa, tanıklık yapmaya zorlanamaz (m.49/3.4).

c) Tanıklık yapmaları izne bağlı olanlar

Devlet memurlarının tanıklık yapabilmeleri, bağlı buldukları makam amirinin iznine bağlıdır. Bu izin verilmedikçe, bir memur görevine ilişkin bir konuda bildiği sırrı açıklayamaz, bu konuda tanıklık yapamaz. Devlet memuru görevden çekilmiş olsa bile, bu kural uygulanır. Bakanlar için izni Cumhurbaşkanı, TBMM üyeleri için Meclis verir.

İdari katlar içinde bir memurun tanıklık yapmasına izin verilmemesine ilişkin tasarruf idari niteliktedir ve sanık idari yargı yollarına başvurabilir.

İzinsiz tanıklık yapan memur TCK'nun 198 inci maddesi gereğince cezalandırılır.

ç) Bazı sorulara cevap vermekten çekinebilen tanıklar

Bir tanık kendisine sorulan bir soruya cevap verdiğinde, kendisi ya da yakınları (bkz.m.47) hakkında ceza koğuşturması yapılabilecekse, bu tanık bu sorulara cevap vermekten çekinebilir (m.50).

Örnek: Çocuk düşürtme suçundan sanık bir hekimin yargılanması sırasında bir kadın tanığa, bu hekimin ona da çocuk düşürtüp düşürtmediğinin sorulması halinde, bu tanık kadın bu soruya cevap vermeyebilir. Vereceği cevap üzerine kendisinin de çocuk düşürme suçundan koğuşturulması mümkündür.

Kaynak Alman yasasında (Al. CMUK, 55) bu guruptaki tanıklara da böyle durumlarda isterlerse cevap vermeyebilecekleri konusunda hatırlatma yapılacağı açıkça yazılmıştır. Fakat bu kural bize alınmamıştır. Alman hukukunda bu biçimde bir hatırlatma yapılmaksızın beyanda bulunan tanığın bu beyanının delil olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalıdır

3. Yemin Etme

a) Yemin mecburiyeti

Her tanık, istisnai durumlar hariç, yemin etmek ve beyanını yeminle kuvvetlendirmek zorundadır.

1985 yılında yasanın 59 uncu maddesinde yapılan değişiklikle, yargılamanın çeşitli aşamalarında tanıkların yemin mecburiyeti farklılığı kaldırılmıştır. Bu değişikliğe kadar, hazırlık soruşturmasında tanıklara yemin verilmesi kural olarak uygulanmazdı. Ancak gecikmesinde tehlike bulunan hallerde ve suçüstü hallerin savcılar ve sulh yargıçları tanıklara yemin verdirebilirlerdi. Bunun dışında savcılar iddianamelerini hazırlayabilmek için gerçeğe uygun bir beyan elde etmek amacıyla da tanıkları yeminle dinleyebilirlerdi. Bugün bu şartlar ortadan kaldırılmıştır. Yasanın 59 uncu maddesi, 1985 yılından bu yana, savcıların ve sulh yargıçlarının hazırlık soruşturmasında tanık dinlemeleri halinde, tanıklara yemin verdirmelerini kural haline getirmiştir. Bu yeni düzenlemeye göre bu aşamada da yeminsiz tanık dinlemek mümkün değildir. Yasanın yeni kuralı, savcılara yargıç yetkisi veren bir kural olarak kabul edilmelidir. Savcılara böyle bir yetkinin verilmesi, yalan tanıklığı önlemesi bakımından yerindedir.

b) İstisnalar

Bunları iki grupta toplamak uygun olur

aa) Yemin yasağı uygulanan tanıklar

Bunlar yasanın 52 nci maddesinde sayılmıştır. Buna göre, onbeş yaşını bitirmemiş olanlar, akıl ve fehim kuvvetlerinin yeteri kadar gelişmemiş olması ya da zayıf olması nedeniyle, yeminin önem ve niteliğini anlayamayanlar, soruşturma konusu olaya iştirak etmekten ya da yataklıktan sanık ya da mahkum olmuş olanlar yeminsiz dinlenir. Bunlara yemin verilmesini yasa yasaklamıştır.

Uygulamada mağdurların yeminle dinlenip dinlenmemeleri

sorunu ile karşılaşmış, Askeri Yargıtay kararlarında, “Mağdur icabında ceza davasına müdahil sıfatıyla katılabilen kişi durumundadır. Bu bakımdan üçüncü kişi sayılamaz ve yeminle dinlenmesi usule aykırıdır.” (As. Yar. 3.D, 15.9.1970, E.438, K.421); “Mağdurun, tanık sıfatıyla dinlenmesi yasaya aykırıdır; ancak bu aykırılık esasa etkili olmadığından, bozma nedeni olmaz.” (As. Yar. 3.D, 23.6.1970, E.337, K.355) sonucuna varılmıştır (Karar metinleri için bkz. Yurtcan, Şerh, md. 52).

Askeri yargının dışındaki uygulamada da mağdurlar yeminsiz dinlenmektedir.

bb) Yeminden çekinme hakkı olanlar

47 nci maddede sayılan ve tanıklıktan çekinme hakkı olan tanıklar çekinme haklarını kullanmadıkları ve beyanda buldukları takdirde de, yemin etmekten çekinebilirler. Hatta yasa bu kişilere yeminden çekinme hakları olduğunun hatırlatılmasını da öngörmüştür (m.53).

Ceza Genel Kurulu bu hatırlatmanın yapılmamasının hukuka aykırı bulmuştur. Karar, “Şahitlikten çekinme hakkı olduğu halde çekinmeyen şahidin, şahitliğinin yeminle teyid edilmesi mahkemece takdir edildiğinde, şahit yeminden de imtina edebilir. Bu bakımdan, yeminden imtina etmeye hakkı olduğu kendisine hatırlatılmalıdır, aksi halde verilen hüküm hukuka aykırıdır.” Biçimindedir (Yar. CGK, 5.4.1971, E.970/4-103/K.971/134), (Yurtcan, Şerh, md. 53).

c) Tanıklıktan ve yeminden nedensiz çekinme

Bu biçimde davranan tanıklara uygulanacak yaptırımlar yasanın 63 üncü maddesinde sıralanmıştır. Yasal bir neden olmaksızın tanıklıktan ya da yeminden çekinen tanık bundan doğan giderleri ödemek zorundadır. Ayrıca 46 ncı maddede yer alan ve çağrıldığı halde gelmeyen tanıklara verilen para cezaları bunlara da verilir (m.63/1). Ayrıca bu tanıkları tanıklığa ve yemine zorlamak için, dinleneceği dava hakkında hüküm verilinceye kadar en çok 6 ay için hapsedilir. Hapis süresi kabahatlere ilişkin davalarda 6

haftayı geçemez. Bir tanık için bu önlemlere başvurulmuşsa, o davada ya da aynı işe ait başka bir davada tekrar edilmesi yasaktır (m.63/son).

63 üncü maddenin son fıkrasında yer alan ve tanıklık ya da yeminden nedensiz olarak çekinen tanık için uygulanan önlemlerin, o yargılamada ya da aynı işe ait başka yargılamalarda tekrarlanmasını yasaklayan kural, bazı kuşkusular doğuracak nitelik taşımaktadır. Uygulanan önlemlerin, o davada ve hakkında önlemlerin uygulandığı tanık bakımından tekrarlanmamasını eanlamak kolaydır. Fakat aynı işe ait bir başka yargılamada bu yasağın sınırı nereye kadar varacaktır? İlk akla gelen, aynı tanığın, aynı olayda suçlanan bir başka sanığın yargılamasında bu durumla karşılaşmasıdır. İkinci bir olasılık da, daha önce yargılanmış olan sanık için yapılan yargılamanın yenilenmesinde, tanığın 63 üncü maddedeki durumla karşılaşmasıdır. Aynı sanık için yargılamanın yenilenmesi yoluna gidildiğinde, kanımca tanığın 63/son maddedeki korumadan yararlanması doğal karşılanmalıdır. Ancak öteki ihtimalde, aynı olaydan bir başka sanığın yargılandığı bir ikinci davada, bunun, o işe ait bir başka dava olduğunu söylemek güçleşecektir.

Konuyla ilgili olarak üzerinde durulacak bir başka nokta da şudur: Aynı eylemde ötürü aynı sanık için bir hukuk davası açıldığında, tanık 63/son maddedeki koruyucu kuraldan yararlanacak mıdır? Yasanın metni, "... aynı işe ait diğer bir davada tekrar edilemez." diyerek buna olanak tanımaz gibidir. Burada bence karşı karşıya bulunduğumuz sorun, bir açıdan da, ceza yargılaması yasanının medeni yargılama bakımından kural koyup koyamayacağıdır. Aslında iki yargılama yasası gözden geçirildiğinde, bazı hususlarda bu tür kurallara yer verildiği dikkati çekmektedir. İncelemeye çalıştığımız konu açısından bu açıklığı bulmak mümkün gözükmemektedir.

Sonuç olarak kanımca 63/son maddedeki tanığı koruyucu kuralın gerçekten istisna bir kural olduğunun göz önünde tutulması yerinde olur. Bunun sonucu olarak da, varılacak çözümlerde, buna uygun davranılması gerekir. Bu bakımdan ceza yargıla-

ması alanında kalındığı sürece, fiil aynı kaldığında, sanıklar değişse bile, tanık bu maddede öngörülen korumadan yararlanmalıdır. Fakat bunu medeni yargılamaya ve hukuk davalarına kadar uzatmak yanılığa düşürecektir.

III- Tanığın Dinlenmesi ve Yemin Ettirilmesi

1. Tanığın Dinlenmesi

a) Tanığa görevinin önemini anlatma

Yargıç tanığı yemin ettirip dinlemeden önce yaptığı görevin önemini onun anlayacağı bir dille anlatır (m.55).

b) Tanıkları tek tek dinleme

Her tanık tek tek ve sonradan dinlenecek tanıklar yanında olmaksızın dinlenir (m.54). Bunun amacı, sonradan dinlenecek tanıkların öncelikleri dinleyerek, beyanlarını onlarınkine uydurmalarının önüne geçmektir. Tanıkların birbirleriyle ve sanıkla yüzleştirilmesi bu kuralın istisnasını oluşturur. Yüzleştirme soruşturmada mümkündür. Fakat soruşturma açılıncaya kadar, ancak gecikmede tehlike olan ya da kimliklerin belirlenmesine ilişkin hallerde yüzleştirme mümkündür (m.54/2).

Yüzleştirme konusunda şu Yargıtay kararlarını tesbit edebiliriz: “Yüzleştirme suretiyle tanıkların beyanları arasındaki çelişki (mübayenet) giderilmeksizin, faili gayrimuayyen yargılamadan hüküm verilmesi yolsuzdur.” (Yar. CGK, 10.11.1969, E.2-636/K.478); “Şahit beyanları arasındaki çelişki, bunların yüzleştirilmesi suretiyle giderilmelidir. Mahkeme ayrıca şahitlerin beyanlarını değerlendirebilmek için, görgü şahitleri ve bilirkişilerin katılımıyla, tatbiki bir keşif yapmalı ve bunun sonucuna göre karar vermelidir.” (Yar. CGK, 26.6.1969, E.1-661/K.243), (Yurtcan, Şerh, md. 54).

c) Tanıkları dinleme yöntemi

Tanığa ilkin adı, soyadı, yaşı, işi ve ikametgahı sorulacak ve

gerekirse beyanının olayı ne kadar aydınlayacağı ve özellikle sanık ve mağdurla olan ilişkisi sorulacaktır (m.61).

Yasanın 61 inci maddesinde tanığın dininin de sorulması konusundaki hüküm, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir (AYM, 2.2.1996 ta-rih, 1995/25 E., 1996/5 K. Sayılı kararı; bkz. RG 26 Eylül 1996, s. 19, sy. 22769).

Daha sonra yargıç uyuşmazlık konusu olayı tanığa anlatacak, sanık hazırsa onu kendisine gösterecek ve beyanını yapmasını isteyecektir. Yasanın tanığın tanıklık ederken sözünün kesilmeyeceğini söylemesi, tanığın olay hakkındaki bilgisini ve gözlemlerini rahat biçimde anlatmasını sağlamak içindir. Daha sonra işi aydınlatmak için tanığa soru sorulabilecektir. (m.62).

Yargıtay tanıkların dinlenmesi konusunda şu ilkeyi koymaktadır: “Delil kaynaklarıyla yüzyüzelik ve doğrudanlık kuralları uyarınca ilişki kurulmak, sözlülük kuralı gereğince de tanıklar duruşma yapan yargıçlarca bizzat dinlenmek, dolaylı delil niteliğindeki tutanaklarla yetinmeyip duruşmada edinilen izlenimlere göre hüküm kurulmasını sağlamak yönünden görevli mahkeme tarafından, görevsizlik kararı veren mahkemece dinlenen tanıkların yeniden dinlenmeleri zorunludur.” (Yar. 4.CD, 25.1.1996, E.1995/8314, K.1996/576) (YKD, Eylül 1996, s. 1496-1497); aynı yönde, Yar. 4.CD, 14.3.1996, E.1996/772, K.1996/2317 sayılı karar, (YKD, Ağustos 1996, s. 1316-1318).

Tanıkların istinabe yoluyla dinlenmelerinin yöntemi konusunda Yargıtay şu formülü ileri sürmektedir: “Tanıkların başka yer mahkemesinde istinabe yoluyla dinlenmeleri için, eski anlatım örnekleri talimat (istinabe) yazısına eklenmeli ve o yer mahkemesini hakimi, CMUK'nın 62 nci maddesi uyarınca tanığa davayı anlatmalı ve sorunu hatırlatarak, bildiği şeyleri söylemeye davet etmelidir. Tanığın anlatımı saptanmadan, sadece talimata ekli anlatımı tekrar ettiği hususunun tutanağa geçirilmesiyle yetinilmesi, yargılama kurallarına aykırıdır.” (Yar. 5.CD, 17.10.1975, E.2359/K.2647), (Yurtcan, Şerh, md. 62).

ç) Sanıklar için öngörülen yasak sorgu yöntemlerinin tanıklar için de uygulanması

Alman yasasının 136a maddesinde yer alan ve sanıklar için öngörülen ve yasaklanmış olan sorgu yöntemlerinin tanıklar için de kıyasen uygulanması gerekir. Bu bakımdan tanıkların da tam anlamıyla serbest biçimde karar verme ve uygulama hakkından yararlanarak uyuşmazlığın çözümüne katkıda bulunmalarının sağlanması gerekir.

Alman öğretisinde kabul edilen bu sonuç, 135a maddemiz yasaya girdikten sonra bizim hukukumuzda da uygulanabilmelidir.

2. Tanığın Yemin Etmesi

a) Yemin ettirme yetkisi

Bu yetki 1985 yılında 59 uncu maddede değişiklik yapıldıktan sonra, yargıç ve savcılar tarafından kullanılabilir. Daha önce savcılara tanınan istisnai yetki bugün kural haline dönüştürülmüş, bu konuda yargıçlarla savcılar arasındaki fark kaldırılmıştır (m.59). Bu konu üzerinde daha önce durulmuştur.

b) Tanıkların ayrı ayrı yemin etmesi

Tanıklar ayrı ayrı yemin ederler. Kural olarak yemin tanık beyanından önce yapılır. Ancak gerektiğinde ve bir kişinin tanık olarak dinlenmesinin caiz olup olmadığında tereddüt edildiğinde, tanık beyanda bulunduktan sonra yemin ettirilebilir (m.56). Bir Genel Kurul kararında, tanık yemininin beyandan önce ya da sonra yaptırılabilirliği hatırlatıldıktan sonra, bu yönetime uyulmayarak, tutanağın sonunda, tanıkların hepsinin yeminin mevcut olduğu şeklindeki şerhin yasaya aykırı olduğu açıklanmıştır (Yar. CGK, 7.2.1972, E.1971/4-308/K.1972/64), (Yurtcan, Şerh, md. 56). Yargıtay'a göre, "Keşifte bilgisine başvuru tanıkların, yemin verilmeden ve duruşmadaki eski yeminleri hatırlatılmadan dinlenmesi yasaya aykırıdır (Yar. 8.CD, 17.1.1978, E.7444, K.319).

(Yurtcan, Şerh, md. 60).

Yeminin tanıklıktan sonraya bırakılması, yeminin caiz olup olmadığını anlamak bakımından faydalıdır. Ayrıca tanık başta yemin ettirildiğinde, beyanlarda ortaya çıkabilecek çelişkilerin düzeltilmesini de önler, çünkü tanık önceden yemin ettiği için bir hatasını düzeltmekten korkar ve gerçeğin ortaya çıkması güçleşir. Buna karşılık yemin başta verilince, tanık bu yeminin baskısı altında açıklamalarını yapar. Bu da yemini başta vermenin faydası sayılabilir. Fakat yeminin sonraya bırakılmasının faydaları daha ağır basmaktadır.

c) Yeminin biçimi

aa) Yeminin formülü

Yasanın 57 nci maddesi namus ve vicdan üzerine yemin edilmesini öngörmüştür. Yasada bu konuda, tanıklıktan önce ve sonra uygulanabilecek iki yemin formülü yer almaktadır. Tanığa teklif edilecek yemin tanıklıktan önce “bir şey saklamaksızın ve bir şey katmaksızın kimseden korkmayarak bir tesire kapılmayarak bildiri mi namusum ve vicdanım üzerine dosdoğru söyleyeceğime yemin ederim” biçimindedir. Yemin tanıklıktan sonra “bir şey saklamaksızın, bir şey katmaksızın kimseden korkmayarak, bir tesire kapılmayarak bildiğimi namusum ve vicdanım üzerine dosdoğru söylediğime yemin ederim” biçiminde olacaktır (m.57). Yemin verilirken herkes ayağa kalkacaktır.

bb) Yeminin yerine getirilmesi

Tanık yemin ederken ya bunu okur ya da yemin şeklini yüksek sesle tekrar eder (m.58).

cc) Dilsizin yemini

Bu kişilerin yemini okuyup yazma bilip bilmediklerine göre değişir. Okuyup yazma bilenler, yemin şeklini yazarlar ve imzalarlar. Ötekiler ise, işaretlerinden anlayan bir kişinin yardımıyla ve işaretlerle yemin ederler (m.58/2).

c) Tanığın tekrar dinlenmesinde yemini

Bir yargılama sırasında yeminde dinlenmiş olan bir tanığın tekrar dinlenmesi gerektiğinde, ona ikinci kez yemin verilmesi gereksizdir. Kendisine bu yemin hatırlatılır ve o yeminin güvencesi altında beyanda bulunması istenir (m.60).

&4. SAVCININ YARGILAMA ÖNLEMLERİNE BAŞVURMA YETKİSİ

I. Genel olarak

Bu konuda ilk akla gelen önlemler arama, elkoyma(zapt), toplama, telefon dinleme olmaktadır. Bu önlemler savcı tarafından yürütülen bir hazırlık soruşturmasında söz konusu olacaktır.

Bu noktada yargılama önlemlerinin iki amacı hatırlanmalıdır. Bir yargılama önlemine başvurmak ilkin delil elde etmek amacı taşır. İkinci olarak da verilen bir kararın kağıt üzerinde kalmasını önlemek söz konusudur.

Yargılama önlemleri sisteminde, önleme başvurma yetkisi konusunda temel yetkili süje yargıçtır. Her yargılama önlemi bir kişisel hak ve özgürlüğü sınırlandıran bir işlem olduğundan, bu konuda yargılama yasaları yargıcı yetkili kılarlar. Ancak istisnalar dışında, önlemlere başvurma yetkisi savcıya da tanınır. Bu konuda yetkinin gecikmede tehlike/zarar kriterine bağlanması alışılmış bir sonuçtur. Bu bütün ülkeler bakımından geçerlidir.

Bu noktada bu kriterin açıklanması uygun olur. Gecikmede tehlike/zarardan anlaşılan şudur : Bir yargılama önleminin uygulanması için, bir yargıca bir yargıca başvurup ondan karar almak yoluna gidildiğinde, iş işten geçecek ise ve o önlem ya hiç uygulanamayacaksa ya da istenen amaca ulaşmak mümkün olmayacaksa, gecikmede tehlike/zarar söz konusudur ve istisnai yetkili organ bu önlemi uygulayabilir.

Örnek : Bir banka soyulmuş ve failer kaçmıştır. Yapılan iz-

leme ve araştırma sonucu, faillerin yakın bir çiftlik evinde gizlendikleri öğrenilmiştir.

Bu olayda önce yargıca gidip bir arama kararı almak, sonra o evde arama yapmak yoluna gidildiğinde, faillerin yer değiştirmesi sonucu, faillere ulaşmak ve delilleri ele geçirmek ihtimali yok gibidir. Bu durumda savcı arama ve elkoyma yetkisini kullanacaktır ya da kolluğa bu konuda yetki verecektir.

II. Elkoyma (Zapt)

- * **Elkoyma, zilyedin eşya üzerindeki tasarruf yetkisinin rızası olmaksızın kaldırılmasıdır.**
- * **Elkoyma yetkisi yargıcıdır.**
- * **Savcılık ve kolluk istisnaen elkoyma yapabilir; ancak yargıcın onayına tabidir.**
- * **Gaiplerin mallarına elkoyma için özel kurallar öngörülmüştür.**
- * **Arama, ceza uyumsuzluğunun çözümünde yararlanılan bir araştırmadır. Yeri, konusu ve yöneldiği kişiler değişiktir.**
- * **Arama kararını yargıç verir. İstisnaen savcı ve kolluk da yetkilidir.**

CMUK'nın 86-93üncü maddelerindeki yetkiler, yukarıda belirtilen kriter çerçevesinde kullanılacaktır.

1. Kavram

Eşya üzerinde zilyedinin sahip olduğu tasarruf yetkisinin, zilyedin rızası olmamasına rağmen kaldırılmasıdır. Elkoyma ya da öteki ceza yargılaması önlemleri gibi, ceza yargılamasının amaçlarına hizmet eder. Fakat, elkoymada gerçeği ortaya çıkarma amacı ağır basar. Yasa elkoymaya "zabıt" ya da "zapt" demektedir (m.86). Yasada elkoyma karşılığı "haciz" terimi de kullanılmıştır (m.298).

Elkoyma ile yakınlığı olan bir kavram, "koruma altına alma" kavramıdır. Bu yolun uygulandığı durumlarda da nesnenin zilyedinin tasarruf yetkisinin ceza yargılaması amacıyla kaldırılması söz konusudur. Fakat koruma altına alma durumunda, nesne zilyedin rızası ile elinden alınır (m.86/1). Elkoymada ise zilyedin rızası yoktur, yetkinin sınırlandırılması devletin zor kullanmasına dayanmaktadır. Elkoyma önlemi uygulanabilmesi için yargıç kararına gerek vardır. Bir nesne üzerinde de olsa, kişinin özgürlüğünün kısıtlanması söz konusu olduğundan, bu bir güvence teşkil eder. Ancak istisnaen yargıç kararı olmaksızın elkoyma yapılması mümkündür.

Elkoyma yargılama hukukunun öteki dallarında da ortaya çıkan bir kavramdır. Başka isimler altında da olsa, bunlar nitelikleri ve sonuçları bakımından elkoymadırlar. Medeni yargılamada "ihtiyati tedbir" (HUMK, 101), ve icra ve iflas hukukunda "ihtiyati haciz" (İİK, 257) denilen önlemler de birer elkoymadır. Bunlar da hukuk dallarının çerçevesi içinde, kişilerin haklarına kavuşmalarını güvence altına almaya yarar.

Ceza Yargılaması Yasası elkoymanın uygulanabileceği iki grupta eşya saymaktadır. Bunlar, 1- Soruşturma için ve ispat bakımından faydalı görülen eşya, 2- Müsadereye tabi eşya (m. 86). Birinci grupta delil olmak üzere bazı eşyaya elkonulması düşünülmelidir. Örneğin failin olayda kullandığı iddia edilen tabancaya elkonulduğunda, mağdurun ölümüne neden olan mermilerin bu silahtan çıkıp çıkmadığının değerlendirilmesinin yapılabilmesi bakımından, bu tabancanın yargılama sırasında el altında bulunması gerekir.

Öte yandan müsadereye tabi olan eşya iki grupta mütalaa edilmelidir. Birinci grupta, failin mahkumiyeti koşuluna bağlı olarak, suçta kullanılan ya da kullanılmak üzere hazırlanan ya da suçun işlenmesinden meydana gelen eşya, fiilde methali olmayan kişilere ait olmamak koşuluyla, elkoyma konusu olabilir. Böyle bir eşyaya elkonulduktan sonra, fail mahkum olduğunda bu eşya müsadere edilecektir (TCK, 36/1). İkinci grupta, yasada sayılmış olan bazı nesnelere, bir ceza mahkumiyeti olmamasına ve faille ait

olmamasına rağmen, elkoyma ve müsadereye konu olacaklardır. Bu nesnelere, kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması ve satılması suç teşkil eden nesnelere (TCK, 36/2). Hatta taşınması yasak olmayan silahların ruhsatsız taşınması halinde de elkoyma ve müsadere uygulanacaktır (TCK, 36/son).

Bu açıklamalardan sonra, ceza yargılaması yasasında (CMUK) belirtilen elkoymaya tabi nesnelere ikinci grupta yer alan, yani müsadereye tabi olan nesnelere örnek olarak, yine bir adam öldürme olayında kullanıldığı anlaşılan ve ruhsatsız olan bir tabanca gösterilebilir. Böyle bir silahın ruhsatsız olarak bulundurulması, taşınması, kullanılması, 6136 sayılı yasaya göre başlı başına suç teşkil ettiğinden müsadereye tabi ve bu nedenle de elkoymanın konusunu teşkil edecek bir nesnedir (TCK, 36/2).

2. Elkoyma Yetkisi

Bu yetki yargıcıdır (AY, 20/2, 21/2; CMUK, 90/1). Bu kuraldır. Bunun istisnaları vardır.

Anayasada 2001 yılında yapılan değişiklikle elkoyma konusunda 20/2 nci madde yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş yargıç kararı olmadıkça, kimsenin özel kağıtlarına ve eşyasına elkonulamaz.

Yukarıda sayılan sebeplere bağlı olarak, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, yasayla yetkili kılınmış mercinin yazılı emri bulunmadıkça, kimsenin özel kağıtlarına ve eşyasına elkonulamaz.

Belirtmek gerekir ki, Anayasada sözü edilen yetkili merciler savcılık ve kolluktur. Bu mercilerin kararı 24 saat içinde görevli yargıcın onayına sunulur. Bu yargıç kararını elkoymadan itibaren 48 saat içinde açıklar, aksi halde elkoyma kendiliğinden kalkar.

Anayasa'nın 20/2 nci maddesinin yürürlükten kaldırılan metninde yer alan, "kanunun açıkça gösterdiği hallerde" ibaresi, yukarıda belirttiğim üzere, terkedilmiş, elkoymanın nedenleri tek tek sayılmıştır. Özgürlüklerin kullanılması yönünden olumlu bir değişikliktir.

Bunların dışında kalan eşya bakımından yine gecikmede tehlike bulunan durumlarda, istisnaen savcılık ve kolluk elkoyma yapabilecektir (m. 90/1). Fakat PTT deki elkoyma yetkisi yalnızca savcınındır (m.92/3).

Sıkıyönetim Yasası, sıkıyönetim komutanına bölgesi içinde genel güvenliğin ve kamu düzeninin sağlanması için elkoyma önlemini uygulama yetkisini vermektedir (SY, 3).

3. Elkoyma Önleminin Uygulanması

Elkonulmasına karar verilen ya da istisnai yetkiler kullanılarak karar olmaksızın elkoymaya başvurulmuş durumlarda, elkonulacak eşyanın zilyedinin eşyayı teslim etmesi istenir. Buna rıza gösterdiğinde sorun yoktur. Yasa bu yolla yapılan bir elkoymaya zaten "koruma altına alma" demektedir. Zilyed rıza göstermediğinde, nesne üzerindeki tasarruf yetkisi zorla kaldırılır. Taşınır zilyedin elinden alınır. Taşınmazlar için tapuya şerh verilir.

Elkoyma konusu bir nesneyi yanında bulunduran bir kişi istek üzerine bunu göstermek ve teslim etmek zorundadır (m.87/1). Bu kişi bundan kaçınırsa, hakkında 63 üncü maddede yer alan tanıklar için öngörülmüş olan zorlama hapsi, bu kişi için de uygulanır (m.87/2). Buna göre bu kişi, ilgili dava sonuna kadar ve en çok 6 ay süreyle hapsolunabilir. Kabahate ilişkin yargılamalarda bu süre 6 haftayı geçemez. (m.63/2, 3). Yasa tanıklıktan çekinme hakkı olanlar hakkında bu önlemin uygulanmayacağını belirtmiştir (m. 87/son).

Elkonulan nesnelerin tam bir defterinin yapılması gerekir. Ayrıca karışma ve değişimin önüne geçmek için resmi mühürle mühürlemek ya da işaretlemek de şarttır (m.101). Elkonulan nes-

nelerin ziyeydi istediği takdirde, elkonulan nesnelere gösteren bir defterin de kendisine verilmesi yasa gereğidir. (m.99).

Askeri yerlerdeki elkoymalarda yetki askeri makamlardır. Fakat yargıç ve savcı da bu işlemin yapılmasına isterlerse katılabilirler (m.90/6).

4. Elkonulması Yasak Eşya

Yasa, ceza yargılamasında gerçeğe ulaşmak için elkoyma önlemine başvurulmasını kabul etmiş olmasına rağmen, bazı kişilere ait nesnelere ile devlete ait nesnelere bakımından, bunların bazı niteliklerini göz önünde bulundurarak, bunlar hakkında elkoyma önleminin mümkün olmadığını belirtmiştir. Böylece elkonulması yasak nesnelere kategorisi doğmuştur. Yasa bunları belirlerken, kişisel hak ve özgürlükler ve kişisel çıkarlarla, ceza yargılaması ve dolayısıyla toplumsal çıkarları tartmış ve kişisel çıkarların korunması sonucuna varmıştır.

Elkoyma yasağı kapsamı içindeki nesnelere şöyle sıralanabilir:

a) Sanıkla tanıklıktan çekinme hakkı olan kişiler arasında gönderilmiş mektuplar (m. 89).

Bu tanıklar, ilkin sanığın 47 nci maddede sayılan yakınları ve yine 48 inci maddede sayılan, meslekleri nedeniyle öğrendikleri sırları saklamak durumunda olan kişilerdir. Bu iki gurup kişi ile sanık arasında gönderilmiş olan mektuplara elkonulamaz. Demek ki bunların delil olması mümkün değildir. Ancak yasa bu mektupların bu kişilerin yanında bulunmasını da aramaktadır (m.89). Ayrıca bu kişilerin sanığa yüklenen suçta katılmamış veya yataklık etmemiş olmaları da şarttır.

b) Resmi makamlarda bulunan belgeler (m. 88)

Resmi makamlarda bulunan belgelerin içeriğinin açıklanmasının ülkenin esenliğine zarar vereceği, o makamın üstünce (amir) açıklanırsa, bu belgelere de elkonulamaz. Bu makamın üstünün

açıklaması yeterli görülmezse, ilgili bakanlığa da başvurulabilir (m.88).

c) Basın araçları (AY, 30)

Basımevi ve eklentileri ve basın araçları, bunların suç aracı oldukları ileri sürülse bile, elkoyma konusu olamaz (AY, 30). Bunun istisnasını yine Anayasa belirtmektedir. Buna göre, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkelere ve milli güvenlik aleyhinde işlenmiş bir suçtan mahkum olma halinde, elkoyma istisnası uygulanmaz ve basımevleri ve eklentilerine elkonulabilir (AY, 30).

ç) Tutuklu sanıkla müdafii arasında gönderilen mektuplar (m.144)

Yasa tutuklu sanıkla müdafinin her zaman yazışma ve görüşmesini öngördüğünden, bu mektuplara da elkonulamaz (m.144).

5- Özel Elkoyma Türleri

a) PTT'de Elkoyma

Anayasa haberleşme gizliliği ilkesini benimsemiş, buna yasa da gösterilen durumlarda, yargıcın vereceği yasaya uygun bir kararla ancak dokunulabileceğini belirtmiştir (AY, 22). PTT'de elkoyma, niteliği bakımından haberleşme özgürlüğünün bir sınırlaması ve gizliliğe bir müdahaledir.

aa) PTT'de elkonulabilecek nesnelere

aaa) Sanığa gönderilen mektuplara ve başka gönderi (mersule) ve telgraflara PTT'de elkonulabilir (m.91/1). Bunları müdafii sanığa gönderiyorsa, bunlara elkonulamaz (m.144).

bbb) Sanık tarafından gönderilen ya da sanığa gönderildiği anlaşılabilen ve soruşturma bakımından önem taşıyan mektuplarla öteki gönderilen (mersule) ve telgraflara da PTT'de elkonulabilir (m.91/son).

bb) Elkoyma yetkisi

Bu yetki yargıcıdır (m.92/1). Ancak istisnaen gecikmede tehlike bulunan durumlarda, ayrıca sanığa yüklenen suçun kabahat türünden olmaması koşuluyla, bu yetki savcıya da verilmiştir (m.92/2). Savcılar ancak elkoyma işlemi yapmak ve mektup ve öteki gönderileri açmaksızın yargıca vermek zorundadırlar (m. 92/3).

Yasanın PTT'de savcıya elkoyma yetkisi vermesi Anayasaya aykırı değildir, çünkü anayasa haberleşme gizliliğine dokunulmaması için, bu sonucu doğuracak kararların kural olarak yargıç tarafından verilmesini istemiş, gecikemez durumlarda yasanın yetkili kıldığı merciin bu önleme başvurabileceğini belirtmiştir (AY,22/3).

Savcının emri ile elkoyma yapılmışsa, bunun için üç gün içinde yargıçtan karar almak gerekir. Yoksa bu elkoyma geçersiz olur (m.92/4).

PTT'de elkonulan nesnelere incelemek yetkisi yargıcıdır (AY, 22; CMUK, 92/son). Bu, haberleşme özgürlüğünün bir güvencesidir.

cc) PTT'de elkonan nesnelere akıbeti

Bunlar yetkili yargıca teslim edilecektir.

Soruşturmanın amacına zarar vermeyen durumlarda, PTT'de elkonulan nesnelere ilgililerine durum bildirilecektir (m.93/1). Açılmasına karar verilmeyen mektup ve gönderiler hemen ilgililere geri verilecektir. Açılmış olup da alıkonulması gerekli görülmeyenler de aynı işleme tabi tutulacaktır. Bir mektup soruşturma için alıkonulmuş olsa bile, bunun soruşturma için faydalı olmayan kısımlarının sureti çıkarılacak ve ilgiliye verilecektir (m.93/son).

b) *Gaiplerin mallarına elkoyma*

Gaipler (m.269) için Türk ceza yargılaması hukukunda özel kurallar öngörülmüştür. Kişi gaip olduğunda, onun yargılamasının kendisinin de katılmasıyla yapılması mümkün olmadığından,

bu kişiler hakkında istisnaen yargılama yapılabilen durumlarda, bu kararlarda yer alan cezaları karşılamak için (para cezaları) gaipilerin mallarına elkonulması (m.276, 277) öngörüldüğü gibi, gaip olan sanığın yargılanmak üzere ortaya çıkmasını sağlamak için, onun bütün malvarlığına elkonulması (m.283) da yasada kabul edilmektedir.

Yasa bu iki elkoyma türüne de "haciz" demektedir (m.276, 277, 283).

aa) Belirli mallara elkoyma

Bir gaibe yüklenen suçun yaptırımını para cezasını gerektirdiğinde, bu kişi için sorsoruşturma yapılabilir (m. 270). Bunun sonucu olarak, yasa verilecek para cezasının en yüksek derecesini ve yargılama giderlerini karşılamak için, yargıç kararıyla gaibin belirli mallarına elkonabileceğini kabul etmektedir (m.276). Bu elkoyma için İİK'nın kuralları uygulanacak, elkoymayı gerektiren nedenler kalmakza, bu önlem kaldırılacaktır (m.276).

bb) Genel elkoyma

Belirli mallara elkoyma yeterli olmaz ya da mümkün olmazsa, gaip sanığın Türkiye'deki tüm mallarına elkonulur (m.277/1). Bu kararı yargıç verir ve Resmi Gazete ile ilan edildikten sonra, sanığın bu mallar üzerinde girişeceği temlik tasarruflar devlet bakımından geçersizdir (m.277/2). Sanığın bu yolla mal kaçırmamasının önüne geçilmek istenmiştir. Genel elkoymanın nedenleri ortadan kalkarsa, bu elkoyma kaldırılır. Bunun kaldırıldığı, hangi gazetelerle konulduğu ilan edilmişse, yine o gazetelerle ilan edilir (m.277).

cc) Sanığın ortaya çıkmasını sağlamak için genel elkoyma

Daha önceki genel elkoyma ile, sanık hakkında gaipken yapılan yargılama sonunda verilecek cezanın karşılıksız kalmaması amaçlanmıştı (m. 277). Bu varsayımda ise, amaç sanığın ortaya çıkmasını ve yargılamada hazır bulunmasını sağlamaktır. Yasa bunun için hakkında kamu davası açılmış olan sanığın tutuklanması için yeterli nedenlerin var olmasını aramaktadır (m.283).

Böyle bir sanık için asliye mahkemesi yargıcı genel elkoyma kararı verebilecektir. Bu kararın verilmesi ihtiyaridir. Ancak sanığa yüklenen suç devletin şahsiyetine karşı işlenen bir suç ise ve cezası da ölüm ya da ağır hapis ise, bu kararın verilmesi mecburidir (m.283/2). Bu tür bir elkoyma kararı da Resmi Gazete ve uygun bulunursa başka gazetelerle ilan edilecektir. Bu ilandan sonra sanık malları üzerinde ancak ölüme bağlı tasarruflarda(bulunabilir (m.285). Nedenler kalmazsa elkoyma kaldırılır ve ilan edilir (m.286).

c) Basılmış Eserlere Elkoyma (toplatma)

- * **İki amacı vardır; delil elde etmek ya da müsadereyi sağlamak.**
- * **Yargıç kararı esastır. Savcı istisnaen yetkilidir. Kolluğun yetkisi yoktur.**
- * **Yalnızca Basın Yasasında sayılan suçlar için uygulanabilir.**
- * **Savcının toplatma işlemi yargıcın onayına tabidir.**

Bu bölümde Basın Yasasına göre basılmış eser (m.2) sayılan eserlerle ilgili elkoyma ele alınmalıdır.

Modern hukuklarda bu konu düzenlenirken, basın özgürlüğü ile ceza yargılamasının amaçlarının bağdaştırılmasına dikkat edilir.

Bu bakımdan Anayasalarda bu konuda kurallar konulur. Bizde de böyledir (AY, 28, 29, 30).

Bu tür elkoymanın da iki amacı vardır. Delil elde etmek ve gerektiğinde müsadereyi sağlamaktır.

Delil elde etmek için basılmış eserlere elkonulsa bile, bu basılmış bir eserin bazı, hatta birkaç nüshasına elkonulmasını gerektirir. Bu nedenle böyle bir elkoyma, genel elkoyma kuralları içinde gerçekleştirilmek gerekir. Anayasa bu tür elkoymalarda genel kuralların uygulanacağını açıklamıştır (AY, 28/8).

Müsadere, gerektiğinde basılmış bir eserin tümünün devlet mülkiyetine geçmesini sonuçlayacağından, ileride müsadereyi sağlamak için başvurulacak bir elkoymada, tüm nüshaların elkoyma işlemine tabi tutulması söz konusudur. Aksi takdirde verilecek bir elkoyma kararının uygulanamaması söz konusu olabilir, verilen bir karar kağıt üzerinde kalabilir. Bir basılmış eserin tümünün elkoymaya konu olması basın özgürlüğünü ilgilendirir. Bu nedenle ayrı bir düzenlemeyi haklı kılar.

Müsadereyi gerçekleştirmek için yapılan ve tüm nüshalara elkoymaya "toplatma" denir.

a) Süreli ya da süresiz yayınların toplatılması

Bu konu Anayasa (AY, 28/7) ve Basın Kanunu (Ek 1/2) tarafından ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

Anayasa toplatma için temelde yargıç kararını şart koşmaktadır. Bunun dışında toplatma ancak yasanın gösterdiği suçların koğuşturma ya da soruşturmasında başvurulabilen bir önlemdir. Basın Kanunu bu suçları saymıştır. Bu nokta üzerinde birazdan durulacaktır.

Anayasa yargıç dışında, "kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle" de toplatmaya istisnaen olanak tanımıştır. Bunun için, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan durumların ortaya çıkmış olması şarttır. Bu gibi durumlarda ancak yargıç dışında bir merciin emriyle toplatma mümkündür. Bu merciin emri ile uygulanan toplatma en geç 24 saat içinde yetkili yargıca bildirilir. Yargıç bu kararı en geç 48 saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz kalır (AY,28/7).

Basın Kanunu 4748 sayılı yasayla (26.03.2002) değiştirilmiş ve Ek 1 inci madde yeniden düzenlenerek toplatma konusunda ayrıntılı kurallar getirilmiştir.

Bu düzenlemede ilkin Anayasanın emri doğrultusunda hangi suçlarda toplatmanın uygulanabileceği açıklanmış, öte yandan yu-

karıda sözünü ettiğimiz yetkili merciin hangi merci olduğu hususunda da açıklık getirilmiştir.

Bu konudaki kuralları şu şekilde sistemleştirebiliriz:

Toplatma şu suçların işlenmiş olması halinde mümkündür: Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması, suç işlenmesinin önlenmesi ile Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar hakkında Kanun ve Anayasanın 174 üncü maddesi kapsamında yer alan inkılap kanunları aleyhine işlenen suçlar.

Bu kapsamda yer alan Atatürk Aleyhinde İşlenen Suçlar Hakkında Kanun ile Anayasanın 174 üncü maddesi kapsamında yer alan inkılap kanunları aleyhine işlenen suçlar dışta tutulursa, Basın Yasasının (Ek, 1/2) yeni düzenlemesinin Anayasanın (AY, 28/7) hükmünü tekrar ettiği görülmektedir.

Yeni madde bütünüyle değerlendirildiğinde, kullanılan ibarelerle, devlete karşı suçların, kamu düzenine karşı suçların, ahlaka ve adaba karşı suçların, ayrıca yukarıda belirtilen devrim yasalarına karşı suçlarla Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Yasasında yer alan suçların toplatma kapsamında ele alındığı ve toplatmanın tüm bu suçlarda mümkün kılındığı dikkati çekmektedir.

Madde bu niteliği ile ilkin toplatmaya konu olabilecek suçların çerçevesini genişletmiştir. Öte yandan Basın Yasasında (Ek, 1/2) 2950 sayılı Yasayla 1983 yılında yapılan düzenlemede söz konusu olan açıklık ve belirginlik ortadan kalkmıştır. Önceki hükümde yasada hangi suçların toplatmaya konu olacağı açık biçimde sayılmıştı (472 bis). Bu yöntem terkedilmiştir.²

Yeni düzenlemeye şu eleştiriler yöneltilebilir: Toplatma, basın özgürlüğü ile suçlu savaşım amaçlarının karşılıklı geldiği bir alanda, basın özgürlüğüne getirilen önemli bir sınırlamadır. Bu neden-

2. Bu suçlar, TCK'nin ikinci kitabının birinci babının, 1,2 ve 4 üncü fasıllarında veya 311 veya 312 nci maddelerinde yazılı suçlar, TCK'nın 426 ve 428 inci maddelerindeki suçlar, 5816 sayılı Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında Kanunda yer alan suçlar idi.

le “hukuk kurallarında açıklık ve belirginlik” ilkesine uygun bir düzenlemenin yapılması zorunludur. yeni düzenlemede bu yoktur. Uygulamada, yasada kullanılan genel nitelikteki ibarelerden yola çıkarak, toplatmaya olanak veren suçların çerçevesinin genişletilmesi tehlikesi vardır.

Yasanın yeni maddesi Anayasanın (AY, 28/7) kullandığı ibareleri sıralamakla yetinmiştir. Oysa Anayasada toplatmaya konu olabilecek suçlar düzenlenirken ikili bir ayırım yapılmıştır. Bu ayırım toplatmaya karar verecek merci açısından yapılmıştır. Anayasa, yargıç kararıyla toplatmanın ancak “yasanın gösterdiği suçlar”ın işlenmesinde mümkün olabileceğini belirtmiştir. Anayasanın kullandığı formülle, “kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle” yapılacak toplatmada, gecikmede sakınca bulunmalıdır ve bu husus, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması, suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca olmak zorundadır.

Anayasanın bu düzenlemesi ele alındığında, şu tespitler yapılabilir: Anayasanın, yargıç kararı ile toplatmada, yasada gösterilen suçlar için bunun mümkün olabileceğini belirtmesi, basın özgürlüğüne verilen önem yönünden uygundur.

Ancak yargıç dışındaki mercie (yasadaki hükme göre savcılık) toplatmaya karar verme yetkisi düzenlenirken, yukarıda belirtilen ibarelerin kullanılması, basın özgürlüğü açısından önemli bir sınırlama niteliği taşıyan toplatmanın kapsam ve çerçevesine belirsizlik getirmesi nedeniyle sakıncalıdır.

Ayrıca ceza yargılaması önlemleri teorisinde, bir önlem kararı vermek yetkisi daima yargıca verilen bir yetkidir. İkincil planda “başka merciler” (savcılık, kolluk) de yetkilendirilebilir. bu kapsamda daima gecikemezliğin aranması da genel bir ilkedir. bu açıdan Anayasanın hükmü (AY, 28/7) incelendiğine, yargıca sınırlı suçlarda yetki, diğer mercie genel ibareler sayılarak yetki verilmesi doğru değildir.

Bu önlemlerle ilgili olarak, savcının toplatma işlemi yargıcın onaylanmazsa, işlem hükümsüz kalır. durum böyle olunca, temel

yetkili organa sınırlı yetki, istisnai yetkili organa genişletilmiş yetki vermek, özgürlüklerin korunması ve güvence altına alınması amacı açısından da çelişkilidir.

Aslında yapılması gereken her iki halde de suçları açık bir biçimde sayılarak yetki vermektir.

4748 sayılı Yasayla yapılan düzenleme Anayasanın emrine uygun değildir. İlk -5816 sayılı Yasa ile Anayasanın 174 üncü maddesindeki yasalardaki suçlar dışta tutulursa- yargıç kararının aranacağı suçlar için de Anayasanın 28 inci maddesinde yer alan ibarelerin tekrarlanması, Anayasanın istediği bir sonuç değildir. Öte yandan toplatmaya konu olabilecek suçlara yargıcın ve savcının karar verebilmesi varsayımında, her iki merciin aynı kapsamda yetkilendirilmiş olması da Anayasanın bu konudaki hükmüne uygun değildir.

Bu konuda yapılması gereken şuydu: 2950 sayılı Yasanın düzenlemesi korunmak gerekirdi, çünkü bu hüküm daha açık bir norm niteliği taşımaktaydı. Bugün bu belirginlik ortadan kalkmıştır. Ayrıca Ek 1/1 inci madde yeni içeriği ile Anayasaya da aykırıdır, çünkü Anayasanın öngördüğü "belirli suçlar için" toplatma hükmüne riyet edilmemiştir. Bu sonuç ayrıca basın özgürlüğü bakımından sakıncalıdır.

Toplatma kararı ile bu önlemin uygulanmasına ilişkin kurallar da şu şekilde sistemleştirilebilir:

Yukarıda sayılan suçları içerdiği nedeniyle soruşturma ya da koğuşturma konusu olan her türlü basılı eser toplatmaya konu olabilecektir. Anayasanın 28 inci maddesinde toplatma kurumu düzenlenirken, süreli ya da süresiz yayınlardan söz edilmesine karşılık, Basın Kanununun her türlü basılmış eserin toplatılmasından söz etmesi dikkati çekicidir. Basın Kanunu toplatmanın çerçevesini genişletmiştir. Bu bakımdan Basın Kanunu anlamı içinde basılmış eser kabul edilen her türlü eser (bkz. Basın K., m.2) bu kapsam içinde mütalaa edilebilecektir. Bu noktada ilk akla gelenler, duvar ve el ilanları, afişler ve pul afiş tabir edilen basılı eserlerdir. Bunlar da toplatmaya konu olabileceklerdir.

Toplatma kararı soruşturma sırasında sulh ceza yargıcı, koğuşturma sırasında görevli mahkeme tarafından verilebilecektir. Soruşturma sırasında ve gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda, savcılık da toplatma kararı verebilecektir. Bu karar yazılı olmak zorundadır. Basın Kanunu gecikemez durumlarda, Anayasanın emri doğrultusunda, “yetkili merci” olarak savcılığı yetkili kılmiştir. Bu yetki münhasıran savcılar tarafından kullanılabilir. Kolluğun bu yetkiyi kullanması mümkün değildir, çünkü yargıç dışında istisnai yetki savcıya tanınmıştır. Bunun genişletilmesi mümkün değildir. Basın Kanununda savcıların toplatma yetkisini gecikemez durumlarda bile “işin soruşturması” aşamasında kullanabilecekleri dikkati çekmektedir. Bunun anlamı şudur: Bir olayın hazırlık soruşturması sürerken bir savcı bu yetkiyi kullanabilir, iş mahkemeye intikal ettikten sonra, bu yetki ancak görevli mahkeme tarafından kullanılabilir. Bir başka anlatımla, sonsoruşturmaya geçmiş işlerde, gecikmezlikten söz ederek, savcılığın toplatma önlemine başvurması mümkün değildir. Basın Kanunu bunu önlemiştir.

Yukarıda açıklanan istisnai durumlarda savcı tarafından verilen toplatma kararı, en geç yirmidört saat içinde yetkili sulh ceza yargıcının onayına sunulacaktır. Bu yargıç kırksekiz saat içinde toptatmanın onaylanıp onaylanmamasına karar verecektir. Karar onaylanmadığı takdirde, savcının kararı hükümsüz kalacaktır. (Basın K., 2950 sayılı yasayla 1/2).

Yasanın eski metninde şöyle bir hüküm yer almaktaydı: “Bu fıkra hükmüne göre verilen kararlar, o yer Cumhuriyet Savcılığınca tüm Cumhuriyet Savcılarına en seri vasıta ile bildirilir.” Bu hükmün amacı toplatmayı gerçekleştirmek, basılı eserlere her yerde elkoymaktı.

Bu hüküm yeni maddeden çıkarılmıştır. Bu değişiklik yerinde değildir, çünkü toplatma kararlarının kağıt üzerinde kalması sonucunu doğurmak tehlikesi vardır.

Yargıtay bir kararında toplatma konusuna değinmektedir: “CMUK’nın 86 ncı maddesinde korunmaya ve güvenliğe alınması

gereken eşyaya işaret edilirken, bu eşyanın sadece “sübut vasıtası” niteliğinde olması ile yetinilmemiş, ayrıca müsadereye tabi eşya niteliğinde olması da öngörülmüştür. Öte yandan basılmış eserin bir nüshasının elde edilmiş olması da yeterli sayılamaz. Bu nedenle suç konusu basılmış eserin toplatılmasına karar verilmesi gerekir.” (Yar. 9.CD, 3.11.1978, E.4085/K.4202). (Karar için, Yurtcan, Şerh, md. 86).

b) Yabancı ülkelerde yayımlanmış basılı eserlerin Türkiye’de sokulmasının yasaklanması ve toplatılması

Basın Yasasının 31 inci maddesi bu eserlerin Türkiye’ye sokulmasının ve dağıtılmasının Bakanlar Kurulunun kararıyla yasaklanabileceğini ve İçişleri Bakanlığınca bu karardan önce acele durumlarda dağıtılmalarının yasaklanabileceğini ve dağıtılmış olanların da toplattırılacağını belirtmektedir (Basın Y., 31). Basın Yasası bu işlemlerin uygulanabilmesini, bu tür basılı eserlerde, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğüne, milli egemenliğe, Cumhuriyetin varlığına, milli güvenliğe, kamu düzenine, genel asayişe, kamu yararına, genel ahlaka ve genel sağlığa aykırılık bulunmasını aramaktadır. Öte yandan bu tür yasaklanmış eserleri Türkiye’ye bilerek sokanlar, dağıtanlar veya tercüme ya da iktibas edenlerin fiilleri suç sayılmıştır (Basın K., 31/son).

cc) Türkiye’de basılmış eserlerin dağıtımının engellenmesi

1982 Anayasası ile getirilmiş bir kurumdur. Basın hürriyetine getirilen önemli bir sınırlama niteliği taşıyan, eserin “dağıtım”ının önlenmesi, eserin kamuya malolmadan önce durdurulması sonucunu doğurur. Anayasa da bu konuda yargıç kararını aramış, ayrıca gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda, yasanın yetkili kıldığı mercie de yetki vermiştir. (AY. 28/5)

Konunun ayrıntıları Basın Kanununda yer almaktadır. Anayasaya paralel olarak, 4748 sayılı yasayla (26.03.2002) bu önlem yeniden düzenlenmiştir (Basın K, Ek 1/1).

Yasakoyucu önceki bölümde ele alınan toplatma kavramı ile

ortak sonuçlar içeren bir düzenleme yapmıştır. toplatma nedenleri dağıtımın engellenmesi için de uygulanacaktır.

Öte yandan her türlü basılmış eser (Basın K, 2) dağıtımın engellenmesi önlemine konu olabilecektir.

Bu konudaki kararı, eserin basıldığı yerdeki sulh ceza yargıcısı verebilir. Bu yargıcının yetkisi hazırlık soruşturması dönemi ile sınırlıdır. Soruşturmada mahkeme aynı yetki ile donatılmıştır.

Gecikemez durularda C. Savcısı yazılı olarak bu önleme karar verebilir. bu kararı savcı 24 saat içinde yetkili sulh ceza yargıcının onayına sunar. Bu yargıç 48 saat içinde kararını açıklar; aksi halde savcının kararı kendiliğinden hükümsüz kalır.

Toplatma konusunda yapılan yeni düzenlemeye yönelttiğimiz eleştiriler dağıtımın engellenmesi önlemi için de geçerlidir. Yasakoyucu bu iki önlem için aynı sonuçları öngördüğü gibi, yeni hükümde iki kavram aynı fıkra içinde yer almaktadır.

Kararın bildirimini konusundaki hüküm de yeni maddede yoktur. Bu konu üzerinde de toplatma anlatılırken durulmuştur.

III. ARAMA

- * **Ceza yargılaması amacı çerçevesinde, değişik yerler ve kişiler için başvuru olan bir önlemdir.**
- * **Arama için yargıç kararı gerekir. İstisnaen savcı ve kolluk da yetkili kılınmıştır.**
- * **Kolluğun arama-tarama yetkisi Polis Vazife ve Selahiyet Yasasında düzenlenmiştir.**

1- Kavram

Arama, ceza yargılamasını amacına ulaştırmak için, suç şüphesi altındaki kişilerin, suç delillerinin ve müsadereye tabi nesnelerin elde edilmesi amacıyla, konutta, başka kapalı yerlerde ve kişilerin üzerlerinde yapılan bir işlemdir, bir araştırmadır. Arama,

bu amaçlara hizmet eden ve "gizli olan"ın bulunmasını hedef alan bir faaliyettir. Bir ceza yargılaması önlemi olarak arama, ilk planda suç ve suç şüphesi altındaki kişileri ilgilendirmesi yanında, suçun dışında kalan kişileri de belirli koşullarla kapsamına alabilir.

Arama bu geniş kapsamı nedeniyle yargılama önlemlerinin araç olma özelliğini gerçekleştiren bir önlemdir. Arama sonunda yakalama ve elkoyma mümkün olacağından, bu önlemlere hizmet etmiş olur.

Anayasa özel yaşamın gizliliğini düzenlerken aramadan söz etmektedir (m.20/2). Anayasa özel yaşamın gizliliğine dokunulmayacağı ilkesinin istisnasının adli koğuşturma olduğunu belirtmiş, ancak kural olarak yargıç kararı olmaksızın kimsenin üstünün, özel kağıtlarının ve nesnelere aranmayacağını benimsemiştir (AY, 20/2). Gecikmede sakınca bulunan durumlarda, yasanın yetkili kıldığı makamın emri ile bu arama yapılabilir (AY, 20/2).

Konutta yapılacak arama da Anayasada yer almaktadır (AY, 21). Konuta dokunulamayacağı ilkesini koyan Anayasa (AY, 21), yargıç kararıyla konuta girilebileceğini ve arama yapılacağını kabul etmektedir. İstisna olarak bu durumda da gecikmede tehlike bulunan durumlarda, yasanın yetkili kıldığı merciin emriyle bu arama yapılabilir (AY, 21).

Anayasanın 21 inci maddesinde 2001 yılında yapılan değişiklik, konuya daha da açıklık kazandırmıştır.

Anayasada yer alan her iki arama türü için de yasa, savcıya ve onun emri altında çalışan kolluğa yetki vermiştir. (m. 97/1).

Sıkıyönetim Yasası (m.3) da sıkıyönetim bölgesi içinde, genel güvenlik ve kamu düzeninin gerektirdiği durumlarda, sıkıyönetim komutanının, konutlarda, dernek, parti, kulüp gibi kuruluşlara ait binalarda, işyerlerinde, kurullarda ve kişilerin üzerlerinde arama yaptırmak yetkisine sahiptir.

Bu açıklamaların ışığında arama ikili ayırım içinde ele alınmalıdır. Kapalı yerlerde arama ve kişilerin üstünün aranması.

2. Kapalı yerlerde arama

a) Şüpheliye ait yerlerde

aa) Amacı

Bir suç işlemek ya da bir suçun işlenmesine katılmak ya da yataklık etmek şüphesi altında bulunan kişinin gerek evinde ve gerek ona ait başka yerlerde arama yapılabilir (m.94). Bu arama, şüpheli kişilerin yakalanması amacına dayanabileceği gibi, suç delillerinin elde edilmesi için de yapılabilir (m.94). Buralarda aramanın gerçekleştirilmesi için, delil elde edileceğinin “umut” edilmesi aranır. Bunun bazı somut verilere ve olgulara dayanması şarttır. Yalın bir duygu üzerine aramaya girişmek mümkün değildir. Öte yandan bu arama “şüpheliler”in yerlerinde yapılacağına göre, suç şüphesinin de bazı olgulara dayanması şarttır. Ayrıca bu arama el-konulması yasak nesnelere üzerinde olamaz (m.89).

bb) Aramanın zamanı

Kural olarak meskende, işyerlerinde ve başka kapalı yerlerde gece arama yapılamaz. Arama gündüz yapılmalıdır. Ancak gündüz başlayan arama gece sürebilmelidir. Geceyi TCK tanımlamıştır. Güneş batmasından bir saat sonra başlayan ve güneş doğmasından bir saat öncesine kadar süren zaman dilimi gecedir (TCK, 502). Bu zaman diliminin dışında arama yapılabilecektir.

CMUK bu kuralın istisnalarını da göstermiştir:

aaa) Suçüstü ve gecikmede tehlike bulunan durumlarda,

bbb) Kaçan bir tutuklunun ya da mahkumun tekrar yakalanması amacıyla,

ccc) Genel güvenlik gözetimi altındaki kişilerin oturdukları yerlerde,

ççç) Geceleyin herkesin girip çıkabileceği yerlerde,

ddd) Mahkumların toplanma ya da sığınma yerlerinde,

eee) Suç nesnelere saklama yerlerinde,

fff) Gizli kumar yerlerinde,

ggg) Genelevler gibi kollukça bilinen yerlerde, geceleyin de arama yapılabilir (m.96).

cc) Aramayı emretme yetkisi

Bu yetki yargıcıdır (AY, 20, 21; CMUK, 97/1). Ancak gecikmede tehlike bulunan durumlarda, savcı ve onun emri altında çalışan kolluk görevlileri de bu yetkiye sahiptirler (m. 97/1).

çç) Aramanın Yapılması

Yargıç ya da savcının katılmadığı bir aramada, o yer ihtiyar heyetinden ya da komşulardan iki kişi bulundurulur (m.97/2). Fakat yukarıda sayılan ve istisnaen gece arama yapılan yerlerde, bu kişilerin bulundurulması gerekmez (m.97/3).

Askerlik hizmetlerine ait yerlerde yapılacak aramalarda yargıç ve savcı da bulunabilir ve buralardaki arama askeri makamlar tarafından yapılır. Ancak askeri hizmetlere ait yerlerde ordu ile ilgisi olmayan kişiler bulunmaktaysa, askeri makamlar katılmaksızın arama yapılır (m. 105/son).

Arama yapılırken, bu yerlerin maliki ya da zilyedi aramada hazır bulunabilir. Kendisi bulunmazsa, temsilcisi ya da mümeyyiz hısımlarından biri ya da kendisiyle birlikte oturan bir kişi ya komşusu hazır bulunabilir (m.98/1).

Arama sona erince, aramaya maruz kalan kişiye, aramanın niçin yapıldığını ve hangi suç şüphesinin bulunduğunu gösteren bir belge verilir. Yine bu kişi isterse, arama sonunda koruma altına alınan ya da elkonulan nesnelere varsa, bunların listesi ve böyle bir şey bulunmadığı takdirde, bu durumu açıklayan bir belge verilir (m. 99).

Yapılan arama sırasında, soruşturma konusu eylemle ilgisi olmayan, fakat bir başka suçun delillerini oluşturabilecek nesnelere bulunursa, bunlara elkonulur ve durum savcılığa bildirilir (m.100). Bulunan nesnelere kişinin özel kağıtları olursa, bunları ancak yargıç inceleyebilir (m.102). Öteki görevlilerin inceleyememeleri, zilyedin rızasına bağlıdır. Zilyed rıza göstermediğinde, görevliler bunları bir zarfa koymak ve mühürledikten sonra yargıca gön-

dermek zorundadırlar (m.102/1). Kağıtların zilyedi ya da onun temsilcisi de kendi mührünü koyabilir. Bu mühür kırılacağı zaman, mümkün oldukça, kağıtların zilyedi ya da temsilcisi çağrılır. Yargıç yaptığı inceleme sonunda bir suç şüphesi ile karşılaşır, bunları gönderir (m.102/son).

b) Şüpheli olmayan kişilere ait yerlerde arama

Yasa kapalı yerlerde aramayı düzenlerken, suç işlemek şüphesi altında olmayan kişilere ait olan yerlerde arama yapılmasını öngörmüştür. Fakat bunu daha sıkı koşullara bağlamıştır. Bu bölümde bu tür bir aramaya özgü koşullara değinilecektir. Bunun dışında kalan durumlar için, şüpheli kişilere ait kapalı yerlerdeki aramaya ilişkin koşullar aynen geçerlidir.

aa) Amacı

Bu tür bir arama, ancak sanığın yakalanması ya da suç izlerinin kovalanması ya da belirli nesnelere elkonulması amacıyla yapılabilir (m.95/1).

Böyle bir aramanın yapılabilmesi aranan kişinin ya da kovalanan izlerin ya da elkonulacak nesnelere, aranması öngörülen yerlerde bulunduğu konusunda kanaat uyandıracak olguların varlığına bağlıdır. Böyle bir aramaya girişmek için, elde sayılan amaçlara ulaştırabilecek somut verilerin ve olguların varlığı şarttır. Yasa bu varsayımda, şüpheli kişilerin kapalı yerlerindeki aramanın koşullarından daha katı davranmıştır. Yalın bir tahmin ya da umutla böyle bir aramaya girişmek yasaya uygun düşmez. Yasanın bu konuda daha katı davranmasını haklı karşılamak gerekir, çünkü bu arama suç şüphesi altında olmayan kişilerin yerlerinde yapılacaktır. Onların dokunulmazlık ve gizliliklerine bir müdahale söz konusudur.

Yasa bu koşulları bazı istisnalarla yumuşatmıştır. Sanığın içinde yakalandığı yer, ya da kovalandığı sırada girdiği yer ya da genel güvenlik gözetimi altındaki bir kişinin oturduğu yerde arama yapılması, aranan kişiyi ele geçirme ya da suç delillerini elde etme

izlenimi ve kanaati uyandıracak olguların varlığına bağlanmamıştır (m.95/son).

bb) Aramanın yapılması

Aramanın yapılacağı yerin ziyedi ya da o bulunmadığı takdirde, onun yerine çağrılan kişiye, arama işlemine başlamadan önce aramanın amacı hakkında bilgi verilecektir (m.98/2). Daha önce sözü edilen ve gece de istisnaen arama yapılabilen yerlerin ziyedlerine bu konuda bilgi verilmesine gerek yoktur (m.98/son).

Tekrarlamak gerekir ki, bu sayılanların dışında, suç şüphesi altında olmayan kişilere ait kapalı yerlerde arama yapıldığında, aynen şüphelilere ait yerlerdeki koşullara uyulacaktır.

3. Kişinin Üzerini Arama

Yasa suç şüphesi altında olanların (m.94) ve olmayanların da (m.95) üzerlerinin aranacağını göstermektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, bu aramanın yapılması koşulları, kapalı yerlerde yapılacak arama koşullarıyla paralellik göstermektedir. Kişilerin üzerini aramada da, temel ilke, suç şüphesi altında olanların aranmasının daha esnek ve suç şüphesi altında olmayanların daha katı koşullara bağlanmış oluşudur. Bu konuda aynen kapalı yerlerdeki aramalar için verilen bilgiler geçerlidir.

Kişinin üzerinin aranması da kural olarak yargıç kararıyla olabilir (AY, 20/2; CMUK, 97). Ancak Anayasa ulusal güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede tehlike bulunan durumlarda, yasanın yetkili kıldığı merciin arama emri verebileceğini belirtmektedir. Yasa da savcıya ve onun emri altındaki kolluk görevlilerine gecikmede tehlike durumunda bu yetkiyi tanımaktadır (m.97/1).

4. Arama - Tarama

Kolluğa kamunun güvenliğini sağlamak ve suç işlenmesini önlemek üzere tanınmış bir arama ve elkoyma yetkisidir. Kaynağı-

nı Polis Vazife ve Salahiyet Yasasından (PVSK) alır. Temel nokta, yargıç kararına dayanmaksızın yetkinin kullanılmasıdır. Bir suçun işlenmesi üzerine, yargılama önlemi olarak arama ve elkoymanın uygulanması anlamını taşımadığı içindir ki, yargıç iznine tabi tutulmamıştır. Amaç suçun işlenmesini önlemektir. Bu bakımdan idari katlar çerçevesinde bir yetki söz konusudur. Yasa bunu il sınırları içinde valiye, ilçe sınırları içinde de kaymakama vermiştir. Emirlerin yazılı olması şarttır. Gecikemez durumlarda (yasanın diliyle, ivedi durumlarda) sözlü olarak verilen emir, en kısa zamanda yazı ile doğrulanır. Bu konudaki emirlerin her olay için ayrı olarak verilmesi gerekir (PVSK.m.9).

Kolluk arama-tarama yetkisini, kamu düzenini ve anayasal hak ve özgürlükleri korumak bakımından zorunlu olan hallerde ve gecikemez durumlarda kullanır. Yasada yetkinin kullanılacağı yerler de ayrıntılı bir liste halinde sıralanmak yoluyla belirlenmiştir. Bu yerler, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerler ile yakın çevreleri, meslek kuruluşları ile sendikaların genel kurul toplantılarının yapıldığı yerler ile yakın çevreleri, gerek seyahat ve gerek başka amaçlarla kişilerin toplu olarak bulunduğu yerler, her türlü ve derecede eğitim ve öğretim yerlerini, ulaşım araçlarının kalkış-varış yerleri ile diğer halka açık yerler olarak sıralanmaktadır.

Kolluk sayılan yerlerde arama-tarama yetkisini kullanırken, suç aletlerinin bulundurulup bulundurulmadığını saptamak amacıyla hareket eder ve bu amaçla, kişilerin üstlerini, araçlarını ve eşyasını arar. Bu işlemin yapıldığı sırada rastlanılan suç unsurlarına kolluk tarafından elkonulur ve kolluk bu kişileri düzenleyeceği evrakla birlikte adliye teslim eder.

IV.Haberleşme araçlarının dinlemeye alınması(telefon dinleme)

*** CMUK'da özel kurallar yoktur; 91. madde kıyasen uygulanmaktadır.**

*** 4422 sayılı Yasa kapsamındaki suçlar için özel düzenleme yapılmıştır.**

1. Kavram

“Haberleşme araçlarının dinlemeye alınması” kavramı bugün elkoyma içinde mütalaa edilen bir kavramdır. Haberleşme olanaklarının hızla yayıldığı bir dönemde, yabancı ülke yasalarında bu yönde düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu düzenlemelerde teknik gelişmeler karşısında haberleşme araçları arasına katılan bütün araçlar aynı kapsamda mütalaa edilmektedir. Bu çerçevede telefon, teleks, telefaks, telsiz yoluyla haberleşmeler, elkoymanın bu türüne konu olabilecektir.

Yukarıda sayılan haberleşme araçları, bir olayın yargılanması ile ilgili delil kaynağı olmak niteliğini taşıdığından, ceza yargılaması alanında bunlardan faydalanılacaktır. Ancak bu noktada öteki yargılama önlemlerinde olduğu gibi, elkoymanın bu türünde dahi, gerçeğin ortaya çıkarılması ile kişiye tanınan hak ve özgürlüklerin birlikte mütalaa edilmesi ve bu çerçevede bir değerlendirmenin yapılması gerekecektir.

Bu değerlendirme en iyi biçimde yasakoyucu tarafından Anayasada yer alan kurallar ve öteki yasal düzenlemelerin göz önünde bulundurulması ile yapılabilecektir.

Birazdan üzerinde durulacağı gibi, ülkemizde haberleşme araçlarının dinlemeye alınması konusunda son yıllarda özel yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yapılması bir zorunluktur.

2. Genel Olarak

Haberleşme araçlarının dinlemeye alınması konusu bugün CMUK'da özel kuralla düzenlenmiş değildir. Konuya elkoymanın PTT'de elkoyma türü içinde çözüm aranması gereklidir. Yasanın 91 inci maddesinde PTT'de elkoyma düzenlenirken, PTT hizmetine konu olan mektup, telgraf gibi gönderilerin yanında, yasa “sair mersuleler” (öteki gönderiler)den söz etmektedir. Bu gönderilen yönün-

den akla ilkin PTT aracılığıyla gönderilen paketler gelmektedir. Ancak bunların dışında PTT'nin aracılığı ile gerçekleştirilen haberleşmeler de bu kapsamda ele alınabilecektir, çünkü daha önce de belirtmeye çalıştığım gibi, Türk hukukuna “dinlemeler” konusunda özel yasal düzenlemeler yoktu.

Uygulama bu konuda yasanın 91 inci maddesinden yararlanmaktadır. Bu husus PTT'de elkoymanın bir türü olarak uygulanmaktadır. Bu nedenle de yasanın PTT'de elkoyma konusunda öngördüğü kurallar uygulama yeri bulacaklardır. Bu alanda sıklıkla karşılaşılan durum, telefonun bir suçun işlenmesinde araç olarak kullanıldığı durumlarda, bu yolla telefonu dinlemeye almak, belirli numaralardan yapılan konuşmaların karşılıklı olarak tespiti ile ulaşılabilir. Konuşmaların içeriğinin tespitinin mümkün olmadığı durumlarda, gerçeğe ulaşmak zorlaşacaktır. Deliller bu yolla tam ve gerçek olarak tespit edilemediğinde, belirli numaraların karşılıklı olarak aranmasını açıklamak için bazı yollar bulmak ve bu sayede suçlamadan kurtulabilmek mümkün olabilmektedir. Oysa konuşmaların tespitinin mümkün olması halinde, gerçeğin ortaya çıkarılmasının kolaylaşacağını söylemek yerinde olur.

Temelde haberleşme araçlarının dinlemeye alınmasında, konu “ses” ile sınırlı kaldığında, bu nokta dahi ayrıca çözümü gerektiren bir husus olmasına rağmen, Türk uygulamasında savcıların sulh ceza hakimlerine başvurarak, onların verdiği “dinleme ve tesbit” kararları ile, konuşmaların banda alınması, daha sonra da bu bantların çözümü yoluyla, yargılamada delillere ulaşmak mümkün olabilmektedir. Bunun açık bir yasal düzenleme ile giderilmesi ve bu konuda teknik olanakların sağlanması şarttır. Bu düzenleme ilkin konuyu açıklığa kavuşturacaktır. Bu birazdan üzerinde durulacağı gibi, Alman sisteminde olduğu biçimde, hangi suçların koğuşturulmasında dinlemenin mümkün olduğunun açıklığa kavuşturulması ile, kişinin haberleşme özgürlüğünün hangi durumlarda ve hangi suçlarla ilgili olarak sınırlanabileceğine bir açıklık kazandıracak, bunun dışında, teknik özelliklerden ötürü dinleme olanağından faydalanmayı mümkün duruma getirecek, delillerin yargılamada ileri sürülmesi ve değerlendirilmesi kavramları yönünden

sorunu ortadan kaldıracaktır. Bir örnekle belirtmek gerekirse, yapılacak yasal düzenlemede hangi suçların koğuşturmasında dinleme yoluna gidilebileceği açık kurallarla belirtildiğinde, bu kapsamda mütalaa edilemeyecek bir suçla ilgili dinleme sonucu ulaşılan olgular delil gücünü taşımayacak ve bunlar yargılamada kullanılamayacaktır.

Türk hukukunda bu konu bugün için kısmen çözülmüştür. Bu konuda 4422 sayılı Yasanın kuralları şöyle sistemleştirilebilir:

3. Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu (4422 sayılı Yasa)

Yasa 2 nci maddesinde, iletişimin dinlenmesi ya da tespiti başlığı altında, ayrıntılı bir düzenleme yapmıştır.

Bu konudaki kuralları şöyle sistemleştirirebiliriz.

a) Dinleme ve tespitin kapsamı

4422 sayılı Yasada öngörülen suçları (m.1) işleme veya bunlara iştirak yahut işlendikten sonra faillere her ne suretle olursa olsun yardım veya aracılık veya yataklık etme kuşkusuna altında bulunan kimselerin kullandıkları, telefon, faks ve bilgisayar gibi kablolu, kablosuz veya diğer elektromanyetik sistemlerle veya tekyönlü sistemlerle alınan veya iletilen sinyalleri, yazıları, resimleri, görüntü veya sesleri ve diğer nitelikteki bilgileri dinlenebilir veya tespit edilebilir. Tespit edilenler mühürlenerek yetkililerce tutanağa bağlanır (m.2/1).

b) Dinleme ve tespitin koşulları

İletişimin dinlenmesine veya tespitine ilişkin kararlar, ancak kuvvetli belirtilerin varlığı halinde verilebilir. Başka bir önlem ile failin belirlenmesi, ele geçirilmesi veya suç ve delillerin elde edilmesi mümkün ise, iletişimin dinlenmesine veya tespitine karar verilemez (m.2 ve 3).

Ayrıca resmi veya özel her türlü iletişim kuruluşlarının tut-

tukları iletişimin içeriği dışında kalan kayıtlar hakkında da, daha önce belirttiğimiz hükümler uygulanacaktır (m. 2/4).

c) Karar verme yetkisi

Dinleme veya tespite veya kayıtların incelenmesine yargıç karar verir (m.2/5). Bu yargıç, DGM'nin yedek yargıcısıdır (m.11). Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, savcı da yetkilidir. Bu savcı da DGM savcısıdır (m.11).

Yargıç kararı olmaksızın yapılan işlemlerin 24 saat içinde yargıç kararına bağlanması şarttır. Sürenin dolması veya yargıç tarafından aksine karar verilmesi halinde, önlem savcı tarafından derhal kaldırılır (m.2/5).

d) Süre ve önlemin uygulaması

Dinleme ve tespit kararları en çok 3 ay için verilebilir. Bu süre en çok 2 kez üçer aydan çok olmamak üzere uzatılabilir (m.2/6).

İletişimin dinlenmesi veya tespiti sırasında, 4422 sayılı Yasada öngörülen suçların (m.1) işlendiğine ilişkin şüphe ortadan kalkarsa, önlem savcı tarafından kaldırılır. Bu gibi hallerde, önlemin uygulanması sonucu elde edilen veriler, savcının denetimi altında derhal ve nihayet 10 gün içinde yok edilir ve durum bir tutanakla belirlenir (m.2/6).

Bu önlemin uygulanması için gerekli işlemler savcı veya görevlendireceği kolluk görevlisi tarafından yapılır. İletişim kurum ve kuruluşlarında görevli veya böyle bir hizmeti vermeye yetkili olanlardan dinleme veya kayda alma işlemlerinin yapılması ve bu amaçla cihazların kurulması istendiğinde, bu istem derhal yerine getirilir. Ayrıca işlemin başladığı ve bitirildiği tarih ve saat bir tutanakla tespit edilir.

Yasakoyucunun yukarıda aktardığım kurallarla, 4422 sayılı Yasada ayrıntılı bir düzenleme yaptığı dikkati çekmektedir. Bu düzenleme kanımca uygundur, çünkü haberleşme özgürlüğünün kı-

sıtlandığı bir ortamda, hangi kişiler için, hangi suç şüphesi altında dinleme ve tespit yapılabileceğinin hassas biçimde ele alınması zorunludur.

Bu konuda özellikle önlemin uygulanmasına karar verilirken, yasada açık biçimde belirtilen, “ancak kuvvetli belirtilerin varlığı” şartı önem taşımaktadır. Bu nokta gözden kaçırıldığında, kişilerin haberleşme özgürlüğüne bir müdahale söz konusu olur ki, bu müdahaleden önemli zararlar doğar.

Öte yandan iletişimi dinleme ve tespit etme önlemi, yasadaki ilke gereği (m.2/3), zaruret halinde uygulanabilecek bir önlemdir. Yasakoyucu, başka önlemlerle fail/faillerin belirlenmesi, ele geçirilmesi ya da suç delillerinin elde edilmesinin mümkün olduğu durumlarda, dinleme veya tespite karar verilemeyeceğini belirterek, haberleşme özgürlüğüne verdiği önemi göstermiştir.

Yasakoyucunun amacına ulaşması, uygulamada da haberleşme özgürlüğüne gösterilecek özenle mümkün olacaktır. Devletin 4422 sayılı Yasada sayılan önemli suçlarla mücadele ederken, başka ülkelerde olduğu gibi, zaruret hali kapsamında, haberleşme özgürlüğüne sınırlama getirmesi kabul edilebilecek bir sonuçtur.

Bu konuda son olarak söylenecek olan şudur: Yasanın yanlış ve hukuka aykırı biçimde uygulanması, diğer yargılama önlemlerinde olduğu gibi, giderilmesi olanaksız zararların doğmasına neden olacaktır. Uygulamanın bu amacı dikkate alması bence kaçınılmazdır

V. Savcının ve kolluk görevlilerinin yakalama yetkisi

- * **Suçüstü halinde savcının da yakalama yetkisi tabiidir.**
- * **Suçüstü dışında da savcı/kolluk yakalama yetkisi kullanılır.**
- * **Müzekkereli yakalama yetkisi savcınındır.**

Suçüstü durumlarında, koşulları gerçekleştiğinde, herkes gi-

bi savcı ve kolluk görevlilerinin de suç faillerini yakalayabilecekleri doğaldır. Fakat yasa kamu adına görev yapan ve suçları koğuşturma görevini üstlenen görevlilere bunun dışında da yetkiler vermiştir.

Hemen belirtmek gerekir ki, savcı ve kolluk görevlilerinin yakalama yapabileceği durumlar suçüstü durumlarının dışındadır. Suçüstü ya da suçüstü sayılan durumlar olmasa da, bazı ek koşulların gerçekleşmesi ile, bu kişilere yakalama yetkisi verilmiştir.

Bu koşullar şunlardır:

1. Tutuklama kararı verilmesini gerektiren bir durumun olması

Bunun için kişinin suç işlediğine ilişkin kuvvetli şüphenin bulunması ve ayrıca bir de tutuklama nedeninin gerçekleşmesi aranacaktır. (m.104).

2. Gecikmede tehlike bulunması

Bu koşul da gerçekleşmelidir. Gecikmede tehlikeyi, yakalama yetkisini kullanmak durumunda olan görevlilerin değerlendirmesi gerekir.

Bu iki koşulun gerçekleşmesiyle savcı ve kolluk amirleri yakalama yapabileceklerdir. Yasa kolluk memurları bakımından bu iki koşula ek bir üçüncü koşul daha aramaktadır.

3. Kolluk memurunun hemen amirine başvurmasının mümkün olmaması.

Yasakoyucu kolluk memurlarının istisnai yakalama yetkisini kullanıp kullanmamak bakımından savcı ve kolluk amirleri kadar isabetli davranamayacaklarını göz önünde bulundurmuş ve ancak amirlere başvurma olanağının hemen mümkün olmadığı durumlarda, kolluk memurlarına bu yetkiyi vermiştir. Yoksa bu olanağın kullanılabilirdiği durumlarda, memurların bu yetkisi yoktur. Bu ko-

nuda bir tartışma çıktığında, olayın somut koşullarında bunun değerlendirilmesi gerekecektir.

Ceza Yargılaması Yasasının (CMUK) dışında, Kolluk Görev ve Yetki Yasası (Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu) da yakalamanın genel koşulları gerçekleşmeden de kolluğa kişileri yakalama yetkisini vermektedir (m.13, 17). Yasada sayılan durumlar suç teşkil ettiklerinden ve suçüstü ya da gecikmede tehlike durumu göz önünde tutulduğundan, bu kurallarda Anayasaya aykırılık yoktur.

4. Müzekkereli Yakalama

a) Kavram

Yakalamanın bir müzekkereye, bir belgeye dayanmasıdır. Yakalama işlemi ve önlemi bakımından istisnai bir durumdur, çünkü daha önceki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, yakalama, koşullar gerçekleştiğinde, başvuru ve suç şüphesi altında olan kişinin özgürlüğünün sınırlandırılmasıdır. Yakalama fiili bir durum söz konusudur ve bu fiili durum üzerine bunun hukuki sonuçları inşa edilmektedir. Bu bakımdan yakalamadan söz ederken bunun bir müzekkereye, yani bir belgeye dayanması bir istisnadır.

Kural olarak yakalama müzekkereleri, haklarında tutuklama kararı bulunan, fakat ele geçirilememiş olan (kaçak oldukları ya da saklandıkları için) sanıklar hakkında uygulanır. Bu müzekkere savcı tarafından düzenlenir. Fakat zorunlu olan durumlarda bir yargıcın da bunu düzenleme yetkisi vardır (m. 131).

b) Koşulları

aa) Tutuklama müzekkeresine dayanan yakalama müzekkeresi

Bu yolun uygulanması için, sanık hakkında önceden verilmiş bir tutuklama kararı bulunmalı, fakat sanık ele geçirilmemiş olmalıdır. Sanığın kaçak olduğu ya da saklandığı durumlarda bu sonuç akla gelir. Böyle bir tutuklunun ele geçirilmesi için, savcı ya

da zorunlu olan durumlarda yargıç yakalama müzekkeresi düzenleyebilir (m.131). Bu müzekkerede aranan kişinin kim olduğu, eşkale ve kendisine yüklenen suç ve bu kişi ele geçirildiğinde, nereye gönderileceği belirtilir (m. 131/3).

Böyle bir müzekkere üzerine yakalanan kişilerin yargıç önüne gönderilmesi hakkında 108 ve 109 uncu maddedeki kurallar uygulanır (m. 131/son).

bb) Tutuklama müzekkeresine dayanmayan müzekkereli yakalama

Bu varsayımı yasa iki durumda kabul etmiştir.

aa) Failin bir cezaevinden kaçması.

bb) Failin muhafızların elinden kaçması (m.131, 401).

Bu durumlarda da öteki türde olduğu gibi bir yakalama müzekkeresi düzenlenecektir. Hatta bu durumda kolluk kuvvetleri de yakalama müzekkeresi düzenleyebileceklerdir (m.131/2). Bu gibi failerin yargıç önüne çıkarılması, haklarında tutuklama kararı bulunan ve müzekkere üzerine yakalanan failer gibidir (m.108, 109, 131).

c) Yakalama Müzekkeresinin Özellikleri

Böyle bir müzekkere birinci planda kolluk kuvvetlerine ve kamu organlarına hitap eder. Fakat aynı zamanda kamuyu da ilgilendirir, yani özel kişilerden de bu konuda yardım istenir. Fakat özel kişiler elde ettikleri bilgileri kolluğa vermekle yetinmelidirler. Yakalama müzekkeresinin söz konusu olduğu durumlarda, özel kişilerin yakalama yetkileri bulunmamaktadır.

Yakalama müzekkeresi en çabuk biçimde dağıtılmalıdır. Bu sayede kolluk, gazete, radyo ve televizyonla vb. yollarla durum kamuya duyurulmalıdır.

VI. Tutuklamada Savcılık Görevi

- * **Tutuklama kararını yargıç verir; istisnası yoktur.**
- * **Savcı sanıkları tutuklama istemiyle yargıç önüne sevk eder.**
- * **Hazırlık soruşturmasında "tutuklama duruşması yapılır"; Savcı ve müdafii katılır. Müdafii vekaletname ibraz etmek zorunda değildir.**

Tutuklama ceza yargılamasının en ağır önlemidir. Bu önlem, suçluluğu henüz sabit olmamış sanığın özgürlüğünün sınırlandırılması ve bu kişinin tutukevine konulması sonucunu doğurur.

Bu nedenle tutuklama kararını ancak bir yargıç verir. Bunun istisnası yoktur.

Bir olayın hazırlık soruşturmasını yürüten savcı sanık/sanıkların tutuklanmasına gerek gördüğünde, bu konuda bir yargıçtan karar almak zorundadır.

Bu bölümde uygulamaya ışık tutmak amacıyla, hazırlık soruşturmasında tutuklama kurallarına yer verilmelidir.

Hazırlık soruşturmasında tutuklama duruşması ve kanunları

Tutuklama nedenlerinin ve koşullarının gerçekleştiği bir olayda, savcılık, yapılan hazırlık soruşturması sonunda, sanık/sanıkların tutuklanmasını sulh ceza yargıcından isteyebilecektir. 1992 öncesi dönemde bu konudaki mekanizma şöyle işlemekteydi : Savcının tutuklama istemini içeren müzekkeresi yargıca geldiğinde, sulh yargıcı gizli bir oturumla, müdafii katılmaksızın, sanığın sorgusunu yapmakta ve onun tutuklanmasına ya da salıverilmesine karar vermekteydi.

1992 reformu bu mekanizmada temel bir değişiklik yapmıştır:

Savcının tutuklama müzekkeresi üzerine bir duruşma açılmalıdır. Bu duruşmada savcı ve sanıkla müdafii hazır bulunmalı-

dır. Konusu yalnızca tutuklama olan bir duruşma ve yargılama yapılmalıdır. Yasanın öngördüğü sistem budur.

Uygulamada savcılar bu yöntemi benimsememekte ısrarlıdırlar; işlerinin artmaması eğilimindedirler. Oysa, henüz suçluluğu belli olmayan bir kişinin, hatta hakkında henüz bir kamu davası açılmamış bir kişinin özgürlüğünün tartışıldığı unutulmamalıdır. Yargıtay da bu konuda yasadaki hükmü yanlış yorumlayarak, bu çağdaş gelişmenin önünü kapatmak istemektedir. Bir daire kararı olan bu karardan en kısa sürede dönülmelidir(bkz. Yurtcan, CMUK şerhi).

Tutuklama duruşmasında müdafî hazır bulunmak ve sanığa hukuki yardımda bulunmak hakkına sahiptir. Müdafî bunun için vekaletname ibraz etmek zorunda değildir. Yasada bu eksikliğin savunmayı engellememesi düşünülmüştür.

Bu duruşmada ilkin sanık sorguya çekilir. Sonra müdafî, varsa delillerini ibraz eder ve tutuklamayı önlemek için savunma yapar. Daha sonra savcılık, duruşma sonunda önceki tutuklama isteminden geri dönüp dönmediğini belirtir ve sulh ceza yargıcı kararını verir.

Sanık hakkında tutuklama kararı verilirse, bu karara karşı itiraz yolu açıktır. Bu itiraz süresizdir. Ancak bu itirazın savcının kamu davasını açmasına karar yapılması gerekir. Savcı kamu davasını açarsa, artık tutuklama kararına itiraz edilemez; esas mahkemesinden sanığın tahliyesi istenir.

İtiraz üzerine asliye ceza yargıcı karar verir. Bu karar kesin-dir.

Sulh yargıcı, yukarıda anlatılan tutuklama duruşması sonunda sanığın salıverilmesine karar verirse, savcı bu karara karşı itiraz yoluna gidebilir. Asliye yargıcı bu itirazı reddederse, karar kesindir. Sanık serbest kalır.

Ancak asliye yargıcı, savcının itirazı üzerine sanığın tutuklanmasına karar verebilir; bu kararı verdiği takdirde, sanık ya da müdafî bu karara karşı acele itiraz yoluna gidebilir. Bu başvuru bir haftalık süreye tabidir ve itirazı ağırceza mahkemesi inceler. Bu mahkemenin kararı kesindir.

&5. SAVCILİĞİN DOSYA OLUŞTURMASI VE DOSYANIN İNCELENMESİ

- * **Sanık dosyasını inceleyemez.**
- * **Müdafî hazırlık soruşturmasında dosyayı inceler.**
- * **Savcı bunda sakınca görüyorsa, sulh yargıcından ya-saklama kararı ister.**

I. Genel olarak

Bir olayla ilgili olarak yürütölen bir soruşturmada yapılan tüm işlemler, alınan tüm kararlar bir dosyada toplanır. Bu nedenle de her olayın dosyasına henüz hazırlık aşamasında bir numara verilir. Bu numara, soruşturmanın yılına göre ve sıraya göre verilen sayıyla belirlenir.

Örnek : İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı 2002/....Hz.

Bu şekilde oluşturulan dosya savcılık kaleminde tutulur.

II. Dosyanın incelenmesi

Dosyanın incelenmesine ilişkin kuralları şöyle sistemleştirebiliriz :

Dosyası inceleme yetkisi

Müdafîin kullanacağı yetkilerin başında dosyayı inceleme yetkisi gelir. Müdafî sanık hakkında hazırlanmış olan dosyayı incelemek suretiyle, ona yüklenen suçü ve sanığın durumu hakkında bilgi sahibi olabilir.

Müdafîlerin dosyayı inceleme yetkileri konusunda CMUK'da ve Avukatlık Yasasında kurallar yer almaktadır. (CMUK, 143; Av. K., 46).

Bu konuda CMUK'nın 143 üncü maddesi 1992 yılında 3842 sayılı yasayla önemli bir değişiklik görmüştür.

İlkin bu konudaki temel ilke belirtilerek, müdafînin hazırlık

evrakı ile dava dosyasının tamamını inceleme ve istediği evrakın bir suretini harçsız alma hakkına sahip olduğu açıklanmıştır (m. 143/1).

Daha sonra, kural olarak müdafî hazırlık soruşturması sırasında dahi dosyayı serbestçe inceleyebilir, biçiminde özetlenebilecek olan düşüncenin yasaya geçirildiği dikkati çekmektedir. **Böylece eski uygulama ile hazırlık soruşturmasının gizli olduğu ve dosyanın ve dosyadaki tüm belgelerin incelenemeyeceği yasası kaldırılmış bulunmaktadır.**

Bu konuda bir sınırlamaya dikkat etmek şarttır. **Hazırlık soruşturmasını yürüten savcı, bu devrede müdafilerin dosyayı incelemesini soruşturmanın amacı bakımından sakıncalı bulmakta ise, sulh hakimine başvurmalı ve onun bir yasaklama kararı vermesini istemelidir.** Böyle bir karar alındığında, hazırlık soruşturmasında dosya inceleme engellenebilecektir. Bunun dışında açıklık ilkesi uygulanacaktır (m. 143/2).

Eski yasada da varolan, belirli belgeler bakımından mutlak açıklık kuralı ve serbestçe inceleme olanağı yeni yasada da sürmektedir. Bu nedenle, yakalanan kişi ya da sanığın ifade ve sorgu tutanakları, bilirkişi raporları ile suçlanan kişilerin hazır bulunmak hakkına sahip oldukları işlemlere ilişkin tutanaklar, mutlak olarak inceleme kapsamı içindedirler. Bunlara daha önce sözü edilen yasaklama uygulanamaz. Sulh yargıcının da böyle bir yetkisi yoktur (m. 143/3).

CMUK'da dosyayı inceleme yetkisi bu biçimde düzenlenmiş, Avukatlık Yasası da dosya inceleme yetkisi konusunda, dosyaların ancak mahkeme kalemlerinde incelenebileceğini, müdafinin dosyayı incelemek için vekaletname göstermesinin zorunlu olmadığını, ancak vekaletname göstermeyen müdafie dosyadaki kağıt ve belgelerin suretlerinin verilemeyeceğini belirtmiştir (Av. K., 46).

Şahsi davada davacının temsilcisi olan avukat ya da davavekili ancak yargıcın izni ile dosyayı incelemek yetkisine sahiptir (m. 354/son). Ayrıca bu inceleme sırasında zabıt katibi de hazır bulunacaktır. Bu durum savcının dosyadan bilgi alması ve sanığın mü-

dafinin dosyayı incelemesi yetkisi (m. 143) ile karşılaştırıldığında, önemli farklılık taşımaktadır. Savcı soruşturmanın yürütmesine engel olmamak koşuluyla her zaman dosyadan bilgi almaya sahip olmasına ve müdafinin de 143 üncü maddede yer alan biraz önce belirtilen sınırlamalar dışında dosyayı inceleme yetkisine sahip olmasına rağmen, şahsi davacının temsilcisi olan avukat ya da davavekilleri ancak yargıcın izni ile zabıt katibinin bulunması ile dosyayı inceleyebileceklerdir. Avukatlık Yasasında avukatların dosyaları vekalet belgesi göstermeksizin inceleme yetkisine sahip olduklarını belirten kuralla (Av. K., 46) CMUK'nın 354 üncü maddesindeki kural çelişik görünmektedir. Avukatlık Yasası daha sonraki tarihli bir yasa olarak CMUK'nın bu kuralını zımnen değiştirmiştir denebilir. Uygulamada şahsi davanın söz konusu olduğu durumlarda, şahsi davacı vekili için CMUK'da yer alan sınırlama dikkate alınmamakta, dosyalar incelenmektedir

Müdafinin dosyayı inceleme yetkisi anlatıldıktan sonra, bir temel ilke belirtilmelidir : Türk sisteminde sanığın dosyayı inceleme yetkisi yoktur. Sanık böyle bir istemde bulunamaz.

&6. DURUŞMADA VE KANUN YOLUNDA SAVCILIK

- * **Savcılık duruşmada da iddia görevini yürüten makamdır.**
- * **Makam olarak temsil nedeniyle, duruşmada görevli savcı değişebilir.**
- * **Sulh mahkemesindeki duruşmada savcı hazır bulunmaz.**

I. Genel olarak

Duruşma ceza yargılamasında sonsoruşturmanın en önemli bölümüdür. Duruşma, yasanın oluşturduğu bir sistematik içinde, yargılamanın iddia ve savunma ayağında yer alan süjelerin katıldığı bir tören çerçevesinde, yüzyüze yürütülen bir faaliyettir. Bu ne-

denle de yargılama denilince, akla duruşmanın gelmesi doğal bir sonuçtur.

Duruşma bir bütündür ve tektir, fakat oturumlardan(celse) oluşabilir. Uygulamada oturumlar karşılığı duruşma teriminin kullanılması doğru değildir.

Savcılık, duruşmada iddia görevi yürüten makamdır. Bu görev kamu adına, toplum adına yürütülür. Teoride savcılıktan suçla mücadele eden örgütlenme olarak söz edilmesinin nedeni budur.

Sonsoruşturma, savcının açtığı ceza davası ile başlar. Bu dava kamu davası adını alır, çünkü kamu adına savcılık tarafından açılır. Savcı, bir başka anlatımla kamunun iddiacısıdır.

Bu nedenlerle duruşmada savcılık tabii ki temsil edilecektir. Bu konudaki görevin gerek kapsamını gerek içeriğini belirtmeden önce, Türk hukukun bu alandaki bir eksikliğinden söz etmek gerekir.

Ülkemizde genel ceza mahkemeleri sulh ceza, asliye ceza ve ağırceza mahkemeleri olarak yapılanmıştır. Bu sıralamada bir altlık-üstlük ilişkisi de söz konusudur. Görev yönünden sulh mahkemeleri ilk basamağı oluşturur. Konumuz yönünden şu nokta açıklanmalıdır : **Sulh ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda savcı hazır bulunmaz.** Bu bir eksiklik, giderilmesi şarttır.

Asliye ve ağırceza mahkemelerindeki duruşmalarda savcılık temsil edilir. Savcılık, yargılama süjelerini kişi-makam olarak süjeli ayırımına tabi tuttuğumuzda, makam olarak süjedir. Bunun anlamı şudur : Duruşmada savcı değişebilir, çünkü her savcı makamı temsil eder. Bu nedenle bu değişikliğin yargılamanın sonucuna etkisi yoktur.

II. Savcılığın istemleri ve mütalaaları

- * **Savcı duruşmada yargılama işlemleri ve delil toplama konusunda istemde bulunabilir.**

- * **Savcı, yargılamanın diğer taraflarının istemleri konusunda mütalaada bulunur.**
- * **Savcı sanığa yargıcın izniyle ancak soru sorabilir.**
- * **Tutuklamanın kaldırılması konusunda önce sanık/müdafî beyanda bulunur; savcı buna karşı mütalaasını söyler.**
- * **Kararı mahkeme verir; itiraz yolu açıktır.**

CMUK duruşmada yapılacak işlemleri sıraya dizmiştir. İşlemlerin bu sıraya göre yürütülmesi şarttır.

Bu çerçevede savcılık duruşmada iki tür görev yapar.

İlkin duruşmanın akışı içinde istemlerde bulunur. Bu istemler çeşitlidir ve yargılama konusu olayın niteliğine göre de değişebilir. Örnek olarak, tanık dinlenmesi, keşif yapılması, bilirkişi incelemesi yapılması, delil toplanması v.b. olabilir.

İkinci olarak duruşmada savcı, yargılamanın diğer yanlarından ileri sürülen istemlere karşı beyanda bulunur. Sözelimi, yukarıda sıralanan türden istemler sanık/müdafî, müdahil/müdahil vekilinden geldiğinde, savcı bu istemlerle ilgili olarak düşüncelerini açıklar. Savcı bu istemleri kabul edebileceği gibi, reddedebilir.

Bu konuda savcının duruşmada sorgusu yapılan sanığa soru sormak yetkisi de hatırlanmalıdır. Bu yetki doğrudan doğruya kullanılamaz.

Türk sisteminde duruşmayı asliye ceza yargıcı ya da ağırceza başkanı yönetir. Bu nedenle yukarıdaki tablo içinde savcıya söz vermek, yargıcın yetkisi içindedir.

Tutuklu işlerin duruşmaları diğer işlere oranla daha önemlidir. Bu nedenle her celsenin sonunda, bir tablo tekrarlanır. Bu tablo tutuklama kararının kaldırılması, sanığın tahliyesinin sağlanmasıdır.

Bu konuda ilkin sanık beyan ve istemde bulunabilir. Fakat asıl görev müdafîye düşer. Müdafî duruşmadaki sözlü anlatımı ile

sanığın tahliyesini sağlamaya çalışır.

Buna karşı savcı mutlaka beyanda bulunmak durumunda-
dır. Bu beyan, uygulama diliyle, tutukluluğun devamı, bihakkın
tahliye(sanık hakkındaki tutuklama kararının kaldırılması) ya da
kefaletle tahliye(güvence karşılığı salıverme) mütalaası olarak orta-
ya çıkar.

Duruşmada görev yapan savcının bu mütalaalarını dosyanın
özelliği ve içeriğine göre gerekçelere dayandırması şarttır. Bu ge-
rekçeler CMUK'nın 104. maddesine dayandırılmalıdır. Türk siste-
minde tutuklama temelde iki nedenle mümkündür. Bunlar, kaçma
şüphesini gösteren olgular ile delilleri karartma şüphesidir. Savcı
yukarıdaki mütalaalarını bu nedenlere göre belirlemelidir.

Uygulamada bu konuda büyük aksaklıklar vardır. Bunların
başında, uygulamanın yarattığı bazı kavramların kullanılması gel-
mektedir. Fiilin niteliği , delil durumu, tutuklamada geçen süre,
sanığın sorgusunun yapılmamış olması kavramları 104. maddenin
yapısına uygun değildir. Bu konuda kullanılacak kavram ve terim-
lerin, tutuklamanın bir önlem olduğu, ceza olmadığı sonucunu
çağrıştırmaması gerekir; aksi takdirde hukuka aykırı olur.

Tutuklamaya ilişkin kararları mahkeme verir. Bu kararlara
karşı başvurulabilecek olan kanunyolları ilgili bölümde ele alın-
acaktır.

III. Esas hakkında mütalaa

- * **Duruşma sona ererken savcının olaya ilişkin iddiaları-
nı belirtmesidir.**
- * **Müdahil varsa, savcı müdahilden sonra beyanda bulu-
nur.**
- * **Esas hakkında mütalaada CMUK'nın 253. maddesinde-
ki hüküm çeşitlerinden biri istenir.**
- * **Savcının bu istemlerini gerekçelendirmesi şarttır, çün-
kü savunma bunları çürütmeye çalışacaktır.**

Yargılama bu aşamaya geldiğinde, birinci yargılamanın sonuna gelindiğini söylemek gerekir.

Savcı esas hakkında mütalaasını, müdahilin esas hakkındaki iddialarından sonra söyleyecektir. Bu noktanın hatırlatılmasında fayda vardır.

Öte yandan uygulamada savcıların esas hakkındaki mütalaalarında çoğu kez “üstünkörü” hareket ettikleri görülmektedir. Sözgelimi, yapılan duruşmayo, duruşmada ortaya çıkan “yeni” durumları hiç dikkate almaksızın, iddianamedeki suçlamaya bakarak sanık/sanıkların cezalandırılmasını istendiği görülmektedir. Bu konuda mahkumiyete temel oluşturacak delillerden hiç söz edilmediği de sıkça karşılaşılan bir tavidir.

Bu konuda kamu adına iddia görevi yapan savcıların, yasal olanaklar elverdiği ölçüde, sanık/sanıklar için cezanın 29. madde çerçevesince tayini, 59. maddenini uygulanması/uygulanmaması, 647 sayılı Yasanını 4, 5, 6. maddelerinin uygulanması/uygulanmaması açısından “suskun” kaldıkları dikkati çekmektedir. Oysa bu noktalar bir ceza davasının candamarıdır.

Yukarıda açıklamaya çalıştığım hususları denetleme görevi, tabiidir ki, temyiz yolundan geçen dosyalar için Yargıtay'ındır. Ancak ülkede hukukun amaca uygun biçimde uygulanması ve içtihad yaratma görevini üstlenmiş bulunan Yargıtay bu görevini yapmamaktadır.

Savcı duruşmada esas hakkındaki mütalaasında, iddianın kamu adına sonuçlarını ileri sürecektir. Bu noktada belirtmek uygun olur ki, bu düşünceler sanık lehine olabileceği gibi, sanık aleyhine de olabilir. Bu konuda savcının sanık hakkında :

- a) *Beraat kararı verilmesini,*
- b) *Davanın düşmesi(ortadan kaldırılması) kararı verilmesini,*
- c) *Davanın durması kararı verilmesini,*
- d) *Mahkumiyet kararı verilmesini,*
- e) *Davanın reddi kararı verilmesini,*

istememesi ihtimal içindedir.

Bu kararlar CMUK'nın 253. maddesinde "hüküm" adı altında sayılan sonkararlardır.

IV. Kanun yolunda Savcılık

- * **Savcı yargıçlık ve mahkeme kararlarına karşı kanun yoluna gidebilir.**
- * **Hangi yola gideceğini yasa belirlemiştir.**
- * **Kanun yolunda süre büyük önem taşır. Süresinde yapılmayan bir başvuru, reddi gerektirir.**

Savcı yargıçlık ve mahkeme kararlarına karşı yasanın öngördüğü kanun yoluna başvurmak yetkisine sahiptir. Bu konuda karar ya da hükmün niteliğine göre itiraz, temyiz, yazılı emir, karar düzeltme yolları açıktır.

Savcı kanun yoluna başvuruda sırelere dikkat etmek zorundadır. Bu konuda savcının konumu önem taşır. Ülkemizde savcılık, bir mahkeme yanındaki savcılıklar, bir mahkeme yanındada durumuna savcılıklar ve üst savcılık olarak bir mahkeme yanında sayılanlar olarak örgütlenmiştir. Bu örgütlenme süreler yönünden değişiklikler taşır. Bu süreler bir hafta ve bir ay olarak düzenlenmiştir(m. 310).

Bu süreler yönünden ikili bir ayırım dikkate alınmalıdır. Asliye ve ağırceza mahkemelerinde savcı temyize başvuracak ise, süre 1 haftadır. Savcı duruşmada hazır bulunduğu için, kararın tefhimi söz konusudur ve süre işlemeye başlayacaktır. Yasa, sulh mahkemesinde savcı duruşmada hazır bulunmadığından, daha uzun bir süre tanımıştır. Bu süre 1 aydır. Bir sulh mahkemesinin kararına karşı, mahkemenin yargı çevresi içinde bulunduğu asliye ya da ağırceza mahkemesi savcıları, sonkararın(hıkmın) tefhimi tarihinden başlayarak 1 ay içinde temyize başvurabilirler. Bu uzun sürenin savcılara tanınmasının nedeni, savcının sulh mahkemesinde duruşmada hazır bulunmamasıdır(m.219/2). Bu konuda

dikkat edilecek husus, 1 aylık sürenin sonkararın tefhiminden başlamasıdır.

Türk sistemi savcının başvurabileceği diğer kanunyolları bakımından farklı süreler öngörmemiştir. Yargılamanın tarafları için sözgelimi adi itiraz süresizdir. Bu savcı için de böyledir. Ancak belirtmek gerekir ki, adi itirazda süre olmaması demek, bu itirazın ilelebet yapılabilmesi demek değildir. Böyle bir itiraz, dosyanın itiraza açık kararı veren yargıcın elinde bulunduğu sürede yapılabilmesi demektir. Örnek: Hazırlık soruşturmasında savcının tutuklama istemine karşı, sulh yargıcının bu istemi reddeden kararına karşı savcının itiraz etmek yetkisi vardır. Bu itiraz adi bir itirazdır ve süresizdir. Ancak savcının kamu davası açılıncaya kadar bu itirazı yapması gerekir. Kamu davası açıldıktan sonra, yargı yetkisi mahkemeye geçtiğinden, bu karara itiraz edilemez, fakat mahkemesinden sanığın tutuklanması istenebilir.

Acele itiraz için süre 1 haftadır. Bu süre savcı içinde aynıdır.

Yazılı emirde süre yoktur. Savcı için de aynı sonuç geçerlidir.

Karar düzeltmeyi yerel savcılar da isteyebilir(m.322). Yargılamanın-savcı dışındaki- tarafları için 322. maddede öngörülen 1 aylık süre, savcı için geçerli değildir. Bu sınırlama savcı için aranmaz.

Süre, tüm yargılama hukukları için çok hassas bir konudur. Süre konusunda yapılacak hata, savcının kanunyolu başvurusunun reddi sonucunu doğurur.

V. Devlet Güvenlik Mahkemesinde Savcılık

- * **Hazırlık soruşturması yürütülürken olayın DGM yargısı kapsamında olmasına dikkat etmek gerekir.**
- * **Bunun dışında bu soruşturmanın yapılmasında genel ilkeler uygulanır.**
- * **DGM yargısında duruşma savcılığı yönünden bir özellik yoktur.**

Kanun yoluna başvurularda savcılığın makam itibariyle süje olduğu ilkesi zedelenmemelidir.

Bu konuda temelde genel ilkeler uygulanır. Ancak DGM'lerin ihtisas mahkemesi olmaları ve yargı erklerinin sınırlı tutulmuş olması(DGM Yasası,m.9, bu mahkeme yanındaki savcılıkların hizmetinde bazı özellikler gösterir.

Bunların başında yürütülen hazırlık soruşturmalarında, olayın DGM yargısı kapsamında olup olmadığının değerlendirmesi gelir. Savcıların bu konuda hassas olmaları gerekir. Özellikle 4723 sayılı Yasa değişikliğinden sonra, bir olayda TCK'nın 313 ya da 4422 sayılı Yasa kapsamında bir teşekkülün olup olmadığı dikkate alınmak gerekir.

Bu konu işin temeline ilişkindir. İlk soruşturmanın DGM savcılığı ya da adliye savcılığı tarafından yürütülmesi bakımından önemlidir. Öte yandan uygulanacak gözaltı süreleri, bu sürelerin uzatılması, 4422 sayılı Yasa çerçevesinde iletişimin dinlenmesi ve tespiti bakımından özellik söz konusudur. Ayrıca hazırlık soruşturmasında sanıkların müdafî yardımından faydalanmaları, DGM'lerde sınırlandırıldığı için, "DGM'lik iş" konusunun üzerinde çok hassas durmak şarttır.

Tüm bu konularda DGM savcılarının bir temel ilkeyi benimsemeleri meslek adına uygun düşer. İster DGM olsun ister olmasın, Türk sisteminde hazırlık soruşturmasının "egemen"i savcıdır. Bu nedenle uygulamada kolluktan da yardım istendiği ve alındığı gerçeği karşısında da, yukarıdaki hususların savcının iradesi ile gerçekleşmesi, amaca uygun düşer.

Kamu adına iddia görevi yapan savcıların DGM'lerin verdiği bir hükme karşı temyiz kanun yolunu işletebilecekleri doğaldır. Uygulamada duruşmada esas hakkındaki mütalaasını söyleyen savcının talebine uygun hüküm verildiğinde, savcıların temyiz yoluna gitmedikleri görülmektedir. Aksine mahkeme savcının talep/taleplerine tam olarak uygun karar vermediğinde, savcılar da temyiz davası açmaktadırlar.

Bu konuda DGM'lerde değişik bir uygulama dikkati çekmektedir. Duruşmada görev yapan bir savcı esas hakkındaki mütalasında sanık/sanıkların beraatini istemekte, mahkeme de bu alebe uyararak sanıkları beraat ettirmektedir. Ancak bu olaya ilişkin iddianameyi yazmış olan savcılar bu beraat kararlarını temyiz etmektedirler.

Bu sonuç iki yönden ele alınmalıdır. İlk ceza yargılamasında görev yapan sūjeler ele alındığında, bazı sūjelerin makam itibarıyla görev yaptıkları, bu makamı temsil edenlerin değiştığı durumlarda dahi, daha önce yapılmış bulunan işlemlerin geçerlik taşıdığına kuşku yoktur. Bu anlatılanlar savcılık makamı açısından ve savcılar açısından kesinlikle geçerlidir.

Durum böyle iken, duruşmada makamı temsil eden ve görüş açıklayan savcının görüş ve düşüncesine aykırı bir tavırla, mahkemenini verdiği bir hükmü temyiz etmek hukuka aykırıdır. Bu konudaki denetim görevi o yer başsavcısına aittir. Savcılık ilişkisi içinde, başsavcı ile savcılar arasında bir astlık-üstlük ilişkisi söz konusudur. Bu nedenle başsavcının böyle bir uygulamaya izin vermemesi gerekir. Bu konudaki temel hukuki yaklaşım, savcılığın makam itibarıyla sūje olmasına dayanır.

Ayrıca yukarıda açıklanan uygulama, aynı meslek mensubu olan savcılar arasında söz konusu olması gereken "mesleki saygı" ilkesi ile de bağdaşmaz. Kaldı ki, iddianameyi yazdıktan sonra o işten elini çeken bir savcının, o işin duruşma aşamasını takip eden savcıdan daha fazla işin içinde olmadığı ve gelişmeleri tam olarak bilmediği de bir gerçektir. Bu durumda böyle bir temyiz adeta "meslektaş a ders vermek" anlamını taşır ki, kabul edilemez.

VI. Yargıtay'da Savcılık

Yargıtay C.Başsavcılığı örgütlenmesi altında görülecek olan savcılık hizmeti ikili bir ayırım içinde ele alınmalıdır.

Bu ayırım, Yargıtay'ın temyiz yargılaması yapan bir organ olarak ele alınması ile bu yüksek mahkemenin ilk derece mahke-

mesi olarak görev yapmasına dayanır.

Yargıtay'ın önemli görevini temyiz yargılaması oluşturur. Bu nedenle de Yargıtay'da yapılacak savcılık hizmeti denildiğinde, bu kanunyolunda kamu adına iddia faaliyetinin yürütülmesi akla gelir.

Bu konu şöyle sistemleştirilebilir :

Temyiz yargılaması için bir dosya Yargıtay'a gönderildiğinde, işbölümü gereği(Yargıtay Yasası,m.14) dosyalar ceza dairelerine göre ayrıldığında, ilk aşamada dosyanın Yargıtay C.Başsavcılığı tarafından incelenmesi, Yargıtay'da iddia faaliyetinin yapılması gelir. Bu inceleme ilgili ceza dairesi yanında görev yapan Yargıtay savcılarını eliyle görülür.

Bu noktada kısaca Yargıtay C.Başsavcılığının oluşumu aktarılmalıdır.

1. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

- * **Yargıtay'ın esas mahkemesi ya da temyiz mahkemesi olarak görev yapmasına göre işlevi değişecektir.**
- * **Temyiz yargılamasında Yargıtay C.Başsavcılığı tebliğname hazırlayacaktır.**
- * **Tebliğname, temyiz yolunda iddiaları içeren belgedir.**
- * **Bu belge hazırlanırken esas mahkemesinin verdiği hükmün esas ve usul yönünden irdelenmesi şarttır.**
- * **Yargıtay'ın esas mahkemesi olarak bakacağı işlerde davayı Başsavcılık açar.**

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Cumhuriyet Başsavcivekili, Cumhuriyet Başsavcı Başyardımcısı ile Cumhuriyet Başsavcı yardımcılarından oluşur.

Görevleri Yargıtay Yasası ile düzenlenmiştir (Yarg. Y., m.27). Başsavcı makamı temsil eder. Anayasa Mahkemesinde Cumhuri-

yet savcılığı görevini yapar. CGK'de görülen davaların duruşmalarına katılır, siyasi partilerin kapatılması davalarını açar. Bunun dışında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı örgütünün verimli ve düzenli çalışması için gerekli önlemleri ve kararları alır.

Sonkararı vermiş olan mahkeme temyiz davasını kabule şayan bularak ve karşı tarafın da görüşünü aldıktan sonra, dosya savcılık kanalıyla Yargıtaya geldiğinde, ilkin Yargıtay Başsavcılığının görüşünün alınması gerekir. Bundaki amaç, yargılamada maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle devlet adına iddia tarafı bir kez daha görüş bildirmektir. Yargıtay temyiz incelemesini yapmadan önce, yargılamadaki kollektifliği de sağlamak için, Başsavcılığın da mahkemenin sonkararı hakkındaki görüşü (mütalaası) alınmaktadır.

Başsavcının görüşünün açıklandığı belgeye "tebliğname" denir. Tebliğnamede Yargıtay'ın ilgili dairesinin ne yolda karar vermesi gerektiği açıklanır. Bu görüşün gerekçelere dayanması şarttır. Tebliğname dosyaya konur ve incelemeyi yapacak daireye gönderilir. Daire ön incelemeye geçer.

2. Tebliğnamenin Hazırlanması

Başsavcının görüşünün açıklandığı belgeye "tebliğname" denir. Tebliğnamede Yargıtay'ın ilgili dairesinin ne yolda karar vermesi gerektiği açıklanır. Bu görüşün gerekçelere dayanması şarttır. Tebliğname dosyaya konur ve incelemeyi yapacak daireye gönderilir. Daire ön incelemeye geçer.

Uygulamada yerleşik ilke, bir dosyanın tebliğnamesinin tek savcı tarafından hazırlanmasıdır. Önemli işlerde birden çok savcının birlikte çalışması söz konusudur. Çok istisnai durumlarda Başsavcının bizzat tebliğname hazırladığı da görülmüştür.

Tebliğnameler açısından iki nokta öne çıkar. İlkin tebliğnameler temyiz davası açmış olanlara tebliğ edilmez. Bu nedenle Başsavcılığın görüşünü bu yolla öğrenmek mümkün değildir. Öte yandan tebliğnameler davada sıfat taşıyan, yargıla-

manın taraflarından da gizlenmektedir. Bu tutum hukuka aykırıdır. Yargılama hukuklarında gizlilik, ancak yasalarda açık kurallarla öngörüldüğünde uygulanabilen bir sonuçtur.

Tebliğname, temyiz incelemesini yapacak olan ceza dairesine ışık tutmak amacı taşır. Bu nedenle mütalaa niteliğindedir. Ancak asıl sonucunu dairenin verdiği karardan sonra gösterir.

Uygulamada daire tebliğnameye aykırı karar verdiğiinde, Başsavcılığın, Başsavcının itirazı(m.322) yoluyla işi Yargıtay Ceza Genel Kuruluna göndermesi söz konusudur.

Tebliğnamenin hazırlanmasında savcılarının üzerinde durmaları gereken noktalar şöyle ayrılabilir. İlk yargılama kurallarına aykırılık üzerinde durulmak gerekir.

Bu konuda esas mahkemesinin özellikle duruşmanın açık ya da gizli yapılması, duruşmaya katılan yargıç/yargıçlar, duruşma tutanaklarının düzenlenmesi ve imzası, tanık dinleme ve yemin, soruşturmanın genişletilmesi(tevsii tahkikat), savunma hakkı, ek savunma, hükmün kurulması, cezanın tayini, TCK'nın 29. maddesindeki sıra v.b. konularında hatalı olup olmadığı araştırılmalıdır.

Tebliğnamede ikinci ele alınacak konu esasa ilişkindir. Bu değerlendirme ve inceleme, mahkemenin hükme varırken, olayı nitelerken(tavsif) doğru davranıp davranmadığı ele alınacaktır. Her nitelme, yargılama konusu olaya "hukuki elbisenin giydirilmesi/giydirilememesi" olunca, Yargıtay savcısı dosyayı buna göre değerlendirecektir.

Uygulamada çoğu kez karşılaşıldığı üzere, esas mahkemeleri bir olaya değişik nitelermeleri, verdikleri hükümde denerken, bir nitelmeden beraata, bir diğerinden mahkumiyete karar vermeleri hukuka uygun değildir. Bir olayın ancak tek bir nitelmesi olur. Mahkeme dosya ile ilgili sonuca varırken, düşünsel planda birden çok nitelermeyi ölçer/biçer, fakat sonuçta tek nitelme ile sonuca ulaşır ya da eylemin suç oluşturmadığı kanısına varır. Savcılarının tebliğnamelerini düzenlerken bu noktayı dikkatten kaçırmamaları gerekir.

Örnek: Sanığın TCK'nın 279. maddesi anlamında memur olduğu iddiası ile zimmet suçlaması ile açılan bir davada, yapılan yargılama sonunda esas mahkemesi, sanığın memur olmadığı sonucuna vardığında, fakat eylemde bir emniyeti suistimal tespit ettiğinde, sanığı emniyeti suistimal suçundan mahkum etmelidir. Mahkemenin bu olayda vereceği karar, zimmetten beraate, emniyeti suistimalden mahkumiyete biçiminde olamaz, çünkü bir olayın bir nitelmesi olur. Mahkeme, emniyeti suistimal sonucunun gerekçelerini kararında açıklarken, neden sanığın memur olmadığını belirtecektir, fakat bu nedenle sanık hakkında zimmetten beraat kararı verdiğini belirtmesi söz konusu olamaz.

3. Duruşmalı temyizde savcılık

CMUK iki tür temyiz incelemesi öngörmüştür(m.315). Bunlar, duruşmalı ve duruşmasız temyizdir.

Duruşmalı temyizde ceza dairesinde duruşma yapılması söz konusudur. Bu duruşma, ilk derece yargılamadaki temyize göre bazı farklılıklar içerir. Bunlar ilgili bölümlerde ele alınacaktır.

Bu bölümde duruşmalı bir temyiz incelemesinde savcılığın rolü üzerinde durulmalıdır.

Uygulamada temyiz duruşmalarında Başsavcılığı temsilen bir savcı hazır bulunmaktadır. Fakat bu savcı duruşmada hiçbir rol oynamamaktadır, çünkü hiçbir beyan ve mütalaada bulunmamaktadır. Duruşmanın başında Başsavcılık adına tebliğname okunmakta ve bununla yetinilmektedir. Oysa duruşmalı temyiz amacı çok farklıdır. Zaten yargılama hukuklarında duruşma denilince, yargılamanın taraflarının yüzyüze gelerek, sözlü bir yargılama ile olaya ışık tutmaları ve yargı organının uyuşmazlığı çözmelerine yardımcı olmalarıdır. Türk uygulaması bu noktadan çok uzaktır.

4. Yargıtay'ın birinci derece yargılaması

Bu kavram Yargıtay'ın istisnai olarak, bir ceza uyuşmazlığını

ilk kez çözmesi anlamını taşır. Bir başka anlatımla Yargıtay'ın esas mahkemesi olarak faaliyet göstermesidir.

Oysa Yargıtay temelde bir kanun yolu mahkemesidir.

Yargıtay'ın istisnai yetkisinin temeli, ceza yargılamasındaki “kişiler yönünden yetki”ye dayanır. Ceza yargılaması mahkemele-
rin yargı erkini belirlerken, ilkin genel kuralları koyar. Bu kurallar
toplumda yaşayan kişilerin yargılanacakları mahkemeleri belirler.
Kişiler yönünden yetki denilince, bundan, toplumda belirli ma-
kamları işgal edenler, belirli sıfatlar taşıyanları yargılayacak olan
mahkemelerin gösterilmesidir. Bu nitelikteki yetki kuralları, bura-
larda yargılanacak olan kişileri kayırmak değil, aksine kayırılma-
larını önlemek amacını taşır.

Bu bağlamda Yargıtay'ın ilk derece mahkemesi olarak görev-
lendirildiği durumlarda, savcılık hizmeti ve bu olaylara ilişkin ha-
zırlık soruşturması Yargıtay C.Başsavcılığı tarafından yapılır. Bir
davanın açılması gerektiğinde, bu dava yine Başsavcılık tarafından
açılır.

Son dönemde çıkarılan 4483 sayılı Memurların ve Kamu Gö-
revlilerinin Yargılanması Yasası(MKYK) bazı kişilerin Yargıtay'da
yargılanmaları konusunu güncelleştirmiştir. Yasanın 10 ve 12.
maddesi bu konuda önem taşımaktadır.

&7. ÖNÖDEMEDE SAVCILIK

- * **Bu konudaki ilkeler TCK'nın 119uncu maddesinde yer alır.**
- * **Ceza yargılamasında suçun işlendiği konusunda devlet-fail uyuşmasına dayanır.**
- * **Savcılığın belirttiği para cezası ödendiğinde dava açılmaz.**
- * **Önödeme belgesinin yasanın öngördüğü tüm hususları içermesi şarttır.**
- * **Duruşmada da önödeme kurumu uygulanabilir.**

I- Kavram

Önödeme de yargılamasız cezalandırmanın bir başka çeşididir. Böyle bir yolun yasalarda kabulünün temel düşüncesi de, SYCK'nin kabul edilmesindeki düşünceden farklı değildir. Hatta denebilir ki, önödeme yolunda yargılamasız cezalandırma daha da belirgindir, çünkü SYCK'de savcının iddiası üzerine verilen bir yargısal karar varken, önödemede savcının yaptığı araştırma sonunda, ilgilinin kabulüne bağlı olarak bu yol devreye girmekte, savcının belirlediği cezanın ödenmesi ile yargılama mekanizması hiç harekete geçmemektedir. Önödeme gerçekleştiğinde, hazırlık soruşturmasından doğrudan doğruya infaz aşamasına geçilmektedir. Yargılama yapılmamaktadır.

Türk ceza yargılamasında önödeme, 1973 yılında CMUK'da yapılan değişikliğe kadar, TCK'nın 119 uncu maddesinde yer almaktaydı. Fakat bu yılda CMUK'ya eklenen Ek 5-9 uncu maddelerle bu kurum daha ayrıntılı olarak hukukumuzda girmişti. Ancak 2370 sayılı sasaıyla 10 Ocak 1981'de TCK'da yapılan değişiklikle, TCK'nın 119 uncu maddesi yeniden ihya edilmiş, önödeme kurumu bu maddeye aktarılmış, 1973 yılından beri uygulanmakta olan CMUK'nın Ek 5-9 uncu maddeleri, 2370 sayılı yasanın 19 uncu maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

1988 yılında TCK'nın 119 uncu maddesinde yer alan önödeme kurumu konusunda değişiklik yapılmış, eski yasa zamanında yalnız para cezasını gerektiren veya bir aya kadar hafif hapis cezasını içeren kabahatlerde kabul edilmiş bulunan önödeme kurumunun kapsamı genişletilmiştir. Yeni düzenleme ile, üç ayı aşmayan ve yaptırımı hürriyeti bağlayıcı ceza olan suçlar için de, para cezalarının yanısıra önödeme kurumunun uygulanması sonucu yaratılmıştır. Bir başka anlatımla, yasanın yeni şeklinde, yukarı sınırı üç ay olan cürümler için de önödeme mümkün olmaktadır.

Önödemenin temel amacı, hafif yaptırımlı suçlar için faille devlet arasında bir uyuşma sağlamaktır. Kendisine suç yüklenen sanık, yasada belirli cezayı ödediğinde, yargılama yapılmamaktadır.

Önödeme savcının bir ceza kararnamesi saymak yerinde değildir, çünkü ceza kararnamelerinde, bunu vermek yetkisinde olan makam ya da kişi ilkin cezayı bununla verir, fakat ilgili itiraz ederse, yargılama yapılır. Oysa önödemede, savcı yalnızca sanıkla uzlaşmaya girişir, bu başarısız olursa, bu durumda dava açar.

II- Uygulama alanı

1. Eylemin para cezasını gerektirmesi

Önödeme para cezasını gerektiren eylemler için mümkündür (TCK, 119/1, b.1). Bu para cezası maktu ya da aşağı-yukarı sınırlı bir ceza olabilir. Nisbi para cezasını gerektiren durumlarda önödeme yolu uygulanmaz (TCK, 119/son). Nisbi para cezası denildiğinde, yasakoyucunun fiilin ağırlığına göre belirlediği cezayı, belirli misil artışları ile yükseltmesi anlaşılır. Sözgelimi, suç konusu değerin beş misli ile karşılanan bir para cezasında olduğu gibi. Önemli olan sonuç, bu tür cezalar için önödeme yolunun kapalı oluşudur.

2. Eylemin üç aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suç olması

1988 değişikliği ile üç aya kadar hürriyeti bağlayıcı ceza yaptırımını içeren suçlar için ödödeme yolu açılmıştır (TCK, 119/1). Cürümlerde de önödeme uygulanabilecektir. Ancak bunun için hapis cezasının en çok üç ay olması gerekir. Üç aylık süre, sanığa yüklenen suçun kanun maddesindeki süredir (soyut ceza), yoksa belirli bir olayda sanığa verilecek olan ceza (somut ceza) değildir.

Önödeme yolu bu durumda uygulanırken, cezanın aşağı sınırı temel alınacak, bu ceza 647 sayılı CİHK'in 4 üncü maddesi gereğince para cezasına çevrilecek ve sanıktan bu cezayı ödemesi istenecektir (TCK, 119/1, b.2). 1988 yılında 3506 sayılı yasayla CİHK'in 4 üncü maddesi değişmiş, para cezalarının sınırı artırılmıştır. Uygulama yeni yasa zamanında işlenen suçlar için yeni sınırlara göre yapılacaktır.

3. Savcının önödeme girişimi

Savcı yaptığı hazırlık soruşturmasında, sanığın suçu işlediği kanısına ulaşmış ve eylem yalnız para cezasını gerektiriyorsa, önödeme kapsamı içinde ise, sanığa bir bildirimde bulunacaktır. Bu bildirimde sanığın para cezasını ödemesini isteyecektir. Bunun için, sanığa para cezasının tutarını, ödeme süresini (10 gün), bu süre içinde ödeme yapıldığında kamu davasının açılmayacağı, ödenmediğinde, davanın açılacağı ve suç sabit olduğunda, cezanın yarı oranında arttırılacağını bildirmesi şarttır (m.119/4). Bu bildirim sanık hazırrsa yüzüne karşı, değilse tebliğ yoluyla yapılacaktır.

Savcının önödeme girişimi başarılı olduğunda, sanık hakkında kamu davası açılmayacak, yargılama yapılmayacak ve iş infazla sonuçlanmış olacaktır. Fakat başarısız bir girişimin sonuçlarını ayrıca ele almak gerekir.

III- Başarısız önödeme girişiminin sonuçları

Sanık bildirimden sonraki 10 gün içinde önödemeyi yapmadığında savcı kamu davası açacaktır. Bunun üzerine mahkemenin duruşma yapması kuraldır. Fakat sulh mahkemesinin görevi içinde kalan durumlarda, SYCK yolunun da uygulanabilmesi gerekir. Yasada başarısız önödeme girişimleri üzerine kamu davası açıldığında, kesinlikle duruşma yapılacağına ilişkin bir kural yasada yoktur. Bu bakımdan önödeme ve SYCK yollarının (mümkün olan durumlarda, m.386) bağdaştığını kabul etmek gerekir.

Sanık hakkında kamu davası açıldığında, suçu sabit görülürse, yasa, verilecek cezanın yarı oranında arttırılmasını öngörmektedir. Bu artırım bir olanağı kullanmamaktan ötürü daha ağır ceza ile sonucunu ortaya çıkardığından, yerinde değildir. Kişi suçsuzluğuna inandığı için ya da önödeme güçsüzlüğü nedeni ile önödeme girişimi sırasında cezayı ödememiş olabilir.

Gerek hazırlık soruşturmasında savcının girişimi üzerine ve gerek mahkemenin kararının yasayollarından geçtikten ve kesinleştikten sonra, cezanın ödenmesi, şahsi haklar, malların geri verilmesi ve müsadere kurallarını etkilemez (m.119/8).

IV- Savcının önödeme girişiminde bulunmaksızın dava açması

Önödeme kapsamına giren olaylar için savcı önödeme girişiminde bulunmak mecburiyetindedir. Bunun istisnası, özel yasalardaki kurallar gereğince, işin doğrudan doğruya mahkemeye intikal etmesi hallerinde görülür. Bu durumda Türk hukukunda öngörülen ikinci önödeme türü karşımıza çıkar.

Hazırlık soruşturmasında önödeme girişiminde bulunulmaksızın kamu davası açıldığında, sanık duruşmada sorgusundan önce, suçunun karşılığı olan para cezasını ödeyeceğini bildirmek ve bu cezayı ödemek suretiyle kamu davasının düşmesine karar verilmesini sağlamak hakkına sahiptir (m.119/6). Sanık bunun için sorgu işleminin geçirilmemesine dikkat etmek zorundadır. Ayrıca suçunun karşılığı olan para cezası maktu ise, bunu, aşağı yukarı sınırlı bir para cezası ile, aşağı sınırı ve yargılama giderlerini ödemek zorundadır.

Uygulama bugün önödeme girişimi olmaksızın kamu davasının açılması halinde kabul edilen önödeme türünü genişletmiştir. Bu sonuç bir İBK ile yaratılmıştır. Bu karara göre, savcı bugün Türk sisteminde, istisnalar dışında, önödeme girişiminde bulunmak mecburiyetinde bulunmasına rağmen, bu yolu uygulamadığı, bu konuda atladığı durumlarda, ceza davasının açılmasından sonra, iddianamedeki tavsife göre, önödemenin mümkün olduğu durumlarda, önödeme kurumunun mahkemeler tarafından uygulanarak işin sonuçlandırılmasına olanak tanınmaktadır. Aynı sonuç, duruşmada tavsif değişikliği nedeniyle fiilin önödeme kapsamına girdiği durumlarda da uygulanacaktır.

V- Önödeme Uygulaması

Önödeme konusunda Yargıtay kararlarının özellikle ödeme için verilecek 10 günlük süreye dikkat edilmesi, önödeme için yapılacak bildirimde yasanın aradığı koşullara uyulması ve önödeme girişiminin sanık tarafından sonuçsuz bırakılması halinde, bunun kendisi bakımından ortaya çıkaracağı durumların bildirilmesi üze-

rine hassas biçimde durulduğu görülmektedir. Şu kararlar kanımca bu sonuçları doğrulamaktadır: “Yalnız para cezasını gerektiren bir suçu işleyen kimse, hareketine uyan maddedeki maktu para cezasının aşağı sınırını ödemesi için C. Savcılığınca yapılacak bildirimde, paranın süresinde ödenmesi halinde kamu davasının açılmayacağına bildirilmesi ile birlikte, süresinde ödenmemesi halinde yapılacak işlemin bildirilmesi gerekir. Bu hususlarda eksikliği bulunan bildirimde dayanılarak verilen para cezası yarı oranında arttırılamaz.” (Yar. CGK, 8.12.1980, E.9-291, K.407). “Yalnız para cezasını gerektiren bir suçu işleyen kimseye, bu cezayı on gün içinde ödemesi için savcılıkça yapılacak bildirim üzerine, “Ödemeyeceğim” demesine dayanılarak, yasal sürenin dolması beklenmeden kamu davası açılması sonunda mahkemece yarı oranında arttırılarak para cezasına hükmolunması doğru değildir. Çünkü sanığın belirli süre içinde ilk sözünden dönerek parayı ödemesi olanağı vardır.” (Yar. CGK, 9.5.1977, E.183/K.206). “Doğrudan doğruya mahkemeye gelen işte, sanığa, bu eylemden dolayı ödemesi gereken para cezası ile yargılama giderlerini ödemesi için hakim tarafından sorgudan önce on günlük süre verilmesi gerekir.” (Yar. 7.CD, 23.2.1981, E.992/K.963). “C. Savcısının sanığa yaptığı bildirim tarihinden on günlük süre geçmeden dava açılmışsa, cezanın arttırılarak hükmedilmemesi gerekir.” (Yar. 8.CD, E.485/K.4563). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, Önödeme TCK, 119).

&8. ŞAHSİ DAVADA SAVCILIK

- * İlke olarak savcılık şahsi davanın dışındadır.
- * Kamu yararı varsa, savcı şahsi davalık iş için kamu davası açar.
- * Görülen bir şahsi davaya savcı sonradan katılabilir ve bu davayı kamu davasına çevirebilir.

Savcı şahsi davada asli süje değildir, çünkü şahsi dava SZG kişinin tek başına açıp yürüttüğü bir ceza davası türüdür. Ancak

yasakoyucu şahsi davayı tüm olarak savcıdan bağımsız ve ayrı düşünmüş de değildir. Savcı şahsi davada ferdin yardımcısı, desteği durumundadır. Bu durumun kabulü, aynı zamanda bugün için ceza koğuşturmasının devlet görevi olmasının bir sonucudur. Bu nedenle yasakoyucu ferdin savcıdan bağımsız olarak belli suçları koğuşturmasını kabul etmekle birlikte, savcının da gerektiğinde işe müdahale edebilmesini öngörmüştür.

1. Şahsi davalık fiil için savcının kamu davası açabilmesi

Savcının şahsi dava yoluyla koğuşturulabilen fiillere müdahale edebilmesinin ilk görünüşü şudur: Bir fiil şahsi davalık olsa bile, bu fiilin savcı tarafında koğuşturulmasına, başka bir deyişle bu konuda kamu davası açılmasına engel olmaz. Ancak şahsi davalık bir fiilden dolayı kamu davası açılabilmesi, bir takım koşulların gerçekleşmesi ile olanaklıdır. Bunların başında SZG kişinin savcıya başvurması, dava açılmasını istediği fiilden dolayı şikayette bulunması gerekir. Aksi takdirde savcının her zaman harekete geçmesi mümkün olmaz. Bu noktada şahsi dava yoluyla koğuşturulan fiillerin çoğunun koğuşturulması şikayete bağlı fiillerden oluşu hatırlanmalıdır. Ancak yine bazı fiiller de, şahsi davalık olmalarına karşın, koğuşturulması şikayete bağlı değildir. Demek ki savcının şahsi davalık bir fiilden dolayı kamu davası açabilmesi koşulları incelenirken, fiilin koğuşturulması şikayete bağlı şahsi davalık fiillerden olup olmadığı düşünülmelidir. Koğuşturulması şikayete bağlı fiillerde, şikayet koşulu gerçekleşmedikçe, savcılık harekete geçemeyecektir. Fakat şikayete bağlı olmayan şahsi davalık fiillerde savcının fiili herhangi bir biçimde öğrenmesi yeterli olacak, yoksa teknik anlamda şikayetin varlığı aranmayacaktır. Bu ikili ayırımın dışında, **şahsi davalık bir fiilden dolayı savcının kamu davası açabilmesinin ikinci koşulu, koğuşturmada “kamu yararının”, yasanın deyişi ile amme menfaatinin bulunmasıdır.** Ancak bu koşulun da gerçekleşmesi ile şahsi davalık bir fiil için savcılık kamu davası açmak yoluna gidebilecektir. Aksi takdirde fiilin koğuşturulması konusunda SZG kişiyi serbest bırakacak ve kişi isterse dava açmak yoluna gidecektir.

2. Kamu yararı kavramı

Bu noktada önemli kavram, kamu yararı kavramıdır. Kamu yararı nedir, sorusuna açık bir cevap verme olanağı yoktur, çünkü ilkin yasa bu konuda susmaktadır. Demek ki bu kavram yoruma muhtaçtır. Alman hukukunda, uygulamaya ışık tutmak amacıyla saptanan ilkeler içinde kamu yararı kavramına yer verilmiştir. Buna göre işlenen fiilin hukuki barışı SZG'nin yaşadığı çevreyi aşan biçimde bozmuş ve koğuşturma yapılması kamunun isteği durumuna gelmişse, koğuşturmada kamu yararı vardır. Örneğin fiilden doğan zararın çok büyük olması, fiilin tehlikelilik veya kabalık ve sertliği, failin adı ve aşağılık nedenlerle hareket etmesi veya SZG'nin kamuoyu önündeki durumu gibi nedenlerle kamu yararı varlığını gösterir. Türk hukukunda ise bu biçimde ilke kuralı yoktur. Bu kavramı aydınlatmak için öğretilerde ileri sürülen bazı örnekler vardır. Örneğin Kunter, küçüklere ve kısıtlılara karşı işlenen suçlarda, bunların kendilerini hakkıyla savunamayacakları düşünülürse, savcılarının onların haklarını koruma görevini üzerine almaları gerekeceği söylenebilir. Ayrıca suç kamuoyunu ilgilendiren biçimde işlenmişse, koğuşturmada yine kamu yararı vardır. Suçlunun kişiliğinin de bu konuda önemi vardır. Suçta itiyad ve gecikme halinde fiilleri ciddi biçimde koğuşturmak için gerekli tedbirleri alma toplumun görevidir, demektedir. Yine kamu yararı kavramı konusunda Erem, basın yoluyla işlenen suçlarda, kamu adına koğuşturma yapmakta gerek davacı, gerek sanık ve gerek kamu bakımından savcının koğuşturmayı yürütmesinde yarar vardır. Özbulak ise herhangi basit bir tahkirle, bir devlet memurunu tahkir arasında bir fark yapma ve kamu yararını takdir etmek icap eder, demektedir. Gerek Alman hukukunda ve gerek Türk hukukunda kamu yararı kavramı konusunda örnekleme yoluyla sayılan bu durumlar, yine de bu konuda savcılarının takdir yetkisini ortadan kaldıracak nitelikte değildir. Bu nedenle her somut olayda savcılarının koğuşturmada kamu yararı olup olmadığını takdir etmeleri zorunludur.

Savcı sözü geçen takdir yetkisini kullanırken iki olasılık söz konusu olur: Savcı olayda kamu yararını kabul eder veya etmez.

Bu iki duruma göre daha sonraki sonuçları ele almamız uygun olur.

Savcı kendisine başvuru fiilden ötürü koğuşturmayı yürütmekte kamu yararı bulunduğu sonucuna varırsa, davayı kendisi açar ve yürütür. Bu dava da kamu davasıdır, ona ilişkin ilkeler uygulanır. Bu durumda da SZG artık savcının yanında iddia görevini yürüten müdahil durumundadır. Savcı olayda kamu yararının bulunduğunu kabul ettiğinde, bu sonuç, yargılamanın taraflarını, SZG'yi sanığı ve mahkemeyi bağlar. Örneğin mahkeme olayda kamu yararının varolmadığını ileri sürerek davayı reddedemez. Yargıtay da bu konuda aynı görüştedir.

Bu konudaki ikinci olasılık savcının olayda kamu yararı görmemesidir. Bu durumda koğuşturmayı yürütemeyeceğini ve isterse şahsi dava açabileceğini SZG'ye bildirmelidir. Savcının bir olayda kamu yararı görmeyerek koğuşturmayı yürütmeyeceğini bildirmesi ilk bakışta, yasada kabul edilen (m.148) kamu davasının mecburiliği ilkesine bir ayrık olmaktadır. Çünkü genel yargılamada yeterli şüphe savcının kamu davası açması için yeterli iken, şahsi davayı ilgilendiren bir durumda, koğuşturma için yeterli şüphe nedenleri bulunsa bile, savcının koğuşturmayı yürütmesi ve dava açması için kamu yararının bulunması gerekmekte ve daha da önemlisi, bunu takdir savcıya ait olmaktadır. Bu biçimde bir ayrık tanınmasını şahsi davanın özelliğinde aramak yanlış olmaz, çünkü şahsi dava temelde kişinin tek başına yürüttüğü bir koğuşturma biçimidir ve ancak gerektiğinde savcı kişinin desteğidir.

3. Savcının dava açmayı reddetmesi

Savcı kamu yararını kabul etmeyerek dava açmayı reddederse, bu karara karşı başvurma yollarımız var mıdır, sorusu cevaplanması gereken bir sorudur. Alman hukukunda yazarlar oybirliği ile kamu yararını takdir yetkisinin savcının görevinden doğduğunu ve savcının red kararına karşı ancak idari başvurma yapılacağını belirtiyorlar. Türk hukukunda bu konuda iki düşünce de savunulmaktadır. Erem soruya cevap ararken savcının gerekçesinin

önemli olduğunu, savcının yeterli şüphe bulunmadığı için dava açmaması durumunda, bu karara karşı itiraz yoluna başvurulabileceğini, fakat savcının kamu faydası görmemesi durumunda, bu karara karşı koğuşturma davası açılmayacağını, bunun yargılama ilkelerine aykırı düşeceğini ileri sürmektedir. Buna karşılık Kunter, yasada kamu yararı kavramının sınırlarının çizilmediğini, işin savcının keyfine kaldığını, savcının kamu yararı görmedik diyerek işi başından atabileceğini, bu nedenle savcının kamu yararı görmedim demesini takipsizlik kararı saymak ve itiraz (koğuşturma davası) olanağını tanımak gerekeceğini, yorum yoluyla bunun olanaklı olduğunu, savcısının kamu yararı görmemesinin, kamu davası açmamak olduğunu koğuşturma yapmamasının da sonuçta başka bir şey olmadığını söyleyerek, savcının kamu yararı olmadığı için dava açmayı reddeden kararına karşı koğuşturma davası açılmasını önermektedir. Yargıtay ise bu konuda, “sanığa yüklenen suç, şahsi dava yoluyla koğuşturulan suçlardan olmasına ve bu gibi işlerde C. Savcısı tarafından, koğuşturmaya gerek olmadığı biçiminde verilen kararlar, olayda kamu yararı görmeyerek davaya katılınma-yacağına açıklanmasından ibaret olmasına ve kamu yararının takdirinin ise C. Savcısına ait olduğuna göre, bu gibi kararlara karşı itiraz yoluna gidilemeyeceği halde, ağırceza başkanlığınca itirazın kabulü ile takipsizlik kararının kaldırılması ve kamu davasının açılmasının kabulü yolsuzdur” demiştir. Ancak yüksek mahkeme bir başka kararında, savcının red kararına karşı itirazı kabul etmiştir.

Kanımca bu sorunun cevabı şu noktada bağlanmaktadır: Savcının kamu yararı konusundaki takdiri mutlak olarak tanınacak mıdır, yoksa bu yetki bir denetime tabi tutulacak mıdır? Bu konuda savcılarının önlerine gelen işlerde devletin iddia organı olarak, kamu yararını amaca uygun biçimde değerlendireceklerinden emin olabilirsek, bu alanda denetime de gerek duymayız. Yok aksine böyle bir değerlendirme yapılmaz ve takdir yetkisinin sınırları aşarak, keyfiliğe kaçan davranışlar içine girilirse, bu durumda bu kararların denetlenmesi uygun olur. Bu nedenle bu sorun karşısında varılacak olan sonuç, bu soruna eğilen kişinin, savcılarının

davranışları karşısında edindiği düşünceye göre değişecektir. Ben- ce Türkiye’de bütün adli mekanizma içinde işlerin her geçen gün giderek arttığından şikayet edilen bir ortamda, savcıların yasayla da kesin sınırları çizilmemiş olan bir durumda, bu takdirini işleri üstlenmekten kaçınma biçiminde kullanacakları doğal sayılabilir. Ancak bu durum yine de bir ceza koğuşturmasında ve kişinin devlet yetkili iddia organından yardım istediği bir durumda bağışla- namaz. Bu nedenle savcının gerekçe göstermeksizin “kamu yararı görmedim, kişi şahsi dava açsın” biçimindeki sonuçlarının denet- lenmesi yerinde olsa gerekir.

4. Savcının açılmış davaya katılması

Savcı bir fiilden dolayı kamu yararını başta reddetmesine ve dava açmayı SZG kişiye bırakmasına rağmen, sonradan bu konu- da dava açıldığı takdirde dahi, şahsi davaya katılarak, onu üzeri- ne alması olasılığı vardır. Bu kendisine tanınmış yasal bir yetkidir (m. 347). Yasada savcının davayı üstlenme yetkisini işin her halin- de kullanabileceği açıklanmıştır. Bu yetkisini kullanmasının sınırı, dava konusundaki hükmün kesinleşmesidir. Hüküm kesinle- şinceye kadar savcının şahsi davayı kamu davasına dönüştürmesi olanağı vardır. Ayrıca belirteyim ki, bu üstlenme sanık lehine ola- bileceği gibi, sanık aleyhine de olabilir. Fiilden dolayı dava açılmış olmasına rağmen, henüz duruşma açılmamış veya duruşma açıl- mış ise, yine de savcının davaya katılması mümkündür. Aynı bi- çimde esas mahkemesi dava hakkında karar vermiş ve bu karar Yargıtay’da bozulmuş ise, hüküm kesinleşmemiş olacağından, savcının katılma hakkı vardır. Bütün bu durumlar da gösteriyor ki, önemli olan hükmün kesinleşmemiş olmasıdır.

Savcının koğuşturmayı üzerine alması biçimine gelince, bu konuda beyanın yeterli olduğu yasada açıklanıyor (m.347/2). Al- man hukukunda beyanın yazılı veya sözlü olabileceği belirtiliyor. Türk hukukunda ise, beyandan ne anlaşılması gerektiğine çözüm aranırken, bunun bir iddianameden başka bir şey olmayacağı açıklanıyor. Konuya ilişkin bir kararında Yargıtay savcının duruş-

maya gelerek mütalaada bulunmasını koğuşurmaya başlamak olarak yorumlamıştır. Kanımca da şahsi davayı kamu davasına çevirmek için mutlaka bir iddianame yazmasını ve mahkemeye sunmasını aramak gerekli değildir, çünkü gerektiğinde, duruşma sürerken de davaya katılacağını mahkemeye bildirebilir ve bu isteği de tutanağa geçirildiğinde, şahsi dava kamu davasına dönüşmüş olur. Yoksa mutlaka bir iddianame biçiminde bir katılma istemek, ceza yargılamasında bugün için kabul edilen koğuşurmanın bütünlüğü ilkesi ile de çelişecektir, çünkü bu ilke gereğince devlet içinde koğuşurmanın bir bütün olduğu ve koğuşurma makamını işgal edenlerin değişmesine karşılık, koğuşurmanın tümlüğünü koruyacağını ve bir koğuşurmanın başlattığı görevi diğerlerinin olduğu yerden sürdürecekleri ve bu konuda yeni iddianame yazmak ve mahkemeye sunmak gibi tekrarlardan kaçınılacağı da kabul edilmektedir. Bu nedenle koğuşurmanın bütünlüğü ilkesinden şahsi davadan kamu davasına geçerken bir ayrık yapmaya gerek yoktur sanırım ve bu konuda gelerek beyanda bulunmak yeterli sayılmalıdır.

Savcının bir beyanla koğuşurmaya başlattığı durumların dışında, yasada bazı durumlarda koğuşurmanın kamu adına başladığı varsayılmıştır. Bu durum şahsi dava konusunda verilen bir karara karşı savcının kanun yoluna başvurmasıdır (m.347/3). Bu başvurma itiraz biçiminde olabileceği gibi, temyiz yoluna giderek de olabilir. Yargıtay da savcının kanun yoluna başvurusunun şahsi davayı kamu davasına çevireceğini kabul etmiş ve bu doğrultuda kararlar vermiştir.

Savcının ister yasayoluna giderek, ister beyanla olsun kamu adına koğuşurmaya başladığı davalar artık kamu davasıdır ve ona ilişkin ilkeler uygulanmak gerekir. Bunun bir sonucu da SZG açısından, daha doğrusu şahsi davacı açısından, çünkü dava kamu davası olunca SZG de müdahil olur ve müdahaleye ilişkin kurallar onun hakkında uygulanır (m.347/son).

Bu konuda son bir sorun da şudur: Savcı şahsi davaya katılarak onu kamu davasına çevirirse, savcı davaya bulunduğu durumda mı katılmış olur, yoksa davanın niteliği değiştiğinden, yar-

gılamının baştan başlaması ve tekrarlanması söz konusu olabilir mi? Bu sorun daha önce ele aldığım bir şahsi davacının açtığı bir başka şahsi davacının katılması sorunu ile benzerlik göstermektedir. Ancak hatırlanacaktır, orada yasada bir kural vardır (m.345/2) ve buna göre sonradan katılanlar, dava ne durumda ise o durumda katılmaktadırlar. Fakat buna rağmen bence sonradan katılan davacının yasanın 239 uncu maddesinden yararlanarak, delillerin tartışması bölümü sonuçlanmış olsa bile, kendi yeni delillerini ileri sürebilmelidir.

Bu sonun karşısında da aynı sonuca varılabileceğini sanıyorum. Gerçi yasada bu konuda –diğer durumdaki kadar- açık bir kural yok ama, 347/3 de yer alan, “... Cumhuriyet Savcısı takibata başlarsa ondan sonra cereyan edecek muameleler...” terimi bu konuda da bir tekrarın istenmediği ve yargılamanın kaldığı yerden süreceğini açıklamaktadır.

&9. SUÇÜSTÜ YARGILAMASINDA SAVCILIK

- * **3005 sayılı Yasada öngörülen kurallara tabidir.**
- * **Suçüstünün varlığı, failin yakalanmış olması, belirli suçların işlenmesi, suçun belirli yerlerde işlenmesi, bu yolun uygulanması için şarttır.**
- * **Hazırlık soruşturmasının çok kısa sürelerde tamamlanıp davanın açılması gerekir.**

I- Konusu ve amacı

Suçüstü (meşhut suç) yargılaması, suçüstü yakalanan sanıkların yargılanmasıdır.

Suçüstünde, suç adeta bütün iz ve eserler (deliller) ve faili ile ortada bulunmakta ve çabuk bir yargılama yapılabilmesi için koşullar hazır gözükmektedir. Yargılama için uzun bir hazırlık ve araştırmaya gerek bulunmamaktadır. Bunun sonucu olarak çeşit-

li ülkeler “suçüstü yargılaması” için özel yargılama kuralları kabul etmişlerdir. Bizde de “Meşhut Suçların Muhakemesi Hakkındaki Kanun” (anılan adıyla 3005 sayılı yasa) suçüstüleri yargılamak için öngörülmüştür.

Suçüstü yargılamanın özelliği kendini yargılamanın çabuk bir biçimde yapılmasında göstermektedir. Bunun yargılamanın yürüyüşü bakımından da etkisi görülmektedir. Suçüstü yargılamasında, yapılan hazırlık soruşturmasından sonra, savcı kamu davasını açtığı anda; iş doğrudan doğruya duruşmada ele alınmakta ve bir oturumda bitirilmesi amaçlanmaktadır. Savcı iddianamesiyle davayı mahkemeye aktarmakta, duruşma hazırlığı dönemi de atlanmaktadır.

Suçüstü yargılaması, bu olanağın tanındığı durumlarda en çabuk biçimde yargılamayı yaparak, suçla bozulan toplumsal dengeyi yeniden kurma amacı taşır. Fakat özellikle ağırcezalık suçlar bakımından da suçüstü yargılamasının yapılması, savunma bakımından bazı sakıncaları doğurabilir.

II- MSMUK'nun uygulama koşulları

Suçüstü yargılaması için yalnızca suçun suçüstü durumu göstermesi yeterli değildir. Bunun için MSMUK'nın uygulama koşullarının da gerçekleşmesi gerekir.

1. Suçüstünün varlığı

Suçüstü yargılamasının temeli bir suçüstünün varlığıdır. Bu anlamda suçüstü geniş olarak anlaşılmalı ve gerçek suçüstü (işlenmekte olan suç) ve suçüstü benzerleri (m.127) bu kapsam içinde mütalaa edilmelidir.

2. Failin yakalanması

Suçüstü yargılamanın ikinci önemli koşulu, failin yakalanmasıdır. (MSMUK, 1). Fail yakalanmadıkça, suç, suçüstü özelliği

taşısı bile suçüstü yargılaması yapılması mümkün değildir. Bu bakımdan gerçek bir suçüstü durumunda, yani fail suçu işlerken görülse bile, yakalama gerçekleşmedikçe, bu özel yargılama yolu uygulanamaz. Yakalama suçun işlendiği sırada ya da pek az sonra gerçekleşmelidir (m.1).

3. Belirli suçların işlenmiş olması

MSMUK'nun uygulanması belirli suçlarla sınırlanmıştır.

a) Suçun cürüm ya da belirli kabahatler olması

Suçüstü, bir cürüm ise mutlaka MSMUK'nın kapsamına girer. Fakat kabahat olduğunda, bunun MSMUK'de açıklanan kabahatlerden olması şarttır (m.1). Yasanın listesinde olmayan bir kabahat, suçüstü özelliği taşısa bile, suçüstü yargılamasına tabi olmaz.

b) Suçun siyasal, özel yargılamaya tabi ya da izin ya da karar alınmasına bağlı olmaması

Bu nitelikleri taşıyan suçlar için MSMUK uygulanmaz (m.3). Örneğin hükümetin manevi şahsiyetini tahkir ve tezyife ilişkin bir suçüstü, TCK'nın 160 ıncı maddesi gereğince izne tabi olduğundan, MSMUK kurallarına göre yargılanamaz. Öte yandan memurlar görev suçlarından ötürü özel yargılamaya tabi olduklarından bu eylemlerde de MSMUK uygulanmaz.

4. Suçun belirli yerlerde işlenmiş olması

Ağırcezalık suçlar, ağırceza mahkemesinin görev yaptığı yerlerde ve belediye sınırları içinde işlenmiş olmalıdır (m.1/A). Öteki suçların asliye mahkemelerinin görev yaptığı yerlerde ve belediye sınırları içinde ya da panayırda işlenmesi halinde, panayırın kurulduğu yerde asliye mahkemesinin bulunup bulunmadığına bakılır. Bu teşkilat varsa, panayırda işlenen suç için MSMUK uygulanır, fakat yoksa uygulanmaz. Bu nedenle panayırın belediye sınırı içinde ya da dışında kurulmuş olması önemsizdir.

III- Hazırlık Soruşturması ve savcının kamu davası açması

1. Hazırlık soruşturmasının yapılması

Bu dönemde yapılacak işler bakımından yasada ikili bir ayırım vardır. Buna göre, suçun ağırcezalık olması ya da olmamasına göre, hazırlık soruşturmasında kolluğun ve savcının yapacağı işlemler farklı olmaktadır.

a) Ağırcezalık olmayan işlerde

Bu tür işlerde kolluk şüpheliyi yakalayacak, delilleri toplayacak ve düzenleyeceği tutanakla birlikte, hemen ve aynı gün şüpheliyle birlikte bu belgeleri de savcıya teslim edecektir (m.4/1). Kolluğun düzenleyeceği tutanakta, yakalanan kişinin kimliği, delillerin neden ibaret olduğu ve tanıkların kimlikleri yer almalıdır (m.4/2). Savcı da şüpheliyi (yakalanan kişi) sorguya çeker ve kamu davasının açılmasına gerek görürse, ayrıca genel yargılama kurallarının uygulanmasına yer olmadığı kanısına varırsa, davayı açar (m. 4/4).

Şikayete bağlı suçlarda, suçtan zarar görenin sözlü şikayeti geçerlidir Bu şikayet tutanağa geçirilir ve SZG'ye imzalatılır (m.4/3).

b) Ağırcezalık işlerde

Hazırlık soruşturmasındaki görevler savcıya verilmiştir (m.4/5). Bu durumda kolluk şüpheliyi yakalamak ve olay yerindeki suç delillerinin kaybolmasının önüne geçmek için zorunlu önlemleri almak yetkisine sahiptir. Bunun dışında, delillerin tespiti işi savcıya verilmiştir. Bu nedenle savcı sanığı sorguya çekecek, tanıkların ifadelerini alacak, gerekli öteki işlemleri yapacak (keşif gibi) ve genel kuralların uygulanmasına da gerek görmüyorsa, kamu davasını açacaktır(m. 4/6).

2. Savcının kamu davasını açması

a) Ağırcezalık olmayan suçlarda

Savcı yukarıda açıklandığı biçimde hazırlık soruşturmasını tamamladıktan sonra, sanık hakkında bir iddianame düzenler ve onu aynı gün sanıkla birlikte mahkemeye gönderir. Görülüyor ki, ağırcezalık olmayan suçlarda, gerek kolluğun (m.4/1) ve gerek savcının (m.4/4) aynı gün içinde hazırlık soruşturmasını bitirmeleri, savcının davayı açması ve sanığı da mahkemeye çıkarması gereklidir. Yasada bu kuralın dışına çıkabilmek bakımından savcıya bir olanak tanınmıştır. Buna göre, savcı MSMUK'nın uygulanıp uygulanmayacağı ya da kamu davasının açılmasına gerek olup olmadığı bakımından bazı araştırma işlemlerine gerek görürse, sanığın mahkemeye gönderilmesini, yakalandığının ertesi gününe bırakabilecektir (m.5).

b) Ağırcezalık suçlarda

Bu tür suçlarda da savcının hazırlık soruşturmasını aralıksız yapması gerekir, fakat işi en çok 3 gün içinde mahkemeye gönderme yetkisi vardır (m.4/son). Bu süre savcının ağırcezalık bir suç için dava açma süresidir. Bu süre içinde savcı davayı açmadığında, iş genel kurallara tabi olacaktır. Sanık bu varsayım içinde yakalanmış ve gözaltında bulunacağından, onun yasal süreler içinde yargıç önüne çıkarılması zorunludur.

3. Mahkemenin çalışmaya çağırılması

Savcının suçüstü yargılamasını isteyen iddianamesi, dava açan iddianamenin unsurlarını taşımalıdır (m. 163). Savcı bunu görevli ve yerel yetkili mahkemeye vermelidir. Fakat savcının davayı açtığı zaman, çalışma zamanı bitmiş ya da bir tatil gününe rastlamışsa, savcı mahkemeyi hemen çalışmaya çağırabilecek ya da sanığın mahkemeye çıkarılmasını ertesi güne bırakabilecektir (m.8). Ancak sanığın mahkemeye çıkarılması savcı 5 inci maddedeki yetkisini kullanarak ertesi güne bırakmışsa, tatil ya da çalış-

ma zamanının bitimine rastlama gibi bir nedenle ikinci bir erteleme yapılamaz (m.8/2). Bu durumda mahkeme mutlaka çalışmaya çağrılmalıdır.

&10. MEMURLARIN VE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN YARGILANMASINDA SAVCILIK

- * **Bu konudaki özel yargılama kuralları 4483 sayılı yasa da(MKYK) yer alır.**
- * **Bu yol yalnız "görev nedeniyle işlenen" suçlarda uygulanır.**
- * **Yasa yargılama sistemini, izin, hazırlık soruşturması ve sorsoruşturması olarak kurmuştur.**
- * **İzin, soruşturmanın temel şartıdır.**
- * **Hazırlık soruşturması özellikler taşıır.**
- * **Sorsoruşturma yönünden yalnızca değişik yargı organlarının görevli olması kkatı çeker.**

I- Genel Olarak.

4 Aralık 1999 tarihinde yürürlüğe giren 4483 sayılı Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun (MKYK) ülkemizde 1913 yılından beri yürütülmekte olan Memurun Muhakematı Kanununu (MMK) yürürlükten kaldırmıştır.

MKYK'nın ceza yargılaması alanında yaptığı değişiklikleri aşağıdaki biçimde sistemleştirebiliriz:

1. MKYK, MMK'nin temelinde yaptığı ilk değişiklik, bu yasanın kapsamına girecek suçlar yönündendir. **MKYK memurların ve diğer kamu görevlilerinin yalnızca "görevleri sebebiyle işledikleri suçlar" nedeniyle uygulanacaktır.** Bu yönüyle yeni yasa, ülkemizde bugüne kadar çeşitli yasalarda yeri olan "görev suçu" kavramını daraltmıştır. Daha önceki yasalarda görev suçu denilin-

ce, görev sırasında işlenen suç-görev sebebiyle işlenen suç anlaşılırken, MKYK özel soruşturmayı öngördüğü suçların çerçevesini görev sebebiyle suçlar olarak daraltmıştır.

Görev sebebiyle suç demek, bir memurun ya da bir kamu görevlisinin görevinden doğan suç demektir. Burada işlendiği iddia edilen suçlar görev arasında bir ilişki söz konusudur. Teoride bu yaklaşım “memur suçları” kategorisini akla getirir. Söz gelimi, rüşvet, irtikap, ihtilas, zimmet, görevi kötüye kullanma, görevi ihmal, efrada kötü muamele bu kapsamda yer alır. Ancak hemen söylemek gerekir ki, yukarıda belirtilen suçlardan, rüşvet, irtikap, ihtilas, zimmet bugün 3628 sayılı yasadaki soruşturma ve yargılama kurallarına bağlıdır. Bu yönüyle de bu suçları işleyen memurlar ve diğer kamu görevlileri için MKYK uygulanmaz (bu konuda kitabının 3628 sayılı yasayla ilgili açıklamalar bölümünü okuyunuz).

2. MKYK'nın kapsamındaki yargılamaları üç dönem içinde mütalaa etmek uygun olur. Bunlar, izin, hazırlık soruşturması ve sonsoruşturma aşamalarıdır. Yasa, özellikle izin konusunda ayrıntılı hükümler getirmiştir. Bunlar aşağıda ele alınacaktır. Ancak hemen belirtmek isterim ki, yasanın genel gerekçesinde de açıklandığı üzere, MKYK sisteminde Anayasa'nın 129 uncu maddesi ile paralellik kurulmak istenmiştir. Bu maddede, “Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza koğuşturması açılması, kanunla belirtilen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.” denildiği için, MKYK bir memurun ya da kamu görevlisinin işlediği iddia edilen ve görevden doğan suçta idarenin iznini aramıştır.

3. MKYK ile yukarıda çizilen sınırlar içinde yeni bir sistem kurulurken, MMK'nin bugüne kadar uygulanan kuralları ile, özellikle görev sırasında işlenen suçlar da MMK kapsamında sayıldığı içindir ki, soruşturmaların çok uzun sürdüğü, hatta bazı soruşturmaların ve yargılamaların zamanaşımı nedeniyle sonuç alınmadan son bulduğu, MKYK'nın genel gerekçesinde açıklanmaktadır. Yine genel gerekçeden anlaşıldığı üzere, MMK sisteminde tüm önso-
ruşturmanın tamamlanması uzun bir zaman almaktaydı. Bu ne-

denle MKYK “işi” bir an önce yetkili ellere, yani savcı ve yargıçlara teslim etmek için, öngördüğü kuralları izin dönemi ile sınırlı tutmuştur.

4. MKYK'ya göre, izin mekanizması tamamlandıktan sonra, olay nedeniyle yürütülecek olan hazırlık soruşturması savcılar tarafından genel kurallara göre yürütülecektir. Savcı bir kamu davası açtığı takdirde, bu davaya bakacak mahkemelerin hangileri olacağı, genel kurallardan ayrılrsa dahi, sonsoruşturma genel mahkemelerde yapılacaktır.

II- MKYK'nın Kuralları

1. Amaç

Yasanın 1 inci maddesinde şöyle denilmektedir:

“Bu Kanunun amacı, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlardan dolayı yargılanabilmeleri için izin vermeye yetkili mercileri belirtmek ve izlenecek usulü düzenlemektir.”

Maddede yasanın amacı belirtilmiştir. Yasa memurlar ile diğer kamu görevlileri hakkında uygulanacaktır. Yasanın kapsamı bu kişilerin görevleri sebebiyle işledikleri suçları kapsar. Bu suçlar, kamu görevlisi olan kişinin görevinden doğan suçlardır. MMK'ye oranla, bu düzenleme yenidir, çünkü MMK bir memurun ya da bir kamu görevlisinin hem görevinden doğan bir suçu hem de görevi sırasında işlediği bir suçu kapsamına alırken, MKYK bu kapsamı daraltmıştır. Görev sırasında işlenen suçlar için MKYK uygulanmaz.

Örnek: Bir tapu sicil muhafızının görevini kötüye kullanarak A'ya tapu senedi verdiğinin iddia edildiği bir olayda MKYK uygulanacaktır.

Örnek: Aynı tapu sicil muhafızının, oturduğu evin maliki olan, makamına gelerek kendisine kira parasını ödemesi için başvuran A'ya hakaret ettiğinin iddia edildiği bir olayda MKYK uygu-

lanamaz, çünkü bu olayda memurun görevinden doğan bir suç yoktur; görevi sırasında işlediği bir suç vardır. Bir memurun bir kişiye, kiracı-kiralayan ilişkisi içinde hakaret etmesi onun görevi kapsamında mütalaa edilemez. Ancak, aynı görevlinin görevinin hukuka ve kurallara uygun olarak yapması, kişilerden rüşvet almaması görevinin temelini oluşturur.

MKYK'nın genel gerekçesinde, MMK'nin geniş kapsamlı olan uygulamasının yeni yasayla daralttığı belirtilmektedir. Amaç, hukuka uygun ve düzenli bir kamu hizmeti sağlamaktır. Bu hizmeti gören kişiler olarak da memurlara ve diğer kamu görevlilerine genel kurallardan ayrı soruşturma ve yargılama kuralları getirirken, görevden doğan suç kategorisi ile sınırlı bir düzenleme yapılmıştır. MMK uygulamasının yarattığı sakıncalar ortadan kaldırılmak istenmiştir.

MKYK'nın temeli, yukarıda çizilen çerçeve içinde, memurlar ve diğer kamu görevlileri için soruşturmanın izin şartına bağlanmasına dayanmaktadır. Bu nedenle MKYK'nin en önemli kuralları izin mekanizmasına ve izni vermeye yetkili mercileri belirtmeye ayrılmıştır.

2. Kapsam

“Bu Kanun, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında uygulanır. Görevleri ve sıfatları sebebiyle özel soruşturma ve kovuşturma usullerine tabi olanlara ilişkin kanun hükümleri ile suçun niteliği yönünden kanunlarda gösterilen soruşturma ve kovuşturma usullerine ilişkin hükümler saklıdır. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali genel hükümlere tabidir. Disiplin hükümleri saklıdır.”

Maddede açıklandığı üzere, devletin kamu hizmetini yürüten memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında MKYK uygulanacaktır. Bunun dışında, kamu tüzel kişiliği sıfatını taşıyan ve genel idare esaslarına göre hizmetin yürütüldüğü yerlerde asli ve sürekli gö-

rev yapan memurlar ve diğ er kamu görevlileri de MKYK'ya tabidirler. Bu maddede bir kez daha bu sayılanların görevleri sebebiyle iş ledikleri suçların yasa kapsamında oldu ğ u tekrarlanmaktadır. Bu konu yukarıda ele alınmı ş tı. Bu nedenle tekrarından kaçınıyorum.

Yasakoyucunun MKYK'ya tabi olacak memurlar ve kamu görevlileri için bir kapsam daraltma amacı içinde oldu ğ u, maddenin yazımında dikkati çekmektedir. Yukarıda sözünü ettiğ imiz ikili ayırım bunu göstermektedir. Özellikle kamu tüzel kişileri yönünden genel idare esaslarına göre kamu hizmeti görmek ve bu hizmetin asli ve sürekli olmasının ar anması, MMK döneminde yaşayan ve uygulamada büyük sorunlar doğ uran noktaları ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Bu konu yeni yasanın uygulanması ile açıklı ğ a kavuşacaktır.

Yasanın 2 nci maddesinde yukarıdaki çerçeve çizildikten sonra, MKYK'nın uygulanmayacağı alan belirlenmektedir. Bunlar MKYK'nın istisnalarıdır. Bunları ş u şekilde sıralamak mümkündür:

1. Görevleri ve sıfatları nedeniyle özel soruşturma ve koğ uşturmaya tabi olanlar,
2. Yasalarda suçun niteliğ i nedeniyle özel soruşturma ve koğ uşturmanın öngörölmüş olması,

Maddenin gerekçesinde bu konuda, silahlı kuvvetler mensupları, hakimler ve savcılar, yüksek öğretim elemanları için özel yasalardaki kuralların uygulanacağı belirtilmektedir.

3. Ağırcezaı gerektiren suçüstü hali.

Bu durumda genel hükümler uygulanacaktır. Bu konuda suçüstünün olaya egemen olması temel alınmı ş tır. Belirtmek gerekir ki, MKYK'nın uygulama alanı içinde bir ağırcezalık suçüstü söz konusu ise, MKYK'nın kuralları devre dı ş ı kalır. Daha açık anlatımı ile izin mekanizmasının iş lemesi gerekmez.

4. Disiplin hükümleri saklıdır.

Böyle bir istisnanın yasada açıklanması gereksizdir, çünkü MKYK dar anlamda suçlar için öngörölen soruşturma, koğ uştur-

ma ve yargılama kuralları yönünden özel bir yasadır. Disiplin hukuku ve yargılaması bu kapsamın zaten dışındadır. Maddede istisnaları sayarken disiplin hükümlerine yollama yapmaya gerek yoktur.

3. İzin vermeye yetkili merciler

MKYK'nın 3 üncü maddesinde soruşturma izni vermeye yetkili merciler sıralanmaktadır:

“Soruşturma izni yetkisi;

a) İlçede görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında kaymakam,

b) İlde ve merkez ilçede görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında vali,

c) Bölge düzeyinde teşkilatlanmış kurum ve kuruluşlarda görev yapan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında görev yaptıkları ilin valisi,

d) Başbakanlık ve bakanlıkların merkez ve bağlı veya ilgili kuruluşlarında görev yapan diğer memur ve kamu görevlileri hakkında o kuruluşun en üst idari amiri,

e) Bakanlar Kurulu kararıyla veya Bakanlıkların merkez teşkilatında görevli olup ortak kararlar ile atanan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında ilgili Bakan, Başbakanlık merkez teşkilatının aynı durumdaki personeli hakkında Başbakan,

f) Türkiye Büyük Millet Meclisinde görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri ve yardımcılarının hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı,

g) Cumhurbaşkanlığında görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri hakkında Cumhurbaşkanı,

h) Büyükşehir belediye başkanları, il ve ilçe belediye başkanları; büyükşehir, il ve ilçe belediye meclisi üyeleri ile il genel meclisi üyeleri hakkında İçişleri Bakanı,

i) İlçelerdeki belde belediye başkanları ve belde belediye meclisi üyeleri hakkında kaymakam, merkez ilçelerdeki belde belediye başkanları ve belde belediye meclisi üyeleri hakkında bulunukları ilin valisi,

j) Köy ve mahalle muhtarları ile bu Kanun kapsamına giren diğer memurlar ve kamu görevlileri hakkında ilçelerde kaymakam, merkez ilçede vali,

Yokluklarında ise vekilleri tarafından bizzat kullanılır.

Yetkili mercilerin saptanmasında, memur veya kamu görevlisinin suç tarihindeki görevi esas alınır.

Ast memur ile üst memurun aynı fiile iştiraki halinde izin, üst memurun bağlı olduğu merciden istenir.

MKYK soruşturmayı izne bağladığından, maddede hangi memur ya da kamu görevlisi için hangi merciin izin vereceği belirtilmektedir. Bu konuda maddede uzun bir liste dikkati çekmektedir.

Bu listenin MKYK'nın uygulanması yönünden önemi bir başka noktada kendini göstermektedir. Yasanın 2 nci maddesinde MKYK'nın hangi memurlar ve kamu görevlileri için uygulanacağı belirtilirken getirilen kriter, yasama tekniği nedeniyle soyut bir biçimde belirtilmiştir. Ancak 3 üncü maddede izin vermeye yetkili merciler sıralanırken, hangi kuruluşlarda görev yapan kişilerin MKYK kapsamında oldukları da dolaylı olarak anlatılmaktadır. Bu konuda uygulama yapacak olanların hangi kişiler için MKYK'nın uygulanamayacağını saptarken yasanın 2 ve 3 üncü maddelerini birlikte mütalaa etmeleri uygun olur.

Yasanın 3 üncü maddesinde izin verme yönünden bir yedek kural dikkati çekmektedir. Asillerin olmadığı zamanlarda, onlara vekillik edenler de izin yetkisini kullanacaklardır. Yasakoyucu zamandan kazanmak için bu hükmü sevketmiştir. Maddede yetki kullanımı konusunda, "bizzat kullanma"dan söz edilmektedir. Bu nedenle kişiye bağlı bir yetki söz konusudur. Hukuk uygulamamızda bazı yetkilerin kullanılması yönünden tereddütler doğmuş ve bunlar yargısal kararlara konu olmuştur. Bu tür sorunları ön-

lemek için maddede “bizzat” sözcüğü ile durum açıklığa kavuşturulmak istenmiştir.

Yasama tekniği yönünden bir husus daha ele alınmalıdır. Yetkinin kullanımının bizzat makam sahipleri tarafından yerine getirilmesi istenirken, bu husus, vekillerden söz edilen cümlede yer almaktadır. Ancak bunun asil yetkilileri de kapsadığı sonucuna varmak uygun olur, çünkü daha önce sıralanan listede daima yetkiyi kullanacak “kişi” den söz edilmektedir. Bu nedenle her ihtimalde yetkinin kişilere bağlı olduğu söylenebilir.

Soruşturma konusu bir olayda izin verilmesi gündeme geldiğinde, merci belirleme yönünden bir ilke daha 3 üncü maddede öngörülmüştür. Buna göre, izni fiilin işlendiği tarihte memur ya da kamu görevlisinin bağlı bulunduğu makam verecektir. Bu fiilden sonra yer değiştirme ihtimalinde sorun çıkmasını önlemek bakımından faydalı bir düzenlemedir.

3 üncü maddede iştirak halinde suçlar bakımından bir kural daha yer almaktadır. Bir üst ile ast görevlinin iştirak halinde suç işlemekle suçladıkları bir olayda, izin üst memurun bağlı bulunduğu merciden istenecektir.

4. Olayın yetkili mercie iletilmesi, işleme konulmayacak ihbar ve şikayetler

MKYK'nın 4 üncü maddesi “Cumhuriyet başsavcılarını, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin bu Kanun kapsamına giren suçlara ilişkin herhangi bir ihbar ve şikayet aldıklarında veya böyle bir durumu öğrendiklerinde ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespitten başka hiçbir işlem yapmayarak ve hakkında ihbar veya şikayette bulunulan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesine başvurmaksızın evrakın bir örneğini ilgili makama göndererek soruşturma izni isterler.

Diğer makam ve memurlarla kamu görevlileri de, bu Kanun kapsamına giren bir suç işlendiğini ihbar, şikayet, bilgi, belge veya bulgulara dayanarak öğrendiklerinde durumu izin vermeye yetkili mercie iletirler.

Bu Kanuna göre memurlar ve diğerk kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikayetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar veya şikayetlerde kişi ve/veya olay belirtilmesi zorunludur.

Yukarıdaki fıkraya aykırı bulunan ihbar ve şikayetler, Cumhuriyet başsavcıları ve izin vermeye yetkili merciler tarafından işleme konulmaz ve durum, ihbar veya şikayette bulunana bildirilir” demektedir.

Maddede soruşturma konusu bir olayın yetkili mercie iletilmesi ile işleme konulmayacak ihbar ve şikayetlere ilişkin hükümler yer almaktadır.

Maddenin kurduğu sistem şöyledir:

C. Başsavcıları, memurların ve diğerk kamu görevlilerinin MKYK kapsamına giren bir fiili ile ilgili bir ihbar ya da şikayet aldıklarında ya da bu tür bir fiili kendileri öğrendiklerinde, ilke olarak evrakı ilgili makama sunmak ve soruşturma izni istemek durumundadırlar. Burada esas olan başsavcıların hiçbir soruşturma işlemini yapmamalarıdır. Ancak bunun istisnası vardır.

Bir olayda ivedilikle toplanması gereken deliller ile kaybolmasından korkulan deliller olabilir. Böyle bir ihtimalde başsavcılar bu kapsamda tespitler ve delil toplama işlemini yapacaklardır. Ancak sanığın ifadesinin alınması bu kapsamda mütalaa edilemez, çünkü 4 üncü madde başsavcının bu aşamada sanığın ifadesini almasını yasaklamıştır.

Maddenin buraya kadar açıklanan bölümüyle ilgili olarak bazı noktaların aydınlatılması gereklidir.

İlkin soruşturma izni isteme yetkisinin başsavcılara verilmiş olması, her başsavcılığın başında bir başsavcı bulunacağı düşüncesinden hareketle, doğru sayılabilir. Ancak ceza yargılamasının temel sistematığı içinde, savcılıklar makam itibarıyla hizmet gören güçler olduklarından, burada yetkinin başsavcılığa verilmesi daha uygun olurdu. Olabilir ki, başsavcı herhangi bir nedenle görev başında değildir ya da başsavcılık makamı boştur. Bu durumda soruşturmanın gecikmesi riski doğabilir.

Öte yandan maddede gecikemezlik ya da gecikmesinde tehlike halleri düşünülmüştür. MKYK'nın mantığına göre izin aşamasından önce savcıların hazırlık soruşturması işlemleri yapmaları mümkün değildir. Ancak ivedilik ya da kaybolması muhtemel deliller karşısında yasakoyucunun istisna kural koyduğu ve savcılarını delil toplama ile görevlendirdiği dikkati çekmektedir. Ancak anlaması çok güç olan bir sınırlama ile, savcı sanığın ifadesini alamayacaktır. Oysa sanık ifadesi ceza yargılamasının en önemli delil kaynaklarından biridir. Olabilir ki, sanık kaçacaktır ve olayın aydınlatılması riske girecektir. Ancak buna rağmen savcı sanığın ifadesini bu aşamada alamaz; yasaya göre bu mümkün değildir.

Yasakoyucunun bu yasağı getirirken, soruşturma iznini vermek durumunda olan mercileri etki altında bırakmak istemediği düşünülebilir. Ancak diğer kaybolacak delilleri tespit yetkisi verdiğiniz savcıya, sanığın ifadesini alma yetkisini vermemek çelişkilidir.

Maddede suçlarla ilgili ihbar ve şikayetlerin savcılık dışındaki makamlara da iletilmesi ihtimali de düşünülmüştür. Bu konuda CMUK'nın 151 inci maddesindeki düzenleme hatırlatılmalıdır.

MKYK'nın 4 üncü maddesinde, diğer makam ve memurlarla kamu görevlilerinin de MKYK kapsamında bir suç için ihbar ya da şikayet aldıklarında ya da bunları öğrendiklerinde, durumu izin vermeye yetkili makama iletecekleri öngörülmektedir. Yasanın bu hükmü TCK'nın 235 inci maddesi kapsamında bir yükümlülüğün tekrarı niteliğindedir.

MKYK'nın genel gerekçesinde bir temel ilke açıklanmaktadır. Buna göre, memurlar ve diğer kamu görevlileri için temelde izin şartına bağlı bir yargılamanın nedeni, kamu hizmeti gören kişilerin yersiz ve haksız isnatlar altında kalmalarını önlemek ve bu isnatlar nedeniyle yapılacak olan soruşturmalardan ötürü kamu hizmetinin aksamasını önlemektir.

İşte bu noktada yasanın 4 üncü maddesinde memurları ve kamu görevlilerini bu tür ihbar ve şikayetlerden korumak için bir sınırlama getirilmektedir. Buna göre, bir olayda yapılan ihbar ya

da şikayet soyut ve genel nitelik taşıyorsa, işleme konulmayacaktır. İşleme konulmanın şartı, yapılacak ihbar ve şikayetlerin kişi ve olay belirtilerek yapılmasıdır. Bu şartlar yoksa, bu tür ihbar ya da şikayetler yine de soruşturma izni verme yetkisine sahip olan makama iletilecektir. Fakat bu merciler bunları işleme koymayacaklar, izin vermeyecekler ve durumu ve sonucu ihbar ya da şikayette bulunana bildireceklerdir.

MKYK'nın işin ciddiyeti bakımından sınırlamalar getirmiş olması bir ölçüde haklı sayılabilir. Haklılık soyut ve genel ihbar ve şikayetler yönünden söz konusu olabilir.

Örnek: Bir belediye bünyesinde hiçbir hizmetin iyi görülmediği ve işlerin aksadığından şikayet edildiği bir olayda, soruşturma izninin verilmemesi haklı sayılabilir.

Ancak yapılacak ihbar ve şikayetlerde kişi ve/veya olayın birlikte belirtilmesi aranmaktadır. Kişilerin belirtilmesinin aranması ceza yargılamasının temeline aykırıdır. Genel kuralların uygulandığı durumlarda dahi, bir olayın soruşturma ve koğuşturma organlarına aktarılması, bu olayın ceza normları yönünden soruşturulması için yeterlidir. Hele hele kimlerin suçlandığının belirtilmesinin istenmesi, ceza yayrgılamasının amacı ile bağdaşmaz. Ceza yargılaması sistemlerinde, sanığı belli olmayan davaya yer yoktur, ama faili belirtilmeden suç duyurusunda bulunmak ve araştırılmasını istemek mümkündür. TCK sisteminde şikayete tabi suçlar yönünden temelin fiil üzerine oturtulmuş olması, failin bilinmemesinin çok önemli olmaması da bunun göstergesidir.

Bu nedenlerle somut bir olayın belirtilmesi halinde, ihbar ya da şikayette kişinin belirtilmemiş olması ihtimalinde de soruşturma izninin verilmesi gereklidir.

5. Ön inceleme

MKYK'nın 5 inci maddesine göre ön incelemede izlenecek olan yol şudur:

“İzin vermeye yetkili merci, bu Kanun kapsamına giren bir

suç işlendiğini bizzat veya yukarıdaki maddede yazılı şekilde öğrendiğinde bir ön inceleme başlatır.

Ön inceleme, izin vermeye yetkili merci tarafından bizzat yapılabileceği gibi, görevlendireceği bir veya birkaç denetim elemanı veya hakkında inceleme yapılanın üstü konumundaki memur ve kamu görevlilerinden biri veya birkaçı eliyle de yaptırılabilir. İnceleme yapacakların, izin vermeye yetkili merciin bulunduğu kamu kurum veya kuruluşunun içerisinde belirlenmesi esastır. İşin özelliğine göre bu merci, anılan incelemenin başka bir kamu kurum veya kuruluşunun elemanlarıyla yaptırılmasını da ilgili kuruluştan isteyebilir. Bu isteğin yerine getirilmesi, ilgili kuruluşun takdirine bağlıdır.

Yargı mensupları ile yargı kuruluşlarında çalışanlar ve askerler, başka mercilerin ön incelemelerinde görevlendirilemez.

Ön inceleme ile görevlendirilen kişiler birden fazla ise içlerinden biri başkan olarak belirlenir.”

Maddede izin öncesi incelemenin kurallarına yer verilmiştir.

İlkin belirtmek gerekir ki, izin mercii de MKYK kapsamında bir suçu bizzat öğrenebilir ya da 4 üncü maddede açıklanan biçimde bir suç haberi kendisine ulaşmış olabilir. Her iki halde de izin öncesi inceleme başlatılacaktır.

Ön incelemenin kimin tarafından yapılacağı konusunda aşağıdaki ihtimaller maddede yer almaktadır:

1. İzin vermeye yetkili mercii ön incelemeyi bizzat kendisi yapabilir.

2. İzin mercii bir ya da birkaç denetim elemanına ön inceleme yaptırabilir.

3. Ön incelemeyi, hakkında ön inceleme yapılan memur ya da kamu görevlisinin üstü konumundaki bir ya da birkaç kişiye yaptırabilir.

Yukarıdaki ihtimallerde inceleme birden çok kişi tarafından yapılıyorsa, görevlendiren makam bunların birine başkanlık görevi verir.

Ön incelemenin kurum ya da kuruluşun içindeki kişilerce yapılması esastır. Ancak bu inceleme başka kurum ya da kuruluştan da istenebilir. Bu isteğin yerine getirilmesi, ilgili kuruluşun takdiline bağlıdır.

Bu kapsam içinde bir yasak maddede öngörülmüştür. Yargı mensupları ile yargı kuruluşlarında çalışanlar ile asker kişiler, başka kuruluşların ön incelemelerinde görevlendirilemezler.

6. Ön inceleme yapanların yetkisi ve rapor

Yasada bu konuda şu hüküm yer almaktadır:

“Ön inceleme ile görevlendirilen kişi veya kişiler, bakanlık müfettişleri ile kendilerini görevlendiren merciin bütün yetkilerini haiz olup, bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre işlem yapabilirler; hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesini de almak suretiyle yetkileri dahilinde bulunan gerekli bilgi ve belgeleri toplayıp, görüşlerini içeren bir rapor düzenleyerek durumu izin vermeye yetkili mercie sunarlar. Ön inceleme birden çok kişi tarafından yapılmışsa, farklı görüşler raporda gerekçeleriyle ayrı ayrı belirtilir.

Yetkili mercii bu rapor üzerine soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine karar verir. Bu kararlarda gerekçe gösterilmesi zorunludur.”

Ön inceleme yapanların yetkisinin kapsamı maddede düzenlenmiştir.

Bu yetkinin geniş tutulduğu dikkati çekmektedir. Ön inceleme yapanlar, bakanlık müfettişlerinin yetkilerine sahip oldukları gibi, kendilerini görevlendiren merciin tüm yetkilerine de sahiptirler. Ayrıca, MKYK'da açık hüküm bulunmayan hususlarda CMUK'nın verdiği yetkileri de kullanabilirler. Bu son yetki yasaya TBMM genel kurulunda eklenmiştir.

İncelemeyi yapanlar, yetkileri dahilinde kalarak, her türlü bilgi ve belgeyi toplayabilirler. Ayrıca suçlanan kişi/kişilerin ifade-

sini de alabilirler.

Bu kişiler sonucu yazılı hale getirirler, hazırlayacakları raporu izin merciiine sunarlar. Rapor da görüş birliği sağlanmayan durumlarda, ayrı ayrı görüş bildirmek mümkündür.

Rapor/raporlar izin mercii tarafından incelenir ve izin verilmesine ya da verilmemesine karar verilir. Her iki yöndeki kararlarda da gerekçe gösterilmesi zorunludur. Gerekçe mecburiyeti, bu kararlara karşı itiraz edildiğinde, kararların denetimini sağlamak yönünden hukuku uygundur. Anayasanın 135 ve CMUK'nın 32 nci maddesi ile paralellik kurulmuştur. İzin idari nitelikte bir işlem olsa bile, hak arama özgürlüğü yönünden uygun bir hükümdür.

Tasarıda, izin verilmemesine ilişkin kararlarda gerekçe gösterilmesi aranmışken, yasada bunun tüm kararlar için genişletilmesi doğru bir çözümdür.

7. Süre

Süre yönünden MKYK'nın 7 nci maddesi dikkate alınmalıdır:

“Yetkili merci, soruşturma izni konusundaki kararını suçun 5 inci maddenin birinci fıkrasına göre öğrenilmesinden itibaren ön inceleme dahil en geç otuz gün içinde verir. Bu süre, zorunlu hallerde onbeş günü geçmemek üzere bir defa uzatılabilir.

Yetkili merci, herhalde yukarıdaki fıkrada belirtilen süreler içinde memur veya diğer kamu görevlisi hakkında soruşturma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda karar vermek zorundadır.”

Madde soruşturma izninin verilmesi süresine ilişkindir.

Maddede ilginç olan husus, sürenin izin mercii yönünden düzenlenmiş olmasıdır. Bu konuda tek bir süreden söz edilmektedir. Bu süre 30 gündür. İzin mercii, yasanın 5 inci maddesinin 1 inci fıkrasına göre, olayı öğrenmesinden başlayan bu süre içinde izni vermiş olmalıdır. Süre zorunlu hallerde bir kere ile sınırlı olarak en çok 15 gün uzatılabilecektir.

Maddede öngörülen sürede, daha önceki maddelerde yeralan tüm işlemlerin yapılması şarttır. Bu konuda bir ihbar ya da şikayetin bir başsavcılığa ya da CMUK'nın 151 inci maddesinde öngörülen bir yere yapıldığı düşünülürse, savcılığın olayın ele alınması, dosyayı izin merciine göndermesi, buranın ön incelemeyi yapacakları belirlemesi, bu kişi/kişilerin ön incelemeyi yapmaları, raporlarını yazmaları, raporu izin merciine vermeleri, bu merciin değerlendirmesini yaparak karara ulaşması, maddedeki 30 günlük sürede gerçekleşmek zorundadır. Faydalanılacak olan bir de en çok 15 günlük bir süre vardır.

Yasakoyucu izin konusunun çözümü için bundan böyle çok hızlı bir çalışmayı tasarlamıştır. Ancak unutmamak gerekir ki, ülkemizde MKYK kapsamında ele alınması gerekli çok önemli olaylarla karşılaşılmakta, çok sayıda kişinin karıştığı olaylara çözüm aranmaktadır. Durum böyle olunca, izin ön incelemesinin de pek iyi değerlendirmeye tabi tutulamayacağı izlenimi doğmaktadır.

MKYK'nın ön inceleme konusundaki hükümleri bu maddede söz edilen süreyle birlikte ele alındığında, bazı tereddütlerin daha doğmasını doğal karşılamak gerekir. Yasanın 4 üncü maddesinde MKYK kapsamında bir suçun ihbar ya da şikayetini alan bir başsavcılık gecikemez işlemleri yapabilecek, bazı kaybolması muhtemel delilleri de toplayabilecek, sonra dosyayı soruşturma izni verecek olan mercie gönderecektir. Böyle bir varsayım içinde, maddedeki 30+15 günlük sürede konunun aydınlatılması daha da güçleşecektir.

Yasakoyucunun yukarıda açıklamaya çalıştığı tablo içindeki duruma getirdiği çözüm şudur: İzin merci 30+15 günlük sürede soruşturma izni vermek ya da vermemek kararını almaktadır.

Tasarıda yeralan, maddede öngörülen sürelerle izin verilmediği takdirde, iznin verilmiş sayılacağı hükmü yasadan çıkarılmıştır. Böyle bir sonuç, bir açıdan MKYK'nın mantığı ile bağdaşmaz, çünkü bu yasanın temel amacı, savcılarının bu yasa kapsamındaki fiiller için idarenin izni olmaksızın soruşturma yapmalarını önle-

mektir. Tasarıda açıklanan otomatik sonuç yasanın amacına uygundur.

Maddede izin merciinin süresi içinde mutlaka bir karar vermesi gerektiği belirtilmiş olmasına karşılık, böyle bir kararın süresi içinde verilmediğinde, bunun yaptırımını eksik kalmaktadır. Tasarıda, izin vermeye bağlanan sonuç, iznin verilmiş sayılması iken, bu sonuç yasada yer almamaktadır. Bu durumda, iyiniyetli bir yaklaşımla, izin vermek ya da vermemek tercihinin mutlaka yapılacağı sonucuna ulaşmak mı gerekir, yoksa bazı olaylarda yasanın bazı kişiler için önünün kesilmesi amacıyla sekteye uğratılacağını mı düşünmek uygun olur. Bu noktayı uygulama aydınlatacaktır. Akla ilk gelen, yasal görevini süresinde yapmayan izin mercileri için disiplin ve ceza normları ile konunun üzerine gitmektir.

8. Soruşturma izninin kapsamı

Yasanın 8 inci maddesi kapsamı belirlemektedir:

“Soruşturma izni, şikayet, ihbar veya iddia konusu olaylar ile bunlara bağlı olarak ileride soruşturma sırasında ortaya çıkabilecek konuları kapsar.

Soruşturma sırasında izin verilen olay ve konudan tamamen ayrı veya farklı bir suç olarak nitelendirilebilecek bir fiil ortaya çıktığında, yeniden izin alınması zorunludur.

Suçun hukuku niteliğinin değişmesi, yeniden izin alınmasını gerektirmez”

Soruşturma izninin kapsamı bu maddede çizilmektedir.

Buna göre, soruşturma izninin çerçevesi şöyle belirlenecektir.

Bu izin, ihbar ya da şikayet ya da iddia konusu olay/olayları kapsayacaktır. Buraya bir ek yapmak gerekir. Yukarıdaki konulara bağlı olaylar da soruşturma iznine dahildir. Yasakoyucu bu yaklaşımla bir olayın içeriğini ortaya koymaktadır. Buradaki hassasiyet, MKYK kapsamındaki bir fiilin soruşturmasının izin temeline

dayanması nedeniyle, izin kavramının arkasından dolanmak suretiyle, bazı olayları izin almaksızın soruşturma konusu yapmayı engellemektir.

Bu amacı yasakoyucu maddenin 2 nci fıkrasında açıklamaktadır:

Soruşturma sırasında izin verilen olaydan tamamen ayrı veya farklı bir suçu oluşturabilecek bir fiil ile karşılaşıldığında, yeniden izin alınması şarttır.

Öte yandan fiilin hukuki niteliğinin değişmesi, yeniden izin alınmasını gerektirmez; maddenin son fıkrasındaki hüküm budur.

Bu madde bütünüyle değerlendirildiğinde, şöyle bir sonuç çıkar: Maddede, ceza yargılamasının konusu ele alınmaktadır. Ceza yargılamasının konusu, soruşturmaya ya da yargılamaya konu olan bir olayın ne olduğu, bunun sınırlarının nasıl belirleneceğini inceler.

Bu inceleme yapılırken, suç oluşturduğu sanılan bir olayın nerede, ne zaman, kim/kimler tarafından gerçekleştirildiği temel alınır ve bir çerçeve çizilir. Bu çerçeve içinde bir değerlendirme yapılır. Buna göre ortaya bir fiil çıkar. Bu fiil, ceza hukuku normları açısından o olayda bir suçun oluştuğu kanaatini vermelidir. Bu kanaate ulaşıldığında, iddia yetkisini kullanan savcılık bir ceza davası açar. Bu dava kamu adına açılır ve kamu davası adını alır.

Kamu davası iki temel ögeden oluşur. Bunlar kişi ve fiil ögeleridir. O ceza davasında kim/kimler sanık olarak belirlenmişlerse, mahkeme ancak onları yargılar. Yeni ve ek bir iddia ve dava olmadan başka kişilerin o davaya sanık olarak eklenmeleri mümkün değildir. Bu "davasız yargı olamaz" ilkesinin bir sonucudur.

İkinci öge fiili ele alır. Bu davada, savcının iddianamesi ile sınırları çizilen bir fiil yargılanır. Bu fiil, belirli bir yerde, belirli bir zamanda, belirli kişiler tarafından gerçekleştirilmiş bir olaydır.*Bu ayırıcı ögelerde bir fiil diğerlerinden ayrılır. Bir davanın konusunu oluşturan fiil, yukarıdaki biçimde belirlendikten sonra, o davaya başka bir fiilin eklenmesi mümkün değildir. Fiil yönünden burada yine "davasız yargı olmaz" ilkesi karşımıza çıkar.

Kalın çizgileri ile bu şekilde belirtilecek olan bu ilkeler, MKYK'nın 8 inci maddesinde soruşturma izninin kapsamı yönünden ele alınmış ve düzenlenmiştir. Bu ilkelere göre, soruşturma izni temelde bir fiili kapsar. Soruşturma ve yargılama bunun dışına çıkamaz. Ancak bu fiile bağlı olan olgular da fiile ithal edilebilir, fakat ayrı ve farklı fiiller aynı soruşturma izni içinde mütalaa edilemez.

Bütün bu hususlar ele alınırken, yasakoyucu maddenin son fıkrasında niteleme (tavsif) kavramına yer vermiştir. Buna göre, fiil aynı kalmak şartıyla, fiilin nitelemesinin değişmesi, yani aynı fiilin başka bir ceza normunu gündeme getirmesi, yeni bir soruşturma iznini gerektirmez. Buradaki temel mantık hukuk tekniği ile bağdaşmaktadır. Soruşturma izni bir fiil için verilir ve sınırları belirli bir fiil için öngörülür. Fiil değişmediği sürece, fiile giydirilecek hukuk elbiselerinin değişmesi, soruşturma izninin yenilenmesini gerektirmez.

9. İtiraz

“Yetkili merci, soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine ilişkin kararını Cumhuriyet başsavcılığına, hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisine ve varsa şikayetçiye bildirir.

Soruşturma izni verilmesine ilişkin karara karşı hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisi; soruşturma izni verilmemesine ilişkin karara karşı ise Cumhuriyet başsavcılığı ve şikayetçi itiraz yoluna gidebilir. İtiraz süresi, yetkili merciin kararının tebliğinden itibaren on gündür

İtiraza, 3 üncü maddenin (e), (f), (g) (Cumhurbaşkanınca verilen izin hariç) ve (h) bentlerinde sayılanlar için Danıştay İkinci Dairesi, diğerleri için yetkili merciin yargı çevresinde bulunduğu bölge idare mahkemesi bakar.

İtirazlar, öncelikle incelenir ve en geç üç ay içinde karara bağlanır. Verilen kararlar kesindir” hükmü Yasanın 9 uncu maddesinde yer almaktadır.

Soruşturma izni verilmesi ya da verilmemesi kararlarına karşı itiraz etme hakkı tanınmıştır.

Bu hakkın kullanılması ve sonucun öğrenilmesi bakımından önce bu kararın bildirim gereklidir. Bildirim soruşturma izni verme yetkisine sahip olan merci tarafından yapılacaktır. Bildirim, şikayetçiye, C. Başsavcılığına ve hakkında inceleme yapılan memura ve kamu görevlisine yapılacaktır. Tasarıda, memur ve kamu görevlisine bildirim ancak ifadesi alınmış olması şartıyla yapılması yer almaktaydı. Yasada bu şart kaldırılmıştır. Bir ceza soruşturması nedeniyle ön inceleme geçiren bir kişinin bu sonuçtan haberi kılınması hakkıdır.

Maddede itiraz hakkı yönünden kurulan sistem şudur:

Bir olayda soruşturma izni verildiğinde, bu karara karşı hakkında inceleme yapılan memur ya da kamu görevlisi itiraz edebilir.

Soruşturma izni verilmediğinde, C. Başsavcılığı veya şikayetçi itiraz yoluna gidebilir.

İtiraz hakkı 10 günlük süre içinde kullanılacaktır. Süre bildirimden başlayacaktır.

İtirazlar iki mercide incelenecektir. Bunlar Danıştay ve Bölge İdare Mahkemesidir. Bölge İdare Mahkemesi, izin merciinin yargı çevresinde bulunduğu mahkeme olacaktır. Danıştay incelemesi ilgili dairede yapılacaktır. Yasada bu daire Danıştay'ın içinde işbölümü esasına göre belirlenmiş, yetki Danıştay'ın 2 nci dairesine verilmiştir.

Hangi kararlar için Danıştay'ın hangi kararlar için Bölge İdare Mahkemelerinin yetkili olacağı, maddede yasanın 3 üncü maddesine yollama yapılarak belirlenmiştir. Buradaki yetkilendirme, memur ya da kamu görevlisinin derecesine göre yapılmıştır. Üst derecede görev yapanlar için Danıştay yetkili kılınmıştır. Maddede 3 üncü maddenin (e), (f), (g) (Cumhurbaşkanı tarafından verilen izin hariç) ve (h) bentlerinde sayılanlar için Danıştay, diğerleri için Bölge İdare Mahkemeleri ayırımı vardır.

Maddede son olarak bu itirazların öncelikle incelenmesi ve en

geç 3 ay içinde karara bağlanması öngörülmüş ve verilen kararların kesin oldukları ifade edilmiştir.

Maddede C. Başsavcılığına, soruşturma izni verilmemesine karşı itiraz hakkının tanınmış olması yadırgatıcıdır. Yasanın daha önceki hükümleri birlikte ele alındığında, bir tespit yapılabilir. O tespit şudur: Bu yasaya göre savcılıklar, MKYK kapsamındaki suç ihbarlarını ve şikayetleri alıp bunları izin mercilerine bildiren makamlardır. Ayrıca savcılıklar bu tür bir olayı kendileri de öğrenebilirler. Bu durumda da aynı biçimde davranmak zorundadırlar. Bundan sonra idareye bir ön inceleme ve değerlendirme yetkisi tanınmıştır. Buna göre ya bir olaydan ötürü ceza yargılaması mekanizmasının işlemesi ya da işlememesi sonucunu idare çıkaracaktır. Bunun kağıt üzerine düşen görüntüsü, izin vermek ya da vermemek biçiminde olacaktır.

İdarece yapılan ön inceleme sonunda izin verilmeyerek dosyanın kapanması sonucu doğduğunda, şikayetçinin itiraz hakkını doğal karşılıyorum. Ancak kamu iddiacısı sıfatını taşıyan savcılığın izin verilmeyen durumlarda, buna karşı itiraz edebilmesi, izni sağlamak amacına yönelik bir zorlama niteliği taşımaktadır. Oysa savcılığın bu aşamada olayın dışında kalması ve idarenin değerlendirmesine bağlı olması daha yerinde olurdu.

Belirtmek gerekir ki, ister doğrudan doğruya ister itiraz üzerine verilen karar sonucu, izin verildiğinde, hazırlık soruşturması başlayacak ve bu savcılık tarafından yürütülecektir. Bu soruşturmanın başında savcılığın bir tavır koymadan işe girişmesi ilkelere uygun olurdu. Ancak savcılık izin verilmeyen bir olayda bunu itiraz yoluyla sağlamaya çalıştığında, soruşturmanın objektif değerlendirme ile yürütüldüğü konusunda kuşku yaratacaktır.

B düzenlemede savcılığa idarenin takdirine karışma yetkisinin tanınmış olması kanımca yerinde değildir.

10. İştirak halinde işlenen suçlar.

MKYK'nın 10 uncu maddesi kavramı ele almaktadır:

“Bu Kanun kapsamındaki suçların iştirak halinde işlenmesi durumunda memur olmayan, memur olanla; ast memur, üst memurla aynı mahkemede yargılanır.”

Maddede MKYK kapsamındaki bir suçun memur olanla memur olmayanlar ya da üst memurla ast memur tarafından iştirak halinde işlenmesi ihtimaline çözüm getirilmiştir.

Maddeye göre, memur olmayan sanıklar da memurun tabi olduğu mahkemede yargılanacaklardır. Burada olayın bütünlüğü korunmak istenmiştir. Bence yerindedir.

Öte yandan tüm sanıkların memur oldukları bir olayda, mahkeme üst memura göre belirlenecektir. Bu kuralda da güvenceye zarar veren bir husus yoktur.

Yasama tekniği yönünden, maddede yalnızca memurdan söz edildiği dikkate çekmektedir. Oysa MKYK memurlar ile başka kamu görevlilerini temel almaktadır. Maddenin kamu görevlilerini de kapsadığı düşünölmeli ve buna göre işlem yapılmalıdır.

11. Soruşturma izninin gönderileceği merci.

“Soruşturma izninin itiraz edilmeden veya itirazın reddi sonunda kesinleşmesi ya da soruşturma izni verilmemesine ilişkin karara karşı yapılan itirazın kabulü üzerine dosya, derhal yetkili ve görevli Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. İzin üzerine ilgili Cumhuriyet başsavcılığı, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve diğer kanunlardaki yetkilerini kullanmak suretiyle hazırlık soruşturmasını yürütür ve sonuçlandırır” hükmü 11 nci maddede bu merci açıklığa kavuşturulmaktadır.

Soruşturma izni yetkili merci tarafından verildiğinde, ya da itiraz üzerine bu sonuç doğduğunda, MKYK'nın öngördüğü birinci aşama tamamlanmış olmaktadır. Bundan sonra ikinci aşamaya geçilecektir.

İkinci aşamada savcılık hazırlık soruşturması işlemlerini yapacaktır. Bu amaçla dosyanın savcılığa gönderilmesi gerekmektedir.

Maddede bu sonuç açıklanmaktadır. Dosya yetkili ve görevli savcılığa gönderilecektir. Bunlar yasanın 12 nci maddesinde sıralanmaktadır. Bu savcılık CMUK ve diğer yasalar çerçevesinde bir hazırlık soruşturması yürütecektir. Bu aşamada MKYK ile genel kurallara tabi bir hazırlık soruşturması arasında fark yoktur.

12. Hazırlık soruşturmasını yapacak merciler

Bu mercilerin sıralanması şöyledir (m.12):

“Hazırlık soruşturması;

a) Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, müsteşarlar ve Bakanlar Kurulu kararı ile atanan memur ve diğer kamu görevlileri ile büyükşehir belediye başkanları hakkında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Başsavcivekili,

b) Ortak kararlar veya Başbakanın onayı ile atanan memurlar ve diğer kamu görevlileri, il ve ilçe belediye başkanları, ilçe idare şube başkanları hakkında il Cumhuriyet başsavcısı veya başsavcivekili,

c) Diğerleri hakkında genel hükümlere göre yetkili ve görevli Cumhuriyet başsavcılığı,

Tarafından yapılır.

Hazırlık soruşturması sırasında hakim kararı alınmasını gerektiren hususlarda; (a) bendinde sayılanlar için Yargıtay’ın ilgili ceza dairesine, (b) bendinde sayılanlar için genel hükümlere göre yetkili ve görevli sulh ceza hakimine başvurulur”

Hazırlık soruşturmasını yapacak merciler bu maddede sıralanmaktadır.

MKYK’nın çoğu maddesinde olduğu gibi, bu konuda da yetki belirlenirken, suçlanan kişilerin sıfatları ve makamları dikkate alınarak bir yetkilendirme yapılmıştır.

Bu listede, Yargıtay C. Başsavcısı, Başsavcivekili, il C. Başsavcısı veya başsavcivekili, C. Başsavcılığı görevlendirilmiştir. Dik-

kati çeken nokta, bazı kişiler için bizzat belirli kişiler, Yargıtay Başsavcısı gibi, görevli kılınırken, daha alt seviyedeki kişiler için görevin makama verilmiş olmasıdır. C. Başsavcılığı gibi. Bu tür bir düzenlemede genel ilkelere aykırılık yoktur.

Maddenin son fıkrasında, hazırlık soruşturması aşamasında yargısal karara ihtiyaç duyulabileceği düşünülerek, yetkili yargı organları gösterilmiştir. Bu hüküm, yasada mutlaka yer alması gereken bir hükümdür, çünkü ceza yargılamasının temel sistematığı içinde, hazırlık soruşturması idari bir faaliyet olduğu için, bu aşamada bir yargısal karar gerekli olabilir. Bunun için bir yargıca baş-
vurmak ve karar almak zorunludur.

Örnek: Hazırlık soruşturmasını yürüten savcı/savcılık sanık/sanık-ların tutuklanmasının ya da yurtdışına çıkma yasağını gerekli görebilir. Bu kararlar bugün bir yargıç/mahkeme kararına dayanmak zorundadır.

Ceza yargılamasının temel yaklaşımı, hazırlık soruşturması aşamasında yetkili yargıç sulh ceza yargıcısıdır. Genel kuralların uygulandığı olaylarda, bu yargıçtan karar alınır.

MKYK bu ilkeyi değiştirerek kabul etmiştir. Yasanın öngördüğü sistemde, suçlanan memur ya da kamu görevlisinin kim olduğuna göre, hazırlık soruşturmasında görevli yargıç da değişmektedir.

1. Maddenin (a) bendinde sayılanlar için Yargıtay'ın ilgili ceza dairesi,
2. (b) bendinde sayılanlar için il asliye ceza mahkemesi,
3. Diğerleri için sulh ceza yargıcısı.

Bu tür bir düzenleme, "kişiler yönünden yetki kuralları" man-
tığına uygundur.

&11. MAL BİLDİRİMİNDE BULUNULMASI, RÜŞVET VE YOLSUZLUKLARLA MÜCADELE KANUNUNUN (3628 SAYILI YASA) UYGULANMASINDA SAVCILIK

- * **Kurallar 3628 sayılı Yasada yer alır.**
- * **Yasa kamu görevlileri için uygulanır.**
- * **Bu yasaya tabi suçlar sayılmıştır.**
- * **Savcılık bu suçlar için görevlinin üstüne yalnızca bildirimde bulunur ve soruşturmayı yürütür.**
- * **Sonsoruşturma genel hükümlere tabidir.**

19.4.1990 tarihli 3628 sayılı yasa (RG. 4.5.1990, sy. 20508) 4 Mayıs 1990 tarihinde yürürlüğe girmiş daha önce sözü edilen 1609 sayılı yasa, yürürlükten kaldırılmıştır (Bkz. 3628 sayılı yasanın 23 üncü maddesi). Yeni yasanın kurallarını şu şekilde sistemleştirebiliriz:

Bu özel yasa kamu görevlileri ile onların suç ortaklarının görev suçlarında özel soruşturma yöntemi öngörmekte, MMK'nin uygulanamayacağı belirtilmektedir (m.17). Bu konuda dikkat edilecek husus, bu yasanın ancak yasanın 17 nci maddesine öngörülen suçlar hakkında uygulanacağıdır. Bu bakımdan bu kapsamda yer almayan suçlar için yine MMK uygulanacaktır.

Yasa uygulaması kapsamına aldığı suçları iki gurup içinde mütalaa etmektedir. İlkın 3628 sayılı yasada yazılı suçlar için yasa uygulanacaktır. Bu yasa mal bildiriminde bulunmayı da düzenlediği için, bu kavrama ilişkin suçlar yasa gereği özel soruşturmaya tabi tutulacaktır. Bu suçlar, mal bildiriminde bulunmamak (m.10), mal bildirimi konusunda gerçeğe aykırı açıklamada bulunmak (m.12), haksız mal edinmek, mal kaçırmak veya gizlemek (m.13) olarak sıralanmıştır.

İkinci gurupta, irtikap, rüşvet, ihtilas, zimmete para geçir-

mek, görev sırasında veya görevden dolayı kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarının açıklanması veya açıklanmasına sebebiyet verme suçları yer almaktadır (m.17/1).

Yasa kamu görevlileri ve onların suç ortakları hakkında uygulanırken, bazı kamu görevlilerinin istisna edildikleri dikkati çekmektedir. Bunlar müsteşarlar, valiler, kaymakamlar, görevleri veya sıfatları sebebiyle özel soruşturma ve koğuşturma kurallarına tabi olan kişilerdir.

Yasa kapsamına alındığı suçların ihbarını ayrıntılı biçimde düzenlemiştir. İhbarlar doğrudan doğruya C. Başsavcılıklarına yapılacak, bu konuda bir tutanak düzenlenecek tutanağın bir örneği muhbire verilecektir. Acele ve gecikemez durumlarda tutanağın düzenlenmesi sonraya bırakılabilecektir. Muhbirlerin kimlikleri ancak rızaları ile açıklanabilir. İhbar asılsız çıktığında, aleyhine koğuşturma yapılan kişinin istemi üzerine muhbirin kimliği açıklanır.

Bu yasaya tabi suçlar konusunda müfettiş ve soruşturmacılar da soruşturma neticesinde suç delillerine ulaşabilirler. Bu durumda bu kişiler olayı yetkili ve görevli C. Başsavcılığına ihbar etmek ve belgeleri tevdi etmek zorundadırlar. Müfettiş ve soruşturmacılar soruşturma yaptıkları olaya ilişkin dosyanın C. Başsavcılığına gönderilmesine gerek görmediklerinde dahi, savcılar gerekçe göstererek bu dosyayı isteyebilirler ve soruşturma açabilirler (m.18).

Yukarıda açıklanan varsayımlar içinde, 3628 sayılı yasanın uygulanabileceği bir olay hakkında savcılar doğrudan doğruya soruşturmaya başlayacaklardır. Bunun için bir ek şart gereklidir; o da savcının soruşturmaya başladığını, kamu görevlisinin amirine ya da yasanın 8 inci maddesinde sayılan mercilere bildirilmesidir. Kamu görevlisinin amiri, memur hukuku kuralları ve altlık-üstlük ilişkisi çerçevesinde belirlenecektir. Yasanın 8 inci maddesinde merciler bir liste halinde sıralanmaktadır. Bu listede çeşitli kamu hizmeti gören kurumlar esas alınmak suretiyle bildirim yerleri öngörülmektedir. Örnek: Kamu kurum ve

kuruluşlarında görevli personel için, özlük işleriyle ilgili sicil ve belge raporlarının bulunduğu makam; noterler için Adalet Bakanlığı.

Yasada sözünü ettiğimiz “soruşturmanın başladığı” bildirim için seçimlik bir yetki dikkati çekmektedir. Bu bildirim daha önce belirtildiği üzere, ya kamu görevlisinin kendisini atamaya yetkili amirine ya da 8 inci maddede sayılan makamlara yapılabilecektir.

Yasa bildirim yükümü getirirken, aslında temel bir değişiklik yapmaktadır, çünkü eski 1609 sayılı yasanın “izin” yöntemini kaldırmaktadır. 1609 sayılı yasada, o yasa kapsamındaki suçlar için savcının kamu görevlisinin “üst”lerinden izin alması öngörülmüşken, yeni 3628 sayılı yasa izin sistemini kaldırmış, bildirim esasını getirmiştir. Bu iki kavram birbirinden çok farklıdır. İzin kavramı, bir konuda irade açıklama hakkına sahip olan bir kişi ya da makamın, herhangi bir sonucun yaratılması, kararın alınması ya da işlemin yapılmasını uygun gördüğünü, buna rıza gösterdiğini belirten bir irade beyanıdır. Oysa bildirim bir konuda muhatapı haberli kılmak anlamı taşır. Fakat izin kavramında olduğu gibi, muhatapın sonucu iradesi ile önlemek olanağı yoktur. Bildirimde muhatap olayı yalnızca öğrenmektedir.

Bu açıklamaları ceza yargılaması hukukuna aktardığımızda, şöyle bir tablo ortaya çıkar: Bir suçun soruşturmasının yapılabilmesi bir makamın iznine bağlandığında o makam bu izni vermediği takdirde, o soruşturma yapılamayacaktır. Oysa aynı konuda bildirim yükümü söz konusu olduğunda, bildirimde bulunmak zorunda olan makam ya da kişi bu yükümü yerine getirip soruşturma yapabilecektir. Muhatapın soruşturmayı önleme yetkisi yoktur.

Yasanın savcıya yüklediği bildirim yükümünü Anayasanın 129/son maddesi yönünden değerlendirmek uygun olur. Anayasa bu maddesinde “memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlarda ötürü ceza koğuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır” demektedir. Buna göre kamu görevlilerinin

görev suçları için Anayasada “izin” sistemi öngörülmüş, bu kural olarak kabul edilmiştir. Ancak istisnalar sözkonusu olabilecektir. Bu istisnaların yasalarda öngörülmüş olması şarttır. 3628 sayılı yasanın yukarıda açıkladığımız “bildirim” sistemini Anayasanın öngördüğü bir istisna olarak değerlendirmek uygun olur.

Savcılar yasaya göre soruşturmayı yürütürken suç delillerini elde ettiklerinde sanıktan mal bildiriminde bulunmasını isteyecektir. Soruşturma, haksız edinilen malın kaçırıldığının delillerine ulaşılması sonucunu doğurduğunda, mal bildirimi sanığın ikinci dereceye kadar kan ve sıhri hısımları ile gelini ve damadı tarafından da verilecektir. Mal bildirimi için 7 günlük bir süre öngörülmüştür. Bu süre savcının bu konudaki isteminin bu kişilere ulaşması ile başlar.

Savcı bu kişilerden bildirimde bulunmalarını istemek dışında, görevli mahkemeden haksız edinilen para ya da malla ilgili önlem alınmasını isteyebilir. Bu mahkeme, sözü geçen para veya malın bulunduğu yer hukuk mahkemesi de olabilir. Savcının bu yetkisini yasanın hazırlık soruşturması devresi ile sınırlaması dikkati çekmektedir. Yasakoyucu sanık hakkında ceza davası açıldığında, yetkinin mahkemede olacağını düşünmüş gibidir. Yasada bu konuda açıklık yoktur, fakat mahkeme bu konudaki önlemleri alabilecektir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, 3628 sayılı yasa, 1609 sayılı yasa gibi yargılamanın önsoruşturması bakımından özellikler taşımaktadır. Sanık hakkında kamu davasının açılması ile iş sonsoRUşturmaya geçtiğinde, sonsoruş-turma genel kurallar çerçevesinde yürütülecektir.

&12. KÜÇÜKLERİN YARGILANMASINDA SAVCILIK

- * **2253 sayılı Yasa uygulanır.**
- * **Küçükler, 0-15 yaş grubudur.**
- * **Bunlar çocuk mahkemelerinde yargılanır.**
- * **Yargılamada özellikler söz konusudur.**

- * **Savcı hazırlık soruşturması bizzat yapmak, küçüğün ifadesini almak zorundadır.**
- * **Küçüğün bir müdafii olması yasal mecburiyettir.**

Anayasa 141/2 nci maddesinde küçüklerin yargılanması konusunun özel bir yasa çıkarılmak yoluyla düzenlenmesini emretmiştir. Ayrıca yine Anayasa 41 inci maddesinde çocuğun korunması için gerekli önlemleri alma görevini devlete yüklemiştir. Bu iki anayasal emrin ışığı altında, 1979 yılında "Çocuk Mahkemeleri Yasası" çıkarılmış, yasa 1 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe girmiş fakat çocuk mahkemelerinin kurulmasının bir geçici maddeyle yasanın yürürlüğünden on yıl içinde tamamlanması öngörülmüştür (ÇMK, geçici 1.m.).

Bu yasada yer alan kuralları şöyle sistemleştirmek mümkündür:

I. Çocuk mahkemeleri

Bu mahkemeler küçükleri yargılamak üzere illerde ve ilçelerde kurulmaktadır. Her ilde çocuk mahkemesi kurulması yasal bir zorunluluktur. İlçeler bakımından şöyle bir ilke benimsenmiştir. Büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan ilçelerde çocuk mahkemesi kurulmayacaktır. Bunun dışında, merkez nüfusu yüzünü aşan ilçelerde çocuk mahkemesi kurulacaktır (ÇMK, M.1).

Yasa, iş durumunun gerekli kıldığı yerlerde, birden çok çocuk mahkemesinin kurulmasını öngörmektedir. Bu düzenleme hatalıdır ve Türk ceza yargılaması sisteminde mahkemelerin örgütlenmesi konusundaki temel ilkeyi zedeleyici niteliktedir. Bizim sistemimizde, bir mahkemenin kurulduğu yargı çevresinde bunun tek olması esastır. İş yoğunluğu gerekli kıldığında, bu mahkemenin birden çok daireye ayrılması, benimsenen ve uygulanan bir sonuçtur. Çocuk mahkemeleri bakımından da aynı sonuç uygulanmak gerekir. Aksi takdirde, çeşitli konularda sorunlar çıkabilir. Örneğin yargıçların çeşitli ayrımlardaki yetkileri, yargıcın reddi, yargılamaların aktarılması konuları gibi.

Çocuk mahkemeleri bir başkan ve iki üyeden oluşur (ÇMK, m.1). Bu mahkemelerde görev yapacak yargıçlar HSYK tarafından doğrudan doğruya bu mahkemelere atanabilecekleri gibi, bu mahkemelerde görev yapma konusunda kendilerine yetki verilmesi de mümkündür. Yasa bu olanağı tanımaktadır (ÇMK, m.1/son).

Çocuk mahkemesi yargıçları adli yargıdan seçilecek, tercihen 30 yaşını bitirmiş olmaları, çocuk sahibi olmaları ve mümkün olduğunca ayrı cinsten olmaları aranacaktır (ÇMK, m.2).

İller ya da ilçelerde kurulan çocuk mahkemeleri, 15 yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara bakacaklardır (CMUK, m.6/1). Yasanın daha önceki düzenlemesi ile yapılmış bulunan ikili görev sistemi, yani illerdeki mahkemelerin çocukların ağırcezalık fiillerini, ilçelerdekilerin ise diğer fiilleri yargılaması ilkesi kaldırılmıştır. Yeni düzenlemede yasakoyucu suçun işlendiği yer ilkesinden hareketle, çocuk mahkemelerine görev vermiştir. İşlenen suçun ağırcezalık, asliyelik ya da sulhlük bir iş olması, yargı organının belirlenmesinde etkili değildir. Önemli olan husus, suçun işlendiği yerdir. İlde işlenen suç, il çocuk mahkemesinde, ilçede işlenen suç, ilçedeki çocuk mahkemesinde ele alınacaktır.

II. Çocuk mahkemelerinde yargılanacaklar

Yasa bunların iki grupta mütalaa etmektedir:

1. 11 yaşına kadar olan çocuklar

Suçu işlediği anda 11 yaşını bitirmemiş olan bir çocuk hakkında koğuşurma ve yargılama yapılmasını yasa yasaklamıştır. Bu alanda TCK'nın ilkesi tekrarlanmıştır. Çocuğun işlediği suç bir yıldan çok hapsi gerektiren bir suçsa, yasanın 10 uncu maddesinde yer alan önlemlerden biri bu çocuk hakkında uygulanır. Bu önlemler, veliye, vasiye, bakmayı üzerine alan bir akrabaya teslim, güvenilir bir aile yanına yerleştirme, çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına teslim, fabrika, ziraat işletmeleri ya da usta yanına yer-

leştirme, resmi ya da özel hastane ya da eğitimi güç çocuklara mahsus kurumlara yerleştirme olarak sıralanmaktadır. Mahkeme bu önlemlerden birini seçebilecektir.

2. 11-15 yaş gurubu içindeki çocuklar

Fiili işlediği sırada, bu yaş gurubu içinde olan bir çocuğun ilkin anlama ve kavrama yeteneğinin bulunup bulunmadığı ve bunun derecesinin saptanması için bir araştırma yapılacaktır. Bu araştırma uzmanların yardımıyla gerçekleşen bir bilirkişi incelemesi niteliğindedir. Bu inceleme sonunda, küçük sanığa ceza verilmesi ya da yukarıda sayılan önlemlerden birinin uygulanması kararlaştırılacaktır. Önlem tercih edildiğinde, mahkeme önlemlerden birini seçer. Ceza verilecekse, cezanın yarısı indirilir.

III. Çocukların yargılanmasındaki özellikler

Çocuklar hakkındaki kamu davalarını açmak ve koğuşturmayı yürütmek için savcılar arasından seçilen çocuk mahkemeleri yanında görevlendirilirler. Yasa ilksoruşturmayı yasaklamıştır. Savcılar hazırlık soruşturması sonunda doğrudan doğruya dava açmak durumundadırlar. Duruşmalar gizli olarak yapılmak ve kararlar dahi gizli olarak bildirilmek zorundadır. Şahsi dava yasaklanmıştır, küçükler hakkında şahsi davalık fiiller için SZG'lerin şahsi dava açmaları yolu kapalıdır.

Yasada dikkati çeken bir kural, henüz suç işlememiş olmasına karşılık, çevresi ile uyumsuzluk içinde bulunan, ailesine karşı vahim itaatsizliği görülen, suça eğimli çocuklar hakkında, aile fertlerinin istemi üzerine savcının mahkemeden önlem uygulanmasını isteyebilme yetkisidir. Daha önce sayılan önlemlerden biri böyle bir çocuk hakkında uygulanabilmekte, önlem gerektiğinde değiştirilmekte ve en çok 18 yaşın sonuna dek sürebilmektedir.

d) Uygulama

Ülkemizde yeni sayılabilecek çocuk mahkemeleri uygulama-

sında özellikle 11-15 yaş gurubu için anlama-kavrama yeteneğinin tespitini konu alan kararlar dikkati çekmektedir: “Küçüklerin işledikleri suçlarda kanunun amacı; çocuk suçluluğunu önlemek ve suçun işlenmesinden sonraki durumlarının izlenmesi suretiyle islahaya yönelik önlemlerin alınmasını sağlamak, onları topluma kazandırmaktır. Küçükler hakkındaki soruşturma bizzat C. Savcısı tarafından yapılır ve şikayete bağlı suçlarda vazgeçme kamu davasını düşürmez. Bu nedenler ve şahsi davaya konu edilen olay nedeniyle sanık hakkında yeterli kanıt bulunmadığından, C. Savcılığınca takipsizlik kararı verilmiş olup müştekisine tebliğ edildiği ve itiraz edilmeksizin kesinleştiği anlaşıldığına göre, tedbir konusunda girişimde bulunulması gereği ortadan kalkmış olur.” (Yar. 10.CD, 14.3.1995, E.1460, K.2053); “Çocuk mahkemelerinin kurulup çalışmaya geçmemiş olması nedeni ile, sevk maddesine göre davaya görevli mahkemede bakılması gerekir.” (Yar. 6.CD, 25.11.1985, E.8403, K.11626); “İşlediği suçun anlamını kavrayacak durumda bulunan sanığın ceza yönünden hükümlülüğüne karar verildiğine göre, tazminattan da sorumlu tutulması gerekir.” (Yar. 3.CD, 25.6.1985, E.9282/K.9067). “ÇMK'nin 20 nci maddesine göre, 11-15 yaş arasında bulunan sanığın, suç tarihinde işlediği suçun anlamını kavrayabilecek durumda olup olmadığının uzman hekimlerce saptanması gerekir.” (Yar. 4.CD, 15.11.1984, E.7424/K.7758). “Küçüklerin işledikleri suçlardan dolayı şahsi dava açılmaz. Suç tarihinde 11 yaşını bitirmiş ve 15 yaşını doldurmamış bulunan sanığın, işlediği suçun anlamını kavrayabilecek durumda olup olmadığı araştırılmadan hükümlülük kararı verilmesi doğru değildir.” (Yar. 4.CD, 6.11.1984, E.7154/K.7441). “Suç tarihinde 15 yaşından küçük olan sanık hakkında 2253 sayılı yasanın 20 nci maddesi gereğince uzman hekimden rapor almadan hükümet tabipliği raporuna dayanarak hüküm verilmesi hukuka aykırıdır.” (Yar. 4.CD, 16.5.1984, E.3266/K.3618). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, Çocuk Yargılaması).

&13. AKILHASTALARININ YARGILANMASINDA SAVCILIK

- * **Fiili işlediği sırada akılhastası olanları kapsar.**
- * **Kurallar TCK'nın 46ıncı maddesinde yer alır.**
- * **Akılhastası emniyet ve muhafaza altına alınacaktır.**
- * **Bu kararın verilmesi, sanığın suçu işlediğinin sabit olmasına bağlıdır.**

Akılhastaları hakkında emniyet tedbiri yargılamasının yapılabilmesi, kişinin fiili işlediği anda akılhastası olması durumunda mümkündür. Yoksa fiili işlediği sırada akılhastası olmayan, fakat sonradan yargılama sırasında akıl hastalığına tutulan bir sanık hakkında, yasa yalnız soruşturmanın yapılmasını yasaklamaktadır.

Akılhastaları hakkında yapılacak emniyet tedbiri yargılamasına ilişkin kurallar CMUK'da yer almamakta, fakat TCK'da çok sistemsiz ve ayrıntılı olmayan biçimde bunlara rastlanmaktadır (TCK, 46).

TCK'da yalnızca soruşturmanın çeşitli aşamalarında, akılhastası sanıklar için uygulanacak emniyet tedbiri olarak muhafaza ve tedavi altına alma kararının kimin tarafından verileceği açıklanmaktadır (TCK, 46).

Yasada bu konuda üçlü bir ayırım dikkati çekmektedir:

I. Akıl hastalığının hazırlık soruşturmasında anlaşılması

Bu kararı sulh yargıcı verecektir (TCK, 46). Bunun için savcının bir dava açması şarttır. Yargılamada iddia ve savunma düşüncelerini açıklayabilmelidir. Duruşma yapılmayacaktır, çünkü yasa da açıklık yoktur. Fakat savcının ve müdafinin görüşleri alınmalıdır. Emniyet tedbiri uygulayabilmek için de sanığın eyleminin sabit olması ve bunun suç teşkil etmesi şart olduğundan, bu alanda ke-

sin kanaate varmak gerekir. Suçsuzluğu anlaşılan sanık hakkında, sanık akıl hastası olsa bile, muhafaza ve tedavi altına alma kararı verilemez. Sulh yargıcı da verse, bir son karar olan bu karara karşı temyiz yoluna başvurulabilir.

Sanık hakkında tedavi ve muhafaza altına alma kararı verildiğinde, bu tedbir akıl hastası mahkumun iyileşmesine kadar sürer. Suç ağır hapis cezasını gerektiren bir suçsa, tedbir süresi 1 yıldan az olamaz (TCK, 46/3).

II. Akıl hastalığının sorsoruşturmada anlaşılması

Tedbiri vermek yetkisi mahkemenindir (TCK, 46). Bu mahkemenin hangi mahkeme olduğu yetki kurallarına göre belirlenecektir.

&14. UYUŞTURUCU YA DA ALKOL TUTKUNU OLANLARIN YARGILANMASINDA SAVCILIK

- * **Uyuşturucu tutkunu için TCK'nın 404üncü maddesi uygulanır.**
- * **Mahkeme, savcının açacağı dava üzerine, muhafaza ve tedavi altına almaya karar verir.**
- * **Alkol tutkunu için TCK'nın 571-573. maddeleri uygulanır.**
- * **Muhafaza ve tedavi altına alma tedbiri iyileşmeye kadar sürer.**

I. Uyuşturucu tutkunu olanlar

Uyuşturucu kullananların alışkanlığı tutkunluk (iptila) derecesindeyse, sanık hakkında muhafaza ve tedavi altına almak tedbiri uygulanacaktır (TCK, 404). Tedbire karar vermek yetkisi mahkemenindir (TCK, 404/3). Savcı bunun için uyuşturucu kulan-

maktan ötürü açtığı davada, tedbire hükmedilmesini de istemelidir. Tedbir bu kişinin tam olarak iyileşmesine kadar sürecektir (TCK, 404). Kişinin tutkunluğunun tespiti için bilirkişi incelemesine gerek vardır. Uyuşturucu tutkunlarına emniyet tedbiri yanında, genel güvenlik gözetimi altında bulundurulmak cezası da verilirken (TCK, 404), bu ceza 1987 yılında 3352 sayılı yasayla kaldırılmıştır.

II. Alkol tutkunu (müptelası) olanlar

Bu kişiler hakkında da uygulanacak emniyet tedbiri, muhafaza ve tedavi altına almaktır (TCK, 573). Bu tedbir de iyileştirmenin gerçekleşmesine kadar sürer. Alkol tutkunu olanlar hakkında bu tedbirin uygulanabilmesi için, sarhoşlukta itiyadın iptila derecesine varması şarttır. Bunun için, kişinin sarhoşluktan (TCK, 571, 572) iki defa mahkum olduktan sonra, aynı fiili tekrar işlemesi gerekir. Bu durumda tedbirin uygulanması mümkün olur (TCK, 573).

&15. CEZANIN İNFAZINDA SAVCILIK

- * **Kesinleşen hükümler savcılık tarafından infaz edilir.**
- * **İnfaz aşamasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar için savcının dava açıp mahkemedен karar alması gerekir.**
- * **İnfazı ertelenmesi mümkündür; CMUK'nın 400üncü maddesi uygulanır.**

I- Konusu

Sanık hakkında verilen mahkumiyet kararı kesinleştikten sonra infaz edilir (m.395). Bu infaz değişik biçimlerde ortaya çıkabilir. Mahkumiyet kararının içeriğine göre değişir. Örneğin bir ölüm cezası mahkumun yaşamına son vererek yerine getirilirken, hürriyeti bağlayıcı cezalar mahkumun cezaevine konulmasını, pa-

ra cezaları ise belirli paranın tahsil edilmesini gerektirir. Bunların dışında da mahkumiyetlerin infazı mümkündür.

Cezaların infazı sırasında, infazın geri bırakılması ya da başlamış bir infazın durdurulması çeşitli nedenlerle mümkün sayılmıştır. Bu nedenleri kısmen CMUK ve genel olarak CİHK düzenlemiştir. İnfazın geri bırakılması ya da durdurulması için mahkemeden karar almak gerekmektedir, bu da bu alanda bir yargılama yapılmasını zorunlu kılar. İnfaz yargılaması sonunda, ya cezanın çektirilmesi ya da belirli sürelerle ertelenmesi sonucuna varılır.

II- İnfaz yargılamasının çeşitleri

1. Sonkararın yorumunda ya da cezanın infazında duraksama (tereddüt)

Bir sonkararın yorumunda ya da verilen cezanın hesabında duraksanır ya da cezanın kısmen ya da tamamen infaz edilmeyeceği konusunda bir iddia ileri sürülürse, mahkemeden bu konuda bir karar istenir (m.402). Ayrıca akıl hastalığı ya da infaz durumunda mahkumun yaşamı için kesin bir tehlike teşkil eden bir hastalığın varlığı söz konusu olduğunda ya da gebe kadınların cezalarının infazı konusunda, ilgililer infazın geri bırakılmasını istemişler, fakat bu savcılıkça geri çevrilmişse, bu konuda karar vermek yetkisi de mahkemenindir. Mahkeme bir yargılama sonunda sorunu çözmelidir (m.402/2). Ancak belirtmek gerekir ki, bu konularda mahkemeye başvurmak, başlı başına cezanın ertelenmesi için bir neden değildir, fakat mahkeme gerekli görürse, cezanın ertelenmesini ya da başlamış infazın durdurulmasını emredebilir (m.402/son).

2. Birden çok mahkumiyette cezaların toplanması

Bir kişi hakkında birden çok mahkumiyet kararı verilip bunlar kesinleştikte, mahkemenin cezaları toplama kuralını uygulamadığı görülürse, mahkemeye başvurmak yoluyla bu konuda bir karar alınır (m.403). Mahkeme TCK'nın bu alandaki kuralları çerçevesinde kararını verir (m.403).

3. Hastanede geçen sürenin cezadan indirilmesi

İnfaza başladıktan sonra hastalanan mahkum cezaevi hastanesinden bir başka hastaneye gönderildiğinde, ilke olarak hastanede geçen süre mahkumiyet süresinden indirilir. Fakat mahkum hastalığını kendi yaratmışsa, bu indirimden yararlanamaz (m.404).

Bu son durum için savcının bir dava açıp mahkemeden karar alması gerekir. Mahkeme kararı ile ancak, mahkumun kendi yarattığı hastalıktan ötürü cezasının indirilmemesi mümkündür.

III- İnfaz Yargılaması

1. Dava açma yetkisi

İnfazı gerçekleştirmek savcının görevi olduğundan (m. 396) infazla ilgili yargılamalar için dava açmak yetkisi de savcınındır.

2. Yargı yetkisi

Savcı mahkumiyet kararını vermiş olan mahkemeye başvurarak infazla ilgili uyuşmazlığın çözümünü istemelidir. Yasa 403 üncü maddede yer alan ve çeşitli cezaların toplanması için yapılacak yargılamada yetkili mahkemeyi şöyle düzenlemiştir: Birden çok cezadan en ağır tür cezaya hükmetmiş olan mahkeme toplama yargılamasını yapar. Cezalar aynı türden ise, en çok ceza vermiş olan mahkeme, bu durumda bulunan mahkemeler de birden çoksa (örneğin iki ayrı mahkeme de 6 ay hapse mahkumiyet kararı vermiş) bu halde en son kararı vermiş olan mahkeme yetkilidir. Sözü geçen sonkararlardan biri Yargıtay tarafından verilmişse, toplama yargılamasını Yargıtay yapar (m. 405/2).

3. Yargılama yöntemi

İnfaz yargılamasında kararlar duruşmasız verilir (m.405). Fakat karar vermeden önce savcı ve mahkumun iddia ve savunmalarını ileri sürmelerine izin verilir (m. 405).

Cezaların toplanması yargılamasının duruşmasız yapılması yasada öngörülmüş olmasına rağmen (m. 405) Yargıtay birden çok müebbet ağırhapis cezasının toplanması olayında, yargılamanın duruşmalı yapılmasını ve verilecek kararın re'sen temyiz incelemesine tabi tutulmasını kararlaştırmıştır. Genel Kurulun kararında bu sonuç şu cümlelerle açıklanmaktadır: öYerel C. Savcısı, aynı sanık için kesinleşmiş birden çok süresiz ağırhapis cezası verildiğini, cezaların toplanması (içtimaî) kuralının uygulanmadığını görerek yerel mahkemeden ceza tayini için karar istemiştir. TCK'nın 70 inci maddesinde, "birden ziyade müebbet ağırhapis cezasına mahkumiyet halinde idam cezası verilir" denilmektedir. C. Savcısının CMUK'nın 403 üncü maddesine göre yerel mahkemeden "cezaların toplanması" konusunda karar verilmesini istemesi, "yeni bir dava açmak" niteliğindedir. Her ne kadar CMUK'nın 405 inci maddesinde, "cezaların infazı sırasında mahkemeden alınması gereken kararların duruşma yapılmaksızın verileceği" hükmüne yer verilmişse de, idam cezası verilmesi isteği ile açılan bu çeşit bir davada duruşmalı inceleme sonunda karar verilmelidir. TCK'nın 12 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında "idam cezası hükmolunan kimse hakkında mahkumiyet kararı Yargıtay'ca onandıktan ve TBMM'ce tasvip edildikten sonra infaz olunur.", yine 647 sayılı CHK'in 2 nci maddesinde aynı hükme yer verilmesi karşısında, bu çeşitten idam kararlarının kendiliğinden Yargıtay incelemesinden geçmesi gerekir." (Yar. CGK, 28.2.1983, E.1-409/K.81). (Kararlar metni için, Yurtcan, Şerh, md. 403).

4. Yasayolları

Mahkemelerce verilen kararlara karşı acele itiraz yoluna başvurulabilir. Fakat infaz yargılamasını Yargıtay yapmışsa, onun kararına karşı yasa yolu yoktur (m. 405/son).

IV. Mahkumun İstemiyle İnfazın Ertelenmesi

CMUK'nın 400. maddesinde düzenlenmiş bir kavramdır. Türk sisteminde cezanın infazı savcılık tarafından yürütülen bir faaliyet olduğundan, erteleme de savcının yetkisi içindedir.

Yasanın kurallarını şöyle sistemleştirebiliriz :

İnfaz konusu hüküm ağırhapis cezasına mahkumiyet olmamalıdır. Ağırhapis cezası içeren mahkumiyetlerin infazının tehiri mümkün değildir.

Yasanın bu düzenlemesinin hiçbir mantıki açıklaması yoktur. Özellikle Türk infaz sisteminde hapis-ağırhapis cezasının infazdaki farklılığı ortadan kalktıktan sonra, yasanın bu sınırlaması yerinde değildir.

Yasa ağırhapse dışta tutmuştur. Bu nedenle hapis ve hafif hapis cezalı mahkumiyetler ertelenebilir.

Bu cezalar için üst sınır 2 yıldır. Bu sınırın altındaki cezaların ertelenmesi istenebilir.

Cezanın derhal infazı mahkum veya ailesi için mahkumiyetin amacı dışında **ağır bir zarar doğuracağı anlaşılıyorsa**, savcı infazın ertelenmesine karar verebilir. Bu konuda makul erteleme nedenlerinin belirtilmesi gerekir.

Erteleme istemi için uygulamada mahkumun bizzat başvurusu aranmaktadır. Mahkum savcılığa vereceği bir dilekçe ile infazın ertelenmesini istemelidir. Bu konuda vekillerin başvurusu kabul edilmemektedir. Uygulamanın bu çözümü üretmiş olması bir temele dayanmaktadır. O temel şudur : Savcı erteleme isteminde bulunan mahkumu görmek, ileri sürdüğü erteleme nedenlerini değerlendirmek amacını taşımaktadır.

Örnek: Çiftçi olduğunu, hasatı kaldırmak zorunda olduğunu, bu nedenle infazın sonbahara ertelenmesini isteyen bir mahkumun bu nitelikleri taşıyıp taşımadığını savcı ancak karşılıklı görüşme sonucu anlayabilecektir.

Erteleme isteminin zamanı bakımından şu hususlar bilinmelidir: Savcılık hüküm kesinleşip infaz için savcılığa bildirildiğinde, ilkin infaz için mahkuma bir davetiye çıkarmaktadır. Mahkum bu davete 1 hafta içinde icabet etmek zorundadır. Bu süre geçirildiğinde, mahkumun infazdan kaçtığı sonucuna varılır ve hakkında yakalama müzekkeresi çıkarılır. Bu nedenle davetiyenin teb-

liğinden başlayarak 1 hafta sonra, infazın ertelenmesini istemek mümkün değildir. Süreye uyamamak bir mücbir neden ya da sakınılması mümkün olmayan bir neden kaynaklanıyorsa, bu durumda eski hale getirme istemek mümkündür.

Uygulamada mahkumun erteleme dilekçesi ile birlikte ikametgah senedi de ibraz etmesi istenmektedir. Bunun amacı, erteleme sonunda mahkum için yeni bir infaz davetiyesi çıkarılırken, doğru adresinin bilinmek istenmesidir.

İnfaz ençok 4 ay ertelenebilir. Uygulamada bazı olaylarda bu sürenin tamamının mahkuma tanınmadığı, ya da bölümler halinde tanındığı görülmektedir. Bu husus savcının takdiri içindedir.

Ertelemenin bir güvenceye ya da bir şarta bağlanabilmesi de mümkündür (m.400/2). Uygulamada güvence olarak belirli bir meblağın alınması ile erteleme yapılmaktadır. Bu meblağı savcı takdir etmektedir. Malmüdürlüğü ya da defterdarlığa yatırılan paranın makbuzunun savcılığa ibrazı ile erteleme istemi işleme konulmaktadır. Güvencenin amacı mahkumun infazdan kaçmasını önlemektir. Belirlenecek meblağ da kaçmayı mümkün kılmayacak bir düzeyde olmak gerekir.

II. BÖLÜM CEZA YARGICI

&1. YARGIÇ

- * Ülkemizde meslekten yargıçlar görev yapar.
- * Yargıç bağımsız olmak, güvence içinde çalışmak ve meslekte yükselmek hakkına sahiptir.
- * Yargıç görevini tarafsızlık içinde yapmaya mecburdur.

Ceza yargılamasında önüne getirilen uyuşmazlığı çözen kişidir. En önemli yargılama süjesidir. Yaptığı görev “yargı” adını alır. Zaten ismi de buradan kaynaklanır. Bu paragraf içinde yargıç olabilmenin koşulları, nitelikleri, yargıç bağımsızlığı, ödevleri ve yetkileri üzerinde durulacaktır.

A. Temel İlkeler

I- Yargıçlık Koşulları

Bu koşullar kişilerin yargıç adını alabilip yargı görevini kullanabilmeleri için gerekli olan koşullardır.

1. Atanma

Yargıcın yasalara uygun olarak görevlendirilmesi ve belirli bir yargı organını işgal yetkisini veren bir işlemdir. Yüksek mahkemelerde görev yapacak yargıçların nasıl atanacağını Anayasa göstermiştir. Buna göre, Yargıtay birinci başkanını, vekillerini ve daire başkanlarını Yargıtay Genel Kurulu seçer (AY, 154/3; YK, 16). Yargıtay üyeleri ile öteki adli yargıçlar Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararı ile atanır. Bu atama üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla yapılır (AY, 154/2; HSYKK, 10, 19).

Yargıçların atanma kararları hiçbir makamın tasvip ya da onayına tabi değildir.

2. Ehliyet

Yargıç, yargıçlık yapabilmek için medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmalıdır. Herhangi bir nedenle (akıl hastalığı gibi) şuur ve iradesine sahip olmayan kişi yargıç olamaz.

3. Göreve başlama

Yargıcın bunların dışında atandığı göreve başlaması da şarttır. Yargıç görevini yapabilmek için görevinden ayrılmamış olmalıdır. İzin gibi bir nedenle görevde olmayan bir yargıç görevi yapamaz.

II- Yargıçların Nitelikleri

Yargıç ulusu adına yargı görevini yapan, ülkede adalet dağıtan kişidir. Yargıcın kararlarının hukuka uygun olmasının yanında, psikolojik bakımdan da yerinde olması aranır. Bunun için yargıcın bazı niteliklerinin bulunması şarttır. Yargıç peşin hükümlü olmamalı, inatçılık etmemeli, şaşkınlık göstermemeli, karakterli olmalı, kendine hakim olmalı, yorgun, hasta ve düşünceli olmamalıdır

III- “Tabii Yargıç” İlkesi

Bu ilkeye göre yargı organı, yargılanacak olaydan önce kurulmuş ve yetkilendirilmiş olmalıdır. Suçlanan kişi böyle bir yargıç karşısına çıkarılmalı ve suçluluğu tespit edilmelidir. Bu ilkenin kabul edilmesindeki amaç, yargı organını kişiye göre belirlemeyi ve bu yolla yargıyı yürütmenin etkisine vermeyi önlemektir.

Tabii yargıç ilkesi, ceza hukukunun temel kavramlarından olan, “yasadışı suç ve ceza olmaz” ilkesinin yargılamadaki yansımasıdır ve bununla toplumda hukuki güvence sağlanmak istenir.

Bu ilkenin önemi ve anlamı şu noktalarda ortaya çıkar:

Bir yargıca ait olan davayı ona vermemek caiz değildir.

Başka bir yolla çözmek için (örneğin poliste), bir davayı bir yargıçtan almak caiz değildir.

Yetki bölüşümü gereği bir yargıca verilen bir davanın bundan alınarak başka bir yargıca verilmesi caiz değildir. Bu olağanüstü mahkemelerin kurulması demektir ki, bu ilkeye ters düşer.

Yargıca her türlü baskı da bu ilke ile bağdaşmaz

Tabii yargıç ilkesini güvence altına almak ve sağlam temellere oturtmak için, yargıçların yetkilerinin ve bu alandaki bölüşüm kurallarının iyi belirlenmesi gerekir. Bu konuda bir kuşku yaratacak kurallardan kaçınmalıdır.

Yargılama hukukunun tarihsel gelişimi içinde zedelenen bir ilke olması nedeniyle, bugün için anayasal bir ilke olarak kabul edildiği görülür.

Anayasamız 37 nci maddesinde “hiç kimse, kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.” diyerek bu ilkeyi benimsemiştir. Öte yandan yine aynı maddenin 2 nci fıkrasında ilke pekiştirilerek, “bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz” denmiştir. Anayasanın sözü edilen 37 nci maddesinin bugünkü metni, 1961 Ana-

Yargı yarasasının 1971 yılında değiştirilmesi sonucu getirilen dzenleme- nin bir tekrarından ibarettir. Bundan önceki metinde (1961 Ana- yarasasının ilk metni), her iki fıkrada da ‐tabii yargıç‐ terimi kulla- nılmışken, bunlar terkedilerek, ‐kanunen tabi olduğu mahkeme‐ terimi yerleştirilmiştir. Aslında Anayasa değişikliğinin gerekçesinde, her iki terimin de aynı anlamda kullanıldığı açıklanmışsa da, değişiklikten önceki metin daha açık ve doyurucudur.

Anayasalara giren bu ilke yargı alanında devlete bir yüküm- lülük yüklemektedir. Buna göre, devlet önceden hangi fiillerin suç olacağını belirlediği gibi, hangi suçların hangi organlarda yargıla- nacağını da kesinlikle belirleyecektir. Bu alanda devlete verilen gö- rev, dört alt görevi de birlikte getirmektedir. Bunlar, devletin suç- tan önce mahkeme kurma, bunların yerel, görevsel, kişiler baki- minden yetkilerini belirleme görevleridir. Bir devlet ancak bunları tümüyle gerçekleştirdiğindedir ki, tabii yargıç ilkesine uymuş ve Anayasanın tanıdığı ilkeye işlerlik kazandırmış olur.

Tabii yargıç ilkesinin terkedilmesi, devletin polis devletine ve totaliter devlete dönüşmesi sonucunu doğurur.

IV- Yargıcın Bağımsızlığı

1. Bağımsızlık Kavramı

Yargıcın bağımsızlığı, karar verirken hür olması, hiçbir baskı ve etki altında kalmamasıdır.

Bağımsızlık kavramı şu hususları kapsar ve bunlarla gerçek- leşir:

a) Talimat, emir almama

Yargıç bunlarla bağlı değildir. Bu alanda bağımsızlık sağlan- madan önce, toplumda egemen olan, güçlü olanların etkisinin ger- çek bir yargıya engel olacağının düşünülmesi gerekir. Yargıç için emir ve talimat almamak bir hak olduğu kadar, aynı zamanda bir yükümlülüktür.

b) Karar vermede özgürlük

Bu husus emir ve talimat almamanın da dışında korunma sağlar. Yargıç mesleğini tam olarak uygulama hakkına sahiptir. Kararlarına etki yapacak emir ve talimat caiz olmadığı gibi, doğrudan doğruya ya da dolaylı biçimde baskı da caiz değildir.

Bağımsızlık ilkesi tüm toplumu, bireyleri ve devleti de etki alanı içine alır. Tümüyle uymak zorunludur. (yasama, yürütme, basın, baskı gurupları vb.)

Karar verme özgürlüğünü zedeleyen yol ve yöntemler olarak, baskı ve tehdit, davanın haksız yere geciktirilmesini isteme, taraf tutucu raporlar düzenleme akla gelebilir.

c) Sorumsuzluk

Yargıç karar verirken, yasalara ve vicdanına karşı sorumludur. Onun vereceği kararın kılavuzu yasalardır. Yargıç yasayı kendi hukuk anlayışına göre yorumlayacak, kararın doğruluğu konusundaki sorumluluk kendisine ait olacaktır. Yasamız da 254 üncü maddede bunu açıklamıştır.

ç) Yasaya ve hukuka bağlılık

Yargıca sağlanan özgürlük ve serbestlikler ona karar vermede geniş ve serbest alan bırakırken, yargıcın yasaya ve hukuka bağlı olmasının aranması, bunun sınırını oluşturmaktadır.

Bağımsızlık ilkesi devlette kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır. Bu ilke devlette yasama, yürütme ve yargının birbirinden bağımsızlığını simgeler. Bu üç güçten yasama, yürütme ve yargıcın üstündedir, çünkü onlara yön verme yetkisine sahiptir. Yargı gücünün yasalara bağlı olmayacağı kabul edilirse, yargıcın yasamanın üstüne çıkması sonucu doğardı. Bu ise kabul edilemez.

2. Türk hukukunda durum

Bugün için yargıçların bağımsızlığı ilkesi anayasal bir ilkedir. Yargıçlar görevlerinde bağımsızdırlar; anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler (AY, 138/1).

“Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.” diyen 1982 Anayasasının 138/2 nci maddesi bu ilkeyi bütün açıklığı ile belirtmiştir. 1981 yılında 2462 sayılı yasayla Hakimler Kanununa eklenen hükümlerde aynı ilkeler tekrar edilmiştir (HK, ek 3).

Fakat belirtmek gerekir ki, yargıcın bağımsızlığını tam olarak gerçekleştirebilmek için, bağımsızlığı sağlama çarelerine de gerek anayasada gerek yasalarda yer vermek gereklidir.

3. Bağımsızlığı Sağlama Çareleri

a) Yasama gücüne karşı

İlkin belirtmek gerekir ki, biraz önce aktarılan ve yargıçlara emir ve talimat vermeyi, genelge göndermeyi, tavsiye ve telkinde bulunmayı yasaklayan Anayasanın 138 inci maddesi genel bir yasak olarak yasama gücü için de geçerlidir. Fakat bunun dışında iki yasak daha dikkati çekmektedir.

Bunların ilki yine 138 inci maddenin 3 üncü ve 4 üncü fıkrasında yer almaktadır. Buna göre, görülmekte olan bir dava hakkında yasama meclislerinde “yargı yetkisinin kullanılması” ile ilgili soru sorulması, görüşme yapılması ya da beyanda bulunulması yasaklanmış ve yasama organının mahkeme kararlarına uymaları yükü getirilmiştir. Ayrıca yargı kararlarının değiştirilmesi ve yerine getirilmesinin geciktirilmesi de caiz değildir.

İkinci çare olarak anayasanın 37/2 nci maddesi belirtilmelidir. Yukarıda tabii yargıç kavramından söz edilirken değinilen bu maddede, bir başka açıdan yargıcın bağımsızlığını zedelememe emri devlet bakımından söz konusudur. Bir kişiyi tabii yargıç önüne çıkarmama sonucunu doğurabilecek olağanüstü mahkemelerin kurulması, bu kuralla önlenmektedir. Devletin olağanüstü mahkemeler kurması yasaklanmaktadır.

b) Yürütme gücüne karşı

aa) Yargıçlık güvencesi

Anayasa yargıçlara bazı güvenceler sağlayarak, bunları yürütmeye karşı korumuş, yürütmenin bazı işlemler ile yargının bağımsızlığını zedelemesinin önüne geçmek istemiştir.

Anayasa 139/1 inci maddesinde, "hakimler azlolunamaz. Kendileri istemedikçe, anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınmaz." denerek gerek kadro ve gerek aylık ve gerek emekliye ayrılma bakımından güvence sağlanmıştır.

Anayasanın 139/2 nci maddesinde bunun istisnaları yer almaktadır. Bunlar, meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan hüküm giymiş olma, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması ve meslekte kalmanın caiz olmadığına karar verilmesi halleridir. Bunların varlığı halinde bir yargıç yukarıda sayılan güvenceleri kaybedecektir.

bb) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Varlığı

1961 Anayasası ile kurulmuş bulunan Yüksek Hakimler Kurulu (YHK) 2461 sayılı yasayla 1981 yılında ilga edilmiş (m. 25), bunun yerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) oluşturulmuştur. 1982 Anayasası ise bu kurulu bir Anayasa kurumu durumuna getirmiştir (AY, 159). Adalet Bakanı kurulun başkanıdır (AY, 159/2; HSYKK, 2). Adalet Bakanlığı müsteşarı da kurulun tabii üyesidir. Yürütmeyi temsil eden bu kişilerin dışında, kurulda Yargıtay ve Danıştay'ın kendi başkan ve üyeleri arasından gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilen yargıçlar da görev yapar. Yargıtaydan üç asil ve üç yedek, Danıştaydan da iki asil ve iki yedek üye seçilir.

HSYK'nin kurulması, yargıçların atanması ve denetlenmesi konusunda Türkiye'de önemli bir değişikliktir. 1961 Anayasası ile kurulmuş bulunan YHK, yargıcın yargıç tarafından atanması ve denetlenmesi sistemi iken, bu kuruma yapılan ve çoğu haklı olma-

yan eleştiriler, ülkemizde bu alanda temel bir sistem değişikliğini ortaya çıkarmıştır. 1982 Anayasasında temelini bulan, ancak daha önce Milli Güvenlik Konseyi tarafından çıkarılan 2461 sayılı yasa ile oluşturulan HSYK, yargıç ve savcıların atanması ve denetlenmesi konusunda karma sistem denilebilecek sistemi benimsemiştir. Kurulun oluşumuna dikkat edilirse, yürütmeyi temsil eden adalet bakanı ile müsteşarının yanında, yargıyı temsil eden yargıçların bulunduğu görülür. Bu noktada bir hususa daha işaret etmek faydalıdır. Kurulda görev yapacak olan yargıçlar dahi kendi yargı kuruluşları tarafından seçilmemektedir. Bunlar aday göstermekte, adaylar arasından uygun gördüklerini Cumhurbaşkanı seçmektedir. Bu durum dahi yürütmenin kurulun oluşumuna bir müdahalesi olarak nitelenebilir.

HSYK'nin görevi, yargıç ve savcılarının özlük işleri hakkında (mesleğe kabul, atama ve nakil, geçici yetki verme, yükselme, birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma) karar vermek başta olmak üzere, Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi üyelerini seçmek, disiplin cezalarını vermektir (AY, 159/3; HSYKK, 4).

Bu kurulun kararlarına karşı yargı organlarına başvurulamayacağına Anayasada (AY, 159/4) ve yasada (HSYKK, 12/son) açıklanmış oluşu, hak arama hürriyetini ortadan kaldıran ve hukuki devleti ilkesini temelden sarsan bir hükümdür. Her ne kadar yasada kurulun kararlarının Adalet Bakanı ya da ilgililer tarafından yeniden incelenmesinin, yine aynı kuruldan istenebileceğinin (YHSKK, 11) ve bu karara karşı da, kurulun bazı üyelerinden oluşan "İtirazları İnceleme Kurulu"na itiraz edilebileceğinin öngörülmüş olması, kanımca amaca ulaştıracak yöntem niteliği taşımamaktadır. Temelinde, daha önce olayla ilgili karar vermiş bir kurula başvurmak yatan bir düzenleme, objektif bir değerlendirme sağlamayacaktır. Yapılması gereken şey, kurul kararlarına karşı yargı yollarını açmak olmalıydı.

Kurulun görevleri arasında, Adalet Bakanlığının bir mahkemenin ya da yargıcın kadrosunun kaldırılması ya da bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesini teklif ettiğinde, bunun uygun olup olmadığına karar vermek de vardır (YHSKK, 4).

Yargıçların denetlenmesi ve haklarında soruşturma işlemlerinin yapılması daha önce müfettiş yargıçlara verilmişken (1961 AY, 144/5), YHK ilga edildiğinden, bu görev bugün için, gerek yargıç gerek savcılar bakımından, Adalet müfettişlerine verilmiştir (HK, ek 4). Bunlar görevlerini ancak Adalet Bakanının izni ile yerine getirebilirler.

Bugün uygulanan HSYK sisteminin yargıç bağımsızlığını sağlayacak bir sistem olmadığı, sistemin temelinde yürütmenin egemenliğinin bulunduğu belirtilmelidir.

Öte yandan bugünkü sistemde savcılık mesleği ile yargıçlık mesleğinin aynı nitelikte sayılarak HSYK içinde birlikte mütalaa edilmesi de ilkelere aykırıdır. Yargıcın işi uyuşmazlık çözmektir. Yargıç tarafların dışında yargı görevini yerine getiren ve bağımsız olması gereken bir süjedir. Oysa savcının yaptığı iş, yasama-yürütme-yargı üçlüsü içinde yürütmedir. Bir başka anlatımla savcı, idare hukuku yaklaşımı ile, yürütmenin ajanıdır ve yargılamadaki görevi de iddiadır. Bu nedenlerle savcının bağımsız olması düşünülemez. Savcı bağımsız olmaz, fakat güvenceli olur. Bu bakımdan savcıya güvencelerin sağlanması gerekir. Bunun için de savcılar hakkında görev yapacak bir Savcılar Yüksek Kurulu kurulmak gerekir.

Fakat ülkemizde bugün için Anayasada yer alan HSYK sistemi ortadan kaldırılmadığı sürece, bu hatanın giderilmesi mümkün değildir.

c) Yargı gücüne karşı

Yargıçların tümü ulus adına yargı gücünü kullanırlar. Bu nedenle bunların birbirlerine emir ve talimat vermesi caiz değildir. Aynı nedenle yüksek yargı organlarındaki yargıçların alt mahkemedekilere emir vermeleri mümkün değildir.

Ancak yapılan yargı işinin gereği olan ve salt alt mahkemelerce verilmiş kararları kanun yolu yargısında inceleyen yargıçlar olarak, bunlardaki hukuka aykırılıklar nedeniyle verilen bozma ka-

rarları, bunun dışındadır. Bunlarda yasaya ve ilkeye aykırılık söz konusu olamaz. Hatta belirtmek gerekir ki, Türk sisteminde Yargıtay ceza daireleri tarafından verilen bozma kararlarına karşı, birinci derece yargılamayı yapan yargıçların ısrar (direnme) hakları vardır. CMUK bunu 326 ncı maddesinde açıkça öngörmüştür. Bu sonuç da esas mahkemesi yargıçların Yargıtay yargıçları ile bir uyumsuzlukla ilgili hukuki konularda tartışmaları olanağını yaratmıştır. Böyle bir durumda Yargıtay Ceza Genel Kurulu "hakemlik" görevi yapacaktır. Bu kurulun kararı esas mahkemesi bakımından bağlayıcıdır; onun kararına uymak yasal bir mecburiyettir (m. 326). Böyle bir sonucun kabulü bir açıdan Türk sisteminde Yargıtay Ceza Genel Kurulunun üstünde bir başka kurul olmaması nedeniyle açıklanabilir. Fakat bir başka açıdan da olaya bakıldığında, Yargıtay seviyesindeki bir yüksek mahkemenin en üst kurulunun bir konudaki kararının alt mahkemeler bakımından bağlayıcı olması, ilkelere uygun olan bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Buna karşılık benzer olaylarda Türk hukukunda İçtihadı Birleştirme kararlarının yargıçları bağlayacağına açıklanmış olması, yargıçların bu tür uyumsuzluklarda özgür karar verme olanağını yok ettiğiinden, bağımsızlık ilkesine ve anayasaya aykırıdır. İleride bu konu hakkında açıklamalar yapılacaktır.

ç) Öteki güçlere karşı

aa) Basına karşı

Yargıcin bağımsızlığını basına karşı da sağlamak için anayasa, yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için yasal sınırlar içinde verilecek yargıç kararıyla, olaylar hakkında yayın yasağı konulabileceğini belirterek bunu gerçekleştirmiştir (AY, 28/6).

Anayasaya uygun olarak yasa 377 nci maddesinde, gizli duruşmaların yayını yasaklamış (m. 377/2), açık duruşmalarda yapılan yargılamaların, ulusal güvenliği ya da genel ahlakı ya da kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına dokunması ya da suç işleme-ye kışkırtma niteliği taşıması halinde, mahkemenin bunları önle-

mek amacıyla ve bu amacın gerektirdiği ölçüde yayınlanmasının yasaklanmasını öngörmüştür (m. 377/3). Bu yasağa aykırı davranış suç sayılmıştır (m. 377/3).

Yine aynı doğrultuda Basın Kanununda, ceza koğuşturmasının başlamasından hükmün kesinleşmesine kadar yargıç ve mahkemenin hüküm, karar ve işlemleri hakkında "mütalaa" yayınlanması yasaklanmıştır (bkz. Bs. K., 30/2). Yine aynı yasada bunun dışında, yargılamaya ilişkin belgelerin yayınlanması da zamanla sınırlanmıştır (bkz. Bs. K., 30/1).

bb) Başka güçlere karşı

Anayasa 140/5 inci maddesinde, yargıçların yasalarla kendilerine verilenlerin dışında, hiçbir özel ya da genel görev alamayacaklarını belirtmiştir. Bu yasak da toplumdaki başka bazı güçlerin yargıçlara görev vererek onlara çıkar sağlayıp onların bağımsızlığını zedelemeleri ihtimaline karşı konulmuştur. Hatta yargıçların hakemlik yapamayacakları, tahkim yoluyla uyuşmazlık çözmenin yargıçlar yönünden kapalı olduğu da kabul edilmiştir.

B. YARGICIN HAKLARI VE ÖDEVLERİ

I- Hakları

1. Bağımsızlık ve güvence içinde çalışma

Yargıcın hakları denince ilk akla gelen, yargıcın bağımsız ve güvence içinde çalışma hakkı gelir. Bunlar üzerinde daha önce durulmuştu.

2. Meslekte yükselme

Her ne kadar bazı sistemlerde yargıcın yaptığı iş gereği en üst mevkide olduğu kabul edilip, onun yükselmesi kabul edilmemekte ise de, bugün için genel olarak yargıçların meslekte yükselmesine yer veren sistemler çoğunluktadır. Bu sistem içinde, yargıçların, kıdem, bilgi, çalışkanlık, dürüstlük ve ahlaklılık ölçülerine göre

yükselmeleri kabul edilmektedir. Bizde de bu sistem kabul edilmiştir.

Ülkemizde eski sistemde, yargıcın yükselmesinde Yargıtay tarafından bozulan veya onanan kararların oranına bakılmış, bu değerlendirme ile sonuç çıkarılmıştır. Bu sisteme temel eleştiriler yapılmıştır. Bunların başında, yargıcın Yargıtay'ın daha önceki kararlarına bağlı kalarak, yükselmeyi amaç edindiği, adalete uygun karar vermeyi ikinci plana attığı gelmiştir.

Bunun üzerine sistem değiştirilmiş ve "not verme" sistemine geçilmiştir (Hak. K., m. 35). Bunun temelini şu şekilde belirtmek mümkündür: Yargıtay daireleri yaptıkları temyiz incelemesi sırasında tek veya toplu olarak hüküm veren yargıçlardan herbirinin ilmi liyakatini tespit ederek bir not vereceklerdir. Notlar, çok iyi, iyi, orta ve zayıf olmak üzere dörde ayrılır. Not verirken, hüküm esnasında sağlanan isabet ve açıklanan kanaat ve içtihadın gerekli nedenlerle tahlil ve açıklanmasında gösterilen kudret ve başarı göz önünde tutulmakla beraber, davanın yasal nedenler dışında uzatılıp uzatılmadığı, yargılamanın sevk ve idaresinde bilimsel ve hukuki hatalar bulunup bulunmadığı esas tutulur. Hükmün onanmış veya bozulmuş olması mutlaka lehte veya aleyhte not vermek için neden olamaz. Leh veya aleyhte kanaat edinilmesine uygun olmayan kağıtlar için not verilmez. Ancak bu zaruretle not verilmediği gösterilir.

Bu şekilde verilen notlar her altı ayda bir, liste halinde sıralanarak ilgili yargıcın sicil dosyasına konulur. Bu notların hangi oranlar içinde yükselmelerde esas tutulacağı tespit ve ilan olunur. Bu oranların aşağı haddine ulaşmamış olanlar yükselmez.

II- Ödevleri

1. Yargı mecburiyeti

a) Görevi yerine getirme

Yargıcın görevini yerine getirmesi mecburiyeti anayasal bir il-

ke olarak kabul edilmiştir. “Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz” diyen Anayasa (AY, 36/2) bunu belirtmiştir.

Yargıç görevini yapmazsa ya da geç yaparsa bunun iki sonucu vardır. İlkini bu bir suçtur (TCK., 231), ikinci olarak da bu yargıçtan tazminat isteme hakkı doğar (HMUK, 573).

b) Gereği gibi yerine getirme

Yargıç görevini gereği gibi yapmazsa, TCK 233 ve 244 üncü maddedeki suçları işlemiş olur. Ayrıca kendisinden tazminat da istenebilir (HUMK. 573).

2. Yargı Görevini Tarafsızlık İçinde Yapma Mecburiyeti

Yargıcın en önemli ödevi olarak kabul edilebilir. Tarafsız bir yargı objektif bir yargının, baskı ve etkiden uzak bir yargının başlıca temelidir. Halkın adalete olan güvenini sağlamak ve buna gölge düşürmemek için, yargıçların tarafsızlığını sağlayıcı önlemler yasalarca alınmıştır.

Bunları üç grupta içinde mütalaa etmek uygun olur. Yargıcın yasaklanması, yargıcın reddi ve yargıcın çekinmesi, bu üç grubu oluşturur.

a) Yargıcın Yasaklanması

Bazı nedenlerin varlığı halinde bir yargıç yargı görevini yapmaktan alıkonur, bir başka deyişle yasaklanır. Onun elinden bu görev alınır.

Bu konuda temel düşünce ve ilke şudur: Yasa belirli durumların ortaya çıkması durumunda, yargıcın o uyuşmazlığın çözümünde tarafsız kalamayacağını öngörmüştür. Bu noktada yasal faraziye karşındayız demektir, çünkü bunun aksi tartışma konusu yapılamaz. Yasakoyucu önceden düşünmüş ve bu konudaki sonucu yasada belirtmiştir. Yargılamaya katılanlar bu sonuca uy-

mak zorundadırlar. Yasal faraziyelerle karineleri ayıran nokta da buradadır. Karinelerin, bu kapsamda yasal karinelerin aksi ispatlanabilir ve uygulanmaktan kaçınabilir. Oysa yasal faraziyeler için böyle bir olanak yoktur.

aa) Yasaklılık nedenleri

Yasada iki ayrı maddede bunlara yer verildiği dikkati çekmektedir. Birinci grupta yargıcın suçtan zarar görmesi ya da sanık ya da suçtan zarar görenlerle hısımlık ilişkileri ya da aynı davadaki bazı görevleri yasaklılık nedeni olarak kabul edilmiştir (m. 21).

İkinci grupta bir yargıcın bir işte daha önce yargıya katılması, sonradan o işteki karara karşı kanunyoluna gidilmesi durumunda, kanunyolu yargılamasına katılmak bu yargıç bakımından yasaklılık nedeni olarak öngörülmüştür (m. 22).

aaa) Yasanın 21 inci maddesindeki yasaklılık nedenleri

Maddede bunlar beş bent halinde sayılmıştır:

- 1) Yargıç suçtan kendisi zarar görmüşse,
- 2) Sonradan kalksa bile sanık ya da suçtan zarar görenle aralarında evlilik ya da vesayet bağı bulunmuşsa,
- 3) Sanık ya da suçtan zarar görenle belirli bir derecede hısımlığı varsa, (maddenin 3 üncü bendine bkz.)
- 4) Aynı davada savcılık, adliye zabıta memurluğu, sanığın savunuculuğunu ya da suçtan zarar görenin vekilliğini yapmışsa,
- 5) Aynı davada tanık ya da bilirkişi olarak dinlenmişse, yargıçlık yapması mümkün değildir.

Uygulamada bu konuda şu kararlar dikkate çekmektedir:

“Seçim suçunun davasına bakmaya yasal engeli olan hakim bulunduğ u oturumlardaki hükme dayanak alınan işlemlerin yeni hakim tarafından tekrarlanması gerekir. “(Yar. 8. CD, 24.11.1978, E. 7140, K/ 8678).” Hazırlık soruşturmasında, CMUK'nın 155 ve 158 inci maddelerine göre Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine kamu görevini yerine getirerek otopsi yapan ve

tanık dinleyen sulh hakiminin aynı olayda sorgu hakimi sıfatıyla davayı kararnameye bağlayarak mahkemeye sevketmesi, Cumhuriyet Savcılığı görevini yapmış olarak kabul edilemez. Bu durum, yasanın 21/4 üncü maddesinin uygulanmasını gerektirmez. Çünkü hakim hazırlık soruşturmasında rey ve kanaat açıklayan bir fezleke düzenlemiş değildir. “(Yar. CGK, 23.9.1974, E. 1-252, K/? 413).” Hakim aynı davada tanık sıfatı ile dinlenmiş ise, o davaya bakamaz, bu hal hakim için bir yargı yasağı teşkil eder. Ancak hakim yönünden bu yasak, tanık olarak dinlenme ile başlar. Bu bakımdan tanık olarak çağrılmış veya görevi icabı yazılı bir bildirimde bulunmuş olan hakim için yargı yasağı söz konusu olamaz. “(As. Yar. Drl. K., 10.12.1971, E.96, K/ 94). Aynı davada savcılık yapan askeri hakimin, sonradan istinabe olunan mahkemede hakimlik yapması yasaya aykırıdır. “(As. Yarg. 2.D., 25.6.1970, E. 330, K/ 344) (Kararlar için bkz. Yurtcan, şerh, md. 21).

bbb) Yasanın 22 nci maddesindeki yasaklılık nedeni

Bu maddede de bir yargıcın bir davada yargıya iştirak edip verdiği karara karşı kanunyoluna gidilmesi halinde, bu yargıcın üst mahkemede kanunyolu incelemesinde bulunması, bu kuralla yasaklanmıştır.

Bu durumda yasa yargıçların önceki karar ve düşüncelerinin etkisi altında kalacaklarını ve tarafsız yargılama yapamayacaklarını faraziye olarak kabul etmiş ve bu yargıçların yerine başkalarının görevi yürütmesini emretmiştir.

Uygulamada Yargıtay kararlarında yasanın 22 nci maddesi uygulanırken, bir yargıcın yargıya katılması ve oy ve kanaatini açıklamış olması üzerinde hassas biçimde durulmaktadır; önceki yargılamada oy ve kanaat açıklamanın söz konusu olmadığı hallerde, yargıçların üst mahkemelerde görev yapmalarına olanak tanınmaktadır. Birazdan zikredilecek olan mahkeme kararlarında da görüleceği üzere, uygulama 22 nci maddenin kapsamını, “daha önce oy veya kanaat açıklama” ile sınırlandırmaktadır. Bu alanda örnek olarak şu kararları belirtmek mümkündür:

“İddianame veya son soruşturmanın açılması kararındaki

suç niteliği yönünden görevsizlik kararı veren, ilk veya sorsoruşturma sırasında doğrudan doğruya ya da talimatla sanığın sorgusunu yapan ya da tanıkları dinleyen, hazırlık soruşturması sırasında sanığın tutuklanmasına ya da salıverilmesine karar veren hakim, asıl davaya bakan mahkemeye katılabilir. “(İBK, 5.12.1977, E. 2/K.3). “Hakimin sulh ceza mahkemesinde duruşmayı yöneterek olay hakkında belirli bir kanıya vardıldıktan sonra, suç niteliği ve uygulanacak yasa maddelerini açıklamak suretiyle görevsizlik kararı vermeyip, “iddianamedeki suç niteliği yönünden davaya bakmak görevinin asliye ceza mahkemesine ait olduğu” gerekçesiyle görevsizlik kararı vermiş bulunmasına göre, asıl davaya bakan asliye ceza mahkemesindeki yargılamaya katılmasına ve hüküm vermesine yasal bir engel bulunmamaktadır. “(Yar. CGK, 9.3.1992, E. 1992/7-46, K. 1992/71).” Davaya esaslı işlemler niteliğinde soruşturma yapan, olay hakkında delil toplayan ve suç niteliğini belli ederek uygulanacak yasa maddelerini gösteren, görevsizlik kararı vererek görüş ve oyunu belli eden hakimin şikayetçi ve tanıkların talimatla ifadesini almak yoluyla üst mahkemede ki yargılamaya katılması yasaya aykırıdır. “(Yar. CGK. 19.3.1984, E. 1-399/K. 100)” Sulh hakimi, iddianamedeki maddeye göre asliye ceza mahkemesinin görevli olduğunu anlaması üzerine, soruşturma ve yargılama yapmaksızın ve oyunu açıklamaksızın, sadece sevk maddesine uyararak görevsizlik kararı verip dosyayı anılan mahkemeye göndermiş olmasına göre, bu mahkemede davaya bakmasında ve hüküm vermesinde yasaya bir aykırılık yoktur. “(Yar. CGK, 10.5.1976, E. 4-219/K. 233).” Asliye ceza hakimi olarak duruşma yapan, sanık ve tanıkları dinleyerek tutukluluğun devamına karar veren hakimin, bu mahkemece görevsizlik kararı verilmesi üzerine, ağır ceza mahkemesine gönderilen davada üye olarak bulunması yasaya ve hukuka aykırıdır. “(Yar. CGK, 12.4.1976, e. 1-172/k.197) (Kararlar için bkz. Yurtcan, şerh, md. 22).

bb) Yasaklık Nedeni Bulunan Yargıcın Yaptığı İşlemin Geçerliliği

Yasaklanmış yargıç tarafından yapılmış bir işlem ya da veril-

miş bir kararın geçerli olup olmayacağı konusunda yasada bir kural bulunmamaktadır. Yalnızca 308 inci maddede (bent 2) yasaklık nedeni bulunan yargıcın verdiği bir kararın temyiz edilmesi durumunda, bu kararın sırf bu nedenden ötürü mutlaka bozulacağı açıklanmaktadır. Öğretide öteki kanunyollarında da bunun bir işlemi sakatlama nedeni olarak kabul edilebileceği, kanun yoluna başvurma olanağı bulunmayan işlem ve kararlar bakımından yokluk yaptırımının uygulanmasının yerinde olacağı belirtilmiştir.

Bu düşüncelere katılıyorum, çünkü yargıcın yasaklılığı kavramı, o yargıcın o olayda tarafsızlığını bir yasal faraziye içinde kaldıran bir nedendir. Bu nedenle de yargıyı mutlaka sakatlayacak bir aksaklıktır. Bunun bu kesin sonucunu ortaya koymak için, o yargıcın yaptığı işlemlerin yoklukla sakat olduğunun kabulü uygun olur.

b) Yargıcın reddi

Yargıcın yasaklılığının dışında ikinci bir durum, bazı nedenlerle yargıcın reddedilebilmesi ve bu yolla onun yargı görevinden alıkonulması olanağıdır. Yasaklılık nedenlerinin bulunduğu durumlarda, bir yargıcın kesin olarak yargıya katılmasını engelleyen ve yasada sayılmış olan kurallar söz konusudur. **Oysa yargıcın reddi yönüne gidilebilecek olan durumlar, onun tarafsız biçimde yargı yapamayacağından şüphe edilen durumlardır.** Bunların hangi hallerde mümkün olabileceğini yasada tek tek saymak mümkün değildir. Bu bakımdan bu durumlar genel bir çerçeve içinde “tarafsızlıktın şüphe edilmesi” olarak belirtilebilir. Yasamız da böyle yapmıştır (m. 23).

Bu durumun her olayda ayrıca araştırılması ve ortaya konulması şarttır. Belirli olgular tarafsızlık şüphesini doğrulamalıdır; bu sonucun söz konusu olmadığı hallerde, yargıcın reddi yönüne gitmek mümkün değildir. Yargıtay da kararlarında aynı sonucu açıklamaktadır. “Sanık hakkında aynı nitelikte bir hükmün önceden Yargıtayın ilgili dairesinde tetkik edilmiş olması, sonradan aynı sanık hakkında ikinci bir hükmün aynı dairede incelenmesi ha-

linde, bu durum Yargıtay hakimlerinin reddi için bir sebep teşkil edemez.” (Yarg. CGK, 18.11.1970, e.375/k. 395). Aynı yönde, Yar. CGK, E.6-29/K.62. (Kararlar için bkz. Yurtcan, şerh, md. 23).

Yargıcın reddi konusunda dikkat edilecek bir başka nokta şudur: Tarafsızlıktan şüphe edilen durumlar tek tek yargıçlar için söz konusu olmalıdır. Bir mahkemede birden çok yargıç kurul halinde görev yaptığında, mahkemenin reddi diye bir şey söz konusu olamaz. Yasanın tanıdığı olanak, red nedeninin bulunduğu durumlarda, bir yargıcın ya da birden çok yargıcın reddedilebilmesi olanağıdır. Fakat bir genel nedenle bir mahkemenin toptan reddi mümkün değildir. Ancak o mahkemede görev yapan yargıçlar bakımından hepsi için ya da tek tek reddi mümkün kılan nedenler varsa, ancak bu durumda onların reddine gidilebilir. Bu durumda da yine mahkeme değil, fakat yargıç reddedilmiş olur. Bunun temeli, yasanın, yargıçların kişiliklerinden doğan ya da onlarla ilgili durumları “red nedeni” saymasındadır.

Aynı sonuç, Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından da açıklanmıştır: “Yargıtay daireleri bütün üyelerini kapsayacak biçimde toplu olarak reddolunamaz. Bu yoldaki istem, bu nedenle reddedilirken, red nedenleri incelenmeksizin karar verilmiş olması bakımından, ilgilinin para cezasına çarptırılması söz konusu olamaz.” (Yar. CGK, 22.5.1978, e. 165/k. 117). (Karar için bkz. Yurtcan, şerh, md. 24).

aa) Yargıcın reddini isteme nedenleri

Bunları iki grupta toplamak mümkündür.

aaa) Yargıcın yasaklılık nedenlerinin bulunması (m. 23/1)

Yasa bu nedenlerin varlığı halinde, yargıcın reddedilebileceğini ve bu yolla yargıda bulunmasının önüne geçilebileceğini öngörmüştür. Aslında kendisinde bir yasaklılık nedeni bulunan bir yargıç her zaman kendiliğinden bu nedeni ileri sürerek yargıdan çekilmeyebilir. Bu durumda red mekanizmasının harekete geçirilerek onun görev dışı bırakılması sağlanmalıdır. İşte bu amaçla yasa yasaklılık nedeni bulunan yargıcın da reddedilebileceğini kabul etmiştir. (m. 23/1).

bbb) Tarafsızlığı şüpheye düşüren nedenlerin varlığı (m. 23/1)

Daha önce de açıklandığı üzere, yasa bunu genel bir çerçeve içinde belirtmiş, bir olayda yargıcın tarafsız kalamayacağına yargılamanın taraflarında şüphe uyandırması durumunda, onlara bu yargıcı reddedebilme olanağını tanımıştır.

Tarafsızlığı şüpheye düşüren nedenin gerçekten var olup olmadığı, her somut olayda ayrı bir değerlendirme sonucunda ortaya çıkar. Bir olayda bu niteliği taşımayan bir neden, bir başka olayda tarafsızlığı bozan bir neden olarak kabul edilebilir. Red nedenlerinin tek tek sayılmamasının temeli bundan kaynaklanmaktadır.

bb) Yargıcın reddini isteyebilecek olanlar

Eski 23/2 nci madde bu kişileri, savcı, sanık ve davacı olarak saymışken, yeni metinde (1992'de 3842 sayılı yasayla yapılan değişiklik) daha açık bir düzenleme yapılmıştır. Bu sùjeler, savcı, sanık, müdafî, davacı ve müdahil ile vekilleri olarak sıralanmaktadır. Maddede açık bir biçimde belirtilmemiş olmasına rağmen, "davacı" ile kastedilen şahsi davacıdır, çünkü müdahil ayrıca belirtilmektedir. Bu değişiklik, uygulamada da sorun yaratmamış olmasına rağmen, bir konuya açıklık getiren bir düzenleme niteliği taşımaktadır.

cc) Red isteminin zamanı

Red isteminin ne zamana kadar yapılabileceği, reddin dayandığı nedene göre değişecektir.

aaa) Yasaklılık nedenine dayanan red isteminde

Buna dayanan bir red isteminde, bu istemi ileri sürmek için bir zaman sınırlaması yoktur. Yargılama bitinceye kadar kendisinde yasaklılık nedeni bulunan bir yargıç reddedilebilir. Böyle bir nedenden ötürü reddin sınırsız olmasının mantıki temeli vardır. Yasaklılık nedenleri, yasanın, o yargıcın mutlaka tarafsızlığı bozacağını kabul ettiği durumlardır. Bunun aksinin tartışılması söz konusu değildir. Bu nedenle tarafsız kalamayacağı yasaca kabul edil-

miş bir yargıcın, belirli bir zamanın itirazsız geçmesinden sonra, yargıya katılmasına olanak tanınması, belirtilen mantıkla bağdaşmaz, yargı sakatlanmış olur.

bbb) Tarafsızlıktan şüphe edilmesine dayanan red isteminde

Hemen belirtelim ki, bu durumda reddi isteme bakımından yasada zaman sınırlaması vardır (m. 24/1). Belirli zaman dilimlerinin geçirilmesinden sonra, yasa tarafların bu alanda bir istekte bulunmasını engellemiştir.

Zaman sınırlamasını şöyle belirtmek mümkündür:

Sonsoruşturmada, iddianamenin ya da şahsi dava dilekçesinin okunmasından önce red isteminde bulunulmalıdır (m. 24/1). Her iki işlem de duruşmanın başında yapılan bir işlem olduğundan, yasa bu işlemlerin yapılmasından önce, tarafsızlık sorununun çözümünü istemiş, sonradan bununla zaman kaybına engel olmayı amaçlamıştır.

Yargıtaydaki temyiz incelemelerinde, inceleme duruşmalı yapılıyorsa, raportörün bu konudaki raporunu okumasına kadar, duruşmasız işlerde de temyiz incelemesi başlayıncaya kadar yargıcın reddi isteminde bulunulmalıdır (m. 24/1).

Bu sayılan durumlarda, yasada öngörülen sürelerin ve zaman dilimlerinin geçmesinden sonra, red isteminde bulunulamaz ve bulunulsa bile bunlar göz önünde tutulamaz.

Red isteminde bulunma bakımından bir de şu nokta dikkatten uzak tutulmalıdır: Sayılan sürelerin geçmesinden sonra bir yargıcın yargıda tarafsız olamayacağını gösteren bir neden ortaya çıkabilir. Sözgelimi duruşmanın sonuna doğru bir red nedeni doğabilir. Bu durumda red isteminde bulunulmasını yasa mümkün kılmış ve bu varsayımı öngörmüştür. Yasaya göre, sonradan ortaya çıkan nedenlerden ötürü duruşma bitinceye kadar yargıcın reddi istenebilecektir (m. 24/2).

çç) Red isteminin yöntemi

Bu bölümde red isteminin nasıl yapılacağı ve hangi kurallara uyulacağı üzerinde durulmalıdır.

Yasada red istemi için iki yol öngörölmüştür. Birincisi, yargıcın bağılı bulunduğı mahkemeye bir dilekçe vermek, ikincisi de mahkemenin katibine bu konuda beyanda bulunmak ve onun bir tutanak düzenlemesini sağlamak (m. 25/1).

Yargıcın reddini isteyen taraf, reddi dayandırdığı nedenleri ve yargıcın neden tarafsız kalamayacağını ispatlamak zorundadır. Yeminin delil olmasını yasa kabul etmemiştir (m. 25/2). Bu noktada ceza yargılamasının bir istisnası ile karşı karşıyayız. Herşeyi delil kabul eden ceza yargılaması, red konusunda yemini delil saymamıştır.

Bir yargıcın reddi istendiğinde, mahkeme o yargıçtan red nedeni hakkında açıklama bulunmasını isteyebilir. Bu durumda o yargıç bu konuda bilgi vermek zorundadır (m. 25/son).

dd) Red konusunda karar verecek organ

Bir yargıcın reddi istendiğinde, bu alanda red isteminin haklı olup olmadığı konusunda bir inceleme yapılmalıdır. Red konusunu inceleyen organın vereceğı karar tarafları bağlayacak ve sonuca göre o yargıcın göreve devam etmesi ya da etmemesi sonucu doğacaktır.

Red konusunda hangi organın karar vereceğı bakımından ana ilke şudur: Bu konuda reddi istenen yargıcın bağılı olduğu mahkeme karar verir (m. 26/1). Bu alanda sağlıklı sonuca ulaşabilmek için mahkemenin tek yargıçlı oluşu ya da toplu yargıç sistemine göre kurulmuş oluşu bir yandan, toplu sistemde reddi istenen yargıcın katılmamasıyla o mahkemenin toplanabilmesi ya da toplanamaması öte yandan göz önünde bulundurulmalıdır.

Reddi istenen yargıç tek yargıçlı bir mahkemede görev yapan bir yargıçsa, red konusunda yargı çerçevesi içinde bulunduğu ağır ceza mahkemesi karar verir. Bu tek yargıç sulh yargıcı ise, bunun bağılı bulunduğu asliye mahkemesi red konusunu karara bağlar (m. 26/2).

Reddi istenen yargıç toplu bir mahkemenin yargıcı ise ve bu yargıç katılmadan o mahkeme toplanabiliyorsa (örneğin yeden yar-

gıçlarla) bu durumda o yargıcın bağlı olduğu mahkeme bu konuda karar verir. Aksine bu mümkün olmazsa, reddi istenen yargıç asliye yargıcı ise, kazası dairesinde bulunduğu ağırceza mahkemesi bu konuda karar verir. Bir ağırceza mahkemesi yargıcının reddi istendiğinde, eskiden en yakın ağır ceza mahkemesi bu incelemeyi yaparken, 1992 değişikliğinden sonraki metinde, 299 uncu maddedeki değişikliğe paralel olarak, bir yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok daireye ayrılmış olduğu durumlarda, incelemenin numara olarak izleyen dairede yapılması, o yer ağırceza mahkemesinin tek daireden oluşması durumunda ancak en yakın ağırceza mahkemesine inceleme yetkisi verilmesi öngörülmektedir (m. 26/1). Çabuklaştırmayı sağlamak amacıyla yönelik bir değişiklik olarak karşılanmak gerekir.

Yargıtay bu konudaki en yeni kararında: "Hakimin reddi istemi konusunda merciince bir inceleme yapılarak karar verilmelidir. CMUK'nın 26/2 nci maddesi, "red olunan hakim, red talebinin haklı olduğunu tasdik ederse, red hakkında karar verilemez" hükmünü içeriyorsa da, varlığı kabul edilen sebebin reddi gerektirip gerektirmeyeceği ayrı bir konudur. Sanık tarafından ağızceza mahkemesi kurulu oluşturan tüm hakimlerin, red sebebi konusunda bir delile dayanmaksızın reddedildiği, istemi inceleyen başkan ve bir üye hakimin reddi kabul ederek davaya bakmaktan çekindikleri anlaşılacakla, ağırceza mahkemesini teşkil edecek yeni heyetin merciince oluşturulması gerekir. Diğer üye hakimin görüşü alınmadan ve sonucuna göre merciinden karar alınması gözetilmeden karar verilmesi yasaya aykırıdır." demektedir. (Yar. 1. CD, 23.11.1995, e.1995/2694, k.1995/3420) (YKD, Mart 1996, s. 467-469).

ee) Red konusundaki kararlar ve başvurulacak yasayolları

Yargıcın reddi istemi yerinde görüldüğünde, bu kararlar kesindir (m. 27/1). Bunlara karşı kanun yolu yoktur.

Red istemi kabul edilmediğinde, bir başka deyişle, reddin reddi durumunda, bu karara karşı acele itiraz yolu açıktır (m. 27/1).

Yargıcın reddi istemi son soruşturmada geri çevrildiğinde, bu karara karşı ancak esas hakkındaki son kararlarla birlikte kanunoyuna başvurulabilir (m.27/2). Yargıtay bu sonucu şu sözlerle açıklamaktadır: "Duruşmada ileri sürülen hakim reddi isteği hakkında merciiince verilen red kararı, asıl hükümlerle birlikte temyiz edilebilir." (Yar. 9. CD, 7.11.1979, E.4417/K.4456). (Kararın metni için bkz. Yurtcan, Şerh, md. 27).

ff) Yersiz red istemleri ve red hakkının kötüye kullanılmasının yaptırımı

Yalnız soruşturma ile sınırlı olarak, şu hallerde red istemlerinin kabul edilmeyerek geri çevrilmesi yasa da öngörülmektedir (m. 29/a):

1. Red isteğinin zamanında yapılmamış olması,
2. Red nedeninin ya da inandırıcı delilin gösterilmemiş olması,
3. Red isteğinin duruşmayı uzatmak amacı ile yapıldığının açıkça anlaşılması.

Yasa bu durumları yersiz ve zamansız, kötüniyete dayalı istekler olarak sıralamış ve geri çevrileceğini emretmekle, bunları sonuçsuz bırakmayı amaçlamıştır.

Bu hallerde red istekleri, toplu mahkemelerde, reddi istenen yargıcın müzakereye katılmasıyla, tek yargıçlı mahkemelerde, reddi istenen yargıç tarafından değerlendirilecek ve karar verilecektir (m. 29 a/2).

Uygulamada ortaya çıkan bir sorunla ilgili olarak Yargıtay şu sonuca varmıştır: "Red dilekçesinde ileri sürülenler, hakim tarafı sızlığından kuşkuya düşebilecek nedenlerdir ve kanıt da gösterilmiştir. Red isteminde bulunduktan sonra duruşma gününe kadar uzun bir süre olup bu süre içinde incelenerek bir karara bağlanması doğal olmakla, red isteminin "duruşmanın uzamasını" sağlamak amacıyla yapıldığı anlaşılmamaktadır. Bu durumda iki üye hakkındaki red istemi onlar katılmaksızın oluşturulacak bir heyetçe, bu şekilde de heyet oluşturulmazsa, en yakın ağırceza mahke-

mesince incelenip karar verilmelidir. "Yar. CGK, 9.7.1984, E.1-250, K.267, bkz. Yurtcan, Şerh, m. 29a).

Bu kararlara karşı ancak sonkararla (m. 253) birlikte yasayoluna başvurulabilir (m. 29a/son). Bunun nedeni, bu konudaki tartışma ile sonkarardan önce zaman kaybetmeyerek, en çabuk biçimde sonuca ulaşmaktır.

Hakkın kötüye kullanılması durumu yasada para cezası ile cezalandırılmıştır. Red nedeni olarak ileri sürülen nedenin gerçek olmadığına anlaşılması halinde, red konusunda karar veren organ, 26 ncı maddede öngörülen para cezasına hükmeder; red nedeninin aksi sabit olduğunda, verilecek para cezası daha ağırdır. Yargıtay şu hali red istemini kötüye kullanma olarak yorumlamıştır: "Sanığın, kendisini yargılayan ağırceza mahkemesinin tüm hakimlerini üç kez reddetmiş ve isteği merciince reddedilmiş bulunmasına rağmen, (Osmaniye adliyesinde mahkeme olmamaya kararlıyım ve azimliyim, beni ahlak dışı sözlere mecbur etmeyin) demesi tabii mahkeme ve hakim önünde yargılanmak kuralına aykırı olup, bu davranışı reddi hakim yetkisini kötüye kullanma niteliğindedir. "Yar. 1. CD. 13.3.1974, E.3008/K.982) (Karar için bkz. Yurtcan, Şerh md. 26).

Hakkın kötüye kullanılması nedeniyle açılacak ceza ve hukuk davaları da saklıdır, yani para cezası verilmesi bu davaların açılmasını önlemez (m. 26/4)

gg) Reddi istenen yargıcın görevini sürdürmesi ve yaptığı işlemin akıbeti

Bir yargıcın redi istendiğinde, red konusunda karar verinceye kadar, ancak gecikemez işlemleri yapmasına izin verilmiş, bunların dışındakileri yapması yasaklanmıştır (m. 28). Gecikemez durumların varlığı halinde, bir işlem o anda yapılmadığında, bir daha yapılması mümkün olmayabilir ya da yapılsa da ondan umulan faydaya ulaşamamak söz konusu olabilir. Bu nedenleri düşünen yasakoyucu, tarafsızlığından şüphe edilen bir yargıç olsa dahi, bir işlemin gecikemez durumda o yargıç tarafından yapılmasını, hiç yapılmamasına üstün tutmuş ve bu yargıca bu alanda yetki vermiştir.

Yargıcın reddi duruşmada istendiğinde, red konusunda karar verilebilmesi için duruşmaya ara verilmesi gerekse bile, o oturumda yargılamaya devam edilecektir. Fakat red isteminin yapıldığı oturumun dışında, bir ikinci oturumun, reddi istenen yargıç ya da onun da katıldığı bir mahkeme tarafından yapılması mümkün değildir. Yasa bunu yasaklamaktadır (m. 28/2). Öte yandan duruşmada reddi istenen yargıcın görevine o oturumla sınırlı da olsa, devam etmesine yasa bir sınır daha koymaktadır. Buna göre, bu yolla delillerin tartışması bittikten sonra, gerek iddia ve gerek savunma makamlarının “son” mütalaalarını ileri sürmeleri (m.251) mümkün değildir. Böyle bir varsayımda, duruşmada yargılama bu noktaya geldiğinde, reddi istenmiş olan yargıç ara verme kararını vermeli ve red isteminin sonucuna göre yargılama sürmelidir. Yasanın böyle bir sınır koymasının nedeni, tarafsızlığı konusunda kuşku bulunan bir yargıcın sonuç bakımından çok önemli olan işlemleri yapmasını sakıncalı görmesindedir. Ayrıca bu red istemi haklı bulunduğu (red konusunda karar veren organın kararıyla) gecikemez işlemlerin dışında kalan işlemler geçersiz olacaktır (m. 28/son). Yasa, red isteğinin yapılmasından sonraki duruşma bölümünün, red istemi haklı bulunduğu için, tekrarlanacağını emretmektedir.

c) Yargıcın çekinmesi (istinkaf)

Yargılamada tarafsızlığı sağlama yollarından üçüncüsüdür. **Bir yargıcın kendinde yasaklılık ya da red nedeni görmesi ve görevi bırakmak istemesidir (m. 29).** Eski terim “istinkaf” idi.

Bir yargıç kendisi reddini gerektiren nedenlerin varlığını ileri sürerek yargıdan çekinmek isterse, red istemini incelemeye yetkili olan organ (m. 26), bunun yerinde olup olmadığını araştırır ve karar verir.

1973 yılında yasada yapılan değişiklikten önce, bir yargıç çekindiğinde, bu konuda bir inceleme yapılmaz ve merci işi başka bir yargıç ya da mahkemeye aktarırdı. Oysa yeni düzenlemede çekinmenin hukuka uygun olup olmadığı konusunda bir inceleme ya-

pılmakta ve bunun sonucuna göre davranılmaktadır. Değişikliğin nedeni, yargıçların yerinde ve hukuka uygun olmayan nedenlerle bazı kritik davaları üzerlerinden atmalarına engel olmak amacıdır.

Alman hukukunda bu tür bir denetim ihtiyacı yaşanmadığı halde, ülkemizde bunun yasal bir değişikliği gerektirmesi, hukukun bir ülkenin sosyal yapısına uygun olmak işlevinin bir örneği olarak değerlendirmek gerekir.

Çekinme konusunda inceleme yapılıp bu yerinde bulunmazsa, o yargıç o olayda görevini sürdürür. Aksine çekinme nedeni yerinde görülürse, bu durumda o yargıcın işten elini çekmesi sonucu doğar ve o yargıç katılmaksızın yargı organı kurulmadığında, o işin başka mahkemeye aktarılmasına da karar verilir (m. 29/2).

Çekinme isteminde bulunan yargıç da ancak gecikemez işlemleri yapabilir (m. 29/son).

Yargıcın çekinmesi ile ilgili kararları şöyle sıralamak mümkündür: “Bir hükme karşı karar düzeltme yoluna başvurulması üzerine, daha adil bir karar verilmesini sağlamak amacıyla, önceki kararı vermiş olan dairenin davaya bakmaktan istinkaf (çekinme) etmesi halinde, hangi merciin bu davaya bakacağı ve hangi merciin yetkili yargı yerini tayin edeceği konusunda kanunlarımızda açık bir hüküm yoktur. Fakat CMUK'nın hakimin davaya bakmasının yasaklanması ve reddi kuralları göz önünde tutularak, bir dairenin istinkafı halinde, yetkili yargı yerini tayin görevini Ceza Genel Kurulunun yapması gerekir.” (Yar. CGK, 19.4.1971, E.8 / K. 148). “Mahkeme başkanı usulüne göre reddedilmediği halde davaya bakmaktan çekinmesi üzerine, mercinin çekinmenin yerinde olup olmadığını karara bağlaması gerekirken, bunun yapılması ve başkansız heyetin kurulması yasaya aykırıdır. “(Yar. 1. CD, 15.4.1976, E.1381 /K.1476). “Hakimin veya hakimlerin istinkaf etmeleri sebebiyle mahkeme teşekkül edemez ve merci tayini gerekli olursa, verilecek olan kararda, davanın, isimleri açıkça tasrih edilmek suretiyle, hangi hakimlerden kurulacak bir heyet veya mahkeme tarafından görüleceğinin belirtilmesi gerekir. “(Yar. 1. CD, 23.12.1969, E.3833 / K.3381). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 29).

&2. ÖNLEMLERE KARAR VERME YETKİSİ

- * **Her önlem bir özgürlüğü ya da hakkı sınırlandır. Bu nedenle bunlara karar verme yetkisi yargıca verilmiştir.**
- * **Yasal temeli olmayan önleme hükmedilemez.**
- * **Önleme karar verirken, bunların önkoşulları ve özellikleri dikkate alınır.**
- * **Orantılılık ilkesi bu konuda vazgeçilmez bir ilkedir.**

I. Temel İlkeler

Ceza yargılaması faaliyetinin yapılabilmesini kolaylaştıran bazı önlemlere başvurulması, henüz yargılama sürerken, hatta daha yargılama başlamadan zorunlu olmaktadır. Bu önlemler aslında faaliyet sonunda gerçeği ortaya çıkarmaya yönelik ve kararlara sonuçta uygulanma olanağı tanıyan bazı araçlardır. Bu bölüm altında bu önlemlerin temeline egemen olan ilkelere söz edilecektir.

II. Kavram

Konusu bir ceza uyuşmazlığının çözülmesi olan ceza yargılaması faaliyetinin gerek sağlıklı biçimde yapılabilmesi ve gerek sonuçta verilen kararların uygulanabilmesini sağlamak için, henüz bu faaliyet sırasında bazı önlemlere başvurulması zorunlu olmaktadır. Bu amaçla bir sanık daha yargılanırken tutuklanabilmekte, ya da bu kişinin suçta kullandığı sanılan bir nesneye (örneğin bir tabanca) elkonulabilmekte ya da böyle bir nesnenin ele geçirilmesi için, bu kişinin meskeninde arama yapılabilmektedir. Böylece sayılan durumlarda tutuklama, elkoyma ya da arama gibi ceza yargılaması önlemleri akla gelmektedir. Burada henüz işin başında örnek olarak sayılan bu önlemler çok çeşitlidir ve daha sonra bunların tümü tek tek söz konusu edilecektir.

Ceza yargılamasının temelde kişinin hak ve özgürlüklerini çok yakından ilgilendirme niteliği, ceza yargılamasında uygulan-

bilen önlemler bakımından da geçerlidir. Daha önceki örneklerden de kısmen anlaşılabilceği gibi, her önlemlde kişinin bedeni, özgürlükleri ve mülkiyet hakkı ve zilyedliği üzerinde bazı kısıtlamalar yapılmaktadır. Bu nitelik tüm önlemler bakımından ortak bir niteliktir. **Bunun bir sonucu olarak da, ceza yargılaması alanında bazı önlemlerin uygulanabilmesi için, bunların yasal temelleri olması gerekir.** Bir başka anlatımla, bir kişi hakkında bir önleme başvurabilmesine olanak tanıyan bir yasal kural olmadan bir önlemin uygulanması mümkün değildir.

Bugün için kişisel hak ve özgürlükler devletlerin anayasalarında yer aldığından, ceza yargılaması anayasa hukukunu ilgilendirdiği kadar, aynı ölçüde onun bir kavramı olan ceza yargılaması önlemleri de anayasa ve buna ilişkin hukuk kurallarıyla yakından ilgilidir. Bunun bir sonucu olarak, özgürlükleri sınırlayan önlemler bakımından bazı temel kuralların anayasada yer aldığı görülmektedir (Ör, AY., 19, 20, 21, 22 gibi). **Bu temel kuralların başında, bir önleme başvurma yetkisinin istisnalar dışında, yargıcın yetkisinde olması gelmektedir.** Ancak bir yargıcın kararıyla kişinin bir hak ya da özgürlüğünün sınırlanabilmesi onun için bir güvence oluşturmaktadır. Bu yargıç bağımsızlık içinde çalışan bir yargıç olduğunda, kişiye sağlanan güvence daha da artmaktadır.

Bu noktada bir ülke anayasasının ve ceza yargılaması kurallarının nitelik ve sınırlarının o ülkede kişiye tanınan hak ve özgürlüklere göre, o ülkenin ve devletin ne ölçüde bir hukuk devleti olduğunu ortaya koyacağı gerçeği bir daha ortaya çıkmaktadır. Gerçekten bir devlet anayasasında ceza yargılaması önlemleri için konulabilecek sınırlamalar ve uygulama olanaklarının değerlendirilmesi sonunda, o ülkede kişiye verilen değer de ortaya çıkacaktır. Kişi-devlet ikilemi içinde, o toplumda kişinin ya da toplumun amaç edinilip edinilmediği de bu kuralların bir süzgeçten geçirilmesiyle anlaşılacaktır. Zaten en iyi ceza yargılama sistemi de kişinin çıkarları ile toplumun çıkarlarını en iyi biçimde dengeleyebilen bir yargılama sistemidir.

&3. TUTUKLAMA

- * Tutuklama, kişi özgürlüğünü, suçluluk sabit olmadan önce, en ağır biçimde sınırlandırır.
- * Tutuklama kararını ancak yargıç verir; bunun istisnası yoktur.
- * Tutuklama 104üncü maddedeki nedenlere dayanmak zorundadır.
- * Hazırlık soruşturmasında tutuklama için bir duruşma yapılmak zorundadır.
- * Bu duruşmaya savcı, sanık ve müdafii katılır. Müdafinin vekaletname ibraz etmesi aranmaz.
- * Tutuklama kararı her 30 günde gözden geçirilecektir. Bunu hazırlık soruşturmasında sulh yargıcı, sonsoruşturmada mahkeme yapacaktır.
- * Mahkeme her celsede tutukluluk durumunu inceleyecektir.

I- Tutuklama kavramı ve amacı

1. Genel olarak

Tutuklama, bir yargıç kararıyla anayasada ve yasada belirtilen koşulların gerçekleşmesi ile, bir kişinin henüz suçluluğun hakkında kesin karar verilmeden önce, özgürlüğün kaldırılmasıdır. **Tutuklama kişi özgürlüğünü en ağır biçimde sınırlandıran bir önlem olması nedeniyle, ancak yargıç kararıyla uygulanır. Türk hukukunda bunun istisnası yoktur.** Başka bir makam ya da kişi tutuklama kararı veremez (AY., 19/4; CMUK., 104). Hakkında tutuklama kararı verilen kişi ele geçirilir ve tutukevi adı verilen ve genellikle cezaevlerinin bir bölümü olarak yapılan yerlerde tutulur. Hakkında tutuklama kararı verilen kişiye “tutuklu”, bu kişinin içinde bulunduğu hukuki duruma da “tutukluluk” denir.

Anayasamız 19 uncu maddesinde tutuklamanın ancak yargıç kararıyla mümkün olduğunu belirtmekte ve kavramı daha da yakından ele alarak tutuklama nedenlerinden ve hakkında tutuklama kararı verilen kişilerin yargıç önüne çıkarılmalarından da söz etmekte ve bu konuda ilkeleri belirtmektedir. Anayasanın bu denli kurallar koyması, kişinin hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasının, ceza yargılaması amacıyla bile olsa, güvence altına almak istemesi olarak nitelenebilir.

Daha önce de üzerinde durulduğu gibi, tutuklamanın ağır bir önlem olması, buna ancak zaruri durumlarda başvurmaya zorunlu kılar. Bu nedenle bu noktada “orantılılık” ilkesi hatırlanmalıdır. Bu bakımdan tutuklamanın amaçlarına başka önlemlerin uygulanmasıyla ulaşılabilecek olan durumlarda, tutuklama önlemi uygulanmamalıdır.

Tutuklama koşulları anayasalarda ve yasalarda belirtildikten sonra, yargıca tutuklama kararı vermek mecburiyeti yüklenirse, tutuklamanın mecburiliğinden söz edilir. Aksine tutuklama koşulları gerçekleşmiş olmasına karşın, yine de son takdirin yargıca bırakıldığı durumlarda, tutuklamanın ihtiyari olduğu söylenir.

Bugün için tutuklamanın ihtiyari sayılması ve takdir yetkisinin yargıca verilmesi, hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşan bir çözümdür. Türk Anayasası ve Ceza Yargılaması Yasası (CMUK) bu alanda ihtiyarilik sistemini benimsemişlerdir. Gerek anayasada ve gerek yasada, tutuklama koşulları sayıldıktan sonra, kişilerin tutuklanabilecekleri belirtilmiş, yargıcın mutlaka tutuklama kararı vereceği açıklanmamıştır. (AY., 19; CMUK., 104). Her iki maddede yer alan “tutuklanabilir” ve “tevkif olabilir” ibareleri bunu göstermektedir.

Tutuklama bir ceza yargılaması önlemi olarak hem gerçeği bulmaya yardım eden ve hem de kararların uygulanmasını sağlamayı hedef alan bir önlemdir. Bu bakımdan tutuklamanın üç amacı vardır: Birinci amaç, sanığın yargılama sırasında el altında bulunmasını sağlamaktır. Sanığın kaçmasının mümkün olduğunu gösteren kuvvetli olguların bulunduğu durumlarda, tutuklama ya-

pıldığında, bu amaç ön plana çıkmıştır (m.104/1, b.1). İkinci amaç ceza yargılaması organlarının yargılama konusu olayı ve buna ilişkin olguları sağlıklı biçimde saptamalarını sağlamaktır. Sanık “delilleri karartma” kuşkusunun varlığı nedeniyle tutuklandığında bu amaç göz önünde tutulmuş olur (m.104/1, b.2). Tutuklamanın üçüncü amacı, cezanın yerine getirilmesini sağlamaktır. Verilen karar kağıt üzerinde kalacak olduktan sonra, yargılamaya gerek yoktur. Bunun önüne geçmek için sanık tutuklandığında, üçüncü amaca ulaşmak istenmiş olur (m.401).

Tutuklama konusundaki normlar kişi-devlet ikilemi karşısında dengeyi korumak durumundadırlar. Ceza yargılaması toplumda suçun işlenmesiyle bozulmuş olan düzeni sağlamaya çaba gösterirken, kişinin çıkarlarını da gözetmek durumundadır. Kişi devlete ve topluma feda edildiğinde, totaliter rejimler ortaya çıkar. Oysa kişinin toplumun amacını oluşturduğu düşünülmelidir. Bir hukuk devletinde kişi-devlet dengesi iyi biçimde sağlanmalıdır.

Şahsi davada tutuklama mümkün değildir, çünkü kişinin iddia faaliyetini yürüttüğü bir yargılama biçimi olan şahsi davada, bu yolla nisbeten önemsiz eylemlerin yargılanmasının da söz konusu olması bakımından, tutuklama gibi ağır bir önleme yer olmamalıdır. Bu yolda yasa sanığın zorla getirilmesinden söz ettiği halde, tutuklamadan bahis yoktur (m.356).

Tutuklama ile ilgili bir başka sorun da, bir sanık hakkında tutuklama kararının her eylem için ayrı ayrı verilip verilmeyeceğidir. Özellikle tutuklama kararının uygulandığı ve sanığın tutukevine konulduğu durumlarda, buna gerek olmayabileceği akla gelebilir. Fakat kanımca sanığın her eylemi için ayrı tutuklama kararı verilmesi pratik amaçlara uygundur. Sanık hakkında verilmiş olan bir tutuklama kararı kaldırıldığında ya da sanık beraat ettiğinde, bir başka suçtan tutuklu olup olmadığının bilinmesi yerinde olur. Hatta sanık bir suçundan ötürü cezasını çekmekte olsa bile, yine de bir başka suçtan ötürü tutuklama kararı verilmelidir. Uygulamada bu sonuç göz önünde bulundurularak işlem yapılmaktadır.

2. Uluslararası Belgelerde Tutuklama

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesinde (1948) 9 uncu madde bu konuya ayrılmıştır. Maddede, “Hiç kimse keyfi olarak tutulamaz, alıkonulamaz veya sürülemez.” denilmektedir. Maddedeki kavramları bugün ceza yargılaması hukuku alanında kullanılan kavramlar açısından değerlendirdiğimizde, “tutuklama”nın yakalama, “alıkonulma”nın ise tutuklama karşılığı kullanıldığını söyleyebiliriz. İnsan haklarını korumak ve güvence altına almak amacıyla kabul edilmiş olan bu belgede, kişi hürriyetini sınırlandıran bu önlemlerin keyfi olmamasının temel alındığı dikkati çekmektedir. Keyfi olmamak, yasalara ve hukuka uygun olmak biçiminde anlaşılmalıdır. Bu noktada ayrıntılı kuralların konulması görevi iç hukuka bırakılmakta, kişinin hürriyetini sınırlandıracak önlemlerin şartlarının önceden yasalarda açık ve seçik biçimde belirtilmesi istenmektedir.

Avrupa Konseyi tarafından 1950 yılında Roma’da imzalanarak kabul edilen “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme” (İHAS) tutuklama konusunda daha ayrıntılı kurallar içermektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kişi bir suç işlediği şüphesi altında yahut suç işlemesine veya suç işledikten sonra kaçmasına engel olmak zarureti inancını doğuran makul nedenlerin varlığı dolayısıyla, yetkili adli makam önüne çıkarılmak üzere yakalanabilir ve tutuklanabilir (İHAS,m.5, 1, c).

- Tutuklanan her ferde, tutuklanmasını gerektiren nedenler ve kendisine karşı vaki bütün isnadlar en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir (İHAS, m.5, 2).

- Yukarıdaki şartlara göre yakalanan veya tutuklanan herkesin, hemen bir yargıç veya adli görevi yapmaya kanunen mezun kılınmış diğer bir memur huzurura çıkarılması gerektiği gibi, makul bir süre içinde yargılamaya yahut adli koğuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverme ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir güvenceye bağlanabilir (İHAS, m.5, 3).

- Yakalanması ya da tutuklanması nedeniyle hürriyetinden

mahrum bırakılan her kişi, hürriyeti sınırlandırmanın yasaya uygunluğu hakkında kısa bir zamanda karar vermesi ve keyfiyet yasaya aykırı görüldüğü takdirde, tahliyesini emretmesi için bir mahkemeye itiraz etmek hakkını haizdir (İHAS, m.5, 4).

- Ayrıca yukarıda sayılan hükümlere aykırı olarak yapılmış bir yakalama ya da tutuklama işleminin mağduru olan kişinin tazminat istemeye hakkı vardır (İHAS, m.5,5).

II- Tutuklama Koşulları

1992 yılında CMUK'da önemli değişiklikler yapan 3842 sayılı yasa tutuklama konusunda önemli değişiklikler getirmiştir. Bunları aşağıdaki şekilde sistemleştirmek mümkündür:

A- MADDİ KOŞULLAR

1. Sanığın suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunması

3842 sayılı yasa CMUK'nın 104 üncü maddesini değiştirmeden önce, yasada "suçu işlediğine dair aleyhinde kuvvetli emareler elde edilen sanık" formülünü kullanmışken, Anayasa bunu "suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişi" olarak ifade etmişti. 104 üncü maddede yapılan değişiklikle Anayasa-yasa farklılığı ortadan kaldırılmış, yasada da Anayasanın metni tekrarlanmıştır.

Bugün için her iki metinde de geçen "belirti" terimini bir delil türü olarak anlamak yerinde olmaz. Bu normlarda kastedilen, sanık hakkında şüphenin, kuşkunun varlığıdır. Ayrıca bunun kuvvetli olması da tutuklama bakımından şarttır. Aksi halde tutuklama mümkün olamaz. Demek ki basit bir şüphe sanığın tutuklanması için yeterli değildir.

Ayrıca gerçekleşmesi istenen kuvvetli kuşkunun soyut olması da önlemin uygulanması için yetmez. Bu kuşkunun somut olaylara dayanması gerekir. Gerek tutuklama kararının verilmesini isteyen savcı ve gerek bu kararı vermek durumunda olan yargıç, somut olgulara dayanmak zorundadır.

2. Özel tutuklama nedenlerinin varlığı

Biraz önce belirtilen ve suçluluk konusunda kuvvetli kuşku aranması, tutuklamanın genel nedeni olmakta, fakat bunun dışında ayrıca gerçekleşmesi aranan özel tutuklama nedenlerinin de bulunması gerekmektedir.

Yasanın yeni 104 üncü maddesi eski sistemi terkederek, cürümler ve kabahatler için tutuklama nedenlerini ayrı ayrı göstermeyi tercih etmemiştir.

a) Sanığın kaçacağı kuşkusunu uyandıran olguların bulunması

Bu nedenin gerçekleşmiş sayılması için, basit bir kuşku yeterli değildir, fakat bu kuşku bazı olgulara dayanmalıdır. Örneğin sanığın yurtdışına kaçmak için hazırlık içinde olduğunun bilindiği bir durumda, somut bir olgu vardır denilebilir. Anayasa bu nedeni, “kaçmayı ... önlemek maksadıyla ...” biçiminde belirtmiştir (AY., 19/4).

Yasada bazı olgular kaçma kuşkusunu gösteren durumlar olarak varsayılmıştır. Birazdan sayılacak durumlar söz konusu olduğunda, sanık kaçacak sayılmıştır. Bunlar:

aa) Soruşturma konusu suçun yasada öngörülen cezanın üst sınırı yedi yıldan az olmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi.

Yasada bu formül içinde açıklanan husus şudur: Sanığa isnad edilen suçun cezasının üst sınırı yedi yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza olduğunda, sanık kaçacak sayılır. Bu bir karinedir. Bunun aksinin ispatı mümkündür. Bu ispat gerçekleşmediğinde, sanık kaçacağı kuşkusunu ile tutuklanabilecektir.

Yasakoyucu eski 104 üncü maddedeki “ağırcezalık suç” kavramını terkederek, belirli bir ağırlıktaki suçlar için böyle bir kaçma karinesi yaratmıştır. Eski yasada suçun ağırcezalık olması yeterli sayılmışken, değişiklik yapıldıktan sonra, yukarıda belirtilen ceza sınırı esas alınmıştır.

- bb) Sanığın ikametgahının bulunmaması.
- cc) Sanığın meskeninin bulunmaması.
- çç) Sanığın kim olduğunu ispat edememesi.

Bunlar da yasal karinelerdir. Yasa bu durumda sanığın kaçacağına karine olarak kabul etmektedir. Yargıç her olayda, bu maddede yeralan dört karinenin de varlığına rağmen, tutuklamaya gerek olup olmadığını araştıracaktır. Bir başka deyişle, yargıç bu karineleri çürütebilecek ve somut bir olayda, yasal karineye rağmen, bir sanık hakkında tutuklama kararı vermeyebilecektir. Hatta belirtmek gerekir ki, bir eylemden ötürü birden çok sanık birlikte suç işlemek kuşkusu altında olsalar bile, bu değerlendirme her biri için ayrı ayrı yapılmalıdır. Sanıkların gerek kişisel durumu ve gerek eylemdeki rolleri değişik olabilir ve bunların bazıları için tutuklamaya gerek görülmeyebilir.

b) Sanığın “delilleri karartma” şüphesi altında olduğunu gösteren olguların bulunması

Delilleri karartma biçiminde kısalttığımız terimi yasa, delillerin yok edilmesi, değiştirilmesi, gizlenmesi, şeriklerin uydurma beyana veya tanıkların yalan tanıklığa veya tanıklıktan kaçınmaya sevk edildiğini gösteren hal ve davranışların bulunması biçiminde ayrıntılı bir sıralamaya tabi tutmuştur. Bu davranışlar Anayasada delillerin yok edilmesi ya da değiştirilmesinin önlenmesi amacı olarak belirtilmiştir (AY, 19/4).

Bu nedenlerin gerçekleşmesi, somut bazı delillerin karartılması şüphesini gösteren olguların varlığına bağlıdır. Kuşku somut olgulara dayanmalıdır. Örneğin sanığın olayın tanığı A'yı yalan beyana teşvik ettiğini gösteren olguların varlığı gibi.

Bu konuda bir noktaya dikkat çekmekte fayda vardır. Daha önce (aa) bölümünde üzerinde durulan dört karine yasakoyucu tarafından burada da tekrarlanmaktadır. Bu nedenle “delilleri karartma” kavramının gündeme geldiği bir olayda, bu karinelerin de dikkate alınması, çürütülebildiğinde, buna göre sonuç çıkarılması gereklidir.

c) Bilirkişilerin etki altına alınmasına çalışılması.

Yeni düzenlemede bir tutuklama nedeni olarak belirtilmektedir. Bilirkişi yargılamada yargıcın gerçeği bulmasına yardımcı olan kişi olarak etki altında kaldığında, daha açık bir deyişle, sanıktan kaynaklanan davranışlar sonucu bilirkişinin etki altına alınarak lehte bir mütalaa alınmaya çalışıldığının tespiti halinde, bu yeni 104 üncü madde bakımından bir tutuklama nedenidir. Eski yasamızda bulunmayan bir neden olarak hukukumuzda girmiş bulunmaktadır. Bu durumun bir tutuklama nedeni olarak yasaya girmesinde, ülkemizde yargılamaların çoğunda bilirkişiden faydalanılması gerçeğinin payı vardır. Sağlıklı bir bilirkişi raporuna dayanmayan bir yargılamanın gerçeği yansıttığını söylemek mümkün değildir.

Bu halde de daha önce üzerinde durulan dört karine yasada açıklanmaktadır. Bu noktada diğer tutuklama nedenleri ile bu neden bir uyuşma göstermektedir.

d) Altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda tutuklama

3842 sayılı Yasa, CMUK'nın 105 inci maddesini ilga etmiştir. Bu bakımdan artık Türk sisteminde kabahatler için ayrı bir tutuklama nedeni bulunmamaktadır. Fakat yeni 104/3 üncü maddede, altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı içeren suçlar için bir tutuklama nedeni yaratılmıştır.

Bunun uygulanması ancak şu hallerde mümkündür:

- Sanığın işlediği suç toplumunda infial uyandırmış olmalıdır.
- Sanığın ikametgahı bulunmamalıdır.
- Sanığın meskeni bulunmamalıdır.
- Sanık kim olduğunu ispat edememelidir.

Bu şekilde sıralanan dört halin birinin dahi bir olayda gerçekleşmesi, yargıcın altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suçtan ötürü bir sanığı tutuklaması mümkün olacaktır.

Bu hükmün uygulanmasında, “infial uyandırma” ibaresine tam bir anlam vermek ve bunun kapsam ve içeriğini tespit etmek kolay değildir. Özellikle infialin hangi ölçüler içinde tespit edileceği belli olmadığı gibi, bu konuda nelerin temel alınacağı da belirsizdir. Uygulama buna yön verecektir. Yasada bu bir tutuklama nedeni olarak düzenlenirken, altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlar için bunun öngörülmesi de ilginçtir. Bu sınır içindeki bir ceza bugünkü sistemimizde paraya çevirme ve ertelemeye olanak veren bir yaptırım olma özelliğini taşıdığı içindir ki, bu nedenle tutuklamanın gerçekleşmesi, ancak çok istisnai durumlarda gündeme gelebilecektir. Türk ceza yargılaması sisteminde tutuklama kurumu yönünden bir “garabet” (gariplik) teşkil eden bu nedenin ilk fırsatta yasadan çıkarılması şarttır.

3. Yeni tutuklama nedenlerinin DGM’lerde de uygulanması.

3842 sayılı yasanın 31 inci maddesi DGM’lerde yapılacak yargılamalarda ve bu mahkemelerin görev alanına giren suçların soruşturmasında, CMUK’nın 104 üncü maddesinde bu yasayla yapılan değişikliklerin DGM’lerde uygulanmasını önlemiştir. Bu nedenle 1992 yılından bu yana ülkemizde iki ayrı 104 üncü madde yürürlükteydi. 4723 sayılı yasanın 2 nci maddesi bu yanlışlığı düzeltti. Bugün artık, DGM’ler de dahil olmak üzere 3842 sayılı Yasanın kabul ettiği 104 üncü madde yürürlükte ve tüm ceza mahkemeleri bu hükmü uygulamaktadır.

B- BİÇİMSEL KOŞULLAR

1. Yargıcın yazılı bir tutuklama kararının bulunması

Buna tutuklama müzekkeresi adı verilir (m.106). Bu belgede, sanığın mümkün olduğu kadar açık olarak kim olduğu, kendisine isnad edilen fiil, fiilin gerçekleştiği zaman ve yer, fiilin kanunda hükme bağlandığı maddeler, suçun kanuni unsurları ve tutuklamanın sebebi belirtilir (m.106/2).

Yasada bu niteliklerin aranmasının nedeni, yanlışlıkla başkasının tutuklanmasının önüne geçmek ve kişinin hakkındaki suçlamayı öğrenmesini sağlamaktır.

Yargıç tutuklama kararını vermeden önce, yeni düzenlemede bir tutuklama yargılamasına gerek vardır. Eski sistemimizde yalnızca yargıcın sanığı sorguya çekmesi ile gerçekleşen tablo yeni yasada, savcı ve müdafinin de katılması ile yürütülen bir yargılamaya dönüştürülmüştür. Buna tutuklama yargılaması adının verilmesi uygun olur. Bu konuda şu ilkeler uygulanacaktır.

Savcılık sanığın tutuklanmasını istediğinde, sanık ve müdafii ile savcının katılması ile bir oturum yapılacak ve tutuklama sorunu tartışılacaktır. Yasada bu kişilerin dinlenilmesinden söz edilmesi, bu kişilerin yargıç önünde sözlü açıklamalar yapmak olanağından faydalanacakları anlamını taşır. Yoksa eski sistemde olduğu gibi, savcının yazılı olarak görüşünü bildirmesi üzerine, yargıcın sanığı dinlemesi ile tutuklama sorunu çözülemez. Sanık müdafii ile birlikte yargıç önünde hazır bulunacak ve tutuklama için yargılamaya katılacaklardır.

Yasada sanığın hazır olmadığı durumlarda, bu konudaki kararın onun yokluğunda evrak üzerinden verileceği belirtilmektedir. Bu durumda, daha önce belirtilen oturum yapılmayacak ve yargıç dosyaya göre kendisi, savcının da katılmadığı bir ortamda karar verecektir.

Yasanın bu yeni düzenlemesi tutuklama gibi önemli bir konuda iddia ve savunmayı karşılıklı getirmek suretiyle, sözlü bir tartışma ortamında bu konunun çözümüne kavuşturulmasını öngörmesi yerindedir ve ileri bir adımdır. Bunun ancak sanığın hazır bulunduğu durumlarla sınırlı olması, sanığın hazır olmadığı hallerde, müdafii bulunsa bile, kararın yine eskisi gibi evrak üzerinden verilmesi bir eksiklik olarak nitelenebilir. Yasakoyucu böyle bir durumda hazır olmayan sanığın savunma olanağından faydalanamayacağını düşünmektedir.

Son olarak bu hükmün (m. 106/1 ve 2) DGM'lerde uygulanmayacağını da belirtelim. Daha önce başka kavramlarla ilgili ola-

rak yapılan istisna burada da geçerlik taşımaktadır. Bu istisna 3842 sayılı yasanın 31 inci maddesinden kaynaklanmaktadır.

Tutuklamanın diğer biçimsel koşulları, yargıcın tutuklama kararı vermeye yetkili olması, sanık için açılmış bulunan davanın kamu davası olması ile ceza yargılaması koşulunun aranması halinde, bunun gerçekleşmiş olması koşullarıdır. Aşağıda bunlarla ilgili açıklamalar yapılacaktır.

2. Yargıcın tutuklama kararı vermeye yetkili olması

Bu yargıç soruşturmanın aşamalarına göre farklıdır.

a) Hazırlık soruşturmasında sulh yargıcı bu kararı verecektir, çünkü işbölümü içinde bu devrede yetkili olan sulh yargıcıdır. Bu sulh yargıcı da suçun işlediği ya da sanığın yakalandığı yerdeki sulh yargıcıdır (m.125). Kural olarak karar savcının istemi üzerine verilir. Fakat gecikemez durumlarda, sulh yargıcı re'sen de tutuklama kararı verebilir (m.158).

b) Sonsoruşturmada tutuklama kararını yetkili mahkeme verir. Acele durumlarda başkan da yetkilidir (m.124).

c) Yargıtayda yargılama sürerken de yetki sonsoruşturmada ki gibidir, yani sonsoruşturmayı yapan mahkeme tutuklama kararı vermek yetkisine sahiptir. Yargıtay bu kararı veremez.

3. Sanık için açılmış davanın kamu davası olması

Daha önce de üzerinde durulduğu gibi, yasa şahsi davada tutuklamadan söz etmediğinden (m.356), sanık için açılmış davanın kamu davası olması, tutuklamanın mümkün olması için şarttır. Savcı bir şahsi dava sanığının tutuklanmasını isterse, bu beyanı ile şahsi dava kamu davasına dönüşmüş olur ve bu bakımdan da sanığın tutuklanması yasaya uygun düşer. Çünkü bu beyanla artık ortada şahsi dava yoktur (m.347/2).

4. Ceza yargılaması koşulu aranıyorsa, bunun gerçekleşmiş olması

Ceza yargılamasının koşula bağlandığı durumlarda, bir koşul gerçekleşmeden yargılama yapılamaz. Tutuklama önlemi de yargılamanın sağlıklı biçimde yapılabilmesi için başvurulmuş bir önlem olduğuna göre, yargılamanın yapılıp yapılmayacağı belli olmadığı bir durumda, kişinin özgürlüğünün kısıtlanması söz konusu olmamalıdır.

Bu nokta hukukumuzda sistemli bir biçimde düzenlenmiş değildir. Fakat bazı örneklerle rastlanmaktadır. Anayasa TBMM üyelerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasından önce tutuklanamayacaklarını açıkça belirtmiştir (AY., m.83/2). Yasama dokunulmazlığı bir yargılama koşulu olduğundan, bunun kaldırılmasıyla bu koşulun gerçekleşmesi ve sonra tutuklamanın mümkün olması düşünülmüştür. Fakat Anayasa ağırceza gerektiren suçüstü durumu ile seçimlerden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla, Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumları bundan istisna etmiş, fakat bu durumda da yetkili makamın durumu hemen ve doğrudan doğruya üyenin meclisine bildirmek yükümünü koymuştur (AY., 83/2).

III- Tutuklama kararının yerine getirilmesi

1. Sanığın ele geçirilmesi

Yetkili yargıç tutuklama kararını verdikten sonra, sıra bunun yerine getirilmesine gelecektir. Yargıç düzenlediği tutuklama müzekkeresini (m.106) savcılığa verecektir (m.34/1), çünkü bildirilecek ve yerine getirilecek kararların savcılığa verilmesi yasa gereğidir (m.34). Hatta savcılık bunun için gerekli önlemleri de almak durumundadır (m.34). Ancak belirtmek gerekir ki, sulh yargıç, kararlarını doğrudan doğruya yerine getirmek yetkisine de sahiptir (m.34/son). Bu demektir ki bu yargıç doğrudan doğruya kolluktan yararlanabilecektir, çünkü aslında başka biçimde yerine getirme

yoluna gidildiğinde, yine savcılık da kolluktan yardım isteyecektir (m.154).

Bu mekanizma içinde savcılık sanığın bulunduğu yerdeki kolluğa tutuklama müzekkeresini gönderecek ve bunun infazını isteyecektir. Tutuklama sanığın ele geçirilmesi ve tutukevine konulması ile infaz edilmiş olur. Sanık ele geçirildiğinde, tutuklama müzekkeresinin bir sureti bu anda kendisine bildirilecektir. Bu mümkün olmadığında, tutuklama nedenleri ve kendisine yüklenen suç hemen yazılı olarak sanığa bildirilecek ve tutukevine konulduğunun en geç ertesi günü tutuklama müzekkeresi de kendisine bildirilecektir. Bu bildirim, tutuklama müzekkeresinin aslına, bir suretinin sanığa verildiği ve tarihi yazılmak ve sanığın ele geçirildiği gün gösterilmek ve altı sanık ve bildirim yapan kamu görevlisi tarafından imzalanmak suretiyle olur. Tutuklama müzekkeresinin aslı tutukevinde bir dosyada saklanır, bildirimle ilişkin işlemin yazılı olduğu tutuklama müzekkeresi sureti de dava dosyasına konur. Yasa ayrıca sanığa tutuklama müzekkeresi bildirildiğinde, kendisinin bu karara itiraz hakkı olduğunun da hatırlatılmasını belirtmektedir (m.106).

2. Gıyabi tutuklamanın vicahiye çevrilmesi

CMUK'nın 108 inci maddesinde yeralan bu kavram 3842 sayılı yasayla değişikliğe uğramıştır. Bunları belirtmeden önce, birkaç kelime ile bu kavramın açıklanmasında fayda vardır.

Bu varsayımda, sanık hakkında daha önce kağıt üzerinde verilmiş bir tutuklama kararı ve buna dayanan bir tutuklama müzekkeresi vardır. Bu karar, sanık el altında olmadığı için, uygulanamamış, sanık tutukevine konulamamıştır. Ancak daha sonra sanık ele geçtiğinde, bu kararın kağıt üzerinden kurtarılması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bunun için bir yargılamaya ihtiyaç vardır. Yasanın 108 inci maddesinde düzenlenen konu işte budur.

Bu konudaki yeni kuralları şöyle sıralayabiliriz.

Sanık bu tutuklama müzekkeresi üzerine tutulduğunda, derhal ve ençok yirmidört saat içinde yetkili yargıç önüne çıkarılacaktır. Bu süreye yol süresi dahil değildir. Bu sanığın yargıç önüne çıkarılmasının amacı, ilkin tutuklama kararını uygulayabilmek, ikinci olarak da daha önce verilen tutuklama kararı ile yargıç önüne getirilen kişinin aynı kişi olup olmadığını denetlemektir. Bunun için yapılacak işlem, sanık sorgusudur. Yargıç sanığı sorguya çekecek ve tutuklamanın devam edip etmeyeceği hakkında bir karar verecektir. Bu yargılama sanığın müdafininin ve savcının katılımı ile gerçekleşecek, bunların dinleneceği bir oturum yapılacaktır. Yasada "dinlenilme"den söz edilmesinin anlamı budur.

Yasanın yeni 108/son maddesi bu konuda CMUK'nın 223 ve 229 uncu maddesinde öngörülen tutuklamaları istisna etmektedir. Bu maddelerde, sırf sorgu için tutuklama söz konusu olduğundan, bu maddelere göre tutuklanan kişilerin sorgudan sonra salıverilmelerinin yasanın bir sonucu olmasından ötürü, bu tür bir yargılamada savcı ile müdafinin katılımı öngörülmemektedir. İstisna bence yerindedir.

Son olarak 3842 sayılı yasanın 31 inci maddesi hükmü karşısında, bu anlatılanların DGM'lerde uygulanmayacağını belirtelim

3. Yargıcın görevleri

Bu görevleri üç bölümde toplamak mümkündür:

a) Sanığın yakınlarını haberli kılma

Bu konu hem Anayasada hem de yasada yer almaktadır. Anayasa tutuklanan kişinin durumunun yakınlarına hemen bildirilmesini şart koşmuştur (AY, 19/6). **4709 sayılı Yasayla Anayasanın 19 uncu maddesinde değişiklik yapılarak, bildirim yükümü mutlak hale getirilmiştir.** Değişiklikten önce, soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalı olduğu durumlarda, kişinin yakınlarına haber verilmeyeceği maddede yer almaktaydı. Anayasa o dönemde de her türlü sakıncayı etkili saymamış,

bu konuda kesin zorunluk bulunmasını aramıştı. Bu varsayım içinde, yargılamada gerçeğin bulunması amacına, kişinin yakınlarının haberli kılınması amacı üstün tutulmuştu. **Ancak bugün bu istisna kaldırılmış, mutlaka haber verilmesi ilkesi öngörülmüştür.**

Anayasa değişikliği doğrultusunda 4744 sayılı Yasayla (19 Şubat 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir) CMUK'nın 107 nci maddesi yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, tutuklamadan ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye yargıcın kararıyla gecikmeksizin haber verilecektir (m.107/1).

Ayrıca, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla, tutuklunun tutuklamayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirmesine de izin verilecektir (m.107/2).

b) Sanığı sorguya çekme

Tutuklanan sanığın önüne çıkarıldığı yargıcın ikinci görevi sanığın sorgusunu yapmaktır. Sanığın sorgusu sırasında kendisine yüklenen suçun bildirilmesi şarttır (m.108/3). Ayrıca sanık sorguya çekilirken, sanığın kendi çıkarına olup da ortaya koymak istediği hususlara engel olmayacak bir biçimde yapılmalıdır (m.108/4).

c) Tutuklama kararının akbetini belirleme

Yargıcın bu görevini Anayasa, “kimse bu süreler (yargıç önüne çıkarma süreleri) geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz” biçiminde belirtilmiştir (AY, 19/6).

Aynı konu yasada, sanığın sorgusunun yapılmasından sonra, tutuklamanın sürüp sürmeyeceği hakkında bir karar verileceği biçiminde yer almaktadır (m.108/1).

Ayrıca tutuklama nedenlerinin kalmadığının anlaşıldığı durumlarda, bu kararın ve tutuklama müzekkeresinin geri alınacağı da yasada açıklanmıştır (m.123/1).

Demek ki yargıç, önüne çıkarılan sanığı sorguya çektikten sonra, tutuklamanın akıbeti hakkında da bir karar verecektir.

4. Sanığın yetkili yargıç önüne çıkarılamaması

Bu varsayımda sanığın, hakkında tutuklama kararı veren yargıcın önüne çıkarılmasının mümkün olmaması (sanığın bu yargıcın bulunduğu yerden uzakta ele geçirilmesi gibi nedenlerle) gerekir. Bu varsayım için de yasada kural konulmuştur. Buna göre sanık daha önce sözü edilen 108 inci maddedeki süreler içinde, ele geçirildiği yere en yakın sulh yargıcı önüne çıkarılır (m.109).

Bu yargıcın iki görevi vardır:

a) Sanığı sorguya çekmek

Bu yargıç sanığı sorguya çeker (m.109/2). Bu sorguda asıl amaç, sanığın kendisine yüklenen suçu öğrenmesi ve sanığın gerçekten hakkında tutuklama müzekkeresi düzenlenen sanık olup olmadığının saptanmasıdır. Ayrıca sanığın yakınlarının haberli kılınması şarttır.

b) Sanığın tutuklama müzekkeresindeki kişi olup olmadığının saptanması

Yargıç sanığı sorguya çektiğinde, özellikle önüne getirilen sanığın tutuklama müzekkeresinde belirtilen kişi olup olmadığını saptar ve ayrıca tutuklama müzekkeresinin geri alınıp alınmadığını da denetler (m.109). Bu iki durum gerçekleştiğinde bu yargıç sanığı hemen salıverir (m.109). Bunun nedeni, yanlışlığı bir an önce gidermek ve kişinin özgürlüğünden yoksun kalmasını önlemektir.

IV- Tutuklama Süreleri

3842 sayılı yasanın Türk ceza yargılaması sistemine getirdiği temel bir yeniliktir. Yasanın gerekçesinde de açıklandığı üzere, tutuklamanın bir önlem olduğu gözönünde bulundurulduğu içindir

ki, bunun her somut olayda bir yasal süreyle sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Yasada şöyle bir sistem yer almaktadır:

Hazırlık soruşturmasında tutukluluk süresi en çok altı aydır. Bu süre içinde sanık hakkında kamu davası açılmadığında, sanık salıverilecektir.

Tutuklu olan sanık hakkında kamu davası açıldığında, hazırlıkta geçen süre ile birlikte hesap edilmek şartıyla, bu süre en çok iki yıldır. Bu demektir ki, bu sürelerin sonunda, altı ay veya iki yıl, ya kamu davası açılacak ya da açılmış kamu davası nedeniyle yargılama bitirilecektir. Bu sonuçlar gerçekleşmediğinde, sanık serbest bırakılacaktır.

Ancak bu noktada yasa otomatik olarak serbest kalmayı sınırlandıran bir düzenleme öngörmektedir. Buna göre, soruşturma konusu fiilin kanunda belirtilen cezanın alt sınırı yedi yıla kadar hürriyeti bağlayıcı bir cezayı gerektiriyorsa, tutuklama kararı kaldırılacaktır. Yedi yıl ve daha çok hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren veya ölüm cezasının öngörüldüğü suçlarda, yargıç için birkaç seçenek bulunmaktadır. Bu seçenekler şunlardır:

Yargıç böyle bir durumda, tutuklama nedenine göre ve delillerin durumun veya sanığın şahsi halini gözönünde tutarak tutukluluk halinin devamına karar verebilecektir. Yine aynı hususları gözönünde bulundurmamak suretiyle sanığın tutukluluk halini sona erdirebilecektir ya da teminatla salıverme yoluna gidebilecektir.

Bu seçenekler her olayda yargıcın takdirinde olan hususlardır.

Görüldüğü üzere, yeni sistemde tutukluluk süreleri yasal olarak sınırlandırılırken, tutuklu yargılamaların çabuklaştırılması amacı da birlikte düşünülmüştür. Bu yola gidilirken, sanığa isnad edilen suçun yaptırımının ağırlığı da dikkate alınarak, tutuklama önleminin ağır suçlarda otomatik olarak sona erdirilmesi yerine, yargıca takdir yetkisini tanıyan bir sistem tercih edilmiştir.

Yasanın gerekçesinde açıklandığı üzere, bu konuda sözü edilen tutukluluk süreleri, fiilen tutuklulukta geçen sürelerdir.

Gıyabi tutukluluk halinde maddede belirtilen sürelerin dolması söz konusu değildir. Tutuklama süreleri konusunda 3842 sayılı yasanın geçici 2 nci maddesi, eski yasada zamanında başlamış işler ile ilgili düzenlemeyi şu şekilde yapmaktadır:

Yeni yasa yürürlüğe girdiğinde, yasanın 110 uncu maddesinde belirtilen tutukluluk süreleri dolmuşsa ya da sürenin dolmasına bir aydan az zaman kalmışsa, yasanın yürürlük tarihinden başlayarak hazırlık soruşturmasındaki dosyalar bir ay, dava açılmış ve yargılaması süren işlerde üç ay içinde tutukluluk konusunda gerekli karar verilecektir.

Son olarak bu konunun da DGM'lerde uygulanmayacağını belirtme durumundayız; 3842 sayılı yasanın 31 inci maddesinde yer alan istisna bu konuyu da kapsamaktadır.

V- Tutuklu hakkında yapılacak işlemler

Tutuklama kararı yerine getirilen ve ele geçirilen sanık "tutuklu" adını alır ve bu kişi tutukevine konur (CİHK, 13). Bu kişi sanık olduğundan, mahkum olmadığından cezavevine konulamaz. Yasa bunu tutuklunun mümkün olduğu kadar mahkumlardan ayrı bir yere konulması ve ayrı bir odada bulundurulması biçiminde belirtmiştir (m.116/1). Tutuklu henüz suçluluğu kesin olmayan bir kişi olduğundan, onun hakkında yapılacak özgürlük sınırlamalarının tutuklamanın amacı ile bağdaşması gerekir. Bunun yanında tutukevinin düzenini sağlamak için de bazı sınırlamalar konulabilir. Tutuklu, tutukevinin düzen ve güvenliğini bozmamak ve tutuklanmasının amacına da uygun düşmek koşuluyla, servetine uygun biçimde ve giderlerini de kendisi karşılamak koşuluyla, tutukevindeki yaşamını düzenleyebilir (m.116).

Tutuklu tutukevinde ancak ciddi bir tehlike teşkil ettiği ve özellikle öteki tutukluların güvenliği için zorunlu görüldüğü ya da intihara ya da kaçmaya kalkıştığı ya da bu yolda hazırlıkta bulunduğu takdirde, sağlığına zarar vermeyecek önlemler alınabilecektir (m.116/2). Yasanın öngördüğü önlemler içinde tutuklunun demire vurulması yer alamaz, çünkü daha önce yasada yer alan tutuk-

luların demire vurulması önlemini içeren kural Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.

Tutuklu duruşmaya bağlı olmayarak çıkarılır (m.116/3).

Tutuklu hakkında başvurulacak önlemler için yargıç kararı gerekir. Fakat acele durumlarda görevlilerce alınan önlemler hemen yargıcın onayına sunulur (m.116/son). Gerek önlemleri almak bakımından gerek alınan önlemlerin onaya sunulması bakımından yetkili olan yargıç sulh yargıcıdır (m.125/son).

Yasada genel kurallar biçiminde belirtilen ve tutukluların tutukevinde tabi tutulacakları statünün amaçlarını koyan kurallar dışında, Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine ilişkin Kanun daha ayrıntılı kurallara yer vermekte ve ne ölçüde özgürlüklerin sınırlanacağını belirtmektedir. Bu yasaklar arasında kumar ve içki yasakları, temizliğe uyma ve emirlere itaat mecburiyeti başta gelir.

VI-Tutuklama kararının askıya alınması (Güvenceyle, Teminatla Salıverme

1. Güvenceyle salıverme kavramı ve amacı

Bir hukuk kurumu olarak güvence karşılığı salıverme, tutuklamanın ağır bir önlem olmasının ve bu önlemin sonuçlarının başka yollarla hafifletilmesi amacının ortaya çıkardığı bir kurumdur. Tutuklamanın amacına, sanıktan ya da üçüncü bir kişiden bir güvence alınarak ulaşmak mümkün olduğunda, ayrıca yasanın aradığı öteki koşullar da gerçekleşmek şartıyla, tutuklama kararı askıya alınabilecektir. Bu kararı askıya alma, sanık hakkındaki tutuklama kararını infaz etmeme ya da infazına başlanmışsa, buna son verme sonucunu doğurur. Hatta bazı hukuk sistemlerinde, henüz sanık hakkında tutuklama kararı verilmeden önce, güvence verildiği takdirde, bu kararın verilmeyeceğinin belirtilmesi de mümkündür. Bu durumda bir tutuklama kararı bulunmadığından, bunun askıya alınması da söz konusu değildir.

Bizim sistemimizde ilkin tutuklama kararının verilmesi şarttır, çünkü 117 nci maddede, “tevkifine (tutuklanmasına) karar verilen sanığın” ibaresi açıkça yer almaktadır.

Yasa güvence karşılığı “kefalet” terimini kullanmakta ve bu kurumu da “tevkiften kefaletle vazgeçilmesi” olarak belirtmektedir (m.117'nin başlığı). Fakat güvence yalnız kefalet olmayacağından bu terim kurumu eksik ifade etmektedir.

Güvenceyle salıverme, tutuklama kararının askıya alınması kapsamında yer aldığı için, bağımsız bir ceza yargılaması önlemi değildir, fakat tutuklama önlemine bağlı ve onun sonuçlarını hafifletmek için başvuru olan bir yoldur. Demek ki güvenceyle salıverme ilkin tutuklama önleminin ağır sonuçlarını hafifletmek amacını taşımaktadır. Yasada özellikle bazı sanıkların güvence verdikleri takdirde, kaçmayacakları düşünüldüğü için, bu kuruma yer verilmiştir. Güvenceye rağmen kendilerine yüklenen yükümleri yerine getirmeyen salıverilmiş sanıklar hakkında ilk önlem, bunlar hakkındaki tutuklama kararının infazına başlamaktır. Bunlar için zaten verilmiş bir tutuklama kararı bulunduğu için ve yalnızca bu kararın yerine getirilmesi askıya alındığı için, bu kararın hemen infazına başlanacaktır. Bu bakımdan bunlar hakkında ikinci bir tutuklama kararına da gerek yoktur.

Güvenceyle salıverme kararını ancak yargıç verebilir. Bunun istisnası yoktur. Bu yargıç yargılamanın çeşitli aşamalarına göre değişecektir. İlke, işbölümüne dayanan yetki ayrımı içinde yetkili olan yargıcın bu kararı vermesidir. Buna göre de hazırlık soruşturmasında sulh yargıcı, sonsorusurmada da mahkeme, acele hallerde başkan bu kararı verebilir. Mahkemenin sonkararı Yargıtayda görüşülürken de güvenceyle salıverme mümkün olmalıdır, çünkü yasada bu konuda yasak yoktur. Bu durumda sonsorusurmaya yapmış olan mahkeme bu kararı vermek yetkisine sahiptir.

Yargıç için güvenceyle salıverme kararı vermek ihtiyaridir. Yasa açıkça, “... tutuklanmasından vazgeçilebilir” demektir ki yargıç için bir mecburiyet olmadığı gibi, sanık için de bu bir hak değildir.

Güvence karşılığı salıverilme kurumunun Anayasanın eşitlik ilkesine aykırılığı ileri sürülmüştür Türkiye İşçi Partisi (TİP) adına 1963 yılında açılan Anayasaya aykırılık davasında, Anayasa Mahkemesi bu kurumun uygulanmasında, belirlenecek mali kefaletin yargıç tarafından takdir edileceğini, yargıcın yetkisini kullanırken, sanığın kaçmasını önleyecek bir güvencenin hesaba katılması gerekeceğini ileri sürerek, davayı reddetmiştir (Bkz. AYM 13.5.1963 tarih, E.200/K.110 sayılı kararı; metin için, Yurtcan, Şerh, md.117).

2. Güvenceyle Salıvermenin Uygulama Koşulları

a) Yararlanmanın kapsamı

Yasada belirtilen bir gurup sanık dışında kalanlar güvence karşılığı salıverilmek kurumundan faydalanırlar. Bu kurumdan yararlanamayanlar, yasanın 104 üncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendinde sayılan sanıklardır. Bu gurupta ilkin “delilleri karartma” nedeniyle haklarında tutuklama kararı verilen sanıklar, ayrıca bilirkişileri etki altına almaya çalışan sanıklar yer alır (m.117). Yasa bu sanıkların serbest kaldıklarında, suçun delillerini yoketmeye ya da tanık ve suçortaklarını yalan beyan gibi davranışlara ya da bilirkişileri etki altına almalarından çekinmiştir. Bu noktada bir hususa dikkat çekilmelidir. Yasanın 104 üncü maddesinde 3842 sayılı yasayla yapılan değişiklikle, bilirkişileri etki altına alma ihtimali bir tutuklama nedeni olarak düzenlenmiştir. Tutuklama kararının askıya alınmasını ifade eden güvence karşılığı salıverme kurumu, bu kurumdan yararlanması uygun olmayan sanıkları belirtirken, yeni yasanın bu tutuklama nedenini de haklı olarak kapsama dahil etmiştir.

b) Güvence verilmesi

Bu kurumun temelini güvence vermek oluşturur, çünkü gösterilen güvence karşılığı sanığın tutukeviden çıkarılması ya da tutukevine hiç gönderilmemesi söz konusudur.

Güvenceyi bizzat sanık verebileceği gibi, üçüncü kişiler de verebilir. Yasa bunu kabul etmektedir. (m.118, 121).

c) Güvencenin konusu

Güvence para olabileceği gibi, devlet esham ve tahvilleri de olabilir. Hatta saygın kişilerin mali güvenceleri de geçerli sayılmıştır (m.118). Hangi tür güvencenin gösterileceğini ve bunun tutarını yargıç belirleyecektir. Bu husus, yargıcın takdir yetkisi içindedir.

Yargıç güvencenin çeşidini ve tutarını belirlerken suçun niteliği, sanığın kişisel durumunu ve yargı organlarınca yapılacak işlemlere uyup uymayacağını göz önünde bulunduracaktır. Yukarıda sözü edilen takdir yetkisini kullanırken, yargıca bazı ipuçları gösterilmiş olmaktadır. Yargıç bu yetkisini kullanırken, sanığın verdiği güvenceyi terkederek kaçmayı tercih etmeyeceği bir çeşit ve tutarı belirlemelidir.

Türkiye'de oturmayan sanıkların da güvenceyle salıverilmesi bizim sistemimizde mümkündür (m.119). Bu kişilerin mahkemenin yargı çevresinde oturan bir kişiyi vekil olarak seçmeleri ve bu kişinin sanık adına bildirimleri kabul etmesi gerekir. Ayrıca böyle bir sanık hakkında güvenceyle salıverilme kararı verilirken, güvence olarak, sanığın oturduğu ülkenin parasının karşılık gösterilmesine de karar verilebilir. Bu durumda kararın verildiği tarihteki resmi kur esas alınır ve buna uygun bir tutarın yatırılması sanıktan ya da bir başkasından istenir (m.119/son).

ç) Güvence vermenin sonucu

Sanığın güvence karşılığı salıverilmesi uygun bulunup, güvence devlet karasına yatırıldığında, sanık hakkında tutuklama kararının infazına başlanmış olursa, yani sanık tutukevinde bulunuyorsa, serbest bırakılır. Fakat hakkında daha tutuklama kararının infazına başlanmamışsa bu kararın infazına başlanmaz ve sanık serbest kalır.

d) Güvencenin akıbeti

Sanık güvenceyle salıverilmiş olsa bile, yargı organlarının tüm çağrılarına uymak ve her türlü karara itaat etmek zorundadır. Buna uymadığı ve kaçmak hazırlığında bulunduğu ya da yönteme uygun çağrılara itaat etmediği ya da tutuklanması için yeni nedenler doğduğu takdirde, hakkında verilmiş olan tutuklama kararının infazına yeniden başlanır ve tutukevine konulur.

Güvencenin akıbeti de sanığın yargı organlarının emirlerine uyup uymamasına göre değişecektir.

İki olasılık akla gelmektedir.

aa) Güvencenin geri verilmesi

Sanık yeniden tutuklandığı ya da tutuklama müzekkeresi geri alındığı ya da sanık hakkında hürriyeti bağlayıcı bir ceza verilip de bunun infazına başlandığında, güvenceye gerek kalmaz ve bu sanığa ya da üçüncü kişiye geri verilir. Fakat bunun için gösterilmiş olan güvencenin daha önce devlete gelir yazılmamış olması da şarttır.

Bu konu Yargıtay kararlarına konu olmuştur: “Kefalet akçası yönünden verilen ve itirazı mümkün olan karar hükmüyle birlikte gelmiş olması nedeniyle, temyiz incelemesine tabi tutulması mümkündür. Hürriyeti bağlayıcı bir cezaya hükmolunup da infazına başlanıldığı anda kefalet akçasının iadedisin gerektiği CMUK’nın 121 inci maddesinin gereğidir.” (Yar. CGK, 8.1.1973, E.971/7-200, K.5). “İlk tutuklamadan sonra güvence akçası karşılığı salıverilen sanık, ikinci kez aynı davada ve koşulsuz olarak tutuklanırsa, güvence akçası serbest kalmış sayılır.” (Yar. 8.CD, 15.11.1983, E.2278/K.2576). “Özgürlüğü bağlayıcı ceza ara cezasına çevrildiğine göre, salıverilme için alınan kefalet parasının cezasının çektirilmesine başlandığında geri verilmesi yoludaki karar yasaya aykırıdır.” (Yar. 9.CD, 28.6.1978, E.1760/K.2827). “Hapis cezası para cezasına çevrildiğine göre, kefalet akçasının hükmün kesinleşmesinde iadesi yerine, infaza başlanıldığında iadesine karar verilmesi doğru değildir.” (Yar. 7.CD, 19.2.1976, E.1328/K.1561). “Hükümler birlikte teminat akçası hakkında bir

karar verilmemesi doğru değil de, bu konuda sonradan da karar verilmesi mümkündür.” (Yar. 7.CD, 1.11.1974, E.9884/K.9990). “Sanığın salıverilmesi için evvelce yatırılan teminat parasının, hükmün kesinleşip şayet infazı icap ederse, infazının bitiminden sonra iadesi yasaya uygun değildir.” (Yar. 6.CD, 9.10.1974, E.5112/K.5544). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 121).

Güvenceyi üçüncü kişi gösterdiğinde, bunun serbest kalıp kendisine geri verilebilmesi için, bu kişinin yargıcın belirlediği süre içinde sanığı getirmesi ya da sanığın kaçma hazırlığı içinde bulunduğunu gösteren olguları, sanığın tutuklanmasını mümkün kılacak kadar bir zaman önce bildirmesi şarttır (m. 121).

bb) Güvencenin devlete gelir yazılması

Teminat karşılığı tutuklama kararı askıya alınan ve serbest kalan sanık çağrıldığında gelmek ve duruşmada hazır bulunmak zorundadır. Aksi halde verdiği teminat (güvence, kefalet) devlete gelir yazılır. Sanığın bu sonuçtan kurtulması, bir özrü nedeniyle hazır bulunma yükümünü yerine getirememiş olmakla mümkündür. Bunun dışında bu sonuç kaçınılmazdır. Ayrıca aynı sonuç, sanık mahkum olup da hürriyeti bağlayıcı cezanın infazından kaçtığı veya para cezasına mahkum olup da para cezasını ödeme emrinin tebliğine rağmen süresinde ödemediğinde, yine teminat parasının devlete gelir yazılması söz konusudur.

Yine 122 nci maddede, para cezası ödenmediği takdirde, bu para cezasının teminat parasından mahsup edilmesi, kalan paranın devlete gelir yazılması sonucu benimsenmiştir. Gerekçede bu yolla infazda kolaylık sağlama ve çabuklaştırma amacının güdüldüğü belirtilmektedir.

Bu hüküm bütün yargılamalarda uygulanacaktır. 3842 sayılı yasada bu konuda bir istisna yoktur.

Güvence parasının devlete gelir yazılması konusu bazı Yargıtay kararlarına konu olmuştur: “Sanığın hazırlık soruşturması sırasında yatırmış olduğu (...) TL kefalet akçasının, CMUK'nın 3842 sayılı yasa ile değişik 122 nci maddesine göre iadesine karar verilmelidir.” (Yar. 6.CD, 19.10.1995, E.1995/10581, K.1995/10595)

(YKD, Mart 1996, s.485); “Dava konusu mazot ile kaçak eşya naklinde kullanılan aracın müsaderesine, müsadere gerçekleştiğinde, teminatların iadesine, aksi halde teminatların irat kaydına karar verilmesi gerekir.” (Yar. 7.CD, 25.11.1993, E.1994/6826, K.1994/6728) (YKD, Mart 1995, s.499-501); “Kefalet parasının hazineye gelir yazılmasına dair mahkemece verilen kararlara karşı ancak acele itiraz yoluna başvurulabilir.” (Yar. 5.CD, 8.5.1979, E.1071/K.1237). “Ara kararında, duruşmaya gelmezse, kefalet akçasının gelir yazılacağı hatırlatılmamış olan sanığın, son oturumda bulunmaması nedeniyle, kefalet akçasının Hazineye gelir yazılmasına karar verilemez.” (Yar. 7.CD, 4.11.1976, E.8075/K.8398). “Güvence parası karşılığında cezasının yerine getirilmesi dört ay süre ile geri bırakılan yükümlü, bu süre dolmadan ilgili mahkemeye başvurarak cezasının yerine getirilmesini istemesi üzerine, isteğinin kabulü yönündeki kararın bildirilmesinden ve C. Savcılığınca hakkında hiçbir işleme girilmeden önce, kendiliğinden gelerek teslim olduğuna göre, infazdan kaçmış sayılamaz.” (Yar. 2.CD, 7.9.1976, E.7185/K.7402), (Kararlar için Yurtcan, Şerh, md. 122).

VII- Tutuklama kararının geri alınması

Tutuklama kararı verildiği zaman gerçekleşmiş olan tutuklama koşulları ve nedenleri sonradan ortadan kalkabilir. Örneğin bir sanık hakkında “delilleri karartma” nedeniyle tutuklama kararı verilmiş olan bir durumda, deliller toplanmış olduğunda, artık delillerin karartılmasından söz edilemeyeceğinden, bu tutuklama kararının nedeni ortadan kalkmış demektir ve bu karar geri alınmalıdır. Tutuklama kararının geri alınmasının istenmesiyle, bu karara itiraz edilmesi arasındaki temel fark da bu noktadadır. İtiraz edildiğinde, kararın hukuka aykırı olduğu ve değiştirilmesi gerektiği ileri sürülür. Oysa kararın geri alınması istendiğinde, kararın verildiği zaman hukuka uygun olduğu kabul edilmiştir. Fakat sonradan gerekli neden ve koşulların ortadan kalktığı ileri sürülmektedir.

Yasa 123 üncü maddesinde iki gurup nedenle bir tutuklama kararının geri alınmasını öngörmektedir.

1. Tutuklama nedenlerinin kalmaması

Daha önce de belirtildiği gibi, önceden gerçekleşmiş olan nedenlerin sonradan ilgili olayda bulunmamasıdır.

2. Sanık hakkındaki yargılamanın sona ermesi

Bu sona erme değişik biçimlerde olabilir. Sonsoruşturmada sanık hakkında beraat kararı verildiğinde sanığın suçsuzluğu anlaşılabilir olur. Bu durumda sanığın suçu işlediği şüphesi yenilmiş olacağı için, sanık için “kuvvetli şüphe” aranan bir yargılama önleminde vazgeçilmesi gereklidir. Yasa bunu öngörmüştür. Tutuklama sanığın yargılamanın yapılması sırasında gerçeğin ortaya çıkarılmasını ve sanık hakkında verilecek kararın infazını gerçekleştirmek için kabul edilmiş bir yargılama önlemi olduğuna göre, beraat kararıyla yargılama da sona erdiğine, artık uyuşmazlık çözülmüş, şüphe yenilmiş olduğuna göre, başvuru bir önleme de gerek kalmayacağı açıktır. Bu sonuç, beraat kararına karşı yasayoluna gidilse dahi geçerlidir. Bu bakımdan bu karar geri alınmalıdır.

Yasa bu durumu göz önünde tuttuğundan, sanık hakkında verilmiş olan ve yargılamayı sona erdiren kararlara karşı kanun yoluna başvurulmuş olsa bile, yine de sanığın salıverileceğini, yani tutuklama kararının geri alınmış olacağını kabul etmektedir. (m.123).

Yasada açıklanmamış olmakla birlikte, davanın düşmesi kararı da yargılamayı sona erdireceğinden, aynı sonucu doğurmalıdır.

Ayrıca tutuklanmış olan sanık hakkında savcı kamu davasını açmadığı ya da sanığın tutuklu kalmasına gerek olmadığı kanaatine vardığında, tutuklama kararı geri alınmış sayılır ve savcı sanığı hemen salıverir (m.126)

VIII- Tutuklama Kararına İtiraz

“İtiraz” tutuklama kararındaki hukuka aykırılığı tartışma olanağını yaratan bir yasa yoludur. Her yasa yolunda olduğu gibi, itirazda da yargısal kararların hukuka uygunluğunun denetlenmesi amaçlanır. Tutuklama kararını yargıç verirse (sulh yargıcı), bu karara karşı itiraz edilir (m.297). Fakat bu karar mahkeme tarafından verilirse, buna karşı itiraz edilmesi de istisnaen mümkündür. **Yasa mahkeme kararlarına karşı itiraz yasa yolunu kural olarak kabul etmemiş olmasına rağmen, tutuklamanın özel niteliği bakımından tutuklamaya ve tutuklamanın devamına ilişkin kararlara karşı itiraz mümkündür.** Yasanın 1992 değişikliğinden önce (3842 sayılı yasa değişikliği), yasada (m.298) tutuklamaya "taalluk eden" (ilişkin) kararlardan söz edilmesine rağmen, uygulamada bu kural son derece dar yorumlanmış ve yalnız tutuklama kararlarına karşı bu yol uygulanmıştır. 298 inci maddenin yeni düzenlemesi bu konudaki sorunu kökünden çözmüştür, çünkü tutuklamanın devamına ilişkin kararlar da maddenin kapsamına alınmıştır.

IX- Tutuklama kararının gözden geçirilmesi

Sanık hakkında verilmiş olan tutuklama kararının hukuki temellerinin aradan geçen süre içinde varlığını koruyup korumadığının araştırılması zorunludur. Bu amaçla tutuklama kararının yargı organlarınca gözden geçirilmesi gereklidir. Kararın verildiği zamanla sonradan meydana gelen değişiklikleri değerlendirmek bakımından buna gerek vardır.

Anayasa, tutukluluğun sürmesi için tutuklama nedenlerinin ve koşullarının bulunmasını aramıştır. (AY, 19/4). Yasada ise tutuklama kararının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi düzenlenmiştir (m.112). Bu iş yargılamanın tarafların isteği üzerine yapılabileceği gibi, yargı organlarınca re'sen de yapılabilir.

Yargılamanın çeşitli aşamalarına göre bu faaliyet şöyle düzenlenmiştir.

1) **Hazırlık soruşturmasında** gözden geçirme işini tutuklama kararını vermiş olan sulh yargıcı yapacaktır. Bu inceleme savcının istemi üzerine yapılacaktır. Yasa en geç otuzar günlük aralarla tutuklama kararının gözden geçirilmesini emretmektedir. (m.112/1). Bu şartlar altında savcının otuz gün-lük süreyi geçirmeksizin sulh hakiminden istemde bulunması zorunludur.

2) **Sonsoruşturmada** mahkeme her oturumda sanığın tutukluluk durumunu inceleyecektir. Bu inceleme sonunda tutuklamanın sürüp sürmeyeceği hakkında karar verilecektir. Öte yandan oturum aralarında da bu inceleme yapılabilecektir. Bunun için "şartların gerçekleşmesinin aranacağı" yasada ifade edilmektedir (m.112/son). Bu şartların tutuklamanın devamı konusunun ele alınmasını gerekli kılan olgular olarak anlaşılması yerinde olur. Bu olguların gelecek oturuma kadar beklemeyi ortadan kaldıracak önemde olması gerekir. Başka bir anlatımla, tutuklu sanığın salıverilmesi sorunu için, gelecek oturuma kadar beklendiğinde, bundan büyük zararlar doğmalıdır. Bunu önlemek amacıyla "oturum arası" inceleme yapılmalıdır. Yasada bunun "re'sen" yapılacağına açıklanmış oluşu, bunun mahkemeye düşen önemli bir görev olduğunu belirtmek içindir. Yoksa sanık ya da müdafinin istemi olduğunda, bu incelemenin yapılması şarttır.

X- Özel Tutuklama Durumları

Bazı durumlarda genel tutuklama koşulları ve nedenlerinin gerçekleşmesi aranmaksızın, fakat yargıç kararıyla, sanıkların ve başka yargılama süjelerinin tutuklanabilmesini yasa öngörmektedir.

Bu tutuklama durumlarını genel tutuklamadan ayıran özellik, bunların sürelerinin yasada belirlenmiş olmaları ve belirli olaylarda bu önleme başvurulduğunda söz konusu olayın geçmesiyle bu önlemin kendiliğinden sona ermesindedir.

Duruşmaya gelmemiş ve özür de bildirmemiş olan sanığın tutuklanması (m. 223) sırf sanığı duruşmaya getirme amacı taşıdığı içindir ki, duruşmaya çıkarıldığı ve sorgusu yapıldığında, bu tu-

tutuklama sona erer. Uygulamada 223 üncü madde, sorgu için yapılan çağrıya uymayan, hatta ihzar (zorla getirme) kararına rağmen gelmeyen sanıklar için uygulanmaktadır. Uygulama bugün bu işleme "223 tutuklaması" adını vermektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, bu tutuklamayı yasanın 104 üncü maddesinde düzenlenen tutuklamadan ayıran en önemli nokta, bu tutuklamanın sanığın sorgusunun yapılmasını sağlama amacına yönelik olmasıdır. Bu işlem tamamlandığında, önlem kendiliğinden sona erer. Uygulamada mahkemelerin işlerini kolaylaştıran bir norm niteliği taşımaktadır.

Özel tutuklamaya başka örnek olarak, duruşmada bulunmak yükümünden kurtarılan sanığın, duruşmada hazır bulundurulması için tutuklanması (m.229), duruşmada yargılama disiplini bozan kişilerin tutuklanması (m. 379), tanıklar hakkında uygulanan zorlama hapsi (m.63) sayılabilir.

XI- Hukuka aykırı tutuklamalardan doğan zararların giderilmesi

Konunun önemini göz önünde tutan Anayasa, tutuklama koşulları ve tutuklama nedenleri gerçekleşmeden tutuklanmış olan kişilerin uğrayacakları her türlü zararın devletçe ödeneceğini açıklamıştır (AY, 19/son). Anayasa'da 2001 yılında yapılan değişiklikle, devletin zararları **tazminat hukukunun genel prensiplerine göre ödemesi öngörülmüştür**. Devletin bu zararları giderme yükümü yanında, yargıçların HUMK'da öngörülen özel sorumlulukları da hatırlanmalıdır (HMUK, 573). Bunun koşulları gerçekleştiğinde, yargıçların özel sorumlulukları yönüne gidilecektir.

Anayasanın hukuka aykırı tutuklamaların doğurduğu zararların devletçe ödenmesini öngörmesi, Anayasanın kişi hak ve özgürlüklerine verdiği değeri gösterir. Öte yandan bir hukuk devleti olduğu belirtilen Türk devletinin (AY, M.2), hukuk devletinin nitelikleri ile bağdaşan bir sonuçtur.

Anayasanın sözünü ettiği yasa 1964 yılından beri yürürlüktedir. Yasa, Anayasadan da ileri giderek tazminatı gerektiren ne-

denlerin kapsamını genişletmiştir. Yasaya göre, yalnızca Anayasa-da gösterilen nedenler değil, fakat öteki yasalardaki koşullar dışında da tutuklanmış olan kişilere tazminat verilmesi öngörülmektedir. Ayrıca, yasaya uygun biçimde tutuklanmış olan kişilerden, hakkında (takipsizlik), ya da beraat kararı verilenler, mahkum olmasına rağmen tutuklu kaldığı süreler, mahkumiyet süresinden çok olanlar, yalnızca para cezasına mahkum edilenler için tazminat almak hakkı kabul edilmektedir. Görülüyor ki, yasa yalnızca hukuka aykırı tutuklamalardan ötürü değil, fakat yargılama sonunda suçsuzluğu anlaşılan kişilere de tazminat hakkı tanımaktadır.

İlgili kişi kendi kusuru ve ihmali ile tutuklanmasına neden olmuşsa tazminat isteyemezken (466 s. yasa, m.4), bu hüküm 3696 sayılı yasayla yürürlükten kaldırılmıştır. Yasanın yeni şekli bu varsayımda da tazminat hakkı doğurmaktadır.

Tutuklamadan doğan zararlar maddi olabileceği gibi manevi de olabilir. Tazminat istemi devlete karşı açılacak bir davayla istenir. Yetkili mahkeme zarara uğrayan kişinin ikametgahının bulunduğu yerdeki ağırceza mahkemesidir. Dava bir dilekçeyle açılmak gerekir. Süresi, tutuklanan kişinin yargılama süresinin kesinleştiğini öğrenmesinden başlayarak üç aydır.

Sanığın ikametgahındaki ağırceza mahkemesi aynı zamanda sanığın zararına neden olan mahkeme ise, tazminat davasının yargılması en yakın ağırceza mahkemesinde yapılır (466 s. yasa, m.2). Amaç mahkemenin etki altında karar vermesini önlemektir. Mahkeme üyelerinden birini soruşturma ile görevlendirir, daha sonra savcının yazılı mütalaası alınır ve duruşmasız karar verilir. Mahkemenin kararına karşı Yargıtay yolu açıktır (466 s. yasa, m.3). Bu konu "**özel yargılama yolları**" bölümünde ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

XII- Uygulamada tutuklamanın satırbaşları

Hazırlık soruşturmasında tutuklama duruşması ve kanun-yolları

Tutuklama nedenlerinin ve koşullarının gerçekleştiği bir olayda, savcılık, yapılan hazırlık soruşturması sonunda, sanık/sanıkların tutuklanmasını sulh ceza yargıcından isteyebilecektir. 1992 öncesi dönemde bu konudaki mekanizma şöyle işlemekteydi : Savcının tutuklama istemini içeren müzekkeresi yargıca geldiğinde, sulh yargıcı gizli bir oturumla, müdafii katılmaksızın, sanığın sorgusunu yapmakta ve onun tutuklanmasına ya da salıverilmesine karar vermektedir.

1992 reformu bu mekanizmada temel bir değişiklik yapmıştır :

Savcının tutuklama müzekkeresi üzerine bir duruşma açılmalıdır. Bu duruşmada savcı ve sanıkla müdafii hazır bulunmalıdır. Konusu yalnızca tutuklama olan bir duruşma ve yargılama yapılmalıdır. Yasanın öngördüğü sistem budur.

Uygulamada savcılar bu yöntemi benimsememekte ısrarlıdır; işlerinin artmaması eğilimindedirler. Oysa, henüz suçluluğu belli olmayan bir kişinin, hatta hakkında henüz bir kamu davası açılmamış bir kişinin özgürlüğünün tartışıldığı unutulmamalıdır. Yargıtay da bu konuda yasadaki hükmü yanlış yorumlayarak, bu çağdaş gelişmenin önünü kapatmak istemektedir. Bir daire kararı olan bu karardan en kısa sürede dönülmelidir (bkz. Yurtcan, CMUK Şerhi).

Tutuklama duruşmasında müdafii hazır bulunmak ve sanığa hukuki yardımda bulunmak hakkına sahiptir. Müdafii bunun için vekaletname ibraz etme! zorunda değildir. Yasada bu eksikliğin savunmayı engellememesi düşünülmüştür.

Bu duruşmada ilkin sanık sorguya çekilir. Sonra müdafii, varsa delillerini ibraz eder ve tutuklamayı önlemek için savunma yapar. Daha sonra savcılık, duruşma sonunda önceki tutuklama isteminden geri dönüp dönmediğini belirtir, ve sulh ceza yargıcı kararını verir.

Sanık hakkında tutuklama kararı verilirse, bu karara karşı itiraz yolu açıktır. Bu itiraz süresizdir, Ancak bu itirazın savcının kamu davasını açmasına karar yapılması gerekir. Savcı kamu davasını açarsa, artık tutuklama kararına itiraz edilemez; esas mahkemesinden sanığın tahliyesi istenir.

İtiraz üzerine asliye ceza yargıcı karar verir. Bu karar kesin-dir.

Sulh yargıcı, yukarıda anlatılan tutuklama duruşması so-nunda sanığın salıverilmesine karar verirse, savcı bu karara karşı itiraz yoluna gidebilir. Asliye yargıcı bu itirazı reddederse, karar kesindir. Sanık serbest kalır.

Ancak asliye yargıcı, savcının itirazı üzerine sanığın tutuk-lanmasına karar verebilir; bu kararı verdiği takdirde, sanık ya da müdafii bu karara karşı acele itiraz yoluna gidebilir. Bu başvuru bir haftalık süreye tabidir ve itirazı ağırceza mahkemesi inceler. Bu mahkemenin kararı kesindir.

1. Tahliye istemi ve kanun yolu

Tahliye istemi, tutuklama nedenlerinin ortadan kalktığı ne-deniyile, tutuklama kararının geri alınması ve sanığın salıverilmesi amacını taşır.

Tahliye istemi, özellikle duruşmada ön plana çıkar. Daha ön-ce duruşmaya ayrılan bölümde bu konu üzerinde durulmuştu. Bu nedenle tekrarından kaçınıyorum.

Mahkeme, duruşmada yapılan bir tahliye istemini reddetti-ğinde, bu karara karşı itiraz yolu açıktır. 1992 reformuna kadar bu konuda tereddüt edilmiştir. Yasada açık bir ibare olmadığından, bu yol kapalı tutulmuştur. 1992 reformunda bu yol açılmıştır; 298. maddeye açıklık getirilmiştir. Buna göre tahliye istemi redde-dildiğinde, bu karara karşı bir üst mahkemede itiraz etmek müm-kündür. Bu konuda sulh, asliye, ağırceza basamaklarını hatırla-mak gerekir. Böyle bir istem bir ağırceza mahkemesi tarafından reddedilmişse, bu itirazı en yakın ağırceza mahkemesi inceler. Bir yargı çevresinde, ağırceza mahkemesi birden çok daireye ayrılmış-sa, bu itiraz için dosya en yakın ağırceza mahkemesine gönderil-mez; itirazı numara olarak bir sonraki mahkeme inceler.

Örnek : Tahliye istemini İstanbul 2. Ağırceza Mahkemesi red-detmişse, itirazı İstanbul 3. Ağırceza Mahkemesi inceler.

2. Sorgu için tutuklama

Ugulamada sık karşılaşılan bir durumdur. Sanık sorgusu, duruşmada mutlaka yapılması gereken bir işlemdir. Bu nedenle, sanık ilkin celpname ile çağrılır. Gelmediği, mazeret de bildirmediği takdirde, ihzaren celp edilir, yani kolluk zoruyla getirilmek istenir. Bu çaba da sonuçsuz kaldığında, mahkeme sanık hakkında CMUK'nın 223 ve 229. maddelerine göre tutuklama kararı verir.

Bu tutuklama özel bir tutuklamadır; amacı sanığın sorgusunu yapabilmektir. Bu niteliği ile genel tutuklamadan ayrılır. En önemli özelliği sonucu bakımındandır. Sorgu için tutuklama, sanık sorguya çekildiğinde kendiliğinden kalkar. Bu nedenle mahkemeler böyle bir durumda, ara kararında tutuklamanın kalktığını belirtmekte, savcılığa tezkere yazılarak, tutuklama müzekkerelerinin polisten geri gönderilmesini istemektedirler.

Ugulamada mahkemeler 223. madde çerçevesinde sorgu için tutuklama kararını vermekte, hatta sanık mahkemeye geldiğinde, duruşma günü beklenmeksizin sorgusunun yapılacağını kararlarında açıklamaktadırlar.

&4. ZORLA GETİRME(İHZAR)

- * **Sanık ve tanık için uygulanabilen bir önlemdir.**
- * **Yalnız yargıç karar verir.**

I- Kavram

Bir yargıç kararıyla, sanık ve tanıkların özgürlüklerinin kolluk tarafından sınırlandırılarak, bu kişilerin çağırılan makama götürülmesidir.

Zorla getirme bir yargılama önlemi olarak özgürlüğü sınırlandırır. Bu bakımdan Anayasa gereğince yargıç kararına dayanmalıdır.

dır (AY, 19/3). Bu önlemin amacı, kendisini çağırın makam önüne kendi rızası ile gelmeyenleri, kolluk gücüyle getirmektir. Bu nedenle de zorla getirme gerçekleştiğinde, sona erer. Örneğin bir tanık zorla getirilip beyanda bulunduğu anda, serbest kalır.

Zorla getirme, bir müzekkere ile gerçekleşir. Buna zorla getirme müzekkeresi denir. Uygulamada ve yasada buna "ihzar müzekkeresi" adı verilir (m.133/2). Bu müzekkere sanık ya da tanığın bulunduğu yerdeki kolluk makamlarına hitap eder. Bunda, getirilmesi istenen kişinin kimliği, eşkali, sanıksa kendisine yüklenen suç ve tanıksa niçin zorla getirildiği yazılmak gerekir (m.133/2). Ayrıca bu müzekkerenin bir suretinin kişiye verilmesi şarttır (m.133/son).

Zorla getirme müzekkeresi günlük ya da günsüz olabilir. Günsüz olduğunda, hemen yerine getirilir ve kolluk istenen kişiyi hemen çağırın makama götürür. Günlü zorla getirmelerde de, sanığın özgürlüğünün kısıtlanması, zamanında çağırın makamda hazır bulunacak biçimde ayarlanmak gerekir. Yasa bunu, zorla getirmenin, getirme için haklı bir zamanda başlaması ve işlemin sonuna kadar sürmesi biçiminde açıklamıştır (m.134/son).

Bilirkişiler hakkında 1985 yılına kadar zorla getirme durumu uygulanmazken, yasanın 70 inci maddesinde 1985'de yapılan değişiklikle, bilirkişiler hakkında tanıklara ilişkin hükümlerin uygulanacağını açıklanmış oluşu, bilirkişilerin de zorla getirileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Uygulamada bugün zorla getirme kurumu yasadaki görünüşünden ve amacından saptırılmıştır. Özellikle büyük yerleşim yerlerinde, kolluk bir sanık ya da tanıkla ilgili zorla getirme müzekkeresini aldığı anda, bu kişiye bunu tebliğ etmekte, çağırın makama gitmesini, gittiğini ve çağrıya uyduğunu da belgelemek ve ispatlamak bakımından, kendisine verilen belgeyi mahkeme kaleminde mühürlenmesini istemektedir. Bu belge o kişi tarafından kolluğa geri getirildiğinde, işlemin hukuka uygun yapıldığı varsayılmaktadır.

II- Çeşitleri

1. Sanıkların zorla getirilmesi

Zorla getirme önlemine başvurmadan önce sanıklar ilkin celpname ile çağrılır. Buna, gelmezse zorla getirileceği yazılır (m.132). Duruşma için yazılan ve gönderilen celpnamede de durum aynıdır (m.209).

Sanık duruşmaya niçin gelmediğinin özrünü ispat edemezse zorla getirilebilir (m.223). Hatta duruşmada hazır bulunmak ödevinden kurtarılmış olsa bile, sanık yine çağrılabilir. Bu durumda da duruşmada hazır bulunmak zorundadır. Hazır bulunmadığı takdirde de mahkeme onun zorla getirilmesine karar verebilir (m.229).

Sanığa yüklenen suç gerek yalnız ve gerek birlikte para cezasını, hafif hapis ya da müsadereyi gerektirdiğinde (m. 225), sanık zorla getirilemez (m.209).

Hakkında tutuklama kararı verilmesi için yeterli nedenler bulunan sanık da zorla getirilebilir. Yasanın bu kuralı ilkeleriyle tutarlıdır, çünkü özrü olmaksızın duruşmaya gelmeyen ya da bu ödevden kurtarıldığı halde zorla getirilebilen bir sanık, hakkında tutuklama nedenleri bulunduğu anda öncelikle zorla getirilebilir.

Zorla getirme belgesi, daha önce açıklanan biçimde düzenlenir ve sanığa bildirildiğinde, bunun bir sureti de kendisine verilir (m. 133).

2. Tanıkların zorla getirilmesi

Tanıklar kural olarak davetiye ile çağrılır (m. 45). Fakat gelmemenin yasal sonuçları da bu davetiyeye yazılır. Bunlardan biri de zorla getirme önleminin uygulanmasıdır. Tanık çağrı üzerine gelmez özür de bildirmezse, zorla getirilir (m.46). Çağrı üzerine gelmeyen, fakat özür bildiren ve özrü geçerli sayılan tanık hakkındaki zorla getirme kararı kaldırılır.

Yasa istisnaen tutuklu veya acele işlerde, mahkemenin davetiye göndermeksizin tanıkların zorla getirilmelerine karar vermele-rini kabul etmektedir (m.45). Bu yolla getirtilen tanıklar için, davetiye ile çağrılan tanıklar hakkındaki işlemlerin uygulanması da ya-sa gereğidir (m.46). Yasa tutuklu ve acele işlerin en kısa sürede bi-tirilmesi için, bu istisnayı öngörmüş gözükmektedir.

&5. YURTDIŞINA ÇIKMA YASAĞI

- * **Pasaport Yasasının 22nci maddesinde düzenlenmiştir; yalnız yargıç karar verir.**
- * **4422 sayılı Yasada da aynı önlem yer alır; hazırlık so-ruşturmasında DGM yedek yargıcı, duruşmada DGM karar verir. Gecikmede tehlike durumunda savcı da bu önleme karar verebilir. Bu karar yargıcın onayına tabi-dir.**
- * **4389 sayılı Bankalar Yasasında da aynı önlem düzen-lenmiştir.**

CMUK'da bu konuda bir kural yer almamaktadır. Fakat Pa-saport Yasasının bazı kurallarından bu isim altında bir ceza yargı-laması önlemi doğmaktadır. Bu kuralların uygulanması sonucu, bazı kişiler yurtdışına çıkmaktan alıkonulmaktadırlar. Bu konuda-ki kurallar birazdan belirlenecektir. Fakat daha önce yurtdışına çı-karmama önlemini, ceza yargılaması önlemlerine ilişkin bir ilke olan "orantılılık" ilkesi açısından değerlendirmek yerinde olur. Orantılılık ilkesi, daha önce de üzerinde durulduğu gibi, ceza yar-gılaması faaliyeti sırasında uygulanan yargılama önlemleri içinden bir seçim yapılırken olayın özellikleri göz önünde bulunduruldu-ğunda, daha hafif bir önlemin uygulanması ile ceza yargılaması amacına ulaşabilecek olduğunda, daha ağır bir önlemin uygulan-ması yoluna gidilmemesi demektir. Bu konuda özellikle tutuklama ile yurtdışına çıkarmama önlemleri önem taşımaktadır. Bir olayda

yurtdiőına çıkarmama ile amaca eriőilebildiĐinde, daha ağır bir önlem olan tutuklamaya başvurmaya gerek kalmayacaktır. Bu konudaki takdir yetkisi nleme başvurmak durumunda olan kişi ya da makamındır. Bu konuda ilk akla gelen husus, bu yetkinin bir yargıç tarafından kullanılmasıdır.

Bu noktayı belirttikten sonra, yurtdiőına çıkma yasağı ile ilgili kuralları belirtebiliriz.

Bu konuda ilkin Pasaport Yasasının 22 nci maddesi üzerinde durulmalıdır. Bu maddede, yurtdiőına çıkmaları mahkemelerce yasaklananlara pasaport verilmeyeceği belirtilmektedir. Bu kuralın anlamı Şudur: Herhangi bir fiilden ötürü sanık sıfatını almış olan bir kişi için ceza mahkemeleri yurtdiőı yasağı koyabileceklerdir. Bu nleme başvurmak bugün yalnız yargıçlara tanınmış bir yetkidir. Bunun istisnası yoktur. Öte yandan bugün yürürlükte olan hükmün bu önlemin uygulanmasını belirli suçlar için sınırlandırmamıŐ bulunduğu, ceza yargılamasına konu olan her fiilden ötürü bu yasağın konulabileceği gözden kaçırılmamalıdır. 3463 sayılı yasa ile 28.5.1988 tarihinde Pasaport Yasasında ve bu yasanın 22 nci maddesinde yapılan değişiklikle, bu alanda yargıçlar tam olarak yetkili kılınmıŐlardır. Daha nceki hükümde, yargıçların yurtdiőına çıkma yasağı koyabilme yetkisinin yanında, 22 nci maddede sayılan belirli suçlar için, bu yasağın mutlak olarak uygulanması yöntemi kaldırılmıştır.

Eski hükmün uygulandığı dönemde, bir olayla ilgili olarak yrtlen hazırlık soruşturması sırasında, savcılık ya da emniyet söz konusu olayı ve bu olayla ilgili kişilerin fiillerini eski 22 nci maddede sayılan suçlar kapsamı içinde mütalaa ettiğinde, yurtdiőı yasağını koyabilmekteydi. Yeni düzenleme ile bu durum ortadan kaldırılmıştır. Bu alandaki mutlak yetki yargıçlara verilmiş, bu yasağın uygulanması bakımından mecburiyet durumu da çizilmiŐtir. Hatta belirtmek gerekir ki, eski düzenlemede 22 nci maddede, yukarıda anlatıldığı biçimde savcılık ya da emniyet tarafından konulacak bir yasağın, takipsizlik, beraat ya da düşme kararlarının kesinleşmesine kadar, mahkumiyet kararlarının infazının tamamlanması ile ortadan kalkacağı yer almaktaydı. Yeni düzenleme bu

hükmü kaldırmış, bu önlemin uygulanması zamanının belirlenmesi yetkisini de yargıca bırakmıştır. Ceza yargılamasının öteki önlemlerinde olduğu gibi, bir önleme başvurmak ya da bunun kaldırılmasının zamanını tayin etmek yargıcın yetkisindedir. Bundan sonra yurtdışına çıkma yasağının söz konusu olduğu olaylarda da yetki yargıçlarda olacaktır.

Sözü edilen 22 nci madde çerçevesinde yurtdışı yasağına maruz kalan sanıkların ilgili işlemlerin neler oldukları da aynı maddede yer almaktadır. Buna göre, sanıkların açık kimlikleri ile tahdit sebebi, yani yasaklamayı gerektiren olay, mahalli emniyet makamlarına bildirecektir. Bu makamlar da durumu en seri biçimde sınır kapılarına, sanığın nüfusa kayıtlı olduğu emniyet müdürlüğüne ve emniyet genel müdürlüğüne bildirilecektir. Bu durumda olanlar hakkında yasağın uygulanması, kendilerine pasaport verilmemesi, daha önce pasaport almış oldukları takdirde, pasaportlarının geri alınması biçiminde olmaktadır. Uygulamada bu sistem bilgisayara bağlanmış olduğundan, olayların takibi de kolaylaşmış bulunmaktadır.

Bu önlemlerle ilgili olarak yaptığımız açıklamalara son vermeden önce, 1988 yılı değişikliğinin Pasaport Yasasının 7 nci maddesini de önemli ölçüde değiştirdiğini belirtelim. Anılan hükme göre, eski düzenlemede, adliye ile ilişkili olanların isim ve kimlikleri emniyet makamlarına bildirilecekti. Emniyet de bunları tren, liman ve havayolları istasyonlarına ve sınır polisine duyurmak durumundaydı. Bu hükmün ve yöntemin anlamı, sınır polisinin bu gibi kişilerin yurtdışına çıkmalarını engellemesi amacını taşıyordu. Bu hüküm yeni düzenleme ile kaldırılmıştır. Bundan böyle yurtdışına çıkma yasağı, daha önce anlatıldığı üzere, Pasaport Yasasının 22 nci maddesi kapsamı içinde yürütülecektir.

Yurtdışına çıkma yasağı konusunda iki yeni yasada yeni düzenlemeler yer almaktadır. Bunların da bu bölümde belirtilmesi uygun olur.

Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu (4422 sayılı Kanun) **9 uncu maddesinde yurtdışına çıkma yasağı öngör-**

mektedir. Yasanın kurduğu sistem Şöyle özetlenebilir: Yasanın kapsamına giren suçlarda (m.1), Şüpheli ya da sanıkların yurtdiŐına çıkmalarının geçici olarak yasaklanmasına, hazırlık soruşturmasında yargıç karar verir. Bu yargıç, yetkili devlet güvenlik mahkemesinin yedek yargıcıdır (m.11/2). Belirtmek gerekir ki, 4422 sayılı yasa, bu yasada yer alan suçların yurtdiŐına çıkmadan söz edildiğinde, yetki bu mahkemelerde görevli yedek yargıçlara verilmiştir. Hatta daha yakın bir incelemede, bir yerdeki DGM'nin birden çok dairesi bulunduğunda, yargı görevi 1 no.lu DGM tarafından kullanılacaktı (m.11/1). Bu durumda yurtdiŐına çıkma önleminin uygulanmasına karar verecek olan yargıç da 1 no.lu DGM'nin yedek yargıcı idi. 4723 sayılı Yasa bu sonucu ortadan kaldırmıştır. Bu kapsamdaki dosyalar da artık "dağıtım"a tabidir.

Aynı yasa kapsamında görölen bir davada, sorsoruşturmada sanığın yurtdiŐına çıkmmasının yasaklanmasına mahkeme karar verebilir.

Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, savcı da Őüphelinin yurtdiŐına çıkmalarına karar verebilir. Bu savcı da DGM savcısıdır. Bu karar derhal ve en geç 24 saat içinde yargıcın onayına sunulur. Yargıç kararını 24 saat içinde açıklar; aksi halde savcının kararı kendiliğinden kalkar.

Bankalar Yasasında da (4389 sayılı yasa) **yurtdiŐına çıkma yasağı düzenlenmiştir.** Yasada, bir bankanın yönetim ve denetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredildiğinde, bu Fon bankanın ortaklarının malvarlığı ile ilgili önlemleri almak ve ortakların yurtdiŐına çıkmalarının yasaklanmasını istemek yetkisine sahiptir (4389 sayılı Yasa, m.17, 14/5/b/bc). Yasada bu istemin "yetkili mahkeme"ye yapılacağı belirtilmektedir. Bu konuda ilginç olan nokta Şudur: Bu olmadığı içindir ki, bu mahkeme bir hukuk mahkemesi olmak zorundadır. Uygulamada Fon, Ankara Asliye Ticaret Mahkemesine başvurmakta ve yurtdiŐına çıkma yasağı kararı almaktadır.

Bu konuda dikkat edilecek olan bir husus da, yukarıda belirtilen sonucun bankanın yalnızca ortakları için öngörölmüş olma-

sıdır. Ticaret hukuku kuralları çerçevesinde, bir bankanın yönetim kurulu üyeleri aynı zamanda ortak olmak zorunda olduklarından, bu mekanizma yönetim kurulu başkan ve üyeleri için işleyecektir. Yasada bu biçimdeki bir sınırlama, bankanın diğer çalışanları ve ilgilileri için, 14 üncü maddenin devreye sokulması ile yurtdışına çıkmalarının yasaklanmasını mümkün kılmaz. Niteliği itibariyle yurtdışına çıkma yasağı özgürlüğü sınırlandıran bir önlem olduğu içindir ki, bunun kapsamı genişletilemez.

Bankalar Yasasında öngörülen suçlarla ilgili olarak ceza soruşturması yürütüldüğünde, yurtdışına çıkma yasağının uygulanması yönünden ilk akla gelen hüküm Pasaport Yasasının 22 nci maddesi olmak gerekir. Bu yasadaki genel hükümler Bankalar Yasasına aykırı eylemler nedeniyle de uygulanabilecektir. Bu hükmün uygulanması ile ilgili olarak bu bölümde daha önce açıklamalar yapılmıştı.

İlginç olabilecek olan bir varsayım da Şu olabilir: Bir banka bünyesinde işlenen fiiller 4422 sayılı Yasanın (Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu) kapsamında görüldüğünde, bu yasadada özel olarak düzenlenmiş bulunan ve yasanın 9 uncu maddesinde öngörülen ve yurtdışına çıkma yasağını düzenleyen kurallar uygulanacaktır.

&6. MÜŐAHEDA (GÖZLEM) ALTINA ALMA

- * **Sanığın akli durumunun tespiti için uygulanan bir önlemdir.**
- * **Yargıç karar verir.**
- * **CMUK'nın 74üncü maddesi ayrıntılı kurallar öngörmüştür.**

Bu kavram üzerinde daha önce durulmuştu. Sanık hakkında dar anlamda bir cezanın uygulanıp uygulanmayacağı ya da TCK'nın 46 ve 47 nci maddesinin uygulama alın bulup bulamaya-

çağının belirlenmesi bakımından başvuru bir yöntemdir. Sanık için tedavi ve muhafaza ya da TCK'nın 47 nci maddesinin uygulanmasının mümkün olup olmadığı araştırılmaktadır.

Sanık için suçluluğu belirlenmeden önce özgürlüğünün bir yargıç kararıyla sınırlandırılması söz konusudur. Bu nedenle sanık müşahede için gözaltına alındığında, hakkında bir ceza yargılaması önlemine başvurulmuş olur. Bu kurum yasanın 74 üncü maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Sanığın şuur ve hareket serbestliğinin bulunup bulunmadığının (TCK, 46, 47) bu yöntemle araştırılması yanında, uyuşturucu madde müptelası (tutkunu) (TCK, 404) ya da sarhoşluk müptelası (TCK, 573) olup olmadığı da bu yolla incelenecektir. Çünkü TCK'nın 46, 404 ve 573 üncü maddelerinin uygulama alanı bulabilmesi için, sanıkların müşahede altında tutulmaları gerekebilmektedir. Gerçekten yalnızca muayene ile anlaşılabilen durumlarda bu gereklidir.

&7. ELKOYMA (ZAPT)

Bu konuda kitabın birinci bölümünde tüm açıklamalar yapılmıştır. Bu nedenle tekrar edilmemektedir.

&8. HABERLEŞME ARAÇLARININ DİNLEMeye ALINMASI(TELEFON DİNLEME)

Bu konuda kitabın birinci bölümünde tüm açıklamalar yapılmıştır. Bu nedenle tekrar edilmemektedir.

&9. ARAMA

Bu konuda kitabın birinci bölümünde tüm açıklamalar yapılmıştır. Bu nedenle tekrar edilmemektedir.

&10. İSTİNABE (TALİMAT YAZMA) VE NİYABET

I. İstinabe (Talimat Yazma)

- * Yerel yetkili yargıcın bir işlem için (sanık, tanık dinleme, bilirkişi incelemesi v.b.) yetkisini bir başka yargıca devretmesidir.
- * Mahkemelerin aynı derecede istinabeye dikkat etmeleri gerekir.
- * Savcılar da aynı yetkiyi kullanabilir.
- * Büyükşehir belediyesi sınırları içinde-istisnai durumlar hariç- istinabe yasaktır.

a) Kavram

Yerel yetkide istisnalardan birini oluşturan istinabe, bir yargıç ya da mahkemenin belirli bir yargılama işleminin yapılması konusunda sahip olduğu yetkiyi, yerel yetkisiz bir yargıç da mahkemeye devretmesidir.

Aynı yetki hazırlık soruşturması aşamasında savcılar tarafından da kullanılacaktır.

Örnek: İstanbul'daki mahkeme Ağrı'da bulunan bir tanığın dinlenmesi için Ağrı mahkemesini yetkili kılar ve Ağrı mahkemesi bu tanığı dinleyerek ifadesini tutanağa geçirir ve İstanbul'daki mahkemeye gönderir.

İstinabe kurumu uygulandığında, yerel yetkisiz yargıcın yaptığı işlem (örnekteki tanık dinleme) tam olarak geçerlik taşır. İstinabe eden yargıç tutulan tutanakla sonuç çıkarır. Bu durum, istinabenin, delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesinin bir istisnası olmasını sonuçlar. Gerçekten delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesi, bir uyuşmazlık konusunda sonuç çıkarmak durumunda olan yargıcın delille bizzat temasa gelmesini zorunlu kılar. Örnekte olduğu gibi, yetkili mahkeme tanığı çağırıp dinlemeli ve onun sözlerini değerlendirmelidir. Oysa istinabenin uygulandığı durumlarda, bun-

dan sarfı nazar edilir ve istinabe sonucu yetkili kılınan mahkemenin tutanağı ile sonuç çıkarılır.

Yasada istinabeyi kurum olarak düzenleyen bir kural yer almamaktadır. Ancak çeşitli kurallarda, istinabe olunan yargıç ya da mahkemede söz edilir (m. 216, 297, 298).

İstinabe kurumunun uygulanması ile ilgili bir sınırlama 1985 yılında yasada yapılan değişiklik sonucu gerçekleşmiştir (CMUK, Ek. 5). Buna göre, büyükşehir belediye sınırları içinde yargılama yapmakta olan mahkeme, bu belediyenin sınırları içinde bulunan, müdafî, şikayetçi, sanık, tanık ve bilirkişilerin istinabe yoluyla dinlenmesine karar veremeyecektir. Dikkat edilirse, yargılamada en önemli işlemler bakımından bir yasak getirilmiştir. Mahkemenin bu yasağın dışına çıkabilmesi, olayda kesin zorunluk bulunmasına bağlıdır. Bunun takdiri, istinabe kurumunu uygulamak durumunda olan mahkemeye aittir. Bu takdir temyiz incelemesinde denetlenebilecektir. Bunun dışında, istinabe olunan mahkemenin, istinabe yoluna başvuran mahkemenin takdirini denetlemesi söz konusu değildir.

Bu nitelikteki bir sınırlamanın yasaya konulmasının temel amacı, bir yandan istinabe yetkisinin kötüye kullanılmasını önlemek, öte yandan yargılamayı hızlandırmaktır. Ayrıca istinabe kurumunun delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesini engelleyen bir nitelik taşıdığı da dikkate alınır, yasakoyucunun bu değişiklikle birkaç amacı birlikte gerçekleştirmek istediği anlaşılır.

İstinabe kurumu bütün yargılama işlemleri için uygulanabilir. Yasalarımızda bunu engelleyen bir kural yoktur. Bu yönüyle istinabe niyabetten ayrılır. Bu konuda açıklamalar birazdan yapılacaktır. Fakat şimdiden belirtmek gerekir ki, niyabette sanık sorgusunun bu yolla yapılmasını yasa kabul etmemiştir.

Yargıtay da sanık sorgusunun istinabe yoluyla yapılabileceğini şu sözlerle kabul etmektedir: "Esas mahkemesinin kararı Yargıtayca bozulduktan sonra, sanığın mazereti nedeniyle duruşmaya gelememiş olması halinde, sanığın savunmasını elde etmek için istinabe yoluna başvurmak yasaya uygundur. Suç ağırcezalık olsa bile, bu yola gidilebilir." (Yar. 1. CD, 24.9.1970, E.3165, K.2568).

Yine Yüksek Mahkemeye göre sanık istinabe yolunda varestede tutulmasını isteyebilir. Bunun anlamı, duruşmada hazır bulunmak yükümünden kurtulma sonucu taşıyan varestede kurumunun istinabe kurumu ile birlikte uygulanabilmesidir. Yargıtay, "istinabe ile alınan savunmasında sanık, duruşmadan varestede tutulmasını istemiş bulunmasına göre, yasanın 226 ncı maddesince varestede tutulma kararı var sayılır." demektedir. (Yar. CGK, 10.12.1973, E.526-K.785). (bkz. Yurtcan, Şerh, md. 216 ve 226).

İstinabe kurumu bilirkişi incelemelerinde de sıkça uygulanmaktadır. Özellikle uyuşmazlığın çözümüne yardımcı olabilecek uzman kişilerin bulunduğu yerdeki mahkemelerin istinabe edilmesi söz konusu olmaktadır. Bu konu yönünden bir noktaya dikkati çekmekte fayda vardır. İstinabe olunan yargıç ya da mahkeme, kendisini istinabe eden yargıç ya da mahkemenin kararı ile tam olarak bağlıdır, bunun dışına çıkamaz. Bir bilirkişi incelemesi istinabe yoluyla yapılıyorsa, istinabe eden mahkeme de bilirkişi kurulunun hangi uzmanlardan oluşacağını kararında belirtmişse, bunun dışına çıkılamaz. Bu tür bir aykırı davranış disiplin hukuku kurallarına göre değerlendirilir.

b) Uygulaması

İstinabe, yargıçlar ya da mahkemeler arasında uygulanabildiği gibi, savcılar arasında da uygulanabilir. Savcılar arasında bir görevsel altlık üstlük ilişkisi söz konusu olmadığından, istinabenin uygulanması mahkemelere oranla daha kolaydır. Mahkemeler arasında istinabe yolu uygulanırken, dikkat edilecek nokta, istinabe eden ile istinabe edilen mahkemenin aynı seviyede olmasıdır. Örneğin bir asliye mahkemesi ancak bir asliye mahkemesini istinabe edebilir. Bu kuralın dışına çıkılabilmesi için zorunluk bulunmazdır.

İstinabe kurumu ulusal çapta uygulanabildiği gibi, uluslararası planda da uygulanabilir. Bir yardımcı ülke mahkemesinin de istinabe edilerek bir işlemin yapılmasına yardımcı olması istenebilir. Devletler arasında yapılan adli yardım anlaşmalarında bu yolda kurallara rastlanır.

c) Amacı

Yerel yetkide bir istisna olan istinabe kurumunun temel amacı, yargılamada çabukluğu sağlamaktır. Bir başka deyişle, istinabe kurumunun kabul edilmesinin nedeni, pratik amaçlardır. Bir tanığın mahkemenin bulunduğu yerden çok uzakta olması halinde dahi aslolan o tanığın yetkili mahkeme önüne gelerek beyanda bulunmasıdır. Ancak buna tam olarak uyulması, belki bir oranda yargılamaya faydalı olacak ve hizmet edecektir, ama başka açılardan, yargılamayı geciktirmek ya da pahalılaştırmak gibi, yargılamaya zarar verecektir. İşte bu nedenlerle istinabe kurumu yasalarda görülmüştür.

İstinabe kurumuna yasalarda yer verilmesinin bir başka nedeni ve dayanağı da, yerel yetkinin aslında pratik amaçlarla kabul edilmiş bir yetki ayırımı oluşudur. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi, yerel yetkide bir yerdeki yargıçla bir başka yerdeki yargıç arasında eşitlik söz konusudur. Pratik amaçlarla yerel yetki bölüşmesi kabul edilmiştir. Bu nedenledir ki, istinabe yolu açılarak, yerel yetkili yargıcın yerel yetkisiz olana yetkisini devretmesi uygun görülmüştür, çünkü bu yargıçlar arasında bir derecelenme yoktur. Yalnızca görevi başka başka yerlerde yapmak söz konusudur.

II. Niyabet

- * **Bir kurula verilmiş olan yetkinin, kurulun kararıyla, o kurulun bir/birden çok üyesine devredilmesidir.**
- * **İşbölümü yönünden yetkide bir istisnadır.**
- * **Niyabet konusunda yasalarımızda genel bir kural yoktur.**
- * **Sanık sorgusu için niyabet mümkün değildir.**

İşbölümü yönünden yetkide bir istisnadır. **Bir kurula verilmiş olan görevin kurulun kararıyla, o kurulun bir ya da birden**

çok üyesine bırakılması anlamına gelir. Naip adını alan bu kişi ya da kişiler o görevi kurula "niyabeten" yerine getirirler. Görev yine kurul adına yapılır. Bu yönüyle işbölümünde bir istisnadır, çünkü bir yetki devri söz konusudur. Niyabete yakın ve paralel kavram, yerel yetkideki istinabe kavramıdır.

Niyabet konusunda yasalarımızda genel bir kural yoktur. Ancak yargılama yasasının bazı kurallarında (m. 78, 216, 297, 298) naip yargıçtan söz edilmektedir.

Yargıtay niyabet kurumunun uygulandığı bir durumda, naip olarak atanan yargıcın yerine işlemin bir başka üye tarafından yapılmış olmasını yasaya aykırı bulmuştur. Yüksek Mahkemeye göre, "İstinabe yoluyla görevlendirilen ağırceza mahkemesinin yetki verdiği üye yerine, yetkisi bulunmayan başka bir hakim tarafından bilirkişi incelemesi yapılması yasaya aykırıdır." (Yar. CGK, 21.3.1977, E.9-105/K.128). (bkz. Yurtcan Şerh, md. 216).

Duruşmanın vasıtasızlığı ve delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesine istisna olan niyabetin ancak zorunluk bulunduğu uygulanması gereklidir. Yasamız sanığın sorgusu için niyabeti kabul etmemiştir. Bu yönüyle de istinabeden ayrılmaktadır.

&11. DURUŞMA HAZIRLIĞI

- * **Sonsoruşturmanın duruşmayı hazırlayan bölümüdür.**
- * **Uygulamadaki ismi "tensip"tir.**
- * **Duruşma gününün ve saatinin belirlenmesi, çağrılarının yapılması(iddianame ile birlikte), sanıkların nüfus ve sabıka kayıtlarının getirilmesi, bu dönemin temel işlemleridir.**

I- Konusu ve amacı

Duruşma hazırlığı, isminden de anlaşılacağı üzere, duruşmayı hazırlayan bir bölümdür. Amacı kendisinden sonra gelen duruş-

ma bölümünün en kısa zamanda yapılabilmesini sağlamaktır. Bunun için bu bölümde daha önce eksik kalmış hususlar tamamlanacağı gibi, duruşmanın yapılabilmesini sağlayacak işlemlerin gerçekleştirilmesi gerekir. Duruşma hazırlığında, birazdan belirtilecek olan işlemler evrak üzerinden yapılır. Duruşma hazırlığında, birazdan belirtilecek olan işlemler evrak üzerinden yapılır. Duruşma hazırlığında yargılamanın taraflarının biraraya gelmeleri söz konusu değildir. Uygulamada bu devreye “tensip” adı verilmekte, işlemler bir tutanakla tespit edilmektedir. Bu nedenle de bu tutanağa “tensip tutanağı” adı verilmektedir.

Duruşma hazırlığında yapılması gereken işlemler şöyle sıralanabilir:

II- Duruşma Hazırlığında Yapılan İşlemler

1. Duruşma gününün belirlenmesi

Duruşma gününü belirlemek yetkisi mahkeme başkanındır (m.206). Devlete ve genel adaba karşı suçlarla, yağma, adam kaldirma ve öldürme cürümleri ötekilerden önce görülür (m.206/2). Yasa bu suçların önemini göz önünde tutmuştur. Uygulamada tutuklu işler de öncelikle ele alınmaktadır.

Yargıtay bir kararında, “Duruşma günü belirlenmeden, taraflara celpname çıkarılmadan, duruşma açılmadan ve olayda CMUK’nın 223/son maddesinin uygulanma olanağı bulunmadığı gözetilmeden, hak kaybı sonucunu doğuracak biçimde karar verilmesi yasaya aykırıdır.” demektedir (Yar. 10.CD, 24.10.1995, 1995/8756, K.1995/9601) (YKD, Mayıs 1996, s.837-838).

Mahkeme başkanının duruşma günlerini belirlerken, duruşmaların en çabuk biçimde sonuçlanabilecek şekilde yapılabilmesine dikkat etmesi şarttır. Bir güne, bitirilemeyecek kadar çok duruşmanın konulması faydalı olmayacaktır. Bunun dışında mahkemenin çalışma takviminin iyi biçimde ayarlanması gerekir. Yargıtayın şu kararı ilginçtir: “Aralık ayının otuzbirinci günü öğleden sonra genel tatil olduğu halde aynı güne bırakılıp saat 15.30’da

duruşma yapılarak hüküm kurulması yasaya aykırıdır.” (Yar. 4.CD, 25.3.1977, E.2290/K.1928), (Karar için, Yurtcan, Şerh, md.206).

Mahkeme başkanı duruşma gününü belirlerken, özellikle duruşma günü ile celpnamenin bildiri arasında en az bir haftalık bir süre kalmasına da dikkat etmek zorundadır. Bir haftadan az bir sürenin kaldığı durumlarda, sanık duruşmada hazır bulunmak zorundadır. Fakat duruşmanın geri bırakılmasını isteyebilir. Bunu duruşmanın başında, iddianamenin okunmasından önce istemelidir (m.210). Savunma tarafı bu süreyi geçirirse, duruşmanın yapılmasına engel olamaz.

Yasa, sanığın savunması için iyi biçimde hazırlanabilmesi amacıyla, celpnamenin bildiri ile duruşma günü arasında bir haftalık asgari bir süre koymuştur. Bu süreye uyulması, nisbi butlanı gerektirir, çünkü sanık tarafından ileri sürülmediğinde, aykırılık ortadan kalkmış sayılır. Duruşma yapılır.

2. Duruşma için çağruların yapılması

Çağruları yapmak yetkisi mahkeme başkanındır. Fakat gereken celpnameleri yazmak ve bildirmek savcılığın görevidir (m.207). Uygulamada bu celpnamelerin mahkeme kalemlerinde yazıldığı ve bildirildiği görülmektedir. Sanık, tanık ya da bilirkişilerin sayılarının çokluğundan ötürü, duruşmanın bir günde biteyeceğinin anlaşıldığı durumlarda, başkan bu kişilerin başka otuurlara çağrılmasını da emredebilir (m.207/son).

Sanık da celpname ile çağrılacaktır (m.209). Bu celpnamede bir ihtarın da yer alması şarttır. Özürlü olmaksızın duruşmada hazır bulunmayan sanığın tutuklanacağı ya da zorla getirileceği, celpnameye yazılacaktır. Fakat sanığa yüklenen suç, gerek yalnız gerek birlikte para cezasını hafif hapsi ve müsadere cezasını gerektirdiğinde (m. 225), sanık hazır bulunmasa da duruşmanın yapılabilmesidir. Fakat bu yola gidebilmek için, sanığa gönderilen celpnamede, hazır bulunmasa da duruşmanın yapılacağı yazılması yasa şart koşturmaktadır. Bu ihtar yoksa, duruşma yapılamaz

(m.225). Yargıtay tazminat niteliği taşıyan para cezalarının uygulanmasında 225 inci maddenin işletilemeyeceğine karar vermiştir (Yar. 7.CD, 7.3.1973, E.2937/K.3194), (Kararın metni için, Yurtcan, Şerh, md. 225). Yargıtay bir başka kararında şu sonuca varmıştır: “CMUK’nın 225 ve İİK’nın 349 uncu maddelerini içerir nitelikte çıkartılan duruşma davetiyelerinin usulüne uygun tebliğine rağmen, duruşmaya katılmayan sanıkların yokluğunda verilen mahkumiyet hükmünün birlikte oturan ve yanlarında çalışana tebliğ edildiği halde, temyiz edilmeyerek kesinleşmesi karşısında, sanıkların nüfus kayıtlarının getirilmemiş olması ve cezai ehliyetlerinin olup olmadığının belirlenmemesi, hükme etkili önemli bir usul hatası sayılmaz.” (Yar. 8.CD, 15.1.1997, E.1996/17038/K.1997/13) (YKD, Nisan 1997, s. 639-640).

Sanık tutukluysa, ona duruşma günü bildirilecektir. Bu bildirim çağrı yerine geçecektir (m. 209). Bu bildirimle birlikte, sanığın duruşmada kendini savunmak için bir isteği olup olmadığı ve bunun neden ibaret olduğu da sorulacaktır. Bunun için sanığın mahkeme kalemine getirilmesi ve bu konuda bir tutanak düzenlenmesi gereklidir (m.209).

Müdafî de ister sanık tarafından seçilmiş, ister mahkemece atanmış olsun, duruşmaya çağrılacaktır (m. 211).

Sanık bazı tanıkların ve bilirkişilerin duruşmaya çağrılmasını istediğinde, bu konuda bir dilekçe yazmalı ve bunu duruşma gününden en az 5 gün önce mahkeme başkanına vermelidir. Bu dilekçe üzerine verilecek karar hemen kendisine bildirilecektir. Sanığın bu konudaki çağrı istekleri kabul edildiğinde, savcılığa bildirilecektir. Sanığın bu konudaki çağrı istekleri kabul edildiğinde, savcılığa da bildirilecektir (m.212). Başkan bir kişinin çağrılmasını kabul etmeyip bu istemi geri çevirdiğinde, sanık bu kişiyi doğrudan doğruya çağırarak hakkına sahiptir. Hatta sanık daha önce başkana çağrı için dilekçe vermeksizin de bu çağrıyı doğrudan doğruya yapabilir (m. 213). Doğrudan doğruya çağrılan kişiye yol giderleriyle tazminatı, celpnamenin bildirim sırasında verilir ya da bunların mahkeme kalemine yatırıldığı bildirilirse, hazır bulunmak zorundadır (m.213/2). Doğrudan doğruya çağrılan kişinin be-

yanı olayın aydınlanmasına yardımcı olduğunda, bu giderlerin tümü devlete ödenir (m.213/son).

Sanık bu yollarla çağrıda bulunmaksızın, duruşmada dinlemek istediği tanık ya da bilirkişi duruşmaya birlikte getirebilir (m. 215). Bunun için bu kişilerin isimlerini ve ikametgahlarını savcıya zamanında haber vermesi gerekir. Savcı da iddianamede gösterilen ya da sanığın istemi üzerine çağrılan tanık ve bilirkişilerin dışında, başka tanık ya da bilirkişi çağırıldığında, bunların isim ve ikametgahlarını sanığa zamanında bildirmek zorundadır (m. 215/son).

Mahkeme başkanı da re'sen tanık ve bilirkişi çağırabilir (m. 214).

3. Delillerin Toplanması

Delillerin toplanması işi önsoruşturmada bitmiş olmalıdır. Fakat yine de toplanacak bazı deliller bulunabilir. Bunlar yeni ortaya çıkmış olabileceği gibi, daha önce ele geçirilememiş de olabilir. Duruşma hazırlığı bir bakıma önsoruşturmanın eksiklerini tamamlamak görevini de taşıdığından, bu dönemde delillerin toplanması da şarttır.

Savcı suç delillerini ve buna ilişkin nesnelere mahkemeye vermek zorundadır (m.207).

Sanık savunması için bazı delillerin toplanmasını istediğinde, bunlara ait olguları da belirterek bir dilekçe yazmak ve bunu duruşmadan 5 gün önce mahkeme başkanına vermek durumundadır (m.212).

Bunların dışında yasa, mahkeme başkanına da duruşma hazırlığında delil toplama için karar verme yetkisini vermektedir (m.214). Başkana tanınan bu yetki, ceza yargılaması alanında yargıcın, tarafların istemleri ve dava malzemesi ile bağlı olmaması, olayın aydınlanması için re'sen davranabilmesinin bir sonucu ve görünüşüdür.

4.Tanık dinleme ya da bilirkişiye başvurma

Tanıklar kural olarak duruşmada dinlenecek, bilirkişilerden de mütalaaları duruşmada alınacaktır. Fakat hastalık ya da sakatlık ya da aşılması mümkün olmayan bir nedenle, bir tanığın ya da bilirkişinin duruşmada hazır bulunamayacağını anlaşıldığı durumlarda, bunlara duruşma hazırlığında başvurulmasını yasa mümkün kılmaktadır. Bu aslında istisnai bir durumdur. Ancak bir delilin kaybindan korkulduğu için, bu yolun açılması uygun görülmüştür.

Duruşma hazırlığında tanıkların dinlenmesi ya da bilirkişiye başvurulmasında istinabe yolu uygulanabileceği gibi, mahkeme niyabet yoluna da başvuruabilecektir. Bunun için üyelerden birini naip seçecektir. Dinlemenin yeminle yapılması gereken durumlarda, yemin ettirildikten sonra dinleme yapılacaktır (m. 216).

Yasa, tanık ve bilirkişilerin meskenlerinin uzaklığı nedeni ile de bu yola gidilebileceğini, bu kişilerin çağrılmasının zor olduğu durularda, yine istinabe ya da niyatet yoluyla tanık ve bilirkişilerin duruşma hazırlığında dinlenebileceklerini öngörmekte, bu istisnayı daha da genişletmektedir (m. 216/son).

Tanık ve bilirkişi dinleme işlemi için belirlenen gün, savcı, sanık ve müdafie haber verilecektir (m.217). Ancak bu bildirim işlemin yapılmasını geciktirmemelidir. Ayrıca bu kişilerin dinleme sırasında hazır bulunmaları da şart değildir. Tutulan tutanak savcıya ve müdafie daha sonra gösterilebilecektir (m.217)⁽¹⁷⁵⁾. Sanık tutuklu olduğunda, tutuklu bulunduğu yer mahkeme binası içinde yapılacak işlemlerde hazır bulunmayı isteyebilir (m.217/son).

Daha önce keşif ya da muayene yapılmış olsa bile, yasa duruşma hazırlığında, bir kez daha keşif ya da muayeneye olanak tanımıştır (m.218). Buna gerek görüldüğünde, daha önce açıklanan ve tanık ve bilirkişiler için öngörülen kurallar uygulanacaktır (m.218).

5. İddianamenin sanığa bildirim

Savcının iddianamesi celpname ile birlikte sanığa bildirilecektir (m.208). Bu bildirim yapılmasının nedeni, sanığa savunmasını hazırlama olanağını yaratmaktır. Bu bildirim yapılmadığında, sanığın duruşması ertelenmelidir.

**Uygulamada sanıklara celpname ile birlikte iddianamele-
rin gönderilmemesi bir eksiklik; savunmayı zayıflatan bir
unsurdur.**

**Sulh ceza mahkemelerinde açılan davaların iddianamele-
rin sanıklara bildirimini önleyen hüküm (m. 208/2) AYM tara-
fından iptal edilmiştir. (AYM, 14.7.1998, E. 1997/41, K.
1998/47, RG. 24.3.1999, sy. 23649).**

&12. DURUŞMA

- * **Sonsoruşturmanın temel dönemidir; ceza yargılaması denilince, duruşma akla gelir.**
- * **Kendi içinde iki devreye ayrılır : yargılama devresi ve hüküm devresi.**
- * **Duruşma sözlüdür, yüze karşıdır ve kural olarak alenidir.**
- * **Duruşmada işlemler yasanın öngördüğü sıra içinde yapılır.**
- * **Duruşmayı yönetmek, sanığı sorguya çekmek, ileri sürülen delileri dinlemek, başkanın görevidir.**
- * **Duruşma, sanığın, tanıkların ve bilirkişinin yoklaması ile başlar.**
- * **Sanık daha sonra başkan tarafından sorguya çekilir. Sanığa taraflar(savcı, müdafî, şahsi davacı, müdahil, müdahil vekili) ancak başkanın izniyle soru sorabilirler.**

- * **Sonra müşteki dinlenir. Önemli nokta, müştekiye -uygulama diliyle- sanıktan şikayetçi olup olmadığı sorulur.**
- * **Müşteki davaya müdahil olarak katılmak isterse, bu konuda mahkeme karar verir.**
- * **Delillerin toplanması ve değerlendirilmesi önemli bir işlevidir.**
- * **Duruşmada savunma tarafının ve müdahilin/müdahil vekilinin istemleri hakkında savcının görüşü alınır.**
- * **Savcının istemlerine karşı diğer taraflar beyanda bulunabilir. Bunun için başkandan söz istemek gerekir.**
- * **Tutukluluk her celsede gözden geçirilir. Bu konudaki talepler yargılamanın taraflarınca tartışıldıktan sonra, mahkeme karar verir. Bu karara karşı itiraz yolu açıktır.**
- * **Soruşturmanın genişletilmesi(tevsii tahkikat) önemli bir noktayı oluşturur. Mahkemenin taraflara bu konuda istemleri olup olmadığını sorması şarttır. Bu konudaki istemleri mahkeme değerlendirir.**
- * **Duruşmanın sonunda iddia ve savunma taraflarına esas hakkında beyanda bulunma hakkı verilir. Sıra şöyledir : Önce müdahil/müdahil vekili, sonra savcı konuşur. İddialara karşı sanık/müdafî savunma yapar. Son söz sanığa verilir; verilmemesi bozmayı gerektirir. Uygulamada, sanık hazır değilse, müdafîye aynı hakkı tanınmaktadır.**
- * **Suçlamanın değiştiği hallerde, sanığa ek savunma hakkı verilmek zorunludur.**
- * **Hukuka aykırı yollarla elde edilen deliller yargulamada kullanılamaz. Bu anayasal bir ilkedir.**
- * **Başkan duruşmanın yargılama devresinin bittiğini bildirir ve mahkeme hüküm verir.**

- * **Toplu sistemde hükümden önce müzakere yapılır ve oy verilir.**
- * **Hükümleri 253. madde sayar.**
- * **Hüküm, duruşmada hazır olanlara tefhim edilir; hazır olmayanlara tebliğ edilir. Temyiz süresi bu işlemlere göre başlar.**
- * **Duruşmada tutanak tutulur. İşlemlerin sıraya uygun yapılıp yapılmadığını denetlemek ve hangi işlemlerin yapıldığını yazıyla tespit etmek için tutulması öngörülmüştür. Bu belgeye, merasime uygunluğun ispatı yönünden ancak sahtelik iddiası ileri sürülebilir.**

I- Önemi ve duruşmanın akışı

Duruşma sorguşturmanın ikinci dönemidir ve tüm ceza yargılaması faaliyetinin temelini ve amacını oluşturur. Her ne kadar bu dönem sorguşturmaya ait ise de, önsorguşturmanın da amacı bu döneme yönelik olduğundan, ceza yargılaması denince akla duruşma gelir. Bir iş duruşmaya geldiğinde ceza yargılaması en üst noktasına ermiş demektir. Duruşmada yapılacak yargılama sonucu, artık sanığın suçluluğu ya da suçsuzluğu konusunda sonkarar verilecektir. Mahkeme bu kesimde yargı gücünü kullanarak ceza uyuşmazlığını çözecektir.

Duruşma kendi içinde iki ayrı devreye ayrılmaktadır. Bunlar duruşmanın yargılama devresi ve sonkarar devresidir.

Duruşmanın temel özellikleri, sözlü, kamuya açık ve doğrudan doğruya ve tarafların da katılımıyla bir yargılamadan sonra, sanığın gerek özgürlüğü (hürriyeti bağlayıcı ceza verilen durumlarda) ve gerek malvarlığı (para cezası ya da müsadere) üzerinde etki doğuran sonkarar verilmektedir. Ölüm cezasını kabul eden sistemlerde konu sanığın yaşama hakkıdır.

Duruşmanın yapılması sıkı kurallara bağlanmış ve belirli bir sıra izlemesi istenmiştir. Bu bölümün başında yapılacak kısa bir açıklama ilerideki açıklamaların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Duruşmanın akışı şöyledir:

Duruşmanın başında sanık ve müdafinin, tanık ve bilirkişilerin hazır olup olmadığı saptanır. Bunun amacı, duruşmanın başında hazır bulunmayan bir sanık hakkında bir nleme (tutuklama ya da zorla getirme) gerek olup olmadığını, mahkeme tarafından müdafii atamaya yer olup olmadığını, bir tanık ya da bilirkişinin yokluğu nedeniyle duruşmayı geri bırakmaya gerek bulunup bulunmadığını anlamaktır.

Tanık ve bilirkişilerin yoklamasından sonra, sanığın kimliği saptanır ve kişisel durumu hakkında bilgi alınır (m.236). Sonra iddianame okutturulur (m.236/2). Bununla sanık, hakkındaki suçlamayı bir kez daha öęrenmiŐ olur.

Sıra sanığın sorgusuna gelir. Sorgu, sorgunun ilkeleri (m.135) erevesinde yürütülmelidir. Özellikle sanığın "susma hakkı" göz önünde bulundurulmalıdır. Gerek sanığın sorgusu ve gerek iddianamenin okunması sırasında, tanıkların mahkeme salonunu terketmiş olmaları Şarttır (m. 236/son).

Sorgudan sonra, delillerin ileri sürülmesi gerekir (m.237). Her delilin ele alınmasından sonra, sanığa bir diyeceğinin olup olmadığı sorulacaktır (m.250). Savcı ve müdafii de söz istediklerinde, kendilerine açıklama yapma olanağı tanınacaktır.

Delillerin ileri sürülmesi ve tartiŐılması sonuçlandıktan sonra, savcıya, müdafii ve sanığa söz verilecektir. Son söz daima sanığındır (m. 251).

Böylece duruşmanın birinci devresi, yargılama devresi sona ermektedir.

Daha sonra ikinci devrede, sonkarar devresinde, mahkeme gizli bir oturum yapmakta, sonkararı verecek olan yargıçlar aralarında tartiŐmakta ve oy kullanarak sonkararı gerçekleŐtirmektedirler. Bu sonkararın bildirimi (m.261) ile duruşma ve aynı zamanda birinci derece yargılama sona ermektedir.

Bu kısa özetten sonra, ayrıntılı açıklamalara geçilebilir:

II- Duruşmanın Yargılama Devresi

Duruşmanın bu birinci devresine, gerek iddiacı (savcı) ve varsa müdahil ve gerek savunmacı (sanık ve müdafî) tarafların katılımıyla mahkemenin (yargı) yönetiminde yargılama faaliyeti tam olarak gerçekleştiğinden, yargılama devresi adının verilmesi uygun olur. Duruşmanın ikinci devresi olan sonkarar devresinde yalnızca mahkeme (yargı) görev yapmakta, yargıçlar sonkararı vermektedir. Bu nedenle ikinci devrede tam bir yargılamadan söz etmek mümkün değildir.

A- YARGILAMANIN KAMUYA AÇIKLIĞI (ALENİYET)

1. Önemi

Anayasa duruşmanın açıklığı ilkesini koymuş (AY,141), yasa da da aynı ilke tekrarlanmıştır (m.373). Duruşmaların açık olarak yapılması, iki bakımdan önem taşımaktadır. Birincisi, yargılama yapılan yerin olanakları ölçüsünde, herkesin duruşmada ister dinleyici, ister seyirci olarak bulunmasına izin vermeyi gerektirir. İkinci olarak da duruşmanın kamuya duyurulması bu yolla mümkündür. Bu duyurma kitle haberleşme araçlarından yararlanılması yoluyla gerçekleşir. Fakat Basın Yasası (m.30) duruşmada yerilen kararlarla ilgili mütalaa yayımını yasaklamıştır. Bu yasaklamanın amacı, yargıcın basının etkisinden kurtulmasını sağlamaktır.

Duruşmanın açıklığı ilkesi, ceza yargılaması faaliyetinin toplumu ilgilendiren bir konu olmasının bir sonucudur. Ayrıca kapalı kapılar ardında yapılacak bir yargılamanın kötü etkilerini silmeyi hedef alır. Öte yandan bu ilke, toplumdaki bireylerin ceza adaletine olan güvenleri sağlamak amacını taşır. Yargıçlar bakımından ise, hukuka bağlı ve hukuka uygun karar verme, yargıçlık sorumluluğu altında davranma duygusunu geliştirir. Kişilerin adalet hizmetinin yerine getirilmesini denetlemeleri olanağını da verir. Tüm bu sayılan faydalarına rağmen, duruşmanın açıklığı ilkesinin bazen daha üstün çıkarların korunması amacıyla kaldırılabilceği, hukuk devletinin bazı nedenlerle, gizli duruşmaya olanak tanıdığı dikkati çekmektedir.

2. Açıklığın Kaldırılması (Gizli duruşma)

Duruşma açık yapıldığında, korunması gerekli bazı çıkarlar zedelendiği ya da tehlikeye düştüğünde, bu nedenle gerçeğin bulunmasının zorlaştığı durumlarda, açıklık ilkesine sınırlar getirilmektedir. Gerek Anayasa (m.141) gerek yasa (m.373) genel ahlakın ve kamu güvenliğinin korunması için duruşmaların gizli yapılabilmesini kabul etmektedir. Ayrıca küçüklerin korunması için de gizlilik kararı verilmesi gerekir (m.375).

a) Açıklığın kaldırılması yöntemi

Duruşmanın gizli yapılması için mahkeme bir karar verecektir (m.373). Kararın nedenleri de duruşma tutanağına geçirilecektir (m.376). Mahkeme re'sen bu konuyu ele alabilir ve inceleyebilir.

Mahkeme duruşmanın gizli yapılacağı kararını açık duruşmada verecek ve bunun nedenlerini de açık duruşmada tefhim edecektir (m.373). Ancak istisnaen taraflar istediğinde ya da mahkeme re'sen açıklığın kaldırılmasına ilişkin kararını gizli olarak verebilir (m.374). Bu durumun uygulanması için, gizlilik kararının verilmesinin açık duruşmada tartışılmasının da bazı çıkarları zedelemesi gerekir. Duruşmanın tamamının ya da bir bölümünün gizli yapılmasını kararlaştırmak mümkündür.

b) Açıklık ilkesinin zedelenmesi

Açık yapılması gereken bir duruşma gizli yapıldığında, bu bir temyiz nedenidir ve mahkemenin sonkararın mutlaka bozulmasını gerektirir (m.308/b.6). Yargıtay bu nedeni araştırırken, hangi nedenle gizlilik kararının verilmiş olduğunu da denetleyecektir.

3. Açık ya da gizli duruşmada bulunmanın ya da yayının yasaklanması

Mahkeme başkanı, duruşmada bulunması uygun olmayan küçükleri duruşma salonundan çıkarır (m.378). Ayrıca duruşma-

nın disiplinini bozanları da başkan dışarı çıkartır (m.378). Bunlar açık duruşmada bulunması engellenebilecek kişilerdir. 378 inci madde gereğince duruşma salonundan çıkarılan ya da yine aynı kural gereği tutuklanan kişiler sanık ya da müdahil iseler, bunların tutum ve davranışlarından, mahkeme sonraki oturumda da yargılamayı aksatacakları kanısına vardığında, onların yokluğunda duruşmaya devam etmeye karar verebilir. Fakat bu önleme başvurulurken mahkeme esasa ilişkin iddia ve savunmaları engellemek zorundadır. Esasa ilişkin iddia ve savunmaların yapıldığı oturumlarda, mahkemenin gerek müdahil ve gerek sanık hakkında 378 inci maddedeki yaptırımları uygulaması ve bunların yokluğunda yargılama yapılması yasaya aykırıdır (m.379/son).

Buna karşılık başkan gizli duruşmada bazı kişilerin bulunmasına izin verebilir. Fakat bu kişilere duruşmanın gizliliği nedenlerini açıklamamalarını ihtar eder (m.377). Başkan mahkemede staj yapanları müzakereye alabildiğine göre (m.382), bunların gizli duruşmada hazır bulunmasına da izin verebilir.

Yayım yasağına gelince, daha önce de belirtildiği üzere, duruşmadaki kararlar hakkında mütalaa yayımı yasaktır (Basın K., 30). Ayrıca gizli duruşmaların yayımı da yasaktır. Böyle bir duruşmada yapılanlar haber olarak dahi verilemez (m.377/2). Açık duruşmadaki yargılama, kamu güvenliğine, genel ahlaka, kişilerin şeref ve haysiyetine ya da suç işlemeye kışkırtacak nitelikteyse, mahkeme bunları önlemek amacıyla ve bu amaçların gerektirdiği ölçüde kısmen ya da tamamen yayımlanmasını yasaklayabilir. Mahkeme bu kararını açık olarak bildirir (tefhim). Açık ve gizli duruşmalara ilişkin yayım yasaklarına aykırı davranmak suç sayılmıştır (m. 377).

4. Uygulama

“Duruşmanın açıklığı ve gizli yapılabilmesi kavramları üzerinde Yargıtayın hassas olarak durduğu göze çarpmaktadır: “Duruşma oturumlarının açıklığı ilkesi yanında, 15 yaşını bitirmemiş çocuklara ilişkin hükmün gizli tefhim edilmesi gerekirken, olayda

hüküm açık olarak anlatılmıştır. Yasanın amacı, küçüklerin teşhir edilmelerini önlemek olduğuna göre, hükmün bozulmasında hiçbir yarar yoktur. Çünkü geriye dönük yapılarak, gizli tefhimin gerçekleştirilmesi halinde, daha önce yapılmış olan yargılama hatasının onarılması sağlanmış olmayacaktır. Buna maddi olanak bulunmadığından, bu yanlışlık bozma nedeni sayılmamalıdır.” (Yar. CGK, 16.12.1974, E.3-291, K.453). “19 yaşında bulunan sanık hakkında gizli oturum yapılması CMUK’ya aykırıdır.” (Yar. 5.CD, 26.9.1984, E.2655, K.3451). “Duruşma herkese açıktır. Ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, duruşmanın bir bölümünün veya tümünün gizli yapılmasına mahkemece karar verilebilir. Ancak hüküm açık olarak bildirilmelidir. CMUK”ın 375 inci maddesinde sözü edilen, (onbeş yaşını henüz bitirmemiş çocuklar) sözünden amaç, suçtan zarar gören değil, sanıktır.” (Yar. 5.CD, 26.12.1975, E.168/K.90) “Sanığın 15 yaşını ikmal ettiği, fakat 16.6.1971, 2.12.1971 ve 16.12.1971 günlü oturumların gizli yapılması suretiyle, yasanın 373 üncü maddesinin ihlal edilmiş bulunması, hükmün bozulmasını gerektirmiştir.” (Yar. 4.ÇD, 2.2.1972, E.10818, K.690), (Kararların metni için, Yurtcan, Şerh, md. 375).

B- DURUŞMANIN SÖZLÜĞÜ

Yazılılık ve Sözlük, mahkemenin yargıya varırken, uyuşmazlığı çözerken uyguladığı temel birer yargılama ilkesidir. Aynı zamanda bunlar birbirinin karşısı ilkelerdir. Yazılılık ilkesi, devletin yetkili kıldığı organlar tarafından yapılan araştırma ve soruşturma sonunda saptanan ve yazıya geçirilen olgulara dayanarak karar verilmesidir. İşlemleri içeren belgelerin değerlendirilmesi ile hükme varıldığında, yazılılık uygulama alanı bulmuş olur. Buna karşılık sözlülük ilkesi ise, uyuşmazlığın ve bunun dayandığı olguların sözlü bir yargılamada açıklanması üzerine karar verilmesinde ortaya çıkar. Ceza yargılaması alanında, sözlülük denince, gerek tarafların ve gerek mahkemenin uyuşmazlığı çözümü için, elde ettiği olguların ortaya konulması, açıklanması ve tartışılması ile sonuca varmak anlaşılır.

Yazılılık ilkesi tahkik sisteminin temel ilkelerindedir. Bugün için önsoruşturma aşamasında uygulanmaktadır. Buna karşılık sözlülük özellikle duruşmanın temel kavramıdır. CMUK'da duruşmanın sözlülüğü ilkesini açıkça belirten bir kural yer almamaktadır. Fakat yasanın çeşitli kurallarından duruşmanın sözlü yapılacağı anlaşılmaktadır (m. 254, 257). Ayrıca bu kurallarda, gerek delillerin ve gerek sonkararın ancak duruşmada ileri sürülen ve üzerinde açıklamalar yapılan hususlara dayanabileceğinin belirtilmesi de sözlülük ilkesinin benimsendiğini göstermektedir.

1. Duruşmaya ara verilmesi

Bu kararı mahkeme verecektir (m.221/1). Bazı durumlarda duruşmaya ara verileceği yasada açıklanmıştır. Sanığa gönderilen duruşma celpnamesinin bildirim ile duruşma günü arasında bir haftalık süre bulunmaması (m.210), mahkemece atanan müdafinin hazır bulunmaması (m.141), ek savunmaya gerek olması (m.258) gibi durumlarda mahkeme bu kararı verecektir.

2. Araverme süresi

Bu süre sekiz günle sınırlandırılmıştır (m.222). Fakat zorunlu hallerde süre aşılabilecektir. Yasa tutuklu işlerde, zorunlu hallerde dahi ara verme süresinin otuz günü geçemeyeceğini öngörmektedir. Bu kuralın amacı açıktır. Tutuklu sanığın yargılanmasının daha kısa sürede tamamlanması ve gerçeğin ortaya çıkarılması düşünülmüştür.

Ç-YARGILAMAYA KATILAN SÜJELERİN DURUŞMADA HAZIR BULUNMASI

1. Yargıçların hazır bulunması

Duruşmanın doğrudan doğruyalığı ilkesi gereğince, sonkararı verecek olan mahkemenin yargıçları duruşmada hazır bulunmak zorundadırlar (m.219). Bunun amacı yargıya varmak için, duruşmadan tam bir kanaat elde edebilmektir. Bu bakımdan yargılama sırasında yargıçların değişmesi mümkün değildir. Ortaya çıka-

bilecek engelleri yoketmek için, duruşmada yedek üye bulundurulabilecektir (m.381). Bu yedek üyeler duruşmayı izleyecekler ve gerektiğinde, engeli ya da özü çıkan yargıcın yerine geçeceklerdir.

Duruşma tutanağı düzenlemek için, duruşmada zabıt katibi hazır bulunacaktır (m.219, 264).

2. Savcının hazır bulunması

Duruşmada iddia görevini yapmak üzere, savcılık makamını temsil etmek için savcı bulunacaktır (m.219). Savcının hazır bulunması da kesiksiz olmalıdır. Yargıtay bir kararında, "5.3.1973 tarihli duruşma celsesinde, C. Savcısı şahit olarak dinlendiği sırada, iddia makamında C. Savcısı bulundurulmaması bozmayı gerektirmiştir." demektedir. (Yar. 4.CD, 15.5.1973, E.5834/K.4783), (Metin için, Yurtcan, Şerh, md. 220).

Savcılığın duruşmada makam olarak temsil edilmesinin sonucu olarak, birden çok savcı hazır bulunabileceği gibi, bunlar işi aralarında bölerek, görev yapabilirler. Bunun sonucu olarak, savcılık makamındaki savcının değişmesi, sonuca etkili değildir (m.220).

Sulh mahkemelerindeki duruşmalarda savcı hazır bulunmaz (m.219). Bu kuralı "yüze karşılık" ilkesinin bir istisnası olarak kabul etmek mecburiyetindeyiz. Oysa ceza yargılamasının temel ilkelere aykırıdır; devlet adına iddia makamının temsil edilmediğini gösterir.

3. Müdafinin hazır bulunması

Kural olarak müdafî hazır olmaksızın duruşma yapabilir. Buna yasal bir engel yoktur. Ancak müdafî atamanın zorunlu olduğu durumlarda (m. 138), müdafînin duruşmada hazır bulunması mecburidir. Müdafî değişebileceği gibi (m.141), birden çok müdafî duruşmaya katılabilir (m.220). Bunlar isterlerse işbölümü yapabilecekler ve buna göre hazır bulunabileceklerdir.

4. Sanığın hazır bulunması

a) Kural

Sanığın duruşmada hazır bulunması mecburidir (m.223). Duruşmada hazır bulunmayan sanıklar hakkında yargılama yapılmaz. Hatta gelmemenin geçerli özrünü ispat edemeyen sanığın zorla getirilmesi ya da tutuklanmasına karar verilir (m.223/son). Sanığın hazır bulunmasının mecburi tutulması, bir açıdan, mahkemenin hakkında hüküm vereceği kişiyi görmesi, tanınması bakımından önem taşır. Öte yandan da sanık hazır bulunduğu anda, savunma hakkını kullanabilecek, kendisi hakkındaki yersiz ve mesnetsiz suçlamaları çürütebilecektir.

Sanığın duruşma süresince hazır bulunmasını emreden yasa, başkanın onun savuşmasını önlemek için bazı önlemler alabileceğini, hatta ara verme hallerinde sanığı gözaltında tutabileceğini belirtmektedir (m.224).

Belirtmek gerekir ki, sanığın duruşmada hazır bulunması kuralının tam ve katı olarak uygulanması bazen yargılamayı felce uğratabilir. Bu nedenle sanığın bu yükümüne bazı istisnalar tanınmış, sanığın hazır bulunmadığı durumlarda yargılama yapılmasına olanak tanınmıştır.

b) Sanık hazır olmaksızın duruşma yapılan durumlar

Bunlar hazır bulunma kuralının istisnalarıdır.

aa) Duruşmadan varestede tutma

“Varestede tutma” sanığı duruşmada hazır bulunmak yükümünden kurtarmaktır. Sanık ya da bu konuda özel yetkisi olan müdafî varestede kararı isteyebilirler. Bu konudaki kararı duruşmayı yapan mahkeme verir (m. 226) mahkeme sanığı duruşmadan varestede tuttuğunda, sanık duruşmada hazır bulunmayabilecektir.

Sanığın varestede tutulması bütün suçlar bakımından mümkündür (ağırcezalık, asliyelık, sulhlük). Mahkeme varestede kararı vermek zorunda değildir, bu konuda ihtiyari yetkisi vardır. Aslin-

da vareste kurumunun uygulanmasında, mahkeme ile savunma tarafı arasında bir karşılıklı anlaşma vardır. Sanık kişisel savunmasından vazgeçmekte, mahkeme de bunu kabul etmektedir.

Duruşmadan vareste tutuklanan sanığın sorgusu bakımından, yasada ikili bir ayırım yer almaktadır. Suçun ağırcezalık olması ya da olmaması.

Sanığa yüklenen suç ağırcezalık değilse, sanık daha önce sulh yargıcı önünde sorguya çekilmemişse, istinabe yoluyla sorguya çekilecektir. Sanık daha önce sulh yargıcı önünde sorgulanmışsa, sanık sorguya çekilmeyebilecektir. Bu durumda, vareste kurumu uygulandığında, sanığın duruşmada sorguya çekileceği kuralına bir istisna getirilmiş olmaktadır (m. 226/2, 237).

Sanığa yüklenen suç ağırcezalık ise, sanık daha önce bir sulh yargıcı tarafından sorguya çekilmiş olsa bile, yine de istinabe yoluyla sorgusu yapılacaktır (m.226/3). Yasada ağırcezalık suçların yaptırımlarının ağırlığı göz önünde tutulduğundan, bu yola gidilmiştir.

Yasada aslında isteğe bağlı bir kurum olan vareste tutulmanın mecburen uygulandığı bir durum dikkati çekmektedir. Sanık duruşmadan vareste tutulmasını istemese bile, davanın görüldüğü yer mahkemesinin yargı çevresi dışında, başka bir suçtan tutuklu ya da cezası infaz edilmekteyse, sanığın sorgusu, bulunduğu yerdeki mahkeme aracılığıyla yapılabilecektir (m.226/4). Sanığın mahkemenin yargı çevresi dışında tutulması (tutukluluk ya da infaz nedeniyle) onun mahkeme önüne getirilmesini güçleştirici bir neden sayılmış ve sorgunun istinabe yoluyla yapılması öngörülmüştür. Bu sonuç duruşmanın doğrudan doğruyalığı ilkesini zedeleyen bir örnektir.

Vareste tutulan sanığın sorgusunun yapılacağı savcıya ve müdafie bildirilecektir. Fakat bunların hazır bulunması şart değildir. Sorgu tutanağının duruşmada okunmasını yasa öngörmektedir, bu yolla doğrudan doğruyalığı sağlamayı amaçlamaktadır (m.226/6).

Hastalık ya da disiplin önlemi nedeniyle, yargılamanın yapıldığı mahkemenin yargı çevresi dışında bir hastane ya da tutukevine nakledilmiş olan tutuklunun, mahkemenin kararıyla oturumlarda hazır bulundurulmaması mümkündür. Mahkemenin bu kararı verebilmesi, sanığın sorgusunun yapılmış olmasına ve onun hazır bulundurulmasına gerek görülmemesine bağlıdır, Ancak bu koşulların gerçekleşmesi ile sanıksız bir duruşma mümkün olacaktır (m.226/son).

bb) Sanığa yüklenen suçun yaptırımının hafif olması

Bu suç gerek yalnız ve gerek birlikte, para cezasını, hafif hapis ve müsadere cezasını gerektiriyorsa, sanık duruşmada hazır olmaksızın duruşma yapılabilecektir. Bu durumda duruşmanın yapılabilmesi için, sanığa gönderilen duruşma celpnamesinde, gelme de duruşmanın yapılacağı yazılmak gerekir (m.225). Böyle bir kayıt yoksa, duruşma yapılamaz.

Yaptırımın hafif olması, bu alanda bir istisna konulmasını haklı kılmaktadır.

cc) Sanığın duruşmadan savuşması

Mahkeme başkanı sanığın duruşma sırasında mahkemeden savunmasını önlemek için gerekli önlemleri alabilecektir (m.224). Fakat buna rağmen sanık savuşur ya da ara vermeyi izleyen duruşmaya gelmezse, onun yokluğunda duruşma yapılabilecek ve hatta sonkarar verilebilecektir (m.224/son). Bunun için sanığın sorgusunun yapılmış olması ve mahkemenin onun bulunmasına gerek görmemesi şarttır.

çç) Sanığın duruşmada uygunsuz davranışı

Mahkeme başkanı, duruşmada mahkemeye karşı uygun olmayan davranışta bulunan kişileri duruşmadan çıkarabilmekte ve bunlar hakkında disiplin yaptırımı uygulayabilmektedir (m.379). Bunlar arasında sanık da vardır. Böyle bir sanık hazır bulunmaksızın duruşma yapılabilecektir. Ancak disiplin cezası biten sanık duruşmaya alınır.

Duruşma disiplinini sağlamak amacıyla, mahkemenin uygu-

layabileceği önlemler ve disiplin cezaları yasanın 379 uncu maddesinde düzenlenmiştir. Avukatlar hakkındaki hükümler Avukatlık kanununda yer almaktadır (A. K, 58/2). Ancak avukat sanıksa, bu hükümlerden faydalanamaz.

dd) Gerçeği ortaya çıkarmak için sanığın dışarı çıkarılması

Sanık duruşma süresince hazır bulunacaktır. Fakat bir tanığın ya da suçortaklarından birinin sanığın yüzüne karşı gerçeği söyleyemeyeceğinden korkulan durumlarda, mahkeme sanığı duruşma salonundan çıkarabilmektedir. Bu çıkarma yalnız o tanığın ya da suçortağının dinlenmesi işlemi ile sınırlıdır. Bu işlemler bittikten sonra sanık içeri alınacak ve işlemin esaslı noktaları kendisine anlatılacaktır (m.240). Yasa bu anlatımın yapılmasıyla, doğrudan doğruyalığı sağlamak istemektedir.

ee) Gaip sanıkların duruşmalarının yapılabilmesi

Bazı durumlarda gaip olan sanıkların (m.269) duruşmaların yapılması kabul edilmektedir. Aslında kural, gaip olan bir sanık el altında bulunmadığı için, onun hakkında duruşma yapmamaktır. Fakat istisnaen yaptırımı hafif olan suçlar bakımından buna olanak tanınmaktadır. Bunun için gaibe yüklenen suçun, para cezasını ya da müsadereyi ya da her ikisini gerektirmesi aranmaktadır (m.270). Ayrıca böyle bir sanık için hazırlanan ve bildirilen celpnameye, hazır bulunmasa da sanık hakkında duruşma yapılacağı ihtarinin yazılması zorunludur (m.272). Bu ihtar olmaksızın düzenlenen bir celpname üzerine duruşma yapmak mümkün değildir.

5. Öteki sùjeler

Duruşmada hazır bulunabilecek yargılama sùjeler arasında, sanığın yasal temsilcisi (m.145), sanığın eşi (m.145), müdahil ya da vekili (m.367) şahsi davada, şahsi davacı ya da vekili (m.348) sayılmalıdır.

Öte yandan tercüman da duruşmada hazır bulunması gereken kişiler arasında sayılmalıdır. Yargılamada kullanılan dili bil-

meyen sanıkların tercüman yardımından ücretsiz olarak yararlanması, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin bir gereğidir. 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanıp 3 Eylül 1953 tarihinden bu yana yürürlükte olan ve Türkiye'nin de onayladığı bu sözleşmenin 6/3-e maddesi, yukarıdaki hükmü içermektedir. Yargıtay CGK da 12.3.1996 tarih ve E.1996/6-2, K.1996/33 sayılı kararı ile aynı sonucunu paylaşmaktadır (YKD, Nisan 1996, s. 621-624).

D- DURUŞMANIN YÖNETİMİ

1. Kavram

Daha önce de açıklandığı üzere, duruşma sonuşturmanın, hatta ceza yargılaması faaliyetinin bütününün en önemli kesimi olarak, belirli ilkelere (sözlülük, açıklık, doğrudan doğruyalık, kesiksizlik) bağlanmış, duruşmanın başlamasından sonuçlanmasına kadar işlemlerin sırası, bir düzen içinde belirtilmiştir. Bu plan içinde uyuşmazlığın çözümüne kadar süren işin düzeninin sağlanması, "duruşmanın yönetimi" kavramını ortaya çıkarır. Çeşitli makam ve süljelerin katılmasıyla gerçekleştirilen duruşmada, bir düzenin ve otoritenin kurulması kaçınılmazdır. Bu görev yasakoyucu tarafından yargı organına verilmiştir. İddia ve savunma kuvvetleri yargının otoritesi altında faaliyet göstermek durumundadır.

2. Duruşmanın yönetimi yetkisi

Duruşmayı yönetmek, sanığı sorguya çekmek ve ileri sürülen delilleri dinlemek, başkanın görevidir (m.231). Ancak bu yetkinin birçok konuda sınırlandırıldığı, bazen başkan tarafından alınan bir önlemin mahkeme tarafından gözden geçirildiği ve mahkemenin adeta onayına bağlı olduğu, bazen de belirli konularda karar vermek ve önlem almak yetkisinin doğrudan doğruya mahkemeye tanındığı görülmektedir.

Bu durumları iyi biçimde ayarlamak için, biçimsel ve esasa ait yönetim önlem ve kararları sınıflandırmasını yapmak gerekir.

a) Başkanın yetkisi

aa) Biçimsel yönetim kararları ve önlemleri

Bu önlemleri almak başkanın yetkisi içindedir ve bunlar, uyuşmazlığın esasının çözümünde etkili olmamakla birlikte, duruşmada düzenin sağlanmasına yardımcı olurlar. Bu tür önlemlere karşı başvurulacak bir yasalolu olmadığı gibi, bunlar hakkında mahkemenin karar vermesi de söz konusu değildir. Bunlara örnek olarak, duruşmanın açılması, tanıkların ve bilirkişilerin yoklamasının yapılması, delil tartışmasında söz verme, sanığın duruşmadan savuşmasını önleme, dinlenen tanık ve bilirkişilerin mahkeme salonunu terketmesine izin verme, duruşmayı kapatma vb. sayılabilir. Daha önce var olan, duruşmayı tehir etme yetkisi, 1985 değişikliği ile kaldırılmıştır.

bb) Esasa ilişkin yönetim karar ve önlemleri

Bu konudaki yetki de kural olarak başkanındır. Bunların özelliği, esasa ilişkin olduklarından, uyuşmazlığın çözümü bakımından önemli olmalarıdır. Örnek olarak, tanıkların dinlenmesi, sanığın sorguya çekilmesi, bilirkişinin dinlenmesi, belgelerin okutulması, ileri sürülmesi caiz olmayan delillerin reddi vb. sayılabilir.

Bu tür bir önlemin alınmasının caiz olmadığını, yargılamaya katılan taraflardan biri ileri sürüldüğünde, mahkeme bu önlemin akıbeti hakkında bir karar verir (m.231/son). Bunun anlamı, böyle bir karşıkoyma durumunda, başkan tarafından başvuru olan bir önlemin mahkeme tarafından denetlenmesidir. Böyle bir yol, başkan tarafından alınan önlemin esasa ilişkin olması ve uyuşmazlığın çözümü bakımından önemli olması nedeniyle, kabul edilmiştir. Belirtmek gerekir ki, duruşmayı başkan yönetse de, sonuçta verilecek karar mahkemenin ortak kararı olacaktır.

b) Mahkemenin yetkisi

Duruşmanın yönetiminde mahkeme kurulu, başkanın bazı önlemlerini gözden geçirdiği, onları denetlediği gibi, önemli bazı konularda, doğrudan doğruya yönetim yetkisine de sahip olmakta-

dır. Bunlara örnek olarak, sanığın duruşmada hazır bulunmasını emretme (m.229), özrü olmaksızın duruşmaya gelmeyen sanığın zorla getirilmesine ya da tutuklanmasına karar verme (m.223/2), duruşmaya ara verme (m.221), sanığı duruşma salonundan çıkarma (m.240), davaların birleştirilmesine karar verme (m.230) vb. sayılabilir.

3. Başkanın soru sorma izni vermesi

Tanık ve bilirkişilere soru sorma yetkisi başkanıdır (m.233). Fakat üyeler istediklerinde, başkan bunların soru sormasına izin verir. Aynı izin savcı, sanık ve müdafie, varsa müdahile ve vekiline de verilir (m.233). Bunlar da tanık ve bilirkişiye doğrudan doğruya soru sorabilirler. Sanıkların birbirlerine soru sorması mümkün değildir.

Bu kişilerin soracakları soruların gereksiz ya da işin aydınlanmasına yardımcı olacak nitelikte olmadığı kanısında olan başkan, bunların sorulmasına engel olabilir (m.234/2). Bu konuda kuşkuya düşülürse, mahkeme karar verir (m. 235).

Bilirkişi de raporunu hazırlamak bakımından gerekli görürse, tanıkların dinlenmesinde ve sanıkların sorgusunda hazır bulunabilir ve bunlara doğrudan doğruya soru sorabilir (m.73).

4. Çapraz sorgusunun uygulanması

Türk ceza yargılaması sistemine yabancı olmakla birlikte, çapraz sorguyu düzenleyen bir kural yasada yer almaktadır. Çapraz sorgu anglo-amerikan sisteminin bir ilkesidir. Bu sistem gerek savcı ve gerek müdafinin kendi ileri sürdükleri ve davet ettikleri tanıklara kendilerinin soru sormaları, bu yolla bazı olguları ispatlamaya çalışmaları sistemidir. Çapraz sorgu uygulandığında, yönetim esas olarak mahkeme başkanında olmakla birlikte, tanıkları dinlemek ve sanığa soru sormak yetkisi bunu yöneten sūjeye, savcı ya da müdafie geçmektedir.

Yasa bizde bunun için savcı ve müdafinin birlikte bu yolu uy-

gulamak istediklerini bildirmelerini öngörmekte, mahkeme görevi kendilerine vermektedir. Savcı kendi tanıklarını ve bilirkişisini dinleyecek ve onlara soru soracak, daha sonra aynı yetki müdafie tanınacaktır. Müdafinin getirdiği tanık ve bilirkişiler bakımından da öncelik kendinde olacaktır. Başkan da onlardan sonra daha iyi aydınlanmak için, bu kişilere sorular sorabilecektir (m.232). Gerek savcı ve gerek müdafinin kendilerine çapraz sorgu için verilen izni kötüye kullandıklarında, başkan izni geri alabilir (m.234). Hatta gereksiz ve faydasız soruların sorulmasına engel de olabilir (m.234/son).

Türk uygulaması çapraz sorgu sistemine yabancıdır. Bu sistem hiç uygulanmamaktadır. Bunun nedeni, bugünkü hüküm çerçevesinde, çapraz sorgunun uygulanmasının savcı ve müdafi tarafından birlikte istenmesinde yatmaktadır. Savcılar bu eğilimde olmadıklarından, çapraz sorgu bir ölü hüküm olarak yasada yer almaktadır.

E- YOKLAMA ve SANIĞIN SORGUSU

Buraya kadar anlatılan ilkeler çerçevesinde, duruşmaya tanıkların ve bilirkişilerin yoklaması ile başlanır (m.236). Bundan sonra sanığın kimliği ve şahsi durumu tespit olunur. Bu tespitin yapılmasının amacı, hakkında dava açılmış olan sanıkla, duruşmada hazır bulunan kişinin aynı kişi olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Bunun dışında, sanık hakkında daha sonra ceza verilmesinin söz konusu olacağı haller için, cezanın ferdileştirilmesi de bu yolla sağlanabilecektir.

Daha sonra iddianame okunacaktır. Bu sayede sanık, hakkındaki suçlamayı bir kez daha öğrenmek olanağına sahip olacaktır. Sonra sanık sorguya çekilecektir. **Sorgu ve bu konuda uyulması zorunlu ilkeler konusundaki açıklamalar kitabın birinci bölümünde yer almaktadır.** Duruşmada iddianamenin okunması ve sorgu işlemine başlanırken dikkat edilecek husus, bu işlemleri tanıklar hazır olmaksızın yapmaktır. Bu demektir ki, tanıklar dışarı çıkarılacaklardır.

Yargıtay kararlarında özellikle sanığın sorgusunun yapılmadığı durumlarda, hüküm verilemeyeceği üzerinde hassas olarak durulmaktadır: “Duruşmada sanığın sorgusu yapılmadan beraatine karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. CGK, 8.5.1978, E.4-131/K.157). “Mahkemenin suçu haber vermesi üzerine, ikinci kez düzenlenen iddianame okunup sanık sorguya çekilmeden karar verilmesi doğru değildir.” (Yar. 3.CD, 9.10.1981, E.2929/K.3094). “236 ncı maddeye aykırı olarak iddianame okunmadan ve sanık sorguya çekilmeden hüküm verilmesi yolsuzdur.” (Yar. 4.CD, 9.10.1973, E.5201/K.7895), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 236).

F- DELİLLERİN İLERİ SÜRÜLMESİ ve TARTIŞILMASI

Duruşmada yapılan en önemli işlerden biridir ve sanığın sorguya çekilmesinden sonra başlar (m.237). Karara temel oluşturacak bütün delillerin duruşma yeniden ele alınmasını yasa emretmektedir. Bunun nedeni sonkararı verecek olan mahkemeye, yargılama konusu uyuşmazlık hakkında bir kanaat vermektir. Yasa, mahkemenin bu kanaate ulaşırken, ancak duruşmada ileri sürülen ve tartışılan delillerden yararlanabileceğini belirtmektedir (m.254). Duruşmada ileri sürülmeyen ve tartışılmayan bir delile dayanarak sonkarar verilmesi hukuka uygun olmaz.

Bu konuda mahkemenin de gerçeğe ulaşmak için, delil ileri sürebileceğini ve bunları tartışmaya açacağını tekrarlamakta fayda vardır. Deliller tek tek ileri sürülecek ve bunlar üzerinde gerek iddia ve gerek savunmam taraflarının düşüncelerini açıklamalarına olanak tanınacaktır. Örneğin bir tanık dinlendikten sonra, onun beyanının değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu değerlendirme de büyük oranda tanığa bazı soruların sorulması yoluyla gerçekleşecektir. Bu sorular, savcı, müdahil gibi iddiacılar, ya da sanık ya da müdafî gibi savunuculardan gelebilecektir. Mahkeme de tanığa soru yöneltebilecektir. Tarafların soru sormaları hakkında daha önce açıklamalar yapılmıştı.

Yasanın delillerin tartışılması aşamasında, her delille ilgili olarak, sanığa ne diyeceğinin sorulmasını emrettiği görülmektedir. Bunun nedeni, suçlanan kişi olarak sanığın, savunmasını sağlayabilmesidir.

Yargıtay kararlarında da bu ilkeye uymamak, kararların bozulmasını gerektirmektedir: “Duruşmada dinlenen tanıklara bir diyeceğinin olup olmadığının sanığa sorulmaması, savunma hakkını kısıtlar. Tanık ifadelerinin mahkemece dayanak olarak alınmadığı, geçerli sayılmadığı, hükmün sonucuna etkili olmadığı gibi nedenlerle bu kuralın ihmalî doğru değildir.” (Yar. CGK, 5.4.1976, E.8165/K.172). “Ölü muayene ve otopsi tutanağının duruşmada okunup, sanıktan diyeceğinin sorulmaması, okunan keşif tutanağına karşı sanıktan ne diyeceğinin sorulmaması, yasaya aykırıdır.” (Yar. 1.CD, 27.3.1980, E.1386/K.1407). “Yokluğunda dinlenen tanıkların ifadeleri, sonradan duruşmaya gelen sanığa okunup diyeceği sorulmalıdır.” (Yar. 4.CD, 5.4.1977, E.2139/K.2222). “Sanıktan duruşmada, orman suç saptama tutanağına ne diyeceği sorulmalıdır.” (Yar. 3.CD, 14.1.1976, E.41/K.167). “Duruşma tutanağında, (sonsoruşturma kararı ve ekleri okunarak sanığa savunması soruldu) denilmiştir. Tutanaklar, ispat belgeleri duruşma sırasında okunmalı ve sanıktan bunlara karşı bir diyeceği olup olmadığı sorulmalıdır.” (Yar. 1.CD, 8.12.1985, E.2314/K.4072), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 250).

Duruşmanın bu devresi, olayın aydınlanmasına kadar sürecektir. Bunun için tüm delillerin tüketilmesi gerekir. Bu bölümde özellikle deliller arasındaki çelişkilerin ortadan kaldırılması zorunludur. Bu yolla daha sonra verilecek hükmün hukuka ve gerçeklere uygun olması sağlanacaktır. Yargıtay da aynı sonucu şu kararlarla paylaşmaktadır: “Tanık anlatımları arasındaki çelişkilerin giderilmesi, giderilemediği takdirde, yönetimce incelenip hangisinin, hangi nedenle üstün tutulduğunun açıklanması ve sonuca göre haksız tahrik konusunun tartışılması gerekir.” (Yar. 4.CD, 5.12.1996, E.1996/7036, K.1996/9213) (YKD, Temmuz 1997, s.1159-1161); Aynı yönde, Yar. 4.CD, 11.11.1996, E.1996/7340, K.1996/8345) (YKD, Temmuz 1997, s. 1157-1159).

Fakat bu noktada yasada bir sınırlama dikkati çekmektedir. Bu sınırlama, bu alanda doğabilecek kötü niyetleri önlemek için öngörülmüştür. Özellikle yargılamayı uzatmak amacı taşıyan ispat istemleri mahkemece geri çevrilebilecektir (m.238). Yasada bu konuda ayrıntılı bir düzenleme dikkati çekmektedir.

1. İspat istemlerinin geri çevrilmesi

Bu kavram, bazı delillerin tartışma konusu yapılmasını engelleyen bir durum olarak mahkemenin kararını gerektirir (m.237). Yasa ne zaman delillerin ve ispat istemlerinin reddedileceğini belirtmeden önce, delillerin ileri sürülmesinin kapsamını açıklamıştır (m.238). Buna göre, delillerin ileri sürülmesi, çağrılan bütün tanıkların ve bilirkişilerin dinlenmesi ve öteki delillerin tartışmaya sunulmasıdır. Fakat bu çerçeve içinde dahi bazı deliller geri çevrilebilecektir (m. 238).

a) Bir delilin ileri sürülmesi yasaklandığında, bu hususun tartışmaya sunulması mümkün değildir. Örneğin bazı durumlarda yasa, yeminin delil olamayacağını belirtmektedir. Bu durumda yemine dayanılamayacaktır (bkz. M.25/2).

b) İleri sürülmek istenen delil belirli ve açık bir hususa ilişkinse, bu delil ileri sürülemez. Yasada açıklanan bu neden, temelde ispat kavramıyla çelişiktir. Gerçekten belli ve açık hususların ispatına bütün yargılama hukuklarında gerek yoktur.

c) Delilin karara etkisi yoksa, uyuşmazlığın çözümü bakımından önemsiz ise, bu delil tartışılmayacaktır.

ç) Sanığın lehine önceden sabit olmuş bir konuda da delil ileri sürülmesini yasa yasaklamıştır. Ceza yargılamasında ispat ve delil ileri sürme geç de olsa göz önünde tutulacağına göre (m.239), yasanın önce ileri sürülüp sanık lehine sonuç doğurmuş delili, belki de çürütebilecek bir delili tartışma dışı bırakması yerinde sayılamaz.

d) Delilin amaca uygun olmaması da reddini gerektirir. Bu anlamda, karara etkisiz delillerle birlikte mütalaa edilmelidir.

e) Delilin ele geçirilmesi olanaksızsa, bu delilden vazgeçilmesi doğaldır. Yasa bunu bir red nedeni olarak saymıştır. Örneğin bir görgü tanığının çok uzak bir ülkede ve nerede olduğunun da bilinmediği bir durumda, bu tür bir delil söz konusudur.

f) Delilin ileri sürülmesinin yargılamayı uzatmak amacına yönelik olması da bir red nedenidir. Yasa bu alandaki kötü niyeti yaptırım altına almak istemiştir. Mahkeme bu niyeti değerlendirmelidir.

Askeri Yargıtay bir kararında, davayı uzatmak amacıyla delil ileri sürme ile bir delilin geç ileri sürülmesinin, onun reddine neden olamayacağını birlikte mütalaa etmektedir: “Ceza yargılamasında maddi hakikat arandığı için, bir delilin geç irad edilmesi, bunun reddine sebep olmaz. Bu nedenle sanığın akıl zayıflığı ile malul olduğu, temyiz safhasında da ileri sürülebilir. Ancak davayı uzatmak amacıyla, bu yola gidildiğinde, ileri sürülen istemlerin reddi gerekir.” (As. Yar. Drl. K. 7.11.1969, E.89/K.90), (Kararın metni için, Yurtcan, Şerh, c.2, s. 179-180 m.238).

g) Sanığın beraatini ispat için ileri sürülen bir delilin dayandığı olgu, gerçek olarak kabul edilebilecekse, bu delilin tartışılmasını yasa gereksiz saymıştır. Örneğin bir adam öldürme olayında, öldürüldüğü iddia edilen kişinin yaşadığı bazı belgelerle ya da olgularla (bu kişinin duruşmaya getirilmesi gibi) ispat edilmek istendiğinde, bu alanda bir tartışma gereksiz sayılabilir.

Öte yandan yargılamanın tarafları olarak savcı, müdahil ve sanık bir delilin ele alınıp tartıŐılmasından vazgeçtikleri takdirde, mahkeme bu istemi kabul edebilecektir. Bu alanda mahkemenin takdir yetkisi vardır (m.238/4).

Mahkemenin bir delili caiz olmayan biçimde reddetmesi, temyiz nedeni olur (m.308/b.8).

2. Delillerin doğrudan doğrualığı

Daha önce sözü edilen ve duruşmanın temel ilkelerinden biri olan doğrudan doğrualık ilkesi, deliller ve ispat konusunda ön

plana çıkar. Bugün için kural delillerin doğrudan doğruya olması, bunların ele alınıp tartışılmasıdır, fakat istisnaen dolaylı değerlendirme de yasada kabul edilmektedir. Bir tanık kural olarak mahkemece dinlenecek, bir suç nesnesinin keşfi mahkemede yapılacaktır. Fakat istisnai durumlarda bazı tanık beyanı tutanaklarının okunması da mümkün olacaktır (m.244).

Bunun istisnası yasanın 243 üncü maddesinde yer almaktadır. Bir uyuşmazlığın çözümünde kullanılabilecek delil, yalnızca bir tanık beyanı ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenmelidir. Hatta tanığın önceki aşamalardaki beyanları içeren tutanaklar ya da yazılı beyanların okunulması ile yetinilemez. Bu konuda Yargıtay, "Mahkeme kararını, sanıklardan birinin babasının hazırlıkta-ki anlatımına dayandırdığına göre, bu tek tanığın CMUK'nın 243 üncü maddesi gereğince duruşma sırasında dinlenilmesi zorunludur." Demektedir. (Yar. 1.CD, 3.12.1975, E.3041/K.3848), (Kararın metni için, Yurtcan, Şerh, md. 243). Bir başka kararda, "CMUK'nın 243 üncü maddesine aykırı olarak tek görgü tanığı dinlenmeden hüküm kurulması yasaya aykırıdır." denilmektedir. (Yar. 4.CD, 26.11.1996, E.1996/904/K.1996/8889) (YKD, Nisan 1997, s. 615-616).

3. Dolaylı delillerin kabul edilmesi

Doğrudan doğruya delillere yardımcı olarak bazen belgelerin ya da önceki beyanları içeren tutanakların duruşmada okutturulması ve bunların kararda kullanılması yasada öngörülmüştür (m.242/1).

a) Tutanakların okutturulması

Bir tanık ya da bilirkişi ya da sanığın suçortaklarından biri ölmüş, akıl hastalığına tutulmuş ya da meskeni bulunmamış olursa, önceki beyanını içeren tutanak okutturulabilecektir. Aynı kural önceden mahkum olan suçortağı için de geçerlidir (m.244). Duruşma hazırlığında ya da hazırlık soruşturmasında, yasanın 216

ve 162 nci maddeleri uygulanarak, hastalık ya da yaralılık gibi nedenlerle dinlenen tanık ya da bilirkişilerin beyanlarını içeren tutanaklar da duruşmada okutturulabilecektir (m.244/2).

Bu durumlarda mahkemenin bir karar vermesi de şarttır. Bu kararda bu tutanakların okutturulmasının nedenlerine yer verilecek ve ifadesi okutturulan kişinin önceden yeminle dinlenmiş olup olmadığı da belirtilecektir (m.244/son).

Yasanın, açıklanan hallerde, önüne geçilmesi olanaksız ya da çok zor olan olaylarda (ölüm, akıl hastalığı ya da yaralılık gibi) doğrudan doğrualıktan ayrılmasını doğal karşılamak gerekir. Bu gibi durumlarda doğrudan doğrualığın tam uygulanması yoluna gidildiğinde, daha önce beyanda bulunmuş ve büyük bir olasılıkla beyan ve mütalaaları yeminle kuvvetlendirilmiş tanık ve bilirkişilerin bu beyanlarının yargılamanın dışında kalması gerekecektir. Bu da yargılamayı amacına ulaştırmaktan uzaklaştırabilirdi.

Yargıtay duruşmada belgelerin okunması konusunda: "Maktulün göğsüne nisan alarak bir el ateş ettiğini açıklayan sanığın sorgusu yapıldıktan sonra, duruşmada okunan nüfus-sabıka kaydı, dosyadaki tutanak, belgeler ile tüm dosya içeriğine karşı kayıtların doğru olduğunu bildirmesine göre, ölü muayene ve otopsi zaptının da okunduğu kabul edilmelidir." demektedir. (Yar. 1.2.1996, E.1995/3590, K.1996/175) (YKD, Mayıs 1996, s.794 ve son).

b) Sanığın sorgu tutanağının okutturulması

Bu tutanak sanığın ikrarının delili olmak üzere okutturulabilecektir. Fakat bunun için bu sorgunun mutlaka bir yargıç önünde yapılmış olması şarttır (m.247). Yasa ayrıca önceki ile sonraki anlatım arasında çelişki bulunduğu ve duruşmayı kesmeksizin bunun giderilmesinin mümkün olmadığı durumlarda, bu tutanağın okutturulabileceğini öngörmektedir (m.247/son).

c) Başka belgelerin okutturulması

Bunları yasa, mahkumiyet ilamları, adli sicil kayıtları, kişisel

durum sicilleri, keşif ve muayene tutanakları olarak saymıştır (m.242/2).

4. Soruşturmanın Genişletilmesi (Tevsii tahkikat)

Duruşma devresinde delillerin ileri sürülüp tartışıldığı dönemde ortaya çıkan bir kavramdır. Amacı, yargılamanın taraflarının yargılamaya katarak tartışılmasını istedikleri delilleri ileri sürebilmelerini sağlamaktır. Soruşturmanın genişletilmesi denildiği zaman, bu istemin yapıldığı ana kadar, yargılamaya katılmamış, gerek yargılamanın tarafları ve gerek mahkeme tarafından bilinmeyen ve üzerinde durulmamış delillerin akla gelmesi gerekir.

Mahkemeler uygulamada taraflara, soruşturmanın genişletilmesi istemlerinin bulunup bulunmadığını sormaktadırlar. Hatta bu dönem geçildikten sonra, 251 inci madde çerçevesinde “son sözler” ve “mütalaalar” dile getirilmektedir. Soruşturmanın genişletilmesi kavramı, bu niteliğiyle, yargılamada bir geriye dönüşü ortadan kaldırmak, taraflara delil ileri sürme olanağını tanımak amacına yönelik bir ilkedir.

Soruşturmanın genişletilmesi olanağından yararlanılarak ileri sürülen bir delil istemi, mahkemenin süzgecinden geçmek durumundadır. Mahkeme bu istemi serbestçe değerlendirecek ve kabulü ya da reddi biçiminde bir karar verecektir. Bu noktada, daha önce üzerinde durulan, delil istemlerinin geri çevrilmesi nedenlerini hatırlamak uygun olur.

Mahkeme, soruşturmanın genişletilmesi kapsamı içinde bir delilin toplanmasını ve tartışılmasını yerinde gördüğünde, bunun için gerekli işlem yapılacaktır. Sözgelimi bu bir tanık olduğunda, tanık duruşmaya çağrılacak ve dinlenecektir.

Uygulamada gerek iddia ve gerek savunma tarafların, soruşturmanın genişletilmesi olanağından faydalandıkları görülmektedir. Bu konuda, o ana kadar dosyaya girmiş bulunan delillerin ilkin değerlendirildiği ve daha sonra bu yolla getirilen delillerin ele alındığı da haklı olarak gerçekleştirilmektedir.

G- İDDİA ve SAVUNMAYA SÖZ VERİLMESİ

1. Genel olarak

Duruşmada delillerin tartiőılması tamamlandıktan sonra, sıra iddia ve savunmanın yapılmasına gelmektedir (m.251). Bu alanda ilk söz müdahile ve sonra savcıya ve maldan sorumluya ve hemen sanığa verilecektir. **Savcının bu bölümdeki konuşmasına “esas hakkındaki mütalaa” adı verilir**, çünkü artık delillerin tartiőması da bittiğinden, son sözler söylenecek ve karar ortaya çıkacaktır. Yasanın son sözler bakımından sıkı bir sıra izlediğı ve ilkin iddiacılara söz verdikleri görülmektedir (m.251). Bunun nedeni yargılamada her şeyin iddia üzerine kurulmasıdır. Daha önce başka konularda da görülen bu sonuç, burada da bir daha kendisini göstermektedir.

Yasa savunma kanadından müdafie söz verileceğinden bahsetmemektedir. Müdafî savunma için bir süre istediğinde, bu isteme uyulmak gerekir, çünkü savunmanın layığıyla yapılmaması ile ride verilecek sonkararın bozulmasını gerektirebilir.

Gerek iddia ve gerek savunma yanında yer alanlar konuşup iddia ve savunmalarını yaptıktan sonra, bunların karşılıklı olarak cevap vermesi olanağı da vardır (m.251/2). Gerçeğın ortaya çıkması için, yasa bu süjelerin yalnızca kendi düşüncelerini açıklamalarını yeterli saymamış, karşı düşünceyi tartiőabilmeyi de öngörmüştür.

Tüm bu tartiőmalardan sonra son söz sanığa verilecektir. Bu kurala mutlaka uyulacaktır. Müdafî sanık adına savunmasını yapmış olsa dahi, son söz sanığındır. Bu kurala uymamak, sonkararın savunma hakkını kısıtlamasından ötürü bozulmasını gerektirir (m.308/b.8). Yasa, hatta sanığa, müdafîin savunmasına ekleyecek bir husus olup olmadığının sorulmasını da emretmektedir (m.251/son).

Uygulamada sanığın hazır bulunmadığı bir yargılama son sözün sanık yerine müdafie verilmesi dikkati çekmektedir. Bu uygulama hatalıdır, çünkü “son söz” kuralı yalnız sanık tarafından kul-

lanılabilecek bir haktır; bu hak müdafî tarafından kullanılamaz. Müdafî, uzman hukukçu olarak zaten daha önce tüm savunmasını yapmış olmalıdır.

2. Uygulama.

Önemli Yargıtay kararlarında konunun ele alındığı dikkati çekmektedir. Bu sonucu olağan karşılamak gerekir, çünkü ceza yargılamasının sonuna yaklaşılan dönemde, yargılamanın tarafların “son söz”lerini dile getirmeleri gerçekleşmektedir.

Önemli kararlar olarak şunlar zikredilebilir: “CMUK’nın 251 inci maddesinde (en son söz sanığıdır) hükmü yer almaktadır. Savunma hakkı ile yakından ilgili bu usul kuralı, emredici nitelikte olup, buna uyulması aynı yasanın 308 inci maddesinin 8 inci bendi gereğince, yasaya mutlak aykırılık oluşturur. Hüküm bozulmakla ortadan kalkar ve sorsoruşturma aşamasına geri dönlür. Bu nedenle, yerel mahkemece bozmadan önce verildiği halde, bozmadan sonra sanığın son sözü sorulmadan direnme kararı verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. CGK, 28.5.1996, E.1996/3-110/K.1996/114) (YKD, Kasım 1996, s. 1802 ve son); aynı yönde CGK, 5.3.1996, E.1996/7-110/K.1996/7-22, k.1996/31) (YKD, Eylül 1996, s. 1470-1471); “Kısa kararın açıklandığı oturumda hazır bulunan sanıklara son sözleri sorulduktan sonra müştekinin dinlenilmesi CMUK’nın 251/2 nci maddesine aykırıdır.” (Yar. 4.CD, 28.11.1995, E.1995/7288/K.1995/8054) (YKD, Kasım 1996, s. 1817-1819); “Duruşma mutlaka sanığın son sözü ile bitirilmelidir. İlk hüküm kurulurken (son sözün sanığa verilmesi) kuralı, bozmadan sonra başlayan yargılamada da aynen geçerlidir.” (Yar. CGK, 3.7.1995, E.1995/4/211, K.1995/239) (YKD, ekim 1995, s. 1616-1617); “C. Savcısının (isteğimiz yoktur) biçimindeki sözleri usul işlemlerine ilişkin olup, esas hakkında görüşlerini açıklaması yasal bir zorunluktur. Bu zorunluk yerine getirilmeden hüküm kurulması doğru değildir.” (Yar. CGK, 6.6.1977, E.8-235/K.260). “Sanığa son söz verilmeden hüküm kurulamaz.” (Yar. 2.CD, 12.10.1982, E.5742/K.5647). “Esas hakkındaki mütalaadan son-

ra, tekerrür hükümlerinin uygulanması gereken sanığa, mahkumiyet ilamları ve yerine getirme belgeleri duruşmada okunduğuna göre, C. Savcısından tekrar mütalaa alınmadan hükme varılması yasaya aykırıdır.” (Yar. 1.CD, 16.6.1981, E.1987/K.2858). “En son sözün sanık vekiline (müdafî) verilmemesi ve yasaya aykırı davranılması yoluyla savunmanın kısıtlanması doğru değildir.” (Yar. 4.CD, 13.2.1980, E.571/K.609). “Sanıklara, hazır buldukları oturumda bozma kararı okunarak savunmaları alınmak gerekli olup, yalnız vekillerine sorulmakla yetinilemez.” (Yar. 5.CD, 3.10.1978, E.2118/K.2796). “Hükümün Yargıtayca bozulmasından sonra, ilk oturuma gelen davaya katılana (müdahil) bozmaya karşı dieceği sorulmalı ve söz verilmelidir.” (Yar. 3.CD, 20.10.1976, E.8082/K.8271). “Sanığın, savunma için yaptığı süre isteği hakkında herhangi bir karar verilmeden ve savunma hakkı kısıtlanarak hüküm verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 7.CD, 20.10.1976, E.7887/K.7910). “Önceden hazırlanan basılmış (matbu) kararın bazı yerleri doldurularak hüküm kurulması sanığa son sözün verilmemesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 7.CD. 30.6.1976, E.5475/K.5616). “C. Savcısının soruşturmanın genişletilmesi isteminin reddine karar verildikten sonra, esas hakkındaki mütalaa sorulmadan duruşmaya devam edilmesi ve karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 1.CD, 11.12.1973, E.932/K.4180). “Mahkemece gerekli görülen, soruşturmanın genişletilmesi yerine getirildikten sonra, savcıya esas hakkındaki mütalaa sorulmadan hüküm verilmesi yolsuzdur.” (As. Yar. 3.D, 29.6.1971, E.296, K.292), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 251).

3. Ek savunma hakkı ve uygulaması

Yasanın 251 inci maddesi gereğince taraflara söz verilirken, savunma yönünden yeni durumlarla karşılaşılması halinde, savunmaya ek savunma hakkı verilmesi yasanın 258 inci maddesinde öngörülmüştür. Bunun ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) İddianamede belirtilen suçun hukuki niteliği değiştiğinde, ek savunma hakkı tanınacaktır.

b) Ağırlatıcı nedenlerin ilk kez duruşmada ortaya çıkması halinde, yine ek savunma hakkı tanınacaktır.

c) Sayılan bu iki halde de savunma yanının ek savunma isteminde bulunması gerekir. Mahkeme bu halde yargılamayı başka güne bırakacaktır. Mahkeme yönünden mutlaka uyulması gereken bir kuraldır.

d) Sözü edilen durumların dışında da, iddia ya da savunma yanından istek geldiğinde, mahkeme yargılamaya ara verebileceği gibi re'sen de su sonuca varabilir. Dikkat edilirse, bu halde yasa iddia ile savunmayı birlikte mütalaa etmiştir. Daha önceki ilkeler yalnız savunma bakımından geçerlik taşırken, bu durum iddialar için de yargılamaya ara verme isteminde bulunma olanağını getirmektedir. Bu şıkkın uygulanması bakımından, yasanın, "vaziyette hasıl olan değişiklikler" biçiminde geniş bir alan çizdiği görülmektedir. Belirtilmesi gereken bir nokta da, bu şık için yargılamaya ara vermenin mahkeme yönünden bir mecburiyet olmadığı, bu alanda takdirin söz konusu olduğudur.

e) Ek savunma ve yargılamaya ara verme ile ilgili bildirimler, varsa müdafie yapılacak ve bu hakları müdafie de sanık gibi kullanacaktır.

f) Sanığın iddianamede belirtilen suçtan daha hafif biçimde cezalandırılması hususu duruşmada ortaya çıktığında, sanığa meşruhatlı (açıklamalı) davetiye gönderilecek ve savunma yapması istenecektir. Sanık, davete rağmen duruşmada hazır bulunmaz ya da davetiyenin bildirimini mümkün olmazsa, sanığın ek savunma hakkından yararlanması mümkün değildir. Bu noktada yasa da bir boşluk dikkati çekmektedir. Bu nokta şudur: Böyle bir durumda müdafie bulunduğu takdirde, sanık adına savunma hakkını müdafie kullanabilir mi? Müdafiliğin sanıktan ayrı bir süjelik ve statü olup, ceza yargılamasında ayrı bir yere sahip olmak olarak nitelenmesi ile, bu hakkın müdafie tanınmasının yerinde olacağı kanaatindeyim.

Bu konuda son olarak şu husus belirtilmelidir: 1981 yılında 2369 sayılı yasayla 258 inci maddede yapılan değişiklikle yukarı-

da sözü edilen hal, sanığın duruşmadan savuşması (m.224) hali ile sınırlı biçimde uygulanmak istenirken, 1985 değişikliği ile bu çerçeveye genişletilmiş, bu varsayımın bütün hallerde uygulanması sonucu yaratılmıştır Yukarıda (e) ve (f) başlıkları altında açıklanan ilkelere yasaya konulmasının nedeni, yargılamayı hızlandırmak amacıyla. Özellikle son halde, sanığa yüklenen suçun daha hafif olması, bu sonucu doğurmuştur denebilir. Fakat daha hafif ceza öngörülmüş olmasına rağmen, yeni bir suçun nitelmesi ortaya çıktığında, bunun unsurları ve uygulama koşulları değiştiğinden ek savunma hakkının savunma yanının elinden alınması sakıncalıdır. Bu bakımdan, yukarıda yaptığımız yorumla ulaştığımız sonuç (müdafinin hakkı sanık adına kullanılması) faydalı ve yerindedir, denebilir.

Ek savunma kurumunun uygulanmasına gelince, savunma hakkı ceza yargılamasının temel taşlarından birini oluşturduğundan, Yargıtayın hassas olduğu görülmektedir: "Yargılandığı suçun yasa hükmünden başkasıyla cezasının arttırılmasını gerektiren bir neden ve yargılandığı eyleme ilişkin olmaması nedenleriyle ek savunma olanağı tanınmaması yasaya aykırılık oluşturmaz." (Yar. CGK, 16.12.1997, E.10-300/K.317); "Karşılıksız çek vermek suçundan açılan kamu davasında, yargılama konusu olay dolandırıcılık olarak değiştiğinde, sanığa ek savunma hakkı verilmeksizin dolandırıcılıktan mahkum edilmesi hukuka aykırıdır." (Yar. CGK, 23.10.1989, E.7-249/K.308); "Yargılama aşamasında suç niteliği (gerekli denetimi yapmamak şeklinde zimmetin oluşmasına neden olmak) şeklinde değiştiğine göre, Memurin Muhakematı Hakkında Kanun hükümlerine göre işlem yapılması düşünülemez. Sanığa ek savunma hakkı verilerek hüküm kurulmalıdır." (Yar. CGK, 29.5.1989, E.5-150/K.212); "Devlete ait orman idaresi deposundan tomruk çalmaktan dolayı yapılan yargılama sırasında, eylemin 6831 sayılı Orman Kanunu kapsamına girdiği anlaşılırsa, sanığa ek savunma hakkı verip yeni suç vasfına gre duruşmaya asliye ceza mahkemesinde devam olunmalıdır." (Yar. CGK, 4.2.1974, E.6-253, K.72); "CMUK'nın 258/1 inci maddesi uyarınca sanığa ek savunma hakkı verilmeden TCK'nın 81/1 inci maddesi uygulanma-

malıdır.” (Yar. 10. CD, 6.3.1996, E.1820, K.2053); Haklarında TCK'nın 168/2 nci maddesine aykırı davranmaktan kamu davası açılan sanıklara, ek savunma hakkı tanınmadan TCK'nın 169 uncu maddesiyle ceza tayini yasaya aykırıdır.” (Yar. 9.CD, 1.3.1996, E.17, K.1050); “TCK'nın 463 üncü maddesi uygulanırken değişen suçun hukuki niteliğinden dolayı CMUK'nın 258/1 inci madde ve fıkrası uyarınca ek savunma verilmemesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 4.CD, 25.1.1996, E.7866, K.561); “TCK'nın 281 inci maddesinin uygulamasıyla ağırlaşan suç niteliğine göre ek savunma hakkı verilmesi gerekir.” (Yar. 4.CD, 20.9.1994, E.3727, K.6821); “İddianamede ceza arttırımına ilişkin yasa maddesinin gösterilmemesi nedeniyle sanığa ek savunma hakkı verilmelidir.” (Yar. 3.CD, 12.9.1986, E.9322, K.9184); “Tarla açma suçundan açılan davanın işgale dönüşmesi durumunda, sanığa ek savunma hakkı verilmesi gerekir.” (Yar. 3.CD, 12.9.1986, E.8609, K.9172); “Açılan davanın konusunu oluşturan eylemin hukuksal niteliğindeki değişiklik nedeniyle, sanığa CMUK'nın 258 inci maddesi uyarınca ek savunma hakkı verilerek, değişik suç niteliğine göre hüküm kurulmalıdır.” (Yar. 3.CD, 30.1.1986, E.141, K.722); “Sanık, açıkça veya dolaylı olarak duruşma dışında (vareste) bırakılmış olsa bile, ek savunma hakkının vekile değil, sanığın kendisine verilmesi gerekir.” (İBK, 1.6.1959, E.9/K.22). “Tasarlayarak adam öldürme eyleminden açılan davanın görülmesi sırasında, eylemin nitelik değiştirdiği kabul edilerek, 450/7 nci madde ile hüküm kurulabilmesi için sanığa ek savunma hakkı verilmesi gerekir.” (Yar. CGK, 5.7.1976, E.1-303/K.320). “Köy merasına tecavüz suçundan açılan davada, tecavüz edilen yerin mera değil, devlet ormanı olduğu anlaşılmasına gre, suçun hukuki niteliğindeki değişiklik göz önünde tutularak, CMUK'nın 258 inci maddesince sanığa ek savunma hakkı tanınıp, koşulları bulunduğu takdirde, orman yasasına aykırılıktan ceza verilmesi gerekir.” (Yar. CGK, 15.4.1974, E.8-120/K.232). “Ceza yargılamasında mahkemeler, fiilin iddianamedeki tavsifi ile bağlı değildir. Ancak suç vasfının değişmesi halinde, sanığa ek savunma hakkı tanımak zorunludur.” (Yar. CGK, 16.6.1969, E.2-85/K.271). “Görevsizlik kararında yazılı mamde

fikrasından daha ağır bir fıkra ile ceza belirlenmiş olmasına göre, CMUK'nın 258 inci maddesi uyarınca sanığa ek savunma hakkı verilmelidir." (Yar. 4.CD, 23.11.1979, E.7063/K.7091). "Ehliyetnamenin geri alınmasının bir ceza olarak kabulüne olanak bulunmadığı gibi, bir meslek ve sanatın tatili icrası olarak da düşünülemez. Sadece bir önlem (tedbir) niteliği taşır. Bu nedenle sanığa ek savunma hakkı verilmesine gerek yoktur." (Yar. 5.CD, 18.4.1979, E.704/K.1021; aynı yönde Yar. 8.CD, 17.11.1977, E.5885/K.8430). "İddianamede fıkra gösterilmeksizin madde numarasından bahsedildiğine göre, ek savunma hakkı verilmesine gerek yoktur." (Yar. 3.CD, 9.3.1977, E.1864/K.1919), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.258).

Ek savunma konusunda yeni Yargıtay kararları da yukarıda belirtilen sonuçları paylaşmaktadır. Şu kararlar zikredilmelidir: Yar. 4.CD, 4.2.1997, E.577, K.788 (YKD, Temmuz 1997, s.1161-1163); Yar. 9.CD. 1.3.1996, E. 17, K.1050 (YKD, Mayıs 1996, s. 835-836); Yar. 4.CD, 25.1.1996, E.866, K.561 (YKD, Ağustos 1996, s.1312-1314); Yar. 9.CD, 14.4.1995, E.1402, K.2647 (YKD, Nisan 1996, s.661-662).

III- Duruşmanın Sonkarar (Hüküm) devresi

Mahkeme duruşmanın birinci devresi olan yargılama devresini tamamladıktan sonra, sonkararını vermelidir. Bu bir anlamda artık uyuşmazlığın çözülmesi ve sanığın suçluluğu ya da suçsuzluğu konusunda bir sonuca ulaşmaktır. Duruşmanın sonkarar devresinde mahkemenin faaliyeti söz konusudur, yani yargılamanın yargı erki tam olarak ön plandadır.

A. SONKARAR (HÜKÜM)

1. Kavram

Sonkarar (hüküm) mahkemenin duruşma sonunda verdiği ve uyuşmazlığı çözen, birinci derece yargılamayı sona erdiren karar-

dır. Yasa buna “hüküm” demektedir (m.253). Oysa hüküm aslında bir karardır ve yargılamanın çeşitli aşamalarında hüküm (karar) ortaya çıkar. Mahkemenin duruşma sonunda işten elini çektiği karar karşılığı olarak, “sonkarar” demek yerinde olur. Bu terim hem mahkemenin bir “karar” verdiğini ve hem de bunun “son” olduğunu açıklar.

Sonkararlar bir açıdan ikili bir ayrıma tabi tutulabilir. Bu, uyumsuzluğu doğrudan doğruya yargılayan ve dolayısıyla yargılanan kararlar ayrımıdır. Uyuşmazlık dolayısıyla yargılandığında, uyumsuzluğun esası çözülmüş olmaz, fakat çözülemeyecek bir uyumsuzluk olduğu belirtilir. Örneğin düşme ve red kararlarında olduğu gibi. Doğrudan doğruya yargılamada ise uyumsuzluk çözülmüştür. Sanığın suçluluğu ya da suçsuzluğu konusunda bir sonuca ulaşılmıştır. Beraat ve mahkumiyet kararlarında olduğu gibi.

2. Sonkararın konusu

a) Genel olarak.

Savcının dava açtığı durumlarda, iddianamesinde gösterdiği “eylem”, sonkararın konusunu oluşturur. Bu sınırlar içinde mahkeme yaptığı duruşma sonunda sonkararını verir. Mahkeme sonkararını verirken, tarafların ileri sürdükleri iddia ve savunmalarla bağlı değildir (m.257). Mahkemeyi bağlayan sınır, “davasız yargı olmaz” ilkesinin sınırıdır. Bu da mahkemenin ancak kimin hakkında dava açılmışsa (sanık ve hangi eylemden ötürü açılmışsa) o konuyla sınırlı olarak karar vermesini zorunlu kılar. Bu konuda daha önce açıklamalar yapılmıştı.

Duruşma sırasında yalnızca eylemin nitelenmesinde değişiklik olur ya da aynı eylemle ilgili ağırlatıcı nedenler ortaya çıkarsa, mahkeme savunma hakkına uymak ve gereğini yapmak koşuluyla, bunları da yargılama kapsamına alabilir ve sonkararı bunları da kapsayabilir (m.258).

Yasanın “sözlü dava”yı kabul ettiği durumlarda, mahkemenin sonkararı bu davadaki eylemi ve sanığı da kapsayacaktır (m.259).

“Sözlü dava” 259 uncu maddede yer almaktadır. Özelliği, duruşmada yapılan iddia oluşu nedeniyle, duruşmanın sözlülüğünün bir sonucu olarak bir kişi hakkında savcının sözle bir kamu davası açmasındandır. Bunun için, sanığın iddianamede yazılı suçtan başka bir suç daha işlediği duruşmada ortaya çıkmalı, savcı bu konuda iddiada bulunmalı, sanık da buna karşı koymalıdır. Bu durumda iki fiilin birlikte yargılanması mümkündür (m.259). Ancak yeni suç, mahkemenin yerel yetkisi dışında kaldığında ve görev yönünden de daha üst mahkemenin işi olduğunda, birlikte yargılama mümkün olmaz

b) Mahkemenin duruşmada tartışılan delillerle bağlı oluşu.

Mahkeme son kararını verirken, bunu iki aşamada gerçekleştirecektir. Bu aşamalar, delillerin değerlendirilmesi ve eylemin nitelenmesi (tavsif) aşamalarıdır. Mahkemenin son kararında ancak duruşmada tartışılan, tarafların üzerinde düşüncelerini söyledikleri, gerçeğe uygunluk ya da aykırılığı üzerinde fikir yürüttükleri, hatta kabul ya da reddettikleri delillere dayanarak sonuca ulaşabilecektir. Mahkeme bu delilleri değerlendirmesinin kapsamına alabilecektir. Bu deliller için ancak ceza yargılamasının temellerini oluşturan ilkeler geçerli olacaktır. Bu çerçevede, ceza yargılamasında maddi gerçeğin aranması, doğrudan dolaylı delillerle ispat, yargıcın da yargılamaya delil getirebilmesi, ispat yasakları (delil elde etme yasağı-delili değerlendirme yasağı) temel taşlar olarak hatırlanmalıdır.

Mahkemenin duruşmada tartışılan delillerle bağlı oluşu ilkesi, yargıcın uyuşmazlığı çözen kararında kişisel bilgisini kullanamaması sonucunu doğurur. Bir başka açıdan da, bu ilke yargıcın kararında sağlıklı delillere dayanması mecburiyetini koyduğu gibi, onun duygularına göre karar vermesini de önlemiş olur. Taraflar bakımından bu ilkenin önemi, kendini, sürprizlerle karşılaşmalarını önlemesinde görülür. Mahkeme son kararında yalnız duruşmadan tartışılan delillere dayanabildiğinde, taraflar mahkemenin kararında, delillerin değerlendirilmesi bölümde, daha önce

bildikleri ve üzerinde tartıştıkları delilleri göreceklelerinden, bu kendileri için bir sürpriz olmayacaktır. Aksine bir çözüm taraflar bakımından şaşırtıcı olabilecektir.

Bu noktada bir hususu dikkatten kaçırmamak gerekir:

Yargıcın duruşmada tartışılan delillerle bağlı olması mecburiyeti, yargıcın bu delilleri değerlendirme yetkisini önleyen bir durum değildir. Yargıç delilleri değerlendirmek, bazı delillere diğerlerinden daha üstün değer vermek ya da bazı delillere hiç değer vermemek biçimindeki tercihini kullanabilmek olanağına sahiptir. Yasak olan husus, yargıcın duruşmada tartışılmayan delilleri kararında kullanmasıdır.

Yasa bu ilkeye 254 üncü maddesinde yer vermektedir: “Mahkeme irat ve ikame edilen delilleri duruşmadan ve tahkikattan edineceği kanaate göre takdir eder.” biçiminde formüle edilen husus, üzerinde durulan ilkenin yasal tanımıdır. Bu tanımda, son kararın duruşmada tartışılan delillere dayanması ve bu delillerin yargıç tarafından değerlendirilmesi sonuçları açık bir biçimde belirtilmektedir.

II-Hukuka Aykırı Yollarla Elde Edilen Delillere Dayanma Yasağı

1. Kavram

3842 sayılı yasa 1992 yılında bu konuda 254 üncü maddeye bir fıkra ekleyerek “Soruşturma ve koğuşturma organlarının hukuka aykırı bir şekilde elde ettikleri deliller hükme esas alınamaz” kuralını koymuştur.

Bu kez 2001 yılında Anayasanın bazı maddeleri değiştirilmiş, bu çerçevede Anayasanın 38 inci maddesine eklenen bir fıkrayla, “kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemez” denilmiştir

Böylece yasanın 254 üncü maddesindeki ilke anayasal bir il-

ke haline getirilmiştir. Bu durumda artık ülkemizde hukuka aykırı delillerin yargılamada kullanılması mümkün değildir.

1992 yılında 254/2 nci madde yürürlüğe girdikten sonra, yargı organlarının içine düştükleri tereddüt, Anayasa değişikliği ile ortadan kaldırılmıştır. Bu değişiklik, ülkemizde yargılamanın çağdaş temellere dayandırılması amacını bir kez daha vurgulamaktadır.

Ayrıca belirtmem gerekir ki, ilkenin anayasada yer alması, bir konuya daha açıklık getirmektedir. **Bundan böyle yargılamanın her türünde (hukuk, idare, ceza, anayasa, disiplin) hukuka aykırı delillerin kullanılması ve bunlara dayanılarak hüküm verilmesi mümkün değildir.**

Bu kural, Türk ceza yargılaması sistemine çağdaş bir boyut kazandırmaktadır. Bunun anlamı şudur: Ceza yargılaması alanında maddi gerçeğin aranması amaçtır. Bunun sonucu olarak bu hukuk dalında herşey delil olur ilkesi geçerlidir. Fakat bu ilke sınırsız değildir. Bu ilkenin sınırı, insanlık onuru ve yasaların tanıdığı sınırlar içinde delil elde etme ve bunları yargılamada kullanmaktır. Burada vurgulanması gereken nokta, çağdaş ceza yargılamasında herşeye rağmen gerçeğin bulunması sonucunun artık reddedilmesidir.

Yeni yasanın yukarıda aktarılan kuralının iki boyutu vardır. İlki CMUK'ya 135a olarak eklenen maddede açıklanan hususlardır. Bunlar üzerinde daha önce durulmuştu. Bir noktanın hatırlatılması yerinde olur kanaatindeyim. 254/2 nci maddenin koyduğu yasak ilk olarak 135a maddeye aykırı davranmayı akla getirmelidir.

254/2 nci maddede konulan yasak bununla sınırlı değildir. Bunun dışında, yasaların çiğnenmesi yoluyla delil elde edilmesi, ceza yargılaması bakımından iki sonuç doğurur. İlkin bu deliller yargılamaya katılamaz. İkinci olarak da bunu elde edenler, bu hareketlerinin karşılığı olan cezalarla cezalandırılırlar.

Bu bölüm içinde hukukumuzda yeni giren bu ilkenin Yargıtay açısından değerlendirmesine yer verilecektir. Bu kararlar incelen-

diğinde, Yargıtay'ın bu ilkeyi benimsediğı ve ilkeyi mutlak olarak uygulama eğiliminde olması sevindiricidir. Bu yaklaşıma göre, bir somut olayda ceza yargılaması faaliyetinin başından sonuna kadar, yasalarla öngörölmüş bulunan yargılama kurallarına aykırılık halinde, bunların hukuka aykırı biçimde uygulanması ile elde edilecek delillere dayanılamayacağı ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan bu ilke uygulanırken, soruşturma ve koğuşurma organlarının yargılama kurallarını çiğneyerek elde ettikleri deliller yönünden, bunların yargılamanın sonucunu etkilemiş olmaları ya da olmamaları değerlendirmesi yapılamaz. Yasanın 254/2 nci maddesinin çok açık ve net metni bunun en büyük engelidir. Türk ceza yargılaması sistemi çağdaş bir boyut kazanırken, bu tür bir yaklaşım sergilemek, yasaya eklenen bu temel ilkenin amacını ortadan kaldırır.

Bu konuda aşağıda yer verdiğim 4. Ceza Dairesinin 4.10.1994 tarihli ve E.1994/7351, K.1994/7693 sayılı kararındaki (bkz. YKD, Eylül 1995, s. 1476-1478) sonucu paylaşmak mümkün değildir. Bu kararda yargılamada sanığın sorgusunun yapılması kurallarının zedelendiğı takdirde, bunun bir hukuka aykırı delil olduğı kabul edilmektedir. Ancak mahkeme hükmünde bu delile dayanmadığı içindir ki, bu aykırılık sonuca etkili sayılmaktadır. Bu karar Türk ceza yargılaması sistemi için son derece tehlikeli bir karardır, çünkü hukuka aykırı yöntemle delil elde ederek yargılama yapmaya zemin hazırlamaktadır. Oysa bugün için artık yeni 135 ve 135a maddelerinin Türk hukukuna verdiği mesaj açıktır. Bu maddeler mutlak olarak uygulanacaktır ve özellikle bu maddelere aykırı, ayrıca diğer kurallara aykırı olarak delil toplayarak yargılama yapılamayacak ve hüküm verilemeyecektir. Yargıtay'ın sözü geçen kararı kabul edilirse, mahkemeler için sorgu işlemini hukuka uygun olarak yapma ve 135a maddesine aykırı elde edilen delillere dayanmama yoluyla hüküm verme suretiyle, bu maddeleri ve yasanın 254/2 nci maddesini safdışı bırakma olanağı yaratılacaktır. Bu davranış hatalıdır. Yasakoyucu 254/2 nci maddedeki çok açık anlatımı ile, yargılamada delil toplanmasına ilişkin kuralları diğer yargılama kurallarından ayırmıştır. Yargıla-

ma kurallarına aykırılık oluşturmaları, aksi halde bunların sonuca etkili olmamaları ilkesi, ülkemizde artık bir sınırlamaya tabidir. O sınırlama da, bu yargılama kurallarının delil toplama kuralları olmalarıdır. Bir yargılama kuralı, yargılamada gerçeği bulmak için delil toplama kuralı niteliği taşıyorsa, artık bu kuralların yargılamanın sonucuna etkisi tartışılmaz. Bir sonuç mutlak olarak kabul edilir. O sonuç şudur: Bir kural yargılamaya delil toplama kuralı niteliği taşıyorsa, buna aykırılık mutlak bir aykırılıktır. Bunların sonuca etkili olmaları ya da olmamaları tartışılmaz.

Bu anlattığın sonucu CMUK'da daha önce de başka yargılama kurallarına aykırılıklar nedeniyle kabul etmiştir. Yasanın 308 inci maddesinde açıklanan aykırılıklar, nitelikleri bakımından yargılama kurallarına aykırılıklardır. Ancak yasakoyucu bu konudaki tercihini yapmış, bu kurallar çiğnendiğinde, bunlara dayanılarak hüküm verilmesi halinde, bunların mutlak bozma nedeni olmasını kabul etmiştir. Bu kurallar açısından bugün nasıl sonuca etkili olma ya da olmama tartışması yapılamıyorsa, yasanın 254/2 nci maddesine aykırılık halinde de aynı tartışma yapılamaz. Yasanın yazımındaki netlik ve mutlaklık, bu tartışmanın yapılması olanağını ortadan kaldırmaktadır.

Bu noktada, yasakoyucunun 254/2 nci madde konusu mutlak aykırılık kapsamında görse idi, bunu yasanın 308 inci maddesine ekleyeceği, savunması yapılamaz. Bir başka anlatımla, yasanın yeni düzenlemesinde getirilen 254/2 nci madde, niteliği gereği ve yasakoyucunun açık iradesi ve amacı çerçevesinde, ayrıca 308 inci maddede düzenlemeye gerek bırakmayacak bir kuraldır. Bu nedenle bugün için hiçbir şarta bağlanmaksızın (sonuca etkili olma ya da olmama gibi) uygulanacaktır.

Açıklamaya çalıştığın bu nedenlerle Yargıtay'ın bir daire kararı olan kararın hukuka aykırılığının kabul edilmesi ile bundan dönülmesi ya da bir Genel Kurul kararı ile safdışı bırakılması gerekmektedir. Aksi takdirde, ceza yargılaması sistemimize giren çağdaş, insan haklarına saygılı, demokratik bir kuralın zedelenmesi olasılığı büyüktür.

Son olarak yasakoyucunun aynen 135a maddede yaptığı gibi 254/2 nci maddenin de DGM'lerde de uygulanmasını öngördüğünü belirtmeliyiz. Bu düzenleme sevindiricidir. Ülkemizde her yargı yerindeki yargıda artık yasal olmayan delillere dayanılmayacağı sonucu perçinlenmektedir.

2. Uygulama

Türk ceza yargılaması sistemine yeni giren, "hukuka aykırı delillere dayanarak hüküm verme yasağı" konusunda şu kararlar zikredilebilir: "Yüklenen suç işlediğine ilişkin zora dayalı olduğunu iddia ettiği ikrarı dışında, hakkında yeterli ve her türlü kuşku-dan uzak inandırıcı ve kesin delil bulunmayan sanığın, aksi kanıtlanamayan savunmasına itibar edilerek beraatine karar verilmesi gerekirken, karar yerinde yazılı gerekçeyle mahkumiyetine karar verilmesinde isabet görülmemiştir." (Yar. CGK, 18.10.1993, E.1993/6-236, K.1993/255) (YKD, Mayıs 1994, s. 804-805). "Başlıca hiçbir yan kanıt yokken sanıkların kolluktaki baskıya dayalı ikrarları delil olarak kabul edilip mahkumiyetlerine karar verilemez" (Yar. CGK, 4.10.1993, E.1993/6-192, K.1993/217) (YKD, Mart 1994, s. 450-452). "Birleştirilen 1993/358 sayılı dosyada, CMUK'nın değişik 135 inci maddesinde öngörülen yöntem çerçevesinde sorgusu yapılmayan ve bu yüzden de 254/son madde ve fıkrası uyarınca hukuka aykırı bulunan, sanığın ikrarına dayanılarak hüküm kurulması yasaya aykırıdır." (Yar. 4.CD, 30.10.1995, E.1995/6017, K.1995/6940) (YKD, Şubat 1996, s.295-296). "Ceza yargılaması yasasının 3842 sayılı yasayla değişik 135 inci maddesinde öngörülen aydınlanma hakkı ve aydınlatma yükümlülüğüne uyulmayarak ve özellikle susma, savunma ve bir savunmadan yararlanma hakları bildirilmeden yapılan sorgu ve sorguyla elde edilen anlatım kanıtı, hukuka aykırı bir kanıttır. Bu tür kanıtlar hükme dayanak yapılamazlar. Dosyadaki olayda, hükümlüye ceza yargılamaları yasasının 135 inci maddesinde öngörülen hakların bildirildiğine ilişkin bir deyişe duruşma tutanağında rastlanmadığından, sorgu yasaya aykırıdır. Ancak hükümlü, aşamalardaki savunmalarında suçlamaları reddetmiştir. Yerel mahkeme bir ikrar

ve kabulü içermeyen savunmaya dayanmaksızın öbür kanıtlara dayanarak hüküm kurduğundan, hukuka aykırı sorgunun kurulan hüküm açısından nedensel değeri ve gücü yoktur.” (Yar. 4.CD, 4.10.1994, E.1994/7351, K.1994/7693) (YKD, Eylül 1995, s.1476-1478).

Sanık hakkındaki aleyhteki delillerin tartışması yapıldıktan sonra, inandırıcı bir çözüme varılmadan, eksik inceleme ile hüküm verilmesi kanuna aykırıdır.” (Yar. CGK, 6.3.1972, E.7-35/K.123). “Mahkeme hüküm vermeden önce olayı yeterince aydınlatmalı ve bu konuda delillerin yardımına da başvurmalı ve ondan sonra hüküm vermelidir. Aksi halde eksik soruşturma ile hüküm verilmiş olur ki, bu durum bozmayı gerektirir.” (Yar. CGK, 7.3.1972, E.1971/6-322/K.65). “Mahkemenin önce bütün delilleri değerlendirerek ve soruşturmasını bunları göz önünde tutarak tamamladıktan sonra hüküm vermelidir.” (Yar. CGK, 6.12.1971, E.1970/376/K.411). “Ceza yargılamasında maddi gerçeğe uygun karar verilebilmesi için delillerin tam olarak toplanması ve soruşturmanın derinlemesine yürütülmesi gerekir. Bu yönden sırf davanın uzamaması için soruşturmanın eksik bırakılarak hüküm verilmesi yolsuzdur.” (As. Yar. Drl. K. 11.12.1970, E.89/K.86). “Sanığın fiilinin sabit olabilmesi için, irad ve ikame olunan delillerin suçluluğu kati surette ispat edecek nitelikte olması zorunludur.” (As. Yar. Drl. K. 18.9.1970, E.65/K.65). “Sanığın mağduru dövmüş olması, kendisinin mağdura sövmüş olmasının delili olamaz; mahkeme delilleri takdir ederken, bunun dayanaklarını göstermek zorundadır.” Yar.CGK, 8.6.1970, E.214/K.235). “Temyiz incelemesi sırasında mahkemenin delilleri takdir yetkisinin incelenmesi yapılamaz. Mahkeme, topladığı irad edilmiş delilleri açık duruşmada tartışmaya sunmuş ve hükmünde de deliller incelenmiş ve neticede bunlara göre hüküm verilmiş olduğundan, yasaya aykırılık yoktur.” (As. Yar. Drl. K., 13.12.1970, E.3/K.7). “Kendisine ağır bir suç yüklenen kişinin heyecanlanmış ve sararmış olması, suçun delili olamaz.” (Yar. CGK, 19.1.1970, E.7-62, K.22). “Mağdurenin doğurduğu çocuğun kan gurubu sanığının aynı olsa bile, başka kanıtlarla desteklenmedikçe, sanık çocuğun babası olarak ka-

bul edilemez.” (Yar. 5.CD, 6.1.1981, E.1/K.1). “Sanığın imzasını taşımayan suç tutanağı, (aksi kanıtlanıncaya kadar) geçerli belge niteliğinde değildir.” (Yar. 3.CD, 6.2.1979, E.260/K.1087). “İddianamede olay bütün ayrıntıları ile açıklandığına göre, yasa maddesinin yanlış yazıldığından suçun niteliğinin değişmiş olacağı düşüncesiyle beraat kararı verilemez.” (Yar. 7.CD, 8.11.1978, E.6345/K.6748). “Mahkeme kararında duruşma dışı bazı davranışların yan delil olarak gösterilmesi doğru değildir.” (Yar. 8.CD, 13.10.1976, E.6377/K.7044), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 254).

c) Mahkemenin niteleme (tavsif) yetkisi.

Mahkeme duruşma ile birlikte sonkarara ulaşırken, sanığın yargılama konusu eylemini (fiil) nitelemelidir. Bunun anlamı, yargılama konusu uyuşmazlığın hukuk normları karşısındaki durumunu belirlemektir. Bir başka anlatımla, mahkeme sanığın eyleminin suç teşkil edip etmediği, ediyor ise, hangi suçu teşkil ettiği konusunda bir sonuca ulaşmalıdır. Niteleme (tavsif) denilince anlaşılması gereken budur. Temelde, daha önce de birden çok kez belirtildiği üzere, ceza yargılaması faaliyeti, sanık adı verilen kişinin eyleminin suç teşkil edip etmediğinin belirlenmesi için yapılan bir ortak çalışma olunca, bu son aşamada mahkeme, bir yandan eylemi, bir yandan da hukuk normlarını (suç koyan kuralları) gözönünde bulundurmalı ve sanığın suçlu olup olmadığı düğümünü çözmelidir. Hatta denilebilir ki, **mahkemenin niteleme yetkisi, sanığın eylemine hukuki kalıbı aramak eylemidir.** Eylem, hukuki kalıplardan birine uyacak ya da uymayacaktır. Mahkeme, yapacağı bu arama ve değerlendirme çalışması ile bu alanda sonuca ulaşacaktır.

Mahkemenin niteleme (tavsif) görevinden söz ederken, bunu yetki olarak adlandırmak, bu alanda yerleşmiş bir ifadenin tekrarı niteliğindedir. Aslında çok yakın bir incelemede, niteleme mahkeme için bir yetki olduğu kadar, aynı zamanda bir mecburiyettir. Mahkeme bunu yerine getirmeksizin, uyuşmazlığı çözmek görevi-

ni, bir başka anlatımla, yargı görevini tam olarak yapmış olmaz. Bu görevden mahkeme ancak yine hukuk ilkelerinin sonucu olarak kurtulabilir. Bu durumu şöyle açıklamak mümkündür: Her uyuşmazlık temelde iki bölümden oluşur. Bunlar, uyuşmazlığın maddi ve hukuki bölümleridir. Maddi bölüm delilleri ve ispat ilkelere ilgilendirir. Hukuki bölüm ise, hukuk kurallarına göre sonuç çıkarmayı gerekli kılar. Bu çerçevede mahkeme, sonuca ulaşırken, ilkin delillere göre bir değerlendirme yapar. Bu değerlendirme sanık aleyhine sonuçlandığında, mahkemenin ikinci alana geçip, hukuki değerlendirmeyi yapması şarttır. Bu da, üzerinde durulan niteleme faaliyetidir. Fakat unutmamak gerekir ki, uyuşmazlığın maddi bölümü, yani deliller bakımından sonuç sanık aleyhine olmadığında (burada yüzde yüz ispat aranır), mahkemenin sanık lehine kararını vermesi gerekir. Bu kararı verirken de, sanığın eylemini nitelemesine, yani bu eylemin suç teşkil edip etmediğine, bu soruna cevap aramasına gerek yoktur.

Bu açıklamalardan şöyle bir sonuca varılabilir. Mahkemenin eylemi niteleme yetkisi, yargılamadaki delillerin sanık aleyhine sonuç verdiğinin ortaya çıkmasından sonra gerçekleşen bir faaliyettir ve sanığın eyleminin suç teşkil edip etmediğinin belirlenmesi amacını taşır.

Mahkemenin niteleme yetkisi kavramı, ceza yargılamasının temel ilkelerinden birini oluşturan, “davasız yargı olmaz” ilkesi ile çok yakın ilgisi olan bir kavramdır. Mahkemenin niteleme yetkisi, davasız yargı olmaz ilkesinin sınırları içinde söz konusu olabilen bir yetkidir. Mahkeme, davasız yargı olmaz ilkesine göre, sanıklar ve bunların davaya konu eylemleri ile sınırlı olarak yargı erkini kullanabildiğine göre, niteleme yetkisini bu çerçeve içinde kullanabilecektir. Yukarıda anlatıldığı gibi, mahkemenin sanığın eyleminin hukuki kalıbını ararken, yargılama konusunun dışına çıkarak bir değerlendirme yapması mümkün değildir. Yapacağı şey, yargılama konusu olayla bağlı olarak, bunun hukuki niteliğini tayin etmektir. Yoksa bu çalışma yapılırken, yargı konusunun dışında ve sanık olarak davaya dahil edilmemiş olan kişiler hakkında sonuçlar çıkarmak değildir.

Bu kavramla ilgili hüküm yasanın 257 nci maddesinde yer almaktadır: “Hükmün mevzuu, duruşmanın neticesine göre iddianamede gösterilen fiilden ibarettir. Fiili takdirde mahkeme, iddia ve müdafaalarla bağlı değildir.” Biçiminde açıklanan husus, mahkemenin niteleme yetkisidir. Hatta dikkat edilirse, yasakoyucu bu yetkiyi açıklarken, bu yetkinin mahkeme tarafından serbestçe kullanılacağını belirtmek amacıyla, mahkemenin iddia ve savunma ile bağlı olmadığını söylemek gereğini duymuştur. Ayrıca maddeye bu yetkinin, dava konusu eylemle sınırlı olarak kullanılacağı da ifade edilmiştir. Ceza yargılaması hukuku doktrininde, yasanın 257 nci maddesi yorumlanırken, bu maddenin yasanın 150 nci maddesinin, duruşma maddeleri bakımından bir tekrarı olduğu belirtilmektedir. Hatırlanırsa, 150 nci madde, Türk ceza yargılaması sisteminde, davasız yargı olmaz ilkesinin açıklandığı hükümdür.

Uygulamada mahkemenin niteleme yetkisi konusunda, bu alanda öğretilerde yer verilen ilkelerin, mahkeme kararları ile pekiştirildiği dikkati çekmektedir: “Sanıklar iddianamede yer alan suçtan yargılanırlar. Bu fiilin hukuki vasfı değişikte, yeni vasıftan yeni dava açma yoluna gidilemez, yalnızca sanığa ek savunma hakkı verilerek hüküm tesis olunur.” (Yar.CGK, 1.2.1971, E.1969/369/K.37). “Mahkeme yalnız iddianamede gösterilen fiil hakkında yargılama yapabilir ve hüküm verebilir. Bu bakımdan yargılama sırasında sanığın bir başka fiilinin de bulunduğu anlaşılrsa bile, bu konuda dava açılmadıkça, yargılama yapıp hüküm verilemez.” (As. Yar. Drl. K., 25.12.1970, E.91, K.91); “Aynı yönde, 4.CD, 20.6.1995, E.3513, K.4607 (YKD, Kasım 1995, s.1813-1814); Yar. CGK, 2.4.1996, E.4-62, K.74 (YKD, Ekim 1996, s. 1616-1618); Yar. 3.CD, 4.12.1995, E.12388, K.13585 (YKD, Mart 1996, s. 475); Yar. 10.CD, 25.9.1995, E.7918, K.8248, (YKD, Mart 1996, s.496); Yar. 9.CD, 3.2.1995, E.9692, K.808 (YKD, Mayıs 1995, s.840); “Açılan davanın görüldüğü sırada, başka bir suçun da işlendiğinin ortaya çıkması durumunda, mahkemenin C. Savcılığına suç duyurusunda bulunmakla yetinmesi gerekir. Dava açılmayan suçta dayanarak görevsizlik kararı verilmesi doğru değildir.” (Yar. 4.CD, 17.1.1985, E.322/K.15). “Sanığın sorumluluğu belirlenirken temel

olan husus, gönderme maddesi değil, iddianamede sanığın belirlenen eylemidir. Eylemi değerlendirmede mahkeme iddianame ile bağlı değildir.” (Yar. 3.CD, 21.11.1979, E.7084/K.8520). “Mahkeme, iddianamede gösterilen madde ile bağlı kalmayıp, sanığın eyleminin gerçek niteliğini ve koşullarını değerlendirme yetkisine sahip olduğunda, Eski Eserler Yasasına aykırılık suçundan beraatine karar verilen sanığın, hazine arazisine gecekondyu yapmak eyleminden ceza verilip verilmeyeceğinin düşünülmemesi yasaya aykırıdır.” (Yar.9.CD, 5.10.1979, E.4042/K.4052). “Mahkemenin iddianamede gösterilen olay üzerinde karar vermesi yasa gereğidir. Sanığın kaptanı olduğu gemiyi dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu iskeleye bindirerek hasara sebep olmasından ötürü izarar suçundan beraatine karar vermesi doğrudur.” (Yar. 6.CD, 30.12.1974, E.7200/K.7537), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh md. 257).

3. Yargıçların görüşmesi (müzakere) ve oy vermesi

Duruşma ve dolayısıyla yargılama, sonkararın verilmesiyle bitecektir (m.253). Kurul halinde çalışan mahkemelerde sonkarardan önce yargıçların aralarında görüşmeleri ve daha sonra oy vermeleri kabul edilmiştir (m.381). Bunun nedeni duruşmanın açık ve sözlü olan (istisnalar var) yargılama devresi sona erdikten sonra, mahkeme kurulunun duruşma salonundan çekilerek, taze bilgi ve izlenimleri ile kanaatlerini açıklamaları ve karşılıklı olarak birbirlerini aydınlatarak, sonkarara ulaşmalarını sağlamaktır.

a) Görüşme ve oy vermeye katılacaklar

Bunlar duruşmada hazır bulunmuş olan ve mahkeme kurulunda görev yapan yargıçlardır (m.381). Yasa duruşmanın kesiksizliğini sağlamak için, özrü ya da engeli çıkabilecek yargıçları göz önünde tuttuğundan, duruşmada yedek üye bulundurulmasını öngörmüştür. Duruşmaya böyle bir yedek üye katılmışsa, o üye, özrüyle kuruldan ayrılan asil üyenin yerini alır ve sonkarara o katılır (m.382).

Görüşmede yalnız yargıçlar hazır bulunur. Yasa ancak mahkemede staj yapanların hazır bulunmasına izin vermek yetkisini başkana vermektedir (m.382). Bu kuralın amacı, stajyerlerin yetişmesini sağlamaktır. Başkan bu konuda ihtiyari yetkiye sahiptir, isterse stajyerlerin hazır bulunmasına izin vermeyebilir. Savcı mahkeme kurulundan olmadığından, görüşmeye katılamaz.

b) Görüşmenin yönetimi.

Bu yetki başkanındır (m.383). Başkan görüşmeyi yönetirken, özellikle sonkararara temel olacak sorunları belirlemek ve sıraya dizmek yetkisine sahiptir. Başkan, tek kelimeyle, görüşmenin düzenini sağlayacaktır. Bunun dışında üyelerin de, üzerinde durulmasını istedikleri sorunlar olduğunda, bunların da ele alınıp görüşülmesi gerekir.

c) Oy verme

Türk sisteminde mahkeme kararları oybirliğiyle verilebileceği gibi, oyçokluğuyla da verilebilir. Görüşme tamamlandıktan sonra oy verme işlemi başlar. Bunu da başkan yönetir. Oybirliği olduğunda, sorun çıkmaz. Fakat oylar dağıtıldığında, sanığın en aleyhinde olan oyun, çoğunluk sağlanıncaya kadar, kendisine en yakın (aleyhte) oya eklenmesi gerekir (m.385). Örneğin üç yargıçtan kurulu bir mahkemede, yargıçlardan biri sanığın 15 yıl, öteki 10 yıl, sonuncusu da 5 yıl ağır hapis cezası ile cezalandırılması yönünde oy kullandıklarında, yasal kural (m.385) gereği şöyle davranılacaktır: Sanığın en aleyhinde olan oy 15 yıl, kendisinden sonraki aleyhte oya katılacaktır. Bu oy 10 yıl ağırhapistir. Böylece iki yargıç 10 yıl ağırhapis üzerinde birleşmiş olacaklar, 5 yıl ağırhapis oyu azınlıkta kalmış olacaktır. Mahkeme oyçokluğuyla sanığı 10 yıl ağır hapse mahkum etmelidir. En aleyhte oyun kendisinden sonraki aleyhte oya eklenmesindeki mantık, en aleyhteki oydaki istemin, kendinden sonraki oydaki istem kendisinden daha hafif olduğundan, onu öncelikle kabul etmesi düşüncesine dayanır. Örnekte, 15 yıl istenen yargıç, kendinden sonraki oydaki 10 yılı ön-

celikle isteyecektir. Böyle davranmak, kararlarda oybirliği sağlanamayan durumlarda, oyçokluğunu sağlamak için zorunludur. Aksi takdirde, her oy tek başına kalmak ve mahkeme bir sonuca ulaşmamak tehlikesine girmiş olur.

Başkan oyları toplarken, en kıdemsiz üyeden başlayacaktır (m.385/son). Bunun amacı, kıdemsiz yargıçların kıdemlerinin etkisinde kalmalarını önlemektir.

Yargıçlar oy verirken, azınlıkta kaldıklarını ileri sürerek oy vermekten çekinemezler (m.384). Bu kural mahkeme kurulunda görev yapan yargıç için oy vermenin bir ödev olduğunu gösterir.

Yargıtay kararları da bu doğrultudadır: “Yargıtay özel dairelerindeki inceleme sırasında, öncelikle soruşturmanın genişletilmesine gerek bulunup bulunmadığı hususunun oylanması, oylama sonucunda, soruşturmanın genişletilmesi yolundaki oyların çoğunluğunu sağladığı görülürse, mahkeme hükmünün bu nedenle bozulması; soruşturmanın genişletilmesi doğrultusundaki oyların çoğunluğu sağlamadığı anlaşılırsa, başka bir deyişle, soruşturmanın genişletilmesine gerek bulunmadığı kararlaştırılırsa, CMUK’nın 384 üncü maddesi gereğince, soruşturmanın genişletilmesini isteyen üyeler de, hükmün esası hakkında oy kullanmak zorunda bulduklarından, bu üyelerin de sonuç belirten nihai oylarının alınması suretiyle karar verilmesi gerekir.” (Yar. CGK, 27.12.1982, E.1-196/K.523). “Yapılan oylamada, oyların üçe bölündüğü ve her birinin kendi başına üçte iki çoğunluğu sağlamadığı anlaşıldığından, CMUK’nın 385 inci maddesi gereğince, aleyhe olan (eylemin irtikap suçunu teşkil ettiğine ilişkin) oyların ona en yakın bulunan (direnme kararının onanması lehinde olan) oylara katılması suretiyle, üçte ikiyi geçen çoğunluk sağlandığından, sanığın temyiz itirazının reddine ve direnme hükmünün onanmasına karar verilmiştir.” (Yar. CGK, 18.6.1973, E.1972/4-454/K.482). “Toplu mahkemelerde hakimlerin oylarının dağılması halinde, sanığın en aleyhine olan oyun, ekseriyet (çoğunluk) hasıl oluncaya kadar, kendisine daha yakın olan oya ilave edilmesi yasa gereğidir.” (Yar.1.CD, 17.6.1971, E.2144/K.2348), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 254).

B- SONKARARIN ÇEŞİTLERİ

Yasa bunları 253 üncü maddesinde saymıştır. Beraat, mahkumiyet, davanın reddi, düşmesi ve durması, yasaya göre sonkardır.

1. Beraat kararı

Sanık kendisine yüklenen suçtu işlememişse, işlediği sabit olmamışsa, sanığın işlediği eylem yasada suç olarak öngörülmemişse (ya da suç olmaktan çıkarılmışsa) beraat kararı verilmelidir.

Sanığın suçtu işlemediğinin anlaşılması durumunda, yapılan yargılama sonunda, eylemin maddi bölümü sabit olmamış demektir. Ortaya konulan ve tartışılan delillerle, sanığın eylemi işlemediğinin kesin olarak anlaşıldığı hallerde, bu varsayım ortaya çıkar. Sanığa yüklenen bir eylemin gerçekleştiği, fakat bunun sanık tarafından yapılmadığının anlaşılmasında (öldürülen kişiyi sanığın öldürmediğinin anlaşılması) bu varsayım söz konusudur.

İkinci varsayımda, eylemin sanık tarafından yapıldığı ya da yapılmadığı hususu kesin olarak ortaya çıkmaz. Sanığın eylemi yaptığı kesin delillerle anlaşılmaz. Bu sanığın eylemi yaptığının sabit olmaması demektir. Bu durumda "şüpheden sanık yararlanır" (in dubio pro reo) kuralı işler ve sanık hakkında beraat kararı verilir.

Bunun dışında eylemin suç sayılmamış olması ya da suç olmaktan çıkarılması söz konusudur (TCK, 2). Bu durumda sanığın eylemi ceza hukuku bakımından önemsiz bir eylemdir ve beraatini gerektirir.

Sanığın kendisine yüklenen eylemi yaptığının kesin olarak saptandığı bazı durumlarda, yasa başka amaçlarla, bazı faille ceza verilmemesini öngörmektedir. Örneğin babasının malını çalan oğula ceza verilmeyeceği, bunun bir cezasızlık hali olduğu (TCK, 524) açıklanmıştır. Böyle bir durumda, sanığın eylemi yaptığı sabit olsa da, yasada sanığın cezalandırılmasının temeli eksik kalmaktadır. Bu durumda sanık hakkında "sorumsuzluk" kararı ve-

rilmesi bazı ülkelerde öngörülmektedir. Bizde buna yasada yer verilmediğinden (m. 253), beraat kararı verilmesi gerekecektir.

Uygulamaya gelince, tartışma beraat kararı verilirken kullanılacak terimde çıkmıştır. Yargıtay, “Duruşmanın sonunda verilecek kararlardan birinin ancak (beraat) biçiminde olması halinde, yasaya uygun bir hükmün varlığından söz edilebilir. Bunun yerine (aklama) sözünün kullanılması yasaya aykırıdır.” sonucuna varmıştır. (Yar. CGK, 17.9.1979, E.7-283/K.331) (bkz. Yurtcan, Şerh, md. 253). Yargıtayın vardığı sonuç, gereğinden fazla biçimsel bir düşüncenin ürünüdür.

2. Mahkumiyet kararı

Sanığın eylemi yaptığı sabit olduğunda, bu eylem yasada suç olarak yer almışsa, sanık hakkında mahkumiyet kararı verilecektir. Bunun anlamı sanığın cezalandırılmasıdır. Suçluluğu ispatlanmış olan kişiye ceza yaptırımını uygulanacaktır. Bu ceza da ya dar anlamda ceza ya da ehniyet tedbiri olabilecektir.

Uygulamada şu kararlár dikkati çekmektedir: “Açılmış dava olmadan, av tüfeğinin zoralarına karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 4.CD, 8.12.1994, E.8474/K.10806) (YKD, Eylül 1995, s.1479-1480); “Mahkemenin mahkumiyet kararı verebilmesi için, hükmünü sağlam ve kesin delillere dayandırması gerekir. Aksi halde hükmün sanık lehine bozulması gerekir.” (Yar. CGK, 27.9.1971, E.1970/1141/K.298). “Sanığın fiilinin dolandırıcılık teşkil ettiğinin kati delillerinin tespiti yapılmamasına rağmen, mahkumiyet kararı vermek yolsuzdur.” (As. Yar. Drl. K., 3.10.1969, e.69/k.69). “Gebelik süresinin on haftadan fazla olduğu kesinlikle saptanamadığından, yasal zorunluluk nedeniyle, beraat kararı yerine, TCK’nın 468/2 nci maddesiyle ceza verilmesi doğru değildir.” (Yar. 8.CD, 8.7.1983, E.1758/K.2010). “TCK’nın 5 inci maddesine göre, yabancı ülkede belli nitelikte suç işleyen Türk’ün Türkiye’de yargılanarak cezalandırılabilmesi için, hakkında yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması gerekir.” (Yar. 1.CD, 30.1.1980, E.4997/K.319). “Bir cürüm veya kabahatin işlendiği zamanın yasası ile sonradan

yayımlanan yasanın hükümleri başka başka ise, sanık yararına olan yasa uygulanır.” (Yar. 4.CD, 23.12.1977, E.7135/K.700). “Tavsif ve kabule göre, orman alanını işgal eden ve bu yerden yararlanan sanığın cezalandırılması gerekirken, kanun maddesinin yanlışlığından söz edilerek beraat kararı verilmesi yerinde değildir.” (Yar. 3.CD, 9.4.1974, E.5165/K.3175), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.253).

3. Davanın düşmesi ya da reddi

Bunlar uyuşmazlıkları çözmeyen, uyuşmazlıkların çözülemeyecek cinsten olduklarını açıklayan kararlardır. Yargılamada bir engelle karşılaşıldığında, bu kararlar verilecektir. Bunlara ilişkin kararlar uyuşmazlığı dolayısıyla yargılamaktadır. Bu bakımdan bu kararlar gerçek anlamında sonkarar değildir, çünkü gerçek anlamda sonkararlar yargılama sonunda verilirler. Oysa bunlar, görünüşte yargılamayı sona erdirenler bile, mutlaka yargılamanın sonunda verilmeleri gerekmez. Düşme nedeni ortaya çıktığında, örneğin genel af, sanığın ölümü ya da zamanaşımı gibi, bu karar verilmelidir. Öte yandan aynı sanık için önceden verilmiş bir sonkarar olduğunda, ya da açılmış bir dava olduğunda, ikinci dava reddedilmelidir. Bu sonuca da yargılamayı sonuna kadar yürütmeden ulaşmak mümkündür. Bu nedenle gerek düşme gerek red kararlarının görünüşte sonkarar olduklarını söylemek gerekir.

Yargıtayın bu konudaki kararlarının çokluğu dikkati çekmektedir. Özellikle 1973 değişikliği ile “davanın reddi” kavramı 253 üncü maddeye yerleştirildikten sonra, Yüksek Mahkemenin bu konuyla yakından ilgilendiği görülmektedir: “Sanık, hırsızlık suçundan yargılanırken, başka mahkemede hırsızlık malı satın almak suçunu oluşturan eylemiyle ilgili davadan dolayı, mevcut dava CMUK'nın 253/2 nci maddesine göre reddedilemez.” (Yar. 6.CD, 4.7.1996, E.1996/7381/K.1996/7651) (YKD, Ekim 1996, s.1665); “Dosya içeriğine göre, 13.7.1992 tarihinde müştekinin ağılına on metre uzaklıktaki bağlı atının çalındığından söz edilerek suçu işlerken yakalanan sanığın cezalandırılması için, C.Savcılığınca sulh

ceza mahkemesine dava açılmış, verilen mahkumiyet kararı kesinleşmiştir. Ancak bu dava devam ederken, müştekinin hayvanlarının çalındığından söz edilerek, sanık ve suç tarihi aynı gösterilerek asliye ceza mahkemesine yeniden dava açılması karşısında, iddianamede “hayvanların bulunduğu yerden çalındığı ve sanığın daha sonra yakalandığı” açıklanmak suretiyle, ekli hazırlık evrakında belirtilen ve 31.7.1989 tarihinde vukubulan koyun hırsızlığı fiilinden dolayı dava açıldığı anlaşıldığında, her iki mahkemedeki davanın konuları farklı olduğundan, asliye ceza mahkemesindeki davanın aynı konuda kesinleşmiş hüküm bulunduğundan söz edilerek reddi doğru değildir.” (Yar. CGK, 24.4.1995, E.6-113, K.139) (YKD, kasım 1995, s. 1804-1806); “Sanık hakkında silahla tehdit suçundan mahkemesine açılan davanın yargılaması sonunda beraat kararı verilip, CMUK’nın 257 nci maddesine aykırı olarak sanığın eyleminin kavgada silah çekmek suçunu oluşturacağı gerekçesiyle C. Savcılığına suç duyurusunda bulunulması üzerine açılan kamu davasında, mahkemece eylemin TCK’nın 191/son maddesine uyduğundan bahisle düşme kararı verilemez. Aynı fiilden dolayı tekrar açılan davanın CMUK’nın 253/3 üncü maddesi uyarınca reddine karar verilməsi gerekir.” (Yar. 2.CD, 29.3.1995, E.2473, K.3955) (YKD, Şubat 1996, s. 288-289), Aynı yönde, 8.CD, 21.6.1995, E.9046, K.9481) (YKD, Şubat 1996, s. 310), “Sanığın işlediği suçtan açılan davaya ve yapılan yargılamaya göre dava zamanaşımı süresi dolmadan davanın düşmesine karar verilemez.” (Yar. 10.CD, 13.3.1995, E.1475, K.1883) (YKD, Eylül 1995, s.1498-1499); aynı yönde, Yar. 10.CD, 8.11.1994, E.9739, K.12914) (YKD, Mart 1995, s. 506-507); “Bilirkişi beyanından anlaşıldığı üzere, sekiz yıl önce açılan ormana ait dava zamanaşımına uğramıştır. Bu durumda esasa geçmeden önce bu hususun incelenmesi ve davanın zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması (düşmesi) gerekirken, sübut bakımından inceleme yapılarak beraate hükmolunması doğru değildir.” (Yar. CGK, 4.2.1974, E.3-538/K.79); aynı yönde, (Yar. CGK, 13.11.1967, E.3323/K.299). “Sanıklar hakkında dolandırıcılık suçundan dava açılmış, beraat kararı verilerek kesinleşmiş olduğu gözönüne alınmadan, bu kez

irtikap iddiası ile açılan dava üzerinde duruşma yapılarak mahkumiyet kararı verilmesi doğru değildir.” (Yar. 5.CD, 21.12.1983, E.3236/K.4400). “Amaç dışı faaliyet kavramının zaman içinde devamlılık ve süreklilik gösteren niteliğine bakılmaksızın, aynı olayın muhtelif bölümlerinin iki adet iddianame ile üç ayrı dava konusu edildiği gözönüne alınarak, CMUK’nın 253/3 üncü maddesi uyarınca önceden verilmiş hüküm nedeniyle, bu davanın reddine karar verilmesi gerekir.” (Yar. 9.CD, 17.11.1983, E.2815/K.2887). “Müştekinin sanıklardan biri hakkında dilekçe vermemesi, vazgeçtiğini belirtmemesi, vazgeçme sayılamayacağından, şikayet dilekçesi verdiği diğer sanık hakkındaki dava, TCK’ nın 99/2 nci maddesiyle düşürülemez.” (Yar. 9.CD, 2.10.1980, E.3628/K.3628). “Müşteki olan görevli memurun şahsi şikayetinden vazgeçmesi üzerine, adi tehditle ilgili dava düşer.” (Yar. 4.CD, 26.3.1980, E.1761/K.1751). “Halkı suç işlemeye kışkırtma ile basılı eserin izinsiz dağıtılması davalarının konuları bir değildir; bu nedenle CMUK’nın 253/3 üncü maddesine göre davanın reddi olanağı yoktur.” (Yar. 9.CD, 20.12.1979, E.5131/K.5156). “Mahkemece tefhim edilen kısa kararda davanın düşmesine hükmedilmesi, fakat gerekçeli kararda davanın ortaan kaldırılması teriminin kullanılması sonuca etkili değildi.” (Yar. 2.CD, 13.4.1970, E.2822/K.3696). “Sanık hakkında evvelce açılan davada mahkumiyetine hükmedildikten ve karar kesinleştikten sonra, sanığın aynı fiilinden dolayı ikinci defa dava açılması halinde, beraat kararı verilmek gerekirken, ceza tayinine mahal olmadığı şeklinde karar verilmesi yolsuzdur.” (Yar. 3.CD, 22.1.1969, E.2869/K.649). (Bu kararın 253 üncü maddede 1973 yılında yapılan değişiklikten önce olduğuna dikkat etmek gerekir; çünkü o tarihe kadar yasada “davanın reddi” terimi yer almamaktaydı.). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 253).

4. Durma kararı

Yargılamada durma kararı, yargılamanın bir engelle karşılaşmasında ortaya çıkar. Bu engel ortadan kalktığında, yargılama kaldığı yerden sürecektir. Bu niteliğiyle “durma” bir sonkarar değildir. Görünüşte olsa dahi yargılamayı sona erdirmediğinden, ya-

sanın bunu da sonkararlar arasında saymış olması (m.253), yerinde değildir.

Durma kararlarının bu niteliği uygulamada da tereddütler yaratmıştır. Özellikle bu karara karşı temyiz yolunun açık olup olmayacağı sorunu Yargıtay'ı meşgul etmiştir. Bunun dışında, yargılamada bir engelle karşılaşıldığında, bu engel ortadan kalkabilecek bir engel olduğunda, bu kararın verileceği, kararlarda tespit edilmektedir: "Memurin Muhakematı Kanununa göre işlem yapılmak üzere mahkemece CMUK'nın 253 üncü maddesine göre verilen yargılamanın durması kararının, davanın esasını halleden son karar niteliğinde olmadığından temyiz edilemez." (Yar. CGK, 17.12.1996, E.1996/1-223, K.1996/285); "Kendisine isnad olunan suçu işledikten sonra akıl hastalığına yakalanan sanık hakkında davanın durması kararı verilmeli, sanık daha sonra iyileştiğinde yargılama başlatılmalı ve hüküm kurulmalıdır." (Yar. CGK, 17.12.1996, e.1996/1-223, k.1996/285); "Kendisine isnad olunan suçu işledikten sonra akıl hastalığına yakalanan sanık hakkında davanın durması kararı verilmeli, sanık daha sonra iyileştiğinde yargılama başlatılmalı ve hüküm kurulmalıdır." (Yar. 1.CD, 28.6.1995, K.2064) (YKD, Ekim 1995, s. 1622-1623) "Sanık hakkında ceza davası açıldıktan sonra yaşında bir tereddüt çıktığında, ilkin bu konuda bir dava açılıp bu husus tamamlanmalı, sonra yargılamaya devam olunmalıdır. Bu husus tamamlanıncaya kadar da açılmış olan ceza davasının durmasına karar verilmelidir." (Yar. 2.CD, 29.9.1994, E.8254, K.9667) (YKD, Şubat 1995, s.307-308); "Bozmadan sonra yokluğunda tutuklama kararı verilen sanık bulunamamış olmasına göre, hakkında yargılamanın durmasına karar verilmesi gerekirken, beraat hükmünde direnilmesi yerinde değildir." (Yar. CGK, 15.3.1976, E.9-112, K.122). "Dirma kararının temyiz olanağı yoktur." (Yar. 6.CD, 16.5.1985, E.1684/K.5260). "Yargılamanın durmasına ait CMUK'nın 253 üncü maddesine ilişkin kararlar, sonuç karar niteliğinde olmadığından, temyiz niteliği bulunmamaktadır. Bu kararlar için itiraz yoluna başvurulabilir." (Yar. 5.CD, 14.6.1983, E.1698/K.2279). "İddianame ile dava açılma koşulu bulunmadığı gerekçesine dayanılarak verilen durma

kararını sanığın temyiz hakkı yoktur.” (Yar. 8.CD, 24.3.1983, E.683/K.986). “Hakimler Kanununa göre soruşturma izni alınması gereken sanık hakkında bu izin alınmadan dava açılması karşısında, eksikliğin tamamlanması için yargılamanın durmasına karar verilmesi gerekir.” (Yar.4.CD, 23.9.1981, E.5494, K.5319). “Milletvekili bulunan sanığın dokunulmazlığı nedeniyle, suç tarihinden itibaren dokunulmazlık kaldırılıncaya kadar hiçbir surette süre işlemez.” (Yar. 4.CD, 18.9.1981, E.5135/K.5205). “Sanığın hileli vergi kaçakçılığı suçunu işlediği ileri sürüldüğüne göre, Vergi Usul Yasası uyarınca gerekli işlemin yapılması için durma kararı verilmesi gerekir.” (Yar. 9.CD, 21.3.1980, E.939/K.1107). “Ceza mahkemelerinden verilen hükümler temyiz olunabilir. Yargılamanın durmasına dair karar da bir hükümdü ve temyiz edilebilir.” (Yar. 6.CD, 20.11.1978, E.7142/K.6978). “Sanık suç tarihinde 18 yaşını bitirmemiş olan mağdure ile gayri resmi şekilde evlendikten sonra, resmi nikah işlemlerini yapmıştır. TCK’nın 431/1 inci maddesi uyarınca sanıkla ilgili kamu davasının ertelenmesine karar verilmesi gerekirken, beraat ettirilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 5.CD, 5.3.1976, E.696/K.702). “Senatör olan sanığın dokunulmazlığa sahip olduğu ve kendi meclisinin kararı olmadıkça yargılanamayacağından, hakkında açılmış olan davada duruşmanın tatiline karar verilmek gerekir; davanın reddine karar vermek hatalıdır.” (Yar. 4.CD, 13.3.1972, E.2005/K.1964). (Karar 1961 Anayasasının yürürlüğü dönemine aittir. Fakat aynı ilke 1982 Anayasası çerçevesinde milletvekilliği bakımından değer taşıyacaktır), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.253).

Yasa durma ve düşme kararlarından söz ederken, derhal beraat kararı verilebilecek durumlarda, düşme ya da durma kararının verilemeyeceğini belirtmektedir (m.253/son). Bunun anlamı şudur: Yargılamada sanığın beraatine karar verilebilecek duruma geldiği anda, bir durma ya da düşme nedeni ortaya çıkmış olabilir. Örneğin bu anda sanığın ölmesi (düşme) ya da akıllıhastalığına tutulması (durma) nedeni olarak doğduğunda, yasa uyuşmazlığı kökünden çözen karar olarak beraat kararının verilmesini istemektedir.

1973 değişikliği ile yasaya eklenen bu kuralla ilgili Yargıtay kararları, bu sonucun uygulamadaki değerlendirmesini ortaya koymaktadır: “Bozmaya karşı diyeceğinin sanıktan soruması için talimat yazıldığı halde, cevabı beklemeksizin ve sanığa sonsöz verilmeden ilk hükümde direnilmesi yasaya aykırıdır. Böyle bir durumda, (derhal beraat kararı verilebilecek hal) söz konusu olamaz.” (Yar. CGK, 3.5.1976, E.7-179/K.222). “Duruşma sanığın sorguya çekilmesi ile açılacağından, sorgusu yapılmaksızın beraatine hükmolunması usule aykırıdır. CMUK’nın 253/son maddesindeki (derhal beraat) unsurunun olayda uygulanması düşünülemez.” (Yar. CGK, 22.3.1976, E, 4-120/K.139). “CMUK’nın 253/son maddesindeki, derhal beraat kararı verilecek haller, eylemin suç oluşturmaması gibi durumlara yöneliktir.” (Yar. 7.CD, 7.10.1976, E.6465/K.7610), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 253).

C- SONKARARIN BİLDİRİMİ (TEFHİM) ve KALEME ALINMASI

1. Bildirimi

Sonkararın bildirimi duruşmanın ve birinci derece yargılamanın son işlemidir. **Bu bildirim, bildirim çeşitlerinden olan anlatım (tefhim) yoluyla olmalıdır.** Yasa sonkararın okunmasından söz etmektedir (m.261). Sonkarar hemen duruşmanın sonunda bildirilecek, bu mümkün olmadığında, duruşmanın bitmesinden bir hafta içinde açıklanacaktır. Sonkararın bildiriminde iki işin yapılması aranmaktadır. Bunlar hüküm fıkrasının okunması ve sonkararın gerekçesinin belirtilmesidir. Hüküm fıkrası, sonkararın sonunda yer alan ve mahkemenin sanık hakkında ulaştığı sonucu belirten bölümdür. Bu bölümde mahkemenin kararı ve bunun sonuçları yer almalıdır. Örneğin sanığın mahkum edildiği, fakat cezasının ertelendiği gibi. Gerekçelerin bildiriminde iki ayrı yol izlenebilecek, ya sonkararın temel dayanakları sözlü anlatılacak, ya da okunabilecektir (m.261).

Sonkarar bildirilirken, ilkin hüküm fıkrası okunacak, sonra

gerekçe bildirilecektir. Bunun nedeni sanığın en kısa sürede mahkemenin kararını öğrenebilmesini sağlamaktır. Mahkeme sonkararı hemen duruşmanın sonunda bildirememiş ve yasanın kabul ettiği en çok bir haftalık süreden yararlanmışsa, sonkararın gerekçesini yazmak ve anlatımdan önce kesin biçimini vermek zorundadır (m.261/3). Mahkeme hüküm fıkrasını tefhim ederken, herkes ayağa kalkar (m.261/2).

Mahkeme sonkararını bildirirken, sanık hazır bulunur ve mahkeme, kendisine kararına karşı var olan yasayollarını da açıklar. Bu kuralla mahkemenin sanığı yasayolları konusunda aydınlatması istenmiştir.

2. Hüküm Fıkrası

Sonkararın en önemli bölümünü oluşturması nedeniyle, hüküm fıkrası üzerinde daha yakından durulmalıdır. Mahkemenin verdiği sonkarar, ister beraat ya da mahkumiyet, ister düşme ya da red ya da durma biçiminde olsun, mutlaka bir hüküm fıkrası bulunacaktır. Uygulamada “kısa karar” denilen kararlar, yasanın hüküm fıkrası adını verdiği, yalnızca mahkemenin ulaştığı sonucu açıklayan kararlardır. Bunlarda gerekçe yoktur. Gerekçeli kararda, mahkemenin ulaştığı sonucun nedenleri açıklanır.

Hüküm fıkrası mahkumiyet ve beraat kararı bakımından daha da önemlidir.

a) Mahkumiyet kararının hüküm fıkrası

Sanığın saptanan eyleminin hukuki nitelenmesini (tavsif) ve hatta ihlal edilen yasa maddesini içermelidir. Örneğin sanığın “geceleyin bina içinde” hırsızlık yaptığı ve TCK'nın 492/b.1 inci maddesi gereğince mahkum edildiği, hüküm fıkrasında belirtilmelidir.

Sanık hakkında birden çok eylemden yargılamanın birleştirilerek yapıldığı durumlarda, hangi eyleminden ötürü hangi cezanın verildiği ve bunun sonuçları, yukarıdaki biçimde hüküm fıkrasında yer almalıdır.

Ceza mahkumiyetinin sonuçlarına da hüküm fıkrasında yer vermek şarttır. Örneğin sanığın cezasının ertelendiği gibi, ya da sanık emniyet tedbirine mahkum edildiğinde, bu da açıklanmalı ve sanığa anlatılmalıdır. Örneğin sanığın uyuşturucu madde kullanmaktan suçlu bulunduğu ve TCK'nun 404/b.2 nci maddesiyle mahkum edildiği, fakat alışkanlığının iptila derecesinde olması nedeniyle, iyileşinceye kadar bir hastanede tedavi ve koruma altında tutulacağı açıklanmalıdır (TCK, 404/3).

b) Beraat kararlarında hüküm fıkrası

Bunda yalnızca sanığın beraat ettiği açıklanmalıdır. Beraatin eylemin sabit olmamasından, ya da sanığın eylemi yapmadığının sabit olmasından ötürü verildiği biçimindeki açıklamalar, hüküm fıkrasında yer almamalıdır. Bunlar sonkararın gerekçesinde yer almalıdır (m.267/son).

c) Durma, düşme, red kararlarının hüküm fıkrası

Bunlarda da sonkararın temeli yer almalıdır. Red kararı bakımından, daha önce verilmiş bir hüküm nedeniyle mi, yoksa açık bir dava olduğu için mi davanın reddine karar verildiği belirtilmelidir. Düşme bakımından da hangi gurup düşme nedenine dayandığı açıklanmalıdır. Fakat bu sonuçları doğuran olgular ve etkileyen nedenler, hüküm fıkrasında değil, fakat sonkararın gerekçesinde yer almalıdır.

3. Sonkararın Kaleme Alınması

Mahkemenin sonkararı mutlaka yazılı biçimde saptanmalıdır. Bunun amacı, sonkararı ve gerekçesini ilgililerin öğrenmesini sağlamak ve bunun değiştirilmesinin önüne geçmektir.

Mahkeme kararına örnek kitabın "ekler" bölümünde yer almaktadır.

Sonkararın gerekçesiyle birlikte dosyaya konulması, sonkararın tefhiminden sonra 3 gün içinde yapılmak gerekir (m.268). Aslında daha iyi olanı, sonkarar duruşmadan hemen sonra tefhim edildiğinde sonkararın gerekçesinin de, hüküm fıkrası gibi, duruşma tutanağına geçilmesidir. Fakat bu yapılmadığında, yasa hüküm fıkrasının tefhimi ile yetinilmesini kabul etmektedir. Bu durumda da tefhimden üç gün sonra gerekçe dosyaya girmiş olmalıdır. Duruşmadan hemen sonra hüküm tefhim edilmediği, fakat bunun için yasada öngörülen en çok bir haftalık süreden (m.261) yararlanıldığında, hükmün tefhiminden önce gerekçenin yazılması gerekir.

Bu konuda yasanın 261 ve 268 inci maddeleri birlite yorumlandığında şöyle bir sonuç çıkmaktadır: Mahkeme duruşmadan hemen sonra sonkararı tefhim edememişse, bunu bir hafta içinde yapacaktır. Bunu yaptığında, sonkararın gerekçesi de yazılmış olmalıdır. Bu yapıldığında, sonkarar gerekçesiyle birlikte duruşma tutanağına geçirilecektir. Fakat bu yapılmadığında, sonkararın hüküm fıkrası tevhim edilecek (m.268) ve bundan üç gün sonra sonkararın gerekçesi dosyaya girmiş olacaktır. Demek ki duruşmanın sona ermesinden başlayarak 10 gün içinde en geç, sonkarar bildirilmiş ve gerekçe de hazırlanarak dosyaya konulmuş olmalıdır.

Bu sürelerin yaptırımsız süreler oldukları kabul edilmektedir.

4. Sonkararın İçeriği

Bu kavram bir sonkararda bulunması gereken unsurları anlatır.

Bunları, giriş, hüküm fıkrası, gerekçe ve imza olarak sıralamak mümkündür.

Hükmün başında, mahkeme ve sonkarara katılan yargıçlar, savcı, sanık ve varsa müdafî, sanığa yüklenen suç, duruşma günü yer almalıdır.

Daha sonra hüküm fıkrası yer almalıdır. Bu bölüm sonkara-

rın temelini ve sonucunu oluşturur. Bu konuda daha önce açıklamalar yapılmıştı.

Sonkararın gerekçesi sonkararın dayanaklarını içerir. Sonkararın mahkumiyet ya da beraat oluşuna göre gerekçede yer alacak hususlar değişik olmaktadır.

Mahkumiyet kararının gerekçesinde, ispat edilmiş olgular, TCK'da yer alan ve cezayı kaldıran, indiren ya da ağırlatan nedenlerin sabit sayılıp sayılmadığı, uygulanan ceza kuralı, cezanın tayininde rol oynayan etkenler, Ceza Yasasında cezanın indirilmesi nedeni olarak öngörülen nedenlerin kabul ya da reddinin dayanakları mutlaka yer almalıdır (m.260).

Yargılamaya katılanlar yasayollarına başvurma hakkından vazgeçtikleri takdirde, suçun yasal unsurlarını gösteren olgularla uygulanan yasa maddesinin sonkararın gerekçesinde yer alması yeterlidir (m.260/5). Yasayolundan vazgeçme durumunda, gerekçede başka hususlara yer verilmesine gerek görülmemesinin nedeni, bu kararın daha başka mahkeme ya da yargı organlarınca gözden geçirilmeyecek olmasındandır. Sonkararın gerekçesinin, özellikle mahkumiyet kararında bütün ayrıntısı ile yer almasının istenmesinin nedeni, üst mahkemelerce iyi bir denetim yapılmasını sağlamaktır.

Beraat kararının gerekçesinde, daha önce de açıklandığı üzere, sanık hakkında verilen beraat kararının hangi nedene dayandığının açıklanması gerekir (m.260/son). Yasa bunu, sanığa yüklenen suçun sabit olmamasından mı, yoksa sabit olan eylemin yasadaki suç olarak gösterilmemesinden mi gerçekleştiğinin açıklanmasını emretmektedir (m.260/son).

Durma, düşme ve red kararlarının gerekçesi konusunda yasadaki açıklama yoktur. Bu kararların gerekçesinde de üst mahkemenin iyi bir denetim yapabilmesini sağlayacak biçimde dayanaklara yer verilmesi şarttır. Ancak bu durumda bu kararların hukuka uygun olup olmadıkları anlaşılabilir.

Yukarıda anlatılan konularla ilgili olarak Yargıtay'ın şu kararları göz önünde bulundurulmalıdır: "Haklarında yeterli delil

olan sanıkların beraatlerine karar verilmelidir. “(Sivas davası Kararından) (Yar. 9.CD, 30.9.1996, E.1996/688, K.1996/4716) (YKD, Kasım 1996, s.1835-1848); “Mahkeme kararının dayandığı tüm verilerin, bu verilere ait mahkemenin ulaştığı sonuçların, iddianın, savunma ve varsa tanık anlatımlarına ilişkin değerlendirmelerin açık olarak gerekçeye yansıtılması, Anayasanın 141 ve CMUK’nın 32, 260 ve 308/7 nci maddeleri uyarınca sanıkları, mağdurları, C. Savcısı ve de herkesi inandıracak ve Yargıtay denetimine olanak verecek biçimde olması gerekir.” (Yar. 4.CD, 22.5.1996, E.1996/3748, K.1996/4759) (YKD, Ekim 1996, s.1658-1659); “Mahkemece, hafifletici bir nedenin bulunduğu kabul veya red olduğu takdirde CMUK’nın 32 ve 260 nci maddelerinin emredici hükümlerine göre bu husustaki gerekçenin karar yerinde açıkça gösterilmesi zorunludur. Hüküm fıkrasında TCK’nın 59 uncu maddesinin uygulanmasına yer olmadığına karar verilirken, “yukarıdaki gerekçelere binaen” şeklinde atıf yapılmış olması, CMUK’nın 32 ve 260 nci maddelerinin açık hükümlerine aykırıdır.” (Yar. 10.CD, 8.12.1994, E.1993/8811, K.1994/13903) (YKD, Nisan 1995, s.680-681); “Hükmolunan hürriyeti bağlayıcı cezaların para cezasına çevrilmesine veya çevrilmemesine karar verilirken, sanığın kişiliği, sair halleri, suçun işlenmesindeki özellikler dikkate alınmalı ve gösterilen gerekçe bu ölçülere ilişkin bilgi ve belgelerin isabetle takdir edildiğini gösterir biçimde yasal ve yeterli olmalıdır. Bu konuda “dosya kapsamından” söz edilerek gerekçesiz karar verilmesi doğru değildir.” (Yar. CGK, 21.11.1994, E.1994/6-271, K.1994/292) (YKD, Mart 1995, s.467-469); “Sanığın geçmişteki hali ve suç işleme hususundaki eğilimleri değerlendirip tartışılmadan, yetersiz gerekçe ile “cezasının ertelenmesine yer olmadığına” karar verilmesi bozma nedenidir.” (Yar. 5.CD, 9.4.1996, E.1996/644, K.1996/1145) (YKD, Temmuz 1997, s. 1165-1167); kararda çelişki yaratılmaması konusunda, Yar. 4.CD, 5.10.1995, E.4601, K.6332 (YKD, Ocak 1996, s.129-130); Yar. 1.CD, 19.9.1996, E.2527, K.2957 (YKD, Ekim 1996, s.1639-1641); Yar. 3.CD, 6.3.1996, E.835, K.1848) sayılı kararlar incelenmelidir.

Sonkararın imzalanması: Sonkarar buna katılan yargıçlar ta-

rafından imzalanacaktır (m.268). Yargıçlardan biri sonkararı imza edemeyecek durumda olduğunda, engelin başkan tarafından, o da yoksa en kıdemli üye tarafından sonkararın altına yazılması gerekir (m.268/3).

Sonkararın ikinci nüshaları ve özetleri başkan ve zabıt katibi tarafından imzalanacak ve mahkeme mührüyle mühürlenecektir (m.268/son).

5. Uygulama

a) Sonkararın içeriği yönünden.

Bu konudaki kurallara ve ilkelere uyulup uyulmadığı, yasa-yolları incelemesinde esaslı biçimde denetlenmektedir: “(İlçe sınırları içinde etkili olmak) gerekçesiyle cezada artırma yapılması yasa-ya aykırıdır. Takdiri artırmaya esas olan nedenler, olayla ve sanıkla ilgili olmalıdır. Ayrıca, cezanın hak ve insafılık kuralları ile bağdaşması gerekir. Kararda bunun gerekçesi gösterilmemişse, olayın ve sanığın durumunun artırmayı gerektirdiği, dosyadan açıkça belli olmalıdır.” (Yar. CGK, 11.10.1976, E.7-36/K.415).

“Gerekçesi sonradan yazılacak sonkararda gösterilmek üzere, eski hükümden direnilmesine karar verilmesi usule aykırıdır. Çünkü bozulan bir hüküm tamamen ortadan kalktığından, mahkemenin uygulanan yasa maddelerini, verilen cezanın nevi ve miktarını, tefhim edilen hüküm fıkrasında göstermesi zorunludur. Bundan sonra yazılar gerekçeli kararda belirtilmesi yeterli değildir.” (Yar. CGK, 12.7.1976, E.6-318/K.332). “Mahkeme hüküm verdiğiğinde, bunun gerekçelerini açıklamalıdır. Gerekçede, hükmün dayandığı yargılama sırasında ispatlanmış ve gerçekleşmiş vakıalar ve bunların kabul edilen suçun kanuni unsurlarına uygunluğu da açıklanmalıdır. Özellikle mahkumiyet kararlarında, hakim suçun kanuni unsurlarını hükmün gerekçesinde belirtirken, bunları kendi görüşüne göre ikna edici bir biçimde açıklamalıdır. Mahkeme hükmünde bu biçimde davranmayarak, genel ibarelerle yetinmiş ve dayandığı gerekçeler içinde tezatlar (çelişkiler) var ise, hüküm kanuna mutlak muhalefet nedeniyle bozulmak gerekir, çünkü bu

halde hükümde gerekçenin varlığından söz edilemez.” (As. Yar. Drl. K., 14.1.1972, E.5, K.5). “Hkümün esasını teşkil eden kısa kararda yazılı olmadığı halde, gerekçeli kararda hürriyeti bağlayıcı cezanın paraya çevrilmesi, hükmü teşviş eder (karıştırır) ve bozulmasını gerektirir.” (Yar. 7.CD, 28.2.1974, E.408/K.951), (bkz. Yurtcna, Şerh, md. 260).

b) Sonkararın kaleme alınması yönünden.

Yargıtay kararlarında, kararların gerekçeli olması ve bozma üzerine hüküm verildiğinde, kararların yeniden kaleme alınması, önceki kararlara atıf (yollama) yönteminin uygulanmasının yanlış olduğu vurgulanmaktadır: “Bozulan bir hükmün bozma kapsamı dışında bırakılan bölümü için onama kararı verilmedikçe, hükmün tamamı bozulmuş sayılır. Bu durumda bozma ilamında dokunulmamış ve o hususa ilişkin itirazın reddine karar verilmiş olsa bile, direnilen ve uyulan kısım ile birlikte ve gerekçeli olarak hükmün yeniden kurulması gerekir.” (Yar. CGK, 7.1.1977, E.2-569/K.12). “Mahkeme kararlarının gerekçeli olması Anayasa gereğidir. 647 sayılı yasanın uygulanmasında da verilen kararlarda red veya kabul edilen taleplerin sebep ve gerekçelerinin belirtilmesi gerekir.” (As. Yar. Drl. K., 17.4.1970, E.27/K.26). “Hükmün dayanağı hakim tarafından bilinse dahi, bunun hükümde gösterilmesi zorunludur.” (Yar. CGK, 29.12.1969, E.566/K.88). “Önceden hazırlanmış kararlara geçirilmiş uygulama biçimine uyum sağlamak amacıyla, duruşma tutanaklarına sonradan yapılmış eklentiler, kamu düzeni ve güvenine özgü kurallara bağlı olması gereken hükmün, hukuksal varlığını, geçerliliğini ortadan kaldırır. Ortak ve benzeri işlerde özleştirme ve çabuklaştırma amaçlanırken, bu ölçülerde kamu düzenine ve güvenine yönelik yargılama kurallarından, belgelendirmeyi bozacak, ortadan kaldıracak boyutlarda uzak kalınmamalıdır. Açıklanan kısa karar hükmün temelidir. Açıklamadan sonra yeni bir tutanakla değişik bir kısa karar verilmesi, duruşmada anlatılan kararın geçerliliğinde kuşku yaratır. Bunlardan birini içeren gerekçeli kararın ise hukuksal varlığından söz edilemez.” (Yar. 8.CD, 14.3.1978, E.7390/K.2237), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 260).

&13. YARGIÇIN KANUNYOLLARINDAKİ YETKİSİ

A. İTİRAZ

- * Hükümden önce söz konusu olan yargısal kararlara karşı bir kanun yoludur.
- * Yargıç kararlarına itiraz yolu açıktır. Yasa bazı kararlara bu yolu kapatmıştır.
- * Mahkeme kararlarına itiraz istisnayı oluşturur.
- * Kanun yoluna başvurma hakkı olanlar bu yola başvurabilir. Savcı, müdahil/vekili, sanık/müdafii, şahsi davacı bu hakkı kullanabilir.
- * Dilekçeyle başvurulur, inceleme evrak üzerinden yapılır.
- * Her itiraz için savcının mütalaası alınır.
- * İtiraz makamı 299uncu maddede düzenlenmiştir.
- * İtiraz makamı hem maddi hem hukuki yönden inceleme yapar.
- * İtiraz için savcının mütalaası alınır.
- * İtiraz makamı 299uncu maddede düzenlenmiştir.
- * İtiraz üzerine verilen karar kesindir. Tutuklama yönünden istisna vardır.
- * Adi itiraz süresizdir; acele itiraz 1 hafta içinde yapılmalıdır.

I. Kavram-Konusu ve Niteliği

Ceza yargılaması faaliyeti yürürken, henüz mahkemenin son kararı ortaya çıkmadan önce de önemli yargısal kararlar verilmektedir. Bu kararlarda hukuka aykırılık bulunmaması ceza yargılamasının amacına hizmet edeceği gibi, sonkararın daha önce verilen ve genellikle "arakarar" biçiminde nitelenen kararların üzerine

bina edildiği düşünülürse, bu kararlara karşı da yasayollarının kabul edilmesinin gerektiği kendiliğinden anlaşılır.

Yasakoyucu itiraz yolunu (m.297-304) bu düşüncelerle öngörmüş ve ayrıntılı biçimde düzenlemiştir. İtiraz bir olağan yasayoludur, çünkü kesin hükümden öncedir. Öte yandan bir ikinci derece yasayoludur, çünkü itiraz üzerine inceleme hem maddi hem de hukuki yönden yapılır.

Kural olarak hakimlik makamı kararlarına karşı itiraz mümkündür. Yasa bunu genel bir kuralla belirtmek yerine saymayı tercih etmiş; naip yargıç, istinabe olunan yargıç, asliye mahkemesi başkanı ya da yargıcı, sulh yargıcının kararlarına karşı bu yasayolunu açmıştır (m.297). Yasanın aynı kuralında, yasada tersi yazılı olmayan durumlarda, bu yargıçların kararlarına karşı itirazın olanaklı olduğu belirtilmiştir. Bunun anlamı, bazı yargıçlık kararlarına karşı itiraz yolunun kapalı oluşudur (m.297). Örneği yargıcın reddinin kabulüne ilişkin karar (m.27) ve eski duruma getirme isteminin kabulüne ilişkin karar (m.43) itiraza kapalıdır.

Uygulama yönünden bazı kararlar aktarılmalıdır: Ağırceza mahkemeleri ile devlet güvenlik mahkemelerinden verilecek görevsizlik kararları itiraz yoluyla incelenebilir." (Yar. 8.CD, 27.9.1985, E.3974/K.3928). "Ağırceza mahkemelerinden duruşmayla ilgili olmaksızın verilen kararlara itiraz yolu açıktır. Ağırceza mahkemelerinin CMUK'nın 297 nci maddesinde sayılan mahkemelerin dışında kaldığı biçimde bir yorum yapılamaz." (Yar. 8.CD, 11.2.1983, E.116/K.398), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 297).

Mahkeme kararlarına kural olarak itiraz edilemez. Bunun başlıca nedeni, mahkemenin sonkararına karşı temyiz yolu açıktır. Ayrıca mahkeme tarafından verilen ve arakararı niteliğinde olan kararlar da temyiz yolunda sonkararla birlikte incelenirler (m.306). Örneğin bir delil ileri sürülüp de bu tartışmaya açılmaksızın reddedildiğinde, mahkemenin arakararı olmasına rağmen, sonkararlarla yakın ilgisi bakımından sonkararla birlikte temyiz yolunda ele alınır.

Yasa istisnaen mahkeme kararlarına itirazı kabul etmektedir

(m.298). Bunlar, eski metinde tutuklamaya, elkoymaya ve üçüncü kişilere ilişkin kararlar iken, yapılan değişiklikle tutuklunun devamına ilişkin kararlara karşı da itiraz yolu açılmıştır. Bu kararın metne eklenmesinin nedeni, tutuklama gibi ağır bir yargılama önleminin itiraz yolunda bir kez daha gözden geçirilmesini sağlamaktır. Türk doktrininde bu konuda eskiden beri yapılan eleştiriler sonuç vermiş, bu hüküm yasaya eklenmiştir. (bkz. Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, 4. Bası, s.432-433).

Yasada bu sayılanların dışında da bazı mahkeme kararlarına itiraz edilebildiği görülmektedir. Örneğin mahkemenin duruşmada verdiği görevsizlik kararına karşı (m.263/3), sanığın şuurunun incelenmesi kararına karşı (m.74), temyiz davasının kabul edilmesine karşı (m.315) itiraz yolu açılmıştır.

Yargıtay, mahkeme kararına istisnaen itiraz edilmesi konusunda şöyle bir karar vermiştir: "CMUK'nın 298 inci maddesine göre, mahkemenin duruşmada verdiği karar aleyhine itiraz edilemez. Ancak, davetiye tebliğine rağmen duruşmaya gelmeyen tanığa verilen para cezası kararına, tanığın üçüncü kişi olması nedeniyle, sözügeçen yasanın aynı maddenin 2 nci fıkrası uyarınca itiraz edilmesi mümkündür." (Yar. 4.CD, 30.4.1975, E. 2543/K. 2404), (Kararın metni için, Yurtcan, Şerh, md. 298).

II- İtiraz yoluna başvurma

1. Yetkililer

Yasal çarelere ve yasayollarına başvurma hakkı olanlar itiraz yoluna başvurabilirler (m.289, 291). Bunların dışında tanık, bilirkişi ya da üçüncü kişiler de kendilerini ilgilendiren ve çıkarlarına dokunan kararlara karşı itiraz edebilirler (m.297/2). Örneğin bir tanık beyanda bulunmak için zorlama hapsine tabi tutulduğunda, bu karara karşı itiraz edebilir. Bir yargılamayla ilgili bir nesnesi elinden alınan ve buna elkonulan bir üçüncü kişi, bu karara karşı itiraz yoluna başvurabilir.

2. Yöntemi

Bu yola gidebilmek için ilkin ortada itiraza açık bir karar olmak gerekir. Bu önemli bir husustur.

İtiraz başvurusu kural olarak yazılı, istisnaen tutanağa geçirilen beyanla olabilir (m.299).

İtiraz başvurusu, kararına itiraz olunan mamama yapılır (m. 299/2). Acele durumlarda bu makamın atlanması ve itirazı inceleyecek makama başvurulmasını da yasa geçerli saymaktadır (m.299/3).

İtiraz kural olarak süreye bağlı değilken, acele itiraz süreye bağlıdır. Bu nedenle "sürelili itiraz" olarak da anılır.

3. Etkisi

Bir karara itiraz etmek, onun yerine getirilmesini engellemez (m.300). Bu bakımdan itiraz yasayolunda, "engelleme" etkisi kural olarak söz konusu değildir. Fakat gerek kararına itiraz edilen makam gerek itirazı inceleyen makam, kararın yerine getirilmesini durdurabilir, bunu erteleyebilir (m.300/son).

III- İtiraz Çeşitleri

Yasada iki tür itiraz yer almaktadır. Bunlar, adi ve acele itirazdır.

1. Adi İtiraz

Buna süresiz itiraz da denebilir. Kural, itirazın adi olmasıdır. Yasada açıklandığı durumlarda, itiraz adidir. İtirazın adi itiraz olması, bunda bir süre sınırının olmadığını göstermez. Bir iş bir yargıcın elinde bulunduğu ve onun yetki alanı içinde kaldığı sürece, onun itirazı mümkün olan kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir. Bu zaman dilimi aşıldıktan sonra, böyle bir olanaktan yararlanmak mümkün değildir. Örneğin bilirkişi kendisine verilen ücreti az bulmuşsa, o olayın sonsoruşturması sonuçlanıncaya kadar,

buna ilişkin karara itiraz edilmiş ve dosya Yargıtay'a gönderilmiş olursa, bilirkişi itirazını yapamayacaktır.

Uygulamada karşılaşılan bir başka örnek şudur: Hazırlık soruşturması sırasında sanığın tutuklanmasına karar verilmiştir. Bu karara karşı itiraz yoluna başvurabilir. Bu itiraz, adi itirazdır. Karara itiraz edilmeden önce, savcı sanık hakkında kamu davasını açmıştır. Bu varsayımda artık bu karara itiraz edildiğinde, bu konudaki kararı esas davaya bakacak olan mahkeme verir, çünkü kamu davası açılmış olmakla, bu konudaki görev bu mahkemeye geçer. Bunun temel gerekçesi, kamu davası açılmakla, iş önsoruşturmadan sonsoruşturmaya geçmiş olur. Bu nedenle de bu aşamanın ilkeleri uygulanmak gerekir.

2. Acele İtiraz

İtiraz bakımından istisnayı oluşturur. Yasada itirazın acele olması istendiğinde, bunun acele olduğunun belirtilmesi gerekir. Süreye bağlı olduğundan, süreli itiraz da denir. Süre bir hafta olarak belirtilmiştir (m.304). İtirazın acele türü, bazı durumlarda, yargılamayı çabuklaştırmak için kabul edilmiştir. Öte yandan sanık aleyhine sonuç doğabilecek durumlarda da acele itiraz kabul edilerek, sorunun en kısa sürede çözümü istenmiştir (m.27, 43, 176, 203, 263, vb.)

3. Adi ve acele itirazın karşılaştırılması

Adi itiraz süreye bağlı değildir, acele itiraz süreye bağlıdır.

Adi itiraz üzerine kararı vermiş olan makam kararını değiştirebilir (m.299/son). Değiştirmezse, dosyayı üç gün içinde itirazı inceleyecek makama gönderir (m.299). Acele itirazda kararı veren makamın kendi kararını değiştirme yetkisi yoktur (m.304).

Adi itiraz kuralı, acele itiraz istisnadır.

IV. İtiraz Yargılaması

1. Genel Olarak

Yasa itirazı inceleme yetkisi olan makamları saymıştır (m. 299).

Ancak genel bir kural olarak bir karara itiraz üzerine, incelemenin bir üst makamda (sulh yargıcı kararını karşı itirazda asliye yargıcı gibi) ya da bir kurulun yargıcının kararını karşı (bağlı olduğu kurulun, örneğin bir ağır ceza mahkemesi yargıcının naip olarak yaptığı bir işleme karşı itiraz yoluna gidildiğinde, itirazı ağırceza mahkemesinin incelemesi) biçiminde gerçekleştirmektedir.

Bu konuda 3842 sayılı yasa CMUK'nın 299/1, b.3 maddesini değiştirmiştir.

Yapılan değişiklikle, itirazı inceleme yeri bir ağırceza mahkemesi olduğunda, o yerde ağırceza mahkemesi birden fazla daireye ayrılmış bulunduğunda, numara olarak kendisini izleyen dairenin itirazı incelemesi, tek dairesel ise, bu durumda, eski yasada olduğu gibi incelemenin yine en yakın ağırceza mahkemesi tarafından yapılması öngörülmüştür. Örnek: İstanbul'da ağırceza mahkemesi yedi daire olarak görev yapmaktadır. Bunlardan 1. ağırceza mahkemesinin bir kararına itiraz edildiğinde, bu inceleme 2. ağırceza mahkemesinde yapılacaktır; kararı veren 7. ağırceza mahkemesi, ise, inceleme 1. ağırceza mahkemesi tarafından yapılacaktır.

Değişikliğin amacı açıktır. Yargılamada zaman kazanmak amacı ile dosyaların en yakın ağırceza mahkemelerine gidip gelmesi ile yitirilen zamanı kazanmaktır. Yerinde bir değişikliktir.

Yasakoyucu 3842 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği zamanki durumu da düşünmüş, yukarıdaki varsayım içinde itiraz mamakı olarak kendilerine iş intikal etmiş olan en yakın ağırceza mahkemelerinin dosyaların yetkisizlik kararı ile geri göndermelerini önlemiştir (3842 sayılı yasanın geçici 1.maddesi)

İtirazı inceleme makamı gerekli gördüğü soruşturma işlemlerini yapabilir (m.301). Bunun yanında, bu makam incelemesini

yapmadan önce, görüşünü açıklaması için, itirazı karşı tarafa (savcı itiraz etmişse sanığa, sanık itiraz etmişse, savcıya) bildirip onun yazılı cevabını alacaktır (m.301).

İtiraz incelemesi duruşma yapılmaksızın gerçekleşir ve belgeler üzerinden karar verilir (m.302). Yasa, karardan önce gerektiğinde savcının dinlenmesini kabul etmektedir (m.302).

İtiraz incelemesi kararın hem maddi ve hem de hukuki yönden ele alınmasını ve bunun hukuka uygunluğunun denetlenmesini gerektirir. Daha önce de belirtildiği üzere, itiraz yasa-yolunda bir karara temel teşkil eden deliller ve maddi olgular ile bunu doğuran hukuki durum birlikte değerlendirilir. Bu inceleme sonunda, itirazı inceleyen makam ya itirazı reddeder ya da kabul eder. İtirazı reddettiğinde, kararda hukuka aykırılık bulunmadığı; itiraz kabul edildiğinde, kararın hukuka aykırı olduğu anlaşılmış olur. İtirazı kabul eden inceleme makamı, itiraz konusu olan sorun hakkında da karar verir (m.302). Örneğin sanığın tutuklanması kararına itiraz edilip bu haklı bulunduğu anda, itiraz makamı sanığın salıverilmesini kararında belirtir.

İtiraz makamının verdiği kararlar kesindir (m.303). Bu kararlara karşı olağan yasa yolu yoktur. Ancak yazılı emir yoluna başvurabilir (m.343).

İtiraz üzerine verilen kararların kesinliği ilkesinin bir istisnası yasa da yer almaktadır. Bu tutuklama ile ilgilidir. Yasa istisnaen itirazı inceleyen makamın sanığın tutuklanmasına karar verdiği durumlarda, bu kararı kesin saymamış, fakat buna karşı acele itiraz yolunu açmıştır (m.303).

Yasada öngörülen varsayımı şu biçimde açıklığa kavuşturmak mümkündür: Savcı tutuklanmasını yargıçtan isteyip de, yargıç sanığın tutuklanmasına karar vermediğinde, savcı bu karara karşı itiraz edebilir. İtirazı inceleyen makam, yaptığı yargılama sonunda sanığın tutuklanmasına karar verebilir. Bu durumda daha önce serbest olan sanık hakkında özgürlüğünü kısıtlayan bir karar verilmiş olmaktadır. Yasanın temel ilkesi tam olarak korunmuş olsa, itiraz üzerine verilen kararlar kesin olacağından, sanığın bu

karara karşı bir yola başvurulabilmesi mümkün olamazdı. Yasakoyucu bunun adil olmayacağını düşünmüş ve sanığa tutuklama kararını bir başka yargı organı önünde tartışmak olanağını tanımak istemiştir. Bunun sonucu olarak da istisnaen itiraz makamının kararına karşı bir acele itiraz yolu açılmıştır (m.303).

2. Uygulama.

İtiraz yargılaması ve sonuçları bakımından yapılacak bir değerlendirilmede, Yargıtay kararlarına göre şöyle bir tablo çizilebilir: “2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkında Kanununun 29 uncu maddesinde, bu kanundaki hükümler saklı kalmak koşuluyla, devlet güvenlik mahkemelerinin görevine giren suçların soruşturma ve koğuşturmasında CMUK'nın hükümlerinin uygulanacağı vurgulanmıştır. Yakalama ve tutuklama açısından, sanığın tutuklama kararına karşı itirazında CUMK'nın 299 uncu maddesinin uygulanması ve devlet güvenlik mahkemesi başkanının itirazı incelemesi gerekir.” (Yar. 8.CD, 7.12.1984, E.5076/K.5103). “Sulh ceza mahkemesince tutuklanıp, ağırceza mahkemesine dava açıldığı ve henüz duruşmaya başlanmadığı bir günde (davanın açıldığıın ertesi günü) tutuklama kararına yapılan itirazın inceleme mercii ağırceza mahkemesidir. Asliye ceza mahkemesince inceleme yapılarak karar verilmesi doğru değildir.” (Yar. 8.CD, 24.10.1975, E.7118/K.6435).

“İtirazı inceleyen merciiin itirazı yerinde görmesi halinde, itiraz konusu olan sorun hakkında da karar vermesi gerekmez” (Yar. 1.CD, 3.3.1977, E.608/K.757). “Yasanın 304 üncü maddesinde, itirazı yerinde gören organın aynı zamanda itiraz konusu hakkında bir karar vermesi zorunluluğu öngörülmemiştir. Bu zorunluluğu belirten ve süresiz yapılan itirazlar için geçerli bulunan yasanın 302/son maddesinin, acele itirazlarda uygulama olanağı yoktur.” (Yar. 6.CD, 14.2.1978, E.921/K.870). “İtiraz üzerine verilen kararlara karşı Yargıtay yoluna başvurulamaz.” (Yar. 9.CD, 25.2.1975, E.6/K.7), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 299, 302).

B. TEMYİZ

- * Hükümlere açık bir kanun yoludur; hukuki denetim yapılması esastır.
- * Amacı, olaydaki gerçeği ortaya çıkarmak ve yasaların eş ve benzer olaylarda aynen uygulanmasını sağlamaktır.
- * Temyiz nedeni hukuka aykırılıktır. İki temele dayanır : esasa aykırılık ve usule aykırılık.
- * Temyiz süresi önem taşır, çünkü istemin reddini gerektirir.
- * Temyiz yargılamasını Yargıtay ceza dairesi(işbölümü ilkesi çerçevesinde) ya da genel kurul yapar.
- * Temyiz dilekçesi(süre kesme dilekçesi, müddet muhafaza dilekçesi) temyiz istemini belirtir.
- * Temyiz layihası ise gerekçeli temyiz istemidir. Hükümün hangi noktalarda hukuka aykırı olduğunu irdeler.
- * Tebliğname, Yargıtay C.Başsavcılığının temyize karşı mütalaalarını içeren belgedir.
- * Yargıtay'ın sonkararları : istemin reddi(onama,tasdik), ıslah, düşme ve bozma'dır.
- * Bizde bozmaya ısrar(direnme) mümkündür. Temyiz üzerine yargılama CGK'da yapılır.
- * Uyuma, temyiz üzerine dairede incelenir.
- * Mahkemenin uymadan sonraki kararında serbestlik esastır; istisnalar söz konusudur.
- * CMUK'nın 325 inci maddesi dikkate alınması gereken bir normdur.

I- Konusu ve niteliği

Temyiz (m.305-326) olağan ve hukuki derece bir yasayoludur. Temyizin hukuki dereceği oluşturması, onun en önemli nite-

liğini teşkil eder. Temyiz yolunda mahkemelerin vermiş oldukları sonkararlar (m.305) hukuka uygunlukları bakımından değerlendirilirler. Temyiz incelemesini yapan Yargıtay, mahkemenin vermiş olduğu sonkararında hukuku tam ve doğru biçimde uygulayıp uygulamadığını denetler. Bu denetleme mahkemenin kararının maddi bölümünün, yani olguların saptanması ve delillerin değerlendirilmesi bölümünün inceleme dışı bırakılması anlamını taşır. Yargıtay, kural olarak mahkemenin önüne getirilmiş olan uyuşmazlık hakkında karar verirken, delilleri değerlendirmede yanılığa düşüp düşmediğini ya da kararının temelini oluşturan olguları doğru saptayıp saptamadığını araştırmaz. Fakat bu temel üzerine oturtulan sonkararda, hukuk normlarının uygulanmasında eksiklik ya da yanılığın olup olmadığının üzerinde durur.

Bu genel görünümü ile temyiz yolu istinafla karşılaştırıldığında, bir bakıma istinaftan daha dar ve sınırlı bir yasa yoludur. Gerçekten temyizde inceleme yalnızca hukuki yönden yapıldığı halde, istinafta hem maddi hem de hukuki bakımdan yapılan bir incelemenin söz konusu olması nedeniyle, istinaaf daha geniş bir yasa yoludur. Ancak bir bakıma da temyiz daha geniş bir inceleme alanı olarak da görülebilir, çünkü temyizde hukukun ve yasaların ülke içinde aynı biçimde uygulanması temel düşüncesi egemendir. Bu nitelik de temyizi daha geniş bir alanda etkili kılan bir unsurdur.

II- Amacı

Temyiz yolunun amacı konusunda değişik düşünceler ileri sürülmektedir. Ancak bunları iki bölümde toplamak mümkün görülmektedir. Bir düşünce, temyiz amacının ülke içinde hukukun ve yasaların aynı biçimde uygulanmasını sağlamak olduğunu ileri sürmektedir. Bir başka düşünceye göre ise, temyizde, temyiz incelemesine tabi kılınan "belirli bir olay" da gerçek ve doğru kararın ortaya çıkarılması amacı ön plandadır. Aslında bu iki amacın da temyizde birlikte olduğu ve bunların birbirinden ayrılmasının güç olduğunu ileri sürenler de vardır.

Özellikle istinaf yolunu kabul eden ülkeler bakımından temyizın amacının ülke içinde hukukun eş biçimde uygulanması olduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Bu ülkelerde istinafta, mahkemenin son kararı hem maddi ve hem de hukuki bakımdan bir kez daha ele alınıp incelendiğinden, bu yolun üstüne bina edilen bir başka yasayolunda (temyiz), inceleme amacının değişik olması gerektiği daha kolay ileri sürülebilecektir.

Fakat temyiz yolunun amacı tartışması içinde, yasakoyucunun temyiz yolunda kişinin çıkarını da tam olarak bir kenara bıraktığı da söylenemez. İlk büyük ölçüde (istisnalar var, m.305) temyiz yolunun yargılamanın taraflarının istemi üzerine işleyen bir yasayolu oluşu, temyizde soyut bir hukuki sorunun değil, fakat somut bir olayın yargılama konusu oluşu, ayrıca yapılan incelemede maddi hukuku zedeleyen yönler bulunup bulunmadığının incelenmesi de, temyizde, belirli bir olayda doğru ve gerçeğe uygun kararın verilmesi amacının da izlendiği ortaya çıkmaktadır.

Bu açıklamaların ışığında, temyiz yolunda daha önce sözü edilen her iki amacın da karma biçimde bulunduğu kabul edildiğini düşünmek uygun olur.

III- Temyiz yoluna başvurmanın etkisi

Yasayollarının etkileri olarak daha önce belirtilen engelleme etkisi (kesin hükmün doğmasına engel olma) ve devretme etkisi⁽²⁰⁷⁾ (incelemeyi kararı verenden başka bir makamın yapması) temyiz yolunda kendini tam olarak gösterir.

Bu iki etkinin dışında, Türk hukukunda yalnız temyiz yoluna özgü bir etkiden daha söz etmek mümkündür. Bu da "genişleme" etkisidir. Bunun anlamı şudur: Temyiz yolunda bazı koşulların gerçekleşmesi ile, temyize başvuramayanlar da, temyiz incelemesi sonunda doğmuş olan lehte sonuçtan yararlanabilmektedirler. Bu durumda temyiz incelemesi bir genişleme göstermektedir. Bu nedenle bu durum temyiz yolunun genişleme etkisi olarak belirtilebilir (m.326). Bu etkiden ileride söz edilecektir.

IV- Temyiz istemi ve temyiz nedeni

1. Temyiz istemi

Temyiz istemi denince, temyiz yoluna gidildiğinde, neyin istendiği anlaşılır. Bu istem iki çeşit olabilir. Biri maddi hukukun zedelendiğini, öteki yargılama kurallarının zedelendiğini ileri sürer. Maddi hukukun zedelenmesi, maddi hukuk kurallarının ihlal edildiği anlamını taşır. Örneğin temyiz edilen sonkararda kabul edildiğinin aksine, sanık olayda dolandırıcılık suçunun unsurlarının var olmadığını ileri sürer. Yargılama kurallarına uyulmadığını ileri sürmek de, yargılama hukukunun ihlal edildiğini iddia etmektedir. Örneğin açık yapılması gereken bir duruşmanın gizli yapıldığının iddia edildiği bir olayda, yargılama hukukuna, dolayısıyla yargılama kurallarına aykırı davranıldığı iddia edilmiştir.

Temyiz incelemesini yapan mahkeme (Yargıtay), maddi hukukun ihlal edildiği iddiası üzerine, alt mahkemenin saptadığı maddi olguları sabit sayarak (bunları inceleme dışı bırakarak), bu olgular karşısında olayda maddi hukuk kurallarının doğru ve tam olarak uygulanıp uygulanmadığını araştırır. Buna karşılık, bir yargılama hukuku normunun zedelendiğinin ileri sürüldüğü hallerde, temyiz makamı, yargısal kuralların doğru uygulanıp uygulanmadığının incelenmesi yanında, yargısal kurallar çerçevesinde karara temel teşkil eden olguların da doğru saptanıp saptanmadığını araştırmak durumundadır (m.320).

Bu biçimde ortaya çıkabilen temyiz isteminin içeriğinde, iki hususun bulunması şarttır. İlk bir hukuki ihlalin söz konusu olduğu iddiası (maddi hukuk ya da yargılama hukukuna ilişkin), ikinci olarak da temyiz edilen sonkararın bu ihlale dayandığı iddiası (m.307).

Bu açıklamalara göre, temyiz istemi, hukukun ihlal edildiğinin, zedelendiğinin ileri sürülmesidir. Yasa bunu "kanuna muhalefet" (m.307) olarak açıklamaktadır.

2. Temyiz nedeni olarak “hukukun zedelenmesi”

Yasa bu kavramı “kanuna muhalefet” olarak açıklamakla birlikte, aynı madde içinde (m.307/2) bunun “hukuki bir kaidenin...” uygulanmaması ya da yanlış uygulanması” olduğunu belirterek, kavramın yalnız yasalara aykırılık değil, fakat “hukuka aykırılık” kapsamı içinde mütalaa edilmesi gerektiğini göstermiştir.

Bu nedenle her türlü hukuk normunun zedelenmesi, hukukun zedelenmesini oluşturabilir. Yazılı hukuk ve yazılı olmayan hukuk (örf ve adet hukuku) ihlalleri, milletlerarası hukukun yöntemleriyle milletlerarası hukuk kurallarının yaratılması ile birer iç hukuk normu durumuna gelen normların ihlali (andlaşmalar) de bu kapsam içinde düşünülmelidir.

Öte yandan mantık kuralları, genel tecrübe kuralları ve bilimsel gerçek olarak kabul edilen ve ispata gerek duyulmayan olgulara aykırılıkların da yazılı olmayan normlar sınıfı içinde mütalaa edilmesi konusunda kuşkular vardır. Fakat bu kuralların hukukun uygulanmasından da önce, her yargıcın düşünce faaliyeti çerçevesi içinde bağlı olduğu normlar oldukları göz önünde tutulursa, bunların ihlalinin de temyiz nedeni olan “hukukun zedelenmesi” kavramı içinde mütalaa edilmesi uygun olur.

Hukukun zedelenmesi iki biçimde ortaya çıkar. İlkinde hukukun uygulanmaması, ikincisinde de hukukun yanlış uygulanması söz konusudur (m.307/2). Hukuku uygulamama, var olan ve olayda uygulanması zorunlu bir hukuk normunu, uygulamanın dışında bırakmaktır. Örneğin mahkemenin tecil (erteleme) ya da tekerrür kurallarını uygulamaması gibi. Hukukun yanlış uygulanması ise, mahkemenin bir hukuk normunu uygulamada, onu yorumlamada yanılğıya düşmesi ve yanlış sonuca varmasıdır. Örneğin mahkemenin hakaret suçunda “maddei mahsusa” kavramına yanlış bir anlam vermesi gibi.

Bu konuda bir noktaya dikkat edilmesi gerekir. Mahkemenin hukuku yanlış uyguladığının iddia edilmesi, mahkemenin hukuku ve yasayı yanlış anlayarak karar verdiğinin ileri sürülmesi demektir. Fakat mahkemenin olguları yanlış saptayarak, bunun sonucu

olarak yanlış karar verdiğinin ileri sürülmesi, temyiz nedeni olarak “hukukun zedelenmesi” kapsamı dışında kalır. Olguların denetlenmesi temyiz yolunda mümkün olmadığından, böyle bir inceleme yapılmamak gerekir. **Örnek:** Sanık A, 15 yaşında küçük bir kişinin ırzına geçmekten mahkum edilmiştir (TCK, 414). Fakat yapılan incelemede, mağdurun eylemin yapıldığı tarihte 15 yaşından büyük olduğu, dosyada var olan nüfus belgesinden anlaşılmaktadır. Mahkeme bu alanda yanılmıştır. Mahkemenin böyle bir yanılması, “hukukun zedelenmesi” olarak da değerlendirilebilecek midir? Bu örnekteki durumda, hukukun doğru ya da yanlış uygulandığının saptanması mağdurun yaş durumunu gösteren olguların saptanması ile mümkündür. Olguların araştırılması ve saptanması işi temyiz yolunun dışındadır. Bu nedenle bu konuda bir hukukun zedelenmesinin var olmadığı sonucuna varmak uygun olur. Ancak yasanın 321/2 nci maddesi bu konuda gözönünde bulundurulmalıdır. Yargıtayın bozma kararı anlatılırken, bu konu üzerinde durulacaktır.

3. Temyiz Nedenleri

Birinci derece yargılamayı yapan mahkemenin verdiği kararda hukuku zedelemiş olması, her zaman temyiz yolundan beklenen amaca ulaşmayı mümkün kılmaz. Bunun yanında bir de bu ihlalin, zedelemenin bir temyiz nedeni sayılması şarttır. Bu konuda temyiz istemi olarak bir maddi hukukun ihlali ya da yargılama hukuku ihlalinin ileri sürülmesi ayırımını yapmak gerekir. Bu ayırımın sonuç bakımından önemi vardır. Bir maddi hukuk ihlali ileri sürüldüğünde ve bunun yerinde olduğu saptandığında, temyiz istemine uygun olarak mahkemenin sonkararı bozulacaktır. Böylece bu kararın hukuka aykırılığı saptanmış olacaktır. Bu tür bir ihlalin varlığı, bu sonucu mutlak olarak doğuracaktır.

Oysa bir temyiz istemi yargılama hukukunun ihlaline dayandığında, bu aykırılık saptandığında, bunun bir temyiz nedeni olarak gözönünde tutulması ve temyiz istemini ileri sürenin istemi doğrultusunda işlem yapılması sonucunu her zaman doğurmaz.

Demek ki, yargılama hukuku ihlali iddiası söz konusu olduğunda, başka bir kriterin daha uygulanması ve buna göre, mahkemenin kararının istem doğrultusunda bozulması ya da bozulmaması, başka bir anlatımla, hukuka aykırılığın var ya da yok sayılması durumu ortaya çıkacaktır. Bu kriter, bu tür bir aykırılığın sonkararı etkilemiş olması ya da olmaması sonucuna dayanır. Sonucu etkilememe haline, aykırılık yok sayılır ve karar bozulmaz.

Örnek: Açık (aleni) yapılması gereken bir duruşma gizli yapıldığında, yargılama kuralına aykırılık vardır. Yasanın açık yargılama kuralını koymadaki amacı zedelenmiştir. Bu aykırılık, yargılamanın sonucunu etkileyen bir aykırılıktır ve bu nedenle mahkemenin sonkararı bozulur. Oysa gizli yapılması gereken duruşma açık (aleni) yapıldığında, aynı sonuca ulaşamaz, çünkü yasanın gizli duruşma ile ulaşmak istediği amaç bir kez zedelenmiştir; bunun tekrar sağlanması olanaksızdır. Bu nedenle bu aykırılığın sonuca etkili olmayacağı kabul edilir ve mahkemenin sonkararı bozulmaz. Yargıtay da aynı düşünceyi paylaşmaktadır. “Duruşma oturumlarının açıklığı ilkesi yanında, 15 yaşını bitirmemiş çocuklara ilişkin hükmün gizli tefhim edilmesi gerekirken, olayda hüküm açık olarak anlatılmıştır. Yasanın amacı, küçüklerin teşhir edilmelerini önlemek olduğuna göre, hükmün bozulmasında hiçbir yarar yoktur. Çünkü geriye dönüş yapılarak, gizli hükmün bozulmasında hiçbir yarar yoktur. Çünkü geriye dönüş yapılarak, gizli tefhimin gerçekleştirilmesi halinde, daha önce yapılmış olan yargılama hatasının onarılması sağlanmış olmayacaktır. Buna maddi olanak bulunmadığından, bu yanlışlık bozma nedeni sayılmamalıdır.” (Yar. CGK, 16.12.1974, E.3-291, K.453) (Bkz. Yurtcan, Şerh, md.375).

Bu düşüncelerin ışığı altında, nisbi ve mutlak temyiz nedenleri ayırımı ortaya çıkar.

a) Nisbi temyiz nedenleri

Mahkemenin sonkararında varolan hukuka aykırılık (hukukun zedelenmesi), mahkemenin sonkararını etkilemiş, karardaki

hukuki ihlal, kararın temellerini oluşturan hukuk normlarının aykırılığından doğmuşsa, bunun bir temyiz nedeni olarak kabul edilmesi ve kararın bozulması gerekir. Aksine sonkararda bir hukuku zedeleme olmasına karşılık, bu aykırılık sonkararı etkilememiş, mahkemenin sonkararı bu ihlal olmadığı takdirde de, değişmeyecek durumda bulunmuş olursa, bir temyiz nedeninden söz edilemez. Örneğin mahkeme yeminsiz dinlenmesi gereken bir tanığı yeminle dinlemiş ve kararını büyük ölçüde bu tanığın beyanına dayandırmışsa, bu nitelikte bir ihlal (yeminle dinleme) sonkararı etkilemiş olacağından, bir temyiz nedeni olacaktır. Oysa aynı biçimde davranılmış olmasına karşılık, mahkeme sonkararında bu tanığın beyanına dayanmadığında, bu beyan mahkemenin kararında bir önem taşımadığından, bu yoldaki bir ihlal (yeminle dinleme) sonkarara etkili olmamış olacağından, bir temyiz nedeni olamayacak ve buna dayanarak sonkararın bozulması yoluna gidilmeyecektir.

Demek ki nisbi temyiz nedenlerinden söz edildiğinde, bir yargılama hukuku ihlalinin sonkarara nisbeti, yani etkisi araştırılmaktadır. Bu etki saptandığında, karar bozulmakta, etki saptanmadığında, bu aykırılık yok sayılmakta ve buna göre işlem yapılmaktadır.

Nisbi temyiz nedenlerini bu varsayımın dışında, maddi hukuka ilişkin aykırılıklar bakımından da düşünmek gerekir. Bu halde, böyle bir aykırılığın yalnızca yargılama konusu olayın sonucunu etkileme hususu üzerinde durulur ve mahkemenin sonkararı bozulur. Burada hukukun zedelenmesi, belirli bir olayda bir hukuk normunun yanlış uygulanması temeline dayanmaktadır.

Örnek: Hakaret suçundan yapılan yargılamada, isnad edilen “maddei mahsusa”nın bu nitelikte olmadığına tespiti gibi. Böyle bir durumda, TCK’nın 480 inci maddesinin aradığı bir unsur eksik kalmış olacağından, hakaret suçu oluşmayacaktır. Bu tespit, o olaya ilişkin olmaktan ötürü, nisbi olma özelliğini taşıyacaktır.

Maddi hukuka ilişkin aykırılıklar yönünden sonucu şu şekilde tesbit edebiliriz. Mahkemenin sonkararında maddi hukuka ay-

kırılıklar tespit edildiğinde, hukukun zedelenmiş olduğu mutlaktır, sonkarar mutlaka bozulacaktır. Burada, yargılama kurallarına aykırılıklarda olduğu gibi, aykırılığın sonucu etkilemesi ya da etkilememesi üzerinde durmak gereksizdir. Sözgelimi mahkeme bir olayda sanığın TCK'nın 279 uncu maddesi anlamında memur olduğu hususunu yanlış değerlendirmiş ve sanığı zimmet suçundan sorumlu tutması gerekirken, suçu emniyeti suistimal olarak kabul etmişse, maddi hukuk aykırılığı vardır ve sonkarar bozulacaktır.

Yukarıda açıklanan ilkenin Yargıtay kararlarında uygulandığı görülmektedir. Şu örnekler verilebilir: "Duruşmada hazır bulunan hükümlüye, TCK'nın 94 üncü maddesinde yazılı ihtarın yapılmaması, esasa ve sonuca etkili olmaması bakımından hükmün bozulmasını gerektiren hallerden değildir." (İBK, 20.5.1957, E.5, K.13). "Suçüstü hükümlerine uyularak yapılan yargılamada, okunan bilirkişi tutanağına itiraz edilmemiş ve tanıklar da duruşmada dinlenmiş bulunmasına göre, hazırlıktaki belgelerde tutanak katibinin imzasının bulunmaması, sonuca etkili değildir." (Yar. 8.CD, 5.10.1978, E.5849/K.7437). "Danıştayca yargılamanın gerekliliği kararı verilmemiş olmasına rağmen, sanık hakkında beraat kararı verildiğinden, bu eksiklik sonuca etkili değildir." (Yar. 4.CD, 20.9.1977, E.4916/K.4774). "Mahkemece tefhim edilen kısa kararda davanın düşmesine hükmedilmesi, fakat gerekçeli kararda, davanın ortadan kaldırılması teriminin kullanılmış olması sonuca etkili değildir." (Yar. 2.CD, 13.4.1970, E.2822/K.3696), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.253, 307).

b) Mutlak temyiz nedenleri

Yasada açıklanmış olan bazı ihlallerin (m.308) sonkararı mutlaka etkilemiş olacağı, yasakoyucu tarafından önceden saptanmıştır. Bu tür ihlallerin bulunduğu durumlarda, sonkararların mutlaka bozulması gerekmektedir. Mutlak temyiz nedenlerinin var olduğu durumlarda, artık bu ihlalin sonkararı etkileyip etkilemediği araştırılmamakta, bu ihlalin sonkararı etkilemiş olduğu bir yasal faraziye olarak önceden kabul edilmektedir. Demek ki, böyle

bir ihlalde mutlak temyiz nedeninin varlığı yasakoyucu tarafından öngörüldüğünde, bu ihlalle sonkarar arasında neden sonuç ilişkisi araştırılmamaktadır.

Yasa bu yargılama hukuku ihlallerini çok önemli saydığından ve bunların ortaya çıktığı durumlarda sonkararların etkilenmemiş olmasının olanaksız olduğunu kabul ettiğinden, bu alanda yasal faraziye koymuştur.

Bunlar 8 bent olarak sıralanmıştır (m.308). Bunların ortak özellikleri, yargılama hukuku kurallarına aykırılıklar oluşlarıdır. Bunlar içinde mahkemenin yasal olarak oluşmamış oluşu, tarafların katılmadığı bir yargılama yapılması ve savunma hakkının zedelenmiş olması ön planda yer almaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, 8 bent halinde sayılan bütün faraziyeler sonuçları bakımından eşdeğerdedir.

Yasanın 308 inci maddesinde yazılı mutlak bozma nedenleri, şöyle sıralanmaktadır:

1. Mahkemenin kanun dairesinde teşekkül etmemiş bulunması.

Bu nedeni, mahkemenin eksik hakimle yargılama yapması ya da bir mahkemede görevli olmayan hakimin mahkemeye katılarak hüküm vermesi biçiminde anlamak uygun olur.

2. Hakimlik görevinden yasaklı olan hakimin hükme iştirak etmesi.

Yasanın 21 ve 22 nci maddelerindeki yasaklılık nedenlerinin varlığı, bu sonucu ortaya çıkarır.

3. Reddedilen hakimin, red nedeninin haklı olması ya da red isteminin hukuka aykırı biçimde geri çevrilmesi hallerinde, bu hakimin yargıya iştiraki.

Bu durum, tarafsız yargıç amacına ters düştüğü için, yasa tarafından mutlak bozma neden sayılmıştır.

4. Görevsel ve yerel yetki kurallarına aykırı olarak, bir mahkemenin davaya bakması.

Bu tür yetki kurallarının söz konusu olduğu bütün hallerde, yasaya aykırılık bulunduğu, bu neden geçerli olur.

5. Savcının ya da duruşmaya katılması gereken kişinin yokluğunda yargılama yapılması.

Savcı yönünden asliyelik-ağırcezalık fiiller göz önünde tutulmalı ve bu mahkemelerde savcının bulunmaması halinde, yargılama faaliyetinin yapılamayacağına hatırlanması gerekir. Sulh mahkemeleri yönünden bu hükmün önemi yoktur, çünkü bu mahkemelerde savcı hazır bulunmaz (m.219). Duruşmaya katılacak diğer kişiler denildiğinde, katılması mutlak zorunlu olan diğer şüphelileri hatırlamak gerekir. Yoksa duruşmaya katılma konusunda ihtiyari yetkisi olan kişiler bu kapsamda düşünülemez, örneğin müdahil gibi. Müdahil duruşmada hazır bulunmak zorunda değildir. Oysa şahsi davacı ya bizzat hazır bulunacak ya da kendini vekille temsil ettirecektir. Böyle bir durumun olmadığı bir halde, mahkeme duruşmaya şahsi davacı ya da vekili olmaksızın devam etmiş ve hüküm vermişse, bu neden uygulama alanı bulabilecektir.

6. Açık duruşma kuralının ihlal edilmesi. Yasanın 373 üncü maddesi hatırlanmalı ve kitabın ilgili bölümüne bakılmalıdır.

7. Hükmün gerekçesiz olması.

Anayasanın 141 ve yasanın 32 nci maddesine aykırılık söz konusudur.

8. Savunma hakkının sınırlandırılması.

Bütün yargılama hukuklarında, savunma tarafı bakımından vazgeçilmez bir sonuçtur. Savunmanın layığı ile yapılamadığı bir yargılamada, gerçeğe uygun, adil ve hakkaniyetli karardan söz etmek mümkün değildir. Yasanın temyiz yolunda mutlak bozma nedenleri arasında, savunma hakkının zedelenmesi ve sınırlandırılması nedenine yer vermemesi düşünülemezdi ve çok şaşırtıcı olurdu. Birazdan üzerinde durulacak mahkeme kararları da bu sonucu doğrulayıcı niteliktedir.

Uygulamada şu kararlar önem taşımaktadır: "Ceza mahke-

meleri görevlerinin dışında hüküm verdiklerinde, sanık bu karara karşı Yargıtaya başvurduğunda, yasanın 326 ncı maddesi saklı kalmak şartıyla, hükmün bozulması gerekir." (İBK, 15.2.1950, E.21/K.1). "Sanık yargılandığı ağırcezalık adam öldürme suçundan da tutuklu olduğuna göre, duruşmadan varestede tutulmak istemeyen bu sanığın yargılamasının huzuruyla yapılması gerekirken, köklü bütün işlemlerin yapıldığı tüm oturumlara getirilmeden yargılamasının yapılması ve böylece savunma hakkının kısıtlanması bozma nedenidir." (Yar. 1.CD, 5.7.1979, E.1943/K.2972). "Sanık, savunucusunun duruşmada bulunmasına gerek olmadığını duruşmada belirtmediğine göre, tek dilekçe ile duruşmanın ertelenmesi isteminde bulunan savunucusunun duruşmada bulunmasına gerek olmadığını duruşmada belirtmediğine göre, tek dilekçe ile duruşmanın ertelenmesi isteminde bulunan savunucusunun bu isteğinin, (davayı uzatmak amacına yönelik olduğu) gibi bir gerekçe ile reddi, savunma hakkını kısıtlayıcı niteliktedir." (Yar. 1.CD, 26.5.1978, E.1959/K.2307). "Sanık sorguya çekilmeden hüküm kurulamaz ve böylece savunma hakkı sınırlandırılmaz; bu aykırılık bozma nedenidir." (Yar. 6.CD, 25.5.1978, E.2562/K.3708). "Savunma tanıklarının dinlenmesine karar verildiği halde, dinlenmeyerek hüküm kurulması savunma hakkının kısıtlanmasıdır." (Yar. 3.CD, 5.10.1977, E.6307/K.6387), (Kararlar için Yurtcan, Şerh, md.308). En yeni kararlar şunlardır: Yar. CGK, 26.12.1995, E.1-375, K.405 (YKD, Temmuz 1996, s.1128-1129); Yar. 9.CD, 1.2.1995, E.459, K.693) (YKD, Mayıs 1995, s.838-839).

Yasada yer alan bir norm gereğince, bir halde, kararda varolan hukuki ihlalin kararın bozulmasını gerektirmeyeceği açıkça belirtilmiştir. Bu durum biraz önce sözü edilen mutlak bozma nedenleri ile karşılaştırıldığında, tam bir karşıtlık göstermektedir. Mutlak temyiz nedenlerinde sonkarar mutlaka bozulmakta, fakat sözünü edeceğimiz durumda da tersine, kararın bozulamayacağı yasada açıklanmaktadır (m.309). Bu durum, sanığın çıkarına konulmuş olan hukuk kurallarının ihlalinin savcıya sanık aleyhine sonkararın bozdurulması hakkını vermemesinde kendini gösterir. Daha açık bir anlatımla, yasada yer alan ve sanığı ve onun çıkarı-

nı korumak için konulmuş bir hukuk kuralı ihlal edilmiş olsa bile, mahkemenin son kararı sanığın lehine olduğunda, savcı bu ihlali ileri sürerek o kararın temyiz sonucu bozulmasını isteyemeyecektir. Yasa bunu yasaklamaktadır (m.309). Bu kuralın amacı, sanık çıkarına doğmuş olan durumun ve sonucun ortadan kaldırılmasının önüne geçmektir. Örneğin “son söz” sanığa verilmeksizin (m.251/2) mahkeme sanığı beraat ettirmişse, savcının bu kararı temyiz etmesi ve bunun bozulmasını istemesi mümkün değildir. Bu kural bir açıdan da yasayoluna başvurmada “çıkar” ve yargılama faaliyetinin bir amaca dayanan bir faaliyet olmasının da sonucudur.

Yargıtay 3842 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra 135 inci madde nedeniyle yasanın 309 uncu maddesini uygulamıştır. Yasanın 135 inci maddesinde sanık sorguya çekilirken ya da kişilerin kolluk ya da savcılıkta ifadesi alınırken, 135 inci madde kendilerine sağlanan hakları hatırlatılacaktır. Bu kural ihlal edildiğinde, önemli bir yargılama kuralı hatırlatılacaktır. Bu kural ihlal edildiğinde, önemli bir yargılama kuralı çiğnenmiş olmaktadır. Bu nedenle de Yargıtay, 135 inci maddeyi ihlal eden mahkeme kararlarını bozmaktadır. Bu bozmalar hukukun doğru uygulanmasıdır.

Yargıtay bir varsayımda mahkeme kararlarını bozma yönüne gitmemektedir. O varsayım bu bölümde ele aldığımız 309 uncu madde ile ilgilidir. Buna göre, sanığın yargılandığı olayda 135 inci madde ihlal edilmiş olmasına rağmen, sanık sonuçta beraat etmişse, bu kurala aykırı davranmış olmak sonuca etkili olmayacağından, sanık lehine konulmuş bir kurala aykırı davranmaktan ötürü karar onun aleyhine bozulamayacağından (m.309), Yargıtay bu kararları onamaktadır.

Yargıtay bir başka kararında 309 uncu maddeyi şöyle uygulamıştır: Yüksek okul öğretim üyesi olan sanığın üzerine atılan suç, görevini yaptığı sırada işlediği iddia edilmiş bulunması karşısında, Üniversiteler Kanunu hükümleri gereğince sanık hakkında dava açılması ve duruşma yapılması, Danıştay’ın lüzumu muhakeme (yargılamanın gerekliliği, sonsoruşturmanın açılması kararı)

kararına bağılı ise de, CMUK'nın 253/son ve 309 uncu maddelerinin ışığı altında, hakaret olarak sarfedildiği iddia edilen sözün niteliği mahkemenin duruşma sonunda tecelli eden kanaati ve takdirine ve mevcut delillere göre, beraat kararı yerinde bulunduğundan, Danıştayca lüzumu muhakeme kararı verilmemiş bulunması bu nedenle sonuca etkili olmadığından, hüküm hukuka uygundur." (Yar. 4.CD, 20.9.1977, E.4916, K.4774), (Kararın metni için, Yurtcan, Şerh md. 253). Bu konuda üç yeni Yargıtay kararı dikkati çekmektedir: Yar. 11.CD, 26.6.1996, E.1171,K.1137 (YKD, Ekim 1996, s.1679-1680); Yar. 10.CD, 25.3.1996, E.2806, K.2989 (YKD, Mayıs 1997, s.828-829); Yar. 8.CD, 24.10.1995, E.13026, K.13779) (YKD, Temmuz 1996, s.1166-1167).

V- Temyiz yoluna başvurmanın koşulları ve incelenmesi

1. Koşullar

a) İstem

Temyiz yoluna başvurmak temyiz davası açmaktır. Bu davayı açmak için ilkin yasayolu davası açma hakkına sahip olmak gerekir. Temyiz davasını olağan yasayolu davası açabilenler açacaklardır (m.289-291).

Öte yandan temyiz sonkararlara karşı bir yasayolu olduğundan, bu dava mahkemelerin sonkararlarına karşı açılacaktır (m.305). Fakat mahkemelerin sonkararlarına temel olan arakararları da sonkararla birlikte temyiz edilebilecektir (m.306).

Yasa, bazı sonkararlara karşı temyiz yolunu kapalı tutmuştur. Bu kapsam içindeki sonkararlar Yargıtay'da incelenmeyecek ve verildikleri anda kesin hüküm etkisi taşıyacaklardır. Bunlar, daha önemli sonkararlar yanında önemsiz sayıldıkları için, temyiz yolunda ele alınmalarının yasaklanması yoluna gidilmiş ve bunların temyizde incelenmemesi bir sakınca olarak kabul edilmiştir (m.305). Öte yandan bunlar hakkında yazılı emir (m.343) adlı kesin hükmü ortadan kaldırmayı amaçlayan bir yasayolunun öngörülmüş olması da bir güvence sayılmıştır.

Ülkemizde son dönemlerde çıkarılan her ceza yargılaması değişikliğinde mutlaka el atılan bir madde CMUK'nın 305 inci maddesidir.

3842 sayılı yasa da 305 inci maddenin ikinci fıkrasının (1) ve (2) numaralı bentlerini değiştirmektedir.

1. İkimilyon liraya kadar (ikimilyon dahil) para cezalarına dair olan hükümler,

2. Yukarı sınırı onmilyon lirayı geçmeyen para cezasını gerektiren suçlardan dolayı verilen beraat hükümleri, temyiz edilemeyeceklerdir. Bunlar, verildikleri anda kesin hüküm kuvveti taşıyan sonkararlardır. Bunlara karşı CMUK'nın 343 üncü maddesi çerçevesinde yazılı emir yoluna gidilebileceği hatırlanmalıdır.

Yasakoyucu bir yandan bazı sonkararlara temyiz yolunu kapatırken, bir yandan da bazı sonkararların temyiz yolunda "istem" olmaksızın ele alınmasını kabul etmiştir. Bu demektir ki, bu durumlarda ilgililer bir dava açmasalar da (açmalarına engel yoktur) dava açılmış sayılacak ve temyiz incelemesi yapılacaktır (m.305). Bu durum otomatik temyiz olarak anılmaktadır. Yasaya göre 15 yıl ve daha çok özgürlüğü bağlayıcı ceza ya da ölüm cezası içeren sonkararlar otomatik temyize tabidir (m.305). Bu cezalar ağır sayıldığından, bunların mutlaka Yargıtay'da incelenmesi (istem olmasa bile) öngörülmüştür.

Temyiz istemi (davası) dilekçeyle olabileceği gibi, tutanağa geçirilmesi gereken beyanla da olabilir (m.310). Bu dilekçe sonkararı veren mahkemeye verilir. Beyan da aynı mahkemenin zabıt kاتبine yapılır (m.310).

Temyiz davası açan kişi sonkararın hangi noktasında bir hukuki ihlal bulunduğunu ve niçin mahkemenin sonkararının temyiz yolunda bir kere daha incelenmesini istediğini, gerek dilekçesinde ve gerek tutanağa geçirilecek beyanında bildirmelidir (m.313). Öte yandan temyiz dilekçesinde belirtilen "hukuki ihlal" in maddi hukuka mı, yoksa yargılama hukukuna mı ilişkin bir ihlal olduğunun açıklanması gerekir. Maddi hukuk ihlallerinde bu ihlalin neden doğduğunun belirtilmesi yeterlidir. Fakat yargılama hu-

kuku ihlallerinde, hangi olgularla hangi yargılama hukuku kural-
larının çiğnenmiş olduğunun açıkça dile getirilmesi yasal bir zo-
runluluktur (m.313). Hatta bu aykırılığın sonucu nasıl etkilediği
de belirtilmelidir. Çünkü sonucu etkilemeyen yargılama hukuku
aykırılıkları, bozma nedeni olmayacaktır. Sanık hazır bulunmasa
bile, müdafinin hazır bulunduğu durumlarda, müdafie yapılan
tefhim süreyi başlatacaktır. Hatta müdafinin de hazır bulunmadığı
halde, müdafie yapılacak tebliğ üzerine süre işleyecektir. Sanık
kendisine ayrıca tebligat yapılmadığını ve sürenin işlemeye başla-
madığını ileri süremeyecektir.

Uygulamaya gelince, şu kararlara dikkat çekmek gerekir:
“Kendiliğinden temyize tabi olan bir hüküm ile kesin olarak hü-
kümlü kişinin, cezasını çektiği sırada işlediği başka bir suçtan do-
layı verilen hüküm, kendiliğinden (re’sen) temyize tabi değildir. Bu
cezanın niteliğine ve miktarına göre CMUK’nın 305 inci maddesi
hükmü uygulanır.” (İBK, 6.10.1973, E.60/K.27). “CMUK’nın 305
inci maddesinde açıklanan, (temyizi kabil olmayan hükümler) ara-
sında sayılmamış olması nedeniyle, (ehliyetnamenin geri alınması)
cezasına ilişkin hükümler Yargıtay denetimine tabidir.” (Yar. CGK,
28.11.1983, E.1-265/K.385). “CMUK’nın değişiklikten önceki 305
inci maddenin 1 inci bendinde, bin liraya kadar (bin lira dahil) ha-
fif para cezalarına dair hükümlerin kesin olduğu hükme bağlan-
mışken, 21.1.1983 gününde kabul olunarak yürürlüğe giren 2789
sayılı yasa ile üçbin liraya kadar olan (üç bin lira dahil) para ceza-
sına ilişkin hükümlerin temyiz olunamayacağı belirtilmektedir.
Olayımızda 2789 sayılı yasanın yürürlüğünden önce, sanığın mah-
kum olduğu ve değişiklikten önce yürürlükte bulunan hükümlere
göre, bunun temyiz incelemesinin mümkün olup, usulüne göre
temyiz edildiği anlaşılmaktadır. 21.1.1983 gününe kadar çeşitli
nedenle incelenememiş olan bir hükmün, bu tarihten sonra yasa
değişikliği nedeniyle incelenemeyeceğini düşünmek, içtihadı bir-
leştirme kararlarında da benimsenen ve kıyas yoluyla uygulanma-
sı gereken kazanılmış hak ve eşitlik ilkelerine aykırı bulunmakta-
dır. Bu nedenle bu hüküm temyizen incelenebilir.” (Yar. CGK,
2.5.1983, E.2-65/K.119).

“Yargıtayca kendiliğinden (re’sen) incelenebilecek hükümler, ölüm, 15 yıl ve daha yukarı özgürlüğü bağlayıcı cezalardır. Sanık, alikoymak ve kızlık bozarak ırza geçmekten ve livata suretiyle ikinci kez ırza geçmekten toplam 30 yıl ağır hapse hüküm giymiştir. Livata suretiyle ikinci kez hükmolunan 10 yıllık mahkumiyet hükmü, Yargıtayca kendiliğinden incelenemez.” (Yar. CGK, 1.3.1982, E.5-21/K.78). “Aslında yirmi liradan ibaret olan hafif para cezasının 5435 sayılı kanunla on katına çıkarılması, usulün 305/1 inci maddesindeki kuralı etkilemeyeceğinden, buna ilişkin hüküm temyiz edilemez.” (Yar. CGK, 28.1.1974, E.7-336/K.51). “CMUK’nın 1696 sayılı yasa ile değişen 305 inci maddesinin 2 nci fıkrasına göre, temyiz edilemeyen beraat hükmü, bu yasanın yürürlüğünden önce verilmiş ve temyiz edilmiş olsa bile, yeni hükmün yürürlüğe girdiği zamanda Yargıtayca incelenemez. Yargılama yasalarındaki değişikliklerin kamu düzeni nedeniyle geriye yürütülmesi, hukukun ana ilkelerindedir.” (Yar. CGK, 28.1.1974, E.7-135/k.49). Duruşma yapılmaksızın verilen kararlar hüküm niteliği taşımadığından temyiz edilemez.” (Yar. 3.CD, 13.9.1977, E.5476/K.5830; aynı yönde, “duruşma yapılmaksızın verilen (müteferrik karar)ın temyiz edilemeyeceği hakkında” (Yar. 5.CD, 11.12.1984, E.3904/K.4745). “Duruşma sırasında sanığın 11 yaşını bitirmediğinin anlaşılması ile hakkında verilen karar tedbir niteliğindedir ve aleyhine temyize başvurulamaz.” (Yar. 6.CD, 8.5.1971, E.2591/K.2613). “Hazine alacağıının genel hükümlere göre takip edilmesini saklı tutan mahkeme kararı, tazmin hükmü niteliğinde olmadığından, temyiz edilemez.” (As. Yar. 3.D, 17.11.1970, E.607/K.596), (Kararlar için Yurtcan, Şerh, md. 305).

b) Süre

Sonkararın tefhimi tarihinden başlayarak bir hafta içinde temyiz davasının açılması gerekir (m.310). Sonkarar sanığın yokluğunda tethim edilmişse, sonkararın bildirim (tebliğ) tarihinden başlayarak 1 haftalık süre işler (m.310/2).

Yasa sulh mahkemelerinin sonkararını temyiz etmek bakı-

mından savcılara daha uzun bir süre tanımıştır. Buna göre, sulh mahkemesinin sonkararları, mahkemenin yargı çevresi içinde bulunduğu asliye ya da ağırceza mahkemesi savcılarını tarafından tefhim tarihinden başlayarak 1 ay içinde temyiz edilecektir. Bu uzun sürenin savcılara tanınmasının nedeni, savcılarının sulh mahkemelerinde duruşmada hazır bulunmamalarıdır (m.219/2). Savcılara tanınan 1 aylık sürenin sonkararın tefhiminden başladığında da dikkat etmek gerekir.

Uygulamada Yargıtay ve Askeri Yargıtayın temyizde süreler üzerinde hassas olarak durduğu görülmektedir. “Kararı anlatma (tefhim) sırasında sanık vekilinin oturumda bulunmasında yasal bir zorunluluk yoktur. Sanığın yüzüne karşı anlatılan bir kararın ayrıca sanığa veya vekiline tebliği gerekmez. Bir haftalık temyiz süresinin sanığın yüzüne kararın anlatımı ile başlaması yasa gereğidir.” (Yar. CGK, 4.6.1984, e.6-2/k.196). “Direnme hükmü tarafların yüzüne karşı 21.10.1981 günü yürürlüğe giren 2429 sayılı Ulusal Bayramı ve Genel Tatiller hakkındaki Yasanın 1 inci maddesinde, Cumhuriyet Bayramının 28 Ekim günü saat 13.00 de başlayıp, 29 Ekim günü devam edeceği hükme bağlanmıştır. Temyiz dilekçesinin 28 Ekim 1981 günü saat 13.00’e kadar verilmesi gerekirken, 30.10.1981 günü verilmesiyle, temyiz süresi geçirilmiştir.” (Yar. CGK, 10.5.1982, E.6-165/K.208). “C. Savcısı, yasal temyiz süreli dilekçesini hakime havale ettirmemişse de, hakim yasal temyiz süresi içinde yazılan dosyanın Yargıtaya sevk müzekkereklerinde, C.Savcısının temyizini gördüğünü belirtmesine göre, C. Savcısının temyizi süresinde yaptığının kabulü gerekir.” (Yar. CGK, 26.10.1981, E.288/K.357). “Yargıca havale ettirilmeden C. Savcısı tarafından verilen temyiz dilekçesi üzerine Yargıtay incelemesi yapılamaz.” (Yar. CGK, 26.11.1979, E.9-285, K.514) “Kararın tebliğinden önce verilen temyiz dilekçesi muteberdir.” (Yar. CGK, 6.4.1970, E.4-190/K.143). “Üst C. Savcısı 18.3.1981 gününde verilen kararı, 18.4.1981 tarihinde temyiz etmekle, 825 sayılı yasanın 28/2 nci maddesinde öngörülen 30 günlük süreyi geçirmiştir. Temyiz istemi reddedilmelidir.” (Yar. 7.CD, 15.10.1981, E.5882/K.5874). “Temyiz dilekçesinde hakimin havalesi olmamak-

la birlikte, süresinde temyiz defterine yazılmış olduğuna göre, sanığın temyizinin süresinde olduğu kabul edilmelidir.” (Yar. 3.CD, 23.2.1978, E.1402/K.1527). “Temyize süresi içinde başvurduğunu ileri süren kimse, bunu ispat etmekle mükelleftir.” (As. Yar. 2.D, 1.4.1971, E.150/K.144), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 310).

2. Koşulların İncelenmesi

a) Temyiz davasının kabule şayan bulunmaması

Daha önce belirtildiği gibi, temyiz davası sonkararı vermiş olan mahkemede açılmaktadır. Bu davanın “kabule şayan” bir dava olup olmadığı da bu mahkeme tarafından incelenmektedir. Temyiz koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediği, bizzat sonkararına karşı temyiz davası açılan mahkeme tarafından yapılmaktadır (m.315).

Bu mahkeme incelemesini üç noktada yapmaktadır. Bunlar, temyiz isteminin yasal süre içinde yapılıp yapılmadığı, sonkararın temyiz edilebilecek bir sonkarar olup olmadığı ve temyiz davası açanın buna hakkı olup olmadığı noktalarıdır. Bu noktalardan yapılan inceleme sonunda, mahkeme bu noktalardan birinin dahi olumsuz olduğunu saptadığında, bir kararla (kabule şayan olmama kararı) temyiz davasını reddedecektir (m.315).

Temyiz davası reddedilen taraf, red kararının kendisine bildiri tarihinden başlayarak bir hafta içinde Yargıtaya başvurarak bu konuda bir karar verilmesini isteyebilir (m.315/2). Bu durumda dosya Yargıtaya gönderilir. Fakat sonkararın yerine getirilmesi ertelenemez (m. 315/2). Bu başvuru niteliği bakımından bir itirazdır ve inceleme yeri de Yargıtay olarak öngörülmüştür.

Yargıtay, “Davaya müdahale isteminde bulunmayan ve müdahil sıfatını kazanmayan müşteki vekilinin temyiz dilekçesi mahkemece reddedilmelidir.” demektedir. (Yar. 11.CD, 11.7.1996, E.856, K.1376 (YKD, Nisan 1997, s. 651-653); aynı yönde, Yar. 2.CD, 18.10.1994, E.9396, K.10274 (YKD, Mart 1995, s.476-477).

b) Temyiz davasının kabule şayan bulunması

Sonkararı vermiş olan mahkeme yaptığı inceleme sonunda, temyiz koşullarının tamam olduğunu gördüğünde, temyiz dilekçesini ya da varsa temyiz layihasının bir suretini karşı tarafa bildirecek ve bu tarafın bir hafta içinde yazılı cevap vermesini isteyecektir (m.316).

Kendisine dilekçe ya da layiha bildiren ve cevap vermesi istenen taraf sanıksa, zabıt katibine sözlü beyanda bulunması ve bunun tutanağa geçirilmesi de mümkün sayılmıştır. (m.316/2).

Cevap verildikten ya da öngörölmüş belirli süre (bir hafta) sonra erdikten sonra, dava dosyası mahkeme tarafından savcıya verilir ve savcı da dosyayı Yargıtayda incelemek üzere Başsavcılığa gönderir (m.316/son).

VI- Temyiz Yargılaması

1. Yargılamanın Yargıtayda yapılması

a) Genel olarak.

Yargıtay Yasası 1 inci maddesinde bu yüksek mahkeme ile ilgili olarak şu hükmü içermektedir: “Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merci olup, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile bu Kanun ve diğer kanunların hükümlerine göre görev yapan bağımsız bir yüksek mahkemedir.” Bu şekilde tanımlanan Yargıtay, istisnaen esas mahkemesi görevi yapmakta olmasına rağmen, temelde bir yasayolu mahkemesidir ve Ankara’da kurulmuştur. Temyiz yolunun bir amacının da yasaların ülke içinde eşit biçimde uygulanması olduğu hatırlanırsa, bu mahkemenin tekliği daha iyi anlaşılır.

Mahkemenin görevleri Yasanın 13 üncü maddesinde sıralanmaktadır. Bu sıralamada, Yargıtay’ın üstlenmiş bulunduğu iki değişik görevin göz önünde bulundurulduğu dikkati çekmektedir. Bu üst mahkeme.

1. Adliye mahkemelerince verilen ve yasanın başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümleri ilk ve son merci olarak inceleyip karara bağlar.

2. Yargıtay Başkan ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili ve özel yasalarında belirtilen kimseler aleyhindeki görevden doğan tazminat davalarına ve bunların kişisel suçlarına ait ceza davalarına ve yasalarda gösterilen diğer davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

b) Yargıtay'ın karar organları.

aa) Ceza Daireleri

Yargıtay'da onbir ceza dairesi ve her dairede bir daire başkanı ile yeteri kadar üye bulunur. Yasa 14 üncü maddede dairelerin hangi işlerde görevli olacaklarını sıralamıştır (maddeyi okuyunuz). Dairelerin görevleri belirlenirken, olalydaki nitelime (tavsif) esas alınacaktır. (Yar. Y., m.14). Bir mahkeme birden çok fiilin yargılmasını birlikte yürüttüğü takdirde, Yargıtaydaki inceleme, bu fiillerden en ağırını incelemek yetkisine sahip olan dairede yapılacaktır. Bu ölçütün uygulanması için, bu konudaki kararlara karşı temyiz başvurusunun bulunması gerekir.

bb) Ceza Genel Kurulu.

Ceza dairelerinin başkan ve üyelerinden oluşur. Toplantılarda daire başkanlarının en az yarısından fazlasının ve başkanların katıldığı dairelerden bir, katılmadığı dairelerden iki üyenin bulunması zorunludur. Başkanların izinli ya da özürlü olmaları halinde, sayı dairesinin kıdemli üyesi ile tamamlanır.

Yargıtay birinci başkanı kurula başkanlık eder. Onun bulunmadığı zamanlarda, ceza dairelerinden seçilmiş olan başkanvekili başkanlık eder.

Ceza Genel Kurulunun görevi, Yargıtay dairelerinin bozma kararlarına karşı mahkemelerce verilen direnme (ısrar) kararlarını inceleyerek karar vermek ve içtihadın birleştirilmesi gerektiğinde, bu konuları kesin olarak karara bağlamaktır.

cc) Yargıtay Büyük Genel Kurulu.

Bu kurul, birinci başkan, birinci başkan vekilleri, daire başkanları, üyeler ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilinden oluşur. Dairelerden her birinin mevcudu beş itibar edilmek suretiyle, toplamının en az üçte ikisi ile toplanır. Başkanlar yeter sayısı, diğer başkanlarla doldurulmak mümkün oldukça, en kıdemli üye ile doldurulmaz.

Kurulun görevi temelde içtihadı birleştirme kararı vermektir. Bunun yanı sıra yasalarda öngörülen görevlerin yerine getirilmesini gerçekleştirmek bakımından gerekli seçimleri de bu kurul yapar. Kurulun gerektiği zamanlarda, içinden seçtiği komisyonlara görev yaptırmak yetkisi de vardır. En önemli nokta, kurulun kararlarının kesin olması ve bu kararlara karşı başka yargı organlarına başvurma olanağının bulunmamasıdır (Yarg. Y., m.16/son).

dd) Başkanlar Kurulları.

Yargıtay bünyesinde üç değişik başkanlar kurulu bulunmaktadır. Bunlardan ikisi ceza yargılaması görevi yaptıklarından, üzerinde durulması yerinde olur.

Birinci başkan ile ikinci başkanvekillerinden ve daire başkanlarından oluşan Başkanlar Kurullarının temel görevleri, hukuk ve ceza daireleri arasında meydana gelen görev ve işbölümü uyumsuzluklarını kesin karara bağlamak, fiili ve hukuki imkansızlık nedeniyle bir dairenin görevine giren işe bakamaması halinde bir başka daireyi görevlendirmek; dairelerden birinin yıl içinde gelen işleri normal çalışma ile karşılanamayacak oranda artmış ve daireler arasında iş bakımından bir dengesizlik meydana gelmiş ise, takvim yılı başında toplanıp bir kısım işleri başka daireye vermek; içtihadı birleştirme görüşmelerine ve kararlarının alınmasına ilişkin olarak ilke kararları almaktır.

Birinci başkan ile ceza dairelerinden seçilen birinci başkanvekili ve ceza daireleri başkanlarından oluşan Ceza Daireleri Başkanlar Kurulunun görevi, ceza daireleri arasında meydana gelen görev ve işbölümü uyumsuzluklarını karara bağlamaktır.

ee) Birinci Başkanlık Kurulu.

Yargıtay Birinci Başkanının başkanlığında, dördü daire başkanı, dördü Yargıtay üyesi olmak üzere, sekiz asil ve ikisi daire başkanı ve ikisi Yargıtay üyesi olmak üzere dört yeden üyeden oluşur.

Bu kurulun temel görevi, Yargıtay birinci başkanı, birinci başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekilinin hakimlik vakar ve onuruna ve kişisel haysiyetlerin dokunan veya görev gerekçelerine uygun düşmeyen davranışlarından, kişisel ve görevle ilgili suçlardan dolayı ön veya ilk soruşturma yapmak ve bu soruşturmanın, bir daire başkanı veya üye tarafından yapılması gerektiği takdirde, hakkında soruşturma yapılacak olandan kıdemli olması koşulu ile bu görevliyi belli etmek, bu mümkün olmadığı takdirde, eşit kıdemli, o da yok ise en yakın kıdemli başkan veya üyeyi görevlendirmektir. Kurul bunun dışında, yetkili merciin neresi olduğu belirtilmemiş olan yönetim işlerinin yerini belli etmek veya bu işleri yapmakla yükümlüdür. Bununla birlikte kurul, temelde Yargıtay bünyesindeki idari işleri yürütür, sözgelimi yeni gelen üyelerin görev yerlerini belirlemek, zorunlu hallerde daire başkanları ile üyelerinin yerlerini değiştirmek, tetkik yargıçlarının çalışacakları yerleri belirtmek gibi.

2. Başsavcılığın görüşünün alınması

İlkin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı örgütü ve görevleri üzerinde durulmalıdır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Cumhuriyet Başsavcivekili, Cumhuriyet Başsavcı Başyardımcısı ile Cumhuriyet Başsavcı yardımcılarında oluşur.

Görevleri Yargıtay Yasası ile düzenlenmiştir (Yarg. Y., m.27). Başsavcı makamı temsil eder. Anayasa Mahkemesinde Cumhuriyet savcılığı görevini yapar. CGK'de görülen davaların duruşmala-

rina katılır, siyasi partilerin kapatılması davalarını açar. Bunun dışında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı örgütünün verimli ve düzenli çalışması için gerekli önlemleri ve kararları alır.

Sonkararı vermiş olan mahkeme temyiz davasını kabule şayan bularak ve karşı tarafın da görüşünü aldıktan sonra, dosya savcılık kanalıyla Yargıtaya geldiğinde, ilkin Yargıtay Başsavcılığının görüşünün alınması gerekir. Bundaki amaç, yargılamada maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle devlet adına iddia tarafı bir kez daha görüş bildirmektir. Yargıtay temyiz incelemesini yapmadan önce, yargılamadaki kollektifliği de sağlamak için, Başsavcılığın da mahkemenin sonkararı hakkındaki görüşü (mütalaası) alınmaktadır.

Başsavcının görüşünün açıklandığı belgeye “tebliğname” denir. Tebliğnamede Yargıtay’ın ilgili dairenin ne yolda karar vermesi gerektiği açıklanır. Bu görüşün gerekçelere dayanması şarttır. Tebliğname dosyaya konur ve incelemeyi yapacak daireye gönderilir. Daire ön incelemeye geçer.

3. Yargıtayın ön incelemesi

Yargıtayın yapacağı ön inceleme, daha önce sonkararı veren ve temyiz davası kendinde açılan mahkemenin yaptığı incelemeye benzer. Dosya ilgili daireye geldiğinde, bu daire üç noktada inceleme yapar. Bunlar, temyiz davasının süresinde açılıp açılmadığı, sonkararın temyiz edilebilen kararlardan olup olmadığı, temyiz davası açanın buna hakkı olup olmadığı noktalarıdır. Yapılan inceleme sonunda, bu konularda olumsuz bir sonuca ulaştığında, Yargıtay, temyiz davasını reddeder. Temyiz koşullarının tamam olduğunu gördüğünde ise temyiz incelemesini yapar (m.317). Yargıtayın yaptığı bu inceleme de aynen sonkararı veren mahkemenin yaptığı ön inceleme gibi, bir davanın “kabule şayan” olup olmadığı incelemesidir. Görülüyor ki, bir iş Yargıtayda ele alınmadan önce, iki kez ön incelemeye tabi tutulmakta ve bu ön incelemeler sonunda, davanın kabule şayan bir dava olduğu sonucu ortaya çıktığında, temyiz incelemesi yapılmaktadır. Bu ön incelemelerin amacı,

davaların koşullara uygun olmasını sağlamak ve bir ölçüde Yargıtayı yersiz işgal etmemektir.

Ön inceleme olumlu sonuçlandığında, temyiz incelemesi yapılır.

4. Yargıtayın temyiz yargılaması

Yargıtaydaki temyiz yargılaması iki türde olabilir. Bunlar duruşmasız ve duruşmalı yargılamadır.

a) Duruşmasız yargılama

Bizde kural duruşmasız yargılamadır. İnceleme dosya üzerinden yapılır. Dosyalar önceden üyeler ve yardımcıları (bunlara tetkik yargıcı denir. Yar. Y., 36) arasında bölüşülür ve bu kişiler daha sonra daire toplandığında dosyayı açıklar ve dosya üzerinde görüşme yapılarak karar verilir.

b) Duruşmalı yargılama

Ağırcezalık işlerde temyiz incelemesi duruşmalı yapılır (m.318). Ağırcezalık işler denince, bundan ağırceza mahkemesinde görülen davaların anlaşılması uygun olur. Oysa uygulamada bir dava ağırceza mahkemesinde görülmüş olsa bile, sonuçta verilen cezaya bakılarak bu ceza ağırceza mahkemesinin görevinin dışında kaldığında, duruşma yapılmamaktadır. Örneğin 10 yıldan çok hapis cezası istemiyle açılmış olan bir davada ağırceza mahkemesi sonuçta sanığı 8 yıl hapse mahkum ettiğinde, temyiz incelemesi duruşmasız yapılmaktadır. Yasada engel olmamasına rağmen, Ceza Genel Kurulu'nda duruşma yapılmamaktadır.

Müdahil ya da vekili duruşmalı inceleme isteyemez; bu konuda yasada açık kurallar bulunmadığından uygulamada bu yol kapanmıştır.

Sanık duruşmalı inceleme işlemini temyiz dilekçesinde ileri sürmelidir (m.318). Temyiz dilekçesinde "duruşma istemlidir" ya

da “duruşma istemi vardır” ibarelerinin yer almasını Yargıtay yeterli saymamaktadır. Ayrıca dilekçe metninde de duruşma istemi açık bir biçimde belirtilmelidir. Bu hususa dikkat etmek gerekir. **Temyiz dilekçesinde ileri sürülmeyip, temyiz layihasında yer alan duruşmalı inceleme istemi geçerli değildir.** Fakat Yargıtayda re’sen duruşmalı incelemeye karar verebilir. Sanık, duruşmalı yargılama yapılabilecek işlerde duruşma isterse, incelemenin duruşmalı olması mecburidir (m.318). Bu sonuç yasada açıklanmıştır.

Duruşma günü sanığa ve isterse müdafie bildirilir. Sanık duruşmada hazır bulunabilir, fakat isterse kendini temsil ettirebilir. Sanık tutuklu ise duruşmada hazır bulunamaz, yasa bunu yasaklamıştır (m.318).

Yargıtaydaki duruşmada ilk işlem raportör üyenin işi açıklamasıdır. Bu üye duruşmadan önce raporunu hazırlamış ve dosyaya koymuş olmalıdır (m.319). Raportörün açıklamasından sonra Cumhuriyet başsavcılığını temsil eden bir savcı, sanık ve müdafii, iddia ve savunmalarını yapmak için söz alırlar. Temyiz davasını açmış olan tarafa ilkin söz verilir. Bu noktada birinci derece yargılamaadaki duruşmadan bir ayrılma vardır. Oradaki duruşmada ilkin iddiacılara söz verilirken burada kim temyiz davasını açmış ise o davacı durumuna girdiğinden ilk söz ona verilir. Örneğin sanık temyiz davacısı olduğunda, ilk söz ona verilmek gerekir. Son söz mutlaka sanığındır (m.319).

Yargıtayın yargılama sonunda vereceği son kararlar 261 inci maddedeki kurallar çerçevesinde tefhim edilir (m.324).

Yargıtay kararlarının temyizde duruşmalı inceleme kapsamını daralttığı dikkati çekmektedir: “Af yasası cezayı bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırmış olsa bile, ağırcezalık bir işe ilişkin hükmün Yargıtay incelemesi, istemin varlığı halinde, duruşmalı olarak yapılmak gerekir.” (Yar. CGK, 24.11.1975, E.1-298 İtiraz/K.289). “CMUK’da hüküm bulunmadığından, Ceza Genel Kurulunda duruşmalı inceleme yapılamaz.” (Yar. CGK, 9.2.1970, E.1-90/K.60). “Temyiz sürelerini saklı tutma ve temyiz dilekçeleri içinde duruş-

ma isteği bulunmadığı halde, sol üst köşelerinde metin dışı olduğu apaçık belli olan “duruşma istekli” ibaresi kabule değer görülemez.” (Yar. 1.CD, 3.5.1977, E.1744/K.1548); aynı yönde, Yar. 1.CD, 28.1.1977, E.246/K.251). “Ağırhapis cezasının para cezasına çevrildiği durumlarda, temel ceza para cezası olduğundan, Yargıtay’da duruşmalı inceleme yapılamaz.” (Yar. 1.CD, 24.12.1969, E.3203/K.3389). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 318).

5. Temyiz yargılamasının kapsamı

Temyiz incelemesi ilke olarak temyiz dilekçesi ve temyiz layihahasında ileri sürülmüş olan noktaları kapsayacaktır. Bu konuyu ele almadan önce temyiz dilekçesi ve temyiz layihası kavramları üzerinde durmakta yarar vardır.

a) Temyiz dilekçesi ve temyiz layihası

Daha önceki açıklamalar temyiz dilekçesi hakkında bir fikir vermiş olabilir. Fakat burada tekrarında fayda vardır. **Temyiz dilekçesi, mahkemenin sonkararının temyiz edildiğini, bu kararın temyiz yolunda bir kez daha incelenmesi istemini içeren dilekçedir.** Kısaca temyiz davası bu dilekçeyle açılır (m.310). Bu dilekçede bu istemin yanı sıra, sonkararın hangi noktalarında hukuki ihlallerin bulunduğu da açıklanır. Fakat bunun yapılması, özellikle ihlallerin maddi hukuka mı yoksa yargılama hukukuna mı ilişkin olduğunun temyiz dilekçesinde belirtilmesi zorunlu değildir.

Temyiz layihası ise, temyiz davası açanın temyiz nedenlerini ve hukuki ihlalleri gösterdiği bir dilekçedir. Kişi temyiz dilekçesinde, istemini dayandırdığı nedenleri belirttiğinde, bir de temyiz layihası vermesi gerekmez. Fakat bunları belirtmemişse, ya da belirtmiş olmasına rağmen, daha ayrıntılı bir layiha vermesinde bir sakınca yoktur (m.314). Yasa bugünkü sisteminde kişi temyiz davası açtığında, yalnızca temyiz istemini açıklamış olmasını yeterli saymış, temyiz nedenlerini ve dayandığı hukuki ihlalleri göstermesini aramamıştır (m.314/2).

Temyiz layihasının verilmesi süresi şöyle düzenlenmiştir: Temyiz dilekçesinin verilmesi için belirli olan sürenin (tefhimden başlayarak 1 hafta) bitmesinden ya da sonkararın gerekçesi henüz bildirilmemişse, bu bildirimden itibaren 1 hafta içinde temyiz layihası verilebilir (m.314).

Fakat bugün için Yargıtay, temyiz incelemesinde, ister temyiz dilekçesinde, ister layihasında ileri sürülmüş olsun ya da olmasın tüm noktalarda inceleme yaptığından, temyiz layihasının verilmesi sürelerine uyulmasının önemi azalmıştır. Bu bakımdan temyiz incelemesi sırasında layihanın dosyada var olması, incelemede göz önünde tutulması için yeterli ve geçerlidir. Yargıtay eski bir İBK'da soruna açıklık getirmiştir. Kararda şöyle denilmektedir: "CMUK'nın 314 üncü maddesinde işaret edilen temyiz layihısından temyiz maksadı anlaşıldığı takdirde, bu layiha yalnız yasal süresinden sonra verilmiş olmasından dolayı hükümsüz sayılamaz. Bu nedenle, layihada gösterilen bozma nedenleri sanığın aleyhine olduğunda, aleyhte temyiz incelemesi yapılabilir." (İBK, 17.5.1939, E.25/K.45). Kararın gerekçesinde 314 üncü maddede öngörülen bir haftalık süre yorumlanırken, bu sürenin dosyanın genel mahkemede uzun süre bekletilmesinin önüne geçmek olduğu açıklanmaktadır. (Kararın metni için, Yurtcan, Şerh, md.314).

Bu konuda Yargıtay Ceza Genel Kurulunun üç yeni kararı önemli noktalar içermektedir: Yar. CGK, 14.5.1996, E.4-86,K.91 (YKD, Kasım 1996, s.1798-1801); Yar. CGK, 19.12.1994, E.3-323, K.344 (YKD, Haziran 1995, s.956-959); Yar. CGK, 14.11.1994, E.6-262, K.280 (YKD, Nisan 1995, s. 644-647).

Sanık temyiz davası açmışsa, temyiz dilekçesi ya da layihası kendisi ya da müdafii tarafından imzalanarak verilir (m.314/3). Sanığın müdafii yoksa, tutanağa geçirilecek beyanla da temyiz isteminin gerekçelerini ileri sürebilir. Bu tutanağın başkana ya da yargıca onaylatılması gerekir (m.314/son).

b) Temyiz incelemesinin kapsamı

Yargılama hukuklarında egemen olan temel ilke, yargı organ-

larının yargılama konusu ile bağı olmalarıdır. Bu temel ilke ceza yargılamasında da yansımaları bulmuştur. “Davasız yargı olmaz” ilkesi (m.150, 257), bu ilkenin bir sonucudur. Fakat yasa temyiz yolunda da bu ilkedен ayrılmış ve temyiz dilekçe ya da layihasında ileri sürülmüş ya da sürülmemiş olsun, sonkarara etkili olan bütün aykırılık ve ihlallerin re’sen göz önünde tutulmasını ve buna göre karar verilmesini kabul etmiştir (m.320). Yasanın bu hükmü bir istisnadır.

Daha yakın bir incelemede, şu noktanın dikkate alınması gerekir: Yargı organları önlerine getirilen uyuşmazlığı çözerken, “dava konusu” ile bağılırlar. Bunun dışına çıkmaları mümkün değildir. Daha önce çeşitli konular vesilesiyle, bu kavram üzerinde durulmuştu. Yasa 320 nci maddesinde, temyizde, temyiz davasında ileri sürülmemiş noktaların da Yargıtay tarafından re’sen gözönünde bulundurulacağını hüküm altına aldığıında, bu ilkedен ayrılmaktadır. Bir başka deyişle, somut olayda adil sonucu ortaya koymak amacı gözönünde tutulmaktadır. Fakat Yargıtay’ın bir başka görevi daha vardır. Bu da yasaların ülke içinde eş biçimde uygulanmasını sağlamaktır. Bu husus dikkate alındığında, Yargıtayın tarafların ileri sürmedikleri noktalarda da yargılama yapması ve gerektiğinde kararı bozması, daha kolay anlaşılır.

Yargıtay kararlarında “aynı dava” ve “aynı konu” kapsamı içinde kalındığında, 320 nci maddedeki istisnanın tam olarak uygulandığı görülmektedir: “Yargıtay sadece temyiz dilekçesinde gösterilen nedenlerle bağı olmayıp, dilekçede yer almayan ve sonuca etkili olan bir hususu da kendiliğinden inceleyebilir. Savcının sadece tahrik yönünden aleyhe temyiz etmiş olması, işin esasına girilmesine engel değildir.” (Yar. CGK, 18.2.1980, E.1-352/K.63). “Hükmü temyiz eden taraf, hükmün vekalet ücretine ilişkin kısmını temyiz etmediğine göre, bu konuda temyiz incelemesi yapılması yerinde değildir.” (As. Yar. Drl. K., 7.5.1971, E.30/K.29). “Sanık hakkında her ne kadar iki suçtan dava açılmışsa da, sonuçta verilen hükümlerin yalnız biri temyiz edildiğinde, temyiz edilmemiş bulunan hüküm incelenemez.” (As. Yar. Dr. K., 24.4.1970, E.31/K.31). “Sanık hakkındaki hüküm, hazine zararının miktarı

yönünden temyiz edilmediği zaman, bu konuda yargılama yapılmaz.” (As. Yar. 3.D, 20.5.1970, E.299/K.294), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh. Md.320).

6. Yargıtayın Sonkararları

Yargıtayın sonkararları denince, bundan Yargıtayın temyiz davasını kabule şayan bulduktan ve incelemesini yaptıktan sonra verdiği kararları anlamak gerekir. Yargıtayın daha önce ve yaptığı ön incelemede verdiği kararlar sonkarar değildir.

Yargıtay sonkararlarını verirken oybirliği ya da oyçokluğu ile kararın ortaya çıkması mümkündür. Bu konuda genel ilkeler uygulanır (m.381/385). Oy vermeden önce, görüşme de genel ilkelere tabidir.

Yargıtayın kararları da gerekçeli olmak zorundadır. Bu bir anayasal emirdir (AY., 141). Yargıtay, gerekçesinde özellikle temyiz dilekçesi ya da layihasında ileri sürülen noktaların niçin kabul ya da reddedildiğini açıkça belirtmelidir.

Yargıtayın sonkararları dört tanedir. Bunlar, red, ıslah, düşme ve bozma olarak adlandırılabilir.

a) Red kararı (onama, tasdik)

Temyiz incelemesi sonunda, mahkemenin sonkararının her bakımdan hukuka uygun olduğunun anlaşılması halinde verilen sonkarardır. Bu kararla temyiz davası reddedilmekte, geri çevrililmektedir. Yasa bu karardan söz etmemektedir. Uygulamada da red karşılığı tasdik ya da onama kararı denilmektedir. Bu terim hatalıdır, çünkü tasdik (onay) bir işlemin ya da kararın hukuki varlık ya da uygulanırlık kazanması için başvurulmuş bir yoldur. Oysa bir sonkarar Yargıtayda ele alındığı zaman, bunun hukuka uygun olup olmadığı denetlenmekte, yoksa o kararın ortaya çıkması için ek bir yargılama yapılmamaktadır. Yargıtayda ele alınmadan önce de bir mahkeme sonkararı hukuki değer ifade etmekte, hatta süresi içinde temyiz yoluna başvurulmadığında, kesin hükmün so-

nuçlarını doğurmaktadır. Bu bakımdan onaya ihtiyacı olan bir karar değildir.

Yargıtayın red kararı üzerine, karar kesin hüküm halini alır ve yerine getirilir (m.395). Bu durumda ancak kesin hükmü ortadan kaldıracı yasayollarına başvurmak olanağı vardır.

b) İslah kararı

Yargıtayın inceleme sonunda mahkemenin kararında bir aykırılık bularak kararı bozması, fakat esas mahkemesi yerine geçerek, yeni bir sonkarar vermesidir. İslah kararı, Yargıtayın işlevi göz önünde tutulduğunda, istisnai bir karardır. Yargıtay mahkemelelerinin sonkararlarını denetleyen bir mahkeme olarak, mahkemelelerinin sonkararlarını ya hukuka aykırı görerek bozacak ya da görmediğinde bozmayacak ve istemi reddedecektir. Oysa ıslah kararında mahkemenin sonkararı hatalı bulunarak ortadan kaldırılmakta ve yerine hukuka uygun ve doğru olduğu düşünülen yeni bir sonkarar verilmektedir.

Yargıtayın bu biçimde davranabilmesi, yasadaki açık yetkisine (m.322) dayanması yanında, ek bir soruşturmayı gerektirmeyen durumlarda, doğru kararın verilebildiği ve bazı önemsiz hesap ya da yazı hatalarının söz konusu olduğu durumlarda uygulanan bir yol olmak gerekir.

Yasa 322 nci maddesinde 9 bend halinde Yargıtayın ıslah kararı verebileceği durumları saymıştır.

Bu haller şunlardır:

1. Olayın daha fazla aydınlanması gerekmeden beraate veya davanın düşmesine yahut aşağı yukarı sınırı olmayan sabit bir ceza verilmesinin gerekmesi,

2. Yargıtay Başsavcılığının iddiasına uygun olarak, suçluya yasada yazılı cezanın en aşağı derecesinin uygulanmasının uygun görülmesi,

3. Mahkemece sabit görülen suçun unsurları ve vasfi ve ce-

zası hükümde doğru gösterilmiş olduğu halde, yalnızca yasanın madde numarasının yanlış yazılmış olması,

4. Hükümden sonra yürürlüğe giren yasa suçun cezasını azaltmış ve mahkemece suçluya ceza tayininde arttırma nedeni kabul edilmemiş veya yeni bir yasa ile fiil suç sayılmamış olmaksızın dolayı, birinci halde daha az bir cezanın hükmü ve ikinci halde hiç ceza hükmolünmemesinin gerekmesi,

5. Suçlunun açıkça tespit edilmiş olan doğum tarihi ile suçun işlendiği tarihe göre ceza tayininde gerekli indirme yapılmamış veya yanlış olarak indirme yapılmış olması,

6. Arttırma veya indirme sonucu, ceza süresi veya miktarının tayininde hata yapılmış olması,

7. Hükmedilmiş ceza yerine, Ceza Yasasının 29 uncu maddesinde adli tevbih kararı verilmesinin gerekmesi,

8. Ceza Yasasının 29 uncu maddesindeki sıranın gözetilmesi yüzünden eksik veya fazla ceza verilmiş olması,

9. Harçlar Yasası ile yargılama giderlerine ilişkin hükümlere ve Avukatlık Yasasına göre düzenlenen ücret tarifesine aykırılık yapılmış olması.

Bu nedenlerin varlığı halinde, Yargıtay mahkemenin son kararını ıslah edecek, yani önce bozarak, kendisi düzelterektir. Bu yolla verilen kararlar kesin hüküm etkisine sahip olurlar ve ancak olağanüstü yasa yollarının söz konusu olabildiği durumlarda, yeniden ele alınabilmeleri mümkündür. Bunun dışında mahkemenin dosyanın dönüşünde bir işlem yapması gerekmez.

c) Düşme Kararı

Yargıtaydaki temyiz incelemesi sırasında bir düşme nedeni saptandığında, bu kararın verilmesi gerekir. Bu iki biçimde ortaya çıkabilir. Birinci derece yargılamada söz konusu olan bir düşme nedeni mahkemece gözden kaçmış ya da kabul edilmemiş olabilir (mahkemenin sanığın eyleminin genel affın kapsamı dışında say-

ması gibi) ya da temyiz incelemesi sırasında bir düşme nedeni ilk kez ortaya çıkabilir. Örneğin sanık ölebilir. Her iki nedenle de Yargıtay düşme kararı vermek durumundadır. Düşme kararını Yargıtay'da verse, uyuşmazlığı dolayısıyla yargılayan bir karardır, bir sonkarardır. Yargıtay incelemesinde de sanık lehine karar verilebilecek duruma gelinmiş olduğunda, düşme nedeni gerçekleşmiş olsa bile, düşme değil, fakat sanık lehine olan kararın verilmesi yerinde olur. Örneğin sanığın aleyhine temyiz edilmiş bir beraat kararının reddi kararı verilebilecekken, ortaya bir düşme nedeni çıktığında, düşme değil, fakat red kararı verilmelidir. Böylece uyuşmazlık esastan yargılanmış olur.

Yargıtay düşme kararı verdiğiğinde, karar kesin hüküm kuvvetini kazanır.

ç) Bozma Kararı

Temyiz davası sonunda davacı haklı bulunduğunda, bir başka deyişle, temyiz edilen sonkararda hukuka aykırılıklar saptandığında, Yargıtay sonkararın bozulmasına karar verir. Bozma kararı vermek Yargıtayın bir denetleme mahkemesi olmasının bir sonucudur ve bozma kararıyla yüksek mahkeme asıl işlevini yapmış olur.

Yargıtay sonkararın hangi bölümlerinde ne gibi aykırılıklar saptamışsa, bunları kararında göstermelidir (m.321). Bozma üzerine yeniden yapılacak yargılamada, bu hukuka aykırılıkların tümünün ortadan kaldırılması için, hukuki ihlallerin tümünün bir kerede saptanması, alt mahkemenin bu noktaların tümü üzerinde yargılama yaparak kararın en kısa zamanda hukuka uygun duruma gelmesini sağlayacaktır. Yargıtay böyle davranmadığında, kararın Yargıtayca gösterilmiş olan noktaların düzeltilmesi, fakat bu defa başka noktalardan tekrar temyiz edilmesi ihtimali vardır.

Mahkeme sonkararını dayandırdığı olguları saptarken hukuka aykırı davranmışsa ve bu durum temyiz incelemesinde ortaya çıkmışsa, Yargıtay bozma kararı vermekle birlikte, bu olguların saptandığı işlemleri de bozmak, bunları da ortadan kaldırmak du-

rumundadır. Örneğin mahkeme kararında bilirkişinin mütalaasına dayanmış, fakat bilirkişiyi yeminsiz dinlemişse, bu işlem de kararlarla birlikte ortadan kaldırılmalıdır (m.321/2).

Uygulamada Yargıtay yasanın 321/2 nci maddesinin verdiği yetkiyi tam olarak kullanmaktadır. Hatta bu nedenle Yargıtay'a bir temyiz yargılaması yapan mahkeme olarak görevinin dışına çıktığı ve bir istinaf mahkemesi gibi kararın maddi kısmı ile ilgili yargılama yaptığı eleştirisi yapılmaktadır. Bu eleştirilerde haklılık payı yoktur. İlkın yasanın 321/2 nci maddesi bu yetkiyi Yargıtay'a vermektedir. Bunun ötesinde, Yargıtay bir mahkemenin sonkararını hukuki yönden incelerken, mahkemenin kararında kurduğu hukuki temeli ortaya çıkaran maddi olguların hatalı olduğunu tespit ettiğinde, bu noktadan kararı bozmadığı takdirde, görevini tam olarak yapmamış olur. Ayrıca ortaya çıkan sonuç da hukuka uygun olmaz. Temyiz yargılamasının amacı hukuka uygun, olaydaki maddi gerçeği yansıtan sonucu ortaya çıkarmaktır.

Örnek: Bir memur aleyhine zimmet suçlaması ile açılmış olan bir davada, sanığın TCK'nın 279 uncu maddesi anlamında memur olduğu dosyadaki olgulara ve tespitlere göre ortaya çıkmış olmasına rağmen, mahkeme bu noktayı yanlış değerlendirmiş ve sanığı emniyeti suistimalden mahkum etmiş olursa, bu dosya Yargıtay'a geldiğinde, Yargıtay bu hatayı tespit etmesine rağmen, yalnız hukuki inceleme yapma yetkisi bulunduğu nedeniyle, olayda dosyaya göre emniyeti suistimal suçunun unsurları açısından mı karar verecektir? Yoksa yasanın 321/2 nci maddesinin kendisine verdiği yetkiyi kullanarak, sanığı TCK'nın 279 uncu maddesi anlamında memur saymayan mahkeme kararını bozacak ve zimmet suçu yönünden olayın değerlendirilmesini mi isteyecektir? Tabii ki, ikinci sonuç doğrudur ve hukuka uygundur; zaten 321/2 nci maddenin yasada yer almasının temel mantığı da budur. Aksine bir kabul, olayda hukuka aykırı bir sonuç ve karar ortada olmasına rağmen, buna göz yummak olurdu ki, bu da somut olayda adil sonuca ulaşmak ve ülkede yasaların eş biçimde uygulanması amacı ile kurulmuş bulunan bir yüksek mahkemeye yakışmazdı.

Uygulamada Yargıtayın sonkararlarına gelince, bazı örneklerle rastlanmaktadır: “Hükmün bir bölümü veya tamamı, temyiz incelemesini yapan özel dairece onanmadıkça, o bölüm veya karar kesinleşemez. Bu kararın bozulmakla tamamı ortadan kalkar. Maddi olayda, katılan tarafından “traktörün müsadere edilmemesi” nedeniyle ilk hüküm sanık aleyhine temyiz edilmiş, bu hususta onama ya da bozma kararı verilmemiştir. Sonraki karar da yine katılan tarafından sanık aleyhine temyiz edildiğinden, davaya sanık lehine kazanılmış haktan söz edilemeyeceği cihetle, dosyanın tamamı incelenmelidir.” (Yar. CGK, 19.12.1994, E.3-323, K.344); “Yargıtay temyiz incelemesi sonunda, red, ıslah, düşme, bozma kararlarından birini verir. Yargıtay’ın bozma kararı vermesi halinde, kararın bozulmayan kısmı onanmış veya kesinlik kazanmış değildir. Bu karar bozulmakla tümüyle ortadan kalkmış ve hukuki geçerliğini yitirmiş olacağından, mahkeme bozmaya uyarıya, yeni bir hüküm kurmak zorundadır. Bu yeni kararın temyizi halinde, ilk bozma kararıyla bağlı olmayan Yargıtay değişik bir gerekçeyle kararı tekrar bozabileceği gibi, yukarıda açıklanan kararlardan birini de verebilir. İncelenen dosyada, Yargıtay bozma kararındaki “yerinde görülmeyen sair itirazların reddine” tabiri, bozulan mahkeme kararının değinilmeyen kısımlarının kesin hüküm haline getirmeyeceğinden, ikinci bozmaya uyan mahkeme kararının değinilmeyen kısımlarının kesin hüküm haline getirmeyeceğinden, ikinci bozmaya uyan mahkeme bozma doğrultusunda işlem yapar. Sanık vekilinin savunma tanıklarının dinlenilmesi, hapis cezasının paraya çevrilmesi ve tecil istemleri hakkında mahkemenin olumlu ya da olumsuz bir karar vermesi gerekir.” (Yar. CGK, 14.11.1994, E.5-262, K.280); “6136 sayılı yasanın 13/1, TCK’nın 466/2 nci maddesi uyarınca verilen ilk hüküm, özel dairece tümüyle bozularak ortadan kaldırılmış bulunmaktadır. (Yerinde görülmeyen sair itirazların reddine) tabiri, TCK’nın 466/2 nci maddesi uyarınca verilen hükmün onanmasını kapsamaz. Verilen hükmün kesinleşmesi için, özel dairece açıkça onama sözünün kullanılması gerekir.” (Yar. CGK, 24.1.1983, E.8-486/K.6). “Müdahil mahkemenin sonkararını, kişisel hakkın dışında, suç yönünden temyiz ettiğinin

de, bu karar sanık çıkarına da bozulabilir.” (Yar. CGK, 20.3.1978, E.1-8/K.91). “Sanığın işlediği tehlikeli taşıt kullanmak suçundan dolayı kurulan ilk mahkumiyet hükmü üzerine asli zamanaşımı yeniden işlemeye başlamış ve Yargıtay Ceza Genel Kurulundaki inceleme sırasında zamanaşımı gerçekleşmiş bulunmasına göre, hükmün bu yönden bozulması ve davanın ortadan kaldırılması gerekir.” (Yar. CGK, 28.11.1977, E.2-412/K.415); (aynı yönde, Yar. CGK, 13.7.1970, E.7-764/K.290). “Karayolları Trafik Kanununun 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrasının uygulanmasının idarenin yetkisinde olduğu gözetilmeden, (dava konusu aracın tüm eksikliklerinin giderilmesine kadar trafikten alıkonulmasına) karar verilmesi yasal değildir. Fakat bu aykırılık yeniden yargılamayı gerektirmediğinden, hüküm düzeltilerek onanmalıdır.” (Yar. 7.CD, 22.10.1985, E.5070/K.6303). “2954 sayılı TRT Yasasının geçici 4 üncü maddesi, yasanın yürürlüğe girmesinden sonraki üç ay içinde ruhsat alanlara ceza hükümleri uygulanmayacağı hükmünü getirmiştir. Bu nedenle olayda TCK'nın 2 nci maddesi uyarınca kamu davası ortadan kaldırılmıştır.” (Yar. 7.CD, 6.3.1984, E.1006/K.1368). “Yargıtay özel dairesince ilk hükmün bozulup CMUK'nın 322 nci maddesi uyarınca davanın esasına da hükmonularak kamu davası zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılmış bulunmasına göre, kesin nitelik taşıyan bu karara karşı, mahkemenin yeniden yargılama yapması ve ilk hükümde direnmesi usule aykırıdır.” (Yar. CGK, 28.11.1977, E.2-411/K.414). “Mahkemece yeminsiz dinlenen ve başlangıçta olayın suçlusu olarak tanımlanan kişinin suç atıcı sözleri başka kanıtlarla güçlenmeyerek tek başına kalırsa, sanığın cezalandırılması için neden olamaz. Olayda aydınlatılacak başka bir yön bulunmazsa, Yargıtayca beraat kararı verilir.” (Yar. 8.CD, 17.11.1977, E.5105/K.8446), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.321).

Yargıtayın bozma kararı üzerine yeniden yargılama yapmak mecburiyeti doğar.

7. Bozmadan sonraki yargılama

a) Yetkili mahkeme

Yargıtay bozma kararı verdiğinde, yeniden yapılacak yargılama için dosyayı ya sonkararını bozduğu mahkemeye ya da eş derecede başka civar bir mahkemeye gönderir (m.322/2). Bozmadan sonraki yargılamayı yapacak mahkemenin seçimi tamamen Yargıtay'a aittir.

Dosyanın yeniden eski mahkemeye ya da civardaki bir mahkemeye gönderilmesinin fayda ve sakıncaları vardır. Eski mahkemeye gönderme durumunda, mahkeme olayı ve sorunları yakından bileceğinden, karardaki hukuka aykırılıkları düzeltmesi daha kolaydır. Buna karşılık da, uyuşmazlık konusunda mahkemenin belirli bir görüşü oluşmuş olacağından ondan dönmesini beklemek zordur. Hatta bizdeki gibi alt mahkemelere önceki kararlarında ısrar hakkı verilen ülkelerde, bu değişikliğin beklenmesi daha da güçtür. Civar bir mahkemeye gönderme halinde ise, işe yeni el atan bir mahkeme olarak, bu mahkemenin yargılaması daha fazla zaman alabilir. Fakat buna karşılık da sorunların çözümünde başka kişilerin düşünceleri de katılacağından, kararda ve yargılamada kolektiflik sağlanmış olur.

Yargıtay dosyayı civar bir mahkemeye göndermeyi seçtiğinde, bu mahkemenin önceki mahkeme ile görevsel yetki açısından eş derecede olmasına dikkat etmesi gerekir (m.322/2). Ancak Yargıtay incelemesi sonunda yargılama yetkisinin daha alt derecede bir mahkemenin olduğunu görürse, bu mahkemeye de dosyayı gönderebilecektir. (m.322/3).

Yargıtay sonkararı görevsel ya da yerel yetkisizlik nedeni ile, bu tür yetki kurallarına aykırılık nedeniyle bozmuş olabilir. Bu durumda da dosyanın yerel ya da görevsel yetkili mahkemeye gönderilmesi yasa gereğidir (m.323).

İster bu tür yetki kurallarına aykırılık durumlarında, ister Yargıtayın yetkisini kullanması yoluyla olsun, sonkararı vermiş

olan mahkemeden bir başkasına, dosya bozmadan sonraki yargılamayı yapmak üzere gönderildiğinde, bozma üzerine yargılamayı yapacak organ değiştiğinden buna "bozmadan sonraki derece" adı verilmektedir. Yargılama hukukunda derece denince, bundan bir makamın bir karar ya da işleminin bir başka makam tarafından ele alınması ve incelenmesi anlaşılınca, bu makam değişikliği de bozmadan sonra gerçekleştiğinde, buna bozmadan sonraki derece denmesi yerinde olur.

b) Mahkemenin verebileceği kararlar

Bozma üzerinde yargılama yapmak durumunda olan mahkeme dosya önüne geldiğinde, iki tür karar verebilecektir. Bunlar, ısrar (direnme) ya da uyma kararlarıdır.

aa) Israr (direnme) kararı

Israr, mahkemenin daha önce verilmiş olan kararının hukuka uygun olduğunu ve yeniden yargılama yapmaya gerek bulunmadığını açıklayan karardır. Bu kararlar alt mahkeme Yargıtayın verdiği bozma kararına uymayacağını, bozma kararında hukuka aykırı olarak gösterilen noktaların bu nitelikte olmadığını belirtir.

Yargılama hukuku sistemleri içinde, alt mahkemelere üst mahkemelerin bozma kararlarına karşı ısrar etme yetkisinin verilmesi istisnadır. Bu alandaki genel ilke alt mahkemelerin yüksek mahkemelerin kararlarına uymaları ve bu doğrultuda yargılama yapmalarıdır.

Türk sistemi ısrar kurumunu kabul etmiştir (m.326). Bu durumda alt mahkeme yeniden yargılama yapmak gereğini görmediğini bir kararla açıklamalıdır. Bunun için taraflar duruşmaya çağrılacak, onların mütalaaları alındıktan sonra mahkemenin ısrar ettiği açıklanacaktır (m.326/1). Taraflar çağrıya rağmen gelmezlerse, yargılamaya onların beyanı olmaksızın devam edilecektir (m.326/2).

Yasanın 326/2 nci maddesi 1985 yılında 3206 sayılı yasayla değiştirilmiş, mahkemece yargılamanın taraflarının bozmaya karşı

diyeceklerinin tespiti konusu yeniden düzenlenmiştir. Buna göre mahkeme tarafları çağırıldığında, tebligatın yapılamaması ya da çağrıya uymamak ve mahkemede hazır bulunmamak söz konusu ise, mahkeme önceki kararlarının hukuka uygun olduğu kanaatinde ise, ısrar kararını verecektir. Mahkeme kararı vermeden işi sürüncemede bırakamaz; bir başka deyişle, mahkemenin çağırısına uymayan tarafların mahkemeye gelmesini sağlamak için duruşmayı erteleyemez.

İsrar kararı üzerine alt mahkeme ile Yargıtayın dairesi arasında bir uyuşmazlık çıkmış olur. Bu uyuşmazlığın bir başka yargı organı tarafından giderilmesi gerekir. Bu organ da Ceza Genel Kurulu'dur (m.326).

Ancak belirtmek gerekir ki, mahkemenin ısrar kararı üzerine, iş otomatikman ceza genel kurulunda ele alınmaz. Bunun için mahkemenin ısrar kararının da temyiz edilmesi gerekir. Ancak bu yeni temyiz davası üzerine ceza genel kurulu işi ele alabilir ve yargılama yapabilir. Bu durum "isteksiz yargı olmaz" kuralının bir uygulamasıdır.

Ceza genel kurulu yaptığı yargılamada ilkin davanın kabule şayan olup olmadığını araştırmak yetkisine sahiptir (m.317). Bu tür bir temyiz davası kabule şayan bulunmadığında, reddedilmesi gerekir. Reddedilmediğinde, genel kurul yargılama yapar ve iki tür karar verebilir: Ya temyiz davası reddedilir ya da temyiz istemi haklı bulunur. Dava reddedildiğinde, mahkemenin kararının hukuka uygun olduğu ve daha önce Yargıtay dairesi tarafından verilen bozma kararının yerinde olmadığı açıklanmış olur. Bu halde daire ile alt mahkeme arasındaki uyuşmazlık ve anlaşmazlık alt mahkemenin lehine çözülmüş demektir. Bu karar ceza genel kurulunun yargıyı sonuçlandıran kararıdır. Bu bakımdan kesin hükmün etkilerini doğurur. Bundan sonra ancak olağanüstü yasalardan uygulanabilecek olanlar akla gelebilir.

Temyiz davası kabul edildiğinde, mahkemenin kararının hukuka aykırı ve haksız olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumda genel kurul bozma kararı verecek ve işi alt mahkemeye gönderecektir.

Bu tür bir bozma durumunda da genel kurulun da alt mahkeme-yi değiştirebileceği doğaldır (m.322/2, 3). Genel Kurulun bozma kararına alt mahkeme uymak zorundadır (m.326). Yargıtayın ceza dairelerinin katılmasıyla oluşan bir kurul olarak, bu büyük kurulu- nun kararına alt mahkemelerin uymaları, bu kararda gösterilen bozma nedenleri doğrultusunda yargılama yapmaları kabul edilmiştir.

Alt mahkeme bozma üzerine yaptığı yargılama sonunda yeni bir sonkarar verir ve bu karar temyiz edildiğinde, yeniden incelenmek üzere Yargıtayın ilgili dairesine gönderilir. Bu noktada temel ilke uygulanmış olmaktadır. Uyuma kararları dairede, ısrar kararları genel kurulda incelenir.

Israr konusunda yüksek mahkemelerin kararlarına gelince, şu kararlar zikredilmelidir: "(Israr üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından verilen kararlara uymak mecburidir) yolundaki hüküm Anayasaya aykırı değildir." (AYM, 20.10.1977, E.112, K.128); "CMUK'nın 253/4 üncü maddesi uyarınca verilen davanın esasını halleden ve uyuşmazlık yaratmayan durma kararları temyiz edilebilir. Bu konudaki, temyiz dilekçesinin reddine ilişkin karar ise, itiraz edilebilir bir karardır. Bu itirazı inceleyen özel daire kararı kesindir ve buna karşı direnilemez." (Yar.CGK, 13.10.1998, E.5-251, K.311); "C. Başsavcılığının itirazı üzerine verilen CGK kararlarına yerel mahkemelerin ısrar hakları vardır." (Yar. CGK, 14.6.1982, E.1-12/K.281). "Bozulmakla ilk hüküm ortadan kalkmış olmasına göre, mahkemece sanığın bozmaya karşı diyeceğinin sorulması gerekir. Yurt dışındaki adresi belli olması karşısında sorgusunun yapılması olanaklıdır. Bu yargılama kuralı yerine getirilmeden, savunma hakkını kısıtlayıcı biçimde, davanın sonuca bağlanarak direnme kararı verilmesi yasaya aykırıdır." (Yar. CGK, 29.1.1979, E.470, K.34). "Hüküm, mahkemenin haksız olarak kendisini görevli görmesinden ötürü bozulmuş ise, Yargıtay'ın işi görevli mahkemeye göndereceği yasada açıklanmış olmasına göre, görev yönünden yapılan bozmalara karşı mahkemenin direnme (ısrar) hakkı yoktur." (Yar. CGK, 22.1.1979, E.2-516/K.29); aynı yönde, Yar. CGK, 19.12.1977, E.6-407/K.447). "Beraat hükmünün

yazılı emir yoluyla ve aleyhte sonuç doğurmamak üzere bozulmasından sonra yeniden yargılama yapılması ve ilk hükümde direnilmesi olanaksızdır. Sadece uyarma amacı taşıyan bu bozmadan sonra dosyanın işlemiden kaldırılması gerekir.” (Yar. CGK, 28.11.1977, E.4-398/K.412); aynı yönde, (Yar. CGK, 20.12.1976, E.7-548/K.540). “Hükmün esasını oluşturan ve yüze karşı anlatılan kısa kararda, gerekçeli karardan dahi söz edilmeksizin eski kararda direnilmesi ve kararda belirtildiği üzere ceza verildiğinin açıklanması usule aykırıdır. Bozulan karar geçerliliğini ve uygulama yeteneğini yitirmiş olmasına göre, direnme hükmünün bütün unsurları ile birlikte yeniden kurulması gerekir.” (Yar. CGK, 2.2.1976, E.7-23/K.33), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.326).

bb) Uyuma kararı

Yargıtay dairesinin yaptığı yargılama sonunda verdiği bozma kararı üzerine, işi yeniden ele alan mahkemenin Yargıtayın görüşünü kabul etmesi ve bozma kararı doğrultusunda yargılama yapmayı kabul etmesidir.

Alt mahkeme bu kararını verebilmek için de tarafları duruşmaya çağırmalı, onların görüşünü aldıktan sonra, kendi görüşünü açıklamalıdır (m.326/1).

Yasanın 326/2 nci maddesinde 1985 yılında 3206 sayılı yasayla yapılan değişiklikle, “dava gıyapta bitirilebilir” denilmiş olması, mahkeme isterse yargılamayı sona erdirir, istemezse erdirmez, tarafların mahkemenin çağrısına uyarak mahkemede hazır bulunmaları için bekler, duruşmayı bu nedenle erteler, anlamını taşımaz. Yasakoyucunun amacı, yapılan çağrıya uymama halinde mahkemeye uyma ya da ısrar kararı vermek suretiyle yargılamayı ileriye götürmesini sağlamaktır. Buradaki yeni metin mahkemeyi bu konuda yetkili kılmak anlamında düzenlenmiştir. Bunun böyle anlaşılması gerektiği sonraki varsayıma bağlanan sonuçla perçinlenmektedir, çünkü mahkeme bozmadan sonra sanığı daha ağır bir cezaya mahkum edecekse, mutlaka sanığın bozmaya karşı beyanını almak zorundadır. Bu varsayımın dışında, mahkeme bir kez çağrıda bulunacak, buna uyulmaz ya da tebligat yapılmazsa, yolu-

na devam edecek ve bozmaya uyacak ya da ısrar edecektir; yoksa bekleyerek yargılamayı sürüncemede bırakmayacaktır.

Yasaya göre sanık veya müdahil ve vekillerine davetiye tebliğ olunamaması veya davetiye tebliğ olunmasına rağmen, bu kişilerin duruşmaya gelmemeleri nedeniyle bozmaya karşı beyanları tespit edilememiş ise, yargılamaya bu kişiler olmaksızın devam edilebilecektir (m.326/2). Bunun sanık yönünden bir istisnası vardır. Sanık hakkında verilecek ceza, bozmaya konu olan cezadan daha ağır ise, sanık mutlaka dinlenecektir (m.3262). Bunun önemi, Yargıtayın mahkemenin önceki kararını sanığın aleyhine bozması ve daha ağır biçimde cezalandırılması olasılığını yaratmış olması noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu görüş Yargıtayın düşüncesine katılma ve önceki karardaki hukuka aykırılıkları kabul etme yönünde olduğunda, karar uyma biçiminde gerçekleşmektedir.

Uyma kararının verilmesinin en önemli sonucu, mahkemenin önceki sonkararının, (Yargıtayca bozulan karar) ortadan kalkmasıdır. Bu ortadan kalkma, kararın bütünüyle hukuki geçerliğini yitirmesi biçiminde gerçekleşir. Bu karar ortadan kalktığından, yargılama yeni baştan yapılmak gerekir. Uyma üzerine yapılan yargılama, önceki kararın içeriğinde var olan hukuka aykırılıkların giderilmesi, düzeltilmesi biçiminde değil, fakat tam bir yargılama olarak yapılmak gerekir.

Alt mahkeme uyma üzerine yaptığı yargılamada temel bir ilkededen yararlanır. Bu ilke “uymadan sonraki serbestlik” kuralıdır.

c) Uymadan sonraki serbestlik kuralı

aa) Kural

Bu kural ve ilke, uyma üzerine mahkemenin daha önceki sonkararının ortadan kalkmasının da bir sonucu sayılabilir. Önceki karar geçerliğini yitirince, yeni bir yargılamaya girişmek gerekir. Bu yargılamanın amacı, birinci derece yargılamadan biraz daha farklı sayılabilir, çünkü bunda da aslında gerçeğe uygun karar vermek amacının yanında, Yargıtayın bozma kararında gösterdiği hukuka aykırılıkların giderilmesi de amaçtır. Bu yargılamanın, özel-

likle Yargıtay denetimi tam olarak gerçekleştiğinde ve kararın bütün aksayan yönleri bozma kararında yer aldığı, birinci derece yargılamadan daha da kolay olduğu söylenebilir.

Fakat mahkeme uyma üzerine yaptığı yargılama sonunda, yine eski kararındaki sonuçlara ulaşabilecektir. Bunu engelleyen bir durum sözkonusu değildir. Uyma, mahkemenin kararındaki aykırılıkları kabul ederek yargılamaya girişmesidir. Fakat yeni yargılama sonunda eski sonucun ortaya çıkması da mümkündür. Bu durumu bir ısrarla karıştırmamak gerekir. İsrar durumunda mahkeme, kararındaki hukuka aykırılıkları kabul etmemekte, kararın hukuka uygun olduğunu savunmakta ve bu nedenle de yeni bir yargılamaya girişmemektedir.

Uymadan sonraki serbestlik kuralı sonucu, uyma üzerine yapılan yargılamada, sanığın durumunun daha da ağırlaşması ve sanığa önceki karardaki cezadan daha ağır bir cezanın verilebilmesi de mümkündür. Bu, açıklanan ilkenin doğal bir sonucudur.

Fakat yasada bu ilkenin sınırlandığı dikkati çekmektedir. Bu sınırlamaları “serbestlik” kuralının istisnaları olarak nitelenebilir. Bu istisnaların yalnızca mahkemenin uyma kararı verdikten sonraki aşamada yararlanacağı serbestlik kuralının istisnaları oldukları unutulmamalıdır; yoksa mahkeme Yargıtay’ın bozma kararı vermesinden sonra eski kararında ısrar etmişse, bu istisnaları uygulanamaz, çünkü bu varsayımda zaten yeni bir yargılama yoktur.

bb) Serbestlik Kuralının İstisnaları

Yürürlükteki hukukta bunlar iki tanedir.

aaa) Bozmanın belirli bir eksiklik nedeniyle olması

Bu durumda mahkeme uyma kararı verdiğiğinde, serbestlik kuralı tam olarak işlemeyecektir. Mahkeme bozma kararında belirtilen bu eksikliği gidermek zorundadır. Örneğin Yargıtay bir savunma tanığının dinlenmesini kararında belirtmişse, bu tanık dinlenmelidir. Mahkeme uymadan sonra serbestlik kuralını ileri sürerek, bu tanığı dinlememezlik edemez. Bu konuda bir başka örnek,

mahkemenin olay yerinde keşif yapmasının, Yargıtay kararından belirtilmesidir. Mahkeme bu keşfi mutlaka yapmalıdır. Mahkeme, Yargıtay kararında belirtilen eksik işlemleri tamamlayıp, yine uyumsuzluk hakkında istediği biçimde karar verebilecektir. Mecburiyet ve serbestlik kuralının istisnası kendini, mahkemenin bu işlemlerden kaçınmamasında gösterir. Yoksa bunların değerlendirilmesi, mahkemenin yetki alanı içindedir.

bbb) Yalnız sanık lehine temyiz davası açılmış olması

Temyiz davasını yalnız sanık ya da onun lehine savcı ya da sanığın temsilcileri (m.291) açtıkları takdirde, Yargıtay bozma kararı verdikten sonra yapılan yargılama sonunda, sanığa verilmiş olan cezanın daha ağır olmasını yasa yasaklamıştır (m.326).

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, davanın sanık çıkarına açılmış olmasıdır. Yoksa Yargıtayın bozma kararının sanığın lehinde ya da aleyhinde olmasının önemi yoktur. Yasakoyucu sanık ya da onun lehine temyiz davası açanların, bu davayı açmakla sanığın durumunu daha iyi duruma getirmek isteyeceklerini doğal karşılamış ve bu tür lehte davalar sonucu sanığın durumunun daha da ağırlaşmasının sanık ve onun yakınlarının yasayolu davası açmaktan çekinmeleri ve korkmaları sonucunu doğurmasını istemiştir.

Bu istisnai durumda bile alt mahkemeye bozmaya uyduktan sonraki yargılamada yalnızca cezayı ağırlaştırmamakla yükümlüdür, yoksa eylemi daha ağır nitelemek (tavsif) yetkisine sahiptir.

Öğretide bu iki istisnaya bir üçüncüsü eklenmek istenmektedir. Bu da bozmanın sanık lehine olduğu durumlarda, sonucun ağırlaştırılmasını yasaklamaya yöneliktir. Bu durumda davanın sanık lehinde ya da aleyhinde açılmış olmasının önemi yoktur, fakat bir bozma üzerine, mahkeme uyup yargılama yaptığında, önceki kararından daha ağır bir karar verememelidir, denilmektedir. Bugün için belirtmek gerekir ki, bu, iyi bir temenni olarak kalmaktadır, çünkü yasada temeli yoktur. Fakat belki içtihat yoluyla kabul edilebilecektir.

Alt mahkemeler bozmaya uyduktan sonra, ister serbestlik

kuralının ister onun istisnalarının uygulandığı durumlarda olsun, yeni bir karar verdiklerinde, bu kararların Yargıtayda incelenmesi, tarafların temyiz davası açmalarına bağlıdır. Bir temyiz davası üzerine ancak, bu iş Yargıtayda ele alınabilir. Bu konuda izlenecek yol da ilk kez verilen sonkarara karşı temyize başvurulduğunda izlenen yoldur. Belirtelim ki, bunun bir sonucu olarak, inceleme ve yargılama dairede yapılacaktır.

Mahkemelerin uyma kararı ve serbestlik ilkesi ile bunun istisnaları konusunda, Yargıtay'ın önemli kararları şunlardır: “Önceki karar yalnızca sanık temsilcisi tarafından temyiz edilmişse, aleyhine temyiz olunmaması nedeniyle, tayin edilen ceza miktarı itibarıyla kazanılmış hak oluşur ve bozmadan sonra verilen ceza, önceki hükümle verilen cezadan daha ağır olamaz” (Yar. 7.CD, 27.1.1995, E.13633, K.499 (YKD, Haziran 1995, s.983/984); “Bozmadan sonra verilen kararda, bozmadaki bir konunun tartışılması suretiyle yeni bir hüküm kurulması, bu hususta bozmaya fiilen uyulduğunu gösterir.” (Yar. CGK, 15.12.1980, E.7-339/K.430). “Hüküm sanıklarca temyiz edilmiş olsa bile, suç niteliğinde kazanılmış hak, ceza bakımındandır. Bir derneğin açılması veya kapatılması, kamun düzeni ve güvenliğini ilgilendirmektedir. Bu niteliği bakımından bir ceza değil, ancak bir önlem olup, CMUK'nun 326 ncı maddesindeki kazanılmış hak kuralının dışında kalmaktadır.” (Yar. CGK, 22.1.1979, E.9-474/K.19). “Cezaların infazı hakkında Yasanın 8 inci maddesi kesinleşmiş bir cezanın çektirilmesine ilişkin bulunduğundan, mahkemece hükümlülük kararında bu maddede uygulanmaz. Bu yönden yapılan bozma üzerine, kazanılmış hak olduğundan bahisle, bu konuda direnilemez, çünkü kazanılmış hak kavramı sadece ceza miktarı ile ilgilidir.” (Yar. CGK, 21.3.1977, E.2-103/K.126). “Sanığın temyizi halinde, yeniden verilecek hüküm, önceki hükümde belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz. Kazanılmış hak, burada sadece ceza miktarı yönünden düşünülmelidir.” (Yar. CGK, 4.2.1974, E.6-251/K.71). “Esas mahkemesi Yargıtayın bozma kararına uyduktan sonra, bu karardan dönerek, önceki kararında ısrar edemez.” (Yar. CGK, 11.10.1971, E.1970/7-3200K.331). “Mahkeme temyiz neticesi bo-

zulan noktalara uyarak bunları düzelttikten sonra, eski hükümden direnme şeklinde karar vermesi yanlıştır.” (Yar. CGK, 10.5.1971, E.1969/3-437/K.167). “Bozma üzerine yapılan yargılamaya sanığın celbedilmemesi ve sadece sanığın müdafinin hazır bulunmasının yeterli görülerek hüküm verilmesi yolsuzdur.” (Yar. CGK, 6.7.1970, E.3-249/K.281). “Bozmadan önceki kararda, sanık yararına uygulanan TCK'nın 59 ve 89 uncu maddelerinin, temyiz kapsamında bulunmayan kazanılmış haklar olması nedeniyle, bozmaya uyularak verilen kararda da göz önüne alınması gerekir.” (Yar. 4.CD, 24.3.1983, E.1279/K.1594). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 326).

VII- Yargıtay kararlarının başvurmayanlara etkisi (Genişleme Etkisi)

İlke olarak ceza yargılaması alanında verilen kararlar, yargı konusu olan eylemler ve kişiler (sanıklar)la sınırlıdır. Bu, bir açıdan “davasız yargı olmaz” ilkesinin sonucudur. İlke kişilere güvence sağlamak amacına yöneliktir. Bu ilke gereğince, bir yargıç ancak, önüne getirilen eylem ve kişiler hakkında karar verebilir ve bu karar onlar hakkında sonuç doğurur. Bu kapsamın dışında kalanlar bakımından bu yargılamanın sonucu yoktur.

Aynı ilke yargılama hukukunun bir bölümünü oluşturan, yasal çareler ve yasal yolları yargılamasında da uygulanır. Bu nedenle örneğin bir mahkemenin bir sonkararını temyiz etmeyen sanık hakkında bu sonkararın kesinleşmesi ve yerine getirilmesi gerekir. Bu sonuç yasanın bir emridir (m.395). Fakat aynı sonkararla mahkum olan sanıklardan temyiz yoluna başvuranlar için bu kesinleşme ve kesin hüküm etkileri doğmaz ve onların yargılaması sürer.

Bu genel kural ve ilkedен yasanın temyiz yolunda ayrıldığı ve sanıklar çıkarına bir istisna yarattığı görülmektedir. Bu istisnanın adalet düşüncesine dayandığı söylenebilir. İlke olarak Yargıtayın sanık lehine bozma kararlarından, temyiz davası açmamış olan sanıkların da yararlanması öngörülmüştür (m.325). Bu istisnai kural temyiz yargılamasının “genişleme” etkisi olarak adlandırılabilir,

çünkü bu yolla temyiz yargılamasının sonuçları, davacı olmayanlara da uygulanmakta, bu kararın etkisi genişlemektedir.

Yasada genişleme etkisi şu koşulların varlığıyla kabul edilmektedir:

İlkin Yargıtayın bozma kararı sanık çıkarına olmalıdır. Bu bozma cezanın uygulanması alanında bir aykırılığa dayanmalıdır. Bir başka deyişle, sonkararda cezanın uygulanmasında bir hata yapıldığı için, bozma gerçekleşmelidir. Ayrıca üçüncü koşul olarak da bu tür bir bozmanın temyiz davası açmamış olan sanıklara da uygulama olanağının var olması gerekir. Bu üç koşulun birlikte bulunması ile, bir bozma kararından temyiz davası açmamış olan bir sanık da yararlanacaktır (m.325).

Dikkat etmek gerekir ki, sanık çıkarına her türlü bozma genişleme etkisini doğurmamaktadır. Bunun için bozmanın “cezanın uygulanmasından” doğması gerekir. Yargıtay ceza uygulaması ile değil, fakat eylemin yanlış nitelenmesi nedeniyle mahkemenin kararını bozmuş olursa, bu bozmadan öteki sanıkların yararlanması mümkün olmaz. Ayrıca cezanın uygulanması noktasından bile olsa, bozmanın öteki sanıklar bakımından da uygulanma olanağının varlığı aranmıştır. Bu nedenle Yargıtay bir sanığın cezasının yaş küçüklüğü nedeniyle indirilmesi sırasında yanlış davranıldığı, yeteri kadar indirme yapılmadığı için sonkararı bozduğunda, bu bozmanın yaşı büyük olan sanıklar bakımından uygulanması olanağı olmadığından, bunların bu bozmadan yararlanması mümkün değildir. Fakat Yargıtay olayda bütün sanıklar için haksız tahrik bulunduğu nedeniyle cezanın indirilmesini mahkemenin sonkararında belirttiğini, fakat indirimi yanlış yaptığını belirterek bozma kararı vermişse, bu tür bir bozmadan temyiz davası açmamış olan sanıklar da faydalanabilmelidir. Böyle bir bozmanın öteki sanıklara uygulanma olanağı vardır.

Genişleme etkisinin söz konusu olduğu durumlarda, temyiz davası açmamış olan sanıklar hakkında daha önce doğmuş olan kesin hüküm ortadan kalkacaktır. Bunlar da yeniden yapılacak yargılamanın kapsamına alınacaklardır.

Açıklanan genişleme etkisi ile ilgili iki kararda, aynı sonuçların açıklandığı dikkati çekmektedir: “Hüküm, ceza uygulanmasında yasaya aykırılık nedeniyle sanık lehine bozulmuşsa, bu bozmadan temyiz isteminde bulunmayan sanıklar da, istekle bulunmuşcasına, yararlanırlar.” (Yar. 4.CD, 22.3.1977, E.1762/K.1717). “Yargıtayca hükmün sanık lehine bozulması halinde, bunun hükmü temyiz etmeyen diğer sanığa da sirayet etmesi için, bu sanıkların suçun müşterek faili olmaları gerekir. Ancak olayın özelliği ve kanunun amacı gözönünde tutularak, sanıkların fiilleri ayrı olmasına rağmen, bu halde de lehte bozmanın diğer sanığa sirayeti kabul edilmelidir.” (As. Yar. 3.D, 30.3.1971, E.156/K.125), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.325).

C.BAŞSAVCININ İTİRAZI

- * **Yargıtay ceza dairelerinden verilen kararlara karşı, Yargıtay C.Başsavcısının başvurabileceği bir kanunyo-
ludur.**
- * **Taraflar da Başsavcıyı harekete geçirmek için kendisine başvurabilirler.**
- * **Başvurma süresi 30 günle sınırlıdır.**
- * **Süre, Yargıtay ilamının kendisine verilmesinden baş-
lar.**
- * **Yargılamayı CGK dosya üzerinden yapar.**

I- Konusu ve niteliği

Yargıtay ceza dairelerinden verilen kararlara karşı, Yargıtay Başsavcısının başvurabileceği bir yasayoludur. Yasada başsavcının itirazı yoluna bu isim verilmese de (m.322/4), bu başvuru niteliği bakımından bir yasayolu sayılmalıdır, çünkü bu yolla Yargıtayın bir dairesi de olsa, onun bir kararındaki bir aykırılığın yeniden yargılama yapılarak ortadan kaldırılması istenmektedir.

Başsavcının itirazı, yasayolları ayırımı içinde bir olağan yol

sayılmalıdır, çünkü bu yola başvurmak için, başsavcıya ilamın kendisine verildiği tarihten başlayarak belirli bir süre (30 gün) tanınmıştır. Bu sürenin geçmesiyle ancak Yargıtayın kararı yerine getirilebilecek ve bu karar kesin hüküm kuvvetine sahip olabilecektir. Bu yola yalnız başsavcının başvurabilmesinin kabul edilmesi, bu yolu olağanüstü bir yasayolu durumuna getirmemelidir.

Yasayolları genel teori içinde, olağan oluş ya da olmayış bakımından önemli olan kriter, bir yola başvurmanın süreyle sınırlı olup olmamasıdır. Süreye bağlı durumlarda, belirli sürenin geçmesiyle ancak karar kesinleşir ve kesin hüküm kuvveti kazanabilir. Bu bakımdan bir Yargıtay kararına ilişkin ilam başsavcıya verdikten başlayarak 30 gün geçmeden, bu kararın yerine getirilmesi mümkün değildir. Bu durumu düşünen yasakoyucu da başsavcının itirazını düzenlerken, kararın yerine getirilmesinin ertelenmesine ilişkin bir kural koymamıştır. Bunu gereksiz saydığı ileri sürülebilir.

Uygulamada ceza dairelerinin kararları başsavcılığa verilmekte, başsavcılık bu karara karşı itiraz yoluna gidilip gidilmeyeceğini belirtmektedir. Bu yola gidilmediğinde, dosya başsavcılık tarafından esas mahkemesine geri gönderilmekte ve işlem tamamlanmaktadır. Bu işlemin tamamlanması 30 günden önce de olabilmektedir. Bu durumda şayet başsavcılık itiraz yoluna gitmemişse, dairenin kararı 30 günlük süreden önce de kesinleşmektedir.

II- Başvurma

Bu yola başvurma yetkisi Yargıtay Başsavcısınınndır. Aslında yetkinin başsavcılığa verilmesi gerekirdi.

Taraflar da Başsavcıyı harekete geçirmek için kendisine başvurabilirler. Uygulamada bu yöntem kullanılmaktadır.

Başvurma süresi 30 günle sınırlıdır. Süre, Yargıtay ilamının kendisine verildiği tarihten başlar.

Yasada bu iki noktanın dışında başvurma bakımından bir açıklık yoktur. Başsavcı gerek maddi hukuk ve gerek yargılama

hukuku ihlallerini ileri sürerek, itiraz yoluna gidebilmelidir. Yargıtay da 1956 tarihli bir İBK'de, bu yolun 30 günlük süreyle sınırlı olduğunu ve başsavcının itiraz nedenlerini belirterek bu yola gidilebileceğini belirtmiştir. (İBK, 9.5.1956, E.6/K.4), (Kararların metni için, Yurtcan, Şerh, md. 322).

Uygulamada Başsavcılık bu yola, Başsavcılık adına düzenlenen "tebliğname"lerde istenen sonuçların aksine daire kararları verildiğinde gitmektedir. Hatta verilen kararların önemli olması da aranmaktadır; bu bakımdan her Başsavcılık görüşüne aykırı karar için bu yol işletilmemektedir. Bunun dışında çok istisnai hallerde, Başsavcılık görüş ve istemine uygun kararlara karşı da Başsavcılık itirazının yapıldığı görülmektedir.

Daha önce de açıklandığı üzere, bu yola gidildiğinde, Yargıtayın kararı yerine getirilemez. Bu incelemenin sonucunu beklemek gerekir.

Başsavcı başvurusunu "İtirazname" denen belgeyi düzenleyerek yapacaktır.

III- Yargılama

Yargılama, Ceza Genel Kurulunda yapılacaktır. Bu yola bir dairenin kararı üzerine gidildiğine göre, bu incelemenin genel kurulda yapılması doğaldır. Ancak kararı vermiş olan daire de genel kurulda temsil edilir ve görüşünü açıklama fırsatı bulur. Hatta oya da katılır. Bu düzenleme yargılamadaki objektifliğe aykırıdır. Dairenin genel kurulu etkileme olasılığı büyüktür. En iyi çözüm, ilgili daire olmaksızın karar vermektir.

Ceza genel kurulu temyiz yargılamasında olduğu gibi, ilkin davanın kabule şayan olup olmadığı noktasından ön incelemesini yapmalıdır. Bunun sonunda dava kabule şayan bulunduğu, yargılamaya geçilmeli, kabule şayan bulunmadığında, red kararı verilmelidir. Kabule şayan bulunan davalarda yargılama duruşmasız yapılır, çünkü yasada duruşma yapılacağına ilişkin bir açıklık yoktur.

Ceza genel kurulu, incelemesi sonunda, Yargıtayın verebildiği dört karardan birini (red, ıslah, düşme ve bozma) verebilir. İlk üç karar verildiğinde, karar kesinleşir ve kesin hüküm kuvvetini kazanır, fakat bozma üzerine yargılama sürer. Ancak genel kurulun kararına ısrar hakkı yoktur, alt mahkeme bozmaya uymak zorundadır (m.326).

IV- Uygulama

Bu konuda Yargıtay'ın aşağıdaki kararlarını zikredebiliriz: "İtiraz konusu olabilecek bir konuda Yargıtay C. Başsavcılığının öncelikle bulunduğu karar düzeltme isteminin özel dairece reddedilmesi üzerine, Ceza Genel Kuruluna itiraz etmesi, aynı nedenlerin değişik olağanüstü yasalarda iki kez incelenmesi ve yasa da öngörülen mutlak "bir aylık" itiraz süresinin bertaraf edilmesi sonucunu doğuracağı cihetle yasaya aykırıdır." (Yar. CGK, 14.10.1997, E.6-175, K.196); "Adam öldürmek suçundan sanığın beraatine ilişkin yerel mahkeme kararı C. Savcısı ve müdahil vekilinin temyizi üzerine Yargıtay Birinci Ceza Dairesince onanmıştır. Yargıtay C. Başsavcılığı itiraz ederek hükmün bozulmasını talep etmiştir. Sanığın yüklenen suçu işlediğine dair duruşmadaki inkara yönelik savunmasının aksini gösterir cezalandırılmasına yeterli ve her türlü kuşkudan uzak, kesin ve inandırıcı kanıt bulunmadığından ve suçun ceset yanında duran kemerle işlenip işlenmediği hususunda Adli Tıp Kurumu ilgili ihtisas kurulunda alınacak mütalaa da sanık yönünden sonuca etkili olmayacağından, itirazın reddine karar verilmelidir." (Yar. CGK, 24.12.1990, E.1990/1-297/K.1990/359). "Karar düzeltilmesi is-temi üzerine Yargıtay Ceza Dairelerinden verilen red kararlarına karşı C. Başsavcılığında itiraz edilebilir." (Yar. CGK, 7.2.1977, E.8-530/K.45). (Kararlar için bkz. Yurtcan, Şerh, md. 322).

D. KARAR DÜZELTME

- * **Yargıtay ceza daireleri ile genel kurul kararlarına karşı gidilebilen bir kanun yoludur.**
- * **Bu yola yalnız Başsavcı gidebilir. Taraflar da kendisinden istemde bulunabilirler.**
- * **CMUK 1985'de bazı durumlarda süre sınırlaması yapmıştır(m.322).**
- * **Karar düzeltme nedenleri sınırlıdır.**
- * **Yargılama dosya üzerinden yapılır.**

I- Konusu ve niteliği

Yargıtay ceza daireleri ve genel kurulun kararlarına karşı başvuru bir yasa yoludur. Amacı, Yargıtay organlarının temyiz incelemesi sırasında verdikleri kararlardaki hukuka aykırılıkları gidermektir. Bu nedenle yine kararı veren makama başvurulması öngörülmüştür (m.322/6). Bu bakımdan bir daire kararına karşı, yine kararı vermiş olan daireye, genel kurulun kararına karşı da yine genel kurula başvurulacaktır. Bu özelliği dikkate alındığında, karar düzeltme yolunda bir "derece" olmadığı dikkati çeker; dereceden söz edilebilmesi için kararı veren makamla incelemeyi yapan makamın farklı olması gerekirdi. Gerçekten ikinci incelemeyi yapanlar da ilk kararı vermiş olanlar olduğuna göre, bir derece söz konusu değildir. Fakat bir yasa yolu olduğundan şüphe edilemez. Fakat yasa, başsavcının itirazında olduğu gibi, karar düzeltmeyi de yasa yolu olarak adlandırmamıştır.

Karar düzeltme, düzeltme istenen kararın türüne göre, olağan ya da olağanüstü bir yol sayılabilir. Yargıtayca verilen red, ıslah, düşme ve bozma kararlarına karşı bu yol açık olduğuna göre, bu yol bazen kesinlik taşımayan bir karara karşı uygulanacak, bu durumda olağan bir yasa yolu görünümü verecektir. Örneğin Yargıtayın bir bozma kararına karşı karar düzeltme istendiğinde, bu nitelik ortaya çıkacaktır. Fakat başka tür kararlarda (red, ıslah,

düşme), bu kararların verilmesi ile karar kesin hüküm kuvvetine sahip olacağından, bu yola gidilerek, doğmuş olan kesin hükmün ortadan kaldırılması istenecektir. Bu durumda karar düzeltme yolu olağanüstü bir yol niteliği kazanacaktır. Yasada bu durum öngörüldüğünden, karar düzeltme yoluna başvurulduğunda, kararın yerine getirilmesi ya da bunun ertelenmesi bakımından kural koymuştur (m.322/son).

II- Başvurma

1. Yetki

Karar düzeltme yoluna başvurma yetkisi Yargıtay başsavcısına tanınmıştır (m.322/son). Ancak yargılamanın tarafları da başsavcının bu yolu tahrik etmesi için kendisinden istemde bulunabileceklerdir. Hatta yerel savcıların re'sen ya da ilgililerin istemi üzerine başsavcının dikkatini çekecekleri ve dava dosyasını ona gönderecekleri yasada açıklanmıştır (m.322/son).

2. Koşullar

Karar düzeltme istemi süresi yasada 1985 değişikliği ile şu şekilde düzenlenmiştir. Karar düzeltme isteği taraflardan geldiğinde, bu isteğin yapılması bir aylık süreye tabidir. Bu süre, mahalline geri gönderilen dosyalar için, dosyanın bu yere ulaşmasından sonra, savcılığın hükmün infazı için ödeme emri, davetiye veya yakalama müzekkeresinin infazına başlandığı tarihte başlar. Mahalline gönderilmesi gerekmeyen dosyalar için aynı süre (bir ay) Başsavcılık tarafından ilgili savcılık aracılığı ile yapılacak tebligattan itibaren işlemeye başlar.

Mahalli savcı da re'sen Başsavcılığa başvurarak karar düzeltme isteminde bulunabilir. Bu durumda bir aylık süre sınırlaması işlemez (m. 322/son).

Yasa bu yola ancak bir kez başvurulacağını, karar düzeltme isteminin reddi halinde, bu yolun kapanacağını belirtmektedir (m.322/son).

3. Nedenler

Yasada iki tür nedenle karar düzeltme istenebileceği belirtilmiştir (m.322/5). Ancak bu nedenlerin kapsamı çok geniş tutulmuştur.

a) Temyiz isteminde yer alan önemli bir noktanın incele dışı bırakılmış olması

Yargıtay yaptığı temyiz incelemesi sırasında, gerek temyiz dilekçe ya da layihası ve gerek tebliğnamede (başsavcılığın mütalası) ileri sürülen ve kararın temeline ilişkin olan bir hususu incelemeksizin bırakmış, bu husus üzerinde hiç durmaksızın kararını vermişse, bu bir karar düzeltme nedeni olabilecektir. Bu neden Yargıtayın önüne getirilen ve incelemesi istenen hususta, yargılamayı eksik yapmasına dayanmaktadır. Adeta Yargıtaydan gözden kaçan bir eksikliğin giderilmesi istenmektedir. Zaten karar düzeltme yolunda başvurunun ve incelemenin, önceki kararı veren daire ya da yine genel kurul tarafından ele alınmasındaki düşünce de bunu ortaya çıkarmaktadır.

b) Yargıtayın kararına etkili olabilecek bir noktanın inceleme dışı bırakılması

Bu ikinci tür neden, yargılamanın taraflarınca ileri sürülmesinde de, Yargıtayın inceleme sırasında karar bakımından önemli hususları gözden kaçırmamasını telafi etme amacı taşımaktadır.

Bu tür bir nedenin Türk yasasında yer alması yerinde karşılanabilir, çünkü bizim sistemimizde temyizde "istek dışı" yargılama ilkesi işlemekte, Yargıtay tarafların kendisine verdiği bir yetkidir (m.320). Bu bakımdan ileri sürülsün ya da sürülmesin, dosyanın her tarafını inceleyebilen ve bütün aykırılıkları re'sen ortaya çıkarmak durumunda olan bir Yargıtayın, kararına etken önemli hususları gözden kaçırmaması durumunda, bunu düzeltmek için öngörülmüş bir yolda, bu noktaları inceleme dışı bırakmasını, kararın düzeltilmesi nedeni saymak yerinde ve tutarlı sayılabilir.

4. Etkisi

Karar düzeltme isteminin etkisi şöyle düzenlenmiştir. Savcılar ilgililerin başvurularında karar düzeltmeyi gerektiren bir yön görmedikleri takdirde, Yargıtay kararının yerine getirilmesini geri bırakmazlar.

Başvuru başsavcıya ulaştığında, başsavcı yaptığı inceleme sonunda, karar düzeltmeye gerek görmezse, kararın yerine getirilmesini emreder. Fakat karar düzeltme başvurusunu yerinde bulur ve bu yasa yoluna başvurursa, kararın yerine getirilmesinin geri bırakılmasını yerel savcıya emreder ve yerel savcı da bunu durdurur (m.322/son).

III- Karar Düzeltme Yargılaması

Yargılama, kararı vermiş olan daire ya da genel kurulda yapılır (m.322/son). Bunun dışında yargılamaya ilişkin bir kural yasadada yer almamaktadır.

Ancak yasayollarının genel ilkeleri bu yolda da uygulanmalıdır.

İlkin davanın kabule şayan olup olmadığı incelenmelidir. Bu olumlu sonuçlandığında, esas yargılamaya girilmelidir. Yargılama duruşmasız olmalıdır, çünkü yasadada bir açıklık yoktur.

Yargılama sonunda, temyiz sonunda verilebilecek kararlardan dördü de (red, ıslah, düşme ve bozma) verilebilir. Düzeltilmesi istenen kararın türüne göre bu kararlardan hangisinin verileceği, ancak yargılama sonunda belirlenebilecektir. Örneğin dairenin bir bozma kararına karşı karar düzeltme istendiğinde, yapılan karar düzeltme yargılaması sonunda, bozma kararının düzeltilerek, onun yerine red kararı verilmesi mümkündür.

IV- Uygulama.

Bu konudaki kararları belirtmeden önce, uygulamada karşılaşılan bir hukuka aykırılıktan söz edilmek gerekir. Konu şudur:

Yargıtay ceza daireleri uygulamada yaptıkları temyiz yargılaması sonunda, temyiz edenin temyiz dilekçe ya da layihasında ileri sürdükleri nedenler üzerinde ayrı ayrı durmak ve bunları cevaplandırmak yerine, yapılan temyiz incelemesi sonunda temyiz istemlerinin reddedildiğini, mahkemenin kararın hukuka uygun olduğunu “klişe” kararlarla belirtmektedirler.

İlkin belirtelim ki, bir temyiz yargılaması sonunda verilen karar bu niteliği taşıyamaz, çünkü temyiz yoluna giden makam ya da kişi, niçin istemlerinin reddedildiğini öğrenmek hakkına sahiptir. Türk uygulaması bu noktada çok eskik bir tablo çizmektedir; bunun düzeltilmesi gerekir. Bu eksiklik kendini karar düzeltme yolunda da göstermektedir. Karar düzeltme, niteliği gereği, temyiz incelemesinde cevapsız bırakılan sorular ve noktalara dayanabileceğine göre, bu yola başvurulduğunda, karar düzeltme istemi de reddedilmektedir. Bunun gerekçesi de yukarıda belirtilen, soyut bir iki cümle ile tüm temyiz istemlerinin reddedildiği temeline dayanmaktadır. Bu uygulama, karar düzeltme yasayolundan beklenen faydayı sıfıra indirmektedir. Öte yandan temyiz yoluna başvuranlar, niçin haksız olduklarını dahi anlayamamaktadırlar. Karar düzeltme yolunun amacı bu olmamak gerektir.

Karar düzeltme yolu, yargılamanın temyiz yasayolu aşamasında, sıklıkla uygulama yeri bulan bir yoldur. Yargıtay kararları bu yasayolunun temellerini oluşturur.

Şu kararlar zikredilmek gerekir: “İçtihadı Birleştirme Kararlarına dayanılarak daha önce yerleşik bir surette uygulanan içtihatlar uyarınca, kesin hüküm olarak oluşmuş bulunan kararlar hakkında, karar düzeltme yoluna gidilemez.” (İBK, 15.6.1949, E.4, K.11). “Karar düzeltme yoluna yalnızca sanık lehine gidilmelidir.” (Yar. CGK, 10.11.1986, E.9-400, K.50); “Yargıtay kararlarına karşı karar düzeltme isteği, ancak hükmün zat ve mahiyetine doğrudan doğruya müessir olmak üzere, temyiz dilekçesinde ve layihasında veya tebliğnamede dermeyan olunan bir hususun ve bunun dışında esas hükme etkili, noksan ve hataların temyiz incelemesinde göz önünde tutulmayarak sükutla geçiştirilmesi hallerinde münhasırdır.” (Yar. CGK, 6.10.1969, E.5-409/K.475). “Mahkeme

kurulunun oluşturulamaması nedeniyle davanın başka yer mahkemesine taşınması yolundaki kararın, sonradan engel kalmadığı için, kurulun oluşacağı anlaşıldığından bahisle düzeltilmesi istenmiş ise de, Yargıtay dairesinin bu kararı CMUK'nın 322 nci maddesi kapsamı dışında olduğundan, düzeltmeye konu olamaz." (Yar. 3. CD, 2.3.1978, E. 1929-K.1788).

Uygulamada karar düzeltme ile daha önce incelenen Başsavcının itirazı yasayollarının ilişkisi üzerinde duran kararlara rastlanmaktadır. Burada temel sorun şudur: Karar düzeltme yoluna gidilip reddedildikten sonra, Başsavcının itirazı yasayoluna gidilebilir mi? Ceza Genel Kurulunun kararlarının bu konuda çeliştiği görülmektedir: "Karar düzeltilmesi istemi üzerine Yargıtay ceza dairelerinden verilen red kararlarına karşı, C.Başsavcılığınca itiraz olunabilir." (Yar. CGK, 7.2.1997, E.8-530 / K.45). "Bir hükme karşı karar düzeltme yoluna gidilip reddedildiğinde, bir daha bu yola gidilemeyeceği gibi, aynı sebeplere dayanılarak, bu defa başvurunun itiraz yoluna başvurusu, kesinleşmiş ve infazına başlanmış hükümlerin yeniden ele alınması gibi bir yol açacağından, kanuna aykırı olur. Bu nedenle bu isteğin esasını incelemeye gerek olmaksızın reddi icap eder."(Yar. CGK. 18.9.1972, E.1971/7-159/K.287). "Karar düzeltme isteği usulsüz olduğundan bahisle reddedildiğinde, C.Başsavcısının bu karara itirazının da reddi gerekir." (Yar. CGK, 20.10.1969,E.5-434-K.452), (kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.322).

E. YARGILAMANIN YENİLENMESİ

- * **Kesin hükümden sonra uygulanabilen bir olağanüstü kanun yoludur.**
- * **Türk sisteminde lehte ve aleyhte uygulanabilir.**
- * **Kanun yolu davası açabilenler, bu yola başvurabilirler.**
- * **Yasada öngörülmüş nedenler var olmalıdır.**
- * **Yargılama 3 aşamada gerçekleşir : davanın kabule şa-**

**yanılığının araştırılması, delillerin toplanması ve sonso-
ruşturmanın yenilenmesi.**

- * **Yargılama önceki hükmü veren mahkemede yapılır.**

I- Konusu, niteliği ve amacı

Yargılama sonunda ortaya çıkan kesin hükümde yanılığın bulunduğu sonradan anlaşılması üzerine başvurulmuş bir yasa-yoludur. Yanılığın sonradan anlaşılması, yargılama sırasında, elde olmayan delil ve olguların ortaya çıkmasıyla mümkün olacaktır. Yargılamanın yenilenmesi yasayolu, kesin hükmün ortadan kaldırılması sonucunu doğuran bir çare olarak onunla yakın ilişki içindedir. Kesin hüküm, daha önce de açıklandığı üzere, toplumda hukuki güvenliği kurmak amacını taşımaktadır. Fakat bunun yanında yalnız hukuki güvenliğin sağlanması yeterli olmayıp, adaletin de gerçekleşmiş olması gerekir. İyi bir kesin hüküm, adalet ve hukuki güvenlik kavramlarını dengede tutabilen bir kesin hükümdür.

Ortaya yeni çıkan ve delillerle daha önce ulaşıldığı sanılan adaletin temellerinin sarsıldığı durumlarda, bu kesin hükmün ortadan kaldırılması ve yargılamayı yeniden yapma girişiminde bulunulması, yargılamanın yenilenmesi adlı bir yasayolunun doğmasını sonuçlandırmıştır.

Yargılamanın yenilenmesi, niteliği bakımından bir olağanüstü yasayolu sayılmalıdır, çünkü kesin hüküm doğduktan sonra, bundaki aykırılıkları giderme amacı taşımaktadır. Her ne kadar yasa bu yolu, yasayolu olarak adlandırmamışsa da, temel nitelikleri göz önünde tutulduğunda bu yolun bir yasayolu olduğunda şüphe edilemez.

Yargılamanın yenilenmesi, niteliği bakımından bir olağanüstü yasayolu sayılmalıdır, çünkü kesin hüküm doğduktan sonra, bundaki aykırılıkları giderme amacı taşımaktadır. Her ne kadar yasa bu yolu, yasayolu olarak adlandırmamışsa da, temel nitelikleri göz önünde tutulduğunda bu yolun bir yasayolu olduğunda şüphe edilemez.

Yargılamanın yenilenmesi mahkemelerin kesinleşmiş son kararlarını ortadan kaldırmak amacını taşır. Ayrıca yargılamanın yenilenmesinin yine önceki kararı vermiş olan mahkemede yapılması, bu yolda bir derece bulunmadığını gösterir. Ayrıca yenileme yargılamasının eski hükmü vermiş olan mahkemede yapılmasının öngörülmuş oluşu (m.335), uygulamada bu yasayolundan beklenen faydayı azaltmaktadır. Eski hükmü vermiş olan yargıçların önceki sonuçtan dönmeleri kolaylıkla mümkün olmadığından, bu yol tam olarak uygulanamamaktadır. Sorunun çözümü yargı organını değiştirmekle mümkün hale getirilebilir

II- Yargılamanın yenilenmesi davasının açılması

1. Yetki

Yasayolu davası açabilenler (m.289-291) yargılamanın yenilenmesi davasını açabileceklerdir. Yasa bunu yasayollarına başvurma konusundaki genel kuralların, yargılamanın yenilenmesi yolunda da uygulanacağı biçiminde açıklanmıştır (m.333).

Yargılamanın yenilenmesi yoluna mahkumun ölmesinden sonra da başvurulması mümkün kılındığı için, ölüm durumunda, ölenin karısı ya da kocası, usulü, füruu, erkek ya da kız kardeşleri de yargılamanın yenilenmesini isteyebileceklerdir (m.329).

2. Koşulları

Yargılamanın yenilenmesini istemek için, yasada açıklanmış bulunan (m.327, 330) nedenlerden birinin gerçekleşmiş olması şarttır.

Ancak böyle bir neden ortaya çıkmış olmasına rağmen, yasanın aynı maddesi içinde cezanın değiştirilmesi amacıyla yargılamanın yenilenmesini istemeyi yasa engellemiştir (m.331). Buna göre sanığa yüklenmiş olan eylem ve bunun niteliği aynı kaldıkça, yalnızca daha önce verilmiş olan cezayı indirme ya da artırma amacına yönelik yargılamanın yenilenmesini istemek mümkün değildir. Yasanın bu kuralından, bu biçimdeki yanlışların, kesin hükmü

ortadan kaldırmaya değer olmadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Askeri Yargıtay iki kararında, “Kanunun aynı maddesi içinde cezanın değiştirilmesi isteği, yargılamanın yenilenmesi isteminin kabulü için sebep olamaz.” demektedir. (As. Yar. 4.D, 23.2.1971, E.84, K.86; As. Yar. 2.D., 11.3.1971, E.111, K. 110). Kararlarda TCK'nun 230 uncu maddesinin 2 nci fıkrası yerine 1 inci fıkrasının uygulanması için bu yola başvurulmuş, istekler haklı bulunmamıştır. (Kararlar metni için, Yurtcan, Şerh, md. 331).

Yargılamanın yenilenmesi istemi süreyle sınırlı değildir, çünkü bir yenileme nedeni yıllar sonra ve beklenmeyen bir anda ortaya çıkabilir. Bu bakımdan bu yol için bir süre sınırlaması koymak, bu yolun niteliğine aykırı düşer. Bu düşünceyle yasakoyucu, mahkumun lehine olarak, onun cezasını çekmiş olması ve hatta ölmüş olmasından sonra da bu yolun açık olduğunu belirtmiştir (m.329). Böylece gerek mahkumun ve gerek ailesinin şerefine tekrar kazanılması amaçlanmıştır.

Yasa, yargılamanın yenilenmesini istemeyi bazı biçimsel koşullara bağlamıştır. Bu istek bir dilekçeyle yapılmalı ve bunda yargılamanın yenilenmesi isteminin nedenleri ve özellikle istemin dayanağını oluşturan yeni deliller ve olgular belirtilmelidir. Bu yola başvuran sanık ya da ölen mahkumun yakınları (m.329) olduğunda, tutanağa geçirilen beyanla istekte bulunmayı, dava açmayı da yasa kabul etmektedir (m.334).

Yargılamanın yenilenmesi davası, önceki sonkararı vermiş olan mahkemede açılacaktır (m.335).

3. Yargılamanın yenilenmesi nedenleri

Türk hukukunda, bazı ülkelerin aksine, gerek mahkumun lehine ve gerek aleyhine yargılamanın yenilenmesi yasada öngörülmemiştir (m.327, 330). Bunların nedenleri karşılaştırıldığında, mahkumun lehine olarak yargılamanın yenilenmesinin daha geniş tutulduğu dikkati çekmektedir. Bunun sebebini şu noktada görmek gerekir: Bu yola başvurarak, aslında mahkum olmakla birlikte, daha ağır cezalandırılması için ya da haksız yere beraat eden

kişinin mahkum edilmesi için yargılama yapılmasına oranla, haksız yere mahkum olmuş bir kişinin bu haksız mahkumiyetinin düzeltilmesi, toplumu ve adalet hizmetini daha yakından ilgilendiren bir durum olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca önceki kesin hükümlerin mahkum lehine düzeltilerek, gerçeğin ortaya çıkarılması toplum içinde kişilerin adalete ve yargılamaya olan güvenlerini de arttıracaktır.

Yasada öngörülen yenileme nedenlerini 3 grupta toplamak mümkündür:

a) Mahkumun leh ve aleyhinde uygulanabilecek olan ortak nedenler

aa) Karara temel teşkil eden bir belgenin sahteliğinin anlaşılması (m.327/b. 1, 330b. 1).

bb) Bir tanığın gerçeğe aykırı beyanda bulunması ya da bilirkişinin gerçeğe aykırı rapor vermesi (kasten ya da ihmal sonucu) (m.327/b.2, 330/b.2).cc) Kararı vermiş olan yargıçlardan birinin suç işlemesi (m.327/b.3, 330/b.3).

Bu sayıların üç neden bakımından da ortak olan bir hususa dikkat etmek gerekir. Bu nedenlerin yargılamanın yenilenmesini sonuçlamaları, bu konularda bu kişiler hakkında kesinleşmiş mahkumiyet hükümlerinin bulunmasına ya da ceza yargılamasının gerek hukuki ve gerek maddi nedenlerden ötürü (zamanaşımı, ölüm, gaiplik gibi) yapılamamasına bağlıdır. Bu iki durum gerçekleşmediğinde, sayılan nedenler yargılamanın yenilenmesini gerektirmez (m.332). Yasa bu konuda delillerin yokluğu nedeniyle koğuşturma ya da yargılamanın yapılamamasını istisna etmektedir (m.332).

b) Yalnız mahkumun lehinde uygulanabilecek nedenler

aa) Mahkemenin cezaya ilişkin son kararının bir hukuk mahkemesinin kararına dayanması durumunda, hukuk mahkemesi kararının kesinleşmiş olan bir kararla bozulması (m.327/b.4).

bb) Mahkumun beraatini ya da daha hafif bir suçtan ötürü

cezalandırılmasını gerektirecek yeni delil ve olguların ortaya çıkması (m.327/b.5). Bunlar gerek yalnız gerek daha önceki yargılamada kullanılan olgu ve delillerle bu sonucu ortaya çıkarabilecek güçte olduklarında, birer yenileme nedeni olarak kabul edileceklerdir. Yasa kabahatler bakımından bir sınırlama getirmektedir. Yeni olgu ya da deliller ancak mahkum tarafından önceden öğrenilmemiş olmak ya da kendi kusuruyla yargılamaya katılmamış olmak koşuluyla, birer yenileme nedeni olacaktır. Bu bakımdan mahkumun daha önce bildiği ya da kendi kusuruyla yargılamaya katmadığı olgu ve delillere dayanarak, bir kabahat mahkumiyetini ortadan kaldırması mümkün sayılmamaktadır (m.327/son).

cc) Yargılamanın yenilenmesi nedenleri arasında ön sırayı alacak olan neden, yeni delil ve olguların ortaya çıkmasıdır. Bu unsurlara dayanılarak kesinleşmiş bir hüküm ortadan kaldırılmak istenmektedir. Belirtmek gerekir ki, daha önce sayılan ve ortak nedenler olarak adlandırılan nedenlerle de yeni olgu olma durumu vardır. Fakat bunların dışında da genel olarak yeni olgu ve delillerin ortaya çıkarılmasını, yasakoyucu mahkumun lehine bir yenileme nedeni olarak saymaktadır.

c) Yalnız sanığın aleyhine yenileme nedeni olabilecek durum

Bu neden, beraat eden sanığın sonradan ikrarda bulunması durumudur (m.330/b.4). Yasa bu ikrarın suça ilişkin olmasını ve güvenilir olmasını da aramaktadır. Bu ikrar bir yargıç önünde olabileceği gibi, yargıç önünde olmayabilir. Önemli olan güvenilir bir ikrar niteliği taşımasıdır. Doğaldır ki yargıç önündeki bir ikrarın güvenilirliği daha güçlüdür. Fakat bunun dışında bir ikrar da güvenilir olabilir. Özellikle ikrar sırasında ortaya konan olgular ve deliller ikrarı kuvvetlendirmek ya da zayıflatmak açısından önem taşır. Örneğin beraat etmiş bir kişinin ikrarda bulunup öldürdüğü kişinin cesedini gömdüğü yeri belirtmesi ve orada bunun ortaya çıkarılmasında olduğu gibi.

4. Uygulamada yargılamanın yenilenmesi nedenleri

Yüksek mahkemeler verdikleri kararlarla, bu nedenleri yorumlamışlardır. Kararlar bakımından da, lehte nedenler ve aleyhte nedenler ayırımı yapılabilir:

a) Mahkumun lehinde yargılamanın yenilenmesi nedenlerine ilişkin kararlar

“Olayda yasal kışkırtma nedeni bulunmadığı önceden tartışılarak hüküm kurulmuş ve özel dairece onanmıştır. Soyut bir konu öne sürülüp, kanıtları gösterilen bir iade nedeni ve istemi bulunmadan, ceza belirlemesiyle ilgili kesin hüküm durumuna girmiş konuda bir değişiklik yapılamaz.” (Yar. CGK, 27.5.1985, e.1-72, K. 306). “Hüküm kesinleştikten sonra alınan yeni bir bilirkişi raporu yeni kanıt niteliğindedir. Bununla yargılamanın yenilenmesi (mahkemenin iadesi) yoluna başvurulabilir.” (Yar. 9.CD, 5.2.1980, E.317/K.272). “Hakkında firar suçundan dolayı verilen mahkumiyeti çekmekte iken sanığın askerliğine elverişli olmadığı tespit edilince, firar zamanında da bu durumda bulunup bulunmadığının tespiti için yargılamanın yenilenmesi gerekir.” (As. Yar. 3. D., 26.10.1971, E.458/K.450). “Önceki yargılamanın ve kesinleşen hükmün konusunu teşkil eden şeyin (ihmal sonucu çalınan silah) sonradan bulunması, suçu ortadan kaldırmaz ve yargılamanın yenilenmesi nedeni olamaz.” (As. Yar. 4. D., 20.10.1970, E.475/K.484). “İçtihadta meydana gelen değişiklik, evvelce kesinleşmiş bir hüküm için (yeni vakıa) olarak kabul edilemez ve bu sebebe dayanarak yargılamanın yenilenmesi istenemez.” (As. Yar. 2.D, 24.7.1969, E.398/K.394). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.327).

b) Mahkumun aleyhinde yargılamanın yenilenmesi nedenlerine ilişkin kararlar.

“CMUK'nın 330/1 inci maddesinde öngörülen biçimde sahte belge bulunmadığına göre, yargılamanın yenilenmesi isteminin

reddi gerekirken, kabul edilerek hükümlülük kararı verilmesi doğru değildir.” (Yar. 9.CD, 8.5.1984, E.2637/K.2886). “Hükümlü aleyhine yargılamanın yenilenebilmesi için, kesinleşen hükümde sanık lehine kullanılmış bulunan bir delilin sahteliğinin tespiti zorunludur.” (As. Yar. 4. D, 22.12.1970, E.597/K.604), (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.331).

5. Etkisi

Yargılamanın yenilenmesi davasının açılması engelleme etkisine sahip değildir. Bu nedenle yargılamanın yenilenmesi istense bile, mahkemenin sonkararının yerine getirilmesi sürecektir (m.328). Bunu doğal karşılamak gerekir, çünkü aksine bir düzenleme kişilerin haklı olmayan nedenlerle, yenileme istekleri karşısında, mahkeme kararlarının yerine getirilmeleri aksatılabilirdi.

Fakat yenileme davası açıldığında, mahkeme yerine getirmeyi durdurmak ya da geriye bırakmak yetkisine sahiptir (m.328). Bunun için yenileme nedenlerinin inandırıcı olması ve yerine getirmeye devam edildiğinde, ileride sonkarar ortadan kaldırıldığında ya da değiştirildiğinde, bundan, giderilmesi zor, hatta olanaksız zararların doğması olasılığı bulunmalıdır.

Yargılamanın yenilenmesi davasının açılması ayrıca aktarma etkisine de sahip değildir, çünkü yenileme davası yine önceki kararı vermiş olan mahkemede görülmektedir (m.335).

III- Yargılamanın Yürüyüşü

Yargılama 3 aşamada gerçekleşmektedir. Bunları, davanın kabule şayanlığının araştırılması, delillerin toplanması ve sonso-ruşturmanın yenilenmesi olarak adlandırmak mümkündür.

1. Davanın kabule şayanlığının araştırılması

Davanın biçimsel koşullara uyup uymadığı, dilekçede yenileme nedenleri olarak gösterilen nedenlerin bu nitelikte olup olma-

dıkları, bunları kuvvetlendirecek delillerin ileri sürülüp sürülmediği, sonkararı vermiş olan mahkeme tarafından incelenecektir (m.335, 336). Bu incelemelerin sonucu olumsuz olduğunda, dava kabule şayan olmadığı için reddedilecektir (m. 336).

İnceleme sonunda sonuç olumlu olduğunda, ikinci aşamaya geçilmesine karar verilecektir.

Mahkeme davanın kabule şayan olduğu ya da olmadığı biçimindeki kararını duruşma yapmaksızın verecektir (m.335/son).

2. Delillerin Toplanması

Mahkeme yenileme davasını kabule şayan bulduğunda, bir süre belirleyerek görüşünü bildirmek üzere, dava dilekçesini karşı tarafa bildirecektir (m.336/son). Karşı taraf görüş bildirmek zorunda değildir. Karşı taraf bu davayı açana göre belirlenir. Savcı davayı açmışsa, karşı tarafta sanık bulunacaktır.

Daha sonra mahkemece delillerin toplanmasına geçilir. Delilleri toplama görevi, gerektiğinde, mahkemenin kararıyla naip yargıç ya da istinabe olunan yargıca verilebilir (m.337). Tanık ve bilirkişilere yemin verilip verilmeyeceğini tayin etme yetkisi mahkemenindir (m.337/2). Delillerin toplanması aşamasında yenileme davası açmış olan kişinin ileri sürdüğü nedenler ve bunların inandırıcılığı üzerinde bir değerlendirme daha yapılacaktır. Davanın kabule şayanlığı aşamasında yapılan, fakat dilekçenin değerlendirilmesi biçiminde gerçekleşen birinci değerlendirmeden sonra, ikinci aşamada, toplanan ek ve yeni deliller eskilerle birlikte tartıldığında, daha sağlam bir sonuca ulaşmak mümkün olabilecektir.

Delil toplama işlemleri yapılırken, tarafların hazır bulunması açısından hazırlık soruşturmasındaki kurallar kıyasen uygulanacaktır (m.337/3).

Delillerin toplanması bittikten sonra gerek savcı ve gerek sanık görüşlerini bildirmeye çağrılacak, bunun için belirli bir süre tayin edilecektir (m.337/son). Savcı ve sanık görüş bildirmek zorunda değildirler.

Mahkeme bu işlemlerin sonunda, üçüncü aşamaya geçilmesi ya da geçilmemesi kararını verecektir. Yargılamanın yenilenmesinde üçüncü aşama, sorsoruşturmanın yenilenmesi olduğundan, bu kararda sorsoruşturmanın yeniden yapılacağı ya da yapılmayacağı açıklanacaktır.

Birinci derece yargılamasındaki ilksorsoruşturmaya benzer bir faaliyet olan yargılamanın yenilenmesindeki delil toplama ve sonuç çıkarma aşaması sonunda, ya sorsoruşturmanın açılması (yenilenmesi) ya da açılmaması (yenilemeye gerek olmaması) niteliğinde karar verilecektir. Bu aşamada deliller bir yargıç tarafından toplandığı için, ilksorsoruşturma ile benzerlik bulunmaktadır. Bugün için Türk sisteminde ilksorsoruşturmanın kaldırılmış olması, bu benzetmenin yapılmasına engel değildir.

Mahkeme yenileme isteminde ileri sürülen nedenleri, yargılamayı yeniden yapmak için yeterli bulmaz ya da sahteliği ileri sürülen belgenin (m.327/b.1, 330/b.1) ya da gerçeğe aykırı beyanda bulunan tanık ya da rapor veren bilirkişinin (m.327/b.2, 330/b.2) beyan ve raporlarının mahkemenin önceden vermiş olduğu karara hiçbir etkisi olmadığı nedeniyle, sorsoruşturmanın yenilenmesine gerek olmadığına karar verir. Aksi durumlarda mahkeme sorsoruşturmanın yeniden yapılmasına karar verir (m. 338). Bu kararlar duruşmasız verilir (m.338)

3. Sorsoruşturmanın Yenilenmesi

Yasa bu konuda iki ayrı yol içermektedir:

a) Duruşmasız karar verme

Mahkum ölmüşse, mahkeme yargılamanın yenilenmesinin bu sonuncu aşamasını da duruşmasız yapabilecektir. Bu durumda dava dosyası üzerinden karar verilecektir (m.339). Mahkeme bu aşamada da gerekirse yine delil toplar. Yargılama sonunda ya mahkumun beraatine ya da yenileme isteminin reddine karar verir.

Yasa mahkumun ölümü dışında da duruşmasız karar vermemi öngörmektedir (m.339/2). Fakat bunun için durum yeniden delil toplamaya gerek göstermeyecek ve mahkum hakkında hemen beraat kararı verilebilecek kadar açıklık taşınmalıdır. Bu iki ek koşulun gerçekleşmesi ile, duruşmasız bir son soruşturma, hayatta olan bir mahkum için de mümkün olacaktır. Fakat bunlara ek olarak, daha önceki karar bir kamu davasında verilmişse, böyle bir kararın verilebilmesi, savcının da muvafakatını gerektirir (m.339/3). Demek ki kamu davalık işler bakımından hayatta olan bir mahkum hakkında duruşmasız karar verilebilmesi üç koşulun gerçekleşmesine bağlı tutulmaktadır. Duruşmasız karar vermek için savcının muvafakatının yalnız hayatta olan mahkumlar için arandığında dikkat etmek gerekir. Mahkum daha önce ölmüşse böyle bir muvafakata gerek yoktur.

Mahkeme mahkum hakkında beraat kararı verdiğinde, önceki son kararın ortadan kalktığını da kararında belirtir (m.339/4). Bu demektir ki, mahkemenin beraat kararı vermesine kadar ilke olarak eski karar hukuki geçerliğini korumakta ve kesin hüküm kuvveti taşımaktadır. Bu noktada, eski kararın, aksine karar verilmedikçe, yerine getirilmesinin de süreceğini hatırlatmak gerekir (m.328).

b) Duruşmalı karar verme

Yukarıda açıklanan ve istisnayı oluşturan iki durumun dışında, yenileme yargılaması duruşmalı yapılacaktır. Fakat birinci derece yargılamadaki duruşma kuralları kıyasen uygulanmalıdır. Bunun sonucu olarak, taraflar hazır bulunmalı ve duruşma işlemleri sıra içinde yapılmalıdır. Fakat yenileme yargılamasının, önceki kararlardaki hukuka aykırılığı ortadan kaldırmak amacıyla sınırlı olduğunun da hatırlanması gerekir.

Duruşma sonunda mahkeme iki ihtimal karşısındadır: Ya yapılan yargılama, önceki kararın değiştirilmesine gerek olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu durumda mahkeme yenileme davasının reddine karar vermelidir. Yasada önceki kararın "tasdik"inden (onay)

söz edilmesi yerinde değildir, çünkü mahkemenin önceki kararı onayı gerektiren bir karar değildir. İkinci olasılıkta, yargılama sonunda önceki kararın hukuka aykırı ve hatalı olduğu ortaya çıkabilir. Bu halde, mahkeme yeni bir sonkarar vermek durumundadır. Yalnızca açıklayıcı olması bakımından bu ikinci kararda, önceki kararın ortadan kalktığı belirtilebilir. Fakat buna gerek yoktur, çünkü ikinci kararın verilmesiyle ilk karar hukuki geçerliğini yitirecektir (m.341).

Mahkeme ikinci kararında serbesttir. Yeni yargılama sonunda yeni nitelemelere ulaşabilir ve bunun sonucu olarak da, ilke olarak daha ağır ya da hafif cezalar verebilir. Yasada temyiz yolunda kabul edilmiş olan, sanığın "cezasını ağırlaştırma yasağı"nın (reformatio in peius yasağı) yargılamanın yenilenmesinde de öngörüldüğü dikkati çekmektedir. Buna göre, yargılamanın yenilenmesi istemi yalnız mahkum ya da onun çıkarına savcı ya da mahkumun yakınları tarafından yapılmışsa, mahkeme yeni kararında, eski kararındaki cezadan daha ağır bir ceza veremeyecektir (m.341/son). Bu yasağın yalnız mahkumun cezasının arttırılmasına engel olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Bu bakımdan mahkeme yeni yargılaması sonunda, yeni bir nitelikle mahkumu daha ağır bir suçtan mahkum edebilecek, fakat onu daha ağır biçimde cezalandıramayacaktır.

Uygulama yönünden Yargıtay'ın şu kararı dikkati çekmektedir: "Yargılamanın yenilenmesi duruşmanın nasıl yapılacağı yasa da açık olarak düzenlenmemiştir. Ancak yasanın duruşma konusundaki kuralları bu durumda uygulanmalıdır. Bunun için öncelikle önceki yargılamanın taraflarına tebligat yapılmalıdır. Bunun yapılmamış olması, hükmün bozulmasını gerektirir." (Yar. CGK, 5.11.1990, E.8-220, K.258).

IV- Yasayolları

İlkin belirtmek gerekir ki, yargılamanın yenilenmesinde, yasayollarına başvurma bakımından, yasayollarına ilişkin genel kurallar uygulanacaktır (m.333). Fakat bunun yanında yasanın özel bir

kural koyduğu da dikkati çekmektedir. Buna göre, davanın kabule şayanlığı aşamasında verilen ve yenileme istemini reddeden karara (m.336) ve ikinci aşamada deliller toplandıktan sonra, üçüncü aşamaya geçiş, yani soruşturma yapma ya da yapmama (red) (m.338) kararlarına karşı acele itiraz yoluna başvurulabilecektir.

V- Haksız ya da kötüniyetle yapılan yenileme istemi (m.342).

Yasa bu istekleri para cezasıyla cezalandırmış, para cezasının tutarı 1985 değişikliği ile arttırılmıştır (m.342).

F. YAZILI EMİR

- * **Yargıç ve mahkemelerin, Yargıtay incelemesinden geçmeksizin kesinleşen kararlarına karşı bir kanun yoludur.**
- * **Bu yola başvurma yetkisi Adalet Bakanına tanınmıştır.**
- * **Bakanlığın yazılı emrine, Başsavcılık bir tebliğname yazarak, yazılı emir yoluna gider.**
- * **Bu yol süre ile sınırlı değildir.**
- * **Nedenleri yasa belirtmemiştir; hukuka aykırılıklara karşı bir yol olarak düşünülmüştür.**
- * **Yargılama dosya üzerinden ilgili dairede yapılır(Yargıtay Yasası,m.14).**
- * **Bozma kararının etkisi farklı düzenlenmiştir.**

I- Konusu, niteliği ve amacı

Yazılı emir (m.343), gerek yargıçların ve gerek mahkemelerin Yargıtay incelemesinden geçmeksizin kesinleşmiş kararlarına karşı bir yasayoludur. Amacı bu karardaki aykırılıkları ortadan kaldırmaktır. **Niteliği bakımından bir olağanüstü yasayolu sayılmalıdır, çünkü kesin hüküm kuvveti taşıyan kararlara karşı**

başvurulan bir yoldur. Genel ilke, verilen bozma kararlarının sanık aleyhine sonuç doğurmamasıdır. Bu yolun amacının, yasaların ülke içinde eşit biçimde uygulanması olduğu belirtilmektedir. Bu bakımdan faydalı bir yol olarak görülebilir. Fakat kesin hükmü ortadan kaldırmak amacı taşıması ve bizde olduğu gibi bazen sanık aleyhine de sonuç doğurması, kesin hükmün otoritesini sarsan bir etkidir.

Yazılı emir yolunda, özellikle uyuşmazlığın esasını çözmeyen kararların sanık aleyhine etkisi yönünden yapılacak bir değerlendirilmede, bu yolun somut olayda gerçeği ortaya çıkarmaya yönelik olduğu söylenebilir. Yasaların ülke içinde eş olaylarda aynı biçimde uygulanması amacı, uyuşmazlığın esasını çözen mahkeme kararları bakımından geçerlik taşır; çünkü bunlarda sanık aleyhine uygulama yolu kapalıdır.

II- Davanın Açılması

1. Yetki

Bu yolun uygulanmasını istemek yetkisi Adalet Bakanına tanınmıştır. Adalet Bakanı Cumhuriyet Başsavcılığına davanın açılması emrini verir. Bu emre uymak zorunda olan başsavcı da “tebliğname” yazarak yazılı emir yoluna gider. Bakan, yazılı emir yoluna gidilmesini uygun görmediğinde, bir başka anlatımla, yazılı emir istemi reddedildiğinde, yapılacak bir şey yoktur. Uygulamada, Adalet Bakanlığı bünyesinde, “yazılı emir masası” adı verilen bir bölüm, bakan adına yazılı emir isteklerini değerlendirmektedir. Bu bölümde çalışanlar, yargıç statüsünde, fakat bakanlık bünyesinde çalışan kişilerdir.

Yargılamanın tarafların ya da kişilerin yazılı emir yolunu tahrik edebilmeleri ancak Adalet Bakanına başvurmaları biçiminde gerçekleşir. Yolu açmak yetkisi yalnızca bakanındır. Yasanın bu düzenlemesi eleştirilebilir. Yazılı emrin bütünüyle yargı gücü içinde kalması daha yerinde olurdu.

2. Koşullar

Davanın açılması süreye bağlanmamıştır.

Dava başsavcının tebliğnamesiyle açılır. Bu tebliğnamede, bakanın başsavcıya yazılı emir verdiğiğinde gösterdiği nedenlere yer verilir. Buna bir ek yapılmaz.

Davanın Yargıtayın ilgili dairesinde açılması gerekir. Daire belirlenirken iki nokta önem taşır. İlk yargılama konusu olaya göre bir değerlendirme yapılacaktır; sonra buna dayanarak Yargıtay'daki ceza dairesi tayin edilecektir.

3. Nedenler

Hangi nedenlerle bu yola gidilebileceği yasada açıklanmamış, fakat "kanuna muhalefet edilmesi" biçiminde yasaya aykırı davranıldığı düşünülüyor zamanlarda, yazılı emir yoluna başvurulacağı belirtilmiştir. "Kanuna muhalefet" geniş bir terim olarak "hukukun zedelenmesi" olarak anlaşılmalı ve gerek maddi hukuk kuralları ve gerek yargılama hukuku kuralları ihlalleri karşısında bu yol uygulanabilmelidir.

4. Etkisi

Davanın açılmasının etkileri yasada belirtilmiştir. Kararların yerine getirilmesinin durdurulması ya da ertelenmesi bakımından karar düzeltme normları kıyas yoluyla uygulanabilir.

III- Yargılama

Yargılama, Yargıtayın ilgili dairesinde yapılır. İlk davanın kabule şayanlığı incelenmeli, bu olumlu sonuçlandığında, esasa geçilmelidir.

Yargılama duruşmasız olur, çünkü yasada açıklık yoktur.

Temyiz yolunda verilebilecek dört tür karar (red, ıslah, düşme ve bozma) bu yolda da verilebilecektir. Yazılı emirde ilginç olan

husus, bu yola gerek yargıç kararları ve gerek mahkemelerin, hem uyuşmazlığın esasını çözen hem de çözmeyen kararlarına karşı başvurulabilmesidir.

Yazılı emir yoluna gitmenin amacı, Yargıtay incelemesinden geçmeksizin kesinleşen kararları bozma yoluyla ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle bozma kararının etkisi üzerinde ayrıca durulmalıdır.

IV- Bozma kararının etkisi

Bu etki incelenirken, iki gurup karar ayrı ayrı ele alınmalıdır.

1. Uyuşmazlığın esasını çözen mahkeme kararları

Bu tür kararların bozulması ilgililerin aleyhinde sonuç doğurmayacaktır (m.343/4). Bu sonuç yazılı emrin “yasama yararına” bir yol olması ilkesi ile bağdaşır.

Fakat bozma kararı kişinin lehine olduğunda nasıl davranılacağını yasa göstermiştir (m.343/5).

a) Cezanın ortadan kaldırılmasının gerekçesi

Yargılama sonunda, ileri sürülen nedenler değerlendirildiğinde önceden mahkum edilmiş olan sanığın cezasının tamamen ortadan kaldırılması gerektiği anlaşıldığında, Yargıtay cezanın çektirilmemesini kararında belirtecektir (m.343/5). Bu durumda Yargıtay bozma kararıyla mahkemenin sonkararını ortadan kaldırmakta ve onun yerine geçerek kararı ıslah etmektedir. Yargıtayın ceza-yı “çektirmeme” kararı artık kesin hüküm kuvveti kazanmaktadır.

b) Öncekinden daha hafif bir cezanın verilmesinin gerekmesi

Yazılı emir yargılamanın sonucu bu durumu ortaya çıkardığında, Yargıtay kararında yeni cezanın ne olacağını da göstermek zorundadır (m.343/5, b.2). Bu halde de Yargıtay önce bozma ve sonra ıslah kararı vererek, alt mahkemeye yapacak bir iş bırakma-

makta ve Yargıtayın verdiği karar kesin hüküm kuvvetine sahip olmaktadır.

2) Uyuşmazlığın esasını çözmeyen mahkeme kararları

Bunlar bakımından ilk sonuç, bu kararlar hakkındaki bozmaların ilgililerin aleyhine sonuç verebilmesidir. Bu bakımdan bu kararlar uyuşmazlığın esasını çözen mahkeme kararlarından ayrılırlar.

Uyuşmazlığın esasını çözmeyen mahkeme kararları içinde mahkemelerin ara kararları, örneğin durma gibi, sayılabilir. Öte yandan sonkarar olmakla birlikte, uyuşmazlığın esasını çözmeyen mahkeme kararları da bu grupta yer almalıdır. Örneğin mahkemelerce verilen düşme kararları sonkarar olmalarına karşılık (m.253), işin esasını çözmekte, sanığın suçluluğu ya da suçsuzluğu konusunda bir sonuca ulaşmamakta, fakat bu uyuşmazlığın bir engel nedeniyle yargılanamadığını belirtmektedirler. Bu tür kararlar da yazılı emirle bozulduklarında aleyhte sonuç verebilirler (m.3430son).

Yasal durum bu olmakla birlikte, böyle bir sonuç, “yasa yararına” kabul edilen bir yasayolunun ilkelerine ters düşer.

Yargıtayın vereceği böyle bir bozma kararı üzerine alt mahkeme yeniden yargılama yapacak ve gereken kararı verecektir.

V- Uygulama açısından yazılı emir yolu.

Gerek Yargıtay ve gerek Askeri Yargıtayın yazılı emir konusundaki kararları gözden geçirildiğinde, yüksek mahkemelerin yazılı emir yolunun uygulanması konusunda, bu yasayolunun temel amacı ve ilkelerine uygun kararlar verdikleri dikkati çekmektedir. Özellikle bu yolun, bir başka yasayolu olanağının bulunmadığı durumlarda uygulanabileceği ve ciddi yasaya aykırılık hallerinde mümkün olduğu vurgulanmaktadır. Şu kararlar zikredilmelidir:

“Yasanın yazılı emiri düzenleyen maddesinde belirlenen iş-

lemler arasında, (direnme)den söz edilmemiş olmasına göre, yazılı emir yoluyla bozmalara karşı mahkemelerce direnme kararı verilemez. Ancak bu nitelikte bir direnme kararı verilmiş olması halinde dahi, gerekli incelemenin yapılması, Yar. CGK'nın görevine girer." (Yar. CGK, 20.12.1976, E.7-548/K.540). "Adalet Bakanının yazılı emir yoluna başvurabilmesi için, kanuna aykırılık halinin çok ciddi olması gerekir. Ayrıca bu başvurma sanık lehine ise, ancak ilgili maddenin 1 ve 2 nci bentlerinde belirtilen kararlardan birinin Yargıtayca da verilebilir olması aranmalıdır. Her yasaya aykırılıkta yazılı emir verilemez. Erteleme isteği bir karara bağlanmamışsa, bu konuda Yargıtayca yapılacak bozmalar uyarıcı olup, bağlayıcı değildir. Erteleme konusunda Yargıtay karar veremeyeceğine göre, Bakanlıkça yazılı emre de başvurulamaz." (Yar. CGK, 20.12.1976, E.4-509/K.534). "Yazılı emir yoluyla esas hakkındaki bir hükmün sanık aleyhine bozulması halinde dahi, hüküm sanık aleyhine tesis icra etmez ve aynı konuda yeniden duruşma yapılamaz." (As. Yar. Drl. K., 17.4.1970, E.28/K.27). "Tüm kanıtlar toplanıp değerlendirilmesi yapıldıktan sonra verilen ve Yargıtayca incelenmeksizin kesinleşen hükümlerde, kanıtların değerlendirilmesinde yanılığa düşüldüğü ileri sürülerek yazılı emir yoluna başvurma olanaklı yoktur." (Yar. 9.CD, 5.12.1984, E.5766/K.5900). "Sanığın sorgusu yapılmadan görevsizlik kararı verilmesi, yazılı emre neden olacak biçimde bir aykırılık olarak görülemez." (Yar. 9.CD, 1.3.1982, E.885/K.1056). "Sanığın yokluğunda verilmiş ve kendisine bildiri yapılmamış bulunduğu için henüz kesinleşmeyen karar yazılı emir yolu ile incelenemez." (Yar. 9.CD, 28.2.1979, E.742, K.723).

Son yıllarda Yargıtay'ın yazılı emir yasayolu üzerinde önemle durduğu, bu konudaki kararların çokluğundan anlaşılmaktadır. Bu konuda, Yar. 1.CD, 4.4.1997, E.207, K.1057 (YKD, Haziran 1997, s.991-993); Yar. 1.CD, 12.9.1996, E.5985, K.5677 (YKD, Mart 1997, s.469); Yar. CGK, 26.6.1996, E.6-145, K.157 (YKD, Aralık 1996, s.1930-1933); Yar. CGK, 16.4.1996, E.10-67, K.78 (YKD, Ekim 1996, s.1618-1621); Yar. 2.CD, 15.4.1996, E.4141, K.4120 (YKD, Ekim 1996, s. 1644-1646); Yar. 2.CD, 9.2.1996,

E.966, K.1255) (YKD, Eylül 1996, s.1485-1487); Yar. 9.CD, 3.5.1995, E.1427, K.3195 (YKD, Ekim 1995, s. 1652-1653); Yar. 2.CD, 14.3.1995, E.2001, K.3097 (YKD, Ocak 1996, s.120-121); Yar. 2.CD, 2.2.1995, E.608, K.1121 (YKD, Ağustos 1995, s.1301/1302); Yar. 10.CD, 7.11.1994, E.9671, K.12823 (YKD, Şubat 1995, s.340-342) incelenmelidir. (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md. 343).

G. İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME

- * İçtihat farkını ortadan kaldırmak ve hukukun uygulanmasında birlik ve düzeni sağlamak amacı taşır.
- * Yetkili organlar Yargıtay kurullarıdır.
- * İBK'lar benzer konularda Yargıtay Genel Kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlar.
- * Bu sonuç, yargıç bağımsızlığına ve Anayasanın 138. maddesine aykırıdır.

1.Kavram.

İBK kavramını ele almadan önce, içtihad kavramı üzerinde durulmalıdır. Bu kavramı açıklayabilmek için şu noktadan hareket edilmelidir:

Yargılama hukuku, bugün kamu hukuku dalı içinde yer alan ve konusu uyuşmazlık çözmek olan hukuk dalının adıdır. Bu kapsamda ceza yargılaması hukuku da yargılama hukukunun bir dalı olarak, ceza uyuşmazlıklarını çözer. Bir kişinin bir eyleminin suç olduğu kuşkusunu ile başlayan ve bu kuşkunun yenilmesine kadar süren faaliyetlerin tümü ceza yargılamasını ortaya çıkarır.

Mahkemeler önlerine getirilen ve genellikle "dava" olarak adlandırılan uyuşmazlıkları çözerler ve sonucu bir kararla açıklarlar. Ceza mahkemelerinin kararları da genel çerçevesi içinde, kişinin suçsuzluğunu ortaya koyan "mahkumiyet" kararı olarak adlandı-

rılır. Konumuzu yakından ilgilendirmediği için, ceza yargılaması alanında söz konusu olabilen diğer kararlardan burada söz etmek kanımca gerekli değildir.

Bu biçimde ortaya çıkan kararlar yasayollarından geçtikten sonra kesinleşirler ve kesin hüküm adını alırlar,

Mahkemeler benzer olaylarda, daha önceki kararları da göz önünde bulundurmamak suretiyle aynı içeren verdiklerinde, artık ortaya çıkmış bir "içtihad"dan söz edilir. Demek ki, içtihad, mahkemelerin benzer konularda verdikleri, aynı sonucu paylaşan mahkeme kararlarıdır. Her mahkeme kararında hukuk normlarının yorumu temel alındığına, bu bu normda yer alan kavramlarından faydalanmak suretiyle uyuşmazlıklar çözüldüğüne göre, içtihadın ortaya çıktığı durumlarda, aynı kavramlar ve hukuk normlarından aynı anlamlar çıkarılıyor demektir.

İşte İçtihadı Birleştirme Kararı (İBK) kavramı, temelde içtihad kavramına dayanan, ondan kaynaklanan bir kavramdır. İBK denince, farklı yargı organlarının benzer konularda içtihad durumuna gelmiş kararlarının varlığı şarttır ve hukukun uygulamasında birlik ve düzeni sağlamak için, ayrı ayrı yargı organlarının içtihadının birleştirilmesi, bunların arasındaki zıtlığın giderilmesi gerekir.

Bu yolu benimseyen hukuk düzenlerinde, bu görev tabiidir ki, yüksek yargı organlarına düşer. Bizde bu görev Yargıtay'a verilmiştir. Bugün Yargıtay bünyesi içinde değişik kurullarda İBK yolu hukukumuzda uygulanmaktadır.

2. İBK konusunda görevli organlar

a) Ceza Genel Kurulu

Yargıtay Yasasının 15 inci maddesi Ceza Genel Kuruluna, diğer görevleri yanında, içtihadı birleştirme görevini de vermiştir. Buna göre, ceza daireleri arasında içtihad uyuşmazlığı bulunduğu ya da Yargıtay ceza dairelerinden biri, yerleşmiş içtihadından dön-

mek istediği takdirde, bir başka anlatımla, benzer olaylarda birbirine uymayan kararlar vermiş bulunduğu, bunları içtihadların birleştirilmesi yoluyla kesin olarak karara bağlamak ceza genel kurulunun görevidir.

Dikkat edilirse, ceza daireleri arasındaki içtihad farklılığı ya da bir dairenin içtihadından dönmesi olasılığı karşısında, İBK görevi Ceza Genel Kuruluna verilmektedir. Bu kurul ceza dairelerinin üstünde görev yapan bir kurul olduğundan, aradaki anlaşmazlığın bu kurul tarafından giderilmesi uygun görülmüştür.

b)Yargıtay Büyük Genel Kurulu.

Bu kurul da yine Yargıtay Yasasının 16 ncı maddesi çerçevesinde İB konusunda görevlendirilmiş bir kuruldur. Ceza Genel Kuruluna oranla daha üst bir kurul olarak, benzer uyuşmazlıklarla ilgili olarak, hukuk ve ceza uyuşmazlıklarının çözümü sırasında ortaya çıkan zıtlıklar, ceza ve hukuk genel kurullarının üstünde yer alan bir kurul tarafından giderilmelidir diye düşünülmüş ve Yargıtay Büyük Kurulu kurulmuştur. Yargıtay Yasası bu kurulun İB yetkisini şu şekilde sıralamaktadır:

- Hukuk Genel Kurulunun benzer olaylarda birbirine aykırı biçimde verdiği kararları ile Ceza Genel Kurulunun yine benzer olaylarda birbirine aykırı olarak verdiği kararları,

- Hukuk Genel Kurulu ile Ceza Genel Kurulu,

- Hukuk Genel Kurulu ile bir hukuk dairesi,

- Hukuk Genel Kurulu ile bir ceza dairesi,

- Ceza genel kurul ile bir ceza dairesi,

- Ceza genel kurulu ile bir hukuk dairesi,

- Bir hukuk dairesi ile bir ceza dairesi arasındaki içtihad uyuşmazlıklarını gidermek ve içtihatları birleştirmek.

3. İctihadların Birleştirilmesi Yöntemi.

a) İB isteme yetkisi.

aa) Yargıtay Birinci Başkanı.

Yargıtay Yasasının 45 inci maddesi gereğince, birinci başkan içtihadın birleştirilmesini doğrudan doruya isteyebileceği gibi, Yargıtay dairelerinin veya genel kurullarının verdikleri karar sonucunda istemde bulunur. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı da yazılı olarak birinci başkana başvurduğu takdirde, birinci başkan içtihadın birleştirilmesini istemek durumundadır. Bütün bu istemlerin gerekçeli olması yasa gereğidir.

bb) Birinci Başbakanlık Kurulu.

Yukarıda sayılan Yargıtay birinci başkanının yetkisi çerçevesinde olanların dışında, başka merciler ya da kişiler yazılı olarak içtihadın birleştirilmesi istedikleri takdirde, birinci başkanlık kurulu o olayda içtihadın birleştirilmesine gerek bulunup bulunmadığına karar verir. Bu karar kesindir. Bu çerçevede yapılacak başvuruların gerekçeli olması da yine Yargıtay Yasasında öngörülmektedir.

b) İBK'nın alınması.

Yukarıda sözü edilen kurulların toplanması sonucu, içtihadı birleştirme görüşmeleri yürütülür. Bu görüşmelerde, alınmış olan ilke kararları temel alınır. İlke kararlarını almak konusunda da Başkanlar Kurulları görevlidir (Yargıtay Y., m.17/c). Buna göre alınan kararlar daha sonra yazılır.

Kararların alınmasında dikkat edilecek önemli bir nokta şudur: İctihadı Birleştirme Kurulları, genel kurulların veya dairelerin kararlarındaki gerekçe ve görüşlerle bağlı olmaksızın sorunu görür (m45/son).

İBK'nın niteliğini açıkça belirten bir özeti, en kısa zamanda Adalet Bakanlığına bildirilir. Adalet Bakanlığı bütün adliye mahkemelerine ve C.Savcılıklarına bu kararları gecikmeksizin duyurur.

c) İBK'nın bağlayıcılığı

Yargıtay Yasasının 45/5 inci maddesine göre, İBK'ler, benzer hukuki konularda Yargıtay Genel Kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlar.

Yasada açıkça yer alan bu sonucun anlamı şudur: Mahkemeler bir İBK çıktığında, bu doğrultuda davranmak ve önlerine gelen uyuşmazlıkları aynı şekilde çözmek durumundadırlar. Bağlayıcılık olarak adlandırılabilir olan bu sonucun başka biçimde yorumlanması mümkün değildir.

Anayasanın 138.maddesinde yargıç bağımsızlığı düzenlenirken yargıçların, Anayasaya, yasaya ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verecekleri, hiçbir makam ya da merci ya da kişiden emir almayacakları belirtilmektedir. Bu noktada sorulacak soru şudur: İBK'lerin bağlayıcılığı sonucu, ki bugün bir yasal ilke olarak karşımızda durmaktadır, yargıç bağımsızlığına aykırı değil midir? Anayasa yargıcın hukuk kuralları çerçevesinde karar vereceğini belirtirken, verilecek kararın yasal temelini olmasını, yasalara aykırı kararların önlenmesi amacı ile düzenlemiştir. Oysa İBK'ler yargıcın bu alandaki değerlendirme yetkisini elinden almaktadır. Bir İBK ortada durduğu sürece, yargıcın kendi kişisel değerlendirmesini yapması mümkün değildir. **Bugün İBK'lerin bağlayıcılığı olarak adlandırılan sonuç, kanımca yargıç bağımsızlığına ve Anayasanın 138 inci maddesine aykırıdır.**

Öte yandan bu sonuç hukukun dinamizmine de aykırıdır. Bu kavram temelde, hukuk normlarının donmuş birer kalıp olmadıklarını, zaman içinde olayların akışına göre değişip farklı yorumlara tabi tutulabildiğini gösterir. Hukuku yorumlayanların başında da önlerine getirilen uyuşmazlıkları çözen yargıçlar gelir. Yargıç her olayda, bu olayın özelliklerini göz önünde bulundurmak suretiyle, olaya en uygun çözümü bulmak için çaba harcamaktadır. Oysa İBK biçiminde bir kararın ortada olduğu bir durumda, bu kararın mahkemeleri bağladığı kabul edildiğinde, yargıcın hukuka katkısından söz etmek mümkün olmayacaktır. Bütün bu açıklamalar, bir İBK'nın yargıcı bağlaması sonucunu ortadan kaldırmak

amacına yöneliktir. Oysa Anayasa Mahkemesi bu sonuca katılmamaktadır(12.6.1969 tarihli ve RG. 29.1.1970 tarihinde yayınlanmış bulunan karar).

&14. ÖZEL YARGILAMA YOLLARINDA YARGICIN YETKİSİ

A. ŞAHSİ DAVA

- * **Kişinin açıp yürüttüğü bir ceza davasıdır.**
- * **Ancak yasanın 344üncü maddesinde öngörülen suçlar için uygulanabilir.**
- * **Savcı şahsi davalık bir suç için ancak kamu yararı varsa dava açabilir.**
- * **Şahsi davayı suçtan zarar gören (SZG) ya da vekili açar.**
- * **İstisnalar dışında süreye bağlı değildir.**
- * **Yargılama iki aşamada gerçekleşir : öninceleme ve duruşma.**
- * **Önincelemede davanın kabule şayanlığı incelenir.**
- * **Duruşmanın özellikleri kamu davasına benzer.**
- * **Duruşmaya mazeretsiz gelmeyen, vekil de göndermeyen şahsi davacının davası düşer.**

I- Şahsi dava kavramı

Ancak toplumsal iddia ve bunun sonucu olarak kamu davası bugün Türkiye’de suçların koğuşturulmasında tek yol değildir. Bunun yanında iki ayrı yol daha vardır. Bunlar, toplumsal iddia (kamu davası) ile kişisel iddianın toplumsal iddia ile birlikte bulunduğu (müdahale yoluyla dava) ve iddia faaliyetinin bizzat kişi tarafından yapıldığı ve yürütüldüğü (şahsi dava) yollarıdır.

Şahsi dava bu niteliği açısından bir ceza davasıdır. Bu ceza davasını yukarıda sıralanan diğer ceza davalarından ayıran nokta, şahsi davada iddia ve koğuşturma faaliyetinin bizzat kişi tarafından yapılmasıdır. Bir kişi açtığı şahsi dava ile bir sanığın cezalandırılmasını isteyecektir. Bu açıdan bakıldığı zaman da, ceza davalarının ceza yargılaması hukuku bilimi içinde, asıl ve tali ceza davaları ayırımı açısından, şahsi dava bir asıl ceza davasıdır, çünkü şahsi dava ile suçtan zarar gören kişi (gerçek veya tüzel kişi olabilir) bir kişinin, suç failinin yargılanmasını ve cezalandırılmasını istemektedir. Şahsi dava bir tali ceza davası olamaz, çünkü tali ceza davalarında, asıl ceza uyuşmazlığını teşkil eden olayın çözülmesi sırasında ortaya çıkan asıl uyuşmazlığın çözümünü kolaylaştıran, ikinci derecede önemli uyuşmazlıkların çözülmesi söz konusu olur. Bu nedenle şahsi dava bir tali ceza davası değildir, çünkü şahsi dava başlıbaşına bir yaptırım uygulanmasının amaçlandığı, birinci derecede önem taşıyan, suç teşkil ettiği iddia edilen bir fiilin ve olayın yargılandığı bir ceza davasıdır.

Bugün için Türkiye’de şahsi dava, suçların koğuşturulmasında bir yol olarak kabul edilmiştir. Gerçekten CMUK’nın beşinci kitabının birinci faslı “şahsi dava” başlığı altında bu koğuşturma çeşidine yer vermiş ve yasanın 344-364 üncü maddeleri şahsi davaya ayrılmıştır. Yasanın şahsi davayı düzenleyen maddeleri içinde birinci sırayı alan 344 üncü maddede şahsi dava yoluyla koğuşturulabilecek olan suçların listesi yer almaktadır.

Hukukumuzda şahsi dava askeri ceza yargılaması hukuku alanında da uygulanabilen bir yoldur. Buna göre CMUK’nın 344 üncü maddesinde yazılı fiillerin, koşullar gerçekleştiğinde, askeri mahkemelerde de yargılanması olanağı vardır (As. MKYUK, m.257). Ancak bu konuda bu hukuk dalının özellikleri kendini gösterecek ve şahsi davanın ana kurallarından bazı ayrımlar olabilecektir.

II-Şahsi Davanın Açılması ve Açılma Üzerine Yapılacak İşlemler

A- ŞAHSİ DAVANIN AÇILMASI

1. İstek Koşulu

Şahsi dava açılırken SZG'lerin veya onların temsilcilerinin isteklerine gerek vardır. Bu istekle sanığın cezalandırılması belirtilmelidir, çünkü şahsi dava bir ceza davasıdır. Ceza yargılamasının asal görevi ceza uyuşmazlıklarını çözmektir. Bu nedenle davacının asıl isteğinin cezalandırmaya yönelik olması zorunludur. Yalnız şahsi hakların hüküm altına alınmasını isteyerek şahsi dava açılmaz. Böyle bir dava açılırsa, bunun reddi gerekir.

2. Biçim koşulu

Şahsi dava yetkili hakime bir dilekçe verilerek açılır. Dilekçe suçtan zarar gören, vekili, varsa yasal temsilcisi veya bunların vekilleri tarafından verilecektir. Dava dilekçesinin davacı tarafından imzalanması ve yetkili hakime sunulması gerekir. Ayrıca bu dava dilekçesi tek sanık hakkında dava açıldığında bir asıl ve iki suret olmalıdır, çünkü asıl mahkeme dosyasına kalacak, bir suret sanığa tebliğ edilecek ve diğer suret de, davadan haberli olması için savcıya gönderilecektir. Buna göre artan her sanık sayısı için bir dava dilekçesi suretinin eklenmesi zorunludur.

Suçun niteliğine göre yetkili hakim, sulh hakimi ya da asliye hakimidir. Şahsi dava yoluyla koğuşturulan fiil sulh mahkemesinin yetkisine giren bir fiil ise, dava dilekçesi sulh hakimine, koğuşturulan fiil asliye mahkemesinin yetkisine giriyorsa, dilekçe asliye hakimine verilmelidir (m.350).

Dilekçenin biçim koşuluna gelince, şahsi davanın açılmasına ilişkin yasa maddesi (m.350) bunu, aynı yasa içinde gönderme (atıf) yoluyla açıklamaktadır. Buna göre şahsi dava dilekçesinin yasanın 163 üncü maddesinde belirtilen koşullara uygun olması zorunludur. Bu koşullar ise bir dava açan iddianamenin içerdiği

koşullardır. Demek ki şahsi dava dilekçesi savcının iddianamesi niteliğinde olacaktır.

İddianamede ise,

aa) Sanığa yüklenen fiil (yasada fiil yerine suç deniyor. Bu terim hatalıdır, çünkü fiilin suç olup olmadığı ancak yargılama sonunda ortaya çıkacaktır).

bb) Suçun yasal unsurları,

cc) Uygulanacak yasa maddeleri,

dd) İspat araçları (deliller),

ee) Duruşmanın hangi mahkemede yapılacağı (yasada belirtilmesine karşın, bu hüküm şahsi davada uygulanamaz, çünkü buna dava dilekçesinin verilmesi üzerine bazı işlemler yapacak ve duruşmanın açılmasına ya da açılmamasına karar verecek olan sulh ya da asliye hakimi karar verecektir. Kamu davasında davayı bir iddianame ile açan savcı yetkili mahkemeyi gösterebilir, çünkü burada savcı iddianamesi ile işi sonsoruşturmaya kendisi geçirmektedir).

Bu sayılan noktalar 350 nci maddenin 163 üncü maddeye yaptığı yollamadan çıkmaktadır. Fakat bunların dışında, davacının adı, adresi, sanığın adı, adresi, varsa bunların vekil ve müdafileri ve fiilin işlendiği tarih de dava dilekçesinde belirtilmelidir.

3. Görev

Yasada şahsi davalık fiilleri yargılama yetkisinin sulh ve asliye mahkemelerinde olduğu, davanın sulh veya asliye hakimliklerinde açılmasından anlaşılmaktadır. Fakat hangi fiillerin sulh mahkemesi ve hangi fiillerin de asliye mahkemelerinde yargılanacakları konusunda yasada bir açıklık yoktur. Bu nedenle görev saptanırken, 344 üncü maddeden hareketle, bu maddede sayılan fiillerin cezalarını göz önünde tutarak, bu konuda bir sonuca ulaşmak gerekir.

4. Yerel yetki

Şahsi davada, bu alandaki birkaç nokta dışta tutulursa, ana çizgileri içinde, CMUK'nın yer bakımından yetkiyi düzenleyen ana kuralları uygulanır.

5. Dava açma süresi

Şahsi dava açmak bir süre ile sınırlı mıdır, yoksa istendiği zaman açılır mı? Bu konu Türk hukukunda tartışılmaktadır. Bir görüşe göre, yasa şahsi dava açılmasını bir süre ile sınırlamıştır. Bu süre, TCK. 108 inci maddedeki altı aylık süredir. SZG fiili ve faili öğrendiğinden başlayarak altı ay içinde dava açmadığı takdirde, dava açma hakkını yitirir. Çünkü sözü edilen maddede, "takibi ancak şahsi dava ikamesine bağlı bir fiil hakkında selahiyettar kimse altı ay zarfında dava etmediği takdirde takibat yayılmaz" denmektedir. Bu konuda karşı görüşün dayanakları şunlardır: Yasa şahsi davanın açılması için bir süre koymuş değildir. Ancak şahsi davalık eylemler genel olarak koğuşturması şikayete bağlı olan fiillerdir. Bu nedenle bu konuda yasanın (TCK, m.108) şikayet için koyduğu süreye uyulmak gerekir. Fakat bu süre asla dava açma süresi değildir. Şikayet koşulunun gerçekleşmesi gereken süredir. Altı aylık şikayet süresine uymak koşuluyla, şahsi dava koğuşturulan fiil için öngörülen dava zamanaşımı süresi içinde açılabilir. Bu görüşü ileri süren yazarlar ana çizgisi içinde bunları belirtiyorlar. Ancak bu sorun üzerinde duran Kunter'in, soruna açıklık getiren başka dayanakları da var: TCK 108 inci maddede şahsi dava kurumu değil, fakat şikayet kurumu düzenlenmiştir. Ancak maddenin yazılışı kuşku doğurmuştur. Bu nedenle maddede şahsi dava açılmasından söz edildiği için, şahsi davanın bu süre içinde açılması gerektiği sanılmıştır. Ancak TCK 1926 yılında kabul edildiğinde, CMUK henüz yoktu, bu nedenle CMUK'nın 344 üncü maddesinde düzenlenen şahsi dava göz önünde tutulmuş olamazdı. Bu bakımdan şahsi dava terimi, şikayet olarak anlaşılmalıdır. 1929 yılında CMUK kabul edildiğinde, yasanın 151 inci maddesinde şikayet kurumu düzenlenmiş ve yanılığa düşürmemek için,

TCK'da yazılı şikayet ve şahsi iddia terimlerinin aynı anlamda olduğu ve şikayet anlamında olduğu belirtiliyordu. Ancak bu konudaki kuşklar giderilmediğinden, 1933 yılında TCK değiştirilirken, TCK'daki şahsi dava, şikayet, şikayetname terimleri kaldırılmış ve yerine yazılı şikayet terimi konulmuştur. Ayrıca CMUK'nın şahsi davayı düzenleyen kuralları içinde, şahsi davanın ne kadar süre içinde açılacağına ilişkin bir süre yoktur. Bu nedenle SZG altı ay içinde şikayet hakkını kullandıktan sonra, dava zamanaşımı içinde davasını açabilir.

Yargıtay bazı kararlarında bu sonucu benimseyerek, şikayet süresine uymak koşuluyla, şahsi dava açmanın süreye bağlı olmadığını belirtmiştir.

Ancak bu konuda özel kuralların yasalarda yer alması da olanaklıdır. Böyle bir durumda özellikle şahsi davaların açılmasının bir süre ile sınırlandırıldığı durumlarda, özel yasaların bu özel sürelerine uymak zorunludur. Bu bakımdan artık bu konularda genel ilkeleri uygulamak olanaklı olmaz.

Ülkemizde basın yoluyla işlenen ve şahsi dava yoluyla koğuşturulan fiiller bakımından böyle özel süreler Basın Kanununda (m.35) yer almaktadır.

Bu maddede, günlük mevkuteler hakkında 6 ay ve diğer basılmış eserler hakkında 1 yıl içinde açılmayan davaların dinlenmeyeceği açıklanmıştır: Bu demektir ki, basın yoluyla işlenen suçlarda bu sürelelere uymak zorunludur. Ancak yine aynı maddenin son fıkrasında, basın yoluyla işlenen koğuşturması şikayete bağlı olan suçlarda, ilk fıkrada yazılı süre, suçun kanun ile belli zamanaşımı haddini geçmemek şartıyla, işlendiğinin öğrenildiği tarihten başlar" denmiştir. Bu durumda basın yoluyla işlenen ve koğuşturması şikayete bağlı olan fiiller açısından, öğrenme koşulunun gerçekleşmesi ile, davaların yukarıda sözü geçen altı ay veya bir yıllık süreler içinde açılması gerekecektir. Aksi takdirde, süre geçtikten sonra dava açıldığında, davanın süreye uymama nedeni ile reddi gerekecekti: Aslında Basın Kanununun 35 inci maddesinin son fıkrasında, koğuşturması şikayete bağlı fiillerden söz edilmiş olma-

sına rağmen, bu kuralın şahsi davalık fiilleri de kapsayacağı haklı olarak söylenmişti. Basın yoluyla işlenen hakaret ve sövme fiilleri şahsi davalık olmaktan çıkarılmıştır. Bu nedenle maddenin uygulama alanı daralmıştır.

Yine bu konuda özel bir kural FSEK'te (m.75/2) yer almaktadır. Bu yasanın uygulandığı durumlarda da davaların, fiilin işlenmesinden itibaren 1 yıl içinde açılması zorunlu olmakta, şahsi davanın süreyle sınırlandırıldığı bir durum olmaktadır. Bu durumda, bu özel süre koşulu gereğince, artık TCK'nın 6 aylık şikayet süresi ve ondan sonra da fiile ilişkin dava zamanaşımı süresi içinde dava açma hakkından söz edilemeyecektir. Özel kural gereği, yasada belirtilen sürede şahsi davaların açılması zorunlu olacaktır.

6. Güvence (teminat) verme zorunluğu

Şahsi davada güvence verme zorunluğu CMUK'nın 349 uncu maddesinde düzenlenmiştir. İlk bakışta yasanın bu konuyu HUMK'na gönderme yoluyla düzenlediği dikkati çekiyor, çünkü ilke olarak HUMK gereğince davacının güvence vermek zorunda olduğu durumlarda, ceza yargılamasında şahsi davacının da güvence yükümü altında olduğu açıklanmıştır.

a) Güvencenin nedeni

Neyi güvence altına almak için, şahsi davacı güvence yükümü altına sokulmaktadır? Yasa bunu (m.349) şöyle açıklıyor: HUMK gereğince davalının isteği üzerine, masrafların verilmesi için davacının güvenceye vermeye mecbur olduğu durumlarda, davacı, devlet hazinesine ve sanığa yüklenmesi olası masrafların ödenmesi için güvence vermek zorundadır. Bu kuradan anlaşılan şudur: Davacı açtığı dava nedeniyle hem devlete ve hem de sanığa yüklenmesi olasılığı olan harcamaları güvence altına almak durumundadır. Bir başka deyişle, bir şahsi davacının davasında haksız bulunması durumunda, devletin ve sanığın uğrayacağı zararın ödenmesinin tehlikeye düşmesi olasılığı varsa, bu zararı karşılamak için, davacının önceden bir güvence vermesi gerekmektedir.

b) Güvencenin konusu

Neler güvence olabilir? CMUK bunu sınırlamış ve yalnız para, devlete ait pay senetleri ve devlet tahvillerinin güvence olabileceğini belirtmiştir (m.349/2). Bu durumda örneğin bir taşınmaz rehni şahsi davada güvence olarak gösterilemez.

Mahkeme görevinden ötürü (re'sen) şahsi davacıya güvence verme yükümü yükleyemez, bunun yargılamada istenmesi gerekir (m.349/1).

Verilecek güvencenin çeşit ve miktarını mahkeme saptar. Bu nokta mahkemenin takdir yetkisi içindedir. Ancak davacı ile sanık bir sözleşme ile güvence tür ve biçimini kararlaştırmışlarsa, güvencenin buna göre saptanması gerekir. (HUMK, m.96; CMUK, m.349/son). Ancak bu noktada nelerin güvence olabileceği konusunda CMUK'nın yaptığı sınırlama (m.349/2) anımsanmalı ve yapılan sözleşme yasadaki güvence türlerinden birini içermelidir.

c) Güvence vermek yükümlü olan kişiler

Davacının Türkiye'de ikametgahı yoksa, güvence vermek zorundadır (HUMK, m.97). Bu güvencenin döviz olarak Türkiye'ye getirilmesi ve bunun mahkemede ispatlanması gerekir. Dava açıldığı sırada Türkiye'de ikametgahı bulunan davacı, yargılama sırasında ikametgahını yabancı bir ülkeye taşırsa, yine güvence vermek zorundadır (HUMK, m.97/2). Davalının Türk ya da yabancı olmasının, güvence gösterilmesi açısından farkı yoktur. Ayrıca güvence açısından sanığın durumu da önemsizdir, yani sanık ister yabancı, ister Türk olsun güvence verilmesi söz konusu olabilir. Davacının Türkiye'de ikametgahı yoksa, kesinlikle güvence göstermek zorundadır. Fakat dava açıldığı sırada ikametgahı yurtdışında olan davacı, yargılama sırasında ikametgahını Türkiye'ye taşırsa ve bunu da kanıtlarsa, güvencenin kendisine geri verilmesi gerekir. Görülüyor ki güvence sorunu açısından HUMK davacının ikametgahı ölçütünü kabul etmiştir.

ç) Güvence yükümünü kaldıran durumlar

Bunları iki grupta toplamak olanağı vardır.

İlkin davacının bulunduğu yabancı devlet ile Türkiye arasında, ikametgah bakımından güvenceden bağışıklık (muafiyet) hakkında bir anlaşma varsa, o devlet sınırları içinde ikamet etmekte olan davacı, güvence göstermekten bağışlanmış sayılır (HUMK, m.97/2, son cümle).

İkinci durum yabancıların adli müzaheretten yararlanmalarıdır. Bu yararlanma için, karşılıklı (muamele-i mütekebile) ilkesinin kanıtlanması gerekir (HUMK, m.465/2). Böyle bir durumda yabancı bir davacı güvence göstermek yükümünden kurtulur.

d) Güvence verme zamanı

Güvence isteği dava açıldıktan sonra işin esasına girilmeden önce ileri sürülmelidir. Medeni yargılamada bu istek ilk itirazları arasındadır (HUMK, m.187/b.1).

Davacı yargılama sürerken ikametgahında değişiklik yapar ve bunu yurtdışına taşırsa, bu nakil durumunun sanığa bildirilmesi üzerine, sanığın güvence isteminde bulunması gerekir (HUMK, m.98/2). Aksi takdirde sanık güvence isteminde bulunamaz ve bu hakkı düşer (HUMK, m.98/2, son cümle).

Güvence istemini hakim kabul edince, güvence ile yükümlü olan davacıya, bu güvenceyi vermesi ya da göstermesi için, uygun bir süre verir. Bu süre içinde güvence verilmezse, o kişi yargılamada bulunmamış sayılır (HUMK, 99).

B- DAVANIN AÇILMASI ÜZERİNE YAPILACAK İŞLEMLER

1. Davanın yasaya uygunluğunun incelenmesi

Şahsi davanın açılması üzerine yetkili hakim ilkin bu davanın yasaya uygun biçimde açılmış olup olmadığını denetler. Bu denetleme tam anlamıyla biçimsel bir inceleme niteliğindedir. Bu

aşamada henüz dava dilekçesinin ya da tutanağa geçirilen beyanın içeriği incelenmez.

Bu inceleme sonunda yetkili yargıç çeşitli olasılıklar karşısında değişik biçimlerde davranacaktır. Daha açık bir deyişle, şahsi dava yasaya uygun ya da aykırı olabilir. Bu sonuçlara göre hakim, davranışı da farklı olacaktır.

a) Dava yasaya uygun biçimde açılmamış ise

Bu durumda dava dilekçesinde ya da tutanakta bazı eksiklikler vardır. Bu eksikliklerin giderilmesi olanağı bulunabilir ya da bulunamaz. Buna göre yine yetkili hakimin davranışı değişik olacaktır.

aa) Eksiklik ortadan kaldırılabılır nitelikte değilse

Bu olasılıkta hakimin davanın reddine karar vermesi gerekir. Bu red kararı, daha ileride göreceğimiz davanın reddi kararından niteliği açısından farklıdır. Bu red kararı, davanın biçimsel koşullara (m.350'nin yaptığı yollamayla, 163 üncü maddedeki koşullar) uygun olmamasına dayandığından, burada aslında davanın kabul şayan olmamasından doğan reddi söz konusudur.

bb) Eksiklik ortadan kaldırılabılır nitelikte ise

Bu durumda yetkili hakimin bu eksikliği gidermek için davacıya uygun bir süre tanınması gerekir. Bu süre içinde davacı eksikliği ortadan kaldırmak zorundadır. Böyle bir durumda ise davacı eksikliği ortadan kaldırmak zorundadır. Böyle bir durumda ise davacı eksikliği gidermiş ya da gidermemiş olabilir. Davacı kendisine tanınan süreyi boşa geçirmiş olur ya da dilekçesindeki eksikliği giderme başarısına ulaşamamış olursa, bu durumda, giderilmesi olanaksız olan eksiklik durumunda olduğu gibi, bu kişinin açtığı dava kabule şayan olmayacağından, reddi gerekir. Aksine davacı bu süre içinde eksikliği ortadan kaldırmış olursa, yasaya uygun bir dava söz konusu olur ve ileride görüleceği gibi, ona göre işlemlerin sürmesi gerekir.

b) Dava yasaya uygun biçimde açılmış ise

Yargıcın bazı işlemlere girişmesi gerekir. Bu işlemlerin başında, dava dilekçesinin yargılamanın bazı sùjelere bildirilmesi gelir. Bu sùjeler başta sanık, savcı ve şahsi dava ile birlikte şahsi hak davası da açılması ve davada medeni sorumlu (yasanın deyişiiyle malen sorumlu) varsa, ona da bildirilmesi gerekir.

aa) Dava dilekçesinin sanığa bildirilmesi

Yetkili hakim birinci planda dava dilekçesini sanığa bildirecektir ve kendisinden dava dilekçesinde yüklenen fiil hakkında cevap vermesini isteyecektir. Ancak cevap için uygun bir sürenin saptanması gerekir. Bu süreyi saptamak yetkisi Ancakkan bir konudur. Fakat hakimin, sanığın, sanıkların ve olayın özelliklerini göz önünde tutarak, duruma uygun bir süre belirlemesi yerinde olur. İşte sanık böyle bir süre içinde, dava dilekçesinin gerek içeriğini ve gerek biçimini tartışma olanağını bulur.

bb) Dava dilekçesinin savcıya bildirilmesi

Yasaya göre dava dilekçesi savcıya da bildirilecektir (m.351). Ancak bu bildirmenin niteliği sanığa yapılan bildirmeden değışiktir, çünkü sanığa bu bildirme ile birlikte cevaç süresi de tanınırken, savcıya yapılan bildirmede, kamu iddiacısı olan savcının bu davadan haberi olması istenir. Bu farkın nedeni, savcının şahsi dava ilişkisinde birinci derecede, asal bir sùje olmayışıdır. Ancak savcının davanın açılmasından yargılamanın sonuçlanmasına kadar, kamu yararı gördüğünde yargılamaya katılabileceğini öngören yasa, açılan her şahsi davada dava dilekçesinin savcıya bildirilmesini zorunlu kılmıştır, çünkü her şahsi davanın kamu davasına dönüşme olasılığı vardır. Savcının dava dilekçesine cevap verme yükümü olmamasına rağmen, uygulamada savcıların, “kamu yararı görülmediğinden, iştirak edilmemiştir” biçiminde bir şerhle evrakı geri göndermeleri dikkati çekmektedir. Hiç cevap vermemek yerine, böyle bir cevabın, yargılamaya açıklık getirmesi açısından faydası vardır.

cc) Dava dilekçesinin şahsi hak davalısına bildirilmesi

Şahsi dava ile birlikte şahsi hak davası da açılmış ise, dilekçenin şahsi hak davalısına da bildirilmesi gerekir ve kendisinin hakimın saptayacağı süre içinde cevap vermesi istenir.

2. Yetkili Yargıcın Yapacağı Soruşturma

a) Sulh ve asliye hakimlerinin delil toplama yetkisi

Bu konu Türk hukukunda tartışmalıdır. Bir görüşe göre, sulh ve asliye hakimlerinin delil toplama yetkisi yoktur. Bu hakimler dava dilekçesini ilgililere bildirdikten ve bunlar da cevap verdikten ya da bu süre geçtikten sonra, bunlara bağlı olarak ya davanın reddine ya da duruşmanın açılmasına karar verebileceklerdir.

Bu konudaki karşı görüş, delillerin toplanabileceğini ileri sürerken, yasal bir metne bağlı kalış yerine, bu devrenin niteliğini esas almaktadır.

b) Sulh ve asliye hakimlerinin araştırma yükümü

Bu yargıçlar ilgililerin cevaplarını aldıktan ve gerekli gördükleri delilleri topladıktan sonra, uyuşmazlık hakkında sorsoruşturma yapılması ya da yapılmaması ve davanın reddedilmesine karar vermeleri gerekir. Ancak bu kararları vermeden önce, eldeki tüm verilere göre bir değerlendirme yapmaları gerekir. Bu değerlendirme şu noktaları kapsayacaktır.

- Hakim olumlu ve olumsuz yargılama koşullarının bulunup bulunmadığını araştıracaktır,

- Yargıç yine şahsi davaya ilişkin özel koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırarak, özellikle şahsi dava açan kişinin suçtan zarar gören niteliğine sahip olup olmadığını saptayacaktır,

- Yargıç şahsi dava dilekçesinde söz konusu edilen fiilin, şahsi dava yoluyla koğuşturulabilen fiillerden olup olmadığını araştıracaktır,

- Yargıç bütün bunlardan sonra, olayda yeterli şüphe bulunup bulunmadığını araştıracaktır.

3. Yetkili hakimlerin verebileceği kararlar

Bu kararlar, daha önce de başka konulardan söz ederken değinildiği gibi, davanın reddi, durması ve duruşmanın açılması kararlarıdır.

a) Davanın reddi kararı

Bu işin duruşmaya geçmeyeceğini, geçemeyeceğini belirtir, yukarıda (2 no.da) belirtildiği gibi çeşitli nedenlere dayanır. Niteliği açısından bu karar, ilksoruşturmada verilen sorsoruşturmanın açılması kararı gibidir. Bu nedenle onun gibi hukuki ve fiili nedenlere dayanabilir.

b) Durma kararı

Yasada açıkça yer almamış olmakla beraber, bazı yargılama engelleri çıktığında, bunların ortadan kalkmasının beklenmesi gerekiyorsa, davanın durmasına hakim karar verebilmelidir.

c) Duruşmanın açılması kararı

Hakim yaptığı araştırma sonucu, işin sorsoruşturmaya geçmesine bir engel olmadığı sonucuna ulaştığında ve sanık hakkında da yeterli şüphe bulunduğu anda, duruşmanın açılmasına karar vermesi gerekir. Bu kararlar da iş sorsoruşturma devresine geçer ve yargılama sürer.

Şahsi davada duruşma yapılabilmesi için mutlaka yetkili hakimnin duruşmanın açılması kararının bulunması gerekir. Bu nedenle şahsi davacının doğrudan doğruya mahkemeye verdiği dilekçe ile duruşma yapılarak karar verilmesi yasaya aykırıdır.

4. Kararların sonuçları

Sonuçlar denince bu kararlara karşı gidilebilecek yasalollar akla gelecektir.

a) Davanın reddi kararları

Bu karara karşı şahsi davacı itiraz yoluna başvurabilir. Ayrıca savcı da bu yola gidilebilir, fakat bu durumda savcı koğuşturmayı üzerine almış olur ve kamusal koğuşturma başlamış demektir (m.347/3). Red kararı yargılama nedenlerine dayanıyorsa, bunların ortadan kaldırılabilir nitelikte olup olmamasına göre sorun çözülür. Ortadan kaldırılabilir eksiklikler varsa, aynı fiilden ötürü yeniden dava açılabilir, aksi durumda açılmaz.

Red kararı kesinleşince, ancak yeni delil ve olay varsa yeni dava açılabilir. Hakim kamu davalık bir fiil olduğu için davanın reddine karar vermişse, bu karar savcıya bildirilmelidir, çünkü savcı isterse dava açabilecektir.

b) Davanın durması kararı

Bu karara karşı da itiraz yoluna başvurulabilir.

c) Duruşmanın açılması kararı

Sanık bu karara karşı yasaloluna gidemez.

VI- Şahsi Davada Duruşma

1. Kural Olarak Kamu Davasındaki Kuralların Uygulanması

Yetkili hakimin duruşmanın açılmasına karar vermesinden sonra, yasaya göre, kamu davasındaki kurallar uygulanır (m.353/1). Yasanın bu açıklaması bir açıdan eksik bir açıklama-dır, çünkü bu sınırlı bir uygulamadır. Şahsi davaya özgü istisnalar vardır.

2. Delillerin Ortaya Konulması

a) Tanık ve bilirkişilerin mahkeme tarafından çağrılması

Yasa bu görevi mahkeme başkanına veriyor (m.355/1), ancak tek hakimli mahkemelerde bu görevi bu hakim yapacaktır. Ayrıca yasada yalnız tanık ve bilirkişilerin çağrılmasından söz edilmektedir, ancak bundan tüm delilleri anlamak gerekir.

b) Şahsi davacı ve sanığın da delil ortaya koyma yetkisinin varlığı

Yasada delillerin sağlanma yetkisinin yalnız mahkeme başkanında olmadığı da açıklanmıştır (m.355/2). Buna göre taraflar da, gerek sanık ve gerek şahsi davacı da delil ortaya koyma yetkisine sahiptirler. Bunun için ellerinde iki yol vardır: Birinci yol, çağrılmasını istedikleri tanık ve bilirkişilerin ve toplanmasını istedikleri diğer delilleri mahkemeye bildirmek ve mahkemenin bunları sağlamasıdır. Burada yasanın 212 nci maddesi benzetme yoluyla uygulanacaktır.

Tarafların delil toplanması konusunda yararlanacakları ikinci yol, mahkemenin delil toplanmasını reddetmesi durumunda, tarafların doğrudan doğruya delillerini davet ettirebilmeleri ya da onları duruşmaya beraberlerinde getirebilmeleridir. Bu konuda da yasanın 213 üncü maddesi yine benzetme yoluyla uygulanmış olmaktadır.

c) Serbest delil ilkesinin uygulanması

Şahsi dava da bir ceza davası olduğundan, amacı maddi gerçeği araştırmaktır. Bu nedenle şahsi davada da herşey delil olur.

3. Fiilin Niteliğinin Değişmesi

Şahsi davada da davacının dilekçesinde belirttiği ve hakim duruşmanın açılmasına karar verdiği fiilin niteliğinin duruşmada değişmesi olasılığı vardır. Bu durumda hukukumuzda aynen ka-

mu davasındaki ilkeler uygulanacak ve sanık yasanın 258 inci maddesinde kendisine tanınan yetkileri kullanabilecektir. Bu yetkilerin başında da sanığın, yeni nitelermeye uygun savunmasının hazırlayamadığı için, duruşmanın başka bir güne bırakılmasını isteme yetkisi gelir (m.258/3). Ancak bunun için sanığa yüklenen fiilin aynı kalması, fakat bunun yalnızca niteliğinin değişmesi gerektiğine dikkat edilmelidir. Aksine sanığın suçlandığı fiil değiştiğinde, davaya bakan mahkeme o fiili yargılayamaz, yeni fiil için yeni bir davanın açılması gerekir (m.150, 257).

4. Şahsi Davalık Bir Fiile İlişkin Yargılamanın Ağır Ceza Mahkemesinde Görülen Bir İşle Birleştirilmesi Yasağı

Yasa bunu yasaklamaktadır (m.353/2). Ayrıca yasanın açık yazılışı karşısında, yalnız ağırceza mahkemesinin yetkisine giren fiiller değil, fakat başka nedenlerle, örneğin ağırcezalık olmayan fiillerin ağırcezalık fiillerle ağırceza mahkemesinde birleştirilerek görülmesi, ya da davanın görevsizlik kararıyla ağırceza mahkemesine gönderilmesi (m.263), yahut davanın yanlış açılması, yahut sırf sanığın sıfatından (şahıs bakımından yetki kurallarının uygulanması) ötürü davanın ağırceza mahkemesinde görülmesi gibi durumlarda sözü geçen birleştirme yasağı uygulanacaktır.

5. Şahsi Davacının Savcının Yerini Alması

a) Şahsi davacının kamu davasındaki savcı gibi dinlenmesi

Bu durum yasanın 354 üncü maddesinin yaptığı göndermenin sonucudur, çünkü bu maddede şahsi davacının kamu davasındaki savcı gibi dinleneceği açıklanmaktadır. Şahsi davacının yetkilerine gelince, duruşmada sanığa, tanığa ve bilirkişiye soru sormak hakkına sahiptir (m.233); yine duruşmanın yönetimi konusunda başkan tarafından alınan bir tedbire itiraz edebilir ve bu konuda mahkemenin bir karar vermesi gerekir (m.231). Şahsi da-

vacı, daha önce de üzerinde de durduğumuz gibi, delil ileri sürebilir. Ayrıca sanığın başka bir fiil daha işlemiş olduğu duruşmada ortaya çıkarsa, bu konuda da yargılama yapılmasını isteyebilir (m.259). Ancak bu fiilin de şahsi davalık fiillerden olması zorunludur. Ayrıca şikayet koşuluna bağlı şahsi dava yoluyla koğuşturulan fiiller açısından bu koşulun duruşmada gerçekleşmesi gerekir. Son olarak da şahsi davacı da savcı gibi, delillerin ileri sürülmesi ve tartışılması sonuçlandıktan sonra, esas hakkındaki mütalaasını bildirecektir (m.251/1). Şahsi davacı yananın 232 nci maddesinde düzenlenen çapraz sorguya katılamaz, fakat bunun onun adına duruşmada birlikte bulunduğu yasal temsilcisi ya da kendisini temsil eden vekili tarafından gerçekleştirilmesi gerekir.

b) Kamu davasında savcıya bildirilen kararların şahsi davacıya bildirilmesi

Bu bildirme için de kural olarak iki yol vardır: tefhim ve tebliğ. Davacı kendisini bir avukat ya da dava vekili tarafından temsil ettirmişse, kararlar hazır bulunan temsilciye tefhim edilebileceği gibi, temsilciye tebliğ de edilebilir. Temsilciye yapılmış bu tür bildirimler şahsi davacıya yapılmış gibidir (m.348/2). Ancak şahsi davacı temsil edilmesine rağmen, yine de temsilciye değil, şahsi davacıya da bildirilmesi olanağı vardır ve geçerlidir. Ancak kararların savcıya bildirilmesi, gösterme yoluyla yapılabildiği halde (Tebliğat K., 43), bu yol şahsi davacı için uygulanamaz, kararların şahsi davacıya tebliğ ya da tefhim yoluyla bildirilmesi gerekir.

6. Şahsi Davacının Savcının Yerini Almasının İstisnaları

a) Celpnamelerin zabıt katibi tarafından çıkarılması

Savcı şahsi davada taraf olmadığından, yasada celpnamelerin mahkemenin zabıt katibi tarafından yazılması gerektiği açıklanmıştır (m.354/2). Hatta yasada tebligatı da zabıt katibinin yapacağı yazılıdır, ancak Tebliğat Kanununa göre bildirmeler PTT aracılığıyla yapılacağından, zabıt katibinin görevi davetiyeleri (celpnameleri) hazırlayıp PTT'ye vermektir

b) Davacıyı duruşma için tebliğ edilen celpname ile duruşma arasında en az bir hafta bulunması

Kamu davasının aksine, bu süre şahsi davada sanık için değil, fakat davacı için kabul edilmiştir. Bunun nedeni, şahsi davada sanık, dava açıldığında, dava dilekçesi kendisine bildirilip buna cevap vermesi istendiğinden, daha önce davadan haberli kılınmıştır. Fakat şahsi davacı davasını açtıktan sonra, gelişmeden haberli olmadığından, iş duruşmaya geldiğinde, yeterince hazırlanabilmesi için, kendisine bir haftalık bir süre tanınmaktadır.

Sözü geçen süreye uyulmadığında, davacı duruşmanın ertelenmesini isteyebilir (210 uncu maddenin benzetme yoluyla uygulanmasının sonucu), aynen kamu davasındaki sanığın bunu isteyebildiği gibi.

c) Şahsi davacının dava dosyasını inceleme yetkisi

Yasa bu yetkiyi oldukça sınırlandırmış gözükmektedir, çünkü davacının ya da onun temsilcilerinin (avukat ya da dava vekili) dava dosyasını incelemeleri, hakim in iznine bağlı olduğu gibi, mahkemenin zabıt katibinin hazır bulunması da şarttır. Demek oluyor ki şahsi davacı ya da temsilciler hakimden izin almaksızın dava dosyasını inceleyemezler.

ç) Şahsi davacının güvence verme zorunluğu

Savcının aksine, şahsi davacı belirli durumlarda, dava açtığı anda güvence vermek zorundadır. Oysa savcının böyle bir yükümü yoktur. Şahsi davacının güvence vermesi yükümü daha önce incelenmişti.

d) Şahsi davacının dava açmasının takdirine bağlı olması

Kamu davasında savcı, yasada aksi yazılı olmadıkça (m.149/1), yeterli şüphe nedenlerini elde ettiğinde, dava açmak zorunda olduğu halde (m.148/2), şahsi davacının böyle bir yükümü

yoktur. Kişi bu konuda ihtiyari yetkiye sahiptir, isterse dava açar, istemezse açmaz. Hatta şahsi davalık fiillerin çoğu koğuşturması şikayete bağlı fiiller olduklarından, koğuşturmada kamu yararı olsa bile, kişi şikayet hakkını kullanmadıkça, savcı bu fiili koğuşturamaz (m.346).

e) Şahsi davacının sanık lehine delil toplama yükümü olmayışı

Kamu davasında savcı yalnız sanık aleyhine değil, fakat sanık lehine de soruşturma yapar, kaybolmasından korkulan delillerin toplanmasına ve ele geçirilmesine çalışır (m.153/2). Bu görev savcının kamu iddiacısı oluşunun ve her koğuşturmanın kamu yararına oluşunun bir sonucudur. Oysa şahsi davacının sanık lehine delil toplamak ve soruşturma yapmak yükümü yoktur, o yalnız kendi çıkarına olacak hususları araştırır ve kendine faydalı delilleri getirir. Bu sonuç, şahsi davanın iddia makamında kişinin tek başına yer aldığı bir yargılama türü oluşunun bir yansımasıdır.

f) Şahsi davacının memurların ve kolluğun yardımından faydalanamaması

Savcılar soruşturma yaparken tüm memurlardan ve kolluktan her çeşit bilgiyi alabilip, onların yardımından faydalanabilirken (m.154/1, 2), şahsi davacıların böyle bir yetkileri söz konusu değildir. Kişi, şahsi dava için ancak kendi olanakları ile davasını hazırlayabilir. Savcının bu yetkilerle donatılmış olması, onun kamu yararına iddia görevi yapan, devletin resmi memuru oluşunun bir sonucudur. Oysa şahsi davacı olan kişi açısından bu durum söz konusu değildir.

g) Şahsi davacının açtığı davayı geri almak yetkisinin varlığı

Savcı açtığı bir kamu davasını asla geri alamazken, şahsi davacı davasını, kural olarak her zaman geri alabilir (m.361/1).

7. Tarafların Duruşmada Hazır Bulunmaları ve Temsilcileri

a) Şahsi davacı yönünden

Şahsi davacı duruşmada bizzat hazır bulunabilir. Bu durumda yetkilerini kendisi kullanır. Bununla beraber şahsi davacının yanında bir temsilci ile birlikte (yasanın 361 inci maddesinde hatalı olarak şahsi davacının müdafii deniyor, oysa davacı açısından müdafii söz konusu olamaz), duruşmada hazır bulunması da olanaklıdır. Bu temsilcinin bir avukat ya da davavekili olması gerekir. Davacı karı ise yanında kocasının ya da kanuni müşavirlerinin temsilci olarak bulunması, 361 inci maddenin yazılışı karşısında olanaksızdır.

Mahkeme davacının bizzat hazır bulunmasını da emredebilir (m.356/2). Bu emre rağmen davacı duruşmada hazır bulunmaz, fakat temsilci gönderirse, mahkemenin emrine uymuş olmaz ve gelmemenin yasal sonuçlarına katlanması gerekir. Bu sonuç, bizzat duruşmada hazır bulunmayan, kendisini bir temsilci ile temsil ettirmeyen, ya da mahkemenin bizzat hazır bulunmasını emrettiği davacının, duruşmanın herhangi bir oturumunda hazır bulunmaması durumuyla aynıdır: Davacı davasını geri almış sayılır (m.361/2). Bunun dışında davacı için başka bir işlem yapılamaz, örneğin onun zorla getirilmesi gibi, çünkü davacı davasını sonuçlandırmak zorunda değildir.

b) Sanık yönünden

Sanık da bizzat hazır bulunabilir, fakat yanında bir avukat ya da davavekili ile birlikte duruşmada hazır bulunması da olanaklıdır (m.356/1).

Bunun dışında sanığın bizzat hazır bulunmayarak kendini bir avukat ile savunması olanağı da vardır (m.356/1).

Şahsi davacıda olduğu gibi, mahkeme sanığın da duruşmada bizzat hazır bulunmasını emredebilir. Bu emre uyarak sanık bizzat

hazır bulunursa, sorun yoktur. Fakat sanık bu emre uymazsa, mahkeme onun zorla getirilmesine karar verebilir (m.356/2).

Bu kuralların yanında, şahsi davada da sanık açısından, kamu davasındaki sanıkların hazır bulunmaları ve bunun sonuçları da uygulama alanı bulabilir.

8. Duruşmanın Sona Ermesi

Bu konu şahsi davada bir özellik göstermez. Delillerin tartışılması sonuçlandıktan sonra, davacı savcının esas hakkındaki mütalaasına benzer biçimde son sözlerini söyler. Sanık da buna karşı ya bizzat ya da müdafii yardımıyla (m.251/3) savunmasını yapar (m.251). Son söz hakkı sanığındır (m. 251/2), doğaldır ki bu hakkı yalnız duruşmada hazır bulunan sanık kullanabilir.

Sonra mahkeme duruşmanın sona erdiğini belirtir ve son kararını verir (m.253/1).

VII- Şahsi Davanın Sona Ermesi ve Yasayolları

A- ŞAHSİ DAVANIN SONA ERMESİ

Şahsi davanın sona erkemi nedenleri incelenirken, ikili bir ayırım yapılabilir. Bu ayırım içinde birinci ana bölüm, genel nedenlere göre sona erme, ikinci bölümde ise, şahsi davaya özgü nedenlerle sona erme yer alabilir.

1. Genel nedenlerle sona erme

Bu bölüm içinde beraat, mahkumiyet, düşme ve red kararları ile sona erme akla gelebilir.

a) Beraat kararı ile (CMUK 253/2)

Kamu davasında olduğu gibi, şahsi davada da amaç, uyumsuzluğu doğrudan doğruya çözmek ve fiilin suç olduğu ya da olmadığı konusunda bir sonuca varmaktır. İşte beraat kararı sanığın fiilinin doğrudan doğruya yargılanması sonucu, fiili sanığın işleme-

diği, fiilin suç teşkil etmediği ya da fiili sanığın işleyip işlemediğinin kesinlikle anlaşılabilmesi nedenlerine dayanan ve sanığı temize çıkaran bir son karardır (m.253/2).

b) Mahkumiyet kararı ile (CMUK 253/2)

Beraat kararının aksine, mahkumiyet kararında, sanığın fiili işlediği ve fiilin suç teşkil ettiği ve sanığın da ceza sorumluluğu olduğu sabit olur. Bu durumda da uyuşmazlık yine doğrudan doğruya yargılanmış olur ve sanık hakkında bir yaptırımın uygulanmasına karar verilir (m.253/2).

c) Düşme kararı ile (CMUK 253/5)

Kamu davasında olduğu gibi, şahsi davada da bazı durumlarda mahkemelerin düşme kararı vermesi ile şahsi davanın sona ermesi olanaklıdır. Düşme kararı, yasada da açıklandığı üzere, bir son karardır (m.253/5), yani uyuşmazlığı çözen bir karardır. Ancak düşme kararlarının özelliği, beraat ve mahkumiyet kararının aksine, uyuşmazlığı doğrudan doğruya çözmeyip, uyuşmazlığın çözülemeyecek cinsten bir uyuşmazlık olduğunu, bir başka söyleyişle uyuşmazlığın çözülmesine bazı nedenlerin engel olduğunu belirtmesidir. Bu niteliği açısından düşme kararı uyuşmazlığı dolayısıyla çözen bir karardır.

ç) Red kararı ile (CMUK 253/3)

Bir son karar olarak red kararı yasaya 1973 değişikliğinde girmiştir. Yasada bu konuda, "aynı konuda, aynı sanık için evvelce verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava var ise, davanın reddine karar verilir," denmektedir (m.253/3). Bu nitelikteki bir red kararı, gerek kamu davasında ve gerek şahsi davada uygulama alanı bulan bir genel sona erme nedenidir. Bu biçimdeki red kararı, aynı sanık hakkında, aynı fiilden dolayı bir kesin hüküm bulunması ya da dava açılmış olması nedenlerine dayanmaktadır. Demek ki red kararları özellikle daha önceki bir kesin hükme dayandığın-

dan, kesin hükmün önleme etkisini kabul ederek, aynı sanık için aynı fiilden ötürü ikinci bir koğuşturma ve yargılamayı engellemek amacındadır.

Red kararı ile yargılamaya son vermek, şahsi davaya özgü nedenle red (m.352) ile karıştırılmamalıdır. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi, şahsi davanın reddi, şahsi dava açıldıktan sonra, yetkili hakim in yaptığı soruşturma sonunda, duruşmanın açılması sonucunu doğuran, bir karardır. Oysa biraz önce üzerinde durduğumuz davanın reddi kararı, kamu davasında ve şahsi davada uygulanabilen bir nedendir. Oysa şahsi davanın reddi kararı, hakim in iş sonuşturmayaya geçmeden önce verdiği bir karar olup bir sonkarar değildir ve ancak şahsi davada uygulama alanı bulabilir. 253 üncü maddede yeralan davanın reddi kararı ise mahkemenin duruşmada verdiği bir karardır. Ayrıca bu kararların dayandığı temeller de farklıdır.

2. Şahsi davaya özgü nedenlerle sona erme

Bu altbölümde, şahsi davanın duruşmadan önce reddi (m.352), şahsi davacının davasını geri alması, savcının şahsi davaya katılarak bunu kamu davasına dönüştürmesi ve şahsi davanın duruşmada durdurulması (m.359) üzerinde durulabilir.

a) Duruşma açılmadan önce red (m.352)

Bu neden, şahsi davayı sona erdiren nedenlerin başında gelir. Daha önce incelenmiş ve biraz önce de davanın reddinden söz ederken karşılaşması yapılmıştı.

b) Gerialma

Açılmış şahsi davanın davacı tarafından gerialınması da olanaklıdır. Gerialma da şahsi davayı sona erdiren bir nedendir.

c) Savcının şahsi davaya katılarak bunu kamu davasına dönüştürmesi

Bu durum şahsi davaya özgü, bunu sonaerdiren bir nedendir. Ancak bugüne kadar bu nedene, şahsi davayı sonaerdiren nedenler arasında yer verilmiş değildir. Fakat savcının şahsi davaya katılması ile şahsi dava sonaermekte ve bir kamu davası ortaya çıkmakta ve kişinin şahsi davası da müdahale yoluyla davaya dönüştüğünden, bu iki dava birlikte sürdürülmektedir.

Yasamıza göre savcının katılması ile bir şahsi dava iki biçimde sona erer:

a) Savcının yargılama sırasında bir beyanla yargılamaya katılması,

b) Savcının yasayollarından birine başvurması.

“Savcının şahsi davadaki durumu” başlığı altında, bu her iki neden daha önce açıklanmıştı.

c) Duruşmada yargılamanın durması (m. 359)

Yargılamanın şahsi davaya özgü nedenlerle sonaermesi içinde en belirgin olanı ve en çok uygulananı budur. Bir şahsi davanın duruşma devresinde, mahkeme bakmakta olduğu davanın konusunu oluşturan fiilin şahsi dava yoluyla koğuşturulan fiillerden olmadığı kanısına varırsa, yargılamanın durmasına (yasanın deyişiyile, usule ait muamelelerin durdurulmasına) karar verecek ve dosyayı savcılığa gönderecektir (m.359). Demek ki duruşmada yargılamanın durması adını verdiğim bu sona erme nedeninin uygulama koşulları, duruşmada, mahkeme tarafından, uyuşmazlık konusu fiilin şahsi davalık olmaması nedeniyle yargılamanın durdurulması olmaktadır. Açılan dava üzerine incelemesini yapan hakim, fiilin şahsi davalık olmadığını saptarsa, davanın reddine karar verir (m.352). Çünkü 359 uncu maddenin uygulanabilmesi için, yani yargılamanın durmasına karar verilebilmesi için, şahsi davanın duruşma devresinde olmak zorunludur. Duruşma devresinden önce buna olanak yoktur. Bundan da anlaşılacağı üzere, yargılamayı durdurup buna kamu davası olarak devam edilmesi yetkisi, ancak mahkeme tarafından duruşmada kullanılabilen bir yetkidir.

Mahkeme tarafından durma kararı verilip dosya savcılığa gönderildikten sonra, savcının koğuşturmaya sürdürmek zorunda olup olmadığı tartışmalıdır.

Durma kararından sonra dosya savcıya geldiğinde, savcı koğuşturmaya zorunlu olmazsa, bu dava nasıl sona erecektir, sorusuna da yanıt aramak zorundayız. Sonsoruşturmaya gelmiş bir işte savcı koğuşturmama kararı mı verecektir, yoksa hiçbir karar vermeyecek midir? Açılmış bir davada hiçbir karar vermemek olmaz, çünkü davanın bir kararla sonuçlandırılması zorunludur.

Mahkeme şahsi davada sonkararını vermiş, bu karar temyiz edilmiş ve fiilin şahsi davalık olmadığı nedeniyle bozulmuş olursa, dosya mahkemeye geldiğinde, mahkeme bu görüşe uyduğunda, 359 uncu maddeyi uygulayabilir ve durma kararı verebilir. Demek ki 359 uncu madde bozmadan sonra da uygulanabilen bir kuraldır.

Mahkeme birden çok şahsi davalık fiili birleştirmiş ve bunları birlikte yargılamakta iken, bu fiillerden biri ya da bazılarının şahsi dava yoluyla yargılanamayacak olduğunu saptarsa, önce davaların ayrılmasına karar vermeli, sonra şahsi davalık olmayan fiil için durma kararı vererek dosyayı savcılığa göndermeli ve diğer fiiller için yargılamayı sürdürmelidir.

B- YASAYOLLARI

1. Şahsi dava nedeniyle yasayoluna başvurabilecekler ve bunun biçimi

Yasa, yasayoluna başvurabilecekleri şahsi davacı, onun avukatı ya da davavekili olarak belirtmiştir (m. 360/4). Maddede belirtilenler şahsi davacının kendi iradesiyle atadığı kimselerdir. Şayet şahsi davacının bir yasal temsilcisi varsa, doğaldır ki yasayoluna başvurmak da ona ait bir yetki olacaktır. 3842 sayılı yasa 291 inci maddeyi değiştirmiş, eşlerin birbirleri için kanun yoluna gitmelerini kabul etmiştir. Önceki düzenlemede yer alan karı-koca farkı kaldırılmıştır. Bu kuralla yasayolunda yasa eşi diğer eşin temsilci-

liği ödevini vermiştir. Ancak bu temsilcilik yasayolundaki yardım-
cılıkla sınırlı olarak uygulama alanı bulur.

Şahsi davacının yasayolu istemini iki biçimde yapması öngö-
rölmüştür (m.360/4). Bunlar yazılı ve sözlü başvurma durumları-
dır. Yazılı başvurma dilekçe ile yapılır; sözlü başvurma ise tutana-
đa geçirilecek beyanın mahkeme katibine yapılması ile gerçekteşir.
Sözlü başvurma üzerine düzenlenen tutanak mahkeme başkanı ya
da hakime onaylatılır (m.360/4).

Yasa şahsi davada yasayoluna başvurabileceklerden ve bu-
nun biçiminden söz ederken, temyiz ve yargılamanın yenilenmesi-
ni göz önünde tutmuş gözüküyor. Fakat bunun tüm yasayolları
açısından geçerli olması gerekir. Yasanın diğer yasayollarını say-
mamış olması, bunlar için aynı yöntemlerin geçerli olmadığı anla-
mına gelmelidir.

2. Şahsi davacının savcının başvurabileceği yasayolları- na başvurabilmesi.

Yasa ayrıklar dışında, kişisel iddiacı olan şahsi davacıyı, ka-
musal iddiacı olan savcı ile bir tuttuğunu, yasayollarına başvurma
yetkisini düzenlerken de göstermiş, savcıya açık olan yasayollarını
şahsi davacıya da açmıştır (m. 360/1).

3. Temyiz dilekçesi ya da layihasının bildirilmesi ve Yar- gıtay'a gönderilmesi

Temyiz dilekçesi ve varsa temyiz layihası karşı tarafa mahke-
me katibi tarafından bildirilecektir (m. 360/son). Bu bildirme üze-
rine taraflar buna bir hafta içinde yazılı olarak cevap verebilirler
(m. 316/1, son cümle). Cevap veren sanık ise, zabıt katibine be-
yanda bulunması ve bu beyanın tutanağa geçirilmesi ile de olanak-
lıdır (m.316/2). Cevap layihası verildikten ya da bunun belirli olan
süresi geçtikten sonra, dava dosyası savcılık tarafından Yargıtay'a
sunulmak üzere C. Başsavcılığına gönderilecektir (m.360'ın yaptı-
đı yollama nedeniyle, m.316/son).

Yasa, yasayoluna başvurma üzerine yapılacak işlemleri düzenlerken, temyiz yolundan söz etmekte ve yasayolu kuralları içinde de temyize ilişkin kurallara yollama yapmaktadır (m.316). Bu durum, şahsi davada bu işlemlerin yapılmasını yasanın yalnızca temyiz yolunda gerçekleşmesini istediği biçimde yorumlanabilir mi, yoksa yasa bu en belirgin ve en çok uygulanan yasayolu olduğu için mi temyizden söz etmeyi yeğlemiştir? Yasada gerçekten diğer yasayollarında da, başvurma üzerine, özellikle başvurmanın karşı tarafa bildirilmesi gibi işlemler yer almaktadır. Örneğin itirazda olduğu gibi (m.301).

Kanımcı şahsi davada da temyiz dışındaki yasayollarında da temyiz yolunda belirtilen savcı yardımından yararlanma, gerektiğinde uygulanabilecektir. Yasanın bu alanda yalnız temyizden söz etmesi, diğer yasayollarında bunu kapatmak istediği biçiminde yorumlanamaz.

4. Şahsi davacı tarafından aleyhine yasayoluna başvuran bir kararın sanık çıkarına da bozulabilmesi

Yasa bu durumu, bu ilkeyi düzenlediği 294 üncü maddeye yollama yaparak belirtmeyi uygun görmüştür (m.360/3). Buna göre yasayolu yargılamasını yapan yargı organı davacının istemi ile bağlı olmamakta, istemin aksine, sanığın çıkarına da karar verebilmektedir. Bu karar da bozma ya da ıslah, iyileştirme (yasanın deyişiyle tadil) biçiminde olabilmektedir.

5. Şahsi davacının mahkumun aleyhine yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilmesi

Yasa bunu açık bir kuralla belirtiyor (m.360/2). Ancak şahsi davacının mahkumun aleyhine yaptığı yargılamanın yenilenmesi isteğinin, onun çıkarına sonuçlanması olanağı vardır. Mahkumiyetten sonra kaybolan deliller yargılamanın yenilenmesinin lehe sonuçlanmasını gerçekleştirebilir. Nasıl ki şahsi davacı sanık aleyhine yasayoluna gider ve yasayolu yargılaması sanığın çıkarına sonuçlanabilirse, burada da aynı sonuç doğabilir.

VIII- Şahsi Davada Yargılama Önlemleri

Tutuklama mümkün değildir; 356 ncı maddeden bu sonuç çıkmaktadır. Ayrıca uygulama da aynı yöndedir.

Arama açısından ilginç nokta, sanığın yakalanması için aramanın yapılamayacağıdır, çünkü şahsi davalık fiillerde yakalama ancak çok sınırlı koşullar içinde olanaklı olan bir önlemdir (m.127/2).

Yurt dışına çıkarmama önlemi de şahsi davada uygulama alanı bulabilmelidir. Aslında yasamızda yer almayan, fakat Pasaport Kanununun kurallarından doğan bu yargılama önleminin şahsi dava nedeniyle uygulanabilip uygulanamayacağı konusunda bu yasada bir açıklık yoktur. Fakat yurtdışına çıkarmama, tutuklamanın amacına daha hafif bir önlemlerle varılabilecek olan durumlarda uygulanabilen bir önlemdir. Bu nedenle bu önlem şahsi davada da uygulanabilmelidir, çünkü bunun yasaklandığını, bir başka söyleyişle, bu önlemin uygulanmak istenmediğini gösteren herhangi bir durum Pasaport Kanununda yoktur. Ancak bu önlemi de uygularken, orantılılık ilkesinin iyi değerlendirilmesi zorunludur.

B. MÜDAHALE YOLUYLA DAVA

- * Suçtan zarar görenin(SZG) savcının yanında iddia görevi yaptığı bir davadır.
- * Savcı kamu davasını açtıktan sonra mümkündür.
- * Davaya bir dilekçe ile açılır.
- * Mahkemenin müdahillğe karar vermesinden sonra, yargılamada taraf sıfatı kazanılır ve haklar kullanılabilir.
- * Müdahil/vekili davayı takip etmek zorunda değildir.
- * Her türlü kanun yoluna başvurabilir. Ancak duruşmalı temyiz incelemesinde hazır bulunamaz.

I- Kavram

Yasada yer alan özel yargılama yollarından biridir. Müdahale yoluyla dava, suçtan zarar görenin, savcının açtığı kamu davasına katılarak onunla birlikte iddia görevini yaptığı bir yargılama türüdür. Bu varsayımda bir kamu davası ile bir kişinin açtığı ceza davası birlikte yürümektedir. SZG, savcının yanında iddia görevinin yerine getirilmesinde savcıya destek olmaktadır. Fakat belirtmek gerekir ki, bu yargılama türünde müdahil adını alan SZG yargılama sırasında kendi çıkarını korumak amacını taşımaktadır.

Müdahalenin kişilere, suçtan zarar görenlere, bu suçu işleyenlerin yargılmasına katılmak yetkisi verilerek, onların bizzat ihkaki hakka başvurmalarını önlemek amacı olduğu ileri sürülmektedir. Suçtan zarar görenin de iddiacı olarak etkili olacağı bir yargılama sonunda, suçlunun cezalandırılması, kişiyi bir anlamda tatmin edebilecektir. Öte yandan suçtan zarar görenin yargılamaya katabileceği delillerle maddi gerçeğin ortaya çıkması da kolaylaşabilecektir.

II- Davanın açılması

1. Davacılık koşulları

Bunlar, şahsi davacı olabilme koşulları ile aynıdır. Her iki yargılama türünde de SZG kişi iddia faaliyetinde bulunduğundan, bu aynılığı doğal karşılamak gerekir.

Müdahale davasını açabilmek için suçtan zarar görmek, sağ olmak, dava ehliyetine sahip olmak (temyiz kudretine sahip olmak, ergin olmak ve medeni hakları kullanmaktan kısıtlı olmamak) koşulları aranacaktır. SZG ergin değilse, davayı yasal temsilcinin açması gerekir. Yasada bu konuda açıklık yoksa da, şahsi davadaki kural (m.344/2) burada benzetme (kıyas) yoluyla uygulanır.

2. Biçimi

Müdahale davası bir dilekçeyle açılmalıdır.

Davacının istemi konusunda savcının mütalaası alındıktan

sonra davanın kabulü ya da reddi konusunda karar verilir (m.366/2).

Dava dilekçesinde özellikle suçtan zarar görme koşulunun açıkça belirtilmesi gerekir, çünkü müdahale yoluyla davanın temeli bir suçtan zarar görmeye dayanmaktadır. Ayrıca sanığın cezalandırılmasını istemek de zorunludur.

Ceza yargılamasında müdahillik sıfatının kazanılması için, mahkemenin kararı şarttır. Bu noktada müdahale isteminde bulunmak ile, müdahil olmak birbirinden ayrı mütalaa edilmelidir. SZG olduğunu iddia eden kişi, açılmış bir kamu davasına müdahil olarak katılmak isteyebilecektir. Bu istemini yargı organına bildirdiğinde, yargı organı bu kişinin yargılama konusu olayda zarar gören sıfatını taşıyıp taşımadığını ve müdahilliğin diğer koşullarını inceleyecek ve müdahale konusundaki kararını verecektir.

Bu karar müdahilliğin kabulü biçiminde olduğunda, SZG artık ceza yargılamasında süje durumuna gelecek ve yasanın müdahile tanıdığı yetkileri kullanabilecektir. Müdahilliğin kabul edilmediği bir durumda, kişinin yargılamada rol oynaması mümkün değildir.

3. Süre

Yasa, kamu davasına katılmaktan söz etmektedir. Bu nedenle müdahale isteminde bulunabilmek için, bir kamu davasının açılmış olması şarttır. Kamu davası açılmadan önce müdahale isteminde bulunulsa bile, dava açılmadan önce müdahil sıfatının alınması mümkün değildir. Müdahale istemi soruşturmanın her durumunda yapılabilecektir (m.365). Bu demektir ki, sonsoruşturma sonuçlanıncaya kadar, müdahale isteminde bulunmak mümkündür. Demek ki kamu davasının açılmasından başlayarak sonsoruşturma bitinceye kadar istekte bulunulabilecektir.

Sonsoruşturmadan sonra bir yasayolunda yargılama sürerken istekte bulunmak mümkün değildir. Ayrıca verilmiş olan son-

kararı temyiz ederek, bu irade açıklamasıyla birlikte müdahale isteminde bulunmak da bizim sistemimizde mümkün kılınmamıştır. Fakat Yargıtay'da yapılan yargılama sonunda mahkemenin son kararı bozulduğunda, yargılama alt mahkemede yeniden başlayabileceğinden, müdahale istemek mümkündür.

III- Yargılama

1. Kamu davasıyla birleşik yargılama

Müdahale yoluyla yargılama kavramının temelinde, kamu davası ile birleşik bir yargılama oluşu yatmaktadır. Burada adeta bir kişinin açtığı bir "şahsi dava" ile bir savcının açtığı bir kamu davası birleştirilmiş durumdadır. Fakat belirtmek gerekir ki, müdahale yoluyla davada tam bir şahsi dava durumu görmek mümkün değildir. Şahsi dava SZG'nin tek başına açıp yürüttüğü bir ceza davası iken, müdahale yoluyla dava, savcının desteğinde yürüyen bir ceza davasıdır. Gerçekten kamu davasının olmadığı zaman, müdahale yoluyla davadan söz etmek mümkün değildir.

Müdahalenin kamu davasıyla birleşmiş oluşunun sonucu olarak, bu yargılamada –istisnai durumlar dışında- (müdahilin davasını geri alması gibi) kamu davasının kuralları uygulanır. Fakat yine de müdahilin özel kişi oluşunun etkileri görülür. Bu bakımdan müdahile özel bir statü tanınır.

2. Müdahilin özel statüsü

Müdahil şahsi davacının haklarından yararlanır (m.367). Fakat onun durumu şahsi davacıdan daha iyidir, çünkü müdahil yargılama sırasında hazır bulunmak zorunda değildir (m.370). Ayrıca güvence de vermez (m.366/son).

3. Müdahalenin yargılamayı durdurmayaacağı

Yasa bu ilkeyi koymakla müdahalenin kamu davasının yanında ikinci derecede önemli bir dava olduğunu belirtmiştir (m.

368). SZG müdahale isteminde bulunup bu sıfat kendisine mahkemenin kararıyla verildiğinde, yargılama ne durumdaysa müdahil o durumdan itibaren katılmış olur. Hatta önceden belirlenmiş duruşma günü ya da yapılması öngörülen bazı işlemler, vakit darlığından ötürü müdahile bildirilemeyecek ise ya da müdahilin çağrılması aynı nedenle mümkün olmazsa, gerek duruşma gerek işlemler belirli günde yapılır (m. 368).

4. Müdahilin davasını geri alması

Şahsi davacı gibi müdahil de davasını geri alabilir (m. 372). Davanın geri alınmasıyla müdahillik statüsü sona erer.

5. Kararların müdahile bildirimi

Müdahaleden önce alınıp da savcıya bildirilmiş olan kararlar müdahile bildirilmeyecektir (m. 369). Bu durum da müdahilin yargılamaya katıldığı andan sonraki davacılık statüsü gereğince, önceki işlemler hakkında söz sahibi olmadığı anlamını taşır.

Mahkeme sonkararını verdiğiğinde, müdahil hazır değilse, ya da temsilcisi de duruşmada bulunmamışsa, sonkarar kendisine bildirilecektir (m. 379). Hazır bulunmak yükümü olmayan müdahilin sonkarardan haberli kılınması, onun yasayollarına gidebilmesini sağlamak içindir.

IV- Müdahilin yasayollarından yararlanması

Müdahil savcıdan bağımsız olarak yasayollarına başvurabilir (m. 371). Bu onun davacılık statüsünün bir sonucudur, çünkü yargılamaya taraf olarak katılanlar, verilen kararları yasayollarında tartışmak hakkına da sahiptirler. Hatta yasa, müdahilin başvurusu üzerine verilmiş olan karar bozulduğunda, savcının işi takip etmek zorunda olduğunu da açıklamıştır (m.371).

Bir tek duruşma yasayoluna başvurmak bakımından müdahilin savcıya bağlı kılındığı dikkati çekmektedir. Bu da müdahale-

den önce verilmiş olan bir karara karşı yasayoluna başvurmak için, müdahil savcının bağlı olduğu süreyle bağlı tutulmuştur. Savcının süreyi geçirmiş olması, müdahilin de bu haktan yararlanamamasını gerektirecektir (m. 369). Böyle bir süre işlerken müdahil sıfatını kazanan bir kişi, savcıyla birlikte, müdahaleden önce verilmiş olsa bile, bir karara karşı yasayoluna başvurabilecektir.

Müdahil, temyiz yasayolunda duruşmalı incelemeye tabi bir işte, incelemenin duruşmalı yapılmasını isteyemez. Yasada böyle bir yetki düzenlenmemiştir.

V- Uygulama.

Yüksek mahkeme kararlarında müdahale konusunda, özellikle suçtan zarar görmüş olmak ve müdahale istemine karşı olumlu bir kararın varlığı üzerinde durulmaktadır. Önemli kararlar şunlardır:

“İdare memurları tarafından C. Savcılığına intikal ettirilmiş bir müzekkere bulunmadığı gibi, hazine vekili de duruşma davetiyesi tebliğ edildiği halde, usulen başvurup davaya katılmadığından, yargılamada müdahillik sıfatı kazanmamıştır. Bu nedenle hazinenin temyiz hakkı yoktur.” (Yar. CGK, 23.10.1989, E.7-233, K.300); “İzin belgesi olmaksızın ödünç para vermek suçundan açılan davada, bu tür çalışmaların devletin denetim ve gözetimi altında ve izin belgesi alınmak suretiyle yapılması gerektiğinden, sadece maliye hazinesi bu suçlarda müdahil sıfatını kazanabilir.” (Yar. CGK, 29.5.1989, E.7-147, K.209); “Suçtan zarar görmediği halde, mahkemenin bu kişinin müdahillğine karar vermesi, ona temyiz hakkı vermez.” (Yar. CGK, 28.11.1988, E.6-445, K.491); “Kamu davasının açılmasından sonra, yerel mahkemeye verilen dilekçelerle soruşturmanın genişletilmesi yolunda istemde bulunmak, davaya müdahale niteliğindedir. Suçtan zarar gören müdahil sıfatını almadan yargılamada taraf sıfatını kazanamaz. Bunun için de mahkemenin kararı şarttır.” (Yar. CGK, 26.9.1988, E.1986/6-277/ K.1988/312); “Şikayetçi vekili tarafından, nedenleri duruş-

mada açıklanarak mahkemeye verilen soruşturmanın genişletilmesi isteğini içeren dilekçenin, davaya katılma dilekçesi olduğu gözetilerek bu konuda bir karar verilmesi gerekir.” (Yar. CGK, 24.10.1977, E. 2-378/K.382). “İş Yasasına aykırı davranıştan dolayı yapılan yargılamada, şikayetçiler vekilin davaya katılma isteyen dilekçesi üzerine mahkemece, usul yasasındaki biçim ve koşullara uygun olarak olumlu ya da olumsuz bir karar verilmesi gerekirken, vekaletnamenin usule uygunluğundan söz edilerek vekilin duruşmaya kabulü ile yetinilmesi doğru değildir.” (Yar. CGK, 2.2.1976, E.8-9/K.27). “Aile düzenine karşı işlenen (zorla kaçırma) suçu nedeniyle reşit olmayan mağdurenin babası kızına velayeten ve aile başkanı ve mağdureyi temsile yetkisi olmayan dedesi (annesinin babası) Ali'nin de katılma (müdahale) isteğinin kabulü ve yararına manevi tazminata karar verilmesi doğru değildir.” (Yar. 5.CD, 12.4.1983, E.915/K.1256). “Suçtan zarar gören her şahıs soruşturmanın her halinde müdahale yolu ile kamu davasına katılabilir. Zararı dar olarak anlamamak gerekir.” (Yar. CGK, 7.6.1982, E.226/K.276). “Davaya katılan öldüğüne göre, mirasçılarında davayı izleyip izleyemeyecekleri konusunda tebligat yapılması gerekir. Dava sonuçlanmadan ölen katılan lehine tazminata hükmolunamaz.” (Yar. 4.CD, 7.6.1981 E.1968/K.2091). “İstem olmaksızın orman idaresi davaya katılamaz. Davaya katılmayan orman idaresi lehine tazminata hükmedilemez.” (Yar. 24.9.1980, E.5973/K.7274).

“Ceza davalarında, suçtan zarar gördüğünü ileri süren kişinin davaya katılabilmesi için, önce davayı gören mahkemeye başvurusu ve hakimnin bu konuda karar vermesi gerekir. Hazırlık soruşturması sırasında yapılacak başvurular davaya katılma isteği düşünülemez.” (İBK, 16.5.1945, E.27/K.10). “Suçtan zarar gören kimsenin soruşturmanın her halinde davaya müdahale edebileceği kanunla kabul edilmiştir. Bu bakımdan hükmün bozulmasından sonra da müdahale talebinin kabulü gerekir.” (Yar. CGK, 24.1.1972, E.7495/K.53). “Şikayetçilerin duruşmadaki sözlü istemlerine ve dava açılmadan önce verdikleri şikayet dilekçesine dayanılarak davaya katılmalarına karar verilmesi yasaya aykırıdır.”

(Yar. 6.CD, 9.12.1977, E.7182/K.7091). "Yasaya aykırı olarak verilen davaya katılma kararı hükmü temyize yetki vermez" (Yar. 9.CD, 4.11.1977, E.3653/K.3498) "Suçtan zarar gören tarafından verilen dilekçenin altına yazılan, "davaya katılma" kararından önce C. Savcısının görüşünün alınmamış olması, aynı yasanın 366 ncı maddesine aykırıdır." (Yar. 1.CD, 26.1.1977, E.106/K.195).

"Birden fazla dava birleştirilerek görülmekte olsa bile, müdahil ancak hangi davaya müdahale etmişse, buna ait hükmü temyiz edebilir." (Yar. CGK, 8.12.1969, E.6-702/K.539). "Kamu davasına katılabilmek için, suçtan zarar görmek genel koşuldur. Katılan sıfatını almayan müştekinin hükmü temyize yetkisi yoktur." (Yar. 4.CD, 2.11.1978, E.5479/K.5441). "Adam öldürme fiilinin yargılamasına müdahil sıfatıyla iştirak eden mağdurun, sanık hakkında ayrıca ruhsatsız silah taşımaktan dolayı verilen hükmü temyiz yetkisi yoktur." (Yar. 1.CD, 9.10.1970, E.1969-3792/K.2671). "Müdahilin duruşmada müdahaleden vazgeçtiğini beyan etmiş olması halinde, müdahillik sıfatı sona erer; bu sebeple hükmü temyiz etme yetkisi yoktur." (Yar. 4.CD, 6.6.1970; E.3931/K.4377) (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.365).

C. SUÇÜSTÜ YARGILAMASI

- * 3005 sayılı Yasaya göre yapılır.
- * Amacı suçüstü nedeniyle seri bir yargılama yapmak ve hüküm vermektir.
- * Uygulama koşulları : suçüstü bulunmalı, fail yakalanmış olmalı, belirli suçlar, belirli yerlerde işlenmiş olmalıdır.
- * Kısa sürede yapılan hazırlık soruşturması üzerine, savcı kamu davasını açtığında, yargılama tek celsede bitirilmelidir.

I- Konusu ve amacı

Suçüstü (meşhut suç) yargılaması, suçüstü yakalanan sanık-

ların yargılanmasıdır. Suçüstü konusunda daha önce yakalamadan söz ederken açıklamalar yapılmıştı. Hatırlatmak bakımından ülkemizde dört çeşit suçüstünün kabul edildiğini, bunlardan birinde gerçek suçüstünün, fakat öteki üçünün suçüstü benzeri olduğu, fakat bunların dördünde de suçüstü kurallarının uygulandığını tekrarlamakta yarar vardır.

Suçüstünde, suç adeta bütün iz ve eserler (deliller) ve faili ile ortada bulunmakta ve çabuk bir yargılama yapılabilmesi için koşullar hazır gözükmektedir. Yargılama için uzun bir hazırlık ve araştırmaya gerek bulunmamaktadır. Bunun sonucu olarak çeşitli ülkeler "suçüstü yargılaması" için özel yargılama kuralları kabul etmişlerdir. Bizde de "Meşhut Suçların Muhakemesi Hakkındaki Kanun" (anılan adıyla 3005 sayılı yasa) suçüstüleri yargılamak için öngörülmüştür.

Suçüstü yargılamanın özelliği kendini yargılamanın çabuk bir biçimde yapılmasında göstermektedir. Bunun yargılamanın yürüyüşü bakımından da etkisi görülmektedir. Suçüstü yargılamasında, yapılan hazırlık soruşturmasından sonra, savcı kamu davasını açtığı anda; iş doğrudan doğruya duruşmada ele alınmakta ve bir oturumda bitirilmesi amaçlanmaktadır. Savcı iddianamesiyle davayı mahkemeye aktarmakta, duruşma hazırlığı dönemi de atlanmaktadır.

Suçüstü yargılaması, bu olanağın tanındığı durumlarda en çabuk biçimde yargılamayı yaparak, suçla bozulan toplumsal dengeyi yeniden kurma amacı taşır. Fakat özellikle ağırcezalık suçlar bakımından da suçüstü yargılamasının yapılması, savunma bakımından bazı sakıncaları doğurabilir.

II- MSMUK'nun uygulama koşulları

Suçüstü yargılaması için yalnızca suçun suçüstü durumu göstermesi yeterli değildir. Bunun için MSMUK'nun uygulama koşullarının da gerçekleşmesi gerekir.

1. Suçüstünün varlığı

Suçüstü yargılamasının temeli bir suçüstünün varlığıdır. Bu anlamda suçüstü geniş olarak anlaşılmalı ve gerçek suçüstü (işlenmekte olan suç) ve suçüstü benzerleri (m.127) bu kapsam içinde mütalaa edilmelidir.

2. Failin yakalanması

Suçüstü yargılamanın ikinci önemli koşulu, failin yakalanmasıdır. (MSMUK, 1). Fail yakalanmadıkça, suç, suçüstü özelliği taşısa bile suçüstü yargılaması yapılması mümkün değildir. Bu bakımdan gerçek bir suçüstü durumunda, yani fail suçu işlerken görülse bile, yakalama gerçekleşmedikçe, bu özel yargılama yolu uygulanamaz. Yakalama suçun işlendiği sırada ya da pek az sonra gerçekleşmelidir (m.1).

3. Belirli suçların işlenmiş olması

MSMUK'nun uygulanması belirli suçlarla sınırlanmıştır.

a) Suçun cürüm ya da belirli kabahatler olması

Suçüstü, bir cürüm ise mutlaka MSMUK'nın kapsamına girer. Fakat kabahat olduğunda, bunun MSMUK'de açıklanan kabahatlerden olması şarttır (m.1). Yasanın listesinde olmayan bir kabahat, suçüstü özelliği taşısa bile, suçüstü yargılamasına tabi olmaz.

b) Suçun siyasal, özel yargılamaya tabi ya da izin ya da karar alınmasına bağlı olmaması

Bu nitelikleri taşıyan suçlar için MSMUK uygulanmaz (m.3). Örneğin hükümetin manevi şahsiyetini tahkir ve tezyife ilişkin bir suçüstü, TCK'nın 160 ıncı maddesi gereğince izne tabi olduğundan, MSMUK kurallarına göre yargılanamaz. Öte yandan memurlar görev suçlarından ötürü özel yargılamaya tabi olduklarından bu eylemlerde de MSMUK uygulanmaz.

4. Suçun belirli yerlerde işlenmiş olması

Ağırcezalık suçlar, ağırceza mahkemesinin görev yaptığı yerlerde ve belediye sınırları içinde işlenmiş olmalıdır (m.1/A). Öteki suçların asliye mahkemelerinin görev yaptığı yerlerde ve belediye sınırları içinde ya da panayırarda işlenmesi halinde, panayırın kurulduğu yerde asliye mahkemesinin bulunup bulunmadığına bakılır. Bu teşkilat varsa, panayırdaki işlenen suç için MSMUK uygulanır, fakat yoksa uygulanmaz. Bu nedenle panayırın belediye sınırı içinde ya da dışında kurulmuş olması önemsizdir.

III- Hazırlık Soruşturması ve savcının kamu davası açması

1. Hazırlık soruşturmasının yapılması

Bu dönemde yapılacak işler bakımından yasada ikili bir ayırım vardır. Buna göre, suçun ağırcezalık olması ya da olmamasına göre, hazırlık soruşturmasında kolluğun ve savcının yapacağı işlemler farklı olmaktadır.

a) Ağırcezalık olmayan işlerde

Bu tür işlerde kolluk şüpheliyi yakalayacak, delilleri toplayacak ve düzenleyeceği tutanakla birlikte, hemen ve aynı gün şüpheliyle birlikte bu belgeleri de savcıya teslim edecektir (m.4/1). Kolluğun düzenleyeceği tutanakta, yakalanan kişinin kimliği, delillerin neden ibaret olduğu ve tanıkların kimlikleri yer almalıdır (m.4/2). Savcı da şüpheliyi (yakalanan kişi) sorguya çeker ve kamu davasının açılmasına gerek görürse, ayrıca genel yargılama kurallarının uygulanmasına yer olmadığı kanısına varırsa, davayı açar (m. 4/4).

Şikayete bağlı suçlarda, suçtan zarar görenin sözlü şikayeti geçerlidir. Bu şikayet tutanağa geçirilir ve SZG'ye imzalatılır (m.4/3).

b) Ağırcezalık işlerde

Hazırlık soruşturmasındaki görevler savcıya verilmiştir

(m.4/5). Bu durumda kolluk şüpheliyi yakalamak ve olay yerindeki suç delillerinin kaybolmasının önüne geçmek için zorunlu önlemleri almak yetkisine sahiptir. Bunun dışında, delillerin tespiti işi savcıya verilmiştir. Bu nedenle savcı sanığı sorguya çekecek, tanıkların ifadelerini alacak, gerekli öteki işlemleri yapacak (keşif gibi) ve genel kuralların uygulanmasına da gerek görmüyorsa, kamu davasını açacaktır(m. 4/6).

2. Savcının kamu davasını açması

a) Ağırcezalık olmayan suçlarda

Savcı yukarıda açıklandığı biçimde hazırlık soruşturmasını tamamladıktan sonra, sanık hakkında bir iddianame düzenler ve onu aynı gün sanıkla birlikte mahkemeye gönderir. Görülüyor ki, ağırcezalık olmayan suçlarda, gerek kolluğun (m.4/1) ve gerek savcının (m.4/4) aynı gün içinde hazırlık soruşturmasını bitirmeleri, savcının davayı açması ve sanığı da mahkemeye çıkarması gereklidir. Yasada bu kuralın dışına çıkabilmek bakımından savcıya bir olanak tanınmıştır. Buna göre, savcı MSMUK'nın uygulanıp uygulanmayacağı ya da kamu davasının açılmasına gerek olup olmadığı bakımından bazı araştırma işlemlerine gerek görürse, sanığın mahkemeye gönderilmesini, yakalandığının ertesi gününe bırakabilecektir (m.5).

b) Ağırcezalık suçlarda

“Bu tür suçlarda da savcının hazırlık soruşturmasını aralıksız yapması gerekir, fakat işi en çok 3 gün içinde mahkemeye gönderme yetkisi vardır (m.4/son). Bu süre savcının ağırcezalık bir suç için dava açma süresidir. Bu süre içinde savcı davayı açamadığında, iş genel kurallara tabi olacaktır. Sanık bu varsayım içinde yakalanmış ve gözaltında bulunacağından, onun yasal süreler içinde yargıç önüne çıkarılması zorunludur.

3. Mahkemenin çalışmaya çağırılması

Savcının suçüstü yargilamasını isteyen iddianamesi, dava

açan iddianamenin unsurlarını taşımalıdır (m. 163). Savcı bunu görevli ve yerel yetkili mahkemeye vermelidir. Fakat savcının davayı açtığı zaman, çalışma zamanı bitmiş ya da bir tatil gününe rastlamışsa, savcı mahkemeyi hemen çalışmaya çağırabilecek ya da sanığın mahkemeye çıkarılmasını ertesi güne bırakabilecektir (m.8). Ancak sanığın mahkemeye çıkarılması savcı 5 inci madde-deki yetkisini kullanarak ertesi güne bırakmışsa, tatil ya da çalışma zamanının bitimine rastlama gibi bir nedenle ikinci bir erteleme yapılamaz (m.8/2). Bu durumda mahkeme mutlaka çalışmaya çağırılmalıdır.

IV- Yargılama

1. Yetkili mahkeme

Yargı yetkisine sahip görevsel ve yerel yetkili mahkeme suçüstü yargılamasını da yapacaktır. Bu konuda temel kurallar uygulanacaktır. Fakat yasada bir istisna dikkati çekmektedir. Bir yerdeki asliye ceza mahkemesi herhangi bir nedenle çalışmadığı zaman, suçüstü yargılamasını asliye hukuk mahkemesi yapacaktır. Bunun anlamı, bir ceza davasının bir hukuk mahkemesinde görülmesidir. Bunun dışında sulh ceza mahkemesinin bakacağı bir davaya, asliye ceza mahkemesi bakabileceği gibi, asliye ceza mahkemesinin çalışmadığı zamanlarda, onun bakması gereken davalara sulh ceza mahkemesinin bakmasına da yasa izin vermektedir (m.15). Tüm bu istisnalar, suçüstü yargılamasını en çabuk biçimde bitirmek amacına yöneliktir. Bir ceza davasına bir hukuk mahkemesinin bakması "yargılamada tümlük" ilkesi ile açıklanabilir. Ayrıca yine suçüstü yargılamasının özelliğini göz önünde tutan yasakoyucu, görev kurallarından ayrılmayı da kabul etmiştir.

2. İstisnaların dışında genel kuralların uygulanması

Suçüstü yargılaması konusunda yasada özel kuralların ön-görmediği durumlarda, genel kurallar uygulanır.

3. Duruşma

Suçüstü yargılamasında sorsoruşturmanın duruşma hazırlığı döneminin atlandığını hatırlatmakta yarar vardır.

Duruşma genel kurallara göre yürür.

Savcının yazılı ya da sözlü emriyle kolluk, tanıkları, bilirkişileri ve suçtan zarar göreni mahkemede hazır bulundurmak zorundadır. Bu emir kolluğa, çağrılanlar hakkında, zorla getirme müzakeresinde olduğu gibi zor kullanma yetkisini verir (m.7). Yasada açıklanmamakla birlikte, bu bir zorla getirmedir. Fakat yargıç kararına dayanmamaktadır. Bu kuralın Anayasa ile zımnen ilga edildiğini kabul etmek gerekir.

Suçüstü yargılaması öteki yargılamalardan önce yapılacaktır (m.9/1). Amaç yargılamayı çabuk bitirmektir. Duruşma tek oturumda bitmelidir. Fakat bu mümkün olmadığında, aravermeyi gerektiren nedenlerin en kısa zamanda ortadan kaldırılması için gerekli süreler göz öünde tutularak, duruşma başka bir güne bırakılabilecektir (m.9).

Bir suçüstünü yargılayan ağırceza mahkemesi, işin genel kurallara göre koğuşturulması gerektiği kanısına varırsa, dosyayı savcılığa geri verir. Bu karar kesindir. Bu kararın verilmesini taraflar isteyebileceği gibi, mahkeme de re'sen kararlaştırabilir (m.9/son).

Mahkeme duruşmada da savcı ve sanığın istemiyle, duruşmanın genel yargılama kurallarına göre yürütülmesine karar verebilir. Bunun önemi, birden çok oturum yaparak karar verebilmektir. Suçüstü duruşmasının yapılmasına yasal nedenler engel oluyorsa, örneğin bir siyasal suç nedeniyle ya da özel yargılamaya tabi (memur yargılaması gibi) bir işte suçüstü yargılaması istenmişse, mahkeme bu kararı verebilir. Bu hallerde mahkemenin dosyayı savcıya vermesi gerektiği yasada belirtilmiştir (m.10). Ayrıca bu tür kararın verilmesi mahkemece reddedilmişse, bu red kararı mahkemenin esasa ilişkin sonkararı ile birlikte temyiz edilecektir (m.10/son).

Suçüstü duruşmasının bir oturumda bitmediği durumlarda, mahkemenin tutuklu olan sanığın tutukluluk durumunun sürmesi ya da sürmemesi konusunda da bir karar vermesi şarttır (m. 11).

Duruşmada, sanık istediğinde, mahkeme savunmasını hazırlaması için en çok 3 günlük bir süre tanıyabilecektir (m. 12). Ağırcezalık suçlardan ötürü de suçüstü yargılamasını kabul eden bir sistemde, bu kadar kısa süre içinde bir savunmanın hazırlanması sakıncalı ve savunma hakkını zedeleyici olabilir.

V- MSMUK koşullarının bulunmadığı durumlarda suçüstü yargılaması yapılması

Bazı yasalarda (CMUK, m. Ek 1; Kaçakçılık K., 58 ve 222 s. K., 57 gibi) MSMUK'nın özellikle yer ve zaman sınırlamalarına bakılmaksızın suçüstü yargılaması yapılacağı ve MSMUK'nın kurallarının uygulanacağı belirtilmektedir. Bu kuralların konulmasındaki amaç, çabuk bir yargılama gerçekleştirmektir. Daha önce bu yasaların kapsamına giren suçlar bakımından genellikle ilksoruşturmanın yapılmasını engellemek için bu formülün tercih edildiği görülmekteydi: Oysa 1985 değişikliği ile ilksoruşturma kaldırılmış olduğundan, bu düzenlemelerin amacı, yargılamayı tek oturumda bitirmek biçiminde yorumlanabilir. Koşullar gerçekleşmeden MSMUK'nın uygulanacağını açıklanması, bazı başka sorunların doğmasına neden olmaktadır. Özellikle uygulamada görüldüğü gibi, basın yoluyla işlenen ve CMUK'nın ek 1 inci maddesinde yer alan devlete karşı suçlarda, sanıkların sorgularının dava açma süresi içinde savcılarca yapılamaması durumunda, kamu davasının açılması ve suçüstü yargılamasının yapılabilmesi sorun yaratmaktadır.

VI- Uygulama

İlk dikkati çeken nokta, MSMUK'nın bazı maddelerinin Anayasaya aykırılığının ileri sürülmüş olmasıdır. Anayasa Mahkemesi, verdiği üç kararla, MSMUK kurallarının Anayasaya uygunluğunu

kabul etmiştir. Bunlardan, 14.12.1978 tarihli kararda, MSMUK'nın 9/2 nci maddesinin (duruşmanın bir oturumda bitirilmesi gerektiği sonucunu içeren kural)ın Anayasaya aykırı olmadığına; 8.7.1971 tarihli karar, MSMUK'nın 8 inci maddesinin (mahkemenin çalışma saati dışında çalışmaya davet edileceği kuralı)nın; 19.6.1969 tarihli karar, yasanın 1/B maddesinin Anayasaya aykırı olmadığı sonucuna varmıştır.

Bunun dışında bazı Yargıtay kararları dikkati çekmektedir: "6136 sayılı yasaya konu olan suçların 3005 sayılı yasa hükümlerine göre soruşturulup koğuşturulması kuralına soruşturma ve koğuşturmanın her aşamasında uyulmak gerekir." (Yar. CGK, 9.2.1981, E.456/K.37). "6136 sayılı yasaya aykırılık olayında, sanığın yakalanarak savunması alınmamış olmasına rağmen, suç ve kanıtlar ortada ve sanığın kimliği de bir kuşku yaratmayacak biçimde belirlenmişse, davanın açılmasında ve bakılarak sonuçlandırılmasında yasal sakınca yoktur." (Yar. 8.CD, 25.4.1980, E.2884/K.3152). "Sonradan suçüstü yönteminin uygulanması kabul edilen olayda, bu yöntemin uygulanması bozmadan sonra gözönüne alınabilir." (Yar. 8.CD, 11.1.1980, E.128/K.87). "Suçüstü yasasına göre dava açılmış olduğu halde, bu yasanın 10 uncu maddesinde yazılı neden bulunmadan, son oturumda suçüstü kapsamından çıkarılıp genel hükümler uyarınca davaya bakılarak karara bağlanması doğru değildir." (Yar. 4.CD, 2.2.1976, E.671/K.495). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, Suçüstü Yargılaması).

Ç. MEMURLARIN VE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN YARGILANMASI

- * **4483 sayılı Yasaya göre yapılan bir yargılamadır.**
- * **Esas özellikleri izin ve hazırlık soruşturması yönündendir.**
- * **Memurların ve kamu görevlilerinin görev nedeniyle işledikleri suçlarda uygulanır.**

- * **Sanık/sanıkların sıfatlarına göre görevli ve yetkili mahkeme değişir.**
- * **Duruşma genel hükümlere tabidir.**

“Davaya bakmaya yetkili ve görevli mahkeme, 12 nci maddenin (a) bendinde sayılanlar için Yargıtay’ın ilgili ceza dairesi, (b) bendinde sayılanlar için il ağır ceza mahkemesi, diğerleri için genel hükümlere göre yetkili ve görevli mahkemedir.” Hükmü 13 üncü maddede yer almaktadır.

Hazırlık soruşturması sonunda savcılık kamu davasını açtığında, sonsoruşturma mahkemede yapılacaktır.

MKYK gibi bir yasada, şimdiye kadar anlatıldığı üzere, genel kurallardan ayrılmalar olduğunda, sonsoruşturmayı yapacak mahkemelerin de belirtilmesi, sistemin tamamlanması yönünden gereklidir.

Maddede bu konuda kurallar öngörülmektedir.

Madde 12 nci madde ile bağlantı kurarak, görevli ve yetkili mahkemeyi belirtmiştir:

1. 12 nci maddenin (a) bendinde sayılanlar için, Yargıtay’ın ilgili dairesi,
2. (b) bendinde sayılanlar için il ağırceza mahkemesi,
3. Diğerleri için görevli ve yetkili mahkemelerdir.

Bu madde ile ilgili olarak değerlendirme yapılırken, daha önceki maddelerde yeralan ilkeler hatırlanmalıdır. MKYK’ye göre, memur olmayanlar da memurların yargı yerlerine tabi oldukları için, ayrıca ast memurlar st memurların yargı yerlerine tabi oldukları için, aynı olayda, aynı iddianame ile suçlanan kişilerin, yukarıdaki ilkeler göz önünde tutularak yargılanacakları yerlerin belirlenmesi gerekir.

Vekillerin durumu.

14 nc maddede “Bu Kanunun uygulanmasında vekiller,

asillerin tabi olduğu usule tabidir.” denilerek, uygulamada ıkabilecekle bir tereddüdü ortadan kaldırmak amacı güdülmüştür. Maddeye göre, vekiller, asillerin tabi oldukları usullere tabidirler.

Cumhuriyet başsavcılığınca re’sen dava açılacak haller.

Bu haller 15 inci maddede sıralanmaktadır:

“Memurlar ve diğerk kamu görevlileri hakkındaki ihbar ve şikayetlerin garaz, kin veya mücerret hakaret için uydurma bir suç isnadı suretiyle yapıldığı hazırlık soruşturması sonucunda anlaşılır veya yargılama sonucunda sabit olursa haksız isnatta bulunanlar hakkında yetkili ve görevli Cumhuriyet başsavcılığınca re’sen soruşturmaya geçilir.

Memurlar ve diğerk kamu görevlilerinin yukarıdaki fıkrada belirtilen durumlarda kamu davası açılması için Cumhuriyet başsavcılığına başvurma ve haksız isnatta bulunanlar hakkında genel hükümlere göre tazminat davası açma hakları saklıdır.

MKYK kapsamındaki suçlarla ilgili olarak yapılan ihbar ve şikayetlerin garaz, kin ve hakaret amacına yönelik uydurma bir suç isnadı olduğu, yapılan hazırlık soruşturması ya da yargılama sonucunda anlaşılmış olursa, haksız isnatta bulunanlar hakkında yetkili ve görevli C. Başsavcılıkları tarafından soruşturma ve koğuşturma yapılacaktır. Maddede bu noktaya kadar açıklananlar, savcılarının suçla mücadele konusunda yasalardan aldıkları yetkileri ve görevleridir.

Ancak maddede bu noktada savcılıklara re’sen soruşturma görevi yüklenmektedir. Bunun anlamı şudur: Yukarıda belirtilen isnadlar MKYK kapsamında yer alan sanıklar tarafından yapılmış olabilir. Buna rağmen savcılıklar MKYK’nın izin aşamasına bu olaylarda tabi değildirler; soruşturmayı re’sen yapacaklardır.

Yasakoyucu bu varsayım içinde, bu tür sanıkların MKYK güvencesinden faydalanmasını istememektedir. Bu hükmün sevk edilmesindeki amaç, memur ve kamu görevlilerini hukuka aykırı isnadlardan korumaktır.

Tasarıda olmayan bir hüküm yasaya TBMM genel kurulunda

eklenmiştir. Buna göre, yukarıda açıklanan durumlarda ilgili memur ya da kamu görevlileri de savcılıklara başvurarak, haksız is-nadda bulunanlar için kamu davası açmalarını isteyebileceklerdir. Bu kişiler ayrıca tazminat davası da açabileceklerdir.

Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkata yapılan atıflar.

Memur yargılaması yeni bir yasayla düzenlenirken, geçiş hükmü 16 ncı maddede yer almaktadır:

“Kanunlarda Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkatın uygulanacağı belirtilen hallerde bu Kanun hükümleri uygulanır.

Kanunlarda Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkatın uygulanmayacağı belirtilen hallerde genel hükümler uygulanır.”

Maddede MMK'nin uygulanacağını belirtildiği hallerde, MKYK'nın uygulanacağı hükmü yer almaktadır. Bu hükümle artık MMK'nin yerini MKYK'nın aldığı gösteresidir.

Öte yandan yasalarda MMK'nin uygulanmayacağı belirtildiği takdirde, genel hükümler uygulanacaktır.

MMK'nın ileriye yürümesi.

MKYK ile yürürlükten kaldırılan MMK'nın ileriye yürürlüğünü düzenleyen bir hüküm, MKYK'nın geçici 1 inci maddesinde yer almaktadır. Madde şöyledir:

“Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat hükümlerine göre başlatılmış bulunan işlemler, adı geçen Kanun hükümlerine göre sonuçlandırılır.”

Tasarıda, MMK'nin yürürlüğü döneminde başlamış işlemlerle ilgili olarak köprüleme yapılmaktaydı.

Buna göre:

1. MMK'ye göre açılmış davalara devam olunacaktır. Bunun

anlamı, bu olaylar soruşturmaya gelmiş bulunduğu göre, yargılamalar buldukları yargı yerlerinde sürecektir. Bu konuda MKYK'nın öngördüğü değişiklikler uygulanmayacaktır.

2. MMK gereğince verilmiş bulunan men'i muhakeme (sonuşturmanın açılması, yargılamanın gereksizliği kararı) kararları kesinleşmişse, bu dosyalar yeniden açılmayacaktır.

3. Soruşturması süren, lüzumu muhakeme (yargılamanın gerekliliği) kararı ya da men'i muhakeme (sonuşturmanın açılması, yargılamanın gereksizliği) kararları verilir kesinleşmemiş olan dosyalar, hiçbir işlem yapılmaksızın 15 gün içinde soruşturma izni vermeye yetkili mercilere gönderilecektir. Bu merciler, dosyaların geldikleri günden başlayarak 30 gün içinde soruşturma izni konusunda karar vereceklerdir.

Bu son ihtimalde, yukarıda belirtilen ilkelere bu olaylar için MKYK'nın uygulanmasının gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ancak yasada bu sistem tamamen terkedilmiştir. Yasanın çözümü şudur: MKYK'nın yürürlüğünden önce MMK hükümlerine göre başlamış olan işlemler, MMK hükümlerine göre sonuçlandırılacaktır.

Belirtmek gerekir ki, geçici madde ile yasama tekniği açısından çok büyük bir hata yapılmıştır. Yasada açıklanan sonuç, yasaların derhal uygulanması ilkesine temelden aykırıdır. Bu ilkeye göre, yeni yasa yürürlüğe girdiğinde, eski yasa zamanındaki olaylara da uygulanır. Ayrıca eski yasa zamanında yapılmamış işlemler yeni yasaya göre yapılır.

Bu ilkeden ayrılmak ve eski yasanın ileriye yürümesini kabul etmek için çok temel amaçlar olmak gerekir. Oysa bu konuda bu amaçlar yoktu. MKYK'nın gerekçesinde, MMK'nin ülkede ceza yargılaması yönünden amaca ulaşmada büyük engeller çıkardığı, MMK ile suçla mücadele konusunda zayıf kaldığı anlatılırken, MMK'nin -eski olaylar için bile olsa- ayakta tutulması, yeni yasanın amacını ortadan kaldıran bir tercihtir.

Bu tercih yasakoyucunun MKYK'yı yürürlüğe koyması ile bağdaşmaz. Tasarıdaki sistem ile köprüleme sağlanmışken, bunun terkedilmiş olması yerinde olmamıştır.

D. DEVLET GÜVENLİK MAHKEMESİNDE YARGILAMA

- * **2845 sayılı Yasa uygulanır.**
- * **DGM'ler ihtisas mahkemeleridir. Bu nedenle yargı erkleri sınırlıdır.**
- * **Bölgesel mahkeme olarak toplu yargıç esasına göre örgütlenmiştir.**
- * **Hazırlık soruşturmasında savunma hakkı ve müdafilerin yetkileri yönünden önemli kısıtlamalar söz konusudur.**
- * **Duruşma disiplinine uyumu sağlamak amacıyla, mahkemeye geniş yetkiler tanınmıştır.**

I- Konusu ve önemi

DGM'ler Anayasanın 143 üncü maddesinin emredici hükümleri gereği kurulmuş mahkemelerdir. Anayasa devletin iç ve dış güvenliğini, Cumhuriyeti, hür demokratik düzeni ve ülke bütünlüğünü korumak amacı ile bu mahkemeleri öngörmüştür. En son 1984 yılında çıkarılan 2845 sayılı yasa, bu mahkemelerin kuruluşunu ve yargılama yöntemini düzenlemiştir.

DGM'lerin hangi suçlarda görevli oldukları DGM yasasının 9 uncu maddesi düzenlemektedir. 4723 sayılı yasaya göre alanını daraltmıştır.

Gerek Anayasa ve gerek özel yasanın kuralları birlikte değerlendirildiğinde, DGM'ler sivil mahkemeler durumuna getirilmiştir. 4390 sayılı Yasayla askeri kargıya ve savcılarının DGM'lerde görev yapmalarına son verilmiştir. Bu konuda daha sonra açıklamalar yapılacaktır.

Bir başka açıdan bakıldığında, bu mahkemelerin toplu mahkemeler biçiminde düzenlendiği dikkati çekmektedir. **Öte yandan DGM'ler bölge mahkemeleri olarak örgütlendirilmişlerdir. Ülke sekiz bölgeye ayrılmış, bu sekiz bölge içinde bütün iller DGM'lerin kapsamına alınmıştır.**

Yargılama kuralları açısından temel ilkeler aşağıda açıklanacaktır. Fakat şimdiden belirtmek gerekir ki, yasada yer alan bir temel kural gereği, DGM Yasasında hüküm bulunmayan hallerde CMUK'nın ilgili kuralları uygulanacaktır. Bu temel ile yasakoyucu genel ceza yargılaması kurallarına yaklaşmak amacı taşımaktadır. Ancak 1992 yılında 3842 sayılı yasayla CMUK'da yapılan temel değişiklik sonucu, bugün yukarıda belirttiğimiz amaçtan yasakoyucunun hayli uzaklaştığını ve bu amaçla çelişik bir durum yarattığını söylemeliyiz.

Daha yakın bir incelemede, 3842 sayılı yasa ceza yargılaması alanında savunmayı güçlendirme amacı ile bazı değişiklikler yapmıştır. Bunun yanısıra ülkemizde sıkıntı çekilen ve cebre ve işkenceye dayalı ifade ve sorgularla uyuşmazlıkları çözme şikayetlerine çözüm getirmiştir. Ayrıca tutuklama ve yakalama ve gözaltı kuralları yeniden düzenlenmiş, bu aşamada yargıçların konuya el atmaları yetkileri kabul edilmiştir.

İşte bütün bu değişiklikler yapılırken 3842 sayılı yasaya konulan bir hüküm (m.31) bütün bu iyileştirme amaçları ve çalışmalarını ortadan kaldırmıştır. Yasanın anılan maddesine göre, bu yasayla CMUK'da yapılan değişiklikler, DGM'lerde uygulanmayacaktır. Bu sonuç ülkemizde demokratik, insan haklarına dayalı, çağdaş bir ceza yargılaması, herşeyin feda edilmesi ile bulunacak bir maddi gerçeğe karşı, insan onurunu ön plana çıkaran bir hukuk metni DGM'ler yönünden getirdiği kısıtlamalarla, kurduğu başarılı sistemi silip almıştır.

Bu sonuç, teknik hukuk yönünden de garip bir sonuç doğurmuştur. CMUK'nın 3842 sayılı yasa ile değiştirilen normların yanısıra, bugün DGM'de uygulanacak eski CMUK maddeleri de yürürlükte. 4723 sayılı yasanın yaptığı değişiklikle, tutuklama konusundaki farklılık kaldırılmıştır.

Açıklanan bu hukuki tablo karşısında, DGM'lerde yapılacak yargılamalarda uygulanacak kuralların neler olduklarını tam olarak tespit etmek bakımından, her kavram ya da konu ile ilgili bölümüne bakılmalıdır. Bu bölümlerde bu kavramlar derinlemesine incelendiği için, burada tekrar etmiyorum. Fakat somut bir olayda DGM yargılaması gündeme geldiğinde, karşılaşılan kavram için, kavramın ele alındığı ana bölümdeki açıklamalar değerlendirme dışı bırakıldığında, yanlış anlamalar veya eksik bilgilendirmeler olabilecektir.

Bu genel açıklamalardan sonra, DGM yargılamasının özelliklerini zikredebiliriz.

II- DGM yargılamasının özellikleri

1. İddia açısından.

Her DGM nezdinde bir C. Başsavcısı ile yeteri kadar C. Savcısı bulunacaktır. Bunların sayısının belirlenmesi HSYK tarafından yapılacaktır.

DGM'lerin görev alanına giren suçlarda hazırlık soruşturması DGM savcılığı tarafından yapılır. Fiilin, mahkemenin bulunduğu yer dışında işlenmesi halinde, suçun işlendiği yerdeki C. Savcılığından hazırlık soruşturmasının yapılması istenebilir. Aynı ilke askeri yerlerde işlenen suçlar bakımından da geçerlidir. Bu durumda askeri savcılıklar yardımıda bulunacaklardır.

Bu ilkeleri öngören DGM Yasası, yine iddia faaliyetinin gereği gibi yerine getirilmesini gerçekleştirebilmek için, özel bir hüküm sevk etmiş ve DGM savcılarının adli savcılarının bütün yetkilerine sahip olduklarını da ayrıca belirtmiştir (m.13/1).

2. Savunma açısından

Sanıkların müdafiden yararlanma konusunda DGM Yasasında özel kurallar yer almamaktadır. Bu durumda CMUK'nın kurallarının uygulanması akla gelebilir. Ancak 1992'de savunma konu-

sunda önemli değişiklikler yapılmış olmasına rağmen, bu değişiklik ve iyileştirmeler DGM'lerde uygulanmayacaklarından, savunma konusunda CMUK'nın eski kuralları yürürlüktedir ve bunlar uygulanacaktır.

Ayrıca savunmanın yapılabilmesi bakımından, çok sınırlı sürelerin yasada öngörüldüğü dikkati çekmektedir. Buna göre, iddia makamları tarafından esas hakkındaki iddialar belirtildikten itibaren, savunma onbeş gün içinde yapılmalıdır. Bu süre savunma bakımından tavan süreyi oluşturmaktadır. Onbeş ve daha fazla sanıklı davalarda bu süre bir aya kadar uzayabilecektir.

Sanık yönünden "mecburi varestede" adını verdiğimiz kurumun uygulanma alanının çok genişletildiği ve hemen hemen kural haline getirildiği dikkati çekmektedir. Sanığın sorgusu yapılmış olduğunda, yargılamanın bırakıldığı günde mahkemede hazır bulunmaz ise, mahkeme de hazır bulunmaya gerek görmediğinde, varestede tutulma istemi olmasa bile, yargılamaya sanık katılmaksızın devam edebilir. Bu kural savunma yönünden son derece tehlikeli bir sonuç taşımaktadır. Uygulamanın bu kuralın katılığını bir ölçüde hafifletmesi bakımından, duruşmaya gelmemenin mazeretsiz olması göz önünde bulundurulmalı, mazeretli hazır bulunmama hallerinde, sanıksız yargılamadan kaçınılmalıdır.

3. Yargı açısından

Bu bölümün başında mahkemelerin kuruluşu hakkında, özellikle kuruluş yerleri ile ilgili açıklamalar yapılmıştı. Bu açıklamalar göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca mahkemelerin görev alanının tayini yönünden de görevle ilgili bölüme bakılmalıdır.

Bunların dışında DGM'ler toplu yargıç esasına göre kurulmuş mahkemelerdir. Bir başkan ve iki üye görev yaparlar. Her DGM'nin bir de yedek üyesi bulunur.

DGM'lerdeki yargı açısından yasa incelendiğinde, uyuşmazlığın en kısa sürede çözülmesi amacının egemen olduğu görülür. Bu çerçevede, bu mahkemelerin görev alanına giren işler acele işler-

den sayılır ve adli tatilde de görülür. İddianame özetlenerek okunabilir. Duruşmanın taliki zorunlu haller dışında otuz günü geçmez. Hızlı bir yargılamayı gerçekleştirmek için, DGM'ler yargılamayı mahkemenin bulunduğu yerden bir başka yerde yapabilirler. Aynı sonuç güvenlik nedeni için de geçerlidir.

DGM'lerin yargı yetkisini kullanmaları yönünden son dönemde bir konu ön plana çıkmış durumdadır. Bu konu DGM'lerin, DGM Yasasının 9 uncu maddesi ile verilmiş yargı görevi dışında kalan, fakat bu maddede sayılan fiillerle bağlantılı olan fiilleri de yargılayıp yargılayamayacağıdır.

Bu konuda iki yeni Yargıtay kararı dikkati çekmektedir: Yargıtay 5 inci Ceza Dairesi, 14.6.2001 tarihli kararında, yukarıda belirtilen görev uyuşmazlığını çözerken, DGM Yasasının 9 uncu maddesinde DGM'lerin bakacağı işlerin "sınırlı sayı" ilkesine göre belirlendiğini, bu ilkenin bağlantılı uyuşmazlık için genişletilemeyeceğini, usul ekonomisi amacı ile bu ilkedен ayrılmanın mümkün olmadığını, ceza yargılamasında görevin kamu düzenini ilgilendirdiğini, bu çerçevede görev yapacağını belirtmiştir. (Yar. 5.CD, 14.06.2001, E.2001/K.2001/4234).

Diğer karar 22.06.2001 tarihini taşımaktadır. Bu kararda Yargıtay 5 nci Ceza Dairesi yine bir görev uyuşmazlığını çözerken, 4422 sayılı Yasa (Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Yasası) kapsamında işlenen suçların da yargı yetkisinin DGM'ler tarafından kullanılması gerektiği sonucuna varmıştır (Yar. 5.CD, 22.06.2001, E.2001/4251, K.2001/4434).

Bu kararın gerekçesinde 4422 sayılı Yasanın genel gerekçesine, 1 inci ve 11 inci maddesine dayanıldığı belirtilmektedir. Kararda açıklanan hususlar bakımından şu hususlar üzerinde durulmalıdır:

4422 sayılı Yasa çıkar amacı taşıyan bir örgüt kurulmasını ve bu örgüte üye olunmasını cezalandırdığı gibi, bu örgütlenme içinde işlenen suçları da ayrıca cezalandırmaktadır. İlk bakışta, yukarıda ele alınan birinci kararda olduğu gibi, bu örgüt DGM Yasasının 9 uncu maddesinin dışında kalan suçları işlediğinde, bunların

yargılanmasının “diğer” mahkemelerde yapılmasının uygun olacağı akla gelebilir. Ancak konuya ışık tutacak olan hüküm, 4422 sayılı Yasanın 1 inci maddesinin 6 ncı fıkrasında yer almaktadır. Buna göre, örgüt bünyesinde işlenen Yasanın öngördüğü bir ağırlatıcı nedendir. Bu açıdan yargılamanın örgütün oluşup oluşmadığı yargılama yapan DGM (m.11) tarafından birleşik yargılama biçiminde yapılmasında bir zorunluluk görülmektedir.

Uygulama yönünden şu kararların dikkate alınması gereklidir:

“Devlet Güvenlik Mahkemesi’nin kendisini görevli kabul ederek veya merci tayini yoluyla Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi tarafından görevli kılınması üzerine yargılama faaliyetlerini bitirerek, teşekkül veya topluluğu vereceği kararla çözdükten sonra, bazı sanıkların eylemlerinin bireysel nitelikte bulunduğunu bildirerek görevsizlik kararı verebileceğini kabul etmek, aynı derecede bulunan ağır ceza mahkemesinin Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından yapılan kanıt değerlendirilmesine ve sonuç belirlemesine bağımlı olarak uygulama yapmasını doğurur ki, bu husus Anayasa’nın 138 inci maddesiyle bağdaşmadığı gibi hukuk temel ilkelerine de ters düşer.” (Yar. CGK, 5.2.1990, E.1989/5-372, K.1990/10);

“İncelenen dosya içeriğine, sanıkların üzerine atılan suçun niteliğine, iddianamede olayın anlatılış biçimine ve TCK’nın 313 üncü maddesinin uygulanması istemi ile kamu davası açılmış olmasına göre, kanıtların ve suç niteliğinin tartışılması görevi Devlet Güvenlik Mahkemesi’ne aittir.” (Yar. 10. CD, 9.11.1992, E.1992/13164, K.1992/11225);

“Davaya bakmakla görevli olan Devlet Güvenlik Mahkemesinde duruşma yapılıp, tüm delillerin toplanması ve bunların iddia ve savunma karşısında değerlendirilmesinden sonra, suçun niteliğinde değişiklik olsa dahi kararın bu mahkemece verilmesi gerekir.” (Yar. 3.CD, 21.2.1990, E.1990/2260, K.1990/1717);

“Devlet Güvenlik Mahkemesinin görevine giren suçlarda, durumun Devlet Güvenlik Mahkemesi C. Savcılığına bildirilmesi, o savcılıkça suçun Devlet Güvenlik Mahkemesinin görevine girmedi-

ği sonucuna varıldığı takdirde, soruşturma evrakının C. Savcılığına geri çevrilmesi ve ondan sonra açılacak davaya genel mahkemeye bakılması gerekir.” (Yar. 4.CD, 2.12.1975, E.6289, K.6473);

“1. Duruşmada anlaşılan suç vasfı ileri sürülerek aşağı dereceli mahkemeye gönderilemeyeceğine ilişkin kural, belirli suçlar için özel olarak kurulmuş Devlet Güvenlik Mahkemelerinde uygulanamaz. Aksi halde mahkemenin görev alanı dolaylı yoldan genişletilmiş olur.

2. CMUK'nın 262 nci maddesinin işletilmesi ile bu yoldan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görevlerinin genişletilmesi yasaya aykırı düşer.

3. Öte yandan Devlet Güvenlik Mahkemeleri dışındaki adalet mahkemeleri, her ne kadar görevsizlik kararına uymak zorunda iseler de bu durum, kendi kuruluşları içinde ayrıca görevsizlik kararı vermelerine engel değildir.” (Yar. 9.CD, 24.6.1975, E.24, K.26);

“Suçun Ankara'da işlenmesine, delillerin de bu yerde bulunmasına, yağmacılık eyleminin her zaman TCK'nun 146 ncı maddesindeki suçun unsuru olamayacağına göre, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin yetkisizlik kararının kaldırılması gerekir.” (Yar. 9. CD, 8.5.1975, E. 15, K. 15);

“Çok sayıda ateşli silah ve merminin yurttan kaçak nakledilmesi Devlet güvenliğini ilgilendirdiğinden, davaya Devlet Güvenlik Mahkemesinde bakılması yasaya uygundur.” (Yar. 9. CD, 8.5.1975, E. 10-4, K. 14). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, DGM Yasası)

4. Yasayolları

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kararlarının temyiz mercii Yargıtay'dır. Yargıtay'da inceleme suçun niteliğine göre ilgili ceza dairesinde yapılır.

Yasanın (m.17) “koğuşturma yapılmasına yer olmadığı kararı” adını verdiği karara karşı itiraz mümkündür. Bu itiraz yedi gün içinde savcının bağlı bulunduğu DGM'ye en yakın DGM başkanına yapılacaktır.

DGM yargıçlarının reddi istemlerinin reddine karşı itiraz yolu kapatılmıştır (m.26). Bu kararlar esas hakkındaki hükümle birlikte temyiz olunabilir.

E. GAİPLERİN YARGILANMASI

- * **269uncu maddedeki kişiler için öngörülen yargılama yöntemidir.**
- * **Gaipler hakkında kamu davası açılır, fakat kural olarak yargılama yapılmaz, istisnalar vardır.**

I- Konusu

CMUK'da gaip sanıkların yargılanmasına ilişkin özel yargılama kuralları öngörülmüştür. Bu nedenle bu bölümde bu kurallara da yer vermek gerekir.

Kimlerin gaip olduklarını yasa 269 uncu maddesinde sıralamıştır:

a) Meskeni bilinmeyen,

b)Yabancı ülkede oturan ve yetkili mahkemeye çağırılması mümkün olmayan,

c) Bu yolla çağırının sonuçsuz kalacağı kuvvetle anlaşılan, sanıklar ceza yargılamasında gaip sayılır. Bu varsayımlardan birinin gerçekleştiği durumlarda, sanık hakkında özel yargılamaya başvurmak gerekir.

Gaiplerin yargılanmasındaki özellik, gaip sanık yargılamada hazır bulunmayacağından ve savunma eksik kalacağından, ilke olarak yargılamayı, gaiplik ortadan kalkmadıkça sonuçlandırmaktır. Bunun sonucu olarak yasa, gaip sanık hakkında ceza davasının açılmasını, fakat soruşturmanın yapılmamasını kabul eder.

Yasa birazdan açıklanacak istisnai durumlarda bu ilkeyi terketmiş ve gaip sanıklar hakkında, basit yaptırımlı suçlarda, yargı-

lamayı sonuçlandırmayı kabul etmiştir.

Gaipler hakkında yasada, daha önce açıklanan, elkoymanın ayrıntılı biçimde düzenlendiği dikkati çekmektedir. Bunun nedeni, sanığın gaipliğine son vermek ve yargılamayı kısa sürede bitirebilmektir.

II- Gaipler hakkındaki yargılama kuralları

1. Eylemin yaptırımının basit olması

Yasa bu yaptırımın para cezasını, müsadereyi ya da her ikisini gerektirmesi durumunda, sanık hakkında duruşmanın açılabilirliğini öngörmektedir (m.270). Bunun için sanığı duruşmaya çağırarak bakımından bir celpname yazılacak, bunda, sanığın adı, sanı, yaşı, işi, biliniyorsa ikametgah ve meskeni, yüklenen suç, duruşma günü ve saati yer alacaktır. Ayrıca sanığın özrü olmaksızın duruşmada bulunmaması halinde, duruşmanın yapılacağı ihtarinin yazılmasını da yasa emretmektedir (m.272). Bu ihtar celpnameye yer almadığında, duruşma yapılamaz. Bu celpname sanığa bildirilecektir. Bu bildirim özel kurallara göre yapılacaktır ve bildirim yerine geçen işlemlere başvurulacaktır.

Sanığı bir müdafî duruşmada temsil edebilir (m.273). Ayrıca bir yasal hısımları da temsilci olarak duruşmaya katılabilir. Bu kişiden vekaletname aranmaz (m.273).

Mahkemenin son kararı da sanığa özel biçimlerde bildirilecektir.

Verilen kararlara karşı gerek müdafî ve gerek yasal hısımları yasal hısımlarına başvurabilir (m.275).

2. Yaptırımın para cezası ya da müsadereye başka olması

Bu durumda genel ilke uygulanır. Gaip sanık hakkında ceza davası açılabilir, fakat soruşturma yapılmaz. Gaip sanığın yasal hısımları kendisine müdafî seçebilirler (m.279/1).

Gaip olan sanığa soruşturma işlemleri hakkında bilgi verilmez. Fakat yargıç isterse, meskeni bilinen sanığa bilgi verebilir (m.280). Yargıç önüne gelmesi için ya da meskenini bildirmesi için gaip sanığa gazetelerle ihtar çıkartılır (m.281).

Sanığın gaip olduğu son soruşturmanın açılmasından sonra anlaşılırsa, toplanması gereken deliller bulunduğu, bunlar naip yargıç ya da istinabe olunan yargıç aracılığıyla toplattırılır (m.282). Gerektiğinde, gaip olan sanığa tutuklanmayacağına ilişkin bir güvence belgesi de verilebilir. Bu belge verilen suç için geçerlidir (m.288).

F. KÜÇÜKLERİN YARGILANMASI

- * **2253 sayılı Yasa uygulanır.**
- * **0-15 yaş grubunu yargılar.**
- * **Toplu yargıç esasına göre kurulmuş olan çocuk mahkemeleri görev yapar.**
- * **Duruşma gizli yapılır; hüküm de gizli olarak açıklanır.**
- * **Küçüklere karşı şahsi dava açılmaz.**

Anayasa 141/2 nci maddesinde küçüklerin yargılanması konusunun özel bir yasa çıkarılmak yoluyla düzenlenmesini emretmiştir. Ayrıca yine Anayasa 41 inci maddesinde çocuğun korunması için gerekli önlemleri alma görevini devlete yüklemiştir. Bu iki anayasal emrin ışığı altında, 1979 yılında "Çocuk Mahkemeleri Yasası" çıkarılmış, yasa 1 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe girmiş fakat çocuk mahkemelerinin kurulmasının bir geçici maddeyle yasanın yürürlüğünden on yıl içinde tamamlanması öngörülmüştür (ÇMK, geçici 1.m.).

Bu yasada yer alan kuralları şöyle sistemleştirmek mümkündür:

a) Çocuk mahkemeleri

Bu mahkemeler küçükleri yargılamak üzere illerde ve ilçelerde kurulmaktadır. Her ilde çocuk mahkemesi kurulması yasal bir zorunluluktur. İlçeler bakımından şöyle bir ilke benimsenmiştir. Büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan ilçelerde çocuk mahkemesi kurulmayacaktır. Bunun dışında, merkez nüfusu yüzünü aşan ilçelerde çocuk mahkemesi kurulacaktır (ÇMK, M. 1).

Yasa, iş durumunun gerekli kıldığı yerlerde, birden çok çocuk mahkemesinin kurulmasını öngörmektedir. Bu düzenleme hatalıdır ve Türk ceza yargılaması sisteminde mahkemelerin örgütlenmesi konusundaki temel ilkeyi zedeleyici niteliktedir. Bizim sistemimizde, bir mahkemenin kurulduğu yargı çevresinde bunun tek olması esastır. İş yoğunluğu gerekli kıldığında, bu mahkemenin birden çok daireye ayrılması, benimsenen ve uygulanan bir sonuçtur. Çocuk mahkemeleri bakımından da aynı sonuç uygulanmak gerekir. Aksi takdirde, çeşitli konularda sorunlar çıkabilir. Örneğin yargıçların çeşitli ayrımlardaki yetkileri, yargıcın reddi, yargılamaların aktarılması konuları gibi.

Çocuk mahkemeleri bir başkan ve iki üyeden oluşur (ÇMK, m.1). Bu mahkemelerde görev yapacak yargıçlar HSYK tarafından doğrudan doğruya bu mahkemelere atanabilecekleri gibi, bu mahkemelerde görev yapma konusunda kendilerine yetki verilmesi de mümkündür. Yasa bu olanağı tanımaktadır (ÇMK, m.1/son).

Çocuk mahkemesi yargıçları adli yargıdan seçilecek, tercihen 30 yaşını bitirmiş olmaları, çocuk sahibi olmaları ve mümkün olduğunca ayrı cinsten olmaları aranacaktır (ÇMK, m.2).

İller ya da ilçelerde kurulan çocuk mahkemeleri, 15 yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara bakacaklardır (CMUK, m.6/1). Yasanın daha önceki düzenlemesi ile yapılmış bulunan ikili görev sistemi, yani illerdeki mahkemelerin çocukların ağırcezalık fiillerini, ilçelerdekilerin ise diğer fiilleri yargılaması ilkesi kaldırılmıştır. Yeni düzenlemede yasakoyucu suçun işlendiği yer ilkesinden hareketle, çocuk mahkemelerine görev vermiştir. İşlenen suçun ağır-

cezalık, asliyelik ya da sulhlük bir iş olması, yargı organının belirlenmesinde etkili değildir. Önemli olan husus, suçun işlendiği yerdir. İlde işlenen suç, il çocuk mahkemesinde, ilçede işlenen suç, ilçedeki çocuk mahkemesinde ele alınacaktır.

b) Çocuk mahkemelerinde yargılanacaklar

Yasa bunların iki gurupta mütalaa etmektedir:

aa) 11 yaşına kadar olan çocuklar

Suçu işlediği anda 11 yaşını bitirmemiş olan bir çocuk hakkında koğuşurma ve yargılama yapılmasını yasa yasaklamıştır. Bu alanda TCK'nın ilkesi tekrarlanmıştır. Çocuğun işlediği suç bir yıldan çok hapsi gerektiren bir suçsa, yasanın 10 uncu maddesinde yer alan önlemlerden biri bu çocuk hakkında uygulanır. Bu önlemler, veliye, vasiye, bakmayı üzerine alan bir akrabaya teslim, güvenilir bir aile yanına yerleştirme, çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına teslim, fabrika, ziraat işletmeleri ya da usta yanına yerleştirme, resmi ya da özel hastane ya da eğitimi güç çocuklara mahsus kurumlara yerleştirme olarak sıralanmaktadır. Mahkeme bu önlemlerden birini seçebilecektir.

bb) 11-15 yaş gurubu içindeki çocuklar

Fiili işlediği sırada, bu yaş gurubu içinde olan bir çocuğun ilkin anlama ve kavrama yeteneğinin bulunup bulunmadığı ve bunun derecesinin saptanması için bir araştırma yapılacaktır. Bu araştırma uzmanların yardımıyla gerçekleşen bir bilirkişi incelemesi niteliğindedir. Bu inceleme sonunda, küçük sanığa ceza verilmesi ya da yukarıda sayılan önlemlerden birinin uygulanması kararlaştırılacaktır. Önlem tercih edildiğinde, mahkeme önlemlerden birini seçer. Ceza verilecekse, cezanın yarısı indirilir.

c) Çocukların yargılanmasındaki özellikler

Çocuklar hakkındaki kamu davalarını açmak ve koğuşurmayı yürütmek için savcılar arasından seçilen çocuk mahkemele-

ri yanında görevlendirilirler. Yasa ilksoruşturmayı yasaklamıştır. Savcılar hazırlık soruşturması sonunda doğrudan doğruya dava açmak durumundadırlar. Duruşmalar gizli olarak yapılmak ve kararlar dahi gizli olarak bildirilmek zorundadır. Şahsi dava yasaklanmıştır, küçükler hakkında şahsi davalık fiiller için SZG'lerin şahsi dava açmaları yolu kapalıdır.

Yasada dikkati çeken bir kural, henüz suç işlememiş olmasına karşılık, çevresi ile uyumsuzluk içinde bulunan, ailesine karşı vahim itaatsizliği görülen, suça eğimli çocuklar hakkında, aile fertlerinin istemi üzerine savcının mahkemeden önlem uygulanmasını isteyebilme yetkisidir. Daha önce sayılan önlemlerden biri böyle bir çocuk hakkında uygulanabilmekte, önlem gerektiğinde değiştirilmekte ve en çok 18 yaşın sonuna dek sürebilmektedir.

d) Uygulama

Ülkemizde yeni sayılabilecek çocuk mahkemeleri uygulamasında özellikle 11-15 yaş gurubu için anlama-kavrama yeteneğinin tespitini konu alan kararlar dikkati çekmektedir: “Küçüklerin işledikleri suçlarda kanunun amacı; çocuk suçluluğunu önlemek ve suçun işlenmesinden sonraki durumlarının izlenmesi suretiyle ıslaha yönelik önlemlerin alınmasını sağlamak, onları topluma kazandırmaktır. Küçükler hakkındaki soruşturma bizzat C. Savcısı tarafından yapılır ve şikayete bağlı suçlarda vazgeçme kamu davasını düşürmez. Bu nedenler ve şahsi davaya konu edilen olay nedeniyle sanık hakkında yeterli kanıt bulunmadığından, C. Savcılığınca takipsizlik kararı verilmiş olup müştekisine tebliğ edildiği ve itiraz edilmeksizin kesinleştiği anlaşıldığına göre, tedbir konusunda girişimde bulunulması gereği ortadan kalkmış olur.” (Yar. 10.CD, 14.3.1995, E.1460, K.2053); “Çocuk mahkemelerinin kurulup çalışmaya geçmemiş olması nedeni ile, sevk maddesine göre davaya görevli mahkemede bakılması gerekir.” (Yar. 6.CD, 25.11.1985, E.8403, K.11626); “İşlediği suçun anlamını kavrayacak durumda bulunan sanığın ceza yönünden hükümlülüğüne karar verildiğine göre, tazminattan da sorumlu tutulması gerekir.”

(Yar. 3.CD, 25.6.1985, E.9282/K.9067). “ÇMK'nin 20 nci maddesine göre, 11-15 yaş arasında bulunan sanığın, suç tarihinde işlediği suçun anlamını kavrayabilecek durumda olup olmadığının uzman hekimlerce saptanması gerekir.” (Yar. 4.CD, 15.11.1984, E.7424/K.7758). “Küçüklerin işledikleri suçlardan dolayı şahsi dava açılmaz. Suç tarihinde 11 yaşını bitirmiş ve 15 yaşını doldurmamış bulunan sanığın, işlediği suçun anlamını kavrayabilecek durumda olup olmadığı araştırılmadan hükümlülük kararı verilmesi doğru değildir.” (Yar. 4.CD, 6.11.1984, E.7154/K.7441). “Suç tarihinde 15 yaşından küçük olan sanık hakkında 2253 sayılı yasanın 20 nci maddesi gereğince uzman hekimden rapor almadan hükümet tabipliği raporuna dayanarak hüküm verilmesi hukuka aykırıdır.” (Yar. 4.CD, 16.5.1984, E.3266/K.3618). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, Çocuk Yargılaması).

G. AKILHASTALARININ YARGILANMASI

- * **CMUK'da kural yoktur; TCK'nın 46ncı maddesi uygulanır.**
- * **Fiili işlediği sırada akıl hastası olanlar için yapılan bir yargılamadır.**
- * **Bu sanıklar için emniyet tedbirine hükmedilir. Bu tedbir muhafaza ve tedavi altına almaktır.**
- * **Durum hazırlık soruşturmasında anlaşıldığında, savcı bu kararı sulh ceza yargıcından ister.**
- * **Sonsoruşturmada kararı yetkili ve görevli mahkeme verir. Bu mahkeme genel esaslara göre belirlenir.**

Akılhastaları hakkında emniyet tedbiri yargılamasının yapılabilmesi, kişinin fiili işlediği anda akıl hastası olması durumunda mümkündür. Yoksa fiili işlediği sırada akıl hastası olmayan, fakat sonradan yargılama sırasında akıl hastalığına tutulan bir sanık hakkında, yasa yalnız sonsoruşturmanın yapılmasını yasaklamaktadır.

Akılhastaları hakkında yapılacak emniyet tedbiri yargılama-

sına ilişkin kurallar CMUK'da yer almamakta, fakat TCK'da çok sistemsiz ve ayrıntılı olmayan biçimde bunlara rastlanmaktadır (TCK, 46).

TCK'da yalnızca soruşturmanın çeşitli aşamalarında, akıl-hastası sanıklar için uygulanacak emniyet tedbiri olarak muhafaza ve tedavi altına alma kararının kimin tarafından verileceği açıklanmaktadır (TCK, 46).

Yasada bu konuda üçlü bir ayrım dikkati çekmektedir:

a) Akılhastalığın hazırlık soruşturmasında anlaşılması

Bu kararı sulh yargıcı verecektir (TCK, 46). Bunun için savcının bir dava açması şarttır. Yargılamada iddia ve savunma düşüncelerini açıklayabilmelidir. Duruşma yapılmayacaktır, çünkü yasa da açıklık yoktur. Fakat savcının ve müdafinin görüşleri alınmalıdır. Emniyet tedbiri uygulayabilmek için de sanığın eyleminin sabit olması ve bunun suç teşkil etmesi şart olduğundan, bu alanda kesin kanaate varmak gerekir. Suçsuzluğu anlaşılan sanık hakkında, sanık akıl-hastası olsa bile, muhafaza ve tedavi altına alma kararı verilemez. Sulh yargıcı da verse, bir sonkarar olan bu karara karşı temyiz yoluna başvurulabilir.

Sanık hakkında tedavi ve muhafaza altına alma kararı verildiğinde, bu tedbir akıl-hastası mahkumun iyileşmesine kadar sürer. Suç ağırhapis cezasını gerektiren bir suçsa, tedbir süresi 1 yıldan az olamaz TCK, 46/3).

b) Akılhastalığın son soruşturmada anlaşılması

Tedbiri vermek yetkisi mahkemenindir (TCK, 46). Bu mahkemenin hangi mahkeme olduğu yetki kurallarına göre belirlenecektir.

H. UYUŞTURUCU VE ALKOL TUTKUNLARININ YARGILANMASI

- * **TCK'nın 404üncü ve 573üncü maddeleri uygulanır.**
- * **Tedbir, muhafaza ve tedavi altına almaktır; iyileşmeye kadar sürer.**

a) Uyuşturucu tutkunu olanlar

Uyuşturucu kullananların alışkanlığı tutkunluk (iptila) derecesindeyse, sanık hakkında muhafaza ve tedavi altına almak tedbiri uygulanacaktır (TCK, 404). Tedbire karar vermek yetkisi mahkemenindir (TCK, 404/3). Savcı bunun için uyuşturucu kullanmaktan ötürü açtığı davada, tedbire hükmedilmesini de istemelidir. Tedbir bu kişinin tam olarak iyileşmesine kadar sürecektir (TCK, 404). Kişinin tutkunluğunun tespiti için bilirkişi incelemesine gerek vardır. Uyuşturucu tutkunlarına emniyet tedbiri yanında, genel güvenlik gözetimi altında bulundurulmak cezası da verilirken (TCK, 404), bu ceza 1987 yılında 3352 sayılı yasayla kaldırılmıştır.

b) Alkol tutkunu (müptelası) olanlar

Bu kişiler hakkında da uygulanacak emniyet tedbiri, muhafaza ve tedavi altına almaktır (TCK, 573). Bu tedbir de iyileştirmenin gerçekleşmesine kadar sürer. Alkol tutkunu olanlar hakkında bu tedbirin uygulanabilmesi için, sarhoşlukta itiyadın iptila derecesine varması şarttır. Bunun için, kişinin sarhoşluktan (TCK, 571, 572) iki defa mahkum olduktan sonra, aynı fiili tekrar işlemesi gerekir. Bu durumda tedbirin uygulanması mümkün olur (TCK, 573).

İ. MÜSADERE YARGILAMASI

- * Müsadere, yasanın öngördüğü durumlarda, bir yargıç kararıyla, bir malın devlet mülkiyetine geçmesidir.
- * Buna gerek olup olmadığının tespiti için müsadere yargılaması yapılır.
- * Asıl ceza davası varsa, ayrı bir müsadere davası açılmaz.
- * Ayrı dava gerekirse, bu davayı savcı açar.
- * Yargılama, esas davaya bakan mahkemede yapılır.
- * Duruşmalı ve duruşmasız yargılama mümkündür.

I- Konusu

Müsadere, yasanın öngördüğü durumlarda, bir yargıç kararı ile bir malın devlet mülkiyetine geçmesidir. Buna gerek olup olmadığının saptanması için yapılan yargılama, müsadere yargılamasıdır.

Müsadere, niteliği bakımından bir ceza mahkumiyetinin sonucu ya da başlı başına bir ceza olabilir. Her iki durumda da bir yargılamaya gerek vardır.

TCK, örneğin 36, 395 ve 427 nci maddelerinde müsadere söz etmektedir. 36 ncı maddede, cürüm ya da kabahatte kullanılan ya da fiilin işlenmesinden meydana gelen nesnelere tabi olduğu açıklanmıştır (TCK, 36/1). Bu durumda yasa bir mahkumiyeti aradığından, müsadere bir mahkumiyetin sonucu olmaktadır. Fakat bunun yanı sıra, kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması ve satılması cürüm ya da kabahat teşkil eden nesnelere de müsadereye tabi olduğu açıklanmıştır (TCK, 36/2). Bu durumda bir ceza mahkumiyetinin bulunması aranmadığından, bu tür müsadere bir ceza niteliğindedir. Aynı madde, taşınması yasak olmayan silahların ruhsatsız taşınmasının da müsadereyi gerektiren bir fiil olarak kabul etmiştir (TCK, 36/son). TCK'nın 395 inci maddesi de halkın sağlığına zararlı maddeleri satmayı ve bulundurmamayı yasaklamakta ve bunların müsadere edileceğini belirtmektedir. Bu mallar tağşiş, taklit ve tağyir yoluyla

la halkın sağlığına zararlı duruma getirildiğinde, bu mallar suçtan doğan mal olmakta ve müsadereye konu olmaktadır (TCK, 395, 36/1). Ayrıca TCK'nın 427 nci maddesinde, müstehcenlik taşıyan tüm eşya da müsadereye tabi tutulmaktadır. Burada da bu eşya suçtan doğan eşya olarak bu müeyyideye tabi tutulmaktadır.

Müsadere sonucu mal devlet mülkiyetine geçtiğinde, devlet hizmetinde kullanılacağı gibi, niteliğine göre imha edilebilir ya da kullanmaktan kaldırılabilir (CMUK, 392)

II- Müsadere Yargılaması

1. Asıl ceza davası açılan durumlarda ayrı bir davaya gerek olmaması

Yasa, açılan ceza davası sonunda söz konusu malların müsadere hakkında da bir karar verileceğini belirtmektedir (m.392). Daha önce uygulanmış bir elkoyma önleminin var olduğu durumlarda, bu malların akıbetini belirtmek bakımından, müsadere ya da elkoymayı kaldırma yönünde bir karar verilmesi gerekir.

2. Ayrı bir müsadere davasının açılması

Mahkeme, önüne getirilen davayı çözmüş, fakat malın müsadereesine ilişkin bir karar vermemişse, ayrı bir davaya gerek vardır (m.392).

3. Davayı açma yetkisi

Müsadere davasını açmak yetkisi savcının ya da malların zilyedinindir. Malların müsadere edilmesi gerektiği kanaatinde olan savcının bu davayı açması gerekir. Fakat mallara daha önce elkonup bunun akıbeti hakkında bir karar verilmediğinde, malların zilyedi açacağı davayla, malların müsadereye tabi olmadığını ispatlamalıdır. Bu dava da müsadereye ilişkin ve buna ait kuralların uygulandığı bir davadır.

4. Yetkili mahkeme

Yasa, esas davayı görmekle yükümlü mahkemenin müsadere yargılamasını yapacağını belirtmektedir (m.391/1). Bunun nedeni, müsadere konusundaki uyuşmazlığın asıl uyuşmazlıkla çok yakından ilgili bir uyuşmazlık olmasına dayanmaktadır.

5. Yargılama yöntemi

Yasa iki tür yargılama yöntemi öngörmüştür. Bunlar duruşmasız ve duruşmalı yargılamadır.

a) Duruşmasız yargılama

Eşyanın suç mevzuu olmayıp başlı başına müsadereye tabi olması durumunda, sulh yargıcı duruşma yapmaksızın müsadere konusunda karar verecektir (m.392/2). Bu duruşma, kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması ve satılması suç teşkil eden şeyler söz konusu olmalıdır (TCK, 36/2). Örneğin bir tabancanın ruhsatsız olarak bulundurulması suç teşkil ettiğinden (6136 s. Y., 13), müsadereye tabi olacak ve bu konuda duruşmasız yargılama yapılabilir.

b) Duruşmalı yargılama

Bunun dışındaki durumlarda, müsadere yargılaması duruşmalı yapılacaktır. Duruşma ve karar konusunda genel ilkeler uygulanacaktır (m.393). Duruşmaya, müsadereye konu olan mallar üzerinde hakkı olanlar da mümkün oldukça çağrılacaktır. Bunların kendilerini vekaletnameli müdafilerle temsil ettirmeleri mümkündür (m.393/2). Bu kişilerin duruşmada hazır bulunmaması, yargılamanın yapılmasına ve karar verilmesine engel değildir (m.393/son).

6. Yasayolları

Sulh yargıcının duruşmasız verdiği kararlara karşı ilgililer acele itiraz yoluna başvurabilirler (m.392/son).

Öteki kararlara karşı savcı, müdahil ve 393 üncü maddede sözü geçen müsadere konusu mallar üzerinde hakkı olanlar da temyiz yoluna başvurabilirler (m.394).

Her iki durumda da gerek müsadere etme ve gerek etmeme kararlarına karşı belirtilen yasayolları açıktır.

III- Uygulama

Müsadere (zoralm) konusunda, yargı yeri, yargılama yöntemi ve başvurulacak yasayolları konusunda ortaya çıkan sorunlar Yargıtay kararları ile çözülmüştür: “Yerleşik (meskun) yerde nedensiz olarak ruhsatsız tabancasıyla ateş ederek, tedbirsizlik veya dikkatsizlikle yaralamaya neden olan sanık hakkında, TCK’nun 79 uncu maddesinin uygulanması “suçların çokluğunu ortadan kaldırmaz” ve TCK’nun 551 inci maddesine dayalı olarak CMUK’nın 392 nci maddesi uyarınca yapılan bağımsız zoralm davası sonucunda zoralmı engel oluşturmaz. Suç aleti tabancanın zoralmına karar verilmesi doğrudur.” (Yar. CGK, 12.11.1996,E.2-195, K.206); “Zoralm davalarında zamanaşımı süresi, asıl eylem için öngörülen süreye bağlıdır.” (Yar. CGK, 8.2.1988, E.1987/2-547, K.1988/16); “C. Savcısının, suçta kullanılan eşyanın zoralmı yolundaki isteği mahkemece CMUK’nın 392 ve bunu izleyen maddeleri gereğince duruşmalı inceleme ile karara bağlanır. Bu kararın temyizi mümkündür. Buna rağmen evrak üzerinde sonuçlandırılması kanun yolunu değiştirmez. Sulh Ceza Mahkemesinin evrak üzerinde sonuçlandırma kararına C. Savcısının yaptığı itiraz sonucunda Asliye Ceza Mahkemesinin verdiği karar hukuki değerden yoksun ve yok hükmündedir. Yok hükmünde olan bu karar için yazılı emir yoluna başvurulamaz.” (Yar. 2.CD, 6.2.1995, E.501, K.1149); “Sanığın, hükmün iade yönünden Yargıtay’ca incelenmesini istemiş olması karşısında; beraat kararının gerekçesine yönelik temyizi sözkonusu değilse de, davadaki konumuna CMUK’nın 392/1 ve 394 üncü maddelerinin açık hükümlerine, eşya değerine ve zoralmına ilişkin kararın kabili temyiz olduğu ahvalde iadesinin de aynı yasa yolu ile incelemeye tabi olacağına zorunluk bu-

lunmasına göre, kararın eşyanın müdahillere iadesine ilişkin kısmıyla sınırlı olarak temyiz incelemesi yapılması gerekir.” (Yar. 9.CD, 1.7.1994, E.3246, K.3963); “TCK’nun 36 ncı maddesine göre zoralm (müsadere) kararı verilebilmesi için sanık hakkında mahkumiyet kararı verilmek gerekir. Davanın düşmesine (ortadan kaldırılmasına) karar verilmesi halinde, CMUK’nın 392 nci maddesine göre işlem yapılmak gerekir.” (Yar. 6.CD, 26.10.1989, E.1989/6619, K.1989/8285); “Değeri 2.000 lirayı geçmeyen bir malın, cürüm irtikabında kullanılması nedeniyle müsaderesine veya cürümle ilgisi görülmemesi yahut Af Yasası ile kamu davasının ortadan kaldırılması gibi nedenlerle sahibine iadesine dair verilen kararların temyiz kabiliyeti yoktur.” (Yar. 6.CD, 30.9.1974, E.4381, K.5001); “İşlediği suçun anlamını kavrayacak durumda bulunan sanığın ceza yönünden hükümlülüğüne karar verildiğine göre, önceden de sorumlu tutulması gerekir.” (Yar. 3.CD, 25.6.1985, E.9282, K.9067); “Suç tarihinde, 11 yaşını bitirip 15 yaşını doldurmamış bulunan sanıklar hakkında yapılan soruşturmada üzerlerine atılı suç sabit değilse veya eylem suç teşkil etmiyorsa beraatlerine, suçların sabit olması ve işledikleri suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda olmamaları halinde ise “haklarında ceza tertibine yer olmadığına” karar verilmelidir.

Suç tarihinde; 11 yaşını bitirip 15 yaşını doldurmamış küçüğün veli veya vasiye teslimi, bir seneden fazla hapis cezasını gerektiren suçunun sabit olması, fakat yaş küçüklüğü nedeniyle ceza tertibine yer olmadığına karar verilmesi durumunda mümkündür.” (Yar. CKG, 4.12.1989, E. 1989/3-330, K.1989/386); “2253 sayılı Kanunun 12 nci maddesinin atıfta bulunduğu 10 uncu maddede; veli veya vasiye teslimde, küçüğün cürüm işlemesine sebebiyet verilmesi halinde para cezası tayin edileceği ihtarına dair bir hüküm bulunmadığı, Kanunun 17 nci maddesine göre icabında bu tedbirin mahkemece değiştirilmesinin mümkün bulunduğu gözetilmeden TCK’nun 53 üncü maddesinden bahisle bu yolda karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 2.CD, 10.12.1991, E.1991/11429, K.1991/12639); “Suç tarihinde onbir yaşını doldurmayan küçük sanığın, üzerine yükletilen suçun anlam ve so-

nuçlarını kavrayabilme yönünden bedensel, akılsal ve ruhsal durumunun uzman doktor aracılığıyla araştırılıp belirlenmesi gerekir.” (Yar. 3.CD, 27.1.1989, E.1988/64701, K.1989/392); “Küçük sanığın, işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yönünden, bedeni, akli ve ruhi durumu uzman kişilere tespit ettirilmenden karar verilmesi doğru değildir.” (Yar. 4.CD, 25.2.1988, E.1988/1441, K.1988/1556); “Suçun işlendiği günde 15 yaşını bitirmeyen sanık hakkındaki davanın, vazgeçme nedeniyle düşürülemeyeceği gözetilmeden, davanın ortadan kaldırılmasına karar verilmesi hukuka aykırıdır.” (Yar. 2.CD, 27.1.1988, E. 155, K. 347); “Küçük sanık hakkında şahsi dava açılmaz. Bu nedenle, açılmış bulunan davada durma kararı verilecek dosyanın C. Savcılığına gönderilmesi yerine reddine karar verilmesi hukuka aykırıdır.” (Yar. 2.CD, 22.10.1986, E.1986/7374, K.1986/4463); “2253 sayılı Çocuk Mahkemeleri Kuruluş ve Yargılama Usulü Hakkındaki Kanununun 20 nci maddesine göre, 11-15 yaş arasında bulunan sanığın, suç tarihinde işlediği suçun anlamını kavrayabilecek durumda olup olmadığının uzman hekimlerce saptanması gerekir.” (Yar. 4.CD, 15.11.1984, E.7424, K. 7758); “Küçüklerin işledikleri suçlardan dolayı aleyhlerine şahsi dava açılmaz. Suç tarihinde 11 yaşını bitirmiş ve 15 yaşını doldurmamış bulunan sanığın, işlediği suçun anlamını kavrayabilecek durumda olup olmadığı araştırılmadan hükümlülük kararı verilmesi doğru değildir.” (Yar. 4.CD, 6.11.1984, E.7154, K.7441); “2253 sayılı Yasanın 20 nci maddesine göre, suç tarihinde 11 yaşını bitirip 15 yaşını tamamlamayan sanığın işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yönünden bedensel, akıl ve ruhsal durumunun uzman kişilere tespit ettirilmesi zorunludur. Bu konuda hükümet doktoru tarafından verilen raporla yetinilmesi doğru değildir.” (Yar. 5.CD, 18.10.1984, E.2267, K.3872); “Yasakoyucunun, üzerinde tartışılmasına gerek görmediği konu, olayda sanık bulunmaması ve eşyanın, ceza mahkumiyeti olması ve faile ait bulunmasa bile, kesin olarak zoralmı gerektiren durumlardır. Sorun bunun dışında kalıp da, suçta kullanıldığı anlaşılan ve üzerinde hak ileri sürülebilen eşyaya ilişkin ise, adalete uygun bir sonuç alınabilmesi için, zoralmı davası ge-

rekli olup, dava, zoralmı gerektiren eşyadan kaynaklanan suçta bakmakla yükümlü mahkemede görülür.” (Yar. CGK, 12.11.1984, E.9-111/K.368). “Zoralıma ilişkin kararın temyizine olanak varsa, geriverme de aynı yasayolu incelemesine bağlıdır.” (Yar. 9.CD, 2.11.1984, E.4813/K.5315). “İşin esasına ilişkin olarak verilen zoralmı kararlarında kıymetten bahsedilmesi söz konusu değildir.” (Yar. 9.CD, 31.1.1984, E.145/K.684).

“Suç konusu eşyanın müsaderesine karar vermek için duruşma yapmak gerekir.” (Yar. 8.CD, 8.3.1979, E.931/K.1979; aynı yönde, Yar. 7.CD, 7.7.1976, E.5570/K.5468; Yar. 7.CD, 27.11.1975, E.8245/K.9392).

Kaçak eşyanın naklinde kullanılan otomobilin, taraflarca temyiz edilmeyerek kesinleşen 31.5.1982 gün ve 1115/712 sayılı karar ile zoralmına karar verildiği gözönüne alınmadan, dosyanın tekrar ele alınarak aynı konuda hukuken hükümsüz 1115/12 sayılı ek kararın verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 7.CD, 14.9.1983, E.3129/K.3747). “Zoralım kararına karşı, özel yasaya dayanılarak geri verilme istemi hakkında duruşma yapılmaksızın verilen geri verilme kararının temyiz olanağı yoktur.” (Yar. 3.CD, 29.11.1979, E.7793/K.8968). (Kararlar için, Yurtcan, Şerh, md.392).

J. SULH YARGICININ CEZA KARARNAMESİ (syck)

- * **Savcının açtığı kamu davası üzerine, 386ıncı maddede öngörülen durumlarda uygulanan bir yöntemdir.**
- * **SYCK, yargılamasız hüküm vermektir.**
- * **Hükümlü buna karşı itiraz yoluna gidebilir; süre 8 gündür.**
- * **İtiraz üzerine iki tür yargılama yapılır : duruşmalı ve duruşmasız.**
- * **Uygulanan yaptırıma göre bu yollar değişir.**

Yasada öngörülen durumlarda (m.386), savcının açtığı ceza davası üzerine, sulh yargıcı duruşma yapmaksızın sanığın mahkumiyetine karar verebilir. Bu karar tamamen, savcının davayı açtığına, yargıç önüne götürdüğü olgular ve delillere dayanır.

Savcının açtığı dava üzerine, sulh yargıcı duruşma yapmaksızın karar vermeyi sakıncalı gördüğünde, duruşma yapmaya karar verebilir ve bunun için bir gün belirler (m. 387). Bu kural, ceza kararnamesi ile karar verme yolunun sulh yargıcı bakımından ihtiyari olduğunu gösterir. Yasada açıklanmamakla birlikte, savcı da sanığın eylemi ceza kararnamesi sınırları içinde kalsa bile, genel kurallara göre duruşmalı bir yargılama isteyebilmelidir.

Sulh yargıcının kararnameyle karar vermesi, savcının yaptığı hazırlık soruşturması sonunda açtığı dava üzerine, yargılamanın doğrudan doğruya sonkararla bitmesidir.

Gerek yasada ve gerek öğretilerde bu tür kararname, "sulh yargıcının" kararnamesi olarak adlandırılrsa da, burada yargıç mahkeme olarak faaliyet göstermektedir, çünkü verdiği bir sonkarar olup uyuşmazlığı çözmektedir. Dikkat etmek gerekir ki, sanık buna karşı koymadığında, bu karar kesin hüküm etkisine sahip olur (m.389).

1. Konusu

Yasa hangi suçlar bakımından SYCK yolunun uygulanabileceğini açıklamıştır. Suçun sulh mahkemesinin yetkisinde olması şarttır (m.386). Ayrıca SYCK ile ancak belirli yaptırımlara hükmedilebilir. Bunlar, üç aya kadar hafif hapis, hafif para cezası, ağır para cezası, bir meslek ve sanatın icrasının tatili, müsadere olabilir. Bir kararnamede bu yaptırımlardan birkaçına ya da hepsine hükmetmek de mümkündür (m.386/2). Ayrıca yasa hafif hapis cezası verildiğinde, bunun CİHK gereğince para cezasına çevrilmesini de kabul etmektedir (m.386/son).

2. SYCK'nin içeriği

Ceza kararnamesinde, verilen ceza, bunun dayandığı suç,

uygulanan yasa maddeleri, deliller yer almalıdır. Bu unsurlar bir sonkararın unsurlarıdır. Demek ki ceza kararnamesi de bir mahkeme sonkararı gibi yazılmalıdır. Ayrıca kararnamede, kararnamenin bildiriminden başlayarak 8 gün içinde buna karşı konabileceği, bunun için bir dilekçe ile ya da tutanağa geçirilen beyanla, kararnameyi vermiş olan sulh mahkemesine başvurabileceği, aksi halde kararnamenin kesinleşeceği ve yerine getirileceğine ilişkin bir ihtar da yer almalıdır (m.388). Bu ihtarın yer almadığı bir kararname geçerli sayılamaz, çünkü bu ihtar kararnamenin kurucu unsurlarındandır.

3. SYCK'ye karşı koyma

SYCK'ye karşı koyma, bu yolun en önemli noktasıdır. Karşıkonulmayan kararnameler kesinleşir (m.388, 389), bunlar kesin hükmün sonuçlarını doğurur (m.395). Yasa karşı koyma yerine "itiraz" terimini kullanmaktadır (m.390), fakat itiraz bir yasayoludur ve kararnameye karşı koymadan değildir.

Birazdan görüleceği gibi, gerçek anlamda itiraz, bazı kararnamelere karşı koyma bakımından geçerlidir.

Yasa SYCK'ye karşı koyma bakımından ikili bir ayrıma yer veriyor:

a) Hafif hapis cezası içeren SYCK'ler

Bu tür bir kararnameye karşı konulduğunda, duruşma açılır (m.390). Bunun anlamı, yargılamanın sona erdirmesi aşamasının genel kurallar çerçevesinde yeniden yapılmasıdır. Daha önce savunma alınmaksızın verilmiş olan bir sonkarar, karşı koyma üzerine ortadan kalkmakta ve yargılama tam bir yargılama olmaktadır. Bir kararnameye karşı koyan sanık duruşmadan önce bunu geri alabilir. Bu durumda duruşma açılmaz, eski karar yerine getirilir (m.390).

Duruşma açıldığında, sanık kendisini müdafii ile temsil edebilir (m.390/2). Sanık özrü olmaksızın duruşmaya gelmez, bir

müdafî de kendisini temsil etmezse, duruşma açılmaz ve itiraz reddedilir. Sanık süreyi geçirdiği için eski duruma getirme istemiş, bu istem kabul edilmişse, duruşmaya gelmediği için itirazı reddedilmişse, bir daha eski duruma getirme isteminde bulunamaz (m.391). Duruşma sonunda mahkeme önceki kararıyla bağlı olmaksızın karar verir. Bu, mahkemenin önceki cezayı arttırabilmesi ya da indirebilmesi anlamına gelir. Fakat sanık bakımından “ceza-yı ağırlaştırma yasağı”nın SYCK’de de uygulanması gerektiği ileri sürülmektedir. Fakat bu konuda yasada bir açıklık yoktur. Ancak adalet duygusu ve sözü geçen yasağın kabulündeki amaçlar bakımından paralellik olduğu gözden uzak tutulmamalı ve yasak uygulanmalıdır.

SYCK ile ilkin hafif hapis cezası verilmiş ve bu CİHK gereğince para cezasına çevrilmişse, karşı koyma halinde, ilk ceza esas alınmak ve duruşma açılmak gerekir.

b) Hafif para cezası, ağır para cezası, bir meslek ve sanatın icrasının tatili, müsadere içeren SYCK’ler

Aynı kararnameyle bunların hepsine ya da birkaçına hükmetme durumunda da karşı koyma yargılaması farklılık göstermektedir. Yasa bu sonuçları içeren kararnamelere karşı konulduğunda, yasayolu olarak itiraz yolunun uygulanmasını öngörmektedir (m.390/3). İtiraz üzerine (bildirimden başlayarak 8 gün içinde) asliye mahkemesi başkan ya da yardımcı CMUK’nın 301, 302 ve 303 üncü maddelerine göre itirazı inceler. Bu inceleme evrak üzerinde bir incelemedir. İnceleme sonunda ya itiraz yerinde görülecek ceza kararnamesi kaldırılır ve yerine gereken karar verilir. Ya hut da itirazın reddini asliye yargıcı kararında açıklar. Her iki durumda da karar kesindir. Bu karar yerine getirilir.

İtiraz dilekçesinin verilmesi aleyhine itiraz olunan kararın yerine getirilmesini durdurur (m.390/son). Kararın yerine getirilmesi, itiraz makamının kararını vermesine kadar durur.

K. ÖNÖDEME

- * **TCK'nın 119uncu maddesinde öngörölmüş bir yoldur.**
- * **Sanık önödemede bulunmazsa, savcı kamu davası açar ve duruşma yapılır.**
- * **Önödeme tabi bir işte, duruşmada da önödeme mümkündür. Bu durumda davanın düşmesine karar verilir.**

Sanık bildirimden sonraki 10 gün içinde önödeme yapılmadığında savcı kamu davası açacaktır. Bunun üzerine mahkemenin duruşma yapması kuraldır. Fakat sulh mahkemesinin görevi içinde kalan durumlarda, SYCK yolunun da uygulanabilmesi gerekir. Yasada başarısız önödeme girişimleri üzerine kamu davası açıldığında, kesinlikle duruşma yapılacağına ilişkin bir kural yasadaki yoktur. Bu bakımdan önödeme ve SYCK yollarının (mümkün olan durumlarda, m.386) bağdaştığını kabul etmek gerekir.

Sanık hakkında kamu davası açıldığında, suç sabit görülürse, yasa, verilecek cezanın yarı oranında arttırılmasını öngörmektedir. Bu artırım bir olanağı kullanmamaktan ötürü daha ağır cezayla sonucunu ortaya çıkardığından, yerinde değildir. Kişi suçsuzluğuna inandığı için ya da önödeme güçsüzlüğü nedeni ile önödeme girişimi sırasında cezayı ödemiş olabilir.

Gerek hazırlık soruşturmasında savcının girişimi üzerine ve gerek mahkemenin kararının yasayollarından geçtikten ve kesinleştikten sonra, cezanın ödenmesi, şahsi haklar, malların geri verilmesi ve müsadere kurallarını etkilemez (m.119/8).

IV- Savcının önödeme girişiminde bulunmaksızın dava açması

Önödeme kapsamına giren olaylar için savcı önödeme girişiminde bulunmak mecburiyetindedir. Bunun istisnası, özel yasalardaki kurallar gereğince, işin doğrudan doğruya mahkemeye intikal etmesi hallerinde görülür. Bu durumda Türk hukukunda ön görülen ikinci önödeme türü karşımıza çıkar.

Hazırlık soruşturmasında önödeme girişiminde bulunulmaksızın kamu davası açıldığında, sanık duruşmada sorgusundan önce, suçunun karşılığı olan para cezasını ödeyeceğini bildirmek ve bu cezayı ödemek suretiyle kamu davasının düşmesine karar verilmesini sağlamak hakkına sahiptir (m.119/6). Sanık bunun için sorgu işleminin geçirilmemesine dikkat etmek zorundadır. Ayrıca suçunun karşılığı olan para cezası maktu ise, bunu, aşağı yukarı sınırlı bir para cezası ile, aşağı sınırı ve yargılama giderlerini ödemek zorundadır.

Uygulama bugün önödeme girişimi olmaksızın kamu davasının açılması halinde kabul edilen önödeme türünü genişletmiştir. Bu sonuç bir İBK ile yaratılmıştır. Bu karara göre, savcı bugün Türk sisteminde, istisnalar dışında, önödeme girişiminde bulunmak mecburiyetinde bulunmasına rağmen, bu yolu uygulamadığı, bu konuda atladığı durumlarda, ceza davasının açılmasından sonra, iddianamedeki tavsife göre, önödemenin mümkün olduğu durumlarda, önödeme kurumunun mahkemeler tarafından uygulanarak işin sonuçlandırılmasına olanak tanınmaktadır. Aynı sonuç, duruşmada tavsif değişikliği nedeniyle fiilin önödeme kapsamına girdiği durumlarda da uygulanacaktır.

L. İNFAZ YARGILAMASI

- * İnfaz aşamasında ortaya çıkan ve yasada öngörülen uyumsuzlukların çözümü için uygulanır.
- * Dava açmak yetkisi savcınındır. Yargı yetkisi ihtimallere göre değişir.
- * Mahkeme duruşmasız karar verir.
- * Mahkemenin kararlarına karşı acele itiraz yoluna gidilir.

I- Konusu

Sanık hakkında verilen mahkumiyet kararı kesinleştikten sonra infaz edilir (m.395). Bu infaz değişik biçimlerde ortaya çıkar.

bilir. Mahkumiyet kararının içeriğine göre değişir. Örneğin bir ölüm cezası mahkumun yaşamına son vererek yerine getirilirken, hürriyeti bağlayıcı cezalar mahkumun cezaevine konulmasını, para cezaları ise belirli paranın tahsil edilmesini gerektirir. Bunların dışında da mahkumiyetlerin infazı mümkündür.

Cezaların infazı sırasında, infazın geri bırakılması ya da başlanmış bir infazın durdurulması çeşitli nedenlerle mümkün sayılmıştır. Bu nedenleri kısmen CMUK ve genel olarak CİHK düzenlemiştir. İnfazın geri bırakılması ya da durdurulması için mahkemeden karar almak gerekmektedir, bu da bu alanda bir yargılama yapılmasını zorunlu kılar. İnfaz yargılaması sonunda, ya cezanın çektirilmesi ya da belirli sürelerle ertelenmesi sonucuna varılır.

II- İnfaz yargılamasının çeşitleri

1. Sonkararın yorumunda ya da cezanın infazında duraksama (tereddüt)

Bir sonkararın yorumunda ya da verilen cezanın hesabında duraksanır ya da cezanın kısmen ya da tamamen infaz edilmeyeceği konusunda bir iddia ileri sürülürse, mahkemeden bu konuda bir karar istenir (m.402). Ayrıca akıl hastalığı ya da infaz durumunda mahkumun yaşamı için kesin bir tehlike teşkil eden bir hastalığın varlığı söz konusu olduğunda ya da gebe kadınların cezalarının infazı konusunda, ilgililer infazın geri bırakılmasını istemişler, fakat bu savcılıkça geri çevrilmişse, bu konuda karar vermek yetkisi de mahkemenindir. Mahkeme bir yargılama sonunda sorunu çözmelidir (m.402/2). Ancak belirtmek gerekir ki, bu konularda mahkemeye başvurmak, başlı başına cezanın ertelenmesi için bir neden değildir, fakat mahkeme gerekli görürse, cezanın ertelenmesini ya da başlamış infazın durdurulmasını emredebilir (m.402/son).

2. Birden çok mahkumiyette cezaların toplanması

Bir kişi hakkında birden çok mahkumiyet kararı verilip bun-

lar kesinleştikte, mahkemenin cezaları toplama kuralını uygulamadığı görülürse, mahkemeye başvurmak yoluyla bu konuda bir karar alınır (m.403). Mahkeme TCK'nın bu alandaki kuralları çerçevesinde kararını verir (m.403).

3. Hastanede geçen sürenin cezadan indirilmesi

İnfaza başladıktan sonra hastalanan mahkum cezaevi hastanesinden bir başka hastaneye gönderildiğinde, ilke olarak hastanede geçen süre mahkumiyet süresinden indirilir. Fakat mahkum hastalığını kendi yaratmışsa, bu indirimden yararlanamaz (m.404).

Bu son durum için savcının bir dava açıp mahkemeden karar alması gerekir. Mahkeme kararı ile ancak, mahkumun kendi yarattığı hastalıktan ötürü cezasının indirilmemesi mümkündür.

III- İnfaz Yargılaması

1. Dava açma yetkisi

İnfazı gerçekleştirmek savcının görevi olduğundan (m. 396) infazla ilgili yargılamalar için dava açmak yetkisi de savcınındır.

2. Yargı yetkisi

Savcı mahkumiyet kararını vermiş olan mahkemeye başvurarak infazla ilgili uyuşmazlığın çözümünü istemelidir. Yasa 403 üncü maddede yer alan ve çeşitli cezaların toplanması için yapılacak yargılamada yetkili mahkemeyi şöyle düzenlemiştir: Birden çok cezadan en ağır tür cezaya hükmetmiş olan mahkeme toplama yargılamasını yapar. Cezalar aynı türden ise, en çok ceza vermiş olan mahkeme, bu durumda bulunan mahkemeler de birden çoksa (örneğin iki ayrı mahkeme de 6 ay hapse mahkumiyet kararı vermiş) bu halde en son kararı vermiş olan mahkeme yetkilidir. Sözü geçen sonkararlardan biri Yargıtay tarafından verilmişse, toplama yargılamasını Yargıtay yapar (m. 405/2).

3. Yargılama yöntemi

İnfaz yargılamasında kararlar duruşmasız verilir (m.405). Fakat karar vermeden önce savcı ve mahkumun iddia ve savunmalarını ileri sürmelerine izin verilir (m. 405).

Cezaların toplanması yargılamasının duruşmasız yapılması yasada öngörülmüş olmasına rağmen (m. 405) Yargıtay birden çok müebbet ağırhapis cezasının toplanması olayında, yargılamanın duruşmalı yapılmasını ve verilecek kararın re'sen temyiz incelemesine tabi tutulmasını kararlaştırmıştır. Genel Kurulun kararında bu sonuç şu cümlelerle açıklanmaktadır: "Yerel C. Savcısı, aynı sanık için kesinleşmiş birden çok süresiz ağırhapis cezası verildiğini, cezaların toplanması (içtimaı) kuralının uygulanmadığını görerek yerel mahkemeden ceza tayini için karar istemiştir. TCK'nın 70 inci maddesinde, "birden ziyade müebbet ağırhapis cezasına mahkumiyet halinde idam cezası verilir" denilmektedir. C. Savcısının CMUK'nın 403 üncü maddesine göre yerel mahkemeden "cezaların toplanması" konusunda karar verilmesini istemesi, "yeni bir dava açmak" niteliğindedir. Her ne kadar CMUK'nın 405 inci maddesinde, "cezaların infazı sırasında mahkemeden alınması gereken kararların duruşma yapılmaksızın verileceği" hükmüne yer verilmişse de, idam cezası verilmesi isteği ile açılan bu çeşit bir davada duruşmalı inceleme sonunda karar verilmelidir. TCK'nın 12 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında "idam cezası hükmolunan kimse hakkında mahkumiyet kararı Yargıtay'ca onandıktan ve TBMM'ce tasvip edildikten sonra infaz olunur.", yine 647 sayılı CHK'in 2 nci maddesinde aynı hükme yer verilmesi karşısında, bu çeşitten idam kararlarının kendiliğinden Yargıtay incelemesinden geçmesi gerekir." (Yar. CGK, 28.2.1983, E.1-409/K.81). (Kararlar metni için, Yurtcan, Şerh, md. 403).

4. Yasayolları

Mahkemelerce verilen kararlara karşı acele itiraz yoluna başvurulabilir. Fakat infaz yargılamasını Yargıtay yapmışsa, onun kararına karşı yasayolu yoktur (m. 405/son)

M. YASAK HAKLARIN GERİ VERİLMESİ YARGILAMASI

- * Yasaklılıkların kaldırılması için yapılan bir yargılamadır.
- * Kurallar TCK'da ve CMUK'da yer alır.
- * Süreler TCK'da, yargılama yöntemi CMUK'da düzenlenmiştir.

I- Konu

Kamu hizmetlerinden müebbet yasaklılık ve ceza mahkumiyetinden doğan öteki ehliyetsizlik cezalarının kaldırılması, yasak hakların geri verilmesi yargılaması ile gerçekleştirir. Bu konudaki kurallar kısmen TCK'da (m.121-124) ve kısmen de CMUK'da (416-420) yer almaktadır.

II- Yargılaması

1. Dava açma yetkisi

Bu davayı açma yetkisi hükümlüye aittir (TCK, 122).

2. Koşullar

a) Süre

Davanın açılması, mahkumun asıl cezasını çektiği ya da cezasının afa düştüğü tarihten başlayarak 3 yıl sonra mümkündür. Ceza, zamanaşımı nedeniyle düşmüşse, düşme tarihinden başlayarak 5 yılın geçmesiyle ancak dava açabilir (TCK, 122). Bu süreler kamu hizmetinden yasaklılık cezalarının bir hürriyeti bağlayıcı cezaya bağlı olarak uygulandığı durumlarda geçerlidir.

Eğer cezalar ve ehliyetsizlikler başka bir cezaya ek olarak verilmemişse, bu durumda yasak hakların geri verilmesi ancak kesin hükmün doğuşundan 5 yıl geçtikten sonra istenebilir (m.122/son). Görülüyor ki yasa, davanın açılması süresi bakımından ikili bir ay-

rıma yer vermektedir. Buna göre, dava açma süresi, kamu hizmetinden yasaklılık cezasının, bir hürriyeti bağlayıcı ceza ile birlikte verilmiş olması ya da bağımsız bir ceza olarak verilmesine göre değişmektedir. İlk durumda hürriyeti bağlayıcı cezanın infaz ya da başka biçimlerde (af, zamanaşımı) ortadan kalkmasından sonra sürelerle işlemeye başlarken, ikinci durumda, yasaklılık bağımsız bir ceza görünüşünde olduğundan, bunun kesinleşmesi ile süre işlemeye başlamaktadır.

Mükerrirler bakımından yasa özel kural koymuştur. Bunlar, cezanın infazından ya da af ya da zamanaşımı nedeniyle ortadan kalkmasından başlayarak, daha önce açıklanan sürelerin iki katı geçmeden dava açmak yetkisine sahip değildirlir.

b) Başvuruda istenen belgeler

CMUK 417 nci maddesinde bunları sıralamıştır:

1- Mahkumiyeti gösteren kararın sureti,

2- Davacının mahkum olduğu cezanın infaz edildiğini ya da yasal nedenlerden ötürü düştüğü ve tarihlerini ve yargılama giderleriyle hükmolun-muş ise şahsi hakların ödendiğini gösteren belgeler,

3- Mahkum olduğu cürümden pişman olduğunu ihdas edecek biçimde iyi hali görüldüğüne ilişkin belgeler.

3. Yargılama

a) Yetkili mahkeme

Davanın, mahkumun ikametgahının bulunduğu yerin bağlı olduğu ağırceza mahkemesinde açılması gerekir. Yargılama yetkisine de bu mahkeme sahiptir (CMUK, 416).

b) Yöntem

Mahkeme dilekçesinin verilmesi üzerine üyelerinden birini

raportör seçer. Bu üye mahkumun adli sicil kayıtlarını getirir, gerekli bilgileri toplar (özellikle pişmanlığın gerçekleşmesi bakımından önemli belgeler) ve TCK'nın 122 ve 123 üncü maddelerindeki sürelerin geçip geçmediğini hesapladıktan sonra, bütün belgeleri savcıya verir (m. 418).

Savcı bunları inceleyerek delilli bir mütalaa hazırlar ve bunu mahkemeye verir. Mahkeme kararını duruşmasız olarak verir (m. 418).

c) Verilen kararlar

aa) Geri verme kararı

Mahkeme yargılama sonunda mahkumun yasak haklarının geri verilmesine karar verebilir. Bu karar kesinleştikten sonra, mahkum istediğinde, Resmi Gazete'de ilan edilir (m. 420).

bb) Red kararı

Mahkeme yasak hakların geri verilmesi davasını reddederse, bu red kararının kesinleşmesinden başlayarak TCK'nın 122 ve 123 üncü maddelerinde yazılı süreler yeniden dolmadıkça, tekrar dava açılmaz.

Ancak mahkeme davayı, bazı belgelerin eksikliğinden ya da gerektiği biçimde düzenlenmemesinden ötürü reddetmişse, dava her zaman açılabilir (m.419). Bu son durumda verilen karar, aslında davanın kabule şayan olmadığı karardır. Dava esastan reddedilmemiştir. Bu nedenle sürelerin geçmesi beklenmeksizin dava hemen açılabilir.

ç) Yasayolları

Mahkemenin yasak hakların geri verilmesi yargılamasına ilişkin tüm kararları (ister red, ister geri verme, ister kabule şayan olmama) temyiz incelemesine açık kararlardır (m.418/son).

N. ŞAHSİ HAK YARGILAMASI

- * **CMUK'nın 358inci maddesinde öngörölmüş bir yoldur.**
- * **Ceza mahkemesinden şahsi hakka hükmetmesinin istenmesi temeline dayanır.**
- * **En çok rastlanan türü tazminat istemidir.**
- * **Sanık mahkum olursa ancak mahkeme şahsi hakka hükmedebilir. Aksi halde davacının hukuk mahkemesine başvurmasına karar verir.**

I- Kavram

Yasa 358 inci maddesinde şahsi hak davasından söz etmektedir. Hemen belirtmekte yarar vardır ki, yasa 358 inci maddenin başlığında “mahkumiyet kararıyla beraber şahsi dava üzerine verilecek kararlar” demektedir. ise de, başlıkta sözü geçen şahsi dava terimi, şahsi hak davası olarak anlaşılmalıdır. Bu madde şahsi hak davasına ayrılmıştır. Bir ceza mahkemesinin hangi koşullar gerçekleştğinde, şahsi hak konusunda da karar vereceğini düzenlemektedir.

Yasa müdahale istemiyle birlikte şahsi hakların da istenebileceğini belirtmektedir (m. 365/2). Demek ki şahsi hak davası, hem şahsi davada ve hem de müdahalede mümkün olmaktadır.

358 inci maddenin diğer ilginç bir yönü de, kaynak yasada yer almayan, yasanın hazırlık çalışmaları sırasında eklenmiş bir madde oluşudur.

Şahsi hak davası kavramı, aslında ceza yargılaması hukukunun dışında bir kavram olmak gerekir, çünkü bir ceza değil, fakat hukuk uyuşmazlığına ilişkindir. Ancak bir suç sanılan fiil nedeniyle açılan ve bu fiilden ötürü şahsi hakların hüküm altına alınması istendiğinden, yine de ceza yargılamasına yakın bir kavram görünüşündedir. Bu nedenle ceza yargılaması yasası içinde yer aldığı gibi, bu uyuşmazlığı çözme görevi de ceza mahkemesine verilmiştir.

Şahsi hak davasının konusu, medeni, hukuki uyumsuzluklardır. Bunun içinde malın geriverilmesi, suç eserlerinin ortadan kaldırılması, yargılama giderlerinin ödettirilmesi ve tazminat (maddi ve manevi) söz konusu olur. Uygulamada şahsi hak davaları en çok tazminata ilişkindir. Bunu ileride ele alacağımız Yargıtay kararlarında da göreceğiz. Malın geriverilmesi için çoğu kez bir davaya gerek görülmez. SZG'den suç teşkil ettiğini belirten olay sonucu alınan eşya, soruşturmanın sonuçlanması ile birlikte ve hatta daha da önce, üçüncü kişinin buna karşı koymaması koşuluyla, görevden ötürü (re'sen) ve bu konuda ayrıca bir karara gerek duymaksızın, kendisine verilir (m.103/1). Ancak ilgili kişiler hukuk davası açmak yoluyla da haklarını almak isteyebilirler (m. 103/2). Yukarıda saydığım şahsi haklara ek olarak İtalyan CK'nın yaptığı gibi (CPI, m. 185, 188), sonkararın ilanının da eklenebileceği belirtilmiştir⁽³⁷¹⁾. Hukukumuzda da sonkararın ilanı biçiminde bir şahsi hak isteği FSEK'de öngörülmüştür (FSEK, m.62/2).

II- Hukuki Niteliği

Şahsi hak davasının en belirgin özelliği, onun bir hukuk davası oluşudur. Bunun sonucu olarak da, bu dava sonunda uygulanacak olan yaptırımlar, yukarıda belirtildiği üzere, hukuki, medeni yaptırımlar, ceza yaptırımları değildir. Ceza yaptırımları konumuzla ilgili olarak şahsi davada uygulanacaktır. Bunlar da dar anlamda ceza ve emniyet tedbirleri olarak görünecektir.

Şahsi hak davasının şahsi dava incelemesinde de ele alınmasının nedeni, bu davanın şahsi dava ile birlikte görülmesindedir. Yargılama hukuku ilkeleri açısından da burada, birleştirilmiş bir yargılama söz konusudur. Bu birleştirme de her iki uyumsuzluk arasında bağlantı bulunmasına dayanır. Bağlantı çeşitleri içinde de bu konuda karışık bağlantı söz konusu olmaktadır, çünkü bir medeni uyumsuzluk ile bir ceza uyumsuzluğu arasında bağlantı vardır. Bağlantının kökeni ise, bir kişinin suç sayılan fiilinin aynı zamanda bir medeni uyumsuzluğu da doğurmuş olmasındandır. Bu uyumsuzluk da kendini genel olarak bir haksız fiil olarak gösterir.

Bu iki uyuşmazlık ceza mahkemesinde birleştirildiğinden, onun tarafından çözülmektedir. Ayrıca birleştirme bu mahkemede yapılıncaya, bu ortak yargılamada çoğu kez ceza yargılaması kurallarının ön plana çıkmasını gerekli kılar. Bu belirginlik daha sonraki açıklamalarımızda da kendini gösterecektir.

Bir şahsi dava ile bir şahsi hak davasının birleştirilmiş biçimde yargılanması, bu davaların bağımsız dava oluş özellik ve niteliklerini yitirmeleri sonucunu doğurmaz. Diğer birleştirilmiş yargılamalarda olduğu gibi, davaların tekliği görünüştedir. Gerçekte bir ceza davası ile bir hukuk davasının bulunuşu, kendini sonkararda ve özellikle kanunyollarında gösterir, çünkü ceza davasına ilişkin kararın temyiz edilmesinde, şahsi hak davasındaki kararın ele alınıp incelenmesine engeldir. Bu karar belirli bir süre sonra kesinleşir. Aksi varsayımda da aynı ilkeler geçerlidir.

III- Ceza Mahkemesinin Şahsi Hak Konusunda Karar Vermesinin Koşulları

1. İstek koşulu

Şahsi hakkın ceza mahkemesi tarafından incelenmesi için bu konuda bir istekte bulunulması zorunludur. Bu istek de dava açma biçiminde gerçekleşecektir. Dava açmak, iddia makamında bulunan davacının, bir uyuşmazlığın çözülmesi için yargı organına başvurması olduğuna göre, şahsi hak davasının da aynı niteliğe sahip olması gerekir. Şahsi davacı şahsi hakkını bir dava ile istemezse, yargı organı da bu konuda bir karar veremez. Ancak uygulamada rastlanan bir durumu belirtmekte fayda vardır. Davacı istekte bulunmadan mahkeme şahsi hakka hükmetmiş ve bu karar kesinleşmiştir. Bu karar hukuken geçerli bir karardır.

Şahsi hak konusunda istek koşulunu yasa 350 nci maddesinde düzenliyor. Yasaya göre istek yazılı biçimde olacak ve yetkili hakime yapılacaktır. Şahsi davacı şahsi dava dilekçesinde şahsi haktan da söz edecek ve istediğini belirtecektir. Bunun dışında

sözlü isteğin yazılı biçime dönüştürülmesi de benimsenmiştir. Bu konuda mahkemenin zabıt katibine yapılan beyan onun tarafından tutanağa geçirildikten sonra, geçerli bir istek niteliği taşıyacaktır (m. 350/2).

Davacının şahsi hak isteğini ileri sürerken ona ilişkin belgeleri de eklemesi gerekir. Ancak bu davanın geçerliliği için koşul değildir. Duruşma sırasında da bu belgelerin mahkemeye verilmesi olanaklıdır.

Davacı şahsi hak olarak tazminat istediği takdirde, bunun miktarını kesin olarak belirtmelidir, çünkü bu alanda medeni yargılama kuralları geçerli olacağından, davacının isteğinin dışına çıkmayacak olan mahkeme, bu tazminat isteğinin üstüne de çıkmayacaktır (HUMK, m.74). Hatta mahkeme davacının isteğinden daha çoğa hak kazandığı sonucuna ulaşsa bile, istekten çoğa karar veremez.

Şahsi davacı başta işlemediği şahsi hakkını duruşmada sözlü olarak ileri sürerse, bu istek geçerli olur mu? Yargıtay bu soruya olumsuz yanıt veriyor, yazılı biçim koşulunu arıyor. Kanımca da yasamız sözlü dava yolunu kabul etmediğinden, şahsi hak bakımından da aynı ilkenin geçerli olması ve sözlü isteğin kabul edilmemesi yerinde olur. Öte yandan yasa 350 nci maddesinde, şahsi hak davasının şahsi dava açılırken birlikte açılmasını öngördüğünden, bu dava duruşmada açılmamalıdır (m.350).

2. Sanığın mahkum olmasının zorunlu olması

Sanığın mahkumiyeti, ceza mahkemesinin şahsi hakka hükmetmesinin en başta gelen koşuludur. Yasa bunu açıkça belirtiyor (m. 358/1). Sanık hakkında yargılandığı fiilden ötürü ceza mahkumiyetinin gerçekleşmesi zorunludur. Bunun dışında ceza yargılamasına ilişkin olarak verilen her tür karar, mahkemenin şahsi hak konusunda karar vermesini önleyicidir. Mahkumiyet kararını geniş anlamda anlamak gerekir; bu bir cezaya mahkumiyet olabileceği gibi, emniyet tedbirine mahkumiyet biçiminde de olabilir. Bu iki durumda da, yasanın aradığı koşul gerçekleşmiş olur.

Mahkemenin sanığın beraatine karar vermesi durumunda, şahsi hak konusunda karar vermesi olanaksızdır. Bunun dışında şahsi davanın herhangi bir nedenle düşürülmesine karar verilmesi durumunda, genel af, zamanaşımı, sanığın ölümü gibi, yine şahsi hakka hükmedilemez. Bir başka engelleyici neden de, cezayı ortadan kaldıran kaldıran (ıskati) kararlardır. Mahkeme sanığın cezasını ortadan kaldırırsa (TCK. 485 de olduğu gibi), yine davacının şahsi hakkı konusunda karar veremez. Mahkeme şahsi dava yargılaması sonunda, açılmış olan şahsi davanın reddine karar verdiği (m. 253/3), yine şahsi hakka hükmedilemez.

Bütün bu kararlardan sonra ceza mahkemesi, davacının şahsi hak konusunda hukuk mahkemesine başvurmakta özgür olduğunu kararında belirtir. Davacı sonra hukuk mahkemesinde aynı isteğini tekrarlayabilir, hatta oradan karar alabilmek için istekte bulunmak zorundadır. Bu konuda ilginç bir kurala FSEK'te rastlıyoruz. Bu yasada, sanık hakkında beraat kararı verildiğinde, şahsi hak sorununun çözümü için dosyanın hukuk mahkemesine görevden ötürü (re'sen) gönderilmesi zorunluluğu belirtilmiştir (FSEK, m.76/2). FSEK'in söz konusu olduğu yargılamalarda, demek ki, bu ayrık kural gereği, yeni bir istekte bulunmak gerekli olmayacaktır. Mahkeme işi kendiliğinden ele alacaktır.

Yasa bu koşulu "... hükmün tehirini mucip olacağı anlaşılırsa" biçiminde açıklamıştır (m. 358/2). Maddedeki "hüküm" terimi şahsi dava konusundaki hüküm, sonkarardır. Amaç, şahsi hak davasının şahsi davayı uzatmaması, onu geciktirmemesidir. Yasanın bu amacı yargılama hukuku ilkelerine uygundur, çünkü yargılamanın bir amacı çabukluktur. Bir ceza davası ile bir hukuk davası birleştirilmiş yargılama biçiminde görülürken, hukuk davası ceza davasını geciktirdiğinde, yargılamanın çabukluk amacına gölge düşmüş demektir. Üstelik bu gecikme, ceza yargılamasının aslında görevi dışında olan bir uyuşmazlık nedeniyle olduğunda, yasakoyucunun bu konuda bir önlem almasını doğal saymak gerekir. Gerçekten de yasa bu önlemi, ceza mahkemesinin, davacının hukuk mahkemesine başvurma konusunda özgür olduğunu belirtme biçiminde karar verme olarak almıştır. Ayrıca davacıya da

uyuşmazlığını yargılabilmesi için, yol olarak da hukuk mahkemesine başvurma olanağını tanımıştır. Davacı bakımından doğan bu olanak, mahkeme bakımından da geciktirme olasılığı karşısında, davacıyı hukuk mahkemesine gönderme yetkisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Ceza mahkemesinin davacıyı özgür bırakan kararı, niteliği açısından, birleştirilmiş yargılamaların ayrılması kararıdır. Bu kararlar ceza uyuşmazlığı çözülmekte, fakat medeni uyuşmazlık çözülmenden bırakılmaktadır. Öte yandan bu karar, medeni uyuşmazlığı, şahsi hak uyuşmazlığını yargılayan bir karar da değildir, çünkü uyuşmazlık kesilip atılmadığı, bir sonuca bağlanmadığı için uyuşmazlık doğrudan doğruya yargılanmış olmaz. Davacıyı özgür bırakma kararı, davacının isteğinin kabulü ya da reddi doğrultusunda bir karar değildir. Bu kararlar uyuşmazlık dolayısıyla da yargılanmış olmaz, çünkü dolayısıyla yargılamada olduğu gibi, yargılama sırasında ortaya çıkan bir neden, bir engel dolayısıyla, uyuşmazlığın çözülemeyecek cinsten bir uyuşmazlık olduğuna karar verilmiş değildir. Aslında bu karar dış görünüşü ile, dolayısıyla yargılama kararını andırmaktadır. Gerçekten dolayısıyla yargılamada olduğu gibi, davacıyı özgür bırakan karar da, şahsi davayı geciktirme nedenine dayanan bir olguyla uyuşmazlığı çözemeyeceğini açıklamaktadır. Ancak dikkat edilmelidir ki, dolayısıyla yargılamada verilen kararlar, o uyuşmazlığın bir başka yargılama organında ele alınmasına engeldir. Oysa bu uyuşmazlığın asıl yetkili mahkemede ele alınmasını belirten, o yolu gösteren bir karar niteliğindedir. Fakat bir uyuşmazlığı olumlu ya da olumsuz yönde yargılamış bir karar değildir.

Davaların ayrılmasını sonuçlayan gecikme, zararın varlığına ve miktarına ilişkin olan gecikmedir (m.358/2). Yasa bu konuda tazminat biçimindeki şahsi hakları göz önünde tutmuş gözüküyor. Davacı suçla doğan haksız fiilden ötürü zararın giderilmesini istediği takdirdedir ki, mahkeme zararın gerçekleşip gerçekleşmediğini ve ne oranda gerçekleştiği konusunu aydınlatmak amacıyla, bir takım soruşturma işlemlerine girişmek zorunda kalır ve bunlar ge-

cikmeyi doğurursa, ceza mahkemesi davacıyı özgür bırakma kararını verecektir.

Yargıtay, kararlarında bu gecikme koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırmış gözükmektedir. Gerçekten yüksek mahkeme, meşhut suçtan ötürü yapılan yargılamada, SZG şahsi hak istediğinde, bu konudaki kararın ceza kararını geciktireceğini belirtmiştir. Ayrıca yine bir başka kararda Yargıtay, mahkemenin soruşturmaya gerek olmayacak kadar açık olan bir durumda, şahsi hak uyuşmazlığını çözmemesini bozma nedeni yapmıştır. Öte yandan kamu davasına müdahale ile birlikte şahsi hak istenen bir durumda, müdahilin son oturumda şahsi hak istediğini, bunun gecikme yaratacağını belirterek, şahsi hak uyuşmazlığını çözme-yen mahkemenin kararını yasaya uygun bulmuştur. Tazminatın belirli olduğu bir durumda, davacının özgür sayılması da yüksek mahkeme tarafından yasaya aykırı bulunmuştur{.

IV- Şahsi Hak Yargılamasının Özellikleri

1. Davanın ihtiyari oluşu

Yasanın metni şahsi hak davasının ihtiyariliğini açıkça bildiren bir nitelik taşımıyor, çünkü dilekçede ya da beyanda şahsi hakkın ne olduğu “gösterilir” deniyor. İlk bakışta yasa, şahsi dava ile şahsi hak davasının ceza mahkemesinde birlikte ele alınmasını zorunlu saymış gibi bir düşünce yaratıyor. Bunun sonucu olarak öğretide, şahsi hakkın ceza mahkemesinden istenmesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Oysa bu düşünce bugün için azınlıktadır. Baskın görüş bu konuda ihtiyariliği savunur.

Kanımca da yasanın “gösterilir” biçiminde yazılmış olmasını zorunluk olarak anlamamak gerekir. İlkın yasanın 358/2 nci maddesindeki davacıyı özgür bırakma kararı bu konuda bir dayanak oluşturur. Şahsi hak için ceza mahkemesinin bu uyuşmazlığı çözmesi zorunlu sayılırdı. Oysa ceza mahkemesi davacıyı hukuk mahkemesine gönderebiliyor. İkinci nokta, yargılama ilkelerine bir ayırık olarak, bir ceza mahkemesi bir hukuk davasına bakıyor. Oysa

bir hukuk davasına bir hukuk mahkemesinin bakması gerekir. Bu biçimde bir özel yetkilendirme, hiçbir zaman genel yargı yetkisini ortadan kaldırmaz. Ülke içinde yargı yetkisinin görev açısından bölüşülmesi sonucu, bir hukuk uyuşmazlığı öncelikle hukuk mahkemesinde çözülür. Bu nedenle de davacı, yalnız isterse şahsi hak için ceza mahkemesine başvurur, isterse başvurmaz, hukuk hakimi önüne uyuşmazlığı götürür.

2. Şahsi hak davasında medeni yargılama ilkelerinin sınırlı biçimde uygulanması

Şahsi hak davasına ceza mahkemesi bakarken, şahsi hak davası, temelde, bağımsız bir dava oluş ve yalnızca bir ceza davası ile birlikte yargılanma özelliklerini korusa bile, yine de ceza hakimi tarafından ele alınmakta etkilenmektedir. Bu etkileri şöyle sıralayabiliriz.

a) Layihalar teatisinin uygulanmaması

Şahsi hak davası hakkında medeni yargılamanın layihalar teatisi kuralları uygulama alanı bulmayacaktır. Oysa şahsi hak davası bir hukuk davası olarak, hukuk davası olma niteliğini tam olarak korumuş olsa, bu kuralların uygulanması gerekirdi. Oysa medeni yargılamada dava dilekçesine cevap, cevaba cevap, cevaba cevaba cevap kuralları ceza mahkemesi önünde uygulanmaz. Bir başka söyleyişle, ceza hakimi bu işlemlerin yapılmasına olanak tanıyamaz, yani o bir hukuk hakimi gibi davranamaz, çünkü zorunlu değildir. Ancak davacı şahsi hak isteğinde, davacının dilekçesi kendisine bildirildiğinde (m.351), şahsi hak konusunu da tartışabilecektir. Ama bu medeni yargılama kuralları içinde olmayacaktır. Örneğin ceza hakiminin tanıdığı uygun süre içinde (m. 351) cevap verecektir, yoksa kendisinin 10 günlük cevap verme süresinden yararlanabileceğini (HUMK m.195) ileri süremeyecektir.

b) CMUK'nın sürelerine uymak zorunluğu

Bu örnekle ikinci etkiye geliyoruz. O da süreler açısından. Biraz önceki örnekte sürenin CMUK gereği saptandığı, HUMK'un

sürelerinin uygulanmadığı gerçeği ortaya çıkıyor. Öte yandan özellikle yasayolları süreleri açısından aynı sonuç geçerlidir. Şahsi dava ile şahsi hak davası hakkında da karar verildiğinde, davacı yine CMUK'da öngörülen süre içinde yasayoluna başvurabilecektir. Yoksa HUMK'daki sürelerden yararlanamayacaktır.

c) Uygulanacak ispat kuralları sorunu

Bu konuda asıl sorun, şahsi hak davası nedeniyle uygulanacak ispat kuralları açısından doğacaktır. Bu yönde iki olasılıkla karşı karşıyayız. Birincisi, şahsi hak uyuşmazlığı ceza mahkemesinde görüldüğü için, ceza yargılamasının ispat ilkelerinin uygulanması ve herşeyin delil olarak kabul edilmesidir. İkinci olasılık ise, şahsi hak davasının bir hukuk davası olduğu ve davanın ceza mahkemesinde görülmesinin ispat kurallarını etkilemeyeceğinin düşünülmesi ve bu konuda, yasal delillerle ispat zorunluğunun da uygulanabilmesidir. İspat konusunda ceza yargılaması ya da medeni yargılama ilkelerini uygulamanın fayda ve sakıncaları karşılıklıdır. Şahsi hak için ceza yargılaması ilkelerine yer vermek, hukukun uygulanmasında birliği sağlamak amacına ters düşecektir. Gerçekten bir şahsi hak bir hukuk mahkemesi önünde ileri sürüldüğünde, medeni yargılamanın ispat kurallarının uygulanması gereği, ispat yükümüne katlanması gereken taraf, bu hukuk dalının yasal delillerle ispat kurallarının duvarına çarpabilecektir. Oysa aynı şahsi hak, hukuk değil de ceza mahkemesinde ileri sürüldüğünde, yasal delillerle ispat kurallarını ortadan kaldırarak, ispat konusunda yeşil ışık yakılmış olmaktadır. Bunun asıl sakıncalı sonucu, bir ve aynı uyuşmazlık, hukuk mahkemesinde çözüldürse başka, ceza mahkemesinde çözüldürse başka kurallara tabi kılınıyor ki bu, ülke içinde hukukun birliğini bozacak ve hukuka karşı güvenin yitirilmesini doğuracak bir etkidir.

V- Yargılama Sonunda Verilebilecek Kararlar

1. Red Kararı

Ceza mahkemesinin şahsi hak konusunda red kararı verebilmesi için, sanığın şahsi davada mahkum olması şarttır (m.358/1). Çünkü yasa, mahkemenin şahsi hak konusunda karar verebilmesini, mutlaka sanığın mahkumiyeti koşuluna bağlamıştır. Bu nedenle red kararı için de sanığın mahkumiyeti aranacaktır. Sanık hakkında mahkumiyet kararı verilmediğinde, mahkeme şahsi hak isteğinin reddine karar veremez, çünkü sanık beraat etmiş olsa, verilecek karar, davacıyı, hukuk mahkemesine başvurmakta özgür kılan karardır (m. 358/1).

Bu nedenle sanık mahkum olmasına rağmen, davacının şahsi hak isteğinin reddedilmesi, çok sınırlı durumlarda söz konusu olacaktır. Bu olasılıklar da, davacının bir zarara uğramamış olması ya da şahsi hak konusundaki isteğinden feragat etmiş olmasıdır.

2. Şahsi hakka mahkumiyet kararı

Bunun da koşulu, sanığın şahsi davada mahkum olmasıdır (m.358/1). Ayrıca bu kararın verilmesi, zararın varolup olmadığı ya da oranı konusundaki soruşturmanın duruşmanın uzaması ya da şahsi dava hakkındaki sonkararın verilmesini geciktirmemesine bağlıdır (m.358/2).

Yargıtay şahsi hakka mahkumiyet kararları konusunda genellikle zararın nasıl hesaplanacağı üzerinde durmuş ve tazminatların, bu konuda ayrı bir kural olmayan durumlarda, Borçlar Kanununa göre hesaplanması gerektiğini belirtmiştir. Yine manevi tazminatların hesaplanmasında Yargıtay, sanıkla davacının ekonomik durumlarının incelenmesine gerek olmadığına karar vermiştir.

3. Davacının hukuk mahkemesine başvurmakta özgür olduğu kararı

Bu kararın verilmesi, şahsi hak davasının, şahsi davanın duruşmasını uzatması ya da bu konudaki kararı geciktirmesine bağlıdır. Ancak bu karar, sanık hakkında şahsi davada mahkumiyet kararı verilse dahi olanaklıdır. Yasada bunu engelleyen bir kural yoktur, meğer ki gecikme durumu doğmuş olsun. Öte yandan bu karar sanığın beraati halinde de, bu kararın doğal sonucu olarak verilecektir, çünkü şahsi hak konusunda uyuşmazlığı çözen karar, sanığın mahkum olması şıkkı dışında verilemez (m. 358/1).

Mahkeme “başvurmada özgürlük” konusundaki kararını verirken, gecikme durumunu takdir edecektir. Ancak uygulamada mahkemelerin bu takdir yetkilerinin Yargıtay tarafından denetlendiğini görüyoruz.

Yasadaki koşullar gerçekleştiğinde, mahkeme davacının hukuk mahkemesine başvurabileceğini kararında belirtecektir. Fakat özellikle sanığın ceza davasında mahkum olduğu, fakat gecikme nedenine dayanan kararlarda, ceza mahkemeleri fiilin gerçekleştiğini ve sanık tarafından ika edildiğini saptadığında, hukuk mahkemesi bu kararla bağlı olacak (BK., m. 53) ve bu sınır içinde yargılama yapacaktır.

O. HAKSIZ YA DA HUKUKA AYKIRI TUTUKLAMA VE YAKALAMADAN DOĞAN ZARARLARIN GİDERİLMESİ YARGILAMASI

I- Kavram

Konunun önemini göz önünde tutan Anayasa, tutuklama ve yakalama koşulları gerçekleşmeden, nedenler söz konusu olmadan kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanması ile uğrayacakları her türlü zararın devlet tarafından karşılanması ilkesini benimsemiştir (AY, 19/son).

4709 sayılı yasayla Anayasa'nın 19 uncu maddesi değiştirilmiş, devletin zararları, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre tazmin edeceği maddede belirtilmiştir. Bu değişikliğin sonuçları aydınlığa kavuşacaktır. Ancak ülkemizde bireyin hak ve özgürlüklerinin daha sağlam temeller üzerine oturtulması ve toplumda demokratikleşmeyi sağlamak amacıyla, Anayasa'da 2001 değişikliği yapıldığına göre, devletin ödemesi gereken tazminatın, tazminat hukukunun genel ilkelerine göre belirlenmesi ilkesi, bundan böyle tazminatların haksız yakalama ve tutuklamanın doğurduğu zararları ortadan kaldıracak boyutlar kazanması amacı taşıdığı söylenebilir.

Anayasanın hukuka aykırı tutuklama ve yakalamaların doğurduğu zararların devletçe ödenmesi, Anayasanın kişi hak ve özgürlüklerine verdiği değeri gösterir. Öte yandan bir hukuk devleti olduğu belirtilen Türk devletinin (AY, 2), hukuk devletinin nitelikleri ile bağdaşan bir sonuçtur.

Anayasa 19 uncu maddesinde tutuklama ve yakalama nedenleri ve koşullarını belirttikten sonra, son fıkrasında, "Bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradığı zarar, kanuna göre devletçe ödenir." demektedir. Anayasanın sözünü ettiği yasa 1964 yılından beri yürürlüktedir ve Anayasadan da ileri giderek tazminatı gerektiren nedenlerin kapsamını genişletmiştir. Bu nedenleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Anayasa ve diğer yasalarda gösterilen hal ve şartlar dışında yakalanan veya tutuklanan veyahut tutukluluklarının devamına karar verilen,

- Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki iddialar kendilerine yazılı olarak hemen bildirilmeyen,

- Yakalanıp veya tutuklanıp da yasal süresi içinde yargıç önüne çıkarılmayan,

- Yargıç önüne çıkarılmaları için yasada belirtilen süre geçtikten sonra yargıç kararı olmaksızın hürriyetlerinden yoksun kılınan,

- Yakalanıp veya tutuklanıp da bu durumları yakınlarına hemen bildirilmeyen,
- Yasaya uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra, haklarında koğuşturma yapılmasına veya sonsoruşturmanın açılmasına yer olmadığına veyahut beraatlerine veya ceza verilmesine mahal olmadığına karar verilen,
- Mahkum olup da tutuklu kaldığı süre hükümlülük süresinden fazla olan veya tutuklandıktan sonra yalnızca para cezasına mahkum edilen, kişilerin uğrayacakları her türlü zarar, Devletçe ödenecektir. Görülüyor ki, yasa yalnızca hukuka aykırı tutuklamalardan değil, fakat yargılama sonunda ya da yargılama başlamadan suçsuzluğu anlaşılan kişilere de tazminat hakkı tanımaktadır.

II- Yargılama

A. GENEL İLKELER

1. İstek

Tazminat isteminde bulunma hakkı, 466 sayılı yasanın 1 inci maddesinde sayılan ve yukarıda belirttiğimiz nedenlerden ötürü zarara uğrayanlara aittir. Bu hak, yakalama ya da tutuklama önlemine tabi tutulan kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Haksız ya da hukuka aykırı tutuklama ya da yakalama hallerinde, yasaya aykırı işlemin sonuçlarının kendilerine doğduğundan bahisle, üçüncü kişilerin tazminat isteminde bulunmaları söz konusu değildir.

Tazminat istemi bir dilekçe ile istenecektir. CMUK'nın çeşitli maddelerinde ((151, 292, 350) yeralan ve zabıt katibine yapılarak tutanağa geçirilen beyan yöntemi, bu konuda uygulama alanı bulamayacaktır, çünkü yasada bir açıklık yoktur.

Dilekçede, zarar isteminde bulunan kişinin açık adresi, zararı doğuran işlemlerin özeti, zararın dayandığı nedenler ve bunların delilleri ile giderilmesi istenen zararın neden ibaret olduğu yazılı olmak gerekir. Delillerin dilekçeye ekli olması şarttır (m.2/2).

Öte yandan dilekçenin yasanın aradığı koşulları içermemesi veya istenen belgelerin ve delillerin eklenmemiş olması, mahkemenin dilekçeyi reddetmesi sonucunu doğuracaktır (m.2/3). Yasanın açıkladığı bu sonucu, yargılama hukuklarının temel ilkelerinden biri olan, “davanın kabule şayan olmamaktan ötürü reddi” olarak mütalaa etmek uygun olur. Bu konu ileride, mahkemenin bu davayla ilgili vereceği kararlar bölümünde tekrar ele alınacaktır.

2. Süre

Yasada dava açma süresi üç ay olarak düzenlenmiştir. Bu sürenin başlangıcı, tazminatı doğuran nedenler farklılık gösterdiğinden, kendi içinde farklılık taşımaktadır. Bu bakımdan, bir yargılamanın söz konusu olduğu durumlarda, yargılama sonunda verilen kararın kesinleştiği tarih, diğer hallerde, haksız ya da hukuka aykırı işlem iddialarının mercilerince karara bağlandığı tarihler, üç aylık sürenin başlangıç tarihini oluşturacaktır (m.2/1).

Üç aylık süre, niteliği açısından bir hak düşürücü süredir. Bu nedenle uzaması söz konusu olmadığı gibi, eski hale getirme kurumunun uygulanması da mümkün değildir. Öte yandan ilgilinin bu süreden yararlanabilmesinin başlangıcının, hakkında yapılan işlemlerin kendisine bildirimine göre belirleneceği de dikkate alınmalıdır. Bu noktada, yargılama hukuklarının temel bir ilkesi uygulanmaktadır. O da şudur: Bir kişi hakkında bir işlem yapılmış ya da bir karar verilmiş olsa bile, yasalarda öngörülmüş bulunan yollar ve yöntemlerle bunlar ilgiliye bildirilmedikçe, onun hakkında hüküm ifade etmesi mümkün olmadığı gibi, bu kişinin bunlara karşı yapacağı başvurular için sürelerin başlaması da söz konusu değildir.

3. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Yasa, görevli mahkemeyi davacının ikametgahının bulunduğu yer ağırceza mahkemesi olarak belirtmiştir (m.2/1). İkametgah (yerleşim yeri), medeni hukuk kuralları çerçevesinde MK'nın 19 ve 20 nci maddelerine göre tayin edilecektir.

Yasa bu konuda bir olasılığı göz önünde tutmuş ve tarafsız yargı organı yaratmak amacıyla, bir istisna kural koymuştur. Buna göre, haksız ya da hukuka aykırı işlem nedeniyle karar veren ya da dava konusunu yargılayan mahkeme ile, tazminat davasına bakacak mahkeme aynı mahkeme olduğunda, tazminat davası davanın ikametgahı mahkemesine en yakın yer ağırceza mahkemesi olacaktır. Bu sonuç, yasanın 2/son maddesinde açıklanmış, fakat madde metni iyi kaleme alınmamıştır.

B. YARGILAMA YÖNTEMİ

1. Önyargılama

a) Bir üyenin görevlendirilmesi

Yasanın 3 üncü maddesinde tazminat yargılamasının ön aşamasında ilk yapılacak işlem budur. Yargılama hukuku ilkeleri içinde bu görevlendirmenin anlamı, bir “naip” tayin etmektir. Burada uygulanan kurumun adı niyabettir. Niyabette naip olarak atanan üye görevi kurul adına yapar. Yasanın amacı, yargılamanın ön aşamasında ağırceza mahkemesinin bütün kurulunu bu iş ile uğraştırmamaktır. Ancak, işin önemi ön yargılama ve incelemesinin de kurul tarafından yapılmasını gerekli kıldığı hallerde, bu görevin kurulca yerine getirilmesinde bir sakınca yoktur. Yasanın bir üyenin görevlendirileceğinden söz etmesi, aynı işin kurul tarafından yapılmasına engel değildir. Burada uygulanan kurum niyabet kurumudur. Bu da görevin aslında kurula verilmiş olduğunu, fakat yasanın izni ile bir üyeye aktarılabileceğini gösterir.

b) İstemin süre yönünden incelenmesi

Naip üyenin yapacağı ilk iş, tazminat isteminin yasanın öngördüğü üç aylık süre (m.2) içinde yapılıp yapılmadığını denetlemektir. Süre yönünden yapılacak inceleme, temelde açılmış bulunan davanın kabule şayan olup olmadığının değerlendirilmesi an-

lamını taşır. Süresi içinde açılmamış olan dava, sırf bu nedenle reddedilecektir ve başka işlemlerin ve araştırmaların yapılmasına gerek kalmayacaktır.

Naip üyenin süreyi denetlemesi aşamasında C. Savcılığının görüşünü almasına gerek yoktur. Bu inceleme doğrudan doğruya mahkeme adına naip tarafından yapılacak bir işlemdir. Yasanın mantığı, süre açısından araştırmanın mahkemenin seçtiği naip üye tarafından doğrudan doğruya yapılmasıdır. Süre yönünden dava kabule şayan bulunduğu, sonraki işlemler yapılacak ve daha sonra savcılığın tüm işlemler yönünden düşüncesi alınacaktır. Bu çerçevede savcılık görüşü sorulduğunda, davanın süresi içinde açılıp açılmadığını da tartışmak olanağı bulacaktır. Yasanın düzenlemesi yerindedir. Amaç, ilkin yargı organının öninceleme ve araştırmaları bütünüyle yapması ve tamamlaması, daha sonra yargılamanın iddia tarafı ile savunma tarafına görüş açıklama olanağını tanımaktır. Böyle yapılmadığı takdirde, dosyanın savcılık ile mahkeme arasında gidip gelmesi gibi bir durum doğacaktır ki, bu da işin uzamasına neden olacaktır.

c) Hüküm ve karar dosyalarının getirilmesi

Haksız ya da hukuka aykırı tutuklama ya da yakalama temeline dayanan bir tazminat davası, doğal olarak önceki yargılama ve koğuşurma dosyası ile bağlantılıdır. Davacının tazminat isteminin haklı olup olmadığı, bu dosyanın incelenmesi ile mümkündür. Ya-sa bu durumu göz önünde tutmuş ve dosyanın getirtilip incelenmesini istemiştir. Bu inceleme olaya ışık tutacak, tazminat isteminin hukuka uygun ve haklı olup olmadığının saptanması, bu yolla yapılabilecektir.

d) Delillerin toplanması

Dosyanın incelenmesi özellikle delillerin toplanmasını gerekli kılabilir. Deliller, incelemeye alınan dosyada bulunmayan, fakat tazminat uyuşmazlığının çözümüne ışık tutabilecek deliller olarak

anlaşılmalıdır. Bunların neler olabileceği, olaya göre değişebilecektir. Bu çerçevede bilirkişi incelemesinin yapılabileceğini de hatırlatalım. Bu çerçevede bilirkişi incelemesinin yapılabileceğini de hatırlatalım. Tazminat miktarının tespiti bakımından buna gerek duyulabilecektir.

Bu aşamada davacının dinlenmesi, yasanın mutlaka aradığı bir işlem değildir. Yasa bunu, "... gerekiyorsa ..." biçiminde ifade etmiştir. Bunun anlamı, davacının dilekçesinde istemini ve bunun dayanaklarını yeterli biçimde açıklamış olması ihtimalidir. Böyle bir durumda davacının yeniden dinlenmesine gerek yoktur. Bu işlemin yapılması yolunu kapatmış olmamak için, y yasakoyucu bunu takdire bırakmış görünmektedir.

Üzerinde durulacak bir nokta, davacının dilekçesinde ya da daha sonra ön yargılama aşamasında dinlenmeyi istediğinde, bunun kabulünün zorunlu olup olmadığıdır. Kanımca bu husus naip üyenin takdiri içinde kalmaktadır. Naip üye, getirilen dosya, yapılan inceleme ve toplanan delillerle olayın aydınlanmış olduğu kanısına vardığında, onun davacıyı dinlememesi, bir eksiklik oluşturmayacaktır.

Bu bölümde son olarak, yapılacak incelemede hangi noktalar üzerinde durulacağıнын sıralanması gerekir. Bunlar, beraat hükmünün kesinleşip kesinleşmediği, belgelerin doğru olup olmadıkları, davacının sabıka kaydının araştırılması, günlük kazancın tespiti, davacının itiyadı suçlu ya da mesleki suçlu olup olmadığıнын araştırılması, milli ya da dini tatillerde çalışıp çalışmadığının tespiti, davacının tutuklama ya da yakalama işlemine kendi kusuru ile sebebiyet verip vermediğinin araştırılması, tutukluluk süresinde izinli sayılıp sayılmadığının araştırılması olarak belirtilebilir.

e) Savcının görüş bildirmesi

Naip üye davacının tazminat istemi hakkındaki inceleme işlemlerini tamamladıktan sonra, dosyayı savcılığa gönderecektir. Savcılık yazılı görüşünü bildirecektir. Bunun için yasada bir süre öngörülmemiştir. İki ihtimal akla gelebilir. Bunlar, naip üyenin

dosyayı savcılığa gönderirken, bir süre belirlemesidir. Böyle bir durumda savcılık bu süreye uymak zorundadır. İkinci ihtimal, süre belirlenmeksizin dosyanın savcılığa aktarılmasıdır. Bu durumda, olayın önemi ve dosyanın durumunun haklı kıldığı uygun bir süre içinde, savcılığın yazılı görüşünü bildirmesi gerekir.

Savcılık, mütalaasında davanın reddi, kabulü, istemin kısmen kabulü gibi sonuçlar yanında, yetki yönünden de düşüncesini açıklayabilir. Söz gelimi, davanın yetkili ağırceza mahkemesinde açılmadığını ileri sürebilir. Bunun yanı sıra, savcılık tazminat isteminin haklılığı ya da haksızlığı, başka bir anlatımla tazminat uyuşmazlığının çözümü için, soruşturmanın derinleştirilmesini de isteyebilir. Bunun anlamı, davacının istemi konusunda karar verebilmek için, bazı delillerin toplanmasının, hatta davacının dinlenmesinin -dinlenmemiş olduğu durumlarda- ya da bilirkişi incelemesi yapılmasının yerinde olacağının savcılık tarafından ileri sürülmesidir.

Savcılığın görüş bildirmesi, uyuşmazlığı çözecek olan ağırceza mahkemesi bakımından mütalaa niteliğindedir; bağlayıcılığı yoktur. Yargılama hukuku ilkeleri içinde düşünüldüğünde, bu olayda tazminat isteminde bulunan kişi, davacıdır, yani yargılama da iddia görevini yapmaktadır. Savcılığın savunma görevini yaptığını söylemek pek mümkün değildir, fakat tazminat uyuşmazlığı daha önceki bir tutuklama ya da yakalama işleminin haksızlığı ya da hukuka aykırılığının tespitine dayandığından, savcılık da bu işlemlerde etkili bir organ olduğundan, bu işlemin tazminatı gerektirip gerektirmediğinin tespitinin yapıldığı bir yargılamada, savcılığın işin içinde olması ve görüşü ile olaya ışık tutması sonucu yasa kabul edilmiştir.

2. Mahkemenin karar vermesi

Yukarıda sıralanan işlemler ve incelemelerin tamamlanması, tazminat yargılamasının önyargılama aşamasının bittiğini gösterir.

Daha sonra mahkeme uyuşmazlığı çözmelidir. Yasa bu konuda ayrıntılı bir düzenleme yapmış değildir. Yasa bu konuda görü-

şünü aldıktan sonra, duruşma yapmaksızın karar verileceği açıklanmıştır (m. 3/2). Demek ki, karar dosya üzerinden verilecektir.

Ancak dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Mahkemenin seçtiği naip üyenin görevi, önyargılama dönemi ile sınırlıdır. Karar aşamasına gelindiğinde, artık ağırceza mahkemesinin kurul halinde işi ele alması ve kararını vermesi zorunludur. Tazminat davasını görmek ve uyuşmazlığı çözmek görevi ağırceza mahkemesine verilmiştir. Bu mahkeme, kurul halinde ve dosya üzerinden yapacağı değerlendirme ile sorunu çözecektir.

3. Mahkemenin verebileceği kararlar

Bu kararların hangileri olduğunu açıklamadan önce, bir noktanın aydınlanması yerinde olacaktır. Mahkeme bu aşamada, “davanın kabule şayan olmadığı” kararını veremez. Bu karar, önyargılama aşamasında verilebilecek olan bir karardır. Bu karar, o aşamada, davayı, yasanın 2 nci maddesinde öngörülen koşulları taşımadığı durumlarda verilebilir. Bunların neler olduklarını yasanın 3/2 nci maddesi sıralamıştır. Bunlar üzerinde daha önce durulmuştu.

Davacının, davasının kabul edilebilmesi için gerekli koşulları tam olarak mahkemeye sunmuş olması, ilk aşamayı oluşturmakta ve mahkemece bu nokta başta değerlendirilmektedir. Hatta açıklık getirmek bakımından, belirtilmesinde fayda olabilir, dava kabule şayan bulunduktan sonra, mahkeme bir üyesini naip olarak atamaktadır. Demek ki, davanın kabule şayan bulunduğuna dair karar, ağırceza mahkemesinin kurul halinde vereceği bir karardır.

Bu bölümde, mahkemenin hangi kararları verebileceği üzerinde durulduğunda, kabule şayan bir dava üzerine yapılan önyargılama sonunda, tazminat isteminin temeli hakkında verilebilecek kararlar akla gelmelidir. Bu kararlar şunlardır:

a) İstem reddi kararı

Bu kararın verilmesinin anlamı, olayda tazminatı gerektiren bir yön bulunmadığının açıklanmasıdır. Bu karar, yapılmış olan

yakalama ya da tutuklama işleminin hukuka uygun ya da haklı olduğu temeline dayanacağı gibi, yasadaki açıklanan ve tazminat verilmemesi gereken durumların olayda gerçekleşmesi ihtimaline de dayanabilir.

Bu tür bir kararla mahkeme, uyuşmazlığı esastan çözmüş olur. Bu kararın kanunyolunda tartışılması söz konusudur.

b) İstemin kabulü kararı

İstemin tümünden ya da kısmen kabulünü bu karar çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Bu karar, temelde tazminat isteminin hukuka uygunluğu ve haklılığını kabul eden bir karardır. İstemin kısmen ya da tamamen kabul edilmiş olması, olayın özelliğinden kaynaklanan bir sonuçtur; uyuşmazlık yine esastan çözülmüştür.

c) Yetkisizlik kararı

Yasa 2/1 inci maddesinde tazminat davalarında yetkili mahkemeyi belirtmiştir. Bu konu üzerinde daha önce durulmuştur.

Mahkeme, yapılan önyargılama sonunda ortaya çıkan duruma göre, kendisinin yetkisiz olduğu sonucuna varabilecektir. Bu durumda yetkisizlik kararı verip, dosyayı yetkili saydığı ağırceza mahkemesine göndermesi gerekir. Bu kararın verilmesi halinde, tazminat konusunda bir "açık (derdest)" dava devam etmektedir. Fakat yargılamanın karar verme bölümünün hangi yerdeki mahkeme tarafından yerine getirileceği konusunda bir uyuşmazlık vardır.

Yetkisizlik kararı esasa ilişkin bir karar değildir. Önceki kararlar gibi uyuşmazlığı esastan çözmemektedir. Böyle bir kararın verilmesi ihtimali içinde, ilkin yetki sorununun çözülmesi, daha sonra işin esası hakkında karar verilmesi gerekir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, mahkeme karar verme aşamasında davanın süre yönünden reddine karar veremez. Süre sorunu, işin başında iki kez ele alınacaktır. İlkin davacının açtığı davanın kabule şayan olup olmadığı değerlendirilmesinin yapıldığı dö-

nemde, bu nokta aydınlatılacaktır. Bunun dışında, dava kabule şayan bulunmuş olsa bile, mahkemenin atadığı naip üye, işe başlarken ilkin davanın süresinde açılmış olup olmadığını inceleyecektir. Bu inceleme olumlu sonuçlandığındadır ki, önyargılama aşamasının sonraki işlemleri yapılacaktır. Bu dönemde dava süre yönünden kabul edilmiş olmakla, mahkemece verilecek karar aşamasında süre sorununun ortaya çıkmaması gerekir.

Davanın süresinde açılmış olup olmadığı, önemli bir nokta olduğundan, süre konusunda duraksamaların olduğu durumlarda, naip üyenin olayı kurula aktarması ve kurulca bu konuda ilkin karar verilmesi ve sonra önyargılama işlemlerine geçilmesi tavsiyeye şayandır. Bu davranış biçiminin yasaya uygun olduğunda şüphe edilemez, çünkü naip üye, üyesi olduğu kurula niyabeten görev yaptığından, kurulun gerektiğinde birlikte hareket etmesi uygun olacaktır.

C. YASAYOLLARI

1. Kural olarak temyize başvurulacağı

Yasada bu konuda temyiz yolundan söz edilmektedir (m. 3/son). Mahkemenin tazminat konusunda esasa ilişkin kararları temyiz yolunda incelenecektir. Ancak tazminat yargılamasının bütünü göz önünde bulundurulduğunda, çeşitli ihtimaller içinde temyiz dışında da yasayolları uygulanabilecektir.

İlkin naip üyenin görev yaptığı dönem içinde vereceği kararların itiraz yolu ile incelenecek kararlar olacaklarını belirtmek gerekir. Örneğin naip hakim, davanın süresinde açılmadığını belirterek davayı reddettiğinde (m.3/1), bu karara karşı itiraz yoluna gidilebilecektir. Yasada bu konuda bir açıklık yoktur. Fakat genel ilkelerin uygulanması bu sonucu doğurmaktadır. CMUK'nın 297 nci maddesinde, mahkeme naibinin kararlarının kabili itiraz olduğu açıklanmıştır. Bu durumda 297 nci maddenin uygulanması gerekir.

Bunun dışında, yukarıda açıklanan bir başka varsayım içinde mahkeme tarafından verilse bile, olayda yetkisizlik kararı verildiğinde yetkisizlik kararları itiraz yasayolunda incelendiklerinden, bu konuda da aynı yolun uygulanması gerekir.

2. Yasayollarına başvurma yetkisi

466 sayılı yasada bu konuda özel kurallar yer almamaktadır. Bu nedenle genel ilkeler uygulanacaktır.

Bu çerçevede, tazminat davacısı, vekili, yasal temsilcisi, savcı akla gelecektir. CMUK'nın 291 inci maddesinin kıyas yoluyla uygulanarak, kadın davacının kocasının da yasayollarına onun lehine gidebilmesi kabul edilmek gerekir.

3. Süre

Temyiz yolu açık olan kararlar için süre, bir haftadır (m.3/son). Diğer yasayollarının uygulanması ihtimali karşısında, bunlara ilişkin sürelerin uygulanması gerekir. Örneğin adi itiraza açık bir kararın bu yolla incelenmesi, belirli bir süreyle sınırlandırılmış değildir, fakat bu yola ilelebet gidilebileceği anlamına gelmez. Bu durumda genel ilke uygulanarak, dosyanın kararı veren makamın elinde olduğu süreyle sınırlı olarak bu karara itiraz edilebilir.

Sürenin başlangıcı, kararların tebliği olarak düzenlenmiştir (m.3/son). Bu düzenleme yerindedir, çünkü tazminat yargılamasında kararlar dosya üzerinden ve duruşmasız verilmektedir. Bu bakımdan tefhim yolunun uygulanması mümkün değildir.

III- Uygulamada tazminat yargılaması

Kişinin hak ve özgürlüğünü temelden ilgilendiren birer kavram olarak yakalama ve tutuklama alanında, haksız ya da hukuka aykırı işlemlerin varlığının denetlendiği tazminat yargılaması, bir yandan ilginç kararlara konu olmuş, öte yandan yasanın boş-

lukları bu kararlar yoluyla doldurulmuştur. Örnek olarak şu kararlar zikredilebilir:

“Yasa gereğince tutuklandığı suçtan beraat eden sanığın açtığı tazminat davasına bakan mahkeme, Yargıtaydan geçmeden kesinleşen beraat kararını, sübut yönünden incelemeye yetkili değildir.” (İçtihadı Birleştirme Kararı, 2.5.1977, E.1, K.1); “Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanana Tazminat Verilmesi Hakkındaki 466 sayılı Yasanın uygulanması yönünden yerel mahkemelerce sanıkların yokluğunda hükmolunan beraat kararları ile Yargıtayca onanan ya da CMUK’nın 322 nci maddesi uyarınca verilen beraat kararlarının ilgili sanıklara tebliği gerekir. Bu durumda sözü edilen 466 sayılı Yasanın 2 nci maddesinde -tazminat isteminde bulunmak için gösterilen üç aylık süre, tebliğ tarihinden başlar.” (Yar. İBBGK, 21.4.1975, E.3, K.5); “Kanun dışı yakalanan veya Tutuklanana Tazminat Verilmesi Hakkındaki 466 sayılı Yasanın uygulanması yönünden yerel mahkemelerce sanıkların yokluğunda hükmolunan beraat kararları ile Yargıtayca onanan ya da CMUK’nın 322 nci maddesi uyarınca verilen beraat kararlarının ilgili sanıklara tebliği gerekir. Bu durumda sözü edilen 466 sayılı Yasanın 2 nci maddesinde -tazminat isteminde bulunmak için gösterilen üç aylık süre, tebliğ tarihinden başlar.” (Yar. İBCBGK, 15.4.1974, E.4, K. 3); “Kanun dışı yakalanan veya tutuklanan kimselere tazminat verilmesi hakkındaki 466 sayılı Kanuna göre mahkemelerce tazminata hükmolunması halinde Hazineye nisbi harç yükletilmesi doğru değildir.” (Yar. İBCBGK, 15.4.1974, E.4, K.3); “466 sayılı yasaya göre ceza mahkemesine başvurularak tazminat istenmesi durumunda, davacı yararına nisbi vekalet ücreti hükmedilemez. Avukatlık ücreti tarifesinin (dava ve kovuşturma dışındaki hukuki yardımlarla) ilgili bölümünde, dava dilekçesi yazılması nedeniyle belirtilen ücretin, vekalet ücreti olarak takdiri gerekir.” (İçtihadı Birleştirme Kararı, 22.1.1973, E.7, K.1); “Henüz kesinleşmemiş bir karara dayanılarak tazminat davası açılması ve hak düşürücü süresinin hükmün tebliğinden sonra başlatılması olanaksızdır. Dava açma süresi, hakkında verilen beraat kararının kesinleştiğinin tutuklu kalan davacıya bildirilmesi ile başlayaca-

ğından bu yönde araştırma yapılarak sonucuna göre davanın süresinde olup olmadığının saptanması için direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir.” (Yar. CGK, 6.5.1991, E.1991/9-137, K.1991/147); “Ceza davasındaki beraat kararı; ister sanığın isterse müdafinin yüzüne karşı veya yokluklarında verilmiş olsun, kesinleştikten sonra vaki tebliğinden itibaren 466 sayılı Kanunun öngördüğü yasal süre işlemeye başlayacaktır.” (Yar. CGK, 15.10.1990, E.1990/9-194, K.1990/229); “Beraatle sonuçlanan önceki hüküm kesinleşmiş bulunduğundan oradaki delillerin tazminat davasında yeniden ele alınıp değerlendirmeye tabi tutulması ve incelenmesi olanaksızdır.” (Yar. CGK, 6.11.1989, E.1989/9-277, K. 1989/334); “466 sayılı Yasanın 2 nci maddesinin öngördüğü yasal süre, ceza davasındaki beraat kararının kesinleşmesinden sonra bu kararın bildiriminden itibaren işlemeye başlar.” (Yar. CGK, 28.11.1988, E. 1988/9-447, K.1988/502); “466 sayılı Yasaya göre, tazminat istemine ilişkin dilekçenin yasal koşul ve belgeleri kapsamadığı nedeniyle reddi yolundaki karar temyiz edilemez.” (Yar. CGK, 20.6.1988, E.1988/6-210, K.1988/278); “Kesinleşmeyen beraat hükmüne dayanılarak, haksız tutuklama nedeniyle açılan tazminat davasının sonuçlandırılması doğru değildir.” (Yar. CGK, 28.3.1977, E.1-61, K.135); “Haksız tutuklama nedeniyle hükmolunan manevi tazminatın belirlenmesinde, yedek subaylık hakkı alınan davacının uğradığı bu zararın hesaba alınmamış olmasında isabetsizlik yoktur.” (Yar. CGK, 22.11.1976, E.406, K.491); “466 sayılı Yasanın 3 üncü maddesinde, tazminat isteminin incelenmesine bir üyenin görevlendirileceği yazılı ise de, istemin esastan reddi, ayrıca incelemeyi gerektirmiyorsa; üye görevlendirilmesi hükmü zorunlu olmaktan çıkar.” (Yar. CGK, 16.2.1976, E. 1-36, K.3); “Davanın yanlış mahkemeye açılması sonucu yetkisiz mahkemece verilen tazminata ilişkin, karar istek sahibi tarafından temyiz edilmediğine göre, davacı bu miktarı kabul etmiş ve Hazine lehine kazanılmış hak doğmuştur. Bu nedenle, Hazinesinin temyizi üzerine yetki yönünden yapılan bozmadan sonra yetkili mahkemenin tazminat miktarını arttırması Usule ve Yasaya aykırı düşer.” (Yar. CGK, 2.2.1976, E. 7-14, K. 29); “Başka

mahkemece tutuklanıp salıverildikten sonra serbest yargılanarak beraat eden sanığın 466 sayılı Yasaya göre açtığı tazminat davasını, beraat hükmünü veren ağırceza kurulunun karara bağlamasında Usule aykırı bir yön yoktur.” (Yar. CGK, 31.3.1975, E. 8-39, K. 61); “Beraat kararı ile nüfus kaydını dilekçesine eklemiş olan istek sahibi 466 sayılı Yasanın 2/2 nci maddesinde yazılı sübut delillerini birlikte vermiş ise de, 3/1 inci maddenin açıklığına, görevli üyenin gerekli incelemeyi yapmış bulunmasına ve ulaşılan sonuca göre mahkemenin dilekçeyi reddetmeyip esas hakkında bir karar vermesinde yargılama yönünden yasaya aykırılık görülmemiştir. Özel dairece esasın incelenmesi gerekir.” (Yar. CGK, 16.9.1974, E. 243, K. 395); “Hükümlülüğünden fazla süre tutuk kalan davacının tutuklanması sırasında suçunu inkar etmiş bulunması, tazminat isteminin reddine neden olmaz. Aynı yasanın 1 inci maddesinin 7 nci bendinin açık hükmü karşısında tazminat ödenmesi gerekir.” (Yar. CGK, 11.2.1974, E. 6-554, K. 95); “Davacıların yerleşmek niyetiyle oturdukları yerin Medeni Kanununun 19 uncu maddesi uyarınca ikametgahları sayılması gerekir. Davacılar dosyada bulunan 13.10. 1971 günlü Midyat İlçesi Zernoka köyü ilmuhaberine göre yerleşmek niyetiyle bu köyde oturmaktadırlar. Tutuklamanın devamına Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi karar vermiş olup tazminata konu olan işlem bu mahkemece yapılmıştır. Ancak bu mahkemelerin davacıların ikametgah mahkemesi olmadığı yukarıda sözü edilen ilmuhaberden anlaşılmıştır. 466 sayılı Yasanın 2 nci maddesi 1 inci fıkrasınca tazminat istemine karar verecek yetkili mahkeme genel olarak davacıların ikametgah mahkemesidir. Ancak bu mahkeme tazminat istemine esas olan işlemi yapmışsa bu yetki en yakın ağır ceza mahkemesine geçmektedir. Bu bakımdan direnme karar doğru bulunduğundan incelenmesi için dosyanın özel daireye yollanmasına karar verilmelidir.” (Yar. CGK, 24.9.1973, E.1973/1-238, K. 573); “Haksız tutuklamadan dolayı tazminat isteğinde bulunan kişinin başvurma dilekçesinde zararın dayanaklarını, delillerini ve tazminatın miktarını belirtmesi gerekir. Bu şekil şartlarının eksik olması halinde, istek reddedilir. Olayda belge eksikliğinden dolayı istek reddedilmediğine göre,

mahkemece tayin edilen naip hakim tarafından yapılacak olan araştırma ve soruşturmanın sonucuna göre karar verilmek gerekirken, tutuklunun bulunduğu yerdeki sosyal ve ekonomik şartlar araştırılmaksızın hüküm verilmesi bozmayı gerektirir.” (Yar. CGK, 29.11.1971, E.970/1-353, K. 394); “Haksız yere tutuklanan sanıklar, sonradan beraat ettikleri takdirde, Hazineden tazminat isteminde bulunabilirler. Kendilerine ödenecek olan tazminat miktarına, avukata ödenen vekalet ücreti de dahil edilmek gerekir.” (Yar. CGK, 11.10.1971, E.1970/1-301, K. 1971/330); “466 sayılı Yasa gereğince hükmedilen tazminata yasal faiz uygulanmaz. 466 sayılı Yasaya göre Ceza Mahkemesine başvurularak tazminat istenmesi halinde davacı yararına nisbi vekalet ücretine hükmedilemez. Ancak, dava dilekçesi yazılması sebebiyle tespit edilen ücret vekalet ücreti olarak takdir olunabilir.” (Yar. 7.CD, 5.3.1992, E.1991/11677, K.1992/1728); “Davacının eylemi, 3713 sayılı Kanununun 23/c madde ve bendi uyarınca suç olmaktan çıkarıldığından, tazminat istemi konusunda bir karar verilmesi gerekir.” (Yar. 9.CD, 29.9.1991, E.1992/8823, K.1992/8697); “Davacının eylemi, 3713 sayılı Kanununun 23/c madde ve bendi uyarınca suç olmaktan çıkarıldığından, tazminat istemi konusunda bir karar verilmesi gerekir.” (Yar. 8.CD, 24.9.1991, E.1991/7375, K.1991/8395); “Beraatle sonuçlanan davada, geçerli sayılmayan ikrar, 466 sayılı kanuna göre açılan davada red sebebi sayılamaz.” (Yar. 8.CD, 24.9.1991, E.1991/7375, K. 1991/8395); “Yazılı emir yoluyla bozma üzerine suçsuzluğu saptanan davacının açtığı tazminat davası süresinde açılmış sayılır.” (Yar. 9.CD, 21.3.1991, E.847, K. 1112); “466 sayılı yasaya dayanarak tazminat isteyen davacının yargılama sırasında ölmesi halinde, mirasçıları bu davayı sürdürebilirler.” (Yar. 1.CD, 13.5.1991, E. 1991/1274, K. 1991/1262); “Mahkum olduğu süreden fazla tutuklu kalan davacı tazminat isteminde haklıdır.” (Yar. 9.CD, 18.1.1991, E.4227, K.124); “Sanığın infaz edilen mankumiyeti TCK’nun 456/1, 51/1; 647 sayılı Kanununun 4 üncü maddelerine ilişkindir. Bu mahkumiyet, TCK’nun (eşhasa karşı cürümler) başlığını taşıyan 9 uncu babının 2 nci faslında yer almaktadır. Öte yandan, aynı mahkemece davacının kanun daire-

sinde tutuklandıktan sonra beraatine karar verilen TCK'nun 450/4 üncü maddesine temas eden fiili, aynı Kanunun aynı babının 1 inci faslında yer almakta olup sözü geçen suçların (aynı cinsten) addolunmaları gerekir. Bu durumda davacı lehine tazminata hükmolunması yasaya aykırıdır." (Yar. 1.CD, 15.1.1991, E.1990/3443, K. 1991/10); "466 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin öngördüğü yasal süre, beraat kararının kesinleştiğinin tutuklu kalan sanığa tebliğ edilmesinden sonra işlemeye başlayacağından, davacıya bu yönde bir tebligat yapıp yapılmadığı araştırılarak sonucuna göre karar verilmesi gerektiğinin düşünülmemesi yasaya aykırıdır." (Yar. 9. CD, 9.11.1990, E.1990/3287, K. 1990/3764); "Kanun dairesinde tutuklandıktan sonra beraatlarına karar verilmiş olan kimselerin 466 sayılı Kanun uyarınca tazminat davası açmadan ölmeleri durumunda, bunların kanuni mirasçılarının sözü geçen kanun gereğince tazminat davası açabileceklerine dair ne bu kanunda ve ne de ceza ve yargılama kanunlarında bir hüküm mevcut bulunmadığından, adı geçen mirasçıların açtıkları bu davanın reddine karar verilmesi gerekir." (Yar. 1.CD, 15.10.1990, E.1990/2244, K. 1990/2471); "Sanığın tahliye günü ile tazminat davasının açıldığı tarih arasında kanunun öngördüğü üç aylık süre dolmamış ise davanın kabulü gerekir." (Yar. 6.CD, 6.3.1990, E.1990/1412, K. 1990/1580); "Haksız yere tutuklanan tarım işçisi (çiftçi) tutuklanma tarihinden önceki döneme ait tarımsal geliri hakkında geçerli bir belgeye dayanmamışsa, istediği maddi ödencenin tarım işçileri en az (asgari) ücret komisyonunun belirlediği ücrete göre hesaplanması gerekir." (Yar. 1.CD, 1.6.1989, E. 1989/1793, K. 1989/1730); "Özelliği ve niteliği bakımından 466 sayılı Yasaya göre karar verilen tazminata ilişkin yasal faiz hükmedilemez." (Yar. 1.CD, 14.12.1988, E.1988/4275, K. 1988/4479); "Şartla salıvermenin gecikmesi, tazminat isteme hakkını oluşturmaz." (Yar. 8.CD, 13.4.1984, E.2097, K. 1927); "Tutuklamanın bir önlem olarak uygulandığı durumlarda süresinin ödenceye etki,i ancak bir yargılama sonunda verilecek hükümlülük süresinden fazla olması veya sadece para cezasına mahkum olma koşulu ile sınırlı bulunmaktadır. 647 sayılı Yasanın 4 üncü maddesinin 2 nci

fikrasına göre, hapis cezasının yaş nedeniyle ve zorunlu olarak para cezasına çevrilmiş olması, aynı maddenin 4 üncü fıkrasındaki “uygulamada asıl ceza, bu madde hükümlerine göre para cezasına veya tedbire çevrilen hürriyeti bağlayıcı cezadır” hükmünü ortadan kaldırmaz ve yorumuna da olanak sağlamaz. 647 sayılı Yasanın 5 inci maddesinin 6 ncı fıkrası hükmü de bu doğrultuda anlaşılmalıdır (Sadece para cezası)ndan amaçlanan TCK ile özel hükümlü ceza kanunlarında eylem için öngörülen yaptırımın, doğrudan doğruya (para cezası) bulunmasıdır.” (Yar. 5.CD, 9.9.1982, E. 2711, K. 2990); “Bilirkişi tarafından gerekçeli olarak davacının uğradığı maddi zarar hesap edilmiştir. Bu miktar istemi aşsa bile mahkeme istemle bağlıdır. Maddi kazançtan vergi indirim yapılması mahkemece yapılacak bir işlem değildir.” (Yar. 9.CD, 13.5.1982, E. 1688, K. 1756); “466 sayılı Yasanın 1 inci maddesinde, yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında takipsizlik kararı veya son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına ilişkin karar verilen, yahut beraatlerine ya da ceza verilmesine mahal olmadığına hükmolunan kişilerin uğradıkları zararların ödenmesi öngörülmüştür. Bu koşulların yorum yoluyla genişletilmesi ve zaman aşımından davanın ortadan kaldırılması durumunda da tazminat verilmesi olanaksızdır.” (Yar. 9.CD, 13.5.1982, E.1671, K. 1753); “Beraatleri ile sonuçlanan dava sırasında tutuklu kaldıkları günler için tazminat talebinde bulunan davacıardan ikisinin olay zamanında şoförlük yapmayıp, çiftçilikle iştigal ettikleri anlaşıldığına göre, tutuklu kaldıkları süreler için, o tarihte yürürlükte bulunan Tarım İşçileri Asgari Ücret Tespit Komisyonunun kararı ile belirlenen günlük ücret üzerinden maddi tazminat tayin edilmesi gerekir.” (Yar. 1.CD, 3.2.1982, E. 5789, K. 345); “Maddi tazminatın tutukluluk süresi içindeki zarara hasredilmesi gerekir.” (Yar. 5.CD, 24.1.1980, E. 3806, K. 84); “466 sayılı Yasa m. 2, f. 2’deki koşullar yerine getirildiğinde yetkisiz mahkemeye başvurulması dilekçenin reddini gerektirmez.” (Yar. 9.CD, 21.2.1979, E.339, K. 576); “Sanığın suçu kabul etmediğine ve tutuklanmasına, tanığın mahkemece samimi kabul edilmeyen anlatımı neden olduğuna göre tazminat isteminin reddi yasaya aykırıdır.” (Yar. 8.CD, 18.10.1978, E. 5910, K. 7738);

“Tutuk kalıp beraat eden davacının çiftçi olup iş bulamadığı sırada çalışmasını evinde ve toprağında da değerlendirebileceği düşünülmeden çiftçilikle ilgisi bulunmayan meteoroloji istasyon müdürü tarafından verilen rapora dayanılarak yağışlı günler için gündelik takdir edilmemesi yasaya aykırıdır. 1- Davacının mevsim koşulları da gözetilerek yılın hangi aylarında devamlı çalıştığı Cumartesi ve Pazar günlerinde çalışıp çalışmadığı gerekli biçimde araştırılmalıdır. 2- Davacının dini ve milli bayram günlerinde çalışmış olması Cumartesi ve Pazar günlerinde de çalıştığı delili değildir.” (Yar. 5.CD, 11.7.1978, E. 1804, K. 2457); “466 sayılı Yasaya göre tazminat isteği dilekçesinin, yasal şart ve belgeleri kapsamadığı nedeniyle reddi yolundaki kararın temyiz yeteneği yoktur, ancak itiraz edilebilir.” (Yar. 8.CD, 4.4.1978, E. 891, K. 3170); “Tutuklama kararını itiraz üzerine incelemiş olan hakim, tazminat davasının görülmesinde mahkeme kuruluna katılamaz.” (Yar. 5.CD, 4.10.1977, E. 2735, K. 2723); “Tutuklandıkları suçlardan beraat eden sanıkların açtığı tazminat davasına bakan mahkeme, Yargıtay incelemesinden geçmeden kesinleşen beraat kararını sübut yönünden inceleyemez.” (Yar. 6.CD, 8.6.1977, E. 4050, K. 4014); “Davacılara avukatlık ücreti nedeniyle verilecek tazminatın hesabında Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi yerine ücret sözleşmeleri esas alınmaz.” (Yar. 8.CD. 7.12.1976, E. 5641, K. 8286); “Davacıların yerel örf ve adete göre, mevsim koşulları da gözetilerek yılın hangi aylarında devamlı çalıştıkları, dini ve milli bayram günlerinde çalışıp çalışmadıkları gerekli biçimde araştırılmadan tutuklu kaldıkları günlerin tamamı üzerinden maddi ödençeye hükümlenmesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 5.CD, 24.11.1976, E. 3273, K. 3322); “Yasada yazılı üç başvurma süresi Yargıtay onama ilamının bildirilmesinden itibaren başlar.” (Yar. 1.CD, 23.11.1976, E. 3560, K. 3740); “Davacının, tutuklu kaldığı günlerde yediği yiyecek bedeli özel yasaya (2548) göre tahsil edilebileceğinden, haksız tutuklama tazminatından indirilmesine karar verilemez.” (Yar.5.CD, 9.4.1976, E. 1071, K. 1148); “1- Davacının uğraşımının çalgıcılık olduğu anlaşılmasına göre, çalgıcılıktaki günlük kazancı saptandıktan sonra ödençeye hükmedilmesi gerekirken, tarım işçisi ola-

rak kabulü ile hüküm kurulması aykırıdır. 2- Ödence davasına dayanak gösterilen ve beraatle sonuçlanan, ceza davasına ait hükmün kesinleşip kesinleşmediğinin soruşturulması gerekir.” (Yar. 5.CD, 17.3.1976, E. 877, K. 846); “Soruşturmaya konu zorla kız kaçırmaya kalkışma suçundan açılan davada vekilin vekaletname-si özel niteliktedir. Bu vekaletname ile tazminat davası açmak ola-nağı bulunmadığı halde davanın kabulü ile tazminata hükmedil-mesi yasaya aykırıdır.” (Yar. 5.CD, 9.3.1976, E. 756, K. 722); “Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının tutuklama kararına vaki itirazı red-detmesi nedeniyle o Ağır Ceza Mahkemesinin yetkisizliği düşünö-lemek. Başkan olmaksızın Ağır Ceza Mahkemesinin kurulması ola-nağı bulunduğuna göre, o Ağır Cezanın yetkisizliği sözkonusu de-ğildir.” (Yar. 3.CD, 27.2.1976, E. 1846, K. 1549); “Davacı sanığın yokluğunda verilen beraat kararının kendisine tebligat yapılmak suretiyle haberdar edilmesi, 21.4.1975 gün ve 3/5 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı gereğidir. Buna rağmen tebligat yapılmamış olmasına göre, bu ödence davasının açıldığı tarihte (31.12.1973’de) beraat kararından haberdar olduğunun ve bu ne-denle üç aylık süre geçmeden davanın açılmış bulunduğu kabulü gerekir.” (Yar. 1.CD, 3.2.1976, E. 343, K. 359); “466 sayılı Ya-sa uyarınca ödence isteyenin, öldürmek suçundan beraat ettiği da-vaya katılan öldürenin babası, beraat kararı verilmezden iki yıl ön-ce ölmüştür. Mirasçuları halefiyet yolu ile davaya katılmamışlar, bu nedenle de kararı temyiz edememişlerdir. Karar, verildiği tarihten bir hafta geçmesiyle kesinleşmiş ve bu kesinleşmeden sonra (üç ay içinde) tazminat davası açılmış olmasına göre süresindedir.” (Yar. 1.CD, 20.1.1976, E. 136, K. 142); “1- Kanun dışı yakalama ve tu-tuklamadan doğan tazminat davasında beraatle sonuçlanan dava dosyası getirtilip esasa girildiğine göre verilen hükmün temyizi mümkündür. 2- 466 sayılı Yasa uygulanmasına yol açan davaya adli ara vermede bakılamaz.” (Yar. 1.CD, 2.12.1975, E. 3319, K. 3831); “1- İlaş bedeli ödetilmesi ayrı yasa (2548 s. K.) ve usule ta-bidir, tazminattan indirilmesi doğru değildir. 2- Tazminat isteği in-celenirken Yargıtay’dan geçmeksizin kesinleşen ve tutuklamaya esas olan ceza dosyasındaki karara ilişkin delillerin durumu üze-

rinde durulması gerekir. 3- Çalışılması mutad olmayan günler ek-sik hesap edilerek tazminattan az indirim yapılması sonucu fazla tazminata hükmolunması yerinde değildir.” (Yar. 5.CD, 2.4.1975, E. 948, K. 958); “Tutuklu kalıp, beraat eden davacı işçinin, tatil günlerinde çalışıp çalışmadığı soruşturulup tazminatın ona göre saptanması gerekir.” (Yar. 1.CD, 12.12.1974, E. 3321, K. 5842); “1- 466 sayılı Kanun Dışı Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi hakkındaki yasa uyarınca, davacının ikametgahının bulunduğu mahal Ağır Ceza Mahkemesinde açılıp karara bağlanması gerekir. 2- Tek başına beraat kararı, tazminat istemine esas teşkil eden işlemlerden değildir.” (Yar. 6. CD, 4.12.1974, E. 6864, K. 7095); “1- Tutuklu kalıp beraat eden davacının çiftçi olup iş bulamadığı sıralarda mesaisini evinde ve arazisinde de değerlendirebileceği düşünülmeden, çalışmadığı kabul edilen günler için tazminattan mahrum edilmesi doğru değildir. 2- Kendisinin sebebiyet vermediği bir haksız tutuklanmadan ötürü cezaevindeki yemek bedelinin de tazminattan düşürülmemesi gerekir.” (Yar. 1.CD, 12.3.1974, E. 677, K. 976); “466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklananlara Tazminat Verilmesi Hakkındaki Yasaya göre tazminat isteğinde bulunulması üzerine mahkeme işin incelenmesi için üyelerinden birini görevlendirmekle dilekçeyi kabul etmiştir. İnceleme sonucuna göre isteğin reddi veya kabulü hakkında karar vermesi gerekir.” (Yar. 7.CD, 30.1.1974, E. 286, K. 304); “Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklananlara tazminat verilmesi hakkındaki 466 sayılı yasanın 3 üncü maddesi gereğince, davacının süresinde verdiği dilekçesi heyetçe kabul edilerek aralarından birini naip hakim olarak tayin etmiş ve onun tarafından sübut delilleri toplanmış, Cumhuriyet Savcısının mütalaası alınmış olmasına göre davacı lehine hüküm kurulması gerekir.” (Yar. 1.CD, 22.12.1973, E. 4130, K. 4375); “466 sayılı yasaya göre açılan davada davacının, Hafta Tatili Yasası hükümlerine tabii bulunup bulunmadığı, milli ve dini bayram günlerinde çalışmasının mutad olup olmadığı araştırılarak, çalışmadığı günlerin kazancından indirilmesi gerekip gerekmediğinin saptanması doğru değildir.” (Yar. 5.CD, 26.9.1973, E. 2038, K. 2419); “466 sayılı kanuna göre tazminat istenmesi halinde davacı

yararına avukatlık ücreti hükmedilirken (dava ve takip dışındaki hukuki yardımlarla) ilgili bölümünün dava dilekçesi yazılması sebebiyle tespit edilen ücretin vekalet ücreti olarak takdiri Yargıtay içtihadı birleştirme büyük genel kurulunun 18.7.1982 tarihli ve 1973/1 sayılı kararları gereği bulunmasına göre davacı vekili için yazılı şekilde vekalet ücretine hükmedilmesi, Yasaya aykırı ... hükmün Bozulmasına ... “ (Yar. 6.CD, 5.7.1973, E. 1973/3889, K. 4347); “Tazminat isteğinde bulunan A. K.’ın Vezirköprü Sulh Ceza Mahkemesince tevkif edilip hakkındaki ilk tahkikatın ikmalinden sonra bu yer Ağır Ceza Mahkemesince 2.11.1970 tarihli tensip kararı ile tutukluluk halinin devamına karar verilmiş bulunmasına ve 466 sayılı kanunun 2 nci maddesinin son fıkrasına nazaran tevkifin devamı işlemini yapmış bulunan mahkemenin davaya bakamayacağı gözetilmeden mahkemenin görevli olduğunun kabulü ile tazminata karar verilmesi, Yasaya aykırı ... hükmün Bozulmasına ...” (Yar. 1.CD, 20.1.1973, E. 1972/4964, K. 111); “Tutuklu sanığın rızaen kaçırdığı mağdure ile zinada bulunmuş olması cebren kaçırma iddiası ile açılan dava sonucunda beraat etmesi halinde kendisine tazminat ödenmemesine sebep olamaz. Ancak bu durum manevi tazminat miktarının tespitinde etkili olabilir ve bu bakımdan mahkemece gözönünde tutulmalıdır.” (Yar. 5.CD, 15.2.1972, E. 5488, K. 534); “1- Haksız tutuklamadan dolayı açılan tazminat davalarında maddi tazminat yönünden davacı tarafından ibraz edilen belgeler, mahkemece inandırıcı görülmediği takdirde, bunlar üzerinde inceleme yapılarak, tazminat isteğinin kısmen veya tamamen kabulü veya aynı şekilde reddi yönünde karar verilmelidir. 2- Açılan tazminat davası dolayısıyla davacı lehine ayrıca maktu vekalet ücretinin tayini gerekir.” (Yar. 5.CD, 15.2.1972, E. 5204, K. 532); “Prensip olarak haksız tutuklama sebebiyle açılacak olan tazminat davalarının davacının ikametgahı ağır ceza mahkemesinde açılması gerekir. Ancak kanun, haksız tutuklama işlemini yapan yargılama organının, sanığı yargılayan ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesinde açılmasını şart koşmuştur. Fakat olayda sanıklar sorgu hakimi tarafından tutuklanmış olduklarından, sanıkların ikametgahlarındaki ağır ceza

mahkemesinde davayı açmamaları kanuna aykırıdır.” (Yar. 1.CD, 22.12.1971, E. 4561, K. 4327); “Haksız tutuklamadan dolayı açılan tazminat davalarında duruşma yapılmaz, evrak üzerinde karar verilir. Ayrıca bu davalara adli tatil içinde bakılabilir.” (Yar. 6.CD, 19.10.1971, E. 5602, K. 5716); “466 sayılı kanuna göre vekil tarafından açılan davalarda davanın açılması için maktu, tazminata da hükmolunması halinde nisbi vekalet ücretinin tayini gerekir.” (Yar. 5.CD, 24.3.1970, E. 932, K. 913). (Kararlar için Yurtcan, Şerh, 466 sayılı Yasa).

&15. YARGILAMA GİDERLERİ

I- Kavram

Ceza yargılaması faaliyetinin birçok işlemten oluştuğu bir gerçektir. Bu işlemlerin yapılması için de bazı harcamaların yapılacağı doğaldır. Bu giderlerin kimin tarafından ödeneceği de yargılamada bir sorun olabilir. Ceza yargılamasında da öteki yargılama hukuklarında olduğu gibi, yargılama sonunda haksız çıkanın bu giderleri ödemesi ilkesi geçerlidir. Ceza yargılamasının temel niteliği bakımından, yargılamanın bir yanında devlet temsil edildiğinden, sanık beraat ettiğinde ya da ceza yargılaması başka biçimlerde onun lehine sonuçlandığında, giderleri devlet öder. Sanık suçlu bulunursa giderler ona yüklenir.

II- Yargılama giderlerini yüklenecekler

Yasa bunu çeşitli olasılıkları göz önünde bulundurarak belirtmiştir:

1. Mahkumiyet halinde

Bütün giderleri mahkum öder. Bu giderlere kamu davasının hazırlanması giderleri de girer. Mahkemenin sonkararı kesinleşmeden mahkum ölürse, mirasçılar giderleri ödemek zorunda değildirler (m. 407).

2. Beraat halinde

Giderler devletçe ödenir. Fakat bazı giderler sanığın ihmalin-den doğmuşsa, bu giderleri ödemek zorundadır. Bu kararların ve-rilmesinden önce, sanık bazı giderlerde bulunmuşsa, bunların kendisine geri ödenmesi gerekir (m. 409).

3. Kısmen mahkumiyet halinde

Bir kişi hakkında birden çok ceza koğuşturması yapılmış ve sanık bunların bazısından mahkum olmuşsa, ancak bu mahkum olduğu yargılamanın giderlerini ödemek zorundadır (m. 408/1).

4. Birden çok kişinin mahkumiyeti halinde

Birden çok kişi müşterek fail olarak suç işlemişler ve bunlar hakkında mahkumiyet kararı verilmişse, bunlar giderlerden müte-selsilen sorumludurlar (m. 408/2). Fakat cezanın infazı ya da tu-tuklamadan doğan giderlerde müteselsil sorumluluk yoktur (m. 408/son).

5. Cürüm uydurma ya da iftira halinde

Cürüm uydurma ya da iftirada bulunma yoluyla, adliye dı-şında olsa bile bir soruşturma yapılmasına neden olan kişi, mah-kemece dinlendikten sonra, giderlerin bu kişi ya da devletçe öden-mesine karar verilir (m. 411). Hazırlık soruşturması sonunda ka-mu davasının açılmasına gerek görülmemişse, savcının istemi üze-rine sulh hukuk mahkemesi giderler konusunda karar verir (m. 411/son).

6. Karşılıklı hakaret ve sövme halinde

Bu durumda giderler, yargılama sonunda bunlardan birinin ya da ikisinin de cezasının düşmesine karar verilse bile, karşılıklı dava açanlarca ödenir (m. 410). Yasa karşılıklı hakaret ya da söv-me davalarında, cezanın düşmesi kararı verilmesini yargılama gi-deri ödememek için bir neden saymamıştır. Taraflardan biri hak-

kında cezanın düşmesine karar verilse bile, bu taraf kendine düşen giderleri ödemek zorundadır.

7. Şahsi davada

Şahsi davada mahkum olan sanık, davacının yaptığı gerekli harcamaları ödemek zorundadır (m. 413/1). Şahsi davacı davasını geri alırsa, giderler davacıya yükletilir (m. 412).

Şahsi davalık eylemlerden bazısı için mahkumiyet, bazısı için beraat kararı verilmişse, mahkeme, giderleri davacı ve sanık arasında böler (m. 413).

Şahsi davada yargılama sanık lehine sonuçlanırsa, (beraat, düşme, duruşmadan önce red kararlarıyla) giderler şahsi davacıya yüklenir (m. 413/3). Birden çok şahsi davacı ya da bu tür bir davada birden çok sanık varsa, bunlar giderleri ödemek bakımından birbirlerine müteselsilen sorumludurlar (m. 413/4). Bu tür bir yargılamada yapılan seyahat, tanık ve bilirkişi harcamaları da giderlere dahildir. Hatta avukat ve davavekillerinin ücretleri de bu giderlerdendir (m. 413/son).

8. Koğuşturma davası üzerine açılan kamu davası halinde

Koğuşturma davası üzerine sanık hakkında kamu davası açılmış, fakat bu dava (beraat, ya da düşme nedeniyle sanık lehine sonuçlanmışsa, şahsi davada giderleri düzenleyen 413 üncü maddenin 2, 3, 4 ve 5 inci fıkraları kıyasen uygulanır (m. 414/1). Buna göre giderler koğuşturma davası açan kişiye yükletilir. Fakat mahkeme ya da yargıç, duruma göre, bu kişinin giderleri kısmen ödemesi ya da hiç ödememesine karar verebilir (m. 414/2). Mahkeme karardan önce, yargılamada müdahil sıfatını almış olmak koşuluyla, koğuşturma davacısını dinler (m. 414/son).

9. Eski duruma getirme halinde

Eski duruma getirme isteminden doğan giderler, ilke olarak bu istemde bulunan kişiye yüklenir. Fakat giderler karşı tarafın

esasa dayanmayan muhalefetinden doğmuşsa, o tarafa yüklenir (m. 415/son).

10. Yasayollarına başvuru halinde

Bir yasayoluna başvuran kişi, bu başvuru reddedilmiş ya da başvurusunu geri almış olursa, giderleri ödemek zorundadır (m.415/1). Savcı yasayoluna başvurduğunda, giderler devlete yüklenir (m. 415/1). Yasayoluna başvuruda bulunup bunda kısmen haklı çıkma durumunda, mahkeme uygun gördüğü biçimde giderleri bölüştürür (m. 415/2).

Yargılamanın yenilenmesi yolunda da aynı ilkeler uygulanır (m. 415/3).

III- Yargılama gideri kararı ve yerine getirilmesi

Gerek mahkeme ve gerek yargıçlık kararlarında ve kararnemelerde, giderlerin kimin tarafından karşılanacağı da belirtilir (m. 406/1). Bu giderlerin kimin tarafından karşılanacağı da belirtilir (m. 406/1). Bu giderlerin tutarı ve tarafların karşılıklı olarak birbirlerine ödemekle yükümlü oldukları giderlerin neler olduğunu başkan ya da yargıç belirler (m. 406/2).

Mahkeme şahsi hakka hükmetmişse, bunun yerine getirilmesi, İİK kurallarına göre olur (m.406/3).

Devlete yüklenecek giderler hakkında Harçlar Kanunu hükümleri uygulanır (m. 406/son).

IV. Uygulama

İçtihadı Birleştirme Kararı, 23.12.1976, E. 7, K. 6

Yargı mercilerince karşı tarafa yükletilecek avukatlık ücretinin belirtilmesinde; hukuk davalarında dava tarihindeki, ceza davalarında ise kamu davasına katılma isteği ya da kişisel dava gününde yürürlükte olan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinin uygulanması gerekir.

(Yar. İBK, c.3, s. 922-929)

İçtihadı Birleştirme Kararı, 26.5.1935, E. 111, K. 7

Yargılama Gideri - Temyiz Yeteneği

1 - Ceza davalarında alınacak olan yargılama giderleri, hükmün tamamlayıcı parçası (cüz'ü mütemmimi) dir, bu sebeple ilâmlarda açıklanmalı ve kime yükletileceği belirtilmelidir.

2 - Yargılama giderleriyle ilgili kararlar da Yargıtay incelemesine tabidir; bu kararların kendiliğinden (re'sen) temyiz yeteneği vardır.

3 - Temyiz olunan ilâmda yalnız Harç Tarifesi Yasası yanlış uygulanmış ise asıl hüküm onanır; yargılama giderleri kısmındaki yanlışlık sonucu etkili ise yalnız harç ve yargılama giderleri noktasından hükmün bozulması gerekir.

(Yar. İBK, c.1, s. 234-247)

Yar. CGK, 19.12.1995, E. 2-357, K. 386

Sanığın suçu, taksirli suçlardan olup TCK.nun 64 ve 65. maddelerinde belirtilen iştirak halinde işlenmesi olanaksızdır. Bu nedenle, yargılama giderlerinin sanıklardan zincirleme (müteselsil) biçimde tahsiline karar verilemez.

Aynı suçun müşterek faili olmayan birden çok kişinin, aynı ilamda mahkumiyeti halinde her bir sanığın kendisi için yapılan yargılama giderinin üzerinde müşterek masraflardan hissesine düşen pay (1/2-1/3 vs. gibi) eklenmek suretiyle bulunacak sorumlu olduğu miktarın yargılama gideri olarak herbirinden ayrı ayrı tahsili gerekir.

(YKD, Mayıs 1996, s. 788-790)

Yar.CGK., 14.4.1980, E. 9-73, K. 152

Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinde, maddî ve manevî ödüncelerin toplam tutarı üzerinden vekâlet ücreti hesaplanacağını bildiren bir kural yoktur. Her iki tür ödence için, tarifenin 3. kısmına göre ayrı ayrı avukatlık ücreti belirlenmesi gerekir.

(YKD, Eylül 1980, s. 1277-1279)

Yar. CGK., 12.12.1977, E. 393, K. 435

Vekâlet ücretinin yargılama giderinden olması nedeniyle mahkemece kendiliğinden (re'sen) gözönünde tutulması gerekirse de, aynı zamanda kişisel hak niteliğinde bulunması bakımından, buna ilişkin hükmün bozulması, ilgilinin temyizine bağlıdır.

(YKD, Nisan 1978, s. 622-624)

Yar. CGK., 8.4.1974, E. 4-53, K. 204

1 - Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinin 11. ve 15. maddelerine göre reddedilen tazminat miktarı üzerinden sanık lehine nisbî vekâlet ücreti hükmolunabilmesi için davacının da vekille temsil olunmasına gerek yoktur.

2 - Yargılama giderlerinden sayılan vekâlet ücretinin, taraflardan olmayıp taraflardan birisi durumundaki sanığın vekili olan avukat lehine değil, taraf olan sanık lehine hükmolunması gerekir.

(YKD, 1975, s. 53-54)

As. Yar. Drl. K., 7.5.1971, E. 30, K. 29

Avukatlık ücreti avukat ile müvekkil arasında serbestçe kararlaştırılabilen ve avukatın emeğini karşılamayı hedef tutan, böyle bir anlaşma olmadığı takdirde tarifelere göre tayin edilen bir ücrettir. Bu niteliğinin dışında avukatlık ücretinin kamu davası ile doğrudan doğruya ilgili, esasa ait bir mesele olarak ele alınması mümkün olmaz. Bu bakımdan temyiz talebinde ve lâyihasında bu konuda bir istek bulunmadığına göre bu konuda re'sen inceleme yapmak ve karar vermek hukuka aykırıdır.

(TİK, 1972/I, s. 607)

Yar. 6. CD, 4.7.1996, E. 7382, K. 7649

Müdahil idare vekili adına, müsadere edilen aracın değeri üzerinden misli vekalet ücreti tayin edilmelidir.

(YKD, Kasım 1996, s. 1826-1827)

Yar. 7. CD, 17.2.1995, E. 460, K. 1223

Duruşmaları vekille takip eden müdahil lehine maktu vekalet ücretine hükmedilmelidir.

(YKD, Haziran 1975, s. 984-985)

Yar. 2. CD., 24.10.1985, E. 7889, K. 8579

C. Savcısı ilk hükmü temyiz etmekle şahsi davacı katılan durumuna geldiği halde, yargılama giderinin davacıya yükletilmesi doğru değildir.

(YKD, Mayıs 1986, s. 734)

Yar. 8.CD., 18.3.1985, E. 1152, K. 1307

6136 sayılı Yasanın 12. maddesine aykırılıktan hükümlü olduğu 5 yıl hapis cezasının yerine getirilmesi sırasında, cezaevinden kaçıp, Almanya'ya giden ve orda yakalanarak Türkiye'ye getirilen sanık için, bu nedenle yapılan harcamalar, bir suçun kovuşturma ve soruşturması ile ilgili olmayıp cezanın yerine getirilmesine kaldığı yerden başlamak amacına yönelik bulunmasına göre, TCK. nun 39 ve CMUK. nun 406-415. maddelerinde sözü edilen yargılama giderlerinden değildir.

(YKD, Kasım 1985, s. 1741-1743)

Yar. 5.CD., 27.6.1979, E. 1996, K. 1981

Manevî ödencenin reddolunan tutarı üzerinden sanığa verilecek nisbî vekâlet ücreti, belirlenen maktu vekâlet ücretinden fazla olamaz.

(YKD, Mayıs 1980, s. 740-741)

Yar. 2. CD., 18.2.1978, E. 257, K. 1154

İstenilen manevî tazminatın tümü reddedildiğine göre vekili bulunan sanık yararına maktu avukatlık ücreti belirlemek gerekir.

(YKD, Mayıs 1979, s. 731-732)

Yar. 2.CD., 10.2.1976, E. 9573, K. 1066

Avukatlık ücreti, vekiline değil, katılana ödenir.

(YKD, 1976, s. 1374)

Yar. 6. CD., 10.12.1974, E. 6891, K. 7201

Af Yasası gereğince cezası ortadan kaldırılan sanığa TCK. nun 120. maddesi gözönünde bulundurulurarak yargılama gideri yükletilmesi doğrudur.

(YKD, 1975, s. 150-151)

İçtihadı Birleştirme Kararı, 2.5.1966, E. 4, K. 3

1 - Hükümden önce yapılmış olan yargılama giderlerinin hüküm fıkrasına geçirilmesi gerekir; bu eksiklik, temyiz konusu olabilir. Temyiz konusu yapılmamış ise kesinleşir. Sonradan tamamlanması söz konusu olamaz.

2 - Gıyabî ilâmların bildirim ve Yargıtaya gönderme için posta giderleri gibi hükümden sonraki giderlerin de hükümlüden alınması gerekir. Ancak bu giderler yapılmadan önce hüküm fıkrasında yer alamaz. Hüküm kesinleştikten sonra hakim veya mahkeme başkanı bu giderler hakkında karar verir. Bu karar itirazı kabil kararlardandır.

(Yar. İBK, c. 3, s. 802-805)

İçtihadı Birleştirme Kararı, 12.4.1950, E. 12, K. 9

Posta ücretleri, kamu davasının gerektirdiği yargılama giderlerindedir. Hükümlülere yükletilmesi gerekir.

(Yar. İBK, c. 2, s. 487-491)

Yar. CGK., 29.11.1976, E. 2-490, K. 511

İlk hüküm sanık lehine ve kendi temyizi üzerine bozulduğuna göre, temyiz giderinin sanığa yükletilmesi yasaya aykırıdır.

(YKD, Ocak 1979, s. 109-110)

Yar. CGK., 8.6.1970, E. 219, İc. Ceza K. 233

Mal beyanında bulunmayan borçlu borcunu zamanında ödemekten dolayı takibata uğramış ve hakkında ceza davası açılmasına sebep olmuşsa, alacaklının katlandığı vekâlet ücretini ödemek zorundadır.

(TİK, 1970/II, s. 476)

Yar. CGK., 9.2.1970, E. 7/227, K. 63

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunundaki para cezası amme para cezası niteliğinde olduğundan, nisbî harç ve nisbî vekâlet ücretine tabi değildir.

(TİK, 1970/I, s. 684)

Yar. 4.CD, 25.1.1990, E. 1989/8011, K. 1990/249

İlk hüküm sanık lehine bozulduğu halde, dosyanın Yargıtay'a gidiş-geliş ücretinin de sanıktan tahisili suretiyle fazla yargılama gideri yükletilmesi bozmayı gerektirir.

(YKD, Ocak 1991, s. 124-125)

Yar. 5.CD., 7.7.1976, E. 2155, K. 2180

Yargılama giderleri dökümünün gösterilmemesi, yasaya aykırıdır.

(YKD, Temmuz 1978, s. 1218-1219)

Yar. 5.CD., 9.3.1976, E. 740, K. 747

Ayrı ayrı müessir fiil suçunu işleyen sanıklardan yargılama giderinin eşit olarak alınması gerekirken müteselsilen tahsiline karar verilmesi doğru değildir.

(YKD, 1976, s. 1070-1071)

Yar. 3. CD., 29.1.1976, E. 691, K. 700

Ödence ile maktu ve nisbî vekâlet ücreti nisbî harç, yargılama giderinin sanıklardan ne suretle tahsil edileceğinin karar yerinde gösterilmemesi doğru değildir.

(YKD, 1976, s. 1508-1509)

Yar. 3.CD., 21.1.1976, E. 206, K. 310

1 - İstem ve hükmedilmiş bir tazminat bulunmadığı halde sanığa nisbî harç yükletilmesi yasaya aykırıdır.

2 - Kararda gösterilen yargılama gideri, gerçek gider toplamına uymalıdır.

(YKD, 1976, s. 918-919)

Yar. 3.CD., 10.12.1975, E. 8205, K. 8212

Aynı zamanda tek orman davası keşfinde iki hakim bulunarak iki yolluk alınmak suretiyle sanığa fazla yargılama gideri yükletilmesi yolsuzdur.

(YKD, Mayıs 1978, s. 819-820)

Yar. 3.CD., 27.2.1973, E. 1973/2312, K. 3996

Zamanaşımı sebebiyle ortadan kaldırılan davaya ait keşif masrafının ve yargılama giderlerinin sanığa yükletilmesi;

Yasaya aykırı... hükmün BOZULMASINA... (Karateke - Kutlay, s. 175).

Yar. 4.CD., 1.2.1973, E. 1972/10340, K. 589

Dava sebebiyle dört davetiye çıkarılmış ve Bismil Asliye Ceza Mahkemesine de talimat yazılarak karşılığı alınmış olmasına göre mahkeme masrafının noksan tayini;

Yasaya aykırı... hükmün BOZULMASINA... (Karateke - Kutlay, s. 198).

Yar. 2.CD., 24.1.1972, E. 232, K. 241

Ceza yargılamasında yargılama masrafları, kamu davasının hazırlanması masraflarını da içine almak üzere mahkûm edilen sanığa yükletilir. Savcının sanığın aleyhine hükmü temyiz etmesi üzerine hüküm Yargıtayca bozulmuş ve yeniden yapılan yargılamada sanık yine mahkûm edilmiş ise, Yargıtay posta giderleri ile birlikte bütün yargılama masraflarının sanığa yüklenmesi hukuka uygundur.

(TİK., 1972/I, s. 617).

Yar. 3.CD., 20.1.1971, E. 12854, K. 601

Keşfe katılan müstahdemın sıfatı ve adliye mensubu olup olmadığı açıklanmadan, bunun için tahakkuk ettirilen yol tazminatının sanığa yükletilmesi yolsuzdur.

(TİK., 1971/I, s. 691).

Yar. 1. CD, 11.11.1996, E. 3208, K. 3582

TCK.nun 448. maddesi mucibince mahkum olan sanık Mustafa ile, 464/3. maddesi mucibince hükümlendirilen sanık Hüseyinin müşterek fail olmadıkları halde "yargılama giderlerinden" müteselsil kefil olarak sorumlu tutulmaları, CMUK.nun 408/2. maddesine aykırıdır.

(YKD, Ocak 1997, s. 107-108)

Yar. 2. CD, 22.2.1995, E. 129, K. 2199

Yargılama giderinin sanıklardan mütesaviyen (eşit olarak) yerine müteselsilen tahsiline karar verilmesi yasaya aykırıdır.

(YKD, Ağustos 1995, s. 1304-1305)

Yar. 5.CD., 31.1.1979, E. 45, K. 161

1 - Zorma kaçırma suçu, suç ortaklığı biçiminde işlendiğine göre TCK.nun 39. maddesi gereğince, tek manevî tazminata hükmedilerek sanıkların zincirleme sorumlu tutulmalarına karar verilmesi, nisbî harç ve avukatlık parasının da bu biçimde belirlenmesi ve urza geçme suçundan ne miktar manevî tazminat belirlendiğinin kararda gösterilmesi gerekir.

2 - Yargılama giderlerinin alınmasında zincirleme yerine eşit olarak (mütesaviyen) sözcüğünün de kullanılarak yasal olmayan ve bir anlam taşımayan deyim yer verilmesi doğru değildir.

(YKD, Mart 1980, s. 438-440)

Yar. 3.CD., 21.3.1978, E. 2394, K. 2338

Suçu birlikte işlemeyen sanıklardan yargılama giderleri dayanışmalı değil, eşit olarak alınmalıdır.

(YKD, Temmuz 1979, s. 1067)

Yar. 8.CD., 23.2.1978, E. 7448, K. 1681

Suçu işlemede birlikte (hemfiil) olmayan sanıkların yargılama giderlerinden zincirleme sorumluluklarına karar verilmesi yasaya aykırıdır.

(YKD, Temmuz 1978, s. 1234-1235)

Yar. 3.CD., 27.12.1977, E. 9583, K. 9322

Birlikte işlenen suçta; avukatlık ücreti ve yargılama giderinden sanıklar eşit olarak değil, zincirleme olarak sorumlu tutulmalıdırlar.

(YKD, Temmuz 1978, s. 1208)

Yar. 2.CD., 17.3.1976, E. 1991, K. 2401

Aynı dosyada dövülmekten, diğeri sarhoşluktan hüküm giymiş olan sanıklardan yargılama giderinin, yarı yarıya yerine, dayanışmalı (müteselsilen) tahsiline karar verilmesi yasaya aykırıdır.

(YKD, 1976, s. 1621)

Yar. 2.CD., 4.5.1976, E. 2596, K. 4177

Karşılıklı hakaret suçlarında her iki taraf için hükmedilen cezalar düşürülmüş olmasına göre, CMUK. nun 410. maddesi uyarınca şahsi davacı (sanık) lehine vekâlet ücreti hükmedilmesi ve yargılama giderleri hakkında bir karar verilmesi gerekir.

(YKD, Ekim 1978, s. 1733-1734)

Yar. 2.CD., 10.2.1976, E. 9523, K. 1086

Şahsi davadan vazgeçme halinde davanın ortadan kaldırılmasına değil, davanın düşürülmesine karar verilir ve mahkeme giderleri şahsi davacıya yükletilir.

(YKD, 1976, s. 1500)

İçtihadı Birleştirme Kararı, 15.12.1948, E. 25, K. 10

Bir yanın (tarafın) haksız davranışından ötürü sanık olarak ceza mahkemesine sevk edilmiş olan kimse, dava sırasında ödemek zorunda bırakıldığı dava giderlerinden dolayı hukuk mahkemesine dava açabilir.

(Yar. İBK, c.2, s. 155-156)

Yar. 1.CD., 12.10.1977, E. 2580, K. 2932

Davaya katılanların ayrı ayrı tuttıkları vekillere ayrı ayrı maktû vekillik ücreti takdir edilmesi yasaya aykırıdır.

(YKD, Eylül 1978, s. 1547-1549)

Yar. 4.CD., 30.3.1976, E. 2386, K. 2451

Kamu davasının beraatle sonuçlanması halinde katılanın (müdahilin) avukatlık parasıyla sorumlu kılınmasına ilişkin bir yasa kuralı yoktur.

(YKD, 1976, s. 1236)

Yar. 2.CD., 6.4.1970, E. 12276, K. 3367

Karşılıklı hakaret sebebiyle ceza iskat edilmiş olması halinde yargılama masraflarının şahsî davacıya değil, sanığa yükletilmesi gerekir.

(TİK, 1971/I, s. 691)

İçtihadı Birleştirme Kararı, 29.4.1942, E. 42, K. 11

Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz sonucu açılan kamu davasında veya kişisel davaya bağlı hallerde açılan davada verilen karar sanığın yargılanmasının önlenmesine, beraate veya soruşturmanın düşmesine ilişkin olursa gerekli yasal harcamalar ve harçların şikâyet edenden alınması gerekir.

(Yar. İBK, c. 1, s. 182-183).

Yar. CGK., 31.5.1976, E. 6-243, K. 263

1 - Manevî tazminat davalarının bir bölümü reddedilirse, karşı taraf yararına hükmedilecek avukatlık ücreti davacıya verilecek ücreti geçemez.

2 - Maddî tazminatta ise bu sınırlamanın tersine olarak, isteğin bir bölümünün kabulü halinde, reddedilen miktar üzerinden sanık lehine hükmedilecek avukatlık ücreti; tarifenin üçüncü kısmına göre belirlenmekle yetinilir.

(YKD, 1977, s. 1291-1292)

Yar. 7.CD., 28.1.1985, E. 9206, K. 658

Katılanların hazırlık soruşturması sırasında verdikleri itiraz dilekçesi üzerine, sanığa ilişkin takipsizlik kararı kaldırılarak kamu davası açılmıştır. Mahkemece sanığın beraatine hükmedildiğine göre, yargılama giderlerinden katılanın sorumlu olup olmadığına ilişkin, bir karar verilmemesi yasaya aykırıdır.

(YKD, Haziran 1985, s. 906-907)

Yar. 4.CD, 18.6.1982, E. 4052, K. 4934

Yar. 4.CD, 3.7.1979, E. 4724, K. 4778

Dava, iddianame ile kamu adına açılmış ve TCK. 272. maddesi ile ceza tamamen düşürülmüş olmasına göre, sanıklara yargılama gideri yükletilemez.

(YKD, Aralık 1982, s. 1702-1703)

(YKD, Kasım 1979, s. 1653)

Not: Yar. 4. CD, 18.2.1977, E. 653, K. 925 sayılı kararı aynı sonucu içermektedir. (Bkz. YKD, Kasım 1979, s. 1653)

Yar. CGK., 31.10.1977, E. 377, K. 396

İlk hükme karşı sanığın yasa yoluna başvurması, Yargıtayca bazı yönlerden kabul edilerek hakkındaki hüküm sanık yararına bozulmuş bulunmasına göre, dosyanın Yargıtay'a gidiş-dönüş giderinin tamamının sanığa yükletilmesi yasaya aykırıdır.

(YKD, Eylül 1978, s. 1542-1543)

Yar. CGK., 19.1.1976, E. 2-369, K. 17

CMUK. nun 415/2. maddesi, yasa yoluna başvuranın isteminin bir bölümü kabul olunmuşsa, mahkeminin uygun gördüğü yolda giderleri bölüştüreceği hükmünü taşımaktadır.

Olayda sanığın, yasa yoluna başvurusunun bir bölümü Yargıtayca haklı görülerek mahkûmiyet kararı daha hafif bir cezaya sevk suretiyle (TCK. 398. maddenin değil, 396. maddenin uygulanacağı nedeniyle) lehine bozulmuştur.

Bu itibarla sanığın, yargılama giderinin tamamını ödemekle yükümlü tutulması doğru olmaz.

(YKD, 1976, s. 736-737)

Yar. 3.CD., 7.11.1978, E. 8258, K. 8228

Kamu adına açılan davada sanığın suçunu ilk oturumda kabul ettiğinden söz edilerek nisbî harçtan indirme yapılması doğru değildir.

(YKD, Şubat 1979, s. 283)

Yar. 3.CD., 4.7.1978, E. 5519, K. 5410

Önceki karar sanığın temyizi üzerine ve lehe bozulduğu halde dosyanın gidiş-dönüş posta giderinin ona yükletilmesi sonucu fazla yargılama giderine hükmedilmesi yasaya aykırıdır.

(YKD, Şubat 1979, s. 280-281)

Yar. 2.CD., 17.2.1976, E. 312, K. 1352

Hüküm sanık lehine bozulduğunda, dosyanın Yargıtay'a gönderme ve geri yollanması için PTT. ödeneğinden harcanan paranın yargılama giderine eklenmesi yasaya aykırıdır.

(YKD, 1976, s. 1055-1056)

Yar. 2.CD., 14.11.1974, E. 7027, K. 9650

Sanığın temyizi üzerine istemi haklı görülerek evvelki hüküm lehine bozulmuş olmasına göre, CMUK. nun 415. maddesi uyarınca o temyizinden ötürü yapılan yargılama giderlerinden yükümlü tutulması doğru değildir.

(YKD, 1975, s. 127-128)

EKLER

**CEZA DAVASI İŞLEMLERİ
ÖRNEKLERİ**

TUTUKLAMA KARARINA İTİRAZ DİLEKÇESİ ÖRNEĞİ

Asliye Ceza Mahkemesi Sayın Hakimliğine:

İtiraz eden (sanık): Adı, soyadı adresi (Sağmalcılar Ceza Evinde tutuklu)

Müdafii: Av. Adı, Soyadı adresi.

İtiraz olunan karar: Sulh Ceza Hakimliğinin Tarih ve Sayılı Tutuklama kararı.

Konusu: Tutuklama kararının itirazın kaldırılarak sanığın tahliyesine karar verilmesi isteminden ibarettir.

İtirazın Nedenleri:

1) Müvekkilim 15 yaşını bitirmemiş bir çocuktur ve yabancısıdır.

2) günü saat sıralarında Beyazıt'ta bir adındaki çocuk kendisine müdahalede bulunulması ile aralarında tartışma çıkmış ve çocuk ayağı kayarak yere düşmüştür. Müessir fiil neticesi ölüme sebebiyetten müvekkilim küçük tutuklanmıştır.

3) Müvekkilim küçük suçsuzdur, ikametgah ve kefalet sağlayabiliriz. Suçun maddi ve manevi unsurları yoktur.

NETİCE ve TALEP: Belirttiğim nedenler ve soruşturma evrakı içeriğinin dikkate alınarak küçük ve ailesinin mağduriyetine mahal kalmaması için TUTUKLAMA kararının kaldırılarak tahliyeye karar verilmesini arz ve talep ederiz.

Sanık Müdafii
Tarih ve İmza

MÜDAHALE DİLEKÇESİ ÖRNEĞİ..... **Asliye Ceza Mahkemesi**

Müdahale Talebinde Bulunan

Müşteki : Ad Soyad

Vekili : Av. Ad Soyad Adresi

Sanık : Ad Soyadı

Suç : Müessir Fiil

Konusu: Mühadale talebinden ibarettir.

Sanık müvekkilim müşteki karşı işlediği müessir fiilinden ötürü şikayet üzerine sanık hakkında mahkememizde kamu davası açılmıştır.

Suçtan zarar görmüş olmamız nedeniyle bu davaya müdahil olarak kabulümüzü, sanığın cezalandırılmasını saygı ile arz ve talep ederiz.

Müşteki Vekili Av. Ad ve

İmza ve Tarih

ŞİKAYET DİLEKÇESİ ÖRNEĞİ..... **C. Savcılığı Makamına**

Şikayetçi : Ad adres

Vekili : Av. Ad adres

Sanık : Ad soyadı, adres

Suç : Tehdit, hakaret, konut dokunulmazlığını
bozmak

Suç tarihi :...../...../.....

Olay 1) Müvekkilim sanıkla aynı binada ilçesi mahallesi sokakta kapı sayılı apartmanda oturmaktadırlar. Müvekkilim 4 No.da sanık ta teras kattadır.

2) Suç tarihinde aralarında elektrik meselesinden tartışma çıkmış, sanık müvekkilime hakarete bulunmuş, namussuz alçak gibi haysiyet

kırıcı sözler sarfettiği gibi şöyle yaparım, seni yaşatmam anlamında sözlerle tehdit etmiş, ayrıca müvekkilimin kapısına kadar gelerek içeriye girmeye çalışmıştır.

4) Sanık tecavüzünü sürdürmekte olduğundan makamınıza müracaat zorunlu olmuştur.

NETİCE ve TALEP: Gereğinin yapılarak sanık hakkında işlem yapılmasını ve cezalandırılmasını şahsi haklarımızın saklı tutulmasını saygı ile arz ederim:

Müşteki varsa vekili

İmza Tarih

Tanıklarımız:

1- Ad adres

2- Ad adres

3- Rapor (varsa)

4- Saire

TAKİPSİZLİK KARARINA İTİRAZ (C.M.U.K. 165)

İlgili Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına Sunulmak Üzere

..... C. Savcılığına

İtiraz eden : Ad Adres

Vekili : Av. Ad Adres

İtiraz olunan : C. Savcılığının

Karar : Tarih ve sayılı takipsizlik kararı

Konusu : Takipsizlik kararının kaldırılması

istemidir.

İtiraz Nedenleri:

1) Ortada kamu davasına konu olan tehdit suçu vardır.

2) Sanık hadisede tamamen suçludur. Ötedenberi müvekkilimi gördüğü yerde sana gösteririm, yaşatmam gibi tehditkar sözler söylemektedir. Müvekkilimin bu yüzden sağlığı bozulmaktadır. Tehdit suçu fevren

değil düşünülerek istenerek ve tasarlanarak işlenmiştir. Suçun maddi ve manevi unsurları vardır. Dosyadaki tanık ifadeleri vesair beyanlar bunu teyit etmektedir.

NETİCE ve TALEP: Arzolanın nedenler ve soruşturma evrakı içeriği nedeniyle Sanık hakkında verilen TAKİPSİZLİK kararının kaldırılmasını ve KAMU DAVASI'nın açılmasını saygı ile arz ederiz.

Müşteki veya varsa

Vekili Av.

ŞAHSİ DAVA DİLEKÇE ÖRNEKLERİ

..... Asliye Ceza Mahkemesine

Davacı : Ad, Soyadı (İkametgah Adresi)
 Vekili : Av. Ad ve Soyadı (Adres)
 Sanık : Ad ve Soyadı (Adres)
 Suç : Madde Tayini Suretiyle Hakaret
 (TCK, 480/3)
 / /

Olay ve İstem:

1) Müvekkilimin sahip olduğu Aksaray Sokaktaki 23 kapı sayılı işhanınının 142. Dükkanında sanık kiracıdır.

2) Sanık Ocak, Şubat ve Mart 1984 ayları kiralalarını ödemediğinden Fatih 1. İcra memurluğunda 1984/467 sayılı dosyası ile takip yapılmıştır.

3) Sanık borca karşı kısmen itiraz etmiş, masraflar hariç olmak üzere 3 aylık kirayı yatırmıştır. Ancak müvekkilimi itiraz dilekçesinde sahtekarlıkla ithamda bulunmuştur. İmzama taklit etti diyerek gerçeğe aykırı olarak müvekkilimin onur ve itibariyle oynanmıştır.

4) C. Savcılığına şikayetimize şahsi davaya konu olduğundan takip-sizlik kararı verilmiştir. Sanık sahtekarlık suçu isnadı dolayısıyla suç işlemiştir.

NETİCE ve TALEP: Gereken soruşturmanın yapılarak sanığın cezalandırılmasını ve maddi ve manevi tazminat istediğimizin de

hüküm altına alınmasını saygı ile arz ve talep ederiz.

Davacı veya vekili

Deliller: Kontrat fotokopisi itiraz dilekçesi vesaire

..... **Sulh Ceza Mahkemesine**

Davacı : Ad ve Soyadı (İkametgah Adresi)

Vekili : Av. Adı, Soyadı (Adres)

Sanık : Adı ve Soyadı (İkametgah Adresi)

Suç : Adiyen hakaret, adiyen tehdit

Suç Tarihi :/...../.....

Olay:

1) Sanık suç tarihindemah. sokaktaki No.lu evime gelerek kapı önünde terbiyesiz namussuz gibi sözlerle müvekkilimi tahkir etmiştir.

2) Ayrıca dışarı çık sana yapacağımı bilirim gibi sözlerle de tehditte bulunmuştur.

NETİCE ve TALEP: Sanığın sorgusunun yapılarak cezalandırılmasını ve şahsi haklarımızın saklı tutulmasını saygı ile arz ve talep ederim.

Davacı
İmza ve tarih

Deliller: Tanıklarımız:

1- Ad, Adres

2-

3-

Diğer Deliller.

TEMYİZ SÜRESİNİN MUHAFAZA DİLEKÇESİ ÖRNEĞİ
Yargıtay Ceza Dairesi'ne Sunulmak Üzere
Asliye Ceza Mahkemesine

Temyiz esen (Sanık) : Ad Soyadı Adres

Müdafii (Varsa) : Ad Soyadı Adres

Temyiz Olunan Hüküm : Asliye Ceza Mahkemesinin Tarih ve sayı Mahkumiyet hükmü suçundan müvekkilimin mahkumiyetine dair mahkemece tefhim olunan esas sayılı tarihli kararı yasaya aykırı bulduğumuzdan temyiz ediyoruz.

Gerekçeli mahkeme kararının tebliğinden sonra takdim edeceğimiz temyiz layihamızda arzedeceğimiz nedenlerle mahkeme hükmünün BOZULMASINA karar ittihazını saygı ile arz ve talep ederiz.

Sanık Müdafii

İmza Tarih

TEMYİZ LAYİHASI

Yargıtay Ceza Dairesi Başkanlığına Sunulmak Üzere
İstanbul Sulh Ceza Mahkemesine

Temyiz eden (Sanık) : Ad Adres

Müdafii : Av. Ad adres

Temyiz olunan: İstanbul Sulh Ceza Mahkemesinin Tarih ve E..... K..... No.lu Mahkumiyet Hükümü.

Temyiz Nedenleri: 1) Müvekkilim Sanık Kiracı olarak tuttuğu işyerini depo olarak kullanılmıştır. İçindeki Elektrik aracı çalıştırmamıştır.

2) Müvekkilim sanık nizam dışı bir durum yapmamıştır, evvelce yapılan tesisten ve durumdan haberdar değildir. Bu nedenle HIRSIZLIK Suçunun maddi, manevi unsurları oluşmamıştır. Cürmi kastı yoktur.

3) Müvekkilim suçsuzdur.

NETİCE ve TALEP: Arzettiğimiz nedenlerden ve yüksek mahkemece görülecek sair sebeplerden Mahalli kararının BOZULMASINI saygı ile arz ve talep ederiz.

...../...../.....

Sanık müdafii

KARAR DÜZELTİLMESİ DİLEKÇE ÖRNEĞİ

Yargıtay Ceza Dairesi Yüksek Başkanlığına Sunulmak Üzere
Bakırköy Asliye Ceza Mahkemesine

Karar düzeltilmesini isteyen : Ad ve Adres

Vekili : Av. Ad adres

Düzeltilmesi istenen karar Asliye Ceza Mahkemesinin
..... Tarih ve E..... K sayılı kararı.
..... Asliye Ceza Mahkemesinin t ve
esas sayılı müvekkilim aleyhine verilen karar Yüksek Yargıtay'ımızın Ceza Dairesinin E..... K..... kararıyla onanmıştır.

Kararın mahiyetine doğrudan müessir olacak hususlar bulunduğundan, tashihi karar talebinde bulunmak zorunlu olmuştur.

Sonuç ve İstem: Yukarıda arzettiğimiz ve yüksek Heyetçe görülecek nedenlerden karar düzeltilmesi talebinde bulunduğumuz hükmün DÜZELTİLMESİNİ ve incelemenin sonucuna kadar infazın ertelenmesine müsaadelerinizi saygı ile arz ve talep ederiz.

...../...../.....

Sanık Müdafii

MUHAKEMENİN İADESİ DİLEKÇESİ

..... Asliye Ceza Mahkemesine

Muhakemenin iadesini isteyen: Ad adres

Karşı taraf: Ad Adres

Yeniden görüleni istenen: Mahkemesi tarih ve sayılı mahkumiyet kararı.

İade muhakeme nedenleri:

1-

2-

3-

Sonuç ve İstem: Hakkımda mahkumiyet hükmü kesinleşmiştir. Sonradan öğrenilmiş nedenler sanığın cezadan kurtulmasını ve hükmün sonucunu etkileyecek durumda olduğundan, muhakemenin iadesi ve davanın yeniden görülmesini saygı ile arz ederim.

...../...../.....

Sanık veya Müdafii

YAZILI EMİR İSTEĞİ ÖRNEĞİ

Yüksek Adalet Bakanlığına Sunulmak Üzere

İstanbul C. Savcılığına

Yazılı Emirle Kararın Bozulmasını talep eden (Mahkum) Ad Soyadı Sağmalcılar Cezaevinde.

Konusu: İst. Ağır Ceza Mahkemesinin tarih ve E K sayılı mahkumiyet kararının yazılı emirle bozulması talebidir.

Bozma sebepleri: 1) Öldürmeye teşebbüsten aleyhime açılan kamu davasında yapılan yargılama sonunda 14/7/1981 sayılı kararla 10 yıl gün Ağır hapis cezasına mahkum oldum.

2) Bana 2 kişi tecavüz etmişti. Ellerinde sopalarla olması, etrafımı sarması önümü kesmeleri bende panik ve korku yaratmıştır.

3) Ötedenberi muğber olan şikayetçiler beni o semitten kaçırmak istemekte tazyik ve tehditkar davranmaktadır. Çakımı müdafaada kullandım.

4) Öldürme kastım yoktur.

Netice: Yukarıda arzettiğim nedenlerden vesair sebeplerden mahal-
li mahkeme kararının yazılı emirle BOZULMASINI ve cezanın indirimesi-
ni saygı ile arz ederim.

...../...../.....

Sanık ve imza

PARA CEZASI ÖDEME HAKKINDA TEBLİGAT

T.C.

İSTANBUL

Cumhuriyet Savcılığı

Hazırlık No: 1988/

Tebliğati çıkaran C. Savcılığı: İstanbul Cumhuriyet

Başsavcılığı

Sanığın Hüviyeti :

Sanığın Adresi :

1-

2-

Para cezasının toplam miktarı: 560 TL. hafif para cezası

Nev'i: T.C.Y.nın 565/1 nci maddesine aykırı olarak taşıt yönetmek
suçundan hakkınızda hazırlık soruşturması yapılmaktadır.

Aşağıda müfredatı yazılı ve toplam (560) lira para cezasını soruştur-
ma giderleriyle birlikte T.C.Y.nın 2670 sayılı yasayla değişik 119. uncu
maddesi gereğince tebliğ tarihinden itibaren 10 gün içinde ödediğiniz tak-
dirde hakkınızda kamu davası açılmayacağı,

Ödemediğiniz takdirde suç sabit görülürse mahkemece tayin edile-
rek para cezası yarı nisbetinde artırılarak hükmolunacağından tebellüğ
tarihinden itibaren 10 gün içinde para cezasını ödemek üzere İstanbul
Cumhuriyet Savcılığına müracaatınız tebliğ olunur.

...../...../.....

İstanbul C. Savcısı

Ödenmesi gereken para cezasının müradatı:

1-/...../ 198... tarihinde trafik kurallarına aykırı olarak taşıt yönettiğiniz.

500 TL. Hafif para cezası

2- 50 TL. 1 gün hapse karşılıklı hafif para cezası

3- 10 TL. P.T.T. tebligat ücreti.

560 TL. Toplam hafif para cezası.

Not: P.T.T. aracılığı ile gönderilen ödemeler kabul edilmeyecektir.

TAKİPSİZLİK KARARI

(VAZGEÇME)

T.C.

İSTANBUL

Cumhuriyet Savcılığı

Hazırlık No : 1998/

Karar No: 1998/

Mağdur :.....

Sanık :.....

Suç :.....

Suç Tarihi :.....

Yapılan hazırlık soruşturmasına ait evrak incelendi:

Sanığa, isnad olunan suç maddesine uygun olup, takibi, mağdurun şikayetine bağlıdır. Soruşturma sırasında mağdurun şikayetinden vazgeçtiği anlaşılmıştır.

Bu itibarla, vazgeçme nedeniyle sanık hakkında takibata ve tebligat icrasına yer olmadığına C.M.U.K.nun 164 maddeleri uyarınca karar verildi.

...../...../1998

İstanbul C. Savcısı

TAKİPSİZLİK KARARI
(HUKUKİ)

T.C.

İSTANBUL

Cumhuriyet Savcılığı

Hazırlık No : 1998/

Karar No : 1998/

Sikayetçi mağdur

Sanık :

Olay :

Yapılan hazırlık soruşturmasına ait evrak incelendi:

Yukarıda açıklanan olayda kanunun tayin ettiği suç unsurları mevcut değildir. Bu kabil anlaşmazlıkların çözülmesi hukuk mahkemelerinin görevine dahildir.

Bu sebeple vaki iddiadan dolayı sanık hakkında kamu adına takibat yapılmasına mahal olmadığına, mağdurun görevi hukuk mahkemesine müracaatta muhtariyetine, (karar örneğinin itirazı kabil olmak üzere dilekçe sahibine tebliğine) C.M.U.K.nun 163'üncü maddesi gereğince karar verildi.

...../...../.....

İstanbul C. Savcısı

Örnek No: 28

İHZAR MÜZEKKERESİ

(Tanıklar için)

Tanığın adı ve soyadı :

İkametgâh ve işyeri adresi :

.....

.....

.....

.....

.....
 İhzar kararını veren mahkeme :.....
 İhzar kararını esas numarası :.....
 Çağrıldığı davanın davacısı :.....
 Çağrıldığı davanın sanığı :.....
 Suçun mahiyeti :.....
 İhzar kararı verilmesi sebebi :.....
 Duruşma günü :/...../..... Saat:dır.

C.M.U. Kanununun 46 ncı maddesi mucibince zorlar getirilmesine karar verilen yukarıda hüviyeti yazılı nın duruşma için muayyen olan günde ihzarı için müzekkeredir.

...../...../.....

Hakim

Mühür ve İmza

TAKİPSİZLİK KARARI

T.C.

İSTANBUL

Cumhuriyet Savcılığı

Hazırlık No : 1998/

Karar No : 1998/

28.3.1998 günlü Küçükpazar Fetve Yokuşundaki mağdur Hüseyin Karaca'ya ait züccaciye dükkanında meydana gelen ve akabinde yerel imkanlarla derhal söndürülen yangın olayı ile ilgili olarak yapılan hazırlık tahkikatında; olayda herhangi bir kimseye atfı kabil kusur veya tedbirsizlik görülmediğinden takibat icrasına mahal olmadığına itirazı kabul olmak üzere karar verildi.

11.4.1998

A G-12290

İstanbul Cumhuriyet

Savcısı

(İmza)

TAKİPSİZLİK KARARI

T.C.

İSTANBUL

Cumhuriyet Savcılığı

Hazırlık No : 1998/

Karara No : 1998/

Şikayetçi :.....

Mağdur :.....

Sanık : Salih Şen, Şükrü oğlu, 1945 doğumlu,
Küçükpazar, İşlek sokak No: 46' oturur.

Suç : Yangına sebebiyet vermek

Suç tarihi : 10.3.1998

Yapılan Hazırlık Soruşturmasına ait evrak incelendi:

Sanığın televizyonunu kısa devre yapması sonucu ekranın patlaması ile yangın meydana geldiği ve sanığın oturduğu yerin yandığı anlaşılmış ise de, olay teknik bir nedenle meydana geldiğinden sanığa kabili izafe bir kusur görülmemiştir.

Sanığın iddia edilen suç işlediğine dair hakkında kamu davası açılmasını haklı gösterecek delil elde edilmemiştir.

Bu nedenle sanık hakkında takibat yapılmasına yer olmadığına (karar örneğinin şikayetçiye ve sanığa tebliğine) CMUK. nun 164. Maddesi gereğince itirazı kabil olmak üzere karar verildi.

15.4.1998

İstanbul Cumhuriyet Savcısı

YG

(İmza)

TATBİKATTA İDDİANAME ÖRNEĞİ

Hiz. 1998/

Tutuklu

İstanbul (.....) Asliye Ceza Hakimliğine

Davacı : K.H.

Mağdur : A.B., Beyoğlu, Kadri han kat 2, no. 11,
müteahhit.

Sanıklar : 1-C.D., Yusuf oğ. Emine'den doğma 1341
doğ. Balat, Sultan Çeşme, C. no. 50 de mukim.

2- E.F., Arif oğ, Eliften doğ, Taksim, Elmadağ C. no. 122 de mukim

3- G.H., Salih oğ. Nazlı'dan doğ, 1926 doğ, Kasımpaşa Daldere, Saz-
lıdere sok. no. 22de mukim.

4- İ.K, Ahmet oğ, Gülizar'Dan doğ. 1934 doğ, Taksim, Elmadağ, Ni-
zamiye C, no. 35 de mukim

5- L.M., Mehmet oğ, Meryem'den doğ, 1935 doğ, Dolapdere, Ziba,
Bülbül Mahallesi Muhtarlığı yanında no. 18 de mukim.

Suç : Hususi evrakta sahtekarlık

Suç Tarihi : 8.11.1997

Tutuklama Tarihi: 19.11.1997

Kanun Mad. : TCK. m. 345

Deliller : İddia, ikrar ve ekspertiz raporu

müderecatı ile tahkikat evrakı münderecatı.

Mağdur A.B'nin Elektrometal Sanayi Anonim Şirketinin müteahhi-
di olup dışarıdan temin ettiği hurda demirleri, temin eden şahıslar vası-
tası ile, mezkur şirkete gönderip, şirketin vermiş olduğu tesellüm makbu-
zu üzerine hurda demirlerin bedelini makbuzu getiren şahsa ödemekte
bulunduğu ve bilahare bu makbuz ile kendisi mezkur şirkete gidip mak-
buz bedeli ile birliket komisyonu şirketten tahsil eylediği evrak münde-
recatından anlaşılmakta olup bu vaziyeti bilen sanıklardan C.D.'nin bir
matbaada Elektrometal Sanayi Şirketine ait tesellüm makbuzları bastı-
rıp, bu şirkete hurda demir teslim edilmiş gibi mezkur makbuzları sahte
olarak tanzim edip, diğer sanıklar vasıtası ile müteahhit A.B.'ye göndere-

rek muhtelif tarihlerde A.B'den beşyüz milyon lira haksız para çektiği, sanıkların hazırlık tahkikatı sırasındaki açık ikrarlarından ve bu sahte teslim makbuzlarının sanık C.D. tarafından tanzim edilmiş olduğuna dair ekspertiz raporu münderecatı vesair delillerden anlaşıldığı gibi, diğer sanıkların da bu makbuzların sahte olduğunu bilerek kullandıkları yine tahkikat evrakı münderecatından anlaşılmakta, tüm sanıklar hakkında mezkur suçtan dolayı kamu davası açılmıştır.

Sanıkların duruşmalarının icrası ile yukarıda tasrih edilen kanun maddesi mucibince cezalandırılmalarına karar verilmesi iddia olunur.

20.1.1998

İstanbul C. Savcısı

M.E.Y.

MAHKEME KARARI
ÖRNEĞİ (Şablon)

TC
İSTANBUL

() AĞIRCEZA MAHKEMESİ

ESAS NO. : 2001/
KARAR NO. : 2002/
C. SAV. ESAS NO : 2001/

KARAR

BAŞKAN :
ÜYE :
ÜYE :
C. SAVCISI :
KATİP :DAVACI :
MÜDAHİL :
VEKİLİ :
SANIKLAR :
VEKİLLERİ :
SUÇ :
SUÇ TARİHİ :
TUTUKLAMA TARİHİ :
TAHLİYE TARİHİ :
KARAR TARİHİ :

Yukarıda açık kimlikleri yazılı sanıklar hakkında mahkememizde açılan kamu davasının yapılan yargılaması sonunda:

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ :

İDDİA :
SAVUNMA :
DELİLLER :
DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE GEREKÇE :
HÜKÜM :

Başkan

Üye

Üye

Katip

**TÜRK CEZA KANUNUNDA
MADDELERİN UYGULAMA
SIRASINI GÖSTEREN
ÇİZELGE***

* A. Nevzad ODYAKMAZ'ın UYGULAMALI TÜRK CEZA YASASI isimli kitabından alınmıştır.

A – İNDİRME NEDENLERİ

T.C.K. 47 nci maddesi:

50 nci maddeden SONRA uygulanır.

51 » » » »
52 » » » »
54 » » » »
55 » » » »
56 » » » »
58 » » » »
59 » » ÖNCE »
61 » » SONRA »
62 » » » »
64 » » » »
65 » » » »
66 » » » »
69 dan 77 e Kad. Md. ÖNCE uygulanır.
80 nci maddeden SONRA uygulanır.
81 » » ÖNCE »

85 nci maddeden SONRA uygulanır.

251 » » » »
271 » » » »
272 » » » »
413 » » » »
417 » » » »
418 » » » »
432 » » » »
433 » » » »
439 » » » »
457 » » » »
463 » » » »
522 » (İndirmede » »
523 » » » »
522 » (Artırmada » »
525 ÖNCE

T.C.K. 50 nci maddesi:

47 nci maddeden ÖNCE uygulanır.

51 » » SONRA »
52 » » ÖRCE »
54 » » » »
55 » » » »
56 » » » »
58 » » » »
59 » » » »
61 » » » »
62 » » » »
64 » » » »
65 » » » »

66 ncı maddeden ÖNCE uygulanır.

69-77 ncı » » »
80 » » » »
81 » » » »
85 » » » »
251 » » SONRA »
271 » » » »
272 » » ÖNCE »
457 » » ÖNCE »
463 » » ÖNCE »
464/4ncü » SONRA »

T.C.K. 51 nci maddesi:

47 nci maddeden ÖNCE uygulanır.

50 » » » »
52 » » » »
54 » » » »
55 » » » »
56 » » » »
58 » » » »
59 » » SONRA »
61 » » » »
62 » » » »
64 » » » »

65 nci maddeden SONRA uygulanır.

69-77 nci » ÖNCE »
80 » » SONRA »
81 » » ÖNCE »
85 » » SONRA »
251 » » » »
271 » » » »
281 » » » »
457 » » » »
463 » » » »

T.C.K. 52 nci maddesi:

47 nci maddeden ÖNCE uygulanmalıdır

50 » » SONRA »
54 » » ÖRCE »
55 » » » »
56 » » » »
58 » » » »
59 » » » »
61 » » SONRA »
62 » » » »

64 ncü maddeden SONRA uygulanmalıdır.

65 » » » »
66 » » » »
69-77» » ÖNCE »
80 » » SONRA »
81 » » ÖNCE »
85 » » SONRA »
251 » » » »
457 » » » »

T.C.K. 52 nci maddesi:

47 nci maddeden ÖNCE uygulanır.

50 » » SONRA »
51 » » » »
52 » » ÖNCE »
59 » » » »
61 » » » »
62 » » » »
64 » » » »
65 » » » »
66 » » » »
69-77» » ÖNCE »
80 » » SONRA »
81 » » ÖNCE »

85 nci maddeden SONRA uygulanır.

127/son nci » » »
142/5-6 » » » »
142/7 » » » »
145/son » » » »
148/son » » » »
153/3 » » » »
158/son » » » »
159/son » » » »
163/3-5 » » » »
164/1 » » » »
172/son » » » »
176/son » » » »

180/son.nci	mad.	SONRA	uygulanır.	403/5-6-7	nci	mad.	SONRA	uygulanır.
181/son	»	»	»	404/1-2	»	»	»	»
187	»	»	»	404/son	»	»	»	»
258/3	»	»	»	411	»	»	»	»
258/son	»	»	»	413	»	»	»	»
267	»	»	»	417	»	»	»	»
269	»	»	»	418/2	»	»	»	»
271	»	»	»	432	»	»	»	»
272	»	»	»	433	»	»	»	»
273	»	»	»	461/son	»	»	»	»
277	»	»	»	439	»	»	»	»
278/2	»	»	»	442	»	»	»	»
285/son	»	»	»	455/son	»	»	»	»
286/son	»	»	»	457	»	»	»	»
288/son	»	»	»	458	»	»	ÖNCE	»
289/2-3	»	»	»	459/son	»	»	SONRA	»
292	»	»	»	462	»	»	»	»
293	»	»	»	463	»	»	»	»
299/2	»	»	»	464/4	»	»	»	»
300	»	»	»	470/son	»	»	»	»
301/4	»	»	»	472/1	»	»	»	»
308/4	»	»	»	475	»	»	»	»
312/son	»	»	»	481/2-6	»	»	»	»
314/2	»	»	»	485	»	»	»	»
315	»	»	»	522	»	»	»	»
318	»	»	»	523	»	»	»	»
319	»	»	»	524	»	»	»	»
321	»	»	»	567/2	»	»	»	»
322	»	»	»					
327	»	»	»					
334	»	»	»					
371	»	»	»					
381	»	»	»					
382	»	»	»					
386	»	»	»					

47 nci maddeden SONRA uygulanır.	217 nci maddeden SONRA uygulanır.
50 » » » »	219/son » » »
51 » » » »	233 » » » »
52 » » » »	228/1 » » » »
54,55,56,58» » » »	232/son » » » »
61 » » » »	239 » » » »
62 » » » »	242/2 » » » »
64 » » » »	243/son » » » »
65 » » » »	245/son » » » »
66 » » » »	250/son » » » »
69-77 » ÖNCE » » »	251 » » » »
80 » » SONRA » » » »	258/3 » » » »
81 » » ÖNCE » » » »	258/son » » » »
85 » » SONRA » » » »	267 » » » »
127/son » » » »	269 » » » »
130/2-3 » » » »	271 » » » »
141/6 » » » »	272 » » » »
142/7 » » » »	273 » » » »
142/5-6 » » » »	276/son » » » »
145/son » » » »	277 » » » »
148/son » » » »	278/2 » » » »
153/3 » » » »	281 » » » »
158/son » » » »	285/son » » » »
159/son » » » »	286/son » » » »
163/3-5 » » » »	288/son » » » »
164/1 » » » »	289/2-3 » » » »
172/son » » » »	292 » » » »
176/son » » » »	293 » » » »
180/son » » » »	299/2 » » » »
181/sonq » » » »	300 » » » »
187 » » » »	301/4 » » » »
194/2 » » » »	301/5-6 » » » »
202/son » » » »	308/4 » » » »
203/son » » » »	312/son » » » »
209/son » » » »	314/2 » » » »
210/son » » » »	315 » » » »

318	nci	mad.den	SONRA	uygulanır.	438	nci	mad.den	SONRA	uygulanır.
319	»	»	»	»	439	»	»	»	»
321	»	»	»	»	442	»	»	»	»
322	»	»	»	»	455/son»	»	»	»	»
327/son»	»	»	»	»	457	»	»	»	»
334	»	»	»	»	458	»	»	»	»
354/4	»	»	»	»	459/son»	»	»	»	»
371	»	»	»	»	461/son»	»	»	»	»
381/son»	»	»	»	»	462	»	»	»	»
382	»	»	»	»	463	»	»	»	»
386	»	»	»	»	464/4	»	»	»	»
403/5-6-7	»	»	»	»	470/son»	»	»	»	»
404/1	»	»	»	»	472/1	»	»	»	»
404/son»	»	»	»	»	472/son»	»	»	»	»
406/1-2	»	»	»	»	474	»	»	»	»
407	»	»	»	»	475	»	»	»	»
411	»	»	»	»	481/2-6	»	»	»	»
412	»	»	»	»	485	»	»	»	»
413	»	»	»	»	522/1	»	»	»	»
417	»	»	»	»	523	»	»	»	»
418/2	»	»	»	»	524	»	»	»	»
432	»	»	»	»	541/2	»	»	»	»
433	»	»	»	»	567/2	»	»	»	»
					5617	sayılı	yasadan	ÖNCE	uygulanır.

T.C.K. nun 61, 62 nci maddeleri:

47	nci	mad.den	ÖNCE	uygulanır.	81	nci	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
50	»	»	SONRA	»	85	»	»	»	»
51	»	»	ÖNCE	»	145/son»	»	SONRA	»	»
52	»	»	SONRA	»	148/son»	»	»	»	»
54, 55, 56, 58	»	»	ÖNCE	»	153/3	»	»	»	»
59	»	»	»	»	158/son»	»	»	»	»
64, 65	»	»	»	»	159/son»	»	»	»	»
66	»	»	»	»	163/3-5	»	»	»	»
69-77	»	»	»	»	164/1	»	»	»	»
80	»	»	»	»	172/son»	»	»	»	»
					176/son»	»	»	»	»

187	nci	mad.den	SONRA	uygulanır.	354/4	nci	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
194/2	»	»	»	»	371	»	»	»	»
202/son	»	»	ÖNCE	»	381/son	»	»	SONRA	»
203/son	»	»	»	»	382	»	»	»	»
209/son	»	»	»	»	386	»	»	»	»
210/son	»	»	»	»	403/5, 6, 7	»	»	»	»
228/2	»	»	SONRA	»	404/1	»	»	»	»
242/3	»	»	»	»	404/son	»	»	ÖNCE	»
243/son	»	»	»	»	406/1,2	»	»	SONRA	»
245/son	»	»	»	»	407	»	»	»	»
250/son	»	»	»	»	411	»	»	»	»
251	»	»	»	»	413	»	»	ÖNCE	»
258/3	»	»	ÖNCE	»	417	»	»	SONRA	»
258/son	»	»	SONRA	»	418/2	»	»	»	»
267	»	»	»	»	433	»	»	ÖNCE	»
269	»	»	»	»	438	»	»	»	»
271	»	»	ÖNCE	»	439	»	»	SONRA	»
272	»	»	»	»	442	»	»	ÖNCE	»
273	»	»	SONRA	»	457	»	»	»	»
276/son	»	»	ÖNCE	»	458	»	»	»	»
277	»	»	SONRA	»	461/son	»	»	SONRA	»
278/2	»	»	»	»	462	»	»	ÖNCE	»
281	»	»	»	»	463	»	»	SONRA	»
285/son	»	»	ÖNCE	»	464/4	»	»	»	»
286/son	»	»	»	»	470/son	»	»	ÖNCE	»
292	»	»	SONRA	»	472/1	»	»	»	»
299/2	»	»	»	»	472/son	»	»	»	»
308/4	»	»	ÖNCE	»	474	»	»	»	»
314/2	»	»	»	»	475	»	»	»	»
318	»	»	SONRA	»	485	»	»	»	»
319	»	»	»	»	522/1	»	»	»	»
321	»	»	ÖNCE	»	523	»	»	»	»
322	»	»	SONRA	»	524	»	»	»	»
327/son	»	»	»	»	525	»	»	»	»
334	»	»	»	»					

T.C.K. nun 61, 62 nci maddeleri:

47	nci	mad.den	ÖNCE	uygulanır.	308/4	ncü	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
50	»	»	SONRA	»	312/son	»	»	SONRA	»
51	»	»	ÖNCE	»	314/2	»	»	ÖNCE	»
52	»	»	»	»	315	»	»	SONRA	»
54, 55, 56, 58	»	»	»	»	318	»	»	»	»
59	»	»	»	»	319	»	»	»	»
61, 62	»	»	SONRA	»	321	»	»	ÖNCE	»
66	»	»	ÖNCE	»	322	»	»	SONRA	»
69-77	»	»	»	»	327/son	»	»	ÖNCE	»
80	»	»	»	»	334	»	»	»	»
81	»	»	»	»	371	»	»	»	»
127/son	»	»	SONRA	»	381/son	»	»	SONRA	»
141/6	»	»	»	»	382	»	»	»	»
142/5,6	»	»	»	»	386	»	»	»	»
142/7	»	»	ÖNCE	»	403/5, 6, 7	»	»	»	»
145/son	»	»	SONRA	»	404/1	»	»	»	»
148/son	»	»	»	»	404/son	»	»	»	»
153/3	»	»	»	»	406/1-2	»	»	»	»
158/son	»	»	»	»	407	»	»	»	»
159/son	»	»	»	»	411	»	»	»	»
163/3-5	»	»	»	»	412	»	»	»	»
164/1	»	»	»	»	413	»	»	ÖNCE	»
176/son	»	»	»	»	417	»	»	SONRA	»
180/son	»	»	ÖNCE	»	432	»	»	ÖNCE	»
258/3	»	»	»	»	433	»	»	»	»
258/son	»	»	»	»	438	»	»	»	»
267	»	»	SONRA	»	439	»	»	SONRA	»
269	»	»	»	»	457	»	»	»	»
271	»	»	ÖNCE	»	458	»	»	ÖNCE	»
272	»	»	»	»	522	»	»	»	»
273	»	»	»	»	523	»	»	»	»
277	»	»	SONRA	»	525	»	»	»	»
278/2	»	»	ÖNCE	»	541/2	»	»	»	»
301/4	»	»	SONRA	»	567/2	»	»	SONRA	»
301/5-6	»	»	ÖNCE	»					

T.C.K. nun 66 ncı maddesi:

47	nci	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
50	»	»	SONRA	»
51	»	»	»	»
52	»	»	ÖNCE	»
54, 55, 56, 58	»	»	»	»
59	»	»	SONRA	»
61, 62	»	»	»	»
65	»	»	»	»
69-77	»	»	ÖNCE	»
80	»	»	SONRA	»
81	»	»	ÖNCE	»
85	»	»	»	»
251	»	»	SONRA	»
457	»	»	»	»

T.C.K. nun 69-77 ncı maddesi:

47	nci	mad.den	SONRA	uygulanır.
51	»	»	»	»
55	»	»	»	»
56	»	»	»	»
70	»	»	»	»
80	»	»	»	»
81	»	»	»	»
251	»	»	»	»
433	»	»	»	»
439	»	»	»	»
485	»	»	»	»
522	»	»	»	»
523	»	»	»	»
525	»	»	»	»

T.C.K. nun 267 ncu maddesi: (*)

54, 55, 56, 58	nci	mad.	ÖNCE	uygulanır.
59	nci	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
61,62	»	»	»	»
65	»	»	»	»
80	»	»	»	»
81	»	»	»	»
95	»	»	»	»
269	»	»	»	»
272	»	»	»	»

T.C.K. nun 272 ncı maddesi:

47	nci	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
50	»	»	SONRA	»
54, 55, 56, 58	»	»	ÖNCE	»
59	»	»	»	»
61,62	»	»	SONRA	»
65	»	»	»	»
81	»	»	ÖNCE	»
85	»	»	»	»
267	»	»	SONRA	»
269	»	»	»	»
271	»	»	»	»
273	»	»	»	»
457	»	»	»	»
463	»	»	»	»
55	»	»	»	»
55	»	»	»	»

T.C.K. nun 371 ncı maddesi:

51	nci	mad.den	SONRA	uygulanır.	381/son	nci	mad.den	SONRA	uygulanır.
54, 55, 56, 58	»	»	»	»	382	»	»	»	»
59	»	»	ÖNCE	»	411	»	»	»	»
65	»	»	SONRA	»	412	»	»	»	»
81	»	»	ÖNCE	»	413	»	»	ÖNCE	»

* 267. maddede yazılı (hakaretlerde) 272. ya da 59. maddeler uygulanır.; 485. maddenin uygulanması yolsuzdur. Y.4.CD. • 26.5.1950 • 6132 • K. 6887

T.C.K. nun 413 ncü maddesi:

51	nci	mad.den	SONRA	uygulanır.
54, 55, 56, 58	,	,	,	,
59	,	,	ÖNCE	,
65	,	,	SONRA	,
81	,	,	ÖNCE	,
371	,	,	SONRA	,
381/son	,	,	,	,
382	,	,	,	,
411	,	,	,	,
412	,	,	,	,

T.C.K. nun 432 nci maddesi:

51,54,56,58	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
59	ncu	mad.den	ÖNCE uygulanır.
65, 66	,	,	,
81, 85	,	,	,
251	,	,	SONRA
281	,	,	,
433	,	,	ÖNCE
439	,	,	SONRA

T.C.K. nun 458 nci maddesi:

54,55,56,58	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
59	ncu	mad.den	ÖNCE uygulanır.
61, 62	,	,	SONRA
65	,	,	,
66	,	,	,
81	,	,	ÖNCE
85	,	,	,
457	,	,	SONRA

T.C.K. nun 463 ncü maddesi:

47	nci	mad.den	ÖNCE uygulanır.
50	,	,	SONRA
51	,	,	ÖNCE
54, 55, 56, 58	,	,	,
59	,	,	,
61, 62	,	,	SONRA
66-77	,	,	ÖNCE
81, 85	,	,	,
457	,	,	SONRA

T.C.K. nun 485 nci maddesi:

54,55,56,58	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
59	ncu	mad.den	ÖNCE uygulanır.
61, 62	,	,	SONRA
69-77	,	,	ÖNCE
81	,	,	,
251	,	,	SONRA

T.C.K. nun 523 ncü maddesi:

54,55,56,58,59	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
62	nci	,	SONRA
65	,	,	,
69-77	,	,	ÖNCE
80	,	,	SONRA
522	,	,	,
524	,	,	ÖNCE
525	,	,	,
5617 sayılı Kanundan			,

(13. mad.)

**T.C.K. nun 522 nci maddesi
(indirme yönünden):**

54,55,56,58	mad.den	ÖNCE	uygulanır.
59	ncu	,	ÖNCE
61	,	,	SONRA
62	,	,	,
65	,	,	,
69-77	,	,	ÖNCE
80	,	,	SONRA
81(81/2hariç)	,	,	ÖNCE
251	nci	,	SONRA
523	,	,	ÖNCE
524	,	,	,
525	,	,	,

B - ERTİRME NİDİNİRÜ**T.C.K. nun 61, 62 nci maddesi:**

47	nci	mad.	ÖNCE	uygulamalıdır.	403/5-6-7	mad.den	SONRA	uygulanır.
50	»	»	SONRA	»	404/1	nci	»	SONRA
51	»	»	ÖNCE	»	404/son	»	»	ÖNCE
52	»	»	»	»	406/1-2	»	»	SONRA
54, 55, 56, 58	»	»	»	»	407	»	»	»
59	»	»	»	»	411	»	»	»
61, 62	»	»	SONRA	»	413	»	»	ÖNCE
66	»	»	ÖNCE	»	414	»	»	SONRA
69-77	»	»	»	»	416	»	»	»
81	»	»	»	»	417	»	»	»
85	»	»	»	»	418	»	»	ÖNCE
202/son	»	»	»	»	432	»	»	»
203/son	»	»	»	»	433	»	»	»
209/son	»	»	»	»	438	»	»	»
210/son	»	»	»	»	439	»	»	SONRA
267	»	»	SONRA	»	442	»	»	»
269	»	»	»	»	457	»	(silâhta)	»
271	»	»	»	»	4457	»	(Akrabalıkta)	ÖNCE
272	»	»	ÖNCE	»	458	»	»	»
273	»	»	»	»	522	»	»	»
276/son	»	»	»	»	523, 524, 525	»	»	»

T.C.K. nun 81 nci maddesi:

					251	nci	made.den	SONRA	uygulanır
47	nci	made.	SONRA	uygulanır	267	»	»	»	»
50	»	»	»	»	269	»	»	»	»
51	»	»	»	»	271	»	»	»	»
52	»	»	»	»	272	»	»	»	»
54, 55, 56, 58	»	»	»	»	277	»	»	»	»
59	»	»	»	»	281	»	»	»	»
61, 62	»	»	»	»	371	»	»	»	»
64,65	»	»	»	»	382	»	»	»	»
66	»	»	»	»	386	»	»	»	»
69-77	»	»	ÖNCE	»	411	»	»	»	»
80	»	»	SONRA	»					

412	nci	mad.den	SONRA	uygulanır.	439	ncu	mad.den	SONRA	uygulanır.
413	»	»	»	»	457	»	»	»	»
417	»	»	»	»	463	»	»	»	»
418	»	»	»	»	485	»	»	»	»
432	»	»	»	»	522	»	»	»	»
433	»	»	»	»	525	»	»	ÖNCE	»
4138	»	»	»	»	5616	sa.	Ka.dan	SONRA	»

(13. Mad.)

T.C.K. nun 61, 62 nci maddesi:

47	nci	mad.den	ÖNCE	uygulanır.	69-77	nci	mad.	ÖNCE	uygulanır.
50	»	»	»	»	80	»	»	»	»
51	»	»	»	»	81	»	»	»	»
52	»	»	»	»	276	»	»	SONRA	»
59	»	»	»	»	457	»	»	»	»
61, 62	»	»	»	»	485	»	»	ÖNCE	»
65	»	»	»	»	522	»	»	»	»

T.C.K. nun 269 ncu maddesi:

54,55,56,58	mad.	ÖNCE	uygulanır.
59	nci	mad.den	ÖNCE uygulanır.
61, 62	»	»	»
65	»	»	»
69-77	»	»	»
80	»	»	»
81	»	»	»
267	»	»	SONRA
272	»	»	ÖNCE
267	»	»	»

T.C.K. nun 277 nci maddesi:

54,55,56,58	mad.	ÖNCE	uygulanır.
59	ncu	mad.den	ÖNCE uygulanır.
61, 62	»	»	»
65	»	»	»
69-77	»	»	»
80	»	»	»
81	»	»	»
371	nci	»	»
381	»	»	»
522	»	»	»
411	»	»	»
413	»	»	»

T.C.K. nun 382 nci maddesi:

54,55,56,58	mad.	ÖNCE	uygulanır.
59	ncu	mad.den	ÖNCE uygulanır.
61, 62	»	»	»
65	»	»	»
69-77	»	»	»
81	»	»	»

T.C.K. nun 417 nci maddesi:

47	nci mad.den	ÖNCE	uygulanr.	69-77	nci	mad.	ÖNCE	uygulanr.
54, 55, 56, 58	»	»	»	81	»	»	»	»
59	»	»	»	414	»	»	SONRA	»
61,62	»	»	»	418	»	»	»	»
65	»	»	»					

T.C.K. nun 418 nci maddesi:

47	nci mad.den	ÖNCE	uygulanr.	80	nci	mad.	SONRA	uygulanr.
54, 55, 56, 58	»	»	»	81	»	»	ÖNCE	»
59	»	»	»	414	»	»	SONRA	»
61,62	»	»	»	416	»	»	»	»
65	»	»	»	417	»	»	ÖNCE	»
69-77	»	»	»					

T.C.K. nun 439 ncu maddesi:

47	nci mad.den	ÖNCE	uygulanr.	69-77	nci	mad.	ÖNCE	uygulanr.
54, 55, 56, 58	»	»	»	81	»	»	»	»
59	»	»	»	432	»	»	»	»
61,62	»	»	»	433	»	»	»	»
65	»	»	»	438	»	»	»	»

T.C.K. nun 457 nci maddesi:

47	nci mad.den	ÖNCE	uygulanr.	80	nci	mad.	SONRA	uygulanr.
50	»	»	»				(silâhta)	
51	»	»	»	80	»	»	ÖNCE	»
52	»	»	»				(akrabalıkta)	
54, 55, 56, 58	»	»	»	81	»	»	»	»
59	»	»	»	457	»	»	»	»
61, 62	»	»	SONRA					(silâhta)
65	»	»	ÖNCE	458	»	»	»	»
66	»	»	»	461/son	»	»	»	»
69-77	»	»	»	462	»	»	»	»
				463	»	»	»	»
				464/4	»	»	»	»

T.C.K. nun 464/4 ncü maddesi:

50	nci mad.den	ÖNCE	uygulanır.	81	nci mad.	ÖNCE	uygulanır.
54, 55, 56, 58	»	»	»	457	»	SONRA	»
59	»	»	»				
61,62	»	»	SONRA				

T.C.K. nun 522 ncı maddesi:

54, 55, 56, 58	nci maddelerden	ÖNCE	uygulanır.
59	»	»	»
61,62	»	SONRA	»
65	»	SONRA	»
69-77	»	ÖNCE	»
80	»	SONRA	»
81	»	ÖNCE	»
523	»	»	»
524	»	»	»
525	»	»	»

**TÜRK CEZA KANUNUNUN
522. MADDESİNİN
UYGULANMASI**

HIRSIZLIK SUÇUNA İLİŞKİN TCK. 522. MADDE ORANLARI*

- 1985 -		- 1986 -	
50.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF	100.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
100.000	LİRAYA KADAR HAFİF	200.000	LİRAYA KADAR HAFİF
200.000	LİRAYA KADAR NORMAL	300.000	LİRAYA KADAR NORMAL
200.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ	300.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ
- 1987 -		- 1988 -	
150.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF	200.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
300.000	LİRAYA KADAR HAFİF	400.000	LİRAYA KADAR HAFİF
400.000	LİRAYA KADAR NORMAL	600.000	LİRAYA KADAR NORMAL
400.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ	600.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ
- 1989 -		- 1990 -	
300.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF	5.200.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
600.000	LİRAYA KADAR HAFİF	1.500.000	LİRAYA KADAR HAFİF
1.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL	2.500.000	LİRAYA KADAR NORMAL
1.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ	1.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ
- 1991 -		- 1992 -	
1.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF	2.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
3.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF	4.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF
5.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL	7.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL
5.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ	7.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ
- 1993 -		- 1994 -	
3.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF	5.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
6.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF	8.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF
9.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL	12.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL
9.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ	12.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ
- 1995 -		- 1996 -	
7.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF	10.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
14.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF	20.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF
20.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL	30.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL
20.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ	30.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ

* Yargıtay 6. Ceza Dairesinden alınmıştır.

- 1997 -

15.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
30.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF
45.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL
45.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ

- 1999 -

60.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
150.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF
300.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL
300.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ

- 2001 -

150.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
300.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF
600.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL
600.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ

- 1998 -

30.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
60.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF
90.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL
90.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ

- 2000 -

100.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
200.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF
400.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL
400.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ

- 2002 -

250.000.000	LİRAYA KADAR PEK HAFİF
500.000.000	LİRAYA KADAR HAFİF
1.000.000.000	LİRAYA KADAR NORMAL
1.000.000.000	LİRADAN FAZLA PEK FAHİŞ

CEZANIN UYGULANMASI

4421 SAYILI YASAYA GÖRE UYGULANACAK PARA CEZALARI

Yıl	Yeniden Değerleme Oranı	Hafif Para Cezası	Ağır Para Cezası	Taksite Esas Miktar	647 Sayılı Yasanın 5. Maddesi
1999	-	15.000.000.-TL	60.000.000.-TL	60.000.000.-TL	3.000.000.-TL
		1.500.000.000.-TL	15.000.000.000.-TL		
2000	% 52.1	22.815.000.-TL	91.260.000.-TL	91.260.000.-TL	4.563.000.-TL
		2.281.500.000.-TL	22.815.000.000.-TL		
2001	% 56.0	35.591.400.-TL	142.365.600.-TL	142.365.600.-TL	7.118.280.-TL
		3.559.140.000.-TL	35.591.400.000.-TL		
2002	% 53.2	54.526.024.-TL	218.104.099.-TL		10.905.204.-TL

647 SAYILI YASAYA GÖRE PARA ÇEVİRMEDEKİ ALT-ÜST SINIRLAR

Suç Türü / Yılı Yeniden Değerleme Oranı	1999	2000 % 52.1	2001 % 56.0	2002 % 53.2
KABAHAHAT	1.000.000.-TL	1.521.000.-TL	2.372.760.-TL	3.635.068.-TL
	2.000.000.-TL	3.042.000.-TL	4.765.500.-TL	7.270.136.-TL
CÜRÜM	2.000.000.-TL	3.042.000.-TL	4.745.520.-TL	7.270.136.-TL
	3.000.000.-TL	4.563.000.-TL	7.118.280.-TL	10.905.204.-TL

TCK 522. MD. UYGULAMASI

YILLAR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
PEK HAFİF	3 MİL	5 MİL	7 MİL	10 MİL	15 MİL	30 MİL	60 MİL	100 MİL	150 MİL	250 MİL
HAFİF	6 MİL	8 MİL	14 MİL	20 MİL	30 MİL	600 MİL	150 MİL	200 MİL	300 MİL	500 MİL
NORMAL	9 MİL	12 MİL	20 MİL	30 MİL	45 MİL	90 MİL	300 MİL	400 MİL	600 MİL	1 MİLYAR
PEK FAHİŞ	9 MİL	12 MİL	20 MİL	30 MİL	45 MİL	90 MİL	300 MİL	400 MİL	600 MİL	1 MİLYAR

647 S.Y. 4. MD. GEREĞİNCE UYGULAMA

YILLAR	7.12.1988 - 13.7.1999	1.8.199 - 31.12.1999	2000 YILI	2001 YILI	2002 YILI
KABAHAHAT	3000 - 5000 APC	1.000.000 - 2.000.000	1.521.000 - 3.042.000	2.372.760 - 745.520	3.635.068
CÜRÜM	5000 - 10.000 APC	2.000.000 - 3.000.000	3.042.000 - 4.563.000	4.745.520.7.118.280	7.270.130 10.905.204

3506 SAYILI YASAYA GÖRE KATSAYI HESABI

UYGULAMA TARİHİ	KATSAYI	ÇARPIM	ASGARİ APC. TCK. 19. MD	ASGARİ HPC. TCK. 24. MD.
29.03.1992 - 01.01.1993	523	5	100.000	25.000
01.01.1993 - 01.01.1994	740	8	160.000	40.000
01.01.1994 - 01.04.1994	980	11	220.000	55.000
01.04.1995 - 01.01.1995	1100	13	260.000	65.000
01.01.1995 - 0.104.1995	1140	14	280.000	70.000
01.04.1995 - 26.04.1996	1225	15	300.000	75.000
26.04.1996 - 01.01.1997	1695	21	420.000	105.000
01.01.1997 - 01.01.1998	3315	43	860.000	215.000
01.01.1998 - 30.06.1999	5820	76	1.520.000	380.000
30.06.1999 - 01.08.1999	9975	131	2.620.000	655.000
01.08.1999 - 31.12.1999	4425 SY		60.000.000	15.000.000
01.01.2000 - 31.12.2000	YDO	% 52.1	91.260.000	22.815.000
01.01.2001 - 31.12.2001	YDO	% 56	142.365.600	35.591.400
01.01.2002 - 31.12.2002	YDO	% 53.2	218.104.000	54.526.024.PHC

1.8.1999 tarihine kadar uygulamada = (KATSAYI - 84) / 75

1.8.1999 tarihinden sonraki uygulamada 4421 S.Y. gereğince yeniden değerlendirilmiştir.

2918 SAYILI YASA UYARINCA

YILI	1999	2000	2001	2002			
36/3 - 48/5	22.900.000	34.800.000	54.200.000	83.000.000			
1 AY HH	30.000.000	45.630.000	71.182.800	109.052.040			
TOPLAM	52.900.000	80.430.000	125.382.800	192.052.040			

AVUKATLIK ASGARİ ÜCRET TARİFESİ 04.12.2001 den itibaren maktu 90.000.000 TL.

**TAHLİYE TARİHİ ARAŞTIRMA
ÇİZELGESİ**

GÜNLER	1 OCAK	2 ŞUB.	3 MART	4 NİS.	5 MAY.	6 HAZ.	7 TEM.	8 AĞUS.	9 EYL.	10 EKİ.	11 KAS.	12 ARA.
1	1	32	60	91	121	152	182	213	244	274	305	35
2	2	33	61	92	122	153	183	214	245	275	306	336
3	3	34	62	93	123	154	184	215	246	276	307	337
4	4	35	63	94	124	155	185	216	247	277	308	338
5	5	36	64	95	125	156	186	217	248	278	309	339
6	6	37	65	96	126	157	187	218	249	279	310	340
7	7	38	66	97	127	158	188	219	250	280	311	341
8	8	39	67	98	128	159	189	220	251	281	312	342
9	9	40	68	99	129	160	190	221	252	282	313	343
10	10	41	69	100	130	161	191	222	253	283	314	344
11	11	42	70	101	131	162	192	223	254	284	315	345
12	12	43	71	102	132	163	193	224	255	285	316	346
13	13	44	72	103	133	164	194	225	256	286	317	347
14	14	45	73	104	134	165	195	226	257	287	318	348
15	15	46	74	105	135	166	196	227	258	288	319	349
16	16	47	75	106	136	167	197	228	259	289	320	350
17	17	48	76	107	137	168	198	229	260	290	321	351
18	18	49	77	108	138	169	199	230	261	291	322	352
19	19	50	78	109	139	170	200	231	262	292	323	353
20	20	51	79	110	140	171	201	232	263	293	324	354
21	21	52	80	111	141	172	202	233	264	294	325	355
22	22	53	81	112	142	173	203	234	265	295	326	356
23	23	54	82	113	143	174	204	235	266	296	327	357
24	24	55	83	114	144	175	205	236	267	297	328	358
25	25	56	84	115	145	176	206	237	268	298	329	359
26	26	57	85	116	146	177	207	238	269	299	330	360
27	27	58	86	117	147	178	208	239	270	300	331	361
28	28	59	87	118	148	179	209	240	271	301	332	362
29	29	İlam	88	119	149	180	210	241	272	302	333	363
30	30		89	120	150	181	211	242	273	303	334	364
31	31		90		151		212	243		304		365

ÖRNEK : 3 Ay 15 gün mahkûmiyeti olan bir kimse 17.5.1997 tarihinde Cezaevine girdiğine göre bu tarihe denk gelen 137 rakamı bulunur. Buna mahkûmiyet müddeti olan 105 gün ilave edilince 242 rakamı çıkarki senenin bu gününe raslayan 30.8.1977 tarihidir. Sene 4'e bölünürse Şubat ayı 29 çeker. Bu durumda sene bir gün artırılır.

**TCK'DA ÖNÖDEMEYE BAĞLI
MADDELER VE MİKTARLARI**

TCK'NUNDA ÖN ÖDEMeye BAĞLI MADDELER VE MİKTARLARI

TCK MAD	CEZA MİKTARI	ART. ORANI	01/01/1997 01/01/1998 (43)	01/01/1998 30/06/1999 (76)	01/07/1999 31/07/1999 (131)	01/08/1999 4421 S.Y.G-
143/3	100-1.000 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
191/son/1.c	30 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
195/1	30-100 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
197	30-100 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
198/1-2	50 3 aya kadar hp	MATD	895.000	1.555.000	2.655.000	74.000.000
237/2-3	1-3 ay hp	----	150.000	150.000	150.000	60.000.000
237/son/1.c.	5-100 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
237/son/2.c.	5-100 TL laya kadar hp	180	895.000	1.555.000	2.655.000	74.000.000
250/1.c	laya kadar hp	----	35.000	35.000	35.000	14.000.000
253/3	5-100 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
253/4	5-100 TL	60	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
274/son	30-100 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
276/3	5-100 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
303/1	30-50 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
309/son	10-100 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
311/1-3	1000-5.000 TL	3	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
311/2	2.500-10.000 TL	3	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
328/son	10-100 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
329/son	--50 TL	MATD	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
360/1	---25 TL laya kadar hp	MATD	895.000	1.555.000	2.655.000	74.000.000
360/2	---50 3 aya kadar hp	MATD	895.000	1.555.000	2.655.000	74.000.000
360/3	--50 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
367	30-100TL 1-3 ay hp	180	1.010.000	1.670.000	2.770.000	120.000.000
410	15-50 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
419/1-1.c	100-500 TL 15gün-2 ay hp	60	935.000	1.595.000	2.695.000	90.000.000
426/1	2-10 milyon	3	258.000.000	456.000.000	786.000.000	786.000.000
426/2	30 milyon	MATD	30.000.000	30.000.000	30.000.000	60.000.000
428/1	2-10 milyon	3	258.000.000	456.000.000	786.000.000	786.000.000
459/1	--50 TL	MATD	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000

TCK MAD	CEZA MİKTARI	ART. ORANI	01/01/1997 01/01/1998 (43)	01/01/1998 30/06/1999 (76)	01/07/1999 31/07/1999 (131)	01/08/1999 4421 S.Y.G-
476/1-2	5-50 TL	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
482/1	50.000-500.000 3aya kadar hp	MATD	895.000	1.555.000	2.655.000	4.000.000
518/2	--50 TL 3 aya kadar hp	MATD	895.000	1.555.000	2.655.000	74.000.000
518/son	10-35 TL hfp	180	215.000	380.000	655.000	15.000.000
520/1	15TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
520/2	1 aya kadar hf.h	-----	3.000	3.000	3.000	1.000.000
521/2	30TL'ye kadar Ağ.p	MATD	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
521/3	30TL'ye kadar Ağ.p. 1 aya kadar h	MATD	895.000	1.555.000	2.655.000	74.000.000
521/b	100.000-500.000 TL	MATD	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
527/1	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
527/2	50 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
528/1.c.	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
528/2.c.	1 aya kadar hf.h	-----	3.000	3.000	3.000	1.000.000
529/1	50 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
529/2	50TL'ye kadar hf.p. 1 aya kadar hh	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
530	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
531	15 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
532	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
533	30-90 TL hf.p. 1 aya kadar hh	180	235.200	413.400	710.400	16.000.000
534/1	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
534/2	5-50 TL hf.p. 1 aya kadar hh	180	218.000	383.000	658.000	16.000.000
535/1	25 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
535/2	50 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
538	15 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
539/1	15 TL'ye kadar hf.p 1 aya kadar hf.h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
539/2	50---- hf.p 1 aya kadar hf.h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
540/1.c.	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000

TCK MAD	CEZA MİKTARI	ART. ORANI	01/01/1997 01/01/1998 (43)	01/01/1998 30/06/1999 (76)	01/07/1999 31/07/1999 (131)	01/08/1999 4421 S.Y.G-
540/2.c.	50 TL'ye kadar hf.p 1 aya kadar hf.h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
541/1	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
541/2	30 TL'ye kadar hf.p 1 aya kadar hf.h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
541/3-1.c.	75 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
541/3-2.c.	75 TL'ye kadar hf.p 1 aya kadar hf.h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
542/1	20 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
542/2	20 TL'ye kadar hf.p 15 güne kadar hf.h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
543/1	10 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
543/2	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
543/3-1.c.	25 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
543/3-2.c.	15-90 TL hf.p	180	215.000	380.000	655.000	15.000.000
544/1	1 hafta-1 ay hf.h.	-----	21.000	21.000	21.000	7.000.000
546/1	15TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
546/2	30TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
546/3-1.c.	30TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
546/3-2.c.	50TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
547	30TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
549	30-500 TL hf.p	60	215.000	380.000	655.000	15.000.000
550	30TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
551/1.c.	50TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
551/2.c.	50TL'ye kadar hfp 30 güne kadar hf.h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
552	25---TL hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
553	25TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
554	30---TL hf.p	180	232.200	410.400	707.400	15.000.000
555/1-1.c.	30TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
555/1-2.c.	15TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
556	30TL'ye kadar hfp	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
557	5-30 TL hf.p	180	215.000	380.000	655.000	15.000.000
558	10 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
559	10 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
560	25 TL'ye kadar hf.p	MATD	0215.000	380.000	655.000	15.000.000

TCK MAD	CEZA MİKTARI	ART. ORANI	01/01/1997 01/01/1998 (43)	01/01/1998 30/06/1999 (76)	01/07/1999 31/07/1999 (131)	01/08/1999 4421 S.Y.G-
561/1.c.	5-50 TL hf.p	180	215.000	380.000	655.000	15.000.000
561/2.c.	5-50 TL hf.p laya kadar hf. h	180	218.000	383.000	658.000	16.000.000
563	15 güne kadar hf. h	-----	3.000	3.000	3.000	1.000.000
564	1 aya kadar hf. h	-----	3.000	3.000	3.000	1.000.000
565/1	20 TL'ye kadar hf.p 20 güne kadar hf. h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
568/1	50-100 TL hf. laya kadar hf. h	60	218.000	383.000	658.000	16.000.000
568/2	100-200 TL hf. 10 gün-2 ay hf. h	60	288.000	486.000	816.000	25.000.000
574/1	30-50 TL hf.p	180	232.200	410.400	707.400	15.000.000
574/2	2 aya kadar hf. h	-----	3.000	3.000	3.000	1.000.000
575	30-50 TL hf.p 3 gün-1 ay hf. h	180	241.200	419.400	716.400	18.000.000
576	5-30TL hf.p	180	215.000	380.000	655.000	15.000.000
577	10 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
578/1	2 aya kadar hf. h	-----	3.000	3.000	3.000	1.000.000
578/2-1.c.	2 aya kadar hf. h	-----	3.000	3.000	3.000	1.000.000
579/1	15 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
579/2	15 TL'ye kadar hf. 2 aya kadar hf. h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
580/1	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
580/2	30 TL'ye kadar hf.p 20 güne kadar hf. h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
581/1	50 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
581/2	15 gün-2ay hf. h	-----	45.000	45.000	45.000	15.000.000
582	30 TL'ye kadar hf. 2 aya kadar hf. h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
583	20 TL'ye kadar hf.p 20 güne kadar hf. h	MATD	218.000	383.000	658.000	16.000.000
584/1	30 TL'ye kadar hf.p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000
584/2	100TL'ye kadar hf. p	MATD	215.000	380.000	655.000	15.000.000

HAZIRLAYANLAR :

FUAT HAZER
ADALET MÜFETTİŞİHAKAN AKGÜL
ADALET MÜFETTİŞİSÜLEYMAN HAKAN ATALAY
ADALET MÜFETTİŞİ

**TCK'DAKİ PAR CEZALARINA
İLİŞKİN MADDELER VE ALT-ÜST
SINIR YÖNÜNDEN MİKTARLARI**

**TCK DAKİ PARA CEZALARINA İLİŞKİN MADDELER VE ALT-ÜST
SINIR YÖNÜNDEN MİKTARLARI**

TCK MAD	ALT-ÜST SINIR	ART. ORANI	01/01/1997- 01/01/1998 (43 KAT)	01/01/1998 30/06/1999 (76 KAT)	01/07/1999 31/07/1999 (131 KAT)	01/08/199 4421 S.Y.G.
19	-	-	860.000 4.300.000.000	1.520.000 7.600.000.000	2.620.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
24	-	-	215.000 430.000.000	380.000 760.000.000	655.000 1.310.000.000	15.000.000 1.310.000.000
127/5	500 2.000	180	3.870.000 15.480.000	6.840.000 27.360.000	11.790.000 47.160.000	60.000.000 60.000.000
129/4	1.000 -----	180	7.740.000 4.300.000.000	13.680.000 7.600.000.000	23.580.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
130/1	1.000 -----	180	7.740.000 4.300.000.000	13.680.000 7.600.000.000	23.580.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
130/4	2.000 -----	180	15.480.000 4.300.000.000	27.360.000 7.600.000.000	47.160.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
138/1	1.000 -----	180	7.740.000 4.300.000.000	13.680.000 7.600.000.000	23.580.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
143/1	500 2.000	180	3.870.000 15.480.000	6.840.000 27.360.000	11.790.000 47.160.000	60.000.000 60.000.000
143/2	1.000 -----	180	7.740.000 4.300.000.000	13.680.000 7.600.000.000	23.580.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
155	25 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
159/3	100 500	30	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
161/4	3.000 -----	30	3.870.000 4.300.000.000	6.840.000 7.600.000.000	11.790.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
172	50 -----	180	860.000 4.300.000.000	1.520.000 7.600.000.000	2.620.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
174/1	500 5.000	30	860.000 6.450.000	1.520.000 11.400.000	2.620.000 19.650.000	60.000.000 60.000.000
175/1	5.000 25.000	3	860.000 3.225.000	1.520.000 5.700.000	2.620.000 9.825.000	60.000.000 60.000.000
175/2	10.000 50.000	3	1.290.000 6.450.000	2.280.000 11.400.000	3.930.000 19.650.000	60.000.000 60.000.000
175/3	5.000 25.000	3	860.000 3.225.000	1.520.000 5.700.000	2.620.000 9.825.000	60.000.000 60.000.000
176/1	20.000 100.000	3	2.580.000 12.900.000	4.560.000 22.800.000	7.860.000 39.300.000	60.000.000 60.000.000
177/1	10.000 50.000	3	1.290.000 6.450.000	2.280.000 11.400.000	3.930.000 19.650.000	60.000.000 60.000.000
177/2	5.000 25.000	3	860.000 3.225.000	1.520.000 5.700.000	2.620.000 9.825.000	60.000.000 60.000.000

TCK MAD	ALT-ÜST SINIR	ART. ORANI	01/01/1997- 01/01/1998 (43 KAT)	01/01/1998 30/06/1999 (76 KAT)	01/07/1999 31/07/1999 (131 KAT)	01/08/199 4421 S.Y.G.
178/1	5000 25.000	3	860.000 3.225.000	1.520.000 5.700.000	1.520.000 9.825.000	60.000.000 60.000.000
178/2	5000 25.000	3	860.000 3.225.000	1.520.000 5.700.000	1.520.000 9.825.000	60.000.000 60.000.000
179/1	5000 -----	6	1.290.000 4.300.000.000	2.280.000 7.600.000.000	3.930.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
179/2	10.000 -----	6	2.580.000 4.300.000.000	4.560.000 7.600.000.000	7.860.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
180/1	40 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
185	----- 50	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
188/1	1000 3000	6	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
188/2	2000 5000	6	860.000 1.290.000	1.520.000 2.280.000	2.620.000 3.930.000	60.000.000 60.000.000
192	2.000.000 10.000.000	MATD	2.000.000 10.000.000	2.000.000 10.000.000	2.620.000 10.000.000	60.000.000 60.000.000
196/1	30 100	180	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
196/2	50 -----	180	860.000 4.300.000.000	1.520.000 7.600.000.000	2.620.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
203	500.000 2.000.000	DEĞ.T. 1990	20.000.000 80.000.000	37.000.000 148.000.000	64.500.000 258.000.000	774.000.000 3.096.000.000
218	2.000.000 5.000.000	DEĞ.T. 1990	80.000.000 200.000.000	148.000.000 370.000.000	258.000.000 645.000.000	3.096.000.000 7.740.000.000
230/1	1000 5000	6	860.000 1.290.000	1.520.000 2.280.000	2.620.000 3.930.000	60.000.000 60.000.000
236/1	2000 10.000	3	860.000 1.290.000	1.520.000 2.280.000	2.620.000 3.930.000	60.000.000 60.000.000
236/2	2000 10.000	3	860.000 1.290.000	1.520.000 2.280.000	2.620.000 3.930.000	60.000.000 60.000.000
236/3	3000 10.000	3	860.000 1.290.000	1.520.000 2.280.000	2.620.000 3.930.000	60.000.000 60.000.000
240	2000 10.000	6	860.000 2.580.000	1.520.000 4.560.000	2.620.000 7.860.000	60.000.000 60.000.000
241	----- 150	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
242/1	----- 200	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
253/1- lcüm.	----- 2.000	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000

TCK MAD	ALT-ÜST SINIR	ART. ORANI	01/01/1997- 01/01/1998 (43 KAT)	01/01/1998 30/06/1999 (76 KAT)	01/07/1999 31/07/1999 (131 KAT)	01/08/199 4421 S.Y.G.
253/1- 2 cüm.	1.500 3.000	6	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
253/2	10 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
262	30 150	180	860.000 1.161.000	1.520.000 2.052.000	2.620.000 3.537.000	60.000.000 60.000.000
264/1	15.000 60.000	6	3.870.000 15.480.000	6.840.000 27.360.000	11.790.000 47.160.000	60.000.000 60.000.000
264/2	50.000 100.000	6	12.900.000 25.800.000	22.800.000 45.600.000	39.300.000 78.600.000	60.000.000 78.600.000
264/3	----- 25.000	6	860.000 6.450.000	1.520.000 11.400.000	2.620.000 19.650.000	60.000.000 60.000.000
264/5- 1.cüm.	10.000 20.000	6	2.580.000 5.160.000	4.560.000 9.120.000	7.860.000 15.720.000	60.000.000 60.000.000
264/5 2.cüm.	25.000 -----	6	6.450.000 4.300.000.000	11.400.000 7.600.000.000	19.650.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
264/5- 3.cüm.	1.000 3.000	6	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
264/6- 1.cüm.	10.000 -----	6	2.580.000 4.300.000.000	4.560.000 7.600.000.000	7.860.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
264/6- 2.cüm.	10.000 -----	6	2.580.000 4.300.000.000	4.560.000 7.600.000.000	7.860.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
264/7	5.000 -----	6	1.290.000 4.300.000.000	2.280.000 7.600.000.000	3.930.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
266/1- 1.bent	150 500	18	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
266/1- 2.bent	500 1.000	18	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
266/1- 3.bent	1.000 2.000	18	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
266/2- 1.bent	500 3.000	18	860.000 2.322.000	1.520.000 4.104.000	2.620.000 7.074.000	60.000.000 60.000.000
266/2- 2.bent	1.000 3.000	18	860.000 2.322.000	1.520.000 4.104.000	2.620.000 7.074.000	60.000.000 60.000.000
266/2- 3.bent	1.500 3.000	18	1.161.000 2.322.000	2.052.000 4.104.000	3.537.000 7.074.000	60.000.000 60.000.000
274/1	----- 40	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
274/2	30 150	180	860.000 1.161.000	1.520.000 2.052.000	2.620.000 3.537.000	60.000.000 60.000.000
276/1	30 300	180	860.000 2.322.000	1.520.000 4.104.000	2.620.000 7.074.000	60.000.000 60.000.000

TCK MAD	ALT-ÜST SINIR	ART. ORANI	01/01/1997- 01/01/1998 (43 KAT)	01/01/1998 30/06/1999 (76 KAT)	01/07/1999 31/07/1999 (131 KAT)	01/08/199 4421 S.Y.G.
276/2	10	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	150		1.161.000	2.052.000	3.537.000	60.000.000
278	1.000	MATD	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	-----		-----	-----	-----	-----
282/1	10	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	100		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
287	30	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	100		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
294/1	30	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	250		1.935.000	3.420.000	5.895.000	60.000.000
294/2	30	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	150		1.161.000	2.052.000	3.537.000	60.000.000
295	-----	MATD	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	200		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
297	---	MATD	860.000	1.520.000	1.520.000	60.000.000
	50		860.000	1.520.000	1.520.000	60.000.000
307/2	----	MATD	860.000	1.520.000	1.520.000	60.000.000
	100		860.000	1.520.000	1.520.000	60.000.000
308/2	--	MATD	860.000	1.520.000	1.520.000	60.000.000
	50		860.000	1.520.000	1.520.000	60.000.000
308/3	40	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	---		4.300.000.000	7.600.000.000	13.100.000.000	13.100.000.000
312/1	2.000	3	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	10.000		1.290.000	2.280.000	3.930.000	60.000.000
312/a	3.000.000	D.T.990	120.000.000	222.000.000	387.000.000	4.644.000.000
	10.000.000	-----	400.000.000	740.000.000	1.290.000.000	15.480.000.000
316/1	1.000	180	7.740.000	13.680.000	23.580.000	60.000.000
	10.000		77.400.000	136.800.000	235.800.000	235.800.000
317	500	180	3.870.000	6.840.000	11.790.000	60.000.000
	1.000		7.740.000	13.680.000	23.580.000	60.000.000
320	50	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	---		4.300.000.000	7.600.000.000	13.100.000.000	13.100.000.000
323	200	180	1.548.000	2.736.000	4.716.000	60.000.000
	1.000		7.740.000	13.680.000	23.580.000	60.000.000
324	100	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	500		3.870.000	6.840.000	11.790.000	60.000.000
325	50	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	---		4.300.000.000	7.600.000.000	13.100.000.000	13.100.000.000
327/1	50	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	400		3.096.000	5.472.000	9.432.000	60.000.000
328/1	50	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	200		1.548.000	2.736.000	4.716.000	60.000.000

TCK MAD	ALT-ÜST SINIR	ART. ORANI	01/01/1997- 01/01/1998 (43 KAT)	01/01/1998 30/06/1999 (76 KAT)	01/07/1999 31/07/1999 (131 KAT)	01/08/199 4421 S.Y.G.
329/1	--- 200	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
332	50 500	180	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
333	20 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
336	100 500	180	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
337/1	10 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
351	5.000 30.000	3	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
353	5.000 30.000	3	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
354/1	5.000 30.000	3	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
355	3.000 10.000	3	860.000 1.290.000	1.520.000 2.280.000	2.620.000 3.930.000	60.000.000 60.000.000
358	100 500	180	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
359	50 --	180	860.000 4.300.000.000	1.520.000 7.600.000.000	2.620.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
361/1	25 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
361/2	--- 100	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
362/1	5 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
362/2	--- 150	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
363/1	10.000 50.000	3	1.290.000 6.450.000	2.280.000 11.400.000	3.930.000 19.650.000	60.000.000 60.000.000
363/2	20.000 75.000	3	2.580.000 9.675.000	4.560.000 17.100.000	7.860.000 29.475.000	60.000.000 60.000.000
364	15 100	180	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
365	30 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
366/1	30 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
366/2	50 400	180	860.000 3.096.000	1.520.000 5.472.000	2.620.000 9.432.000	60.000.000 60.000.000

TCK MAD	ALT-ÜST SINIR	ART. ORANI	01/01/1997- 01/01/1998 (43 KAT)	01/01/1998 30/06/1999 (76.KAT)	01/07/1999 31/07/1999 (131 KAT)	01/08/199 4421 S.Y.G.
	30		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
368	50	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	---		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
383/1	100	MATD	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	50		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
383/2-1	100	180	860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
	100		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
383/2-2	500	180	3.870.000	6.840.000	11.790.000	60.000.000
389/1- 1.cüm	---- 200	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
389/1- 2.cüm	150 ----	180	1.161.000 4.300.000.000	2.052.000 7.600.000.000	3.537.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
	200		1.548.000	2.736.000	4.716.000	60.000.000
390	1.000	180	7.740.000	13.680.000	23.580.000	60.000.000
	20.000		2.580.000	4.560.000	7.860.000	60.000.000
395	100.000	3	12.900.000	22.800.000	39.300.000	60.000.000
	5.000		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
396	25.000	3	3.225.000	5.700.000	9.825.000	60.000.000
	10.000		1.290.000	2.280.000	3.930.000	60.000.000
397	50.000	3	6.450.000	11.400.000	19.650.000	60.000.000
	5.000		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
398	25.000	3	3.225.000	5.700.000	9.825.000	60.000.000
	10.000		1.290.000	2.280.000	3.930.000	60.000.000
399/1.c.	75.000	3	9.675.000	17.100.000	29.475.000	60.000.000
	10.000		1.290.000	2.280.000	3.930.000	60.000.000
399/2.c.	50.000	3	6.450.000	11.400.000	19.650.000	60.000.000
	3000		860.000	1.520.000	2.620.000	60.000.000
399/3.c.	15.000	3	1.935.000	3.420.000	5.895.000	60.000.000
	75.000		9.675.000	17.100.000	29.475.000	60.000.000
400/1.c.	200.000	3	25.800.000	45.600.000	78.600.000	78.600.000
	20.000		2.580.000	4.560.000	7.860.000	60.000.000
400/2.c.	150.000	3	19.350.000	34.200.000	58.950.000	60.000.000
	20.000		2.580.000	4.560.000	7.860.000	60.000.000
400/3.c.	75.000	3	9.675.000	17.100.000	29.475.000	60.000.000
	75.000		9.765.000	17.100.000	29.475.000	60.000.000
401/1	200.000	3	25.800.000	45.600.000	78.600.000	78.600.000
	15.000		1.935.000	3.420.000	5.895.000	60.000.000
401/2	75.000	3	9.675.000	17.100.000	29.475.000	60.000.000
	75.000		9.675.000	17.100.000	29.475.000	60.000.000
401/son	200.000	3	25.800.000	45.600.000	78.600.000	78.600.000
	1.000.000	D.T.991	39.000.000	72.000.000	128.000.000	1.536.000.000
403/12	5.000.000	-----	195.000.000	360.000.000	640.000.000	7.680.000.000

TCK MAD	ALT-ÜST SINIR	ART. ORANI	01/01/1997- 01/01/1998 (43 KAT)	01/01/1998 30/06/1999 (76 KAT)	01/07/1999 31/07/1999 (131 KAT)	01/08/199 4421 S.Y.G.
409	15 100	180	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
419	100 500	60	860.000 1.290.000	1.520.000 2.280.000	2.620.000 3.930.000	60.000.000 60.000.000
435/1	100 500	180	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
435/3	50 200	180	860.000 1.548.000	1.520.000 2.736.000	2.620.000 4.716.000	60.000.000 60.000.000
435/4	100 500	180	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
436/1	50 500	180	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
455/1	250 2.500	60	860.000 6.450.000	1.520.000 11.400.000	2.620.000 19.650.000	60.000.000 60.000.000
455/2	1.000 -----	60	2.580.000 4.300.000.000	4.560.000 7.600.000.000	7.860.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
456/4	200 2.500	60	860.000 6.450.000	1.520.000 11.400.000	2.620.000 19.650.000	60.000.000 60.000.000
459/2	100 500	180	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
459/3.1c	---- 200	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
459/3.2c	150 ----	60	860.000 4.300.000.000	1.520.000 7.600.000.000	2.620.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
480/1	100.000 1.000.000	MATD	860.000 1.000.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
480/2	150.000 1.500.000	MATD	860.000 1.500.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
480/3	200.000 2.000.000	MATD	860.000 2.000.000	1.520.000 2.000.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
480/4	3.000.000 25.000.000	MATD	3.000.000 25.000.000	3.000.000 25.000.000	3.000.000 25.000.000	60.000.000 60.000.000
480/a	2.000.000 5.000.000	D.T.991 -----	78.000.000 195.000.000	144.000.000 360.000.000	256.000.000 640.000.000	3.072.000.000 7.680.000.000
482/2	100.000 1.000.000	MATD	860.000 1.000.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
482/3	150.000 1.500.000	MATD	860.000 1.500.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
482/4	2.000.000 15.000.000	MATD	2.000.000 15.000.000	2.000.000 15.000.000	2.000.000 15.000.000	60.000.000 60.000.000
505	100 ----	180	860.000 4.300.000.000	1.520.000 7.600.000.000	2.620.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000

TCK MAD	ALT-ÜST SINIR	ART. ORANI	01/01/1997- 01/01/1998 (43 KAT)	01/01/1998 30/06/1999 (76 KAT)	01/07/1999 31/07/1999 (131 KAT)	01/08/199 4421 S.Y.G.
508	50 ---	180	860.000 4.300.000.000	1.520.000 7.600.000.000	2.620.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
509/1	150 ----	180	1.161.000 4.300.000.000	2.052.000 7.600.000.000	3.537.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
511	100 ----	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
512/1	500 ----	MATD	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
512/2	100 500	180	860.000 3.870.000	1.520.000 6.840.000	2.620.000 11.790.000	60.000.000 60.000.000
513/1	150 1000	60	860.000 2.580.000	1.520.000 4.560.000	2.620.000 7.860.000	60.000.000 60.000.000
514	100 ----	180	860.000 4.300.000.000	1.520.000 7.600.000.000	2.620.000 13.100.000.000	60.000.000 13.100.000.000
515/1	15 100	180	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
515/2	50 300	180	860.000 2.322.000	1.520.000 4.104.000	2.620.000 7.074.000	60.000.000 60.000.000
516/1	1.000 3.000	6	860.000 860.000	1.520.000 1.520.000	2.620.000 2.620.000	60.000.000 60.000.000
516/2	3.000 25.000	6	860.000 6.450.000	1.520.000 11.400.000	2.620.000 19.650.000	60.000.000 60.000.000
525/a	1.000.000 15.000.000	D.T.991 ----	39.000.000 585.000.000	72.000.000 1.080.000.000	128.000.000 1.920.000.000	1.536.000.000 28.800.000.000
525/b-1	5.000.000 50.000.000	D.T.991 ----	195.000.000 1.950.000.000	360.000.000 3.600.000.000	640.000.000 6.400.000.000	7.680.000.000 76.800.000.000
525/b-2	2.000.000 20.000.000	D.T.991 ----	78.000.000 780.000.000	144.000.000 1.440.000.000	256.000.000 2.560.000.000	3.072.000.000 30.720.000.000
526/1	1.000 3.000	6	258.000 774.000	456.000 1.368.000	786.000 2.358.000	15.000.000 15.000.000
526/2	1.000 5.000	18	774.000 3.870.000	1.368.000 6.840.000	2.358.000 11.790.000	15.000.000 15.000.000
536/1	1.000 -----	6	258.000 430.000.000	456.000 760.000.000	786.000 1.310.000.000	1.310.000.000 15.000.000
536/2	2.000 -----	6	516.000 430.000.000	912.000 760.000.000	1.572.000 1.310.000.000	1.310.000.000 15.000.000
537/1	1.000 -----	3	215.000 430.000.000	380.000 760.000.000	655.000 1.310.000.000	1.310.000.000 15.000.000
537/2	5.000 -----	3	645.000 430.000.000	1.140.000 760.000.000	1.965.000 1.310.000.000	1.310.000.000 15.000.000
545	100 ----	60	258.000 430.000.000	456.000 760.000.000	786.000 1.310.000.000	1.310.000.000

TCK MAD	ALT-ÜST SINIR	ART. ORANI	01/01/1997- 01/01/1998 (43 KAT)	01/01/1998 30/06/1999 (76 KAT)	01/07/1999 31/07/1999 (131 KAT)	01/08/199 4421 S.Y.G.
566/1	50 ---	60	215.000 430.000.000	380.000 760.000.000	655.000 1.310.000.000	15.000.000 1.310.000.000
566/2	100 ----	60	258.000 430.000.000	456.000 760.000.000	786.000 1.310.000.000	15.000.000 1.310.000.000
567/1-1.c.	250 500	60	645.000 1.290.000	1.140.000 2.280.000	1.965.000 3.930.000	15.000.000 15.000.000
567/1-2.c.	500 1.000	60	1.290.000 2.580.000	2.280.000 4.560.000	3.930.000 7.860.000	15.000.000 15.000.000
571	50 ---	60	215.000 430.000.000	380.000 760.000.000	655.000 1.310.000.000	15.000.000 1.310.000.000

Bu sayfadaki para cezaları hafif para cezasına ilişkindir.

HAZIRLAYANLAR

FUAT HAZER
ADALET MÜFETTİŞİ

HAKAN AKGÜL
ADALET MÜFETTİŞİ

SÜLEYMAN HAKAN ATALAY
ADALET MÜFETTİŞİ

**SULH YARGICININ
CEZA KARARNAMESİ
ÖRNEKLERİ**

T.C
İstanbul
1. SULH CEZA MAHKEMESİ

ESAS NO :
KARAR NO :
C.SAV.NO :

CEZA KARARNAMESİ

YARGIÇ :
KATİP :

DAVACI : K.H.
MÜŞTEKİ :
SANIK(LAR) :

SUÇ : 3167 SAYILI YASAYA MUHALEFET
SUÇ TARİHİ :
HESAP NO :
ÇEK NO :

Dosya incelendi.
GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ

Olay tarihinde sanığın karşılıksız çek keşide ettiği, bankanın ihtarına rağmen çek karnelerini müşteki bankaya iade etmediği tüm dosya kapsamında anlaşıldığından sanığın eylemine uyan 3167 sayılı yasanın 13/1. maddesi gereğince sanığın takdiren TL. AĞIR PARA CEZALANDIRILMASINA,

Sanığa İst. C. Savcılığınca ön ödeme emritlebliği edildiği halde para cezasını ödemediği anlaşıldığından cezası TCY 119. maddesi uyarınca 1/2 oranında artırılarak TL. AĞIR PARA CEZASIYLA CEZALANDIRILMASINA,

..... TL. yargılama giderinin sanıktan alınmasına,

CMUK, 388. maddesi uyarınca kararın sanığa tebliğine, tebliğ tarihi itibarıyla 8 gün içerisinde itirazı kabil olmak üzere dosya üzerinde karar verildi.

Katip

Yargıç

T.C
İstanbul
1. SULH CEZA MAHKEMESİ

ESAS NO : 2000/
KARAR NO : 2000/
C.SAV.NO :

CEZA KARARNAMESİ

HAKİM :
KATİP :
DAVACI :
MÜŞTEKİ :

SANIK :

SUÇ : TEHLİKELİ VASITA KULLANMAK
SUÇ TARİHİ :
EHLİYET NO :
VERİLDİĞİ YER :

Yukarda açık kimliği yazılı sanık hakkında Mahkememize mütmen suçtan açılan dava dosyası tetkik edildi.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ.

Sanağın olay tarihinde sevk ve idaresinde bulunan aracını Trafik kurallarına aykırı olarak sevk ve idare etmesi sonucu maddi hasarla sonuçlanan Trafik kazasına sebebiyet verdiği gibi hareketinin gerektirmiş bulunduğu para cezasını da kanuni süresi içerisinde ilgili mercie yatırmadığı anlaşılmakla,

Sanağın verilen Hapis cezası kısa süreli olduğundan 647 Sayılı Yasanın 4. Maddesi uyarınca 1.521.000.-TL. HAFİF PARA ÇEVİRİLMESİNE;

Para cezalarının içtima ettirilerek sanağın neticeden TL. HAFİF PARA CEZASI İLE CEZALANDIRILMASINA;

..... TL Mahkeme masrafının sanıktan tahsiline tebliği tarihinden itibaren 8 gün içinde itirazı kabul olmak üzere dosya üzerinde karar verildi.

Katip

Hakim

**CEZANIN İNFAZINA
İLİŞKİN
İŞLEM VE KARAR ÖRNEKLERİ**

C. BAŞSAVCILIĞI

Sayı

01. ilm. 2002 / 000455

CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

GEDİZ

İSTANBUL ÖZEL TİP Cezaevi hükümlüsü iken, Bakanlık emirleri gereğince Cezaevinize nakli uygun görülen E.K. ile ilgili ilam ve ekleri yazımız ekinde gönderilmiştir.

Alındığının bildirilmesi ile infazından sonra ilamın C. Başsavcılığımıza iadesi rica olunur.

20/03/2002

C. SAVCI 26207

EKİ/ilam ve Ekleri.

T.C.

SARIYER

C. BAŞSAVCILIĞI

Sayı

01. ilm. 2002 / 000543

TEKİT

1

İLÇE EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜNE

SARIYER

İLGİ: 12/09/2001 tarih ve 01/2002/000543 yazımız.

İlgi sayılı yazımız ekinde gönderilen Ş.Ö. hakkındaki yakalama müzekkeremizin cevabının çabuklaştırılması TEKİDEN,

Rica olunur. 20/03/2002

C.SAVCISI 26207

Mahkemesi : SARIYER İCRA CEZA MAHKEMESİ

Esas No : 2000/000548

K.No/Trh : 2001/000392 - 08/16/2001

Ev Adresi :

T.C.
SARIYER
C. BAŞSAVCILIĞI
Sayı
01. ilm. 2002 / 000538

ASLİYE VE CEZA MAHKEMESİNE
SARIYER

Hükümlünün adı, soyadı : N.D
Cezanın nev'i ve miktarı : 2 ay, 15 gün Hapis Cezası
Yukarıdaki hükümlüye ait ilam infazen ilişikte gönderilmiştir.
Bilgileri rica olunur. 01/04/20002

C.SAVCISI 26207

Yakalamayı Çıkaran
C. Savcılığı : SARIYER
İlamat Numarası : 01/2002/000538
Mahkumun adı, soyadı : N.D.
Baba ve anasının Adı : H.M.
Doğum yeri ve tarihi :
İkametgah ve meskeni :

Hükmü Veren Mahkeme : SARIYERASLİYE CEZA MAHKEMESİ
Esas No : 1999
Karar No) Tarihi : 2000 - 01/03/2000

SARIYER İLÇE EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ

Yukarıda hüviyeti yazılı mahkum hakkındaki ceza ortadan kaldırılmakla / infaz edilmekle yakalanması için tanzim olunan müzekkerenin işlemsiz olarak bila infaz C. Başsavcılığımıza İADESİ ve adına düzenlenen fişin İPTALİ.

Rica olunur.
Katip 179

01/04/2002
C.SAVCISI 26207

T.C.
SARIYER
C. BAŞSAVCILIĞI
Sayı
01. ilm. 2002 / 000538

EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ

SARIYER

Hükmü veren Mahkeme : SARIYER ASLİYE CEZA MAHKEMESİ
Mahkemenin karar tarihi : 01/03/2000
Esas No : 1999/000866
Karar no : 2000/000225
Hakkında verilen hüküm : 4922 SY. 20/B, TCK. 59, 81/2. 3

Cezanın nev'i miktarı : 2 ay, 15 gün Hapis Cezası
Hükümlünün Adı ve Soyadı: N.D
Baba adı : H.
Ana adı : M,
Doğum Tarihi : / / 1951
Nufus il/ ilçe : İSTANBUL SARIYER
Mahalle/Köy : RUMELİ FENERİ
İkametgah Adresi :

Yukarıda bilgileri verilen hükümlünün, hükümlü bulunduğu İSTANBUL ÖZEL TİP kapalı cezaevinde, hükümlülük süresini iyi hal ile geçirdiğinden 09/02/2002 tarihinde ŞARTLA SALI VERİLMİŞTİR. Adı geçen hükümlünün müddetnamesine göre 25/03/2002 tarihinde BİHAKKIN TAHLİYESİ GEREKMEKTE idi.

Bu nedenle hükümlünün 647 sayılı cezaların infazı hakkındaki kanunun 19. maddesinin 8. fıkrası ve TCK 17. ve 28. maddelerinin 3. ve 4. fıkraları sarahatı veçhile BİHAKKIN TAHLİYE TARİHİ OLAN 25/03/2002 gününe değin KONTROL ALTINDA BULUNDURULMASI mezkür tarih son bulmadan adı geçen hürriyeti bağlayıcı bir cürümden ötürü mahkum olduğunda keyfiyetin hemen C. Başsavcılığımıza duyurulması ÖNEMLE;

Rica olunur. 28/02/2002

C.SAVCISI 26207

T.C.
SARIYER
C. BAŞSAVCILIĞI
Sayı
01. ilm. 2002 / 000535

CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA
AKINCILAR / SARIYER

Hükümlünün adı, soyadı : İ.M.

Cezanın nev'i ve miktarı : 1 yıl, 2 ay, Hapis Cezası

Yukarıdaki hükümlüye ait ilam nüfusa kayıtlı olduğu yer itibariyle
ilişkete gönderilmiştir.

Nüfus müdürlüğünden, askerlik şubesi başkanlığından, muhtarlı-
ğından ayrı, ayrı zaman aşımı süresine kadar araştırılıp ilamın alındığı-
nın bildirilmesi infazı ve iadesi rica olunur.

31/01/2002
C.SAVCISI 26207

T.C.
SARIYER
C. BAŞSAVCILIĞI
Sayı
01. ilm. 2002 / 000871

K A R A R

Hükümlünün Adı ve Soyadı: M.Ö.
Baba adı : C.
Ana adı : G,
Doğum Tarihi : 13/05/ 1966

Suç'un nev'i :

Cezanın nev'i ve miktarı : Müebbet Hapis cezası

Yukarıda açık kimliği, suç nev'i ve ceza miktarı yazılı şahsın cezasının derhal infazında HASTALIK nedeni ile ağır zarara mucup olacağından 28/12/2001 tarihinden itibaren 180 gün ertelenmesi uygun görülmüştür.

Müddetinde gelmediği takdirde hakkında yakalama çıkarılacağı hususu kendisine tebliğ edilmiştir.

Bu nedenle CMUK. nun 399. maddesi gereğince 26/06/2002 tarihine kadar cezasının TEHİRİNE karar verildi. 28/12/2001

K.

C.SAVCISI 26207

HÜKÜMLÜ

M.V.

T.C.
SARIYER
C. BAŞSAVCILIĞI
Sayı
01. ilm. 2002 / 000824

K A R A R

Hükümlünün Adı ve Soyadı: M.T.

Baba adı : İ.
Ana adı : M,
Doğum Tarihi : / / 1957

Suç'un nev'i : 6136 SK. MUHALEFET

Cezanın nev'i ve miktarı : 11 ay Hapis cezası

Yukarıda açık kimliği, suç nev'i ve ceza miktarı yazılı şahsın cezasının derhal infazında ailesi için ağır zarara mucup olacağı anlaşılmış olmakla; Takdir edilen 200.000.000 TL. teminat akçesine 05/12/2001 tarih ve 0158692 nolu makbuzla maliye veznesine yatırdığı görülen hükümlünün talebi üzerine, C.M.U. Kanunu'nun 400. ncü maddesi gereğince bugünden başlamak üzere 113 gün süre ile cezanın 28/03//2002 tarihine kadar infazın tehirine ve alınan teminatın Hazineye irat kaydedileceğinin mahkuma tebliğine,

Karar verildi. 05/12/2002

Katip

C.SAVCISI 26207

HÜKÜMLÜ
Tebellüğ ettim 05/12/2001
M.T

T.C.
SARIYER
C. BAŞSAVCILIĞI
Sayı
01. ilm. 2002 / 000824

M A L M Ü D Ü R L Ü Ğ Ü N
S A R I Y E R

Kararı Veren Mahkeme : SARIYER SULH CEZA MAHKEMESİ

Karar Tarihi : 05/04/2002

Esas No :

Karar No : 2002/44 MÜT

Hükümlünün Adı ve Soyadı: M.T.

Baba adı : İ.

Ana adı : M,

Doğum Tarihi : / / 1957

Temihat Tutarı : 200.000.000 TL.

Cezanın nev'i ve miktarı : 11 ay Hapis cezası

Yukarıda açık kimliği yazılı hükümlünün, alınan karar gereği 05/04/2002 ve 0158692 sayılı makbuz ile müdürlüğünüze yatırılan teminatın hazineye irat kaydının yapılması,
Rica olunur.

05/04/2002

C.SAVCISI 26207

T.C.
SARIYER
C. BAŞSAVCILIĞI
Sayı
01. ilm. 2002 / 000824

SULH CEZA MAHKEMESİNE
SARIYER

Kararı Veren Mahkeme : SARIYER SULH CEZA MAHKEMESİ
SARIYER
Karar Tarihi : 25/02/2000
Esas No : 1999/001120
Karar No : 2000/000195
Hükümlünün Adı ve Soyadı: M.T.
Baba adı : İ.
Ana adı : M,
Doğum Tarihi : / / 1957
Temihat Tutarı : 200.000.000 TL.
Cezanın nev'i ve miktarı : 11 ay Hapis cezası

Yukarıda açık kimliği ve yatırdığı teminat tutarı yazılı hükümlü, tehir kararına rağmen zamanında müracaat etmediğinden teminatının Hazineye irat kaydı için gerekli kararın alınarak, C. Başsavcılığımıza gönderilmesi

Rica olunur.

29/03/2002

C.SAVCISI 26207

T.C.
SARIYER
C. BAŞSAVCILIĞI
İLAMAT : 199 /

KAPALI CEZA VE TUTUKEVİ MÜDÜRLÜĞÜNE
İSTANBUL

Hükümlü' ait Sarıyer
Ceza Mahkemesinin tarih ve 2002 /
Esas sayılı ilamı ektedir.

İlamda belirtilen tutuklama ve tahliye itibarı ile adı geçen bu
tarihler arasında tutuklu kalıp kalmadığının ve kayıtlara uygunluğunun
bildirilmesi rica olunur. / / 2002

Cumhuriyet Başsavcısı

T.C.
SARIYER
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
İLAMAT : 2002 /

MEVCUTLU

KAPALI CEZA VE TUTUKEVİ MÜDÜRLÜĞÜNE
İSTANBUL

..... hapis cezasının hükümlü
..... hakkındaki ilam ile birlikte gönderilmiştir.

- 1- Cezaevinize alınarak ilamın infazı,
- 2- İlamın alındığının ve kayıt numaranızın bildirilmesi,
- 3- İnfaz edildikten sonra ilamın iadesi rica olunur.

/ / 2002

Sarıyer C. Savcısı

EKİ: İlam ve ekleri.

T.C.
SARIYER
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
İLAMAT : 2002 /

NÜFUS MÜDÜRLÜĞÜNE

Bir cezanın infazına esas olmak üzere, aşağıda açık nüfus kaydı belirtilen hükümlünün kendisi veya aile yakınlarının vukuat haberlerinden en son ikametgah adresinin bildirilmesi rica olunur.

/ / 2002
Cumhuriyet Başsavcısı

Adı ve Soyadı :
Baba - Ana adı :
Düğüm Tarihi :
Nüfus Kaydı :

T.C.
SARIYER
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
İLAMAT : 2002 / -Y

CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

Aşağıda adresi yazılı hükümlühakkındaki
..... hapis, para,
meslekten men, ehliyetin geri alınması cezasına ait ilam ilişikte sunulmuştur.

- 1-) İlamın alındığının,
- 2-) İlamat numaranızın bildirilmesi,
- 3-) İnfazından sonra iadesi rica olunur.

/ / 2002

Cumhuriyet Başsavcısı

ADRES:

T.C.
SARIYER
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
İLAMAT : 2002 /

.....

Bir cezanın infazına esas olmak üzere;
Halen Birliğinizde askerlik görevini yaptığı anlaşılan ve aşağıda açık kimliği belirtilen hükümlünün kaydının incelenerek,

- 1- Birliğinizde aske oyup olmadığını,
- 2- Askere duhul tarihinin,
- 3- Normal terhis tarihinin
- 4- Terhis sonucu döneceği kesin ikametgâh adresinin bildirilmesi rica olunur.

/ / 2002

Hükümlünün Kimliği:

Cumhuriyet Başsavcısı

T.C.
SARIYER
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
İLAMAT : 2002 /

VERGİ DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

SARIYER

Sariyer Ceza Mahkemesinin / / tarih ve 2002 /
esas 2002 / karar sayılı ilamı ile para cezası-
na hükümlü ödeme emrinin kendisine tebliğine rağmen pa-
ra cezasını ödememiş ve hakkında TCK'nın 55/3. maddesinin uygulan-
ması nedeni ile, para cezasının 647 s.k.nun 5. maddesinin 6. fıkrası uya-
rınca hapse çevrilmesi mümkün olmamıştır.

Bu itibarla; para cezasının 647 s.k.nun 6/son
maddesine göre, 6183 sayılı Amme Alacaklarının tahsil Usulü Hakkında-
ki kanun hükümlerine göre tahsil edilmesi ve yazımıza verilen kayıt nu-
marasının bildirilmesi, her üç ayda bir cezanın infazından bilgi verilmesi
rica olunur.

/ / 2002

Hükümlünün Kimliği:

Cumhuriyet Başsavcısı

T.C.
SARIYER
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
SAYI: İLAMAT : 2002 /

TEKİT

CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

Sarıyer.....Ceza Mahkemesinin gün ve sayılı kararı gereğince cezasına hükümlü gün ve aynı sayılı yazımız ile infaz için Cumhuriyet Başsavcılığınıza gönderildiği halde, bugüne kadar iade edilmemiştir.

İlâmın infazından bilgi verilmesi, iade edilmiş ise tarih ve sayısının bildirilmesi rica olunur.

/ / 2002

İLAMAT NUMARANIZ:

Cumhuriyet Başsavcısı

T.C.
SARIYER
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
İLAMAT : 2002 /

TEKİT

CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İLGİ gün ve ilam sayılı yazınız. hakkındaki ilam alınmış ve Cumhuriyet Başsavcılığımız İlamat Defterinin sayısına kayıt edilmiştir.

Bilgi edinilmesi, bu ilam ile ilgili yazışmalarda ilamınıza verilen numaranızın bildirilmesi rica olunur. / / 2002

Sarıyer C. Savcısı

T.C.
SARIYER
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
İLAMAT : 2002 /

İLÇE EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜNE

..... hakkındaki Meslekten Men,
Ehliyetin geri alınması ilamı ilişikte gönderilmiştir.

Gösterilen adresten hükümlünün bulunup, cezasına infazı ve iadesi, bulunamadağı takdirde açık adresinin tespiti ile bildirilmesi ve işin infazla ilgili olması nedeni ile ilam bekletilmeden C. Başsavcılığımıza gönderilmesi rica olunur.

/ / 2002

HÜKÜMLÜNÜN ADRESİ:

Cumhuriyet Başsavcısı

YAKALAMA MÜZEKKERESİ
(Mahkumlara Mahsun)

.....İLÇE EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ

T.C. Kimlik No	:
Yakalamaya Çıkaran	:
Cumhuriyet Başsavcılığı	: SARIYER
İlamat Numarası	:
Mahkumun Adı ve Soyadı	:
Baba Adı	:
Ana Adı	:
Doğum Tarihi (Gün, Ay, Yıl)	:
Nüfusa Kayıtlı Olduğu	: İl:..... İlçe:
Mah/Köy:.....	CiltNo: Aile Sıra No:.....
Adresi ve Telefonu	:
İkametgah	:
İş	:
Hükmü Veren Mahkeme	:
Esas No	:
Karar No	:
Cezanın Miktarı	:
Suç	:
Suç Tarihi (Gün, Ay, Yıl)	:
Suç Yeri	: İl:..... İlçe:.....
	Mah/Köy:.....
Yukarıda açık kimliği yazılı mahkumun cezasını çekmek üzere yakalanması için müzekkeredir.	
Katip	Sarıyer C. Savcısı

NOT: Müzekkerenin bir nüshası öncelikle suçun işlendiği yer güvenlik kuvvetine gönderilecektir.

* Yabancı ise uyuğu ve pasaport numarası yazılacaktır.

T.C.
SARIYER
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI

SAYI: İLAMAT : 2002 /

PARA CEZASININ HAPSE ÇEVİRİLME KARARI

YÜKÜMLÜNÜN KİMLİĞİ VE ADRESİ :

HÜKMÜ VEREN MAHKEME

HÜKMÜN TARİH VE NO.SU:

PARA CEZASININ NEVİ VE MİKTARI :

ÖDEME EMRİ TEBLİĞ TARİH :

Yukarıda hüviyeti ve hükümlü olduğu para cezasının miktarı yazılı hükümlüye ödeme emri tebliğ edilmesine rağmen para cezasının (..... / taksidini) süresinde ödemediğ anlaşıldığından,

3506 Sayılı kanun ile değişik 647 Sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanunun 5. maddesi uyarınca TL para cezası yerine bir gün TL hesaplanmak suretiyle ödenmeyen para cezasının gün hapse cezasına çevrilmesine karar verildi.

/ / 2002

Cumhuriyet Başsavcısı

**BİR CEZA DOSYASININ
İNCELENMESİNDE
CEVAP ARANACAK SORULAR**

1. Karar veren mahkeme, davaya bakmakla görevli mi?
2. Sanığın, ana ve baba adı, doğum tarihi, iddianame, kimlik tespit tutanağı, nüfus kaydı ve karadakilerle uyuşmakta mıdır?
3. Suç tarihi nedir? Suç tarihine göre sanık hakkında uygulanacak yasa maddeleri değişikliğe uğramış mıdır? Uğramış ise lehe olan tatbik edilmiş bi?
4. Sanığın doğum, sabıka kaydı var mı? Varsa sanığa okunmuş mu? Bu belgelerdeki imzalar tamam mı?
5. Sanığa iddianame okunmuş mu? CMUK 135'deki hakları hatırlatılmış mı, hazırlıktaki ifadesi okunmuş mu? Kovuşturmadaki ifadeleri ile çelişki arz ediyorsa bunlar giderilmiş mi?
6. Sanığın yaş durumu dikkate alınmış mı? Dikkate alınmış ve yaşı küçükse TCK 55/3 veya 2253 sy. Yasanın 12/2 maddesi uygulanmış mı?
7. Sanık hakkında 2253 sy. Yasa uygulandı ise farik ve mümeyyiz raporu alınmış mı? Alınmışsa uzman doktordan mı alınmış?
8. Sanığın sabıkasında infaz edilmiş veya tecil edilmiş ceza var mı?
9. Sabıkası varsa tekerrüre esas olacak miktarda mı?
10. Bunların sonucu olarak hakkında TCK'nın 81 veya 95. maddelerinin uygulanması gerekli mi?
11. Tekerrürden dolayı arttırma yapılırken TCK'nın 81/3 maddesi dikkate alınmış mı?
12. İddianamede sevk maddesi olaya uygun mu? Eğer uygun değilse karar verilirken sanığa ek savunma hakkı ve süresi verilmiş mi?
13. Sanık görevli mi Görev yazısı var mı? Bunların sonucu olarak hakkında memurun yargılanması usulü uygulanacak mı?
14. Müşteki veya müdahil görevli mi? Evet ise görev yazısı var mı?
15. Sanığın veya müdahilin avukatları var mı Var ise vekilliklerine karar verilmiş mi, vekaletnameler usulüne uygun mu?
16. Müşteki veya mağdur müdahale dilekçesi vermiş mi, veya bu dilekçe yerine geçen bir dilekçe var mı?
Belirtilen nitelikte dilekçe varsa müdahillik kararı verilmiş mi? Müdahillik kararı verilmeden önce, iddia makamından diyecekleri sorulmuş mu?
17. Müdahil maddi veya manevi tazminat istemiş mi? İstemiş ise mali durumları araştırılmış mı?
18. Avukatlık ücreti gerekli mi (Maktu veya nispi)
19. Emanete kayıtlı eşya var mı? Var ise zoralmı veya ladesi konusunda karar verilmiş mi? Zoralmı TCK 36'daki şartlara uygun mu?

20. TCK'nın 40. maddesi uygulanması gerekir mi?
21. Tahliye olurken teminat yatırılmış mı? Yatırılmışsa iadesi belirtilmiş mi? Beraat kararı verildiğinde veya infazabaşlandığında teminatın iadesi için gerekli şartları belirtilmiş mi?
22. Mağdura veya sanığa doktor raporu gerekli mi? Gerekli ise ayrıca Adli Tıp kurumunda rapor alınmaya gerek var mı? Var ise alınmış mı?
23. Sanağın sürücü belgesi var mı? Var ise 2918 sy. Yasanın 119. maddesi uygulanmış mı?
24. Sanık hakkında tahrik hükümlerinin uygulanması gerekli mi? Bu konu araştırılmış mı?
25. Olay takibi şikayete bağlı bir suç mu? Böyle ise usulüne uygun şikayet var mı veya bu dilekçe yerine geçen zabıtada bir müracaat tutanağı düzenlenmiş mi?
26. Olayda bilirkişi incelemesine gerek varmı?
27. Suç unsurlarının tespiti bakımından mahalde keşif yapılması gerekli mi? Mahalde keşif yapılmış ise keşif tutanağındaki imzalar tamam mı? Bilirkişi ve tanıklara yemin verilmiş mi? Bu yemin usulüne uygun mu?
28. Mahallinde yapılan keşiften sonra duruşmada taraflara keşif tutanağı okunarak diyecekleri sorulmuş mu?
29. Olayın durumuna göre müşteki veya mağdur ile sanığın evlilik kaydı gerekli mi?
30. Olayın durumuna göre suçun unsurları bakımından müşteki veya mağdurun doğum kaydı gerekli mi?
31. Gizli duruşma gerekli mi? Gerekliyse bu konuda usulüne uygun karar verilmiş mi? V diğ er duruşmalar bu karar doğrultusunda yürütülmüş mü?
32. Paraya çevirme veya tecil talebi var mı? Varsa bu konuda, usulüne uygun olarak karar verilmiş m? Verilen kararın gerekçesi var mı?
33. Verilen ceza parasını paraya çevirme mecburiyeti var mı?
34. Duruşma tutanakları İmzalı mı? Celse tutanaklarında hakim, savcı ve katibin isimleri tamam mı?
35. Otopsi zaptındaki imzalar tamam mı? Otopsi zaptında dinlenen bilirkişiye yemin yaptırılmış mı?
36. Talimatla ifade alınmışsa, imzalar tamam mı? C. Savcısının görüldü-sü gerekiyorsa bu yapılmış mı?
37. Şahsi dava dilekçesi ittila hasıl etmek üzere C. Savcısına gönderilmiş mi? (Özellikle beraat veya düşme kararı verilmişse göndermeme sebebi mutlak bozma sebebidir.)

38. Suçun niteliğine göre sanık hakkında TCK 522 md.sinin uygulanması gerekli mi? Gerekli ise rayiç değerler usulüne uygun mu?
39. Suçun niteliğine göre sanık hakkında TCK 522 md.sinin uygulanması gerekli mi? Gerekli ise rayiç değerler usulüne uygun mu.
40. TCK 33 ve 31. maddelerin uygulanması gerekli mi?
41. İddia makamında mütalaa alınmış mı?
42. Sanığın savunması alınmış mı?
43. Duruşmada tanık dinlenirken usulüne uygun olarak yeminleri yaptırılmış mı? Tanıklıktan çekinme hakkı olanlara bu durum hatırlatılmış mı?
44. Dosya için masraf yapılmışsa bunların toplamı, kararda doğru belirtilmiş mi?
45. Masraf yapılmış ve de birden çok sanık varsa mütaselsilen mi yoksa eşit olarak mı alınması gerektiği doğru olarak belirtilmiş mi?
46. Sanığa son sözü sorulmuş mu? Sanık duruşmada hazır değilse, müdafisine son söz verilmiş mi?
47. İddianamede ceza artırımına ilişkin yasa maddesinin gösterilmesi nedeniyle ek savunma hakkı verilmiş mi?
48. Hükümdeki tavsif (niteleme) olaya uygun mu?
49. Her olaya "tek" tavsif ilkesine uyulmuş mu?
50. Bozmadan sonra CMUK'nın 326 ncı maddesi doğru uygulanmış mı?
51. Bozmadan sonraki hüküm yeniden kaleme alınmış mı?
52. Bu hükümde "kazanılmış hak" kuralı (CMUK, 326) dikkate alınmış mı?
53. Yapılan tüm bildirimler hukuka uygun mu?
54. Temyiz istem/istemleri süresinde yapılmış mı?
55. Temyize başvuranların buna hakkı var mı?

**AVUKATLARIN GÖREV
SUÇLARINDAN ÖTÜRÜ YAPILAN
SORUŞTURMAYA İLİŞKİN
BİLGİLER**

T.C.
.....
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
BAKANLIK BÜROSU

Sayı : 2002 / C.M

.....

Konu :

.....

ADALET BAKANLIĞI
CEZA İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE

ANKARA

..... Avukat A.B. hakkında şikayeti kapsayan K.L. imzalı günlü dilekçe ve ekleri ilişikte sunulmuştur.

Avukat hakkındaki iddiaların görevi ile ilgili olması nedeniyle 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 58. maddesi gereğince araştırılması gerektiğini;

Arzederim.

C.D.

Cumhuriyet Başsavcısı

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

ANKARA

...../..../2002

SAYI :

KONU :

..... CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

Avukat Ş.T. hakkında şikayet kapsayan F.G. imzalı günlü dilekçe ve ekleri iade edilmek üzere birlikte gönderilmiştir.

1136 sayılı Avukatlık kanununun 58. maddesi gereğince takdir olunacak müteakip işleme esas olmak üzere, müştekinin hadise ve delil zikrettirilmek suretiyle ifadesinin alınmasını, keyfiyetin Cumhuriyet Başsavcılığınızca ihzarî mahiyette tahkik edilip, alakalı evrak da incelenerek bu husustaki kanaat ve düşüncenizi havi fezlekeli evrakın gönderilmesini rica ederim.

Bakan a.

Hakim
Genel Müdür

T.C.

.....
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
BAKANLIK BÜROSU

Sayı : 2002 / C.M

.....

Konu : Av. O.Ö. hk.

.....

ADALET BAKANLIĞI
CEZA İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE

ANKARA

İLGİ: tarih ve sayılı yazınız.

Ç.D.'nin şikayeti ile ilgili Avukat O.Ö. hakkında düzenlenen ihzari soruşturma fizlekesi ekleriyle birlikte ilişikte sunulmuştur.

Arzederim.

B.C.

..... Cumhuriyet Başsavcısı

EKİ/Dosya

T.C.
.....
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
BAKANLIK BÜROSU

Sayı : 2002 / C.M

.....

Konu: Av. F.G.

ADALET BAKANLIĞI
İHZARİ SORUŞTURMA FEZLEKESİ

ANKARA

DAVACI _____ :

ŞİKAYETÇİ _____ :

ŞİKAYET OLUNAN _____ :

ŞİKAYET KONUSU _____ :

YAPILAN İNCELEME _____ :

A-) İDDİA _____ :

B-) DELİLLER _____ :

EVRAK TETKİKİ _____ :

C-) DELİLLERİN

DEĞERLENDİRİLMESİ _____ :

UYGULANMASI _____ :

DÜŞÜNÜLEN İŞLEM _____ :

Takdirlerinize arz olunur.

Y.Z.

İstanbul Cumhuriyet Savcısı

T.C.
.....
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
BAKANLIK BÜROSU

Sayı : 2002 /328 C.M
.....

Konu: Av. O,B.

ADALET BAKANLIĞI
İHZARİ SORUŞTURMA FEZLEKESİ

ANKARA

DAVACI : K.H.

ŞİKAYETÇİ : A.B.

Adresi

ŞİKAYET OLUNAN :

ŞİKAYET KONUSU :

YAPILAN İNCELEME :

B-) DELİLLER :

EVRAK TETKİKİ :

D-) DELİLLERİN

DEĞERLENDİRİLMESİ :

UYGULANMASI :

DÜŞÜNÜLEN İŞLEM : Delillerin değerlendirilmesi bölümün-
de arz ve izah olunan nedenlerle Avukat K.Ç. hakkında
"soruşturma izni verilmesi gerek olmadığı" olunmuştur.

Takdirlerinize arz olunur.

F.L.

..... Cumhuriyet Savcısı

T.C.

.....
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
BAKANLIK BÜROSU

Sayı :

A N K A R AKonu : İstanbul Barosunda kayıtlı
A.C.

...../...../2002

BAKANLIĞA

F.N.'nin tarihli dilekçe ile şikâyeti üzerine Avukat A.C. hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından düzenlenen günlü fezlekeye bağlı evrakı havi sayılı dosya incelendi.

Avukat 17. C.'nin

İddia edilmiş ve durum soruşturmayı gerektirir nitelikte görülmüştür.

Bu bakımdan; Barosunda kayıtlı Avukat A.C. hakkında İstanbul Cumhuriyet başsavcılığı tarafından soruşturma yapılmak üzere 1136 sayılı Kanununun 58/1. maddesi gereğince izin verilmesi düşünülmüştür.

Tardirlerine arz olunur.

Hakim
Genel Müdür

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı :

ANKARA

Konu :

...../...../2002

..... CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İstanbul Barosunda kayıtlı Avukat A.C. hakkındaki günlü düşünce örneği evrakıyla birlikte gönderilmiştir.

Gereğinin ifasıyla fezlekeli soruşturma evrakının gönderilmesini rica ederim.

Bakan a.
Hakim
Genel Müdür Yrd.

Eki: Düşünce örneği
ve ilgili evrak.

T.C.
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
BAKANLIK BÜROSU

Sayı : 2002/... C.M.
.....

Konu:

...../...../2002

Sayın: Avukat A.C.

Adresi:

Müşteki F.N.'nin vekaletini üstlendiğiniz halde, davayı gecikmenle açtığımız,

..... İddia edilmiş olmakla Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün tarihli düşünce örneği ile hakkınızda soruşturma izni verilmiş bulunmaktadır.

Bu itibarla;

Yukarıda bahsi geçen konu ile ilgili olarak Başsavcılığımız Bakanlık Bürosu Cumhuriyet Savcılarına yazılı veya sözlü savunmanızı tebliğ tarihinden itibaren 10 gün içerisinde yapmanız, yapmadığınız takdirde savunma yapmaktan vazgeçmiş sayılacağınız tebliğ olunur.

Y.Z.

..... Cumhuriyet Savcısı

E/Y

Prof. Dr. Erdener Yurtcan'ın Başlıca Yayınları:

Ceza Yargılaması Hukuku (8. bası) (2002)

CMUK Şerhi (3. bası) (2002)

Ceza Avukatının El Kitabı (3. Bası) (2000)

Avukatın CMUK El Kitabı (2002)

**Cumhuriyet Savcısının ve
Ceza Yargıcının El Kitabı (2002)**

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ KÜTÜPHANESİ

